

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานชาวสืบสวน
ในสื่อหนังสือพิมพ์

สัญญาที่ RDG 51H0007

ระยะเวลาโครงการ 1 กรกฎาคม 2551 -- 31 กรกฎาคม 2552

โดย สุชาดา จักรพิสุทธิ์

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์

สัญญาที่ RDG51H0007 ระยะเวลาดำเนินงาน 1 กรกฎาคม 2551 – 31 กรกฎาคม 2552

โดย สุชาดา จักรพิสุทธิ์

1. ภูมิหลังและสถานการณ์

- ความสืบเนื่องของโครงการ
- สถานการณ์บ้านเมืองและสถานการณ์สื่อมวลชน

2. ผลลัพธ์การดำเนินงาน

3. กลไกการดำเนินงาน

4. การขับเคลื่อนเชิงสังคม

- (1) เวทีสาธารณะตามประเด็นข่าว
- (2) สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์
- (3) การแถลงผลวิจัยสู่สาธารณะ
- (4) หนังสือรวมเล่มข่าวสืบสวน

5. บทเรียนและปัญหา

- บทเรียนสื่อ / บทเรียนสังคม
- วิเคราะห์กรณีศึกษา

6. ข้อเสนอจากผลการศึกษา

7. ประเด็นข่าวสืบสวนและการนำเสนอ

- ปริมาณและการนำเสนอ
- เนื้อหาและคุณภาพ
- ผลกระทบของข่าว

8. ภาคผนวก

- บทสัมภาษณ์นักข่าวในโครงการ
- เวที"องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ"
- การประชุมคณะกรรมการข่าว

9. รายงานทางการเงิน

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์

สัญญาที่ RDG51H0007

โดย สุชาดา จักรพิสุทธิ์

สารบัญ

หน้า

1. ภูมิหลังและสถานการณ์	
• ความสืบเนื่องของโครงการ	2
• สถานการณ์บ้านเมืองและสถานการณ์สื่อมวลชน	4
2. ผลลัพธ์การดำเนินงาน	6
3. กลไกการดำเนินงาน	14
4. การขับเคลื่อนเชิงสังคม	
(1) เวทีสาธารณะตามประเด็นข่าว	18
(2) สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์	21
(3) การแถลงผลวิจัยสู่สาธารณะ	23
(4) หนังสือรวมเล่มข่าวสืบสวน	25
5. บทเรียนและปัญหา	
• บทเรียนสื่อ / บทเรียนสังคม	28
• วิเคราะห์กรณีศึกษา	34
6. ข้อเสนอจากผลการศึกษา	39
7. ประเด็นข่าวสืบสวนและการนำเสนอ	41
• ปริมาณและการนำเสนอ	
• เนื้อหาและคุณภาพ	
• ผลกระทบของข่าว	
8. ภาคผนวก	
• บทสัมภาษณ์นักข่าวในโครงการ	236
• เวที"องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ"	247
• การประชุมคณะกรรมการข่าว	252
9. รายงานทางการเงิน (แยกเล่ม)	

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์

สัญญาที่ RDG51H0007

โดย สุชาติ จักรพิสุทธิ์

1. ภูมิหลังและสถานการณ์

- **ความสืบเนื่องของโครงการ**

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์ เป็นความสืบเนื่องมาจากการวิจัยเพื่อค้นหา“แนวทางการทำให้เกิดการเสนอข่าวเชิงสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์” ตั้งแต่ปี 2549 ซึ่งได้ผลลัพธ์การวิจัยเป็นชุดความรู้ความเข้าใจในปัญหาและเหตุปัจจัยของการนำเสนอ หรือไม่นำเสนอข่าวเชิงสืบสวน ซึ่งเป็นข่าวเจาะลึกที่มีคุณภาพและมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของสังคม ทั้งเป็นเครื่องมือหยุดยั้งคอร์รัปชัน หากแต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน สื่อหนังสือพิมพ์มีการนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนในปริมาณน้อย อันเนื่องจากปัญหาและเหตุปัจจัยหลายด้าน อาทิ ข่าวสืบสวนเป็นข่าวที่มีมาตรฐานสูงกว่าข่าวทั่วไป มีความยากในการได้มาซึ่งข้อมูล และการคลี่คลายประเด็น เป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีอิทธิพล จึงมีความเสี่ยง องค์การหนังสือพิมพ์ไม่มีนโยบายสนับสนุนเท่าที่ควร ในขณะที่นักวิชาชีพยังมีปัญหาด้านศักยภาพและระบบสนับสนุนต่างๆ ซึ่งโครงการวิจัยได้ประมวล-วิเคราะห์ปัญหาและทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหา ที่นำมาสู่การเกิดขึ้นของกลไกปฏิบัติการ และการระดมองค์การหนังสือพิมพ์มาเข้าร่วมนำเสนอข่าวสืบสวนในระยะเวลาเดียวกัน ในชื่อ **โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์** มีระยะเวลาดำเนินงานตั้งแต่ 31 กรกฎาคม 2551 ถึง 31 กรกฎาคม 2552

โดยมีเป้าหมายในอันที่จะเสริมสร้างความเข้าใจ และความต้องการรายงานข่าวเชิงสืบสวนให้เกิดสื่อหนังสือพิมพ์ ด้วยการจัดหาจัดสร้างระบบสนับสนุน เงินทุน เครื่องมือ และการอำนวยความสะดวกที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานข่าวสืบสวนแก่นักวิชาชีพและองค์การหนังสือพิมพ์ จากศรัทธาความเชื่อที่ว่า ข่าวสืบสวนเป็นข่าวคุณภาพที่สามารถสร้างการเรียนรู้แก่สังคม เป็นเครื่องมือตรวจสอบอำนาจ เพื่อความโปร่งใสของบ้านเมืองตามครรลอง Media Democracy

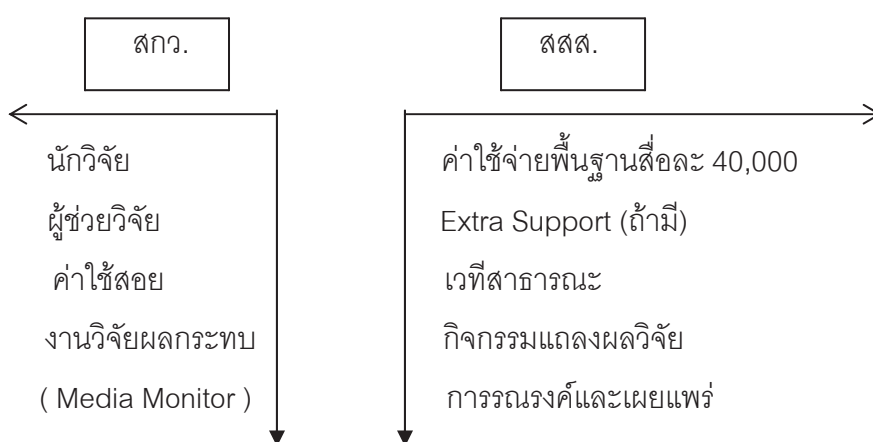
โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์ เป็นโครงการความร่วมมือในลักษณะไตรภาคี ระหว่างภาควิชาการ คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และภาคสังคมคือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กับ ภาควิชาชีพ “สถาบันอิศรา” ในมูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย ในการสร้างกลไกการประสานงานนักข่าวและองค์การสื่อ เพื่อผลักดันการนำเสนอข่าวเชิงสืบสวน (Investigative Reports) ในประเด็นที่มีผลกระทบต่อสาธารณชน และการติดตามตรวจสอบนโยบายสาธารณะ

ทั้งนี้ โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์ มีสถานะเป็นกลไกการทำงานจากภายนอกสื่อ ที่ทำหน้าที่ประสานงาน บริหารจัดการ และ ดำเนินงานวิจัยควบคู่ไปพร้อมกับกระบวนการปฏิบัติงานของสื่อ โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. การปฏิบัติการ (Action) ร่วมมือกับสื่อหนังสือพิมพ์จำนวน 6 องค์การ นำเสนอข่าวสืบสวน 8 ประเด็นพร้อมๆ กันในพื้นที่สื่อของตน โดยโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ ทำหน้าที่กลไกการประสาน และ ดำเนินงานวิจัยควบคู่
2. การวิจัยผลกระทบ (Impact Indicator) โดยกระบวนการติดตามทั้งก่อนการเริ่มเสนอข่าวสืบสวน ระหว่างการนำเสนอและภายหลังการสิ้นสุดข่าวสืบสวน ร่วมกับ Media Monitor (โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาวะสังคม) เพื่อค้นหาข้อสรุป ประเมินคุณภาพ และชี้วัดผลกระทบ
3. การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Focus group) สื่อที่เข้าร่วมโครงการและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบเสนอแนะเพิ่มเติม ก่อนการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์เพื่อส่งมอบและเผยแพร่สู่สาธารณะ

อนึ่ง ในระยะสุดท้ายของการดำเนินงาน ทางโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ จะจัดให้มีเวทีสาธารณะเพื่อแสดงผลงานการวิจัย เป็น Media Education แก่สังคมด้วย

ในโครงการไตรภาคีนี้ โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำแนกตามนโยบายและภารกิจ คือ

ในส่วนขั้นตอนการเข้าร่วมโครงการ ได้มีการติดต่อโดยตรงกับสื่อเป้าหมาย และการเจรจาในระดับผู้บริหาร เพื่อให้เกิดพันธะสัญญาเชิงนโยบาย โดยให้สื่อหนังสือพิมพ์เสนอประเด็นข่าวสืบสวนมาพร้อมขอบเขตเนื้อหาด้วยแบบฟอร์ม แล้วผ่านการประชุม defend หัวข้อพร้อมรับคำชี้แนะจากคณะกรรมการทรงคุณวุฒิ จากนั้น ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายพื้นฐานข่าวละ 40,000 บาท เพื่อเป็นข้อผูกพันกับนักข่าวสืบสวน ซึ่งจะต้องทำงานหนักขึ้น ใช้เวลาและงบประมาณมากขึ้นไปกว่างานในระบบปกติขององค์กรต้นสังกัด โดยโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ จะสนับสนุนการทำงานด้านเอกสารข้อมูล (document trail) หรือการประสานงานแหล่งข้อมูล หากสื่อในโครงการต้องการ รวมถึงความ

ร่วมมือแก้ไขปัญหามีตามสถานการณ์ เช่น เป็นกลไกกลางในการประสานงานเพื่อความเคลื่อนไหวเชิงสังคมกับองค์กรภาคประชาชน เพื่อให้ประเด็นข่าวสืบสวนดำเนินต่อไปได้ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างกลไกกลางในการประสานความสนับสนุนด้านต่างๆ ที่จะทำให้เกิดการรายงานข่าวเชิงสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์ระดับประเทศ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ
2. เพื่อให้เกิดชุดความรู้ความเข้าใจต่อผลกระทบของข่าวสืบสวน ทั้งในส่วนของผู้ประกอบการวิชาชีพ ผู้บริโภคข่าวสาร และผลกระทบเชิงนโยบาย / สังคม สำหรับการแก้ไขและพัฒนาต่อไป
3. เพื่อเป็นการจัดวางและพัฒนากลไกหรือแนวทางการก่อเกิดวัฒนธรรมการเสนอข่าวเชิงสืบสวนอย่างต่อเนื่องยั่งยืนในสื่อหนังสือพิมพ์

● สถานการณ์บ้านเมืองและสถานการณ์สื่อมวลชน

ประเทศไทยในห้วงเวลาของความแตกแยกขัดแย้ง ซึ่งปะทุขึ้นตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา โดยมีการแบ่งฝ่ายแบ่งสีกันชัดเจนระหว่าง"สีเหลือง" และ"สีแดง" ระหว่างฝ่าย"ไม่เอาทักษิณ" และฝ่าย"นิยมทักษิณ" โดยนักวิชาการบางคนวิเคราะห์ว่า เป็นการต่อสู้ขัดแย้งทางชนชั้น คือกลุ่มขุนนางข้าราชการกับชนชั้นกลางระดับสูงในเมือง ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของทักษิณ กับกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างและคนชนบทที่ได้รับผลประโยชน์จากนโยบายดังกล่าว

ในช่วงนั้น มีการเรียกร้องจากฝ่ายเสื้อเหลือง หรือ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ให้สื่อเลือกข้างเพื่อต่อต้านระบบทักษิณ ในขณะที่แกนนำของฝ่ายเสื้อเหลืองคนหนึ่งเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์หลายฉบับ รวมถึงสถานีโทรทัศน์และวิทยุ ได้ใช้เครือข่ายสื่อของตนเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกับที่ฝ่ายรัฐบาลก็ใช้สื่อของรัฐ โดยเฉพาะสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 หรือ NBT เป็นเครื่องมือด้วยเช่นกัน กลุ่มนิยมนิยมทักษิณยังใช้วิทยุชุมชนและการจัดทำสื่อวิทยุในการตอบโต้ทางการเมือง

สภาพการณ์เช่นนี้ นับเป็นสถานการณ์ที่ท้าทายการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทั้งสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ล้วนถูกเรียกร้องให้ควบคุมจริยธรรมการเสนอข่าวอย่าง "เป็นกลาง" เมื่อความขัดแย้งนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรงหลายครั้ง โดยเฉพาะเหตุการณ์การสลายการชุมนุมในวันที่ 7 ตุลาคม 2551 ได้ทำให้ผู้สื่อข่าวภาคสนามหลายคนตกอยู่ในอันตราย หลายคนได้รับบาดเจ็บ และการเสนอข่าวทั้งของโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก จนถึงเหตุการณ์ที่ฝ่ายที่เห็นว่าการตนไม่ได้รับความเป็นธรรมในข่าว เริ่มใช้ความรุนแรงโดยตรงกับสื่อมวลชน เช่น การข่มขู่จับไล่ การปิดล้อมสถานีโทรทัศน์ TPBS. ที่เชียงใหม่ เป็นต้น

สมาคมวิชาชีพสื่อ จึงได้ร่วมกันก่อตั้งเครือข่ายเพื่อสันติธรรมขึ้นรณรงค์ให้มีการ "สานเสวนา" เพื่อหาทางออก รวมทั้งเรียกร้องให้ทุกฝ่ายยุติการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ โดยที่ภายในสื่อเองก็มีความพยายามในการปรับท่าทีการนำเสนอข่าวให้รอบด้านขึ้น

แต่แล้วเมื่อการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดง นำไปสู่การจลาจลกลางเมือง ช่วงสงกรานต์ 11-14 เมษายน 2552 มีการปิดถนน เมาธเมล์ และมีผู้เสียชีวิต รัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ประกาศพระราชกำหนด (พรก.) การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีการปิดสถานีโทรทัศน์และเครือข่ายวิทยุของกลุ่มคนเสื้อแดง บานปลายไปสู่การแบ่งกลุ่มแบ่งแยกเป็นสื่ออื่นๆเพิ่มขึ้นอีก คู่ขัดแย้งต่างโจมตีสื่อว่า ไม่เป็นกลาง ไม่เป็นมืออาชีพและสื่อเลือกข้าง

วันที่ 16 เมษายน 2552 สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย จัดประชุมร่วมกับหลายองค์กรทั้งภาคธุรกิจ ภาควิชาการและภาคประชาชน เพื่อหาทางออกจากวิกฤต โดยมีมติร่วมกันรณรงค์ "หยุดทำร้ายประเทศไทย"

วันที่ 17 เมษายน 2552 เช้ามีด นายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำพันธมิตรฯ และเจ้าของสื่อ ถูกคนร้ายยิงถล่มด้วยอาวุธสงครามได้รับบาดเจ็บ ภายหลังเหตุการณ์ เขากล่าวว่าเป็นการ"คุกคามเสรีภาพและการทำหน้าที่ของสื่อ" ?

กล่าวได้ว่า สถานการณ์บ้านเมืองและความขัดแย้งที่ผ่านมา มีผลกระทบต่องาน "โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์" ไม่มากนักน้อย กล่าวคือ

ข่าวความขัดแย้งของคู่ขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นสื่อเหลือง-เสื้อแดง ฝ่ายเชียร์รัฐบาล-ฝ่ายขับไล่รัฐบาล รวมทั้งนักการเมืองฟากรัฐ-ฟากฝ่ายค้าน กลายเป็นเหตุการณ์รายวันที่แย่งชิง"พื้นที่ข่าว" ของสื่อทุกประเภท และเบียดขับข่าวอื่นๆ เช่น ความเคลื่อนไหวของกลุ่มเกษตรกรที่เดือดร้อนจากราคาผลผลิต ให้ด้อยความสำคัญลง นอกจากนี้ ผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจรอบใหม่ ทำให้เหตุการณ์หลายอย่าง ทวีความซับซ้อน หรือเพิ่มปริมาณมากขึ้น เช่น การกลับมาแพร่ระบาดใหม่ของยาเสพติด ปัญหาการรุกที่สาธารณะ เป็นต้น ทำให้สื่อมวลชนบางส่วนเห็นเป็นเหตุการณ์ธรรมดาที่ไม่ชวนสนใจ

เหตุการณ์ด้านชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีพื้นที่พิพาทและเขาพระวิหาร และเหตุการณ์ความรุนแรงในชายแดนภาคใต้ ที่ยังคงเกิดขึ้นเป็นระยะ และปะทุขึ้นเป็นครั้งคราว เหล่านี้ ถือเป็นข่าวต่อเนื่องและเป็นกระแสความสนใจของสังคม ที่สื่อมวลชนยังคงจับตาติดตามนำเสนอ

ด้วยเหตุนี้ ประเด็นข่าวสืบสวนที่เข้าร่วมโครงการ จึงกลายเป็นประเด็น"เย็น"และไม่อยู่ในกระแสความสนใจของผู้รับสารมากนัก ยกเว้นแต่ ประเด็นที่มีลักษณะขุดคุ้ย เปิดโปง หรือมีปมทุจริตที่ื้ออาวเกิดขึ้น เช่น กรณีข่าวฝ่ายแก้ว ทุจริตนมโรงเรียน และโรฮิงญา เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ข่าวสืบสวนมิได้มีได้แต่ในประเด็นการทุจริตคอร์รัปชันเท่านั้น แท้จริงแล้วกระบวนการทำงานข่าวสืบสวน ที่มุ่งเจาะลึกข้อเท็จจริงที่กว้างและลึกกว่าตัวเหตุการณ์ คือนิสัยอันพึงมีพึงเป็นของการทำงานข่าวเชิงคุณภาพต่างหาก

2. ผลลัพธ์การดำเนินงาน

ภายหลังการพิจารณาประเด็นข่าวที่เข้าร่วมโครงการฯ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2551 โครงการวิจัยฯ ร่วมกับ โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม (Media Monitor) ได้ติดตามหัวข้อข่าวโดยใกล้ชิดทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งบางหัวข้อได้ถูกเปิดประเด็นไปก่อนหน้านี้ ระยะเวลาตามสัญญาของโครงการฯ และบางหัวข้อ เคยมีการเสนอข่าวในเชิงเหตุการณ์เมื่อหลายปีก่อนแล้วเงียบหายไป อย่างไรก็ตาม ทางโครงการวิจัยฯ ร่วมกับมีเดียมอนิเตอร์ ได้ทำการสำรวจและ Review ภูมิหลังของข่าวแต่ละประเด็นไว้อ้างอิงด้วย ทั้งนี้ มีวิธีวิทยาในการติดตามศึกษา ดังนี้

● หน่วยการศึกษา:

โครงเรื่องข่าวสืบสวน (Investigative Reports)			
ลำดับ	หนังสือพิมพ์	หัวข้อข่าวสืบสวน	ชื่อนักข่าว
1	มติชนรายวัน	ความไม่ชอบมาพากล การสร้างเพื่อนบ้านกุ่ม แสนล้าน ในแม่น้ำโขง	น.ส. ชุตติมา นุ่นมัน
2	มติชนรายวัน	ฝ่ายแม่	น.ส. ชุตติมา นุ่นมัน นายมนตรี จั๋ยม่วงศรี
3	ประชาชาติธุรกิจ	การใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง	นายธีรเดช เอี่ยมสำราญ ทีมข่าวการเมือง/ทีมสนับสนุนกองบก. ประชาชาติธุรกิจ
4	เว็บไซต์ประชาไท	สำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า	น.ส. มุทิตา เชื้อช้าง
5	ไทยรัฐ	แรงงานต่างด้าว	นายสัจภูมิ ละออ
6	กรุงเทพธุรกิจ	ช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	นายผดุงศักดิ์ เหล่ากิจไพศาล
7	เดลินิวส์	ทุจริตรปปอาร์ที	นายวรวิทย์ ศรีอนันต์รักษา
8	กรุงเทพธุรกิจ	ทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	น.ส. จันทวีจิรา พงษ์ราย น.ส. สิรินาฏ ศิริสุนทร

● ระยะเวลาศึกษา: แบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ

1. ช่วงสำรวจเชิงคุณภาพ เดือนตุลาคม 2551 – เมษายน 2552 (7 เดือน) เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหาข่าวสืบสวนที่รายงานในหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ

2. ช่วงจัดกิจกรรมกลุ่มพูดคุย กับผู้สื่อข่าวที่ร่วมโครงการ (Journalists Focus Group Discussion) เดือน พฤษภาคม 2552
3. ช่วงการสรุปผลการศึกษาและจัดทำรายงาน เดือน มิถุนายน 2552

ตารางแสดงแผนงาน										
ปี	2551				2552					
เดือน	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.
เดือนที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
จำนวนวัน	31	30	31	31	28	31	30	31	30	31
งาน	<<<<< Content Research >>>>>							Seminar	Report & Result	Conclusion

- **วิธีการศึกษา:** การสำรวจเชิงปริมาณ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และ ประมวลผลเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูล/ความคิดเห็นจากผู้ทำงานด้วยกระบวนการ focus group discussion
- **กระบวนการศึกษา:** ศึกษาในเชิงคุณภาพ ว่าหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับที่เข้าร่วมโครงการ มีวิธีการอย่างไรในการนำเสนอข่าวในประเด็นที่กำหนดแจ้ง และตามเกณฑ์การรายงานข่าวสืบสวนที่กำหนด และคุณภาพของข่าวสืบสวน เป็นเช่นไร โดยศึกษาจากข่าวที่ถูกตีพิมพ์ระหว่างเดือนตุลาคม 2551 ถึงเมษายน 2552 รวมระยะเวลา 7 เดือน

● **หน่วยการวัด:**

ระดับที่ 1 การสำรวจและแยกประเภทข่าวสืบสวน ในการศึกษา จะจำแนกข่าวสืบสวนออกเป็น 5 ประเภท (แบ่งตามสถาบันอิสระ /มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนฯ) ดังนี้

- 1) ข่าวการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ
- 2) ข่าวการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีนักการเมืองหรือข้าราชการเกี่ยวข้อง
- 3) ข่าวการทุจริตหรือฉ้อราษฎร์บังหลวงของนักการเมืองหรือข้าราชการ
- 4) ข่าวอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ
- 5) ข่าวอื่นๆ

ระดับที่ 2 การวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ตัวบท

เมื่อสามารถจัดประเภทของข่าวสืบสวนได้แล้ว จากนั้นจะศึกษาเนื้อหาและการวิเคราะห์ตัวบท โดยมีหลักเกณฑ์การวัดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของตัวบท ได้แก่ ชื่อตัวบท / วันที่พบ / เลขหน้า / และรูปแบบข้อเขียน (ว่าเป็น
ข่าว บทความ รายงานพิเศษ คอลัมน์ หรือสัปดาห์)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลส่วนเนื้อหา ได้แก่ แหล่งข่าว/แหล่งข้อมูล / ประเด็น เนื้อหา / องค์ประกอบของข่าว
5Ws+1H / ประเภทแหล่งข้อมูลที่น่ามาใช้อ้างอิง (เอกสาร / บุคคล)

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ตัวบท

1. ปัญหาของเรื่องราวคืออะไร สามารถบอกผู้อ่านได้ว่าจะอะไรคือประเด็นปัญหาสำคัญที่ผู้อ่านควรทราบ
2. สามารถแสดงพยานและหลักฐานที่พิสูจน์ได้ โดย แสดงให้เห็นสาเหตุของปัญหา (Cause of problem) หรือปัญหานั้นๆ มีที่มาอย่างไร
3. แสดงให้เห็นถึงผลกระทบทั้งด้านดีและด้านเสียของปัญหา
4. แสดงให้เห็นถึงกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้ได้ประโยชน์ ผู้เสียประโยชน์จากร່วราวนี้
5. แสดง/เปิดเผยให้เห็นถึงผลประโยชน์/ผลเสียที่เกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
6. เสนอทางออกหรือข้อเสนอแนะหรือแนวทางแก้ไข

ระดับที่ 3 การสรุปเชิงคุณภาพของข่าว

ทันทีที่ข่าวสืบสวนนั้นจบลง (ด้วยความสิ้นสุดของเหตุการณ์หรือปัจจัยจากตัวผู้สื่อข่าว-ทีมข่าว ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดความพึงพอใจเองว่าเมื่อใดที่ข่าวจบ) จากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการสรุปในขั้นสุดท้าย คือ การประเมินคุณภาพของข่าวสืบสวน

คุณภาพของข่าวสืบสวน ก็มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับคุณภาพของข่าวทั่วไปที่ต้องมี นั่นคือ¹

1. **มีความลึก** คือได้สัมผัสถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น มิใช่แค่ได้มาจากการบอกเล่าเท่านั้น และพิสูจน์ได้ว่าสิ่งที่หนังสือพิมพ์นำมารายงานกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นเรื่องเดียวกัน
2. **มีความกว้าง** คือเกี่ยวข้องกับบุคคล องค์กร มากกว่าข่าวปกติ เป็นข่าวที่คนส่วนใหญ่ในสังคมให้ความสนใจติดตาม ส่งผลกระทบต่อคนส่วนมาก เป็นเรื่องผลประโยชน์สาธารณะ
3. **มีความซับซ้อน** คือมีประเด็นหรือแง่มุมของข่าวหลายประเด็น หรือเกิดประเด็นขึ้นใหม่ตลอด
4. **มีความแรง** คือมีพลังมากกว่าข่าวปกติ สะท้อนการต่อสู้ที่เอาจริงเอาจัง หนักแน่น น่าเชื่อถือมากกว่า ผลกระทบของข่าวจึงมีมากกว่าข่าวปกติ คือกระทบเป็นวงกว้าง
5. **มีความต่อเนื่อง** คือมีการติดตามและนำเสนอติดต่อกันเป็นเวลานาน ซึ่งไม่จำกัดแน่นอนว่าเป็นระยะเวลาเท่าไร ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของข่าวว่ามีประเด็น (ความเคลื่อนไหวใหม่ที่เกิดขึ้น) มากน้อยแค่ไหน แต่ข่าวสืบสวนสอบสวนควรมีประเด็นมากกว่าปกติ ทำให้การติดตามรายงานข่าวต้องเกาะติดต่อเนื่องเรียกว่ากั๊ดไม่ปล่อย

¹ (สมหมาย ปาริจัตต์, ข่าวเจาะ-เจาะข่าว, พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร , 2543)

6. **ควรเป็นข่าวเดียว (Exclusive)** ที่ได้นำเสนอฉบับเดียวก่อนใคร หนังสือพิมพ์อื่นไม่มี หรือมีก็เป็นการนำเสนอติดตามในภายหลัง

7. **มีลักษณะการเปิดโปง ชุติชัยข้อเท็จจริง มีหลักฐาน เอกสาร ข้อมูลมายืนยันจน พิสูจน์ได้ชัดเจน** สะท้อนการต่อสู้เพื่อความถูกต้องเป็นธรรม ไม่จําแนกต่อการบิดเบือน ปิดกั้นข้อเท็จจริง

8. **มีบทสรุป** คือ หลังจากข้อเท็จจริงถูกค้นพบและนำมาตีแผ่ ต้องทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ขึ้น หรือสร้างแรงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อความโปร่งใส เป็นธรรม เช่น มีการดำเนินการกับ ผู้กระทำความผิด กฎระเบียบถูกปรับปรุง จนทำให้เกิดความโปร่งใสเปิดเผยในที่สุด

ในการติดตามศึกษาข่าวสืบสวนที่เข้าร่วมโครงการฯ นักวิจัย ผู้ช่วยวิจัยและมีเดียมอร์นิเตอร์ได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลและประเด็นการวิเคราะห์ร่วมกัน 2 เดือนต่อครั้ง โดยในระยะแรก พบปัญหาว่า ประเด็นข่าวสืบสวนบางประเด็น เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่น และแรงงานต่างด้าว เป็นประเด็นที่มีขอบข่ายเนื้อหากว้างขวางมาก ซึ่งหนังสือพิมพ์เจ้าของประเด็นเองก็ไม่ได้มีการเพ่งเล็งแง่มุมของข่าว (focus theme) ที่ชัดเจน ดังนั้น ทีมติดตามศึกษาจึงต้องปรับปรุงกฎเกณฑ์การ monitor เช่น กรณีข่าว “ช่องทางคอร์รัปชันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ของ นสพ.กรุงเทพธุรกิจ ที่ต้องชี้แจงการติดตามไว้เฉพาะกรณีทุจริตลำไย ทำเรือมารีน่า และการรุกที่ที่ภูเก็ต ซึ่งต่อมา ประเด็นนี้ได้พบจุดเน้นหนักในการเกาะติด “ทุจริตนมโรงเรียน” ในที่สุด

ต่อปัญหานี้ ทางโครงการวิจัยฯ วิเคราะห์ว่า เกิดขึ้นจากจุดอ่อนของข่าวสืบสวนที่มีการตั้งประเด็นข่าวในลักษณะ generic issue คือเป็นประเด็นใหญ่ ประเด็นทั่วไป หรือประเด็นเชิงระบบ ที่ไม่ได้อิงอาศัยข่าวเหตุการณ์เป็นสำคัญ จึงมีความกว้างและเป็นนามธรรม ยากต่อการหาจุดเพ่งเล็ง และการนำเสนอ จำเป็นต้องรอคอยอุบัติการณ์ที่สอดคล้อง หรือเหตุการณ์รายวันบางอย่างมาช่วยหนุนประเด็นให้เกิด THEME

ในที่นี้ โครงการวิจัยฯ จะกล่าวถึงเพียงภาพรวมของข่าวที่เข้าร่วมโครงการฯ ส่วนรายละเอียดและเนื้อหาข่าวทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนการวิเคราะห์ประเด็นข่าว และผลกระทบ นั้น จะขอยกไปในหัวข้อใหญ่ที่ 7 ประเด็นข่าวสืบสวนและการนำเสนอ หน้า 41 เป็นต้นไป เนื่องจากมีความยาวของรายงานจำนวนมาก

ทั้งนี้ข่าวที่เข้าร่วมโครงการฯ ครั้งหนึ่งมีการนำเสนออย่างสม่ำเสมอโดยการเปิดประเด็นที่แวดล้อมด้วยตัวเหตุการณ์เป็นข่าวหน้า 1 บ้าง เปิดด้วยบทความหรืองานเขียนรูปแบบต่างๆ บ้าง รวมทั้งกล่าวพาดพิงในคอลัมน์ประเภทปกิณกะบ้าง ตัวอย่างเช่น ประเด็นฝายแม่ั่ว ที่ในช่วงข่าวสร้างชามักจะนำเสนอความเคลื่อนไหวของข้อมูลด้วยภาพข่าว หรืออย่างประเด็นช่องทางการคอร์รัปชันขององค์กรปกครองท้องถิ่น ก็มีคอลัมน์ประจำชื่อ “ธรรมาภิบาล” และประเด็นแรงงานต่างด้าว ซึ่งมีรูปแบบการนำเสนอแตกต่างไปจากข่าวสืบสวนเรื่องอื่นๆ ในโครงการ กล่าวคือ เป็นรูปแบบงานเขียนเชิงสารคดีมากกว่าความเป็นข่าว นอกจากนี้อีกประมาณครึ่งหนึ่ง มีการขาดช่วงการนำเสนอไปในบางระยะ แต่เมื่อ

พบเหตุการณ์สำคัญหรือเบาะแสใหม่เกิดขึ้น ก็จะทำให้การสืบสวนข่าวที่เจาะลึกเป็นการเฉพาะมากขึ้น ดังเช่น ประเด็นเช่าที่อุทยาน ประเด็นโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า กับอีกบางส่วนมีการนำเสนอในเชิงการเกาะติดต่อเนื่องด้วยรูปแบบงานเขียนเชิงสารคดีและรายงานพิเศษ เช่น เชื้อนบ้านกุ่ม และการ up date ข้อมูลเปิดลึกทีละแง่มุม อย่างข่าวทุจริตรถปี่อาร์ที

ผลการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative methodology) ในการนำเสนอข่าวสืบสวนคือจำนวนชิ้นข่าว รูปแบบข้อเขียนที่นำเสนอ ปริมาณ สัดส่วนประเภทแหล่งข่าวที่ใช้ และการวัดคุณภาพ (qualitative methodology) ของข่าวสืบสวน โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) 5 ด้าน ได้แก่ ความต่อเนื่อง ความลึก ความกว้าง ความซับซ้อน และความแรง ดังกล่าวมา ผลการศึกษาพบลักษณะการรายงานข่าวสืบสวนจากทั้ง 6 หนังสือพิมพ์ 8 เรื่องข่าว ดังนี้

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ

1) **รูปแบบข้อเขียน** พบว่าการรายงานสืบสวนยังคงนำเสนอผ่านรูปแบบข่าวเป็นหลัก รองลงมาคือบทความ/บทวิเคราะห์/บทสัมภาษณ์ รองลงมาคือรายงานพิเศษ/สัปดาห์ รูปแบบคอลัมน์นั้นพบน้อย

2) **การใช้ข้อมูลอ้างอิงในเนื้อหาข่าว** พบว่าโดยรวมเน้นข้อมูลประเภทบุคคลมากที่สุด เน้นแหล่งข้อมูลจากเจ้าหน้าที่รัฐ/ข้าราชการนักการเมืองเป็นหลัก รองลงมาคือข้อมูลจากประชาชน ชาวบ้าน ตัวแทนภาคประชาสังคม

โดยรวมยังใช้ข้อมูลเอกสารในระดับน้อย ไม่ค่อยพบการอ้างอิงเอกสาร หลักฐาน ภาพถ่าย

3) **ประเด็นข่าวสืบสวนที่พบ** พบว่าหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับรายงานประเด็นข่าวสืบสวนได้ต่างกัน 2 ลักษณะคือ

(3.1) **ครอบคลุมประเด็นสำคัญได้ครบถ้วน** เช่นข่าวเรื่องเชื้อนบ้านกุ่มและเรื่องฝายแม่จกหนังสือพิมพ์มติชน, เรื่องการตรวจสอบข้อมูลการเงินของนักการเมืองจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, และการทุจริตอุทยานแห่งชาติจากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

(3.2) **เน้นประเด็นสำคัญหลักเพียงประเด็นเดียว** เช่นเรื่องโรงไฟฟ้าในชุมชนจากหนังสือพิมพ์ประชาไท, เรื่องแรงงานต่างด้าว จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, เรื่องทุจริตอปท. จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และเรื่องทุจริตโครงการรถปี่อาร์ทีจากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า

1) **ความต่อเนื่อง** พิจารณาจากความสม่ำเสมอในการติดตามประเด็นข่าว โดยรวมพบว่ารายงานข่าวจะหยุดลงเมื่อถึงจุดอิมิตัวของเหตุการณ์ หนังสือพิมพ์บางฉบับจะเปลี่ยนรูปแบบไปนำเสนอข้อมูลผ่านบทความ/รายงานพิเศษ/สัปดาห์แทน ขณะที่การใช้คอลัมน์ประจำยังพบน้อยและไม่สามารถรักษาความต่อเนื่องได้นัก

2) **ความลึก** พิจารณาที่ความลึกของประเด็นและการอ้างอิงแหล่งข่าวในแนวดิ่ง โดยรวมพบว่าประเด็นข่าวจะลึกมากขึ้นเมื่อหนังสือพิมพ์รายงานข่าวสืบสวนโดยใช้แหล่งข่าวที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือ

แหล่งข่าวเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าว อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมยังไม่ค่อยมีความลึกในประเด็นข่าวมากนัก โดยรวมค่อนข้างขาดแหล่งข่าวที่ภาคประชาชน/ประชาสังคม หน่วยงานรัฐอื่นๆ ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ระดับล่าง/ระดับปฏิบัติการ

3) **ความกว้าง** พิจารณาที่ความหลากหลายของประเด็นและการอ้างอิงแหล่งข่าวในแนวระนาบเดียวกัน โดยรวมพบว่ายังค่อนข้างขาดความกว้าง/ความหลากหลายของประเด็นข่าว ไม่สามารถพัฒนาประเด็นข่าวเรื่องผลกระทบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้มาก มักมุ่งเน้นไปที่ประเด็นการทุจริตการคอร์รัปชันมาก เป้าหมายของการนำเสนอข่าวเพื่อการตรวจสอบ/ตรวจจับมากกว่าเรื่องผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ

ขณะที่การนำเสนอข่าวจากหนังสือพิมพ์มติชน เรื่องเขื่อนบ้านกุ่มค่อนข้างนำเสนอประเด็นข่าวได้กว้างดี โดยเน้นเรื่องวิถีชีวิต ผลกระทบทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความเชื่อ ศาสนา ประวัติศาสตร์ได้หลากหลาย

4) **ความซับซ้อน** พิจารณาจากการนำเสนอประเด็นข่าวที่มีความกว้างและความลึกโดยสามารถถ่ายทอดเรื่องราวข่าวได้อย่างน่าสนใจ เข้าใจง่าย กระชับ และเห็นภาพรวมของเนื้อหาข่าวทั้งหมด โดยรวมพบว่านำเสนอข่าวได้ดี มีความซับซ้อนของเรื่องราวและอธิบายได้อย่างคลี่คลาย ชัดเจน สามารถเชื่อมโยงประเด็นข่าวต่างๆ ให้เห็นความสัมพันธ์ ที่มาที่ไปได้ดี เรียงลำดับและคัดเลือกข้อมูลมานำเสนอได้อย่างมีจังหวะดี แต่อาจกลวิธี/รูปแบบการนำเสนอที่มีความหลากหลายไปบ้าง เช่นการขาดบทความ/สลับ/รายงานพิเศษซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจเรื่องราวข่าวได้ดีมากยิ่งขึ้น

5) **ความแรง** พิจารณาจากผลกระทบ/ความเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์ข่าว/การเกิดกระบวนการตรวจสอบ/การระงับโครงการนั้นๆ โดยรวมพบว่า ข่าวที่สร้างความแรงได้มากนั้นเกิดจากการนำเสนอข้อมูลอย่างต่อเนื่อง มีหลักฐานประกอบที่เด่นชัด มีการเจาะประเด็นข่าวที่ชัดเจนและหลากหลาย

ขณะที่ข่าวสืบสวนที่ขาดความกว้างและความลึกของข่าวจะมีความแรงหรือผลกระทบต่ำ และจะไม่นำไปสู่การตรวจสอบ หรือขาดกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้อ่าน/ผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างชัดเจน โดยสังเกตได้จากการอ้างอิงแหล่งข่าวในระดับที่มีผลกระทบโดยตรง และการขาดความต่อเนื่องและความคืบหน้าของข่าวประกอบกัน

สรุปรายละเอียดแยกตามเรื่องข่าว ดังนี้

เรื่องที่ 1) ความไม่ชอบมาพากลการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มในแม่น้ำโขง หนังสือพิมพ์มติชนพบว่า มีความต่อเนื่องในการติดตามนำเสนอเรื่องราวได้ดี สามารถอธิบายและตีความหมายสื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ดี การนำเสนอข้อมูลมีความครบถ้วน รอบด้านเพียงพอ

ประเด็นข่าวมีความลึก มีความหลากหลาย เข้าถึงตัวแก่นของปัญหา รูปแบบการนำเสนอข่าวสืบสวนพลิกแพลงไปได้หลากหลาย ทั้งรายงานข่าว สลับ บทความสารคดี และคอลัมน์จดหมายโต้ตอบจากหน่วยงานรัฐและเอกชนที่ส่งมายังกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์

การรายงานข่าวถือว่าสามารถสร้างผลกระทบ ความเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างมาก จากการพูดคุย ประเด็นข่าวเรื่องการเดินทางไปต่างประเทศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ การเซ็นบันทึกลงนามความเข้าใจระหว่างสองชาติ (ไทย-ลาว) การสืบสวนค้นข้อมูลเอกสารหน่วยงานราชการและนำมาเผยแพร่สู่สาธารณะ การขยายประเด็นเรียกร้องความสนใจจากหน่วยงาน องค์การที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดกระบวนการตรวจสอบ การจัดเวทีสัมมนาวิชาการต่างๆเพื่อระดมความคิดเห็นสาธารณะจากภาคประชาชน การระงับและยุติโครงการชั่วคราวเพื่อรอการตรวจสอบและทำประชาพิจารณ์ หรือการพิจารณาความเหมาะสมของโครงการนี้ใหม่ทั้งฝ่ายรัฐบาลไทยและลาว

เรื่องที่ 2) กรณีทุจริตฝ่ายแม่ว หนังสือพิมพ์มติชน พบว่า มีความต่อเนื่องในการติดตาม นำเสนอเรื่องราวได้ดี สามารถอธิบายและตีความหมายสื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวได้ดี การนำเสนอข้อมูลมีความครบถ้วน แต่ยังเน้นประเด็นเรื่องการทุจริตและกระบวนการตรวจสอบมากจนขาดประเด็นอื่นๆ ที่นักข่าวตั้งเป้าไว้ เช่นโครงการสร้างฝายทั่วประเทศนี้อ้างว่าต้องการลดวิกฤตโลกร้อนจริงหรือไม่ ฝ่ายแม่วช่วยป้องกันน้ำท่วมได้มากน้อยแค่ไหน และมีประโยชน์แตกต่างไปตามสภาพพื้นที่อย่างไร และประเด็นเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

ประเด็นข่าวมีค่อนข้างมีความลึก แต่ขาดความกว้าง ความหลากหลายของแหล่งข่าว เนื้อหาข่าวเข้าถึงตัวแก่นของปัญหา รูปแบบการนำเสนอข่าวสืบสวนพลิกแพลงไปได้หลากหลาย ทั้งรายงานข่าว สกู๊ป บทความสารคดี และคอลัมน์จดหมายโต้ตอบจากหน่วยงานรัฐที่ส่งมายังกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์

การรายงานข่าวถือว่าสามารถสร้างผลกระทบ ความเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างมาก มีการสืบสวนค้นข้อมูลเอกสารหน่วยงานราชการและนำมาเผยแพร่สู่สาธารณะ การขยายประเด็นเรียกร้องความสนใจจากหน่วยงาน องค์การที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดกระบวนการตรวจสอบที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

เรื่องที่ 3) การใช้ข้อมูลการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ มีความต่อเนื่องดี นำเสนอประเด็นข่าวได้ครบถ้วน คือ การตรวจสอบทรัพย์สินส่วนตัวของนักการเมือง เงินบริจาคพรรคการเมือง และผลประโยชน์ทับซ้อนของประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์สาธารณะ มีการสืบหาข้อมูลเชิงลึก เช่น การลงไปตรวจสอบโครงการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับนักการเมือง ข้อมูลการถือหุ้นเกิน 5% หรือข้อมูลการโอนหุ้นก่อนได้รับตำแหน่ง ซึ่งในส่วนของข้อมูลประชาชาติธุรกิจได้เก็บรวบรวมจากในอดีตมานำเสนอพร้อมกับข้อมูลใหม่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม นำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจนั้น มีช่วงระยะเวลาคาบเกี่ยวของการเปลี่ยนคณะรัฐบาล หนังสือพิมพ์ขาดการรายงานความคืบหน้าของคณะรัฐบาลชุดเก่า (คณะรัฐมนตรีในสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะที่เคยนำเสนอ แต่หันมามุ่งนำเสนอประเด็นของคณะรัฐมนตรีในสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะเท่านั้น

เรื่องที่ 4) สสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า หนังสือพิมพ์ประชาไท ข่าว/บทความที่พบมักจะนำเสนอเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของชาวบ้านในการคัดค้านโรงไฟฟ้า นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอถึงความผิดปกติต่าง ๆ เกี่ยวกับการสร้างโรงไฟฟ้าซึ่งเป็นเหตุผลสนับสนุนในการคัดค้านสร้างโรงไฟฟ้าของประชาชน

สำหรับการรายงานข่าวค่อนข้างมีความต่อเนื่อง ผู้อ่านสามารถติดตามข่าวได้ตลอด แต่มีการนำเสนอประเด็นเดิม ทำให้รับทราบข้อมูลเพียงด้านเดียว ซึ่งอันที่จริงแล้วข่าวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าสามารถนำเสนอประเด็นข่าวได้หลากหลาย เช่น ประเด็นข่าวเกี่ยวกับกองทุนพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า ประเด็นข่าวการทุจริตกองทุนพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า

เรื่องที่ 5) แรงงานต่างด้าว หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พบว่านำเสนอตามขอบข่ายประเด็นที่ต้องการนำเสนอ 2 ประเด็น คือ เส้นทางเดินทางเข้าประเทศไทย และแหล่งที่เข้ามาทำงาน ส่วนในขอบข่ายประเด็นอาชีพที่เข้ามาทำงาน มีการนำเสนอบ้างแต่ไม่เฉพาะเจาะจงลงลึกถึงรายละเอียด และขอบข่ายประเด็นปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นยังไม่ได้มีการนำเสนอ

มักนำเสนอข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์บุคคลแรงงานต่างด้าวถึงข้อมูล ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง การถูกเรียกเก็บเงิน ถูกข่มขู่ส่งกลับประเทศจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ แลเสนอในมุมที่ต่างออกไปจากการนำเสนอข่าวทั่วไป คือ ความน่าเห็นใจ ความยากลำบากของชาวโรฮิงญา และแรงงานต่างด้าวชาติอื่นๆ

อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ควรสืบหาลงลึกในประเด็นให้มากยิ่งขึ้น เช่น ขบวนการนายหน้าแรงงานต่างด้าวของไทย หรือการสืบหาขบวนการของตำรวจบางกลุ่มที่มีการทำบัตรให้แรงงานต่างด้าวเพื่อแลกกับการไม่ถูกจับกุมในพื้นที่ เพราะการนำเสนอข่าวกรณีแรงงานต่างด้าวนี้น้อยมากที่จะมีการสืบหาถึงต้นตอบุคคล/นายหน้ามาลงโทษได้

เรื่องที่ 6) ช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ พบว่า ไม่มีความชัดเจนในเรื่องของประเด็นการคอร์ปชั่น โดยเป็นการรายงานเพียงเหตุการณ์ความไม่ชอบมาพากลที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และไม่มีการติดตามเหตุการณ์ อย่างไรก็ตามพบว่าการนำเสนอในรูปแบบคอลัมน์มีความชัดเจนในเรื่องของช่องทางการคอร์ปชั่น รูปแบบการคอร์ปชั่น บุคคลที่เกี่ยวข้อง และแนวทางแก้ไขปัญหา

ต่อมาในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ ถึง เมษายน พ.ศ. 2552 พบว่าการรายงานมีความชัดเจนในเรื่องของประเด็นมากขึ้นโดยหนังสือพิมพ์มุ่งเน้นประเด็นการนำเสนอไปที่เรื่อง ทุจริตนมโรงเรียน โดยมีการติดตามสถานการณ์ และนำเสนอประเด็นโดยรอบด้าน ทั้งเรื่องผลประโยชน์ ราคานม การนำเข้าหางนม และนมผง

แต่ในส่วนของการกระบวนกรดำเนินงานของโครงการนมโรงเรียน พบว่า ค่อนข้างมีความสับสนในขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ หนังสือพิมพ์ควรสรุปกระบวนการดังกล่าวเป็นคอลัมน์ หรือสัปดาห์เล็กๆ

แยกออกมา พร้อมรายละเอียดหน้าที่ อำนาจของฝ่ายต่างๆ และภาพประกอบที่แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนที่ชัดเจน

เรื่องที่ 7) การทุจริต รถปี่อาร์ที หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ พบว่าค่อนข้างขาดความต่อเนื่องในการนำเสนอข่าว ประเด็นข่าวมุ่งเน้นไปที่ การตรวจสอบบริษัทเบสทีริน จำกัด การตรวจสอบบริษัทกรุงเทพธนาคม การหาทางออกของโครงการรถปี่อาร์ที เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านสามารถอ่านข่าวได้อย่างต่อเนื่อง ข่าวมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา น่าติดตามอ่าน ค่อนข้างขาดแหล่งข่าวจากประชาชน ทำให้ไม่ทราบมุมมองของประชาชนที่มีต่อโครงการรถปี่อาร์ที

เรื่องที่ 8) ทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่ อุทยานแห่งชาติ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ พบว่า มีความต่อเนื่องในการติดตามเรื่องราว และมีความหลากหลายในรูปแบบการนำเสนอ และประเด็นการนำเสนอ เช่น มีการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเรื่องการบุกรุกที่ดินบนเกาะหลีเป๊ะ โดยมีการนำเสนอทั้งประเด็นของธุรกิจเอกชน และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้น นอกจากนี้ในกรณีของอาดังรีสุรห์ ยังมีการนำเสนอทั้งความคืบหน้าของเหตุการณ์ และรายละเอียดของข้อกฎหมาย อีกทั้งยังให้พื้นที่ในการชี้แจงจากทั้งกรมอุทยานแห่งชาติ และกรมธนารักษ์ ซึ่งเป็นคู่กรณีกันในเรื่องของการอนุญาตเอกชนเช่าพื้นที่อุทยาน

แม้ว่าจะติดตามความคืบหน้าของเหตุการณ์ และมีการพัฒนาการของเรื่องราว แต่ไม่มีการติดตามประเด็นที่น่าสนใจ และมีเงื่อนไข ซึ่งได้แก่ ข้อความในหนังสือคำสั่งที่กรมอุทยานฯ ส่งตอบกลับมายังกรมธนารักษ์ เรื่อง การประมูลเช่าที่อุทยานฯ นอกจากนี้การรายงานข่าวยังขาดหายไปในช่วง

3. กลไกการดำเนินงาน

กลไกดำเนินงานในที่นี้ หมายถึง 1) การมีโครงการวิจัยฯ เป็นกลไกในการประสานงานกับองค์กรสื่อต้นสังกัดในระดับนโยบายหรือผู้บริหาร 2) การที่โครงการวิจัยฯ มีกลไกการ monitor โดยไม่ต้องรบกวนตัวนักข่าว 3) การมีคณะกรรมการข่าว ที่ให้คำแนะนำตั้งแต่ช่วงต้นของการ defend หัวข้อ 4) การสนับสนุนด้านการเงิน 40,000 บาท 5) การสนับสนุนด้านข้อมูล การค้นคว้า 6) การสนับสนุนด้านการขยายผลและเผยแพร่ 7) การติดตามปัญหาและการสัมภาษณ์เพื่อถอดบทเรียนและวิเคราะห์

ทั้งนี้ คณะกรรมการข่าวสืบสวน ประกอบด้วย

● ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์	นักวิชาการอิสระ / โครงการสื่อสันติภาพ
● ดร. เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์	คณะกรรมการกำกับนโยบาย TPBS.
● ผศ. มาลี บุญยศิริพันธุ์	อดีตคณบดีคณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
● ดร. พีระ จิระโสภณ	อาจารย์พิเศษคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
● คุณรุ่งมณี เมฆโสภณ	สื่อมวลชนอาวุโส

- คุณประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
- คุณชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี ผู้อำนวยการสถาบันอิศรา
- คุณสุชาดา จักรพิสุทธ์ หัวหน้าโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ
- ผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะประเด็น เป็นกรรมการหมุนเวียน

โดยการจัดเชิญสื่อในระดับองค์กรเข้าร่วมโครงการ มีการประสานงานติดตามการเข้าร่วม หรือช่วยเหลือสื่อในการพัฒนาเอกสารประเด็นข่าว จากนั้น เข้าสู่ขั้นตอนการดำเนินงานคือ

- สื่อหนังสือพิมพ์เสนอหัวข้อข่าวสืบสวนพร้อมขอข่ายประเด็นและเนื้อหา
- คณะกรรมการร่วมพิจารณาและให้คำปรึกษา
- สื่อหนังสือพิมพ์ลงมือปฏิบัติงาน และนำเสนอในสื่อต้นสังกัด ภายในได้กรอบเวลา 7 เดือน หรือระหว่าง กันยายน 2551 -- มีนาคม 2552
- โครงการฯ ให้ความสนับสนุนค่าใช้จ่ายขั้นพื้นฐาน ข่าวละ 40,000 บาท และให้ความสนับสนุนเพิ่มเติมทั้งงบประมาณ หรือสนับสนุนข้อมูล-วิชาการ หรืออื่นๆ ตามที่คณะกรรมการร่วมเห็นสมควร หรือตามความต้องการของสื่อเฉพาะราย
- โครงการฯ และ Media Monitor ดำเนินงานวิจัยควบคู่ ทั้งก่อนหน้า ระหว่างการปฏิบัติงาน และภายหลังสิ้นสุดโครงการ ฯ
- โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ ทำหน้าที่ประสานงานกลาง ร่วมแก้ไขปัญหาและอุปสรรค แก่สื่อที่เข้าร่วมโครงการ อาทิ งานธุรการ ระบบเอกสาร การประสานแหล่งข้อมูลบางกรณี การเจรจาหรือจัดกิจกรรมขับเคลื่อนภาคสังคมในนาม"สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์" เป็นต้น
- เมื่อแล้วเสร็จรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการฯ จะจัดให้มีกิจกรรมแถลงผลการวิจัยผลกระทบการนำเสนอข่าวสืบสวนของโครงการ ฯ ร่วมกับ Media Monitor เพื่อให้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้และเท่าทันสื่อ (Media literacy) แก่สาธารณะ
- อาจมีการจัดพิมพ์รวบรวมผลงานข่าวสืบสวนที่เข้าร่วมโครงการฯ ในรูปเล่มหนังสือเพื่อเผยแพร่หรือจัดจำหน่ายส่วนหนึ่ง หรือเป็นชุดความรู้ป้อนกลับแก่สถาบันการศึกษานิเทศศาสตร์-วารสารศาสตร์
- การพัฒนากลไกการทำงานข่าวสืบสวนต่อไปภายหลังการสิ้นสุดโครงการฯนี้ ขึ้นอยู่กับตัวชี้วัดผลกระทบ และเจตนารมณ์ของนักวิชาชีพเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ดี เมื่อโครงการวิจัยฯดำเนินงานมาระยะหนึ่ง และพบว่านักข่าวที่เข้าร่วมโครงการ ไม่อยากให้มีระบบติดตามโดยใกล้ชิด และไม่เข้าร่วมการนัดหมายพบปะประจำเดือน ทางโครงการวิจัยฯ จึงปรับปรุงแผนการทำงานเป็น การกลับไปสัมภาษณ์นักข่าวเป็นรายบุคคลอีกครั้งในช่วงท้ายของโครงการ เพื่อให้ได้ทราบถึงข้อมูลเบื้องหลังการทำงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อวิจารณ์จากนักข่าว ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

ด้านกลไกการดำเนินงานที่กล่าวข้างต้น ประมวลผลการดำเนินงานได้ดังนี้

1) การที่โครงการวิจัยฯ มีการติดต่อประสานงานกับองค์กรสื่อต้นสังกัดของนักศึกษา โดยเฉพาะการสื่อสารสร้างความเข้าใจกับระดับบรรณาธิการหรือหัวหน้าข่าว ทำให้นักข่าวได้รับไฟเขียวและการให้พื้นที่ในหน้าหนังสือพิมพ์ รวมถึงการที่ฝ่ายบริหารให้การสนับสนุนโดยให้นักข่าวอื่นๆ ช่วยขยายผล เช่น การเขียนบทบรรณาธิการ บทความแสดงความคิดเห็น ภาพข่าว คอลัมน์ปิกนิกะ เป็นต้น นอกจากนี้ ทำให้นักข่าวมีเวลาและมีอิสระในการเกาะติดประเด็นมากขึ้น ทำให้นักข่าวมีความชอบธรรมในการออกพื้นที่ภาคสนามมากขึ้น รวมถึงการที่นักข่าวต้องขบคิดประเด็นอย่างจริงจัง เพราะมีพันธะสัญญากับโครงการฯ อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าจะมีข้อวิจารณ์จากนักข่าวบางรายว่า โครงการวิจัยฯ ควรมีการติดต่ออย่างสม่ำเสมอหรือเป็นระยะๆ กับฝ่ายบริหารสื่อ เพื่อมิให้ฝ่ายบริหารหลงลืมภารกิจการเข้าร่วมโครงการฯ ของนักข่าว

2) การที่โครงการวิจัยฯ มีกลไกการติดตามเข้าร่วมกับ Media Monitor ส่วนนี้นอกจากจะเป็นผลดีกับตัวโครงการเอง เนื่องจากมีเดียมอนิเตอร์ มีทีมงาน มีเครื่องมือและความชำนาญ มี methodology ในการติดตามข่าวรายวันทั้งจากหน้าหนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ ทำให้ผ่านเบาโครงการวิจัยฯ ได้มาก ที่สำคัญยังช่วยลดการรบกวนตัวนักข่าว ในการทวงถามถึงพื้นที่การนำเสนออื่นๆ ซึ่งการติดต่อทวงถาม หรือแม้แต่การพยายามเชื่อมสัมพันธ์ใกล้ชิดตัวนักข่าวในการนัดหมายทวนข่าวอย่างไม่เป็นทางการ ก็เป็นเรื่องอ่อนไหวที่ชวนให้นักข่าวอึดอัด ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์ภายหลังสิ้นสุดการ monitor จึงได้พบว่า นักข่าวทุกรายชมเชยการไม่รบกวนการทำงานของนักข่าว ซึ่งส่วนนี้น่าจะเป็นเพราะนักข่าวต้องการเสรีภาพในการทำงาน และระมัดระวังตัวในด้านท่าทีความเป็นกลาง

3) การมีคณะกรรมการข่าวให้คำชี้แนะในช่วง defend หัวข้อ นักข่าวบอกว่าประโยชน์มาก เพราะช่วยให้คิดประเด็นได้รอบด้านขึ้น และนี่ก็ถึงแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมอีกมาก แต่ตลอดโครงการก็ไม่พบว่า มีนักข่าวต้องการคำปรึกษาจากกรรมการแต่อย่างใด อาจเป็นด้วยนักข่าวที่เข้าร่วมโครงการมีประสบการณ์ความสามารถในการทำงานข่าวสืบสวนของตนอยู่แล้ว หรือไม่ก็อาจหลงลืมไปว่า มีการสนับสนุนจากโครงการวิจัยฯ ในด้านการปรึกษาคณะกรรมการอยู่ด้วย

4) การสนับสนุนด้านการเงิน 40,000 บาท ส่วนนี้นักข่าวหลายรายบอกว่า ช่วยเหลือได้มากทำให้หัวหน้าข่าวไฟเขียวและยืดหยุ่นน้อยลง บางฉบับใช้เป็นกองทุนกินดื่มเพื่อพูดคุยงานข่าวสืบสวนกันบ่อยครั้ง และบางฉบับ ทำให้ได้เดินทางลงภาคสนามไกลๆ ได้หลายครั้ง ซึ่งปกติ องค์กรอาจจะไม่อนุญาต อย่างไรก็ตาม มีหนังสือพิมพ์ 2 ฉบับที่ไม่ได้รับการสนับสนุนนี้ คือ ไทยรัฐและเดลินิวส์ ซึ่งทางโครงการวิจัยฯ ได้หารือกับบรรณาธิการข่าวหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว ในการนำเงินที่หนังสือพิมพ์ 2 ฉบับสละสิทธิ์นั้น มาเป็นเงินทุนตั้งต้นในการก่อตั้ง "กองทุนคุ้มครองนักข่าวสืบสวน" ซึ่งบรรณาธิการทั้ง 2 ฉบับเห็นด้วย แต่ติดขัดด้วยระเบียบกฎเกณฑ์ของผู้ให้การสนับสนุนคือ สสส. ว่า เป็นเรื่องที่ไม่ได้กำหนดไว้ในแผนงานมาก่อน ดังนั้น ทางโครงการวิจัยฯ จึงยังไม่ได้ดำเนินการคืบหน้าแต่อย่างใด

5) การสนับสนุนด้านข้อมูลและการค้นคว้า กล่าวได้ว่าเป็นส่วนที่นักข่าวไม่เรียกร้องต้องการ แม้ว่าในระยะต้นของการสื่อสารกับผู้บริหารองค์กรและตัวนักข่าว โครงการฯ จะได้ชี้แจงให้ทราบแล้ว และมีเพียงหนังสือพิมพ์ประชาไทออนไลน์ ที่เอ่ยถึงความต้องการและจุดอ่อนด้านนี้ของตน ทั้งนี้ ในระหว่างดำเนินงาน ทางโครงการวิจัยฯ ได้ค้นคว้าข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อข่าวในโครงการ เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ส่งให้หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ซึ่งเป็นเจ้าของประเด็น แต่ไม่ได้รับปฏิกิริยาตอบรับแต่อย่างใด นอกจากนี้ ข้อมูลด้านพลังงานที่โครงการฯ ได้ค้นคว้าจัดส่งให้ หนังสือพิมพ์ประชาไทออนไลน์ ก็ไม่ปรากฏการนำไปใช้ มีเพียงหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่ได้ใช้ข้อมูล เกี่ยวกับกฎหมายการเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าว ที่โครงการฯ สนับสนุนให้

6) การขยายผลและเผยแพร่ ในที่นี้หมายถึงข้อเรียกร้องของโครงการฯ ที่ให้นักข่าวจัดเวทีสาธารณะเพื่อเผยแพร่ประเด็นข่าวของตน โดยระบุให้องค์กรหนังสือพิมพ์จัดเอง หรือให้โครงการวิจัยฯ จัดให้ก็ได้ แต่ดูเหมือนนักข่าวเกือบทุกฉบับจะไม่ได้ concern กิจกรรมนี้ ต่อเรื่องนี้ มีข้อวิจารณ์จากนักข่าวว่าข้อเรียกร้องนี้ไม่เป็นจริงเพราะในช่วงปีที่ผ่านมา สถานการณ์บ้านเมืองไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากมีวิกฤตและปัญหาใหญ่ๆ ที่ร้อนแรงกว่ามาแย่งชิงพื้นที่ข่าว ประเด็นข่าวสืบสวนทั้งหมดเป็นประเด็น"เย็น" องค์กรสื่อต้นสังกัดย่อมไม่เห็นด้วย นอกจากนี้ก็มีปัญหาเรื่องนักข่าวไม่มีเวลา ไม่มีจังหวะที่เหมาะสม คิดรูปแบบการจัดไม่ออก และมีข้อเสนอว่า ควรให้องค์กรกลางทางวิชาการหรือวิชาชีพเป็นผู้จัด เช่น สมาคมนักข่าวฯ หรือมหาวิทยาลัย

ในส่วนการขยายผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ ซึ่งทางโครงการวิจัยฯ มีแนวคิดจะนำข่าวสืบสวนทั้งหมดมารวมเล่มตีพิมพ์เป็นพ็อกเก็ตบุ๊ก เพื่อเผยแพร่โดยการจัดจำหน่ายจำนวนหนึ่ง และป้อนกลับสู่สถาบันวิชาชีพและสถาบันวิชาการนั้น นักข่าวเจ้าของประเด็นทุกคนเห็นดีด้วยอย่างมาก และมีบางรายอยากขอเขียนเพิ่มเติม เพื่อให้เนื้อหา มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

7) การติดตามปัญหา การถอดบทเรียนและวิเคราะห์ หมายรวมทั้ง ระบบการเชื่อมสัมพันธ์กับนักข่าวในโครงการ การทำงานเพิ่มเติมโดยการกลับไปสัมภาษณ์นักข่าวถึงปัญหา และข้อวิจารณ์โครงการฯ

ในส่วนของระบบเชื่อมความสัมพันธ์ ซึ่งเคยมีการนัดหมายกันอย่างไม่เป็นทางการกันเดือนละครั้ง ถือว่าล้มเหลวและยกเลิกไป เนื่องจากนักข่าวมักมีหมายด่วนหรือไม่ว่าง บางรายก็ไม่เห็นความสำคัญ บางรายเกรงจะเป็นการติดตามงาน

แต่ในช่วงท้ายของโครงการฯ ระหว่างเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม ซึ่งโครงการวิจัยฯ ได้ปรับแผนงานโดยการทำงานเพิ่มเติม คือการกลับไปสัมภาษณ์ทีละคนที่ละฉบับ เพื่อสอบถามปัญหาและข้อวิจารณ์นั้น ทุกรายกลับยินดีให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง จนถือได้ว่าเป็นผลลัพธ์ที่น่าพอใจ และทำให้โครงการวิจัยฯ ได้รับทราบเพิ่มเติมว่า นักข่าวแต่ละคน มีสายงานข่าวที่แตกต่างกัน ทำให้มีเวลาว่างไม่ตรงกัน รวมถึงทำให้นักข่าวแต่ละคนมีพฤติกรรมการทำงานไม่เหมือนกันด้วย นอกจากนี้ นักข่าว

บางคนที่มีอายุงานระดับอาวุโส ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านบทบาทหน้าที่ที่สูงขึ้น ทำให้ไม่สามารถรับผิดชอบประเด็นข่าวสืบสวนของโครงการฯ ตามที่ได้วางแผนไว้ตั้งแต่ต้น ซึ่งโครงการวิจัยฯ ได้รายงานไว้ในหัวข้อที่ 5 บทเรียนและปัญหา รวมถึงได้เรียบเรียงเนื้อหาการสัมภาษณ์ไว้เป็นรายงานในหัวข้อที่ 8 ภาคผนวก ส่วนท้ายรายงานนี้

4. การขับเคลื่อนเชิงสังคม

จากผลการดำเนินงานวิจัยในระยะก่อนหน้านี้ ซึ่งได้ข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาของการทำงานข่าวสืบสวนว่า มีปัจจัยภายนอกวิชาชีพที่เป็นอุปสรรค อันได้แก่ พฤติกรรมผู้รับสารที่เป็นเสียงเงียบ นิยมบริโภคข่าวสั้นเนื้อหาเบา และสังคมขาดความเคลื่อนไหวในเชิงคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ เป็นต้น ทำให้โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ ได้ริเริ่ม ทดลอง กิจกรรมเชิงสังคมที่หวังผลกระทบด้านการปลูกความสนใจต่อสาธารณะในประเด็นข่าวสืบสวน และการกระตุ้นสังคม ให้เป็น active reader ตลอดจนเป็นปฏิบัติการด้านสื่อมวลชนศึกษา (Media Education) จากปฏิบัติการดังต่อไปนี้

(1) เวทีสาธารณะตามประเด็นข่าว

ดังได้กล่าวแล้วว่า ประเด็นข่าวสืบสวนที่เข้าร่วมโครงการ มีเพียงบางข่าวเท่านั้นที่มีการจัดเวทีเผยแพร่และรณรงค์ประเด็นข่าว อันเนื่องจากเป็นข่าวที่มีกระแสความสนใจจากสังคมรองรับ แต่ถึงกระนั้น ก็เป็นการดำเนินการโดยกลุ่มองค์กรอื่น ที่ไม่ใช่องค์กรหนังสือพิมพ์เอง ซึ่งประเด็นนี้ นักข่าวให้ความเห็นว่าการให้องค์กรหนังสือพิมพ์เป็นผู้จัดนั้น ไม่เหมาะสม เนื่องจากหนังสือพิมพ์ต้องแสดงความเป็นกลางและมีหน้าที่นำเสนอข่าวสารข้อมูลเท่านั้น ไม่ใช่การชี้นำสังคม

อย่างไรก็ดี เวทีสาธารณะตามประเด็นข่าวที่มีผลในทางส่งเสริมความเข้าใจและรณรงค์ความสนใจจากสังคม ทำให้ข่าวนั้นๆ ดำเนินต่อไปได้ ได้แก่

เรื่อง “เชื่อนบ้านกุ่ม” มี 2 กิจกรรมดังนี้

1) “MOU เชื่อนบ้านกุ่มยกเลิกได้หรือไม่”

วันที่ 26 มีนาคม 2552

สถานที่ ห้องประชุมแสงชัย สุนทรวัฒน์ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

โดย ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม

ประเด็น

- การให้กระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ทำ MOU แทนที่จะเป็นกระทรวงพลังงาน
- การมอบหมายให้บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท เอเชียคอร์ป โฮลดิ้งส์ จำกัด เป็นผู้ดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ ซึ่งไม่ถูกต้องควรคัดเลือกบริษัทตามขั้นตอนและมีการเผยแพร่สู่สาธารณะถึงกระบวนการคัดเลือกที่ชัดเจนข่าวที่เกี่ยวข้อง
- ทวงถามรัฐบาลเรื่องการยุติการสร้างเขื่อน

ข่าวที่เกี่ยวข้อง

“ระดมพลแก้เขื่อนบ้านกุ่ม20เมษา เอ็นจีโอให้ย่ำรอยเขาพระวิหาร” Source – เว็บไซต์มติชน

(Th) Friday, March 27, 2009 08:00

2) เครือข่ายชาวบ้านร่างแถลงการณ์ยื่นถึงสหประชาชาติและรัฐบาลไทย

วันที่ 26 เมษายน 2552

สถานที่ บริเวณริมแม่น้ำโขงบ้านปากอิงใต้ อ.เชียงของ จ.เชียงราย

โดย ชาวบ้านจากชุมชนต่างๆทั่วภาคกว่า 10 แห่ง อาทิ ชุมชน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ , ชุมชนคนไทยพลัดถิ่น จ.ระนอง , ชุมชนบางขุนเทียน , ชุมชนเมืองอุบล เป็นต้น กว่า 200 คน พร้อมชาวบ้านปากอิง

เหตุการณ์

- ชาวบ้านรวมตัวกันเพื่อสร้างตลิ่งริมแม่น้ำโขง หลังเกิดการพังทลายตั้งแต่น้ำท่วมใหญ่เมื่อเดือนสิงหาคม 2551 โดยชาวบ้านเชื่อว่าสาเหตุมาจากการปล่อยน้ำจากเขื่อนในประเทศจีน
- จัดตั้ง “สภาลุ่มน้ำโขง” เพื่อมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น
- ยื่นหนังสือต่อยูเอ็นและรัฐบาลไทย เพื่อแก้ปัญหาผลกระทบจากเขื่อนกั้นลำน้ำโขงของจีน

ข่าวที่เกี่ยวข้อง

“เครือข่ายชาวบ้านยื่นหนังสือ “ยูเอ็น-รัฐบาลไทย” แก้ปัญหาด่วน ระบุง 3 เขื่อนกั้นโขงของจีนทำ ความเดือดร้อน” Source - เว็บไซต์มติชน (Th) วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2552 เวลา 18:36:53 น.

<http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1240745829&grpid=01&catid=19>

เรื่อง “ฝายแม่ว” มี 1 กิจกรรมดังนี้

เวที “ฝาย คำตอบสุดท้ายหรือภาพลวงตา การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำไทย”

วันที่ 3 มิ.ย. 2552 เวลา 13.00-16.00 น.

สถานที่ ห้องประชุมแสงชัย สุนทรวัฒน์ ชั้น 1 สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

โดย ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม

วิทยากร

- เกษมสันต์ จิณณวาโส อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ดูแลนโยบายด้านการพัฒนาเหมืองฝาย
- พรพิไล เลิศวิชา เมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้เชี่ยวชาญด้านเหมืองฝาย และการพัฒนาชุมชน tarn@loxinfo.co.th

- นณณ์ ผาณิตวงศ์ นักศึกษาธรรมชาติ ผู้ร่วมก่อตั้งเว็บไซต์ด้านสิ่งแวดล้อม www.siamensis.org เจ้าของบทความ การสร้างฝายต้นน้ำ และผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ npanitvong@gmail.com
- นิคม พุทธา ประธานเครือข่ายสมาชิชาเหมืองฝายภาคเหนือ pingwatershed@yahoo.com
- ดำเนินรายการโดย กมล สุทิน ชมนมนักข่าวสิ่งแวดล้อม

ประเด็น

- ฝายไม่ใช่คำตอบของการอนุรักษ์และการฟื้นฟูแหล่งน้ำ
- การสร้างฝายควรจะศึกษาระบบนิเวศของแต่ละแห่ง เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมต่างกัน
- ป่าที่มีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ไม่จำเป็นต้องมีฝาย
- กรมอุทยานฯ ไม่ได้ศึกษาเรื่องการสร้างฝายอย่างจริงจัง ภายหลังพบว่าไม่ควรสร้างฝายในป่าที่สมบูรณ์หรืออุทยานแห่งชาติ เนื่องจากผิดกฎหมาย
- การสร้างฝายส่งผลกระทบต่อทั้งด้านดีและด้านเสียสภาพแวดล้อม

ข่าวที่เกี่ยวข้อง

“กระแสสร้างฝาย ไม่ใช่คำตอบอนุรักษ์ป่าและน้ำ” วันศุกร์ที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2552

รายงานโดย พิเชษฐ์ ชูรักษ์ หนังสือพิมพ์โพสทูเดย์

<<http://www.posttoday.com/news.php?id=50867>>

เรื่อง “เอกชนเข้าที่อุทยานแห่งชาติ” มี 2 กิจกรรมดังนี้

- 1) เวทีเสวนา “คัดค้านนโยบายเปิดป่าให้เช่า”

วันที่ 4 ต.ค. 2551

สถานที่ ห้องประชุม มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร

โดย เครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประเด็น

- เพื่อจัดตั้ง “เครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม” ขึ้นอย่างเป็นทางการ จากการรวมตัวของบล็อกเกอร์จาก OK Nation กลุ่มคนรักอุทยานจากห้อง Blueplanet เว็บไซต์ pantip.com เว็บไซต์ trackingthai.com เว็บไซต์ talontourthai.com และมูลนิธิกองทุนสิ่งแวดล้อมไทย โดยมีมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร เป็นกองเลขา
- หารวบรวม พรบ. อุทยานฯ และสรุปว่า ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินการท่องเที่ยวและพักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2547 นั้นผิดต่อพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ 2504 ว่าด้วยเรื่องเจตนารมณ์ในการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

- เตรียมจัดเวทีสาธารณะเพื่อให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องกฎหมาย
- เตรียมยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ข่าวที่เกี่ยวข้อง

“คนรักอุทยานฯ ใจสู้ล้มระเบียบปี 47 ปิดช่องเช่าพื้นที่ป่า” Source - เว็บไซต์กรุงเทพธุรกิจ (Th) Tuesday, October 07, 2008 02:24

“รวมพล “โลกไซเบอร์” จุดเริ่มเครือข่ายเฝ้าอุทยานฯ” Source - เว็บไซต์กรุงเทพธุรกิจ (Th) Monday, January 19, 2009 11:15 พัทธมน วงศ์นาค

2) เวที “PARK FOR SALE OR PARK FOR PEOPLE”

วันที่ 22 พ.ย. 2551 เวลา 14.45 – 16.45 น.

สถานที่ สวนรถไฟ กรุงเทพฯ

โดย มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร และเครือข่ายรักษาสีงแวดล้อม

1. คุณสรวิศ บัณฑิต : ตัวแทนจากไอเคเนชั่น
2. นพ.รังสฤษดิ์ กาญจนะวณิช : สมาคมอนุรักษ์นก และธรรมชาติ
3. คุณศศิณ เฉลิมลาภ : เลขาธิการมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร
4. นายธรรมรัตน์ สุขพินิจ : เครือข่ายรักษาสีงแวดล้อม
5. ดำเนินรายการโดย คุณเจริญวิทย์ หาญแก้ว : สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ

16.30 น. - 16.45 น. เปิดเวทีรับฟังข้อเสนอจากผู้เข้าร่วมสัมมนา

ข่าวที่เกี่ยวข้อง

- “PARK FOR SALE OR PARK FOR PEOPLE”

<<http://www.thaingo.org/prboard/1/view.php?id=7829>> 18/11/2008 10:25 AM

- “ต้องการดีวีดี สัมมนา Park for Sale or park for People เชิญทางนี้”

<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=359682>

(2) สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์

โครงการวิจัยฯ ได้ทดลองกิจกรรมขับเคลื่อนเชิงสังคมในนามของ “สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์” อันมีจุดประสงค์ในการเป็น balance factor เพื่อส่งเสียงและทวงถามความเคลื่อนไหวของชาวสืบสวน ในกรณีที่ชาวเดินต่อไม่ได้ และเพื่อเป็น media education แก่สังคม ทั้งนี้ได้เชิญ รศ.ดร.พิรงรอง รามสูต รองอธิการบดี แห่งคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้เป็นประธานสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ โดยเห็นว่ามีความรู้ความน่าเชื่อถือทั้งต่อสังคมและนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งที่ผ่านมา ทางโครงการวิจัยฯ พบ

ว่า ประเด็นข่าว"ฝ่ายแมว" มีความเหมาะสมที่จะขับเคลื่อนในนามสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ได้ จึงได้ชักชวนรวมกลุ่มภาคีเครือข่ายจำนวนหนึ่ง ไปยื่นจดหมายเปิดผนึกทวงถามการตรวจสอบจาก สตง. เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ที่ผ่านมา โดยได้รับการตอบรับให้เข้าพบผู้ช่วยเลขานุการ สตง. และใช้เวลาสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลกันเกือบ 1 ชั่วโมง ทั้งนี้ มีข้อมูลทางลับที่ไม่อาจเปิดเผยได้ แต่ทางตัวแทน สตง. ยืนยันที่จะเดินทางมาตรวจสอบและเอาผิดแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการทุจริตนี้ ภายหลังการยื่นหนังสือเปิดผนึก คุณหญิงจรวรรณ เมณฑกา ผู้ว่าการ สตง. ได้มีจดหมายส่วนตัวที่เขียนด้วยลายมือ ส่งถึง รศ. ดร.พิรงรอง ประธานสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ โดยเนื้อความในจดหมาย เป็นการตอบรับการทวงถาม และยืนยันที่จะเดินทางมาตรวจสอบคดีนี้ต่อไป ไม่ได้ทอดทิ้งแต่อย่างใด

จดหมายเปิดผนึกในนาม "สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์" มีดังนี้

จดหมายเปิดผนึก

ถึง สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.)

เรื่อง ขอความคืบหน้าการตรวจสอบทุจริตกรณีฝ่ายแมว

เรียน ผู้อำนวยการ สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.)

สิ่งที่แนบมา สรุปข่าวกรณีทุจริตฝ่ายแมว

พวกเราในนามของ **สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์** ซึ่งได้ติดตามข่าวความไม่ชอบมาพากลในการดำเนินงานสร้างฝ่ายแมว ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการนำเสนอข่าวอย่างต่อเนื่องของสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือ พิมพ์มติชน ทำให้พวกเราได้ข้อมูลข่าวสารที่ให้ความจริง ความเข้าใจ และการรู้เท่าทันภัยร้ายความเชื่อมโยงของการทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย นับตั้งแต่การจัดสรรงบประมาณ การผลักดันโครงการโดยนักการเมืองระดับสูง ไปจนถึงอิทธิพลท้องถิ่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำการเอารัดเอาเปรียบและหาประโยชน์จากความไม่รู้ของชาวบ้านในพื้นที่

ทั้งนี้ พวกเรา **สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์** ทราบว่าสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ได้เข้ามาทำหน้าที่ตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันในกรณีฝ่ายแมวดังกล่าวนี้อย่างต่อเนื่องมาหลายครั้งแล้ว อีกทั้งคุณหญิงจรวรรณ เมณฑกา ยังได้ให้ความมั่นใจแก่สาธารณะว่า จะติดตามตรวจสอบเรื่องนี้ให้เป็นที่ล้นสุด แต่แล้ว ข่าวกรณิดังกล่าวกลับห่างหายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ ทาง**สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์** เก่งกว่าจะมีอิทธิพลของผู้ที่เสียผลประโยชน์จากกรณีนี้เข้ามาขัดขวางหรือแทรกแซงกระบวนการตรวจสอบของ สตง. หรือมีการกีดกันการนำเสนอข่าวของสื่อหนังสือพิมพ์

พวกเราในนาม**สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์** จึงขอทราบความคืบหน้าในการตรวจสอบการทุจริตกรณีฝ่ายแม่จากสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สังคมได้รับทราบข้อเท็จจริงและมีส่วนร่วมตามครรลองประชาธิปไตย ในการติดตามการทำงานของหน่วยงานรัฐ เพื่อความโปร่งใสของบ้านเมือง

สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์

27 พฤษภาคม 2552

นอกจากนี้ โครงการวิจัยฯ ได้จัดให้มีเวทีสัมมนา ในนามสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เพื่อผลักดันองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในประเทศไทย ร่วมกับ แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) มีภาคีเครือข่ายเข้าร่วม อาทิ สภาผู้ฟังและผู้ชม TPBS. เครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังสื่อ มูลนิธิธิดาเก๋าสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน มหาวิทยาลัยมหิดล นักวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2552 ณ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ดังรายละเอียดในรายงาน**ภาคผนวก**

อนึ่ง การดำเนินงานในส่วนของสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ การแถลงผลวิจัยสู่สาธารณะ และการจัดพิมพ์หนังสือรวมเล่มข่าวสืบสวน เป็นกิจกรรมการขับเคลื่อนเชิงสังคมที่ใช้งบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งจัดให้มีขึ้นภายหลังรายงานวิจัยฉบับนี้ ดังนั้น จึงจะกล่าวถึงแต่เพียงสังเขปให้เห็นภาพรวม

(3) การแถลงผลวิจัยสู่สาธารณะ

กำหนดขึ้นจากความพร้อมของต้นฉบับเนื้อหาหนังสือรวมเล่มข่าวสืบสวน เนื่องจากมีความมุ่งหวังให้เวทีแถลงผลวิจัย เป็นโอกาสของการเปิดตัวหนังสือรวมเล่มดังกล่าวนี้ด้วย และเพื่อให้นักข่าวเจ้าของเรื่อง ได้ขึ้นเวทีเสวนาร่วมกัน อันจะเป็นการกระตุ้นผู้อ่านและสาธารณะให้รับทราบถึงความสำคัญและความยากลำบากในการทำงานตามหน้าที่ของนักข่าวสืบสวน อีกทั้ง เพื่อเป็นกำลังใจเชิดชูศักดิ์ศรีคนทำงานข่าวสืบสวน ทั้งนี้ กำหนดจัดขึ้นในวันที่ 5 กันยายน 2552 ร่วมกับสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

กำหนดการเวทีเสวนาสาธารณะ

“ข่าวสืบสวน : พลังอำนาจของข่าวสารพลังปัญญาของสังคม”

วันเสาร์ที่ 5 กันยายน 2552 เวลา 13.00 – 16.00 น

ณ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ฯ ถนนสามเสน

จัดโดย โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนฯ สกว.

ร่วมกับ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

12.00 - 13.00	ลงทะเบียน
13.00 – 13.30	ปาฐกถาพิเศษ <u>“ความโปร่งใสในการเมืองที่มีดমন”</u> ศ.ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร
13.30 – 14.30	เสวนา <u>“ແຂ່ງເບື້ອງລຶກໂຄຣງກາຣ(ງາບ)ຊຸມຊົນ(ໄມ່)ພອເພີຍງ”</u> โดย ● ภาควัฒนุມิ ป້ອງภัย บัรรณาทิการข่าว นสพ.มติชน ● วรวิทย์ ศรีอนันต์รักษา หัวหน้าข่าวหน้า 1 นสพ.เดลินิวส์ ดำเนินรายการโดย วีรเดช เอี่ยมสำราญ ประชาชาติธุรกิจ
14.30-15.00	แถลงผลวิจัย โดยโครงการวิจัยฯ ร่วมกับมีเดียมอร์นิเตอร์ และการเปิดตัวหนังสือ “ข่าวสืบสวน : พลังอำนาจของ ข่าวสาร พลังปัญญาของสังคม”
15.00 – 16.30	เวทีเสวนา <u>“ข่าวสืบสวน คนอ่านได้อะไร”</u> โดยตัวแทนนักข่าว ● วีรเดช เอี่ยมสำราญ / ประชาชาติธุรกิจ ● ผดุงศักดิ์ เหล่ากิจไพศาล / กรุงเทพธุรกิจ ● สัจญ์มิ ละออ / ไทยรัฐ ● ชุติมา นุ่นมัน / มติชน ดำเนินรายการโดย สุชาดา จักรพิสุทธิ์

(4) หนังสือรวมเล่มข่าวสืบสวน มีเนื้อหาและรูปลักษณะโดยสังเขป ดังนี้

(ปกหน้า)

ข่าวสืบสวน

พลังอำนาจของข่าวสาร

พลังปัญญาของสังคม

(โลโก้ สกว.)

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนฯ สกว.

(โลโก้ สสส.)

และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ข่าวสืบสวน

พลังอำนาจของข่าวสาร พลังปัญญาของสังคม

พิมพ์ครั้งแรก

กันยายน 2552

ISBN

978-974-482-090-7

ลิขสิทธิ์การจัดพิมพ์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ผู้จัดทำ

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กองบรรณาธิการ

สุชาติ จักรพิสุทธิ์
สุชาติ พยัคฆชาติ
ธาม เชื้อสถาปนศิริ

คณะนักข่าว

ธีรเดช เขียมสำราญ
ผดุงศักดิ์ เหล่ากิจไพศาล
สัจจภูมิ ละออ
ชุตินา นุ่นมัน
มนตรี จัยม่วงศรี
สิรินาฏ ศิริสุนทร
จันทร์จิรา พงษ์วาย
มุกิตา เชื้อขั่ง
กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดลินิวส์

ออกแบบปก/รูปเล่ม

นิวัติ กองเพียร

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์เรือนแก้ว โทรศัพท์ 0-2411-1523 , 0-2412-6552

ติดต่อโครงการฯ

โทรศัพท์ 081- 568-5513 , 081-842-2028

(สารบัญ)

คำนำจากภาควิชาการ ดร.วิลาสินี พิพิธกุล
คำนำจากภาควิชาชีพ ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์
บอกกล่าวจากโครงการวิจัย สุชาดา จักรพิสุทธิ์

รูปแบบและกระบวนการทุจริต

ศึกษาข่าวสืบสวนที่เข้าร่วมโครงการ

ข่าวสืบสวน 8 เรื่อง

- การใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง
โดย วีรเดช เขียวมล้ำาญ และกองบรรณาธิการ / หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ
- ฝ่ายชะลอน้ำ (ฝ่ายแมว)
โดย ชุตินา นุ่นมัน และ มนตรี จั๋ยม่วงศรี / หนังสือพิมพ์มติชน
- แรงงานต่างด้าว : โรฮิงญา
โดย สัจภูมิ ละออ / หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
- ช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
โดย ผดุงศักดิ์ เหล่ากิจไพศาล / หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ
- โครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า
โดย มุกิตา เชื้อช้าง / หนังสือพิมพ์ออนไลน์ ประชาไท
- เชื้อนบ้านกุ่มแสนล้านในแม่น้ำโขง
โดย ชุตินา นุ่นมัน / หนังสือพิมพ์มติชน
- ทุจริตรถป้อาร์ที.
โดย กองบรรณาธิการ / หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
- ทุจริตเชิงนโยบาย เปิดเช่าที่อุทยานแห่งชาติ
โดย จันทรจิรา พงษ์ราย และ สิรินาฏ ศิริสุนทร / หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

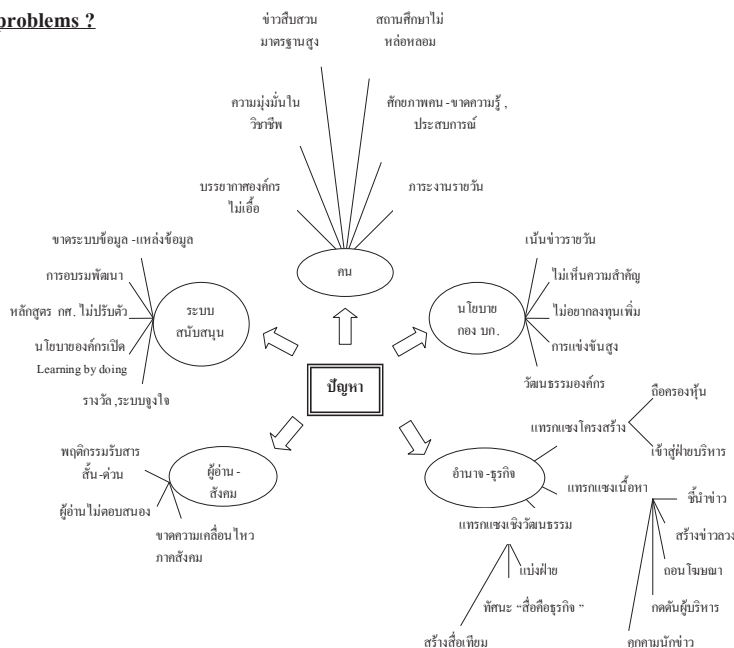
สรุปบทเรียนสื่อ – บทเรียนสังคม

5. บทเรียนและปัญหา

● บทเรียนสื่อ / บทเรียนสังคม

จากจุดเริ่ม ของการติดตามศึกษาปัญหาแวดล้อมของการนำเสนอหรือไม่นำเสนอข่าว สืบสวนของสื่อหนังสือพิมพ์ ในโครงการระยะที่ 1 เมื่อต้นปี 2549 ซึ่งทำให้ได้ชุดความรู้ความเข้าใจ สำหรับแนวทางแก้ไข จนถึงบททดลองการสร้างกลไกความร่วมมือ กับนักข่าวและองค์กรหนังสือพิมพ์ จนบังเกิดเป็น “โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์” นี้ จะขอตัด ตอนมาอ้างอิงอีกครั้งหนึ่ง เฉพาะในส่วนที่เป็นบทวิเคราะห์หัวข้อปัญหา-อุปสรรค เพื่อนำเสนอเป็นบทเรียน เกี่ยวเนื่องกับข้อค้นพบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ว่า ในส่วนที่เป็นเหตุปัจจัยจากผู้ประกอบวิชาชีพอและองค์กรสื่อมวลชน กับปัจจัยในส่วนของผู้บริโภคข่าวสารหรือสังคมอย่างไรบ้าง เพื่อให้เป็นบทเรียนที่นำไปสู่การวิจัยค้นหาความรู้และทางออกอื่นๆ ต่อไป

What is the problems ?

คุณภาพคนคุณภาพข่าว

ย้อนหลังไป นับจากปี 2535 เป็นต้นมา เศรษฐกิจที่เฟื่องฟู ผสมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้วงการหนังสือพิมพ์เติบโตอย่างขนานใหญ่ มีนักข่าวใหม่ๆ ทั้งที่ไม่ได้จบ การศึกษาด้านวารสารศาสตร์-นิเทศศาสตร์ เข้าสู่วงการหนังสือพิมพ์มาก เพราะจำนวนนักข่าวที่มีอยู่ไม่เพียงพอ เป็นภาระที่องค์กรหนังสือพิมพ์ต้องลงทุน หรือเอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งก็แทบจะเป็นไปไม่ได้ ในภาวะของงานข่าวรายวันและการแข่งขันกันเองของหนังสือพิมพ์ และแม้ว่าองค์กรวิชาชีพอย่างสมาคมนักข่าวฯ หรือสถาบันพัฒนาสื่อมวลชน ซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่นี้โดยตรง ก็ยังไม่อาจเพาะบ่มนักข่าวที่มีคุณภาพพึงประสงค์ให้แก่สถานการณ์ที่เป็นจริงได้ เพราะเงื่อนไขปัจจัยที่จะทำให้

นักข่าวคนหนึ่ง มีอุดมคติ เป็นผู้รอบรู้ มีจรรยาบรรณ ช่างสังเกต และมองมุมต่างๆ ของประเด็นข่าวหนึ่งๆ ให้รอบด้านได้ ต้องเกิดขึ้นจากสิ่งที่นักข่าวอาวุโสหลายคนย่ำว่า เป็น learning by doing หรือการสั่งสมประสบการณ์ ในขณะที่สังคมและการเมืองในโลกปัจจุบัน ทำให้ปัญหาหนึ่งๆ หรือเหตุการณ์หนึ่งๆ มีความซับซ้อนเกี่ยวโยงโยงใย แม้ในข่าวเศรษฐกิจก็อาจมีมิติทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม หรือแม้อาจเกี่ยวพันไปถึงอำนาจเหนือรัฐ และเหตุปัจจัยทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งยิ่งเรียกร้องความสามารถในการสื่อสารของนักสื่อสารมวลชน จนแทบจะกล่าวได้ว่า นักข่าวคุณภาพจำเป็นต้องมีความรู้รอบตัวทั้งทางกฎหมาย เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ ฯ เลยกทีเดียว

ในส่วนสถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตความรู้และนักวิชาชีพ ก็กล่าวได้ว่าไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งในแง่หลักสูตรที่ไม่ได้บูรณาการเข้ากับสถานการณ์จริงของวิชาชีพ และผู้เรียนที่ตั้งใจศึกษาเพื่อจะเป็นสื่อมวลชนตามอุดมคติก็มีน้อยลงทุกที ซึ่งนี่อาจเป็นปัญหาระดับโครงสร้างและความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทยที่เกิดขึ้นกับศาสตร์สาขาต่างๆ ไม่เฉพาะแต่วารสารศาสตร์-นิเทศศาสตร์

เมื่อเป็นเช่นนี้ ข่าวเชิงสืบสวนซึ่งมีความยากในการได้มาซึ่งข้อมูลและความเข้าใจในแง่มุมการนำเสนอ จึงยิ่งเรียกร้องคุณภาพขั้นสูงจากตัวนักข่าวระดับคัมภีร์กันเลยทีเดียว ซึ่งหากว่าองค์กรหนังสือพิมพ์ ไม่มีปณิธานไม่มียุทธศาสตร์การเสนอข่าวเชิงคุณภาพเสียแล้ว ก็จะไม่มีระบบสนับสนุนหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ให้นักข่าวอยากจะทำรายงานข่าวด้วยกระบวนการทำงานเจาะลึกได้เลย

นโยบายกองบรรณาธิการและหนังสือพิมพ์

เหตุผลอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้หนังสือพิมพ์ไม่เสนอข่าวเชิงสืบสวนหรือมีน้อย ก็คือข่าวสารรายวันมีจำนวนมาก หนังสือพิมพ์ต้องแข่งกันชิงปริมาณข่าว ไม่อยากตกข่าว นักข่าวที่มีอยู่ต้องติดตามเหตุการณ์รายวัน ไม่สามารถสูญเสียกำลังคนไปทำงานข่าวเชิงสืบสวน เป็นต้น แต่ทั้งนี้ เหตุผลดังกล่าวย่อมแยกไม่ออกจากปัญหาด้านคุณภาพคนหรือศักยภาพนักข่าว อย่างที่ผู้บริหารหนังสือพิมพ์ท่านหนึ่งบอกว่า “สารภาพเลยนะครับว่ายังไม่พอ แม้แต่ในเชิงปริมาณ ทั้งๆ ที่เมืองไทยมีเรื่องเยอะมาก ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์ไทยมีเสรีภาพมากกว่าสื่ออื่นๆ ที่จะไปตามเจาะขุด แต่ปรากฏว่าความพยายามนี้เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามกระแสบ้าง ความต่อเนื่องไม่มี และคิดว่ายังไม่เห็นทิศทางระดับนโยบายชัดเจนของสื่อทั้งหลาย”

นโยบายกองบรรณาธิการ จึงขึ้นอยู่กับตัวบรรณาธิการหรือแนวทางหนังสือพิมพ์นั้นว่าเห็นความสำคัญและมีวัฒนธรรมการทำงานข่าวเชิงสืบสวนหรือไม่ นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติในการเสนอข่าวที่เป็นของตัวเอง ไม่ทำ“ข่าวตาม”หรือไปขุดเจาะสืบสวนในประเด็นที่ฉบับอื่นนำเสนออยู่ ในหลายกรณี ตัวนักข่าวเองอาจมีความสนใจหรือพบประเด็น หรือมีศักยภาพที่จะทำข่าวเชิงสืบสวน แต่ไม่ได้รับโอกาสหรือถูกมอบหมายงานรายวันมากกว่า บรรณาธิการซึ่งเป็นตัวตัดสินใจในการบริหารข่าวและการใช้เงินเพื่อการทำข่าว จะเป็นผู้กำหนดทิศทางข่าว โดยการอ่านอารมณ์ของสังคมและ

หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ดังนั้นทิศทางการข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับจึงอาจขึ้นอยู่กับทัศนคติและความสนใจของบรรณาธิการด้วยไม่มากนักน้อย

นโยบายกองบรรณาธิการยังนำมาซึ่งการเกิดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้นักข่าวมีความสนใจและได้ฝึกฝนทำงานข่าวเจาะ ดูได้จากกรณีหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้ชื่อว่า นำเสนอข่าวเชิงสืบสวนในประเด็นความไม่โปร่งใสต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน จนได้รับรางวัลข่าวยอดเยี่ยมอยู่เนืองๆ ซึ่งพบว่าในกองบรรณาธิการ มีนักข่าวอาวุโสหลายคนที่มีนิสัยการทำข่าวเชิงสืบสวน ข่าวสืบสวนหลายเรื่องจึงถูกจุดความสนใจขึ้นจากนักข่าวอาวุโสเหล่านี้ เช่น กรณีการออกโฉนดที่ดินโดยมิชอบบนเกาะสมุย ซึ่งก็จะมี การนำเสนอประเด็นและขอข้อมูล แหล่งข่าว และแผนการรายงานข่าวแก่ที่ประชุม มีการ defend ข่าวเสมือนหนึ่งการเสนอหัวข้องานวิจัย ซึ่งเมื่อบรรณาธิการเห็นชอบแล้วก็จะให้การสนับสนุนด้านเวลา โดยให้นักข่าวเจ้าของประเด็นเกาะติดเรื่องนั้น และให้นักข่าวในพื้นที่คอยสนับสนุน ด้วยบรรยากาศเช่นนี้ ย่อมทำให้นักข่าวรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงคุณค่าและวิธีทำงานข่าวประเภทนี้ และยังผลงานข่าวได้รับการกล่าวถึง หรือถึงขั้นได้รับรางวัลข่าวยอดเยี่ยม แรงบันดาลใจและการส่งสมวัณธรรมการทำข่าวสืบสวนจึงเกิดขึ้น

อย่างไรก็ดี มีข้อน่าสังเกตว่า หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจเป็นหนังสือพิมพ์ราย 3 วัน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยด้านที่เป็นคุณ คือทำให้ไม่มีภาระกับงานข่าวรายวันมากเกินไป มีเวลาติดตามประเด็นอย่างต่อเนื่องและมีโอกาสในการสะสมข้อมูล วางแผนการนำเสนอ ได้มากกว่าหนังสือพิมพ์รายวัน

ผู้รับข่าวสารและสังคม

ถ้าเราเชื่อในคำกล่าวที่ว่า "สื่อสะท้อนสังคม-สังคมสะท้อนสื่อ" ก็จำเป็นต้องมองให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจากด้านอุปสงค์ (demand) นั่นคือคุณภาพและพฤติกรรมของผู้รับข่าวสาร รวมถึงความต้องการในเชิงสังคม

นักหนังสือพิมพ์ส่วนหนึ่งเชื่อว่า ข่าวเชิงสืบสวนเป็น hard newsหรือข่าวที่ทำยากอ่านยาก มีผู้อ่านจำนวนไม่มากที่ต้องการอ่าน เพราะสังคมบริโภคนปัจจุบันผู้คนต้องการเสพข่าวสารแต่เพียงสั้นๆ จบไว อย่างที่โทรทัศน์-วิทยุนำเสนอในลักษณะการเล่าข่าว ทำให้ความจำเป็นในการอ่านยิ่งน้อยลง สอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้นที่พบว่าคนไทยอ่านหนังสือและข่าวสารน้อยมาก เมื่อเทียบกับอัตราผู้รู้หนังสือขณะเดียวกัน นักหนังสือพิมพ์อาวุโสท่านหนึ่งกลับเห็นว่า "สังคมไทยให้ค่าจำกัดความเรื่องข่าวเจาะไปในมุมที่แคบมาก มองแต่ปัญหาการคอร์รัปชัน แต่ว่าเรื่องอย่างข่าวสารพิษคลองเตยระเบิด มันเกี่ยวกับชีวิตคนเยอะแยะ... อันนี้มันมี implication มากกว่า เป็นอีกมิติของเรื่องคอร์รัปชัน" โดยนัยนี้ก็คือ ข่าวเชิงสืบสวนสามารถหยิบยกประเด็นชีวิต สีสันผู้คนหรือประเด็นทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม มานำเสนออย่างเจาะลึกรอบด้านให้น่าสนใจได้ ดังตัวอย่างที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐเสนอข่าวเปิดโปงกรณีโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ ผ่าตัดไตคนไข้ไปขายแก่ผู้ป่วยรายอื่น ซึ่งเป็นข่าวที่ใช้กระบวนการทำ

งานแบบข่าวสืบสวนอย่างเห็นได้ชัด ให้อารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้อ่าน และเกิดผลกระทบทางสังคมในทาง ทำให้เกิดการตรวจสอบเพิกถอนใบอนุญาตแพทย์ จนนำไปสู่ความตื่นตัวเรื่องการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย

ดังนั้น เมื่อมองจากมุมมองของผู้รับข่าวสาร ซึ่งมีลักษณะ brand loyalty คือเลือกอ่านหรือซื้อหนังสือพิมพ์ในลักษณะลูกค้าประจำอยู่แล้ว และในหลายข่าวหลายกรณี ผู้อ่านเองก็อาจจะไม่รู้เลยว่า กำลังติดตามอ่านข่าวเชิงสืบสวนอยู่ จึงเป็นข้อคิดว่าข่าวสืบสวนที่มีผู้ต้องการอ่านนั้น อาจมาจากองค์ประกอบด้านวิธีการนำเสนอ ความสามารถในการคลี่คลายประเด็นและการรู้จักค้นหาตัวละครมาทำให้ข่าวนั้นมี "ชีวิต" ขึ้นมาก็เป็นไปได้ เพราะถึงที่สุดแล้ว คนอ่านหรือตลาดก็เป็นผู้เลือกสื่อที่เหมาะสมกับเขาเอง

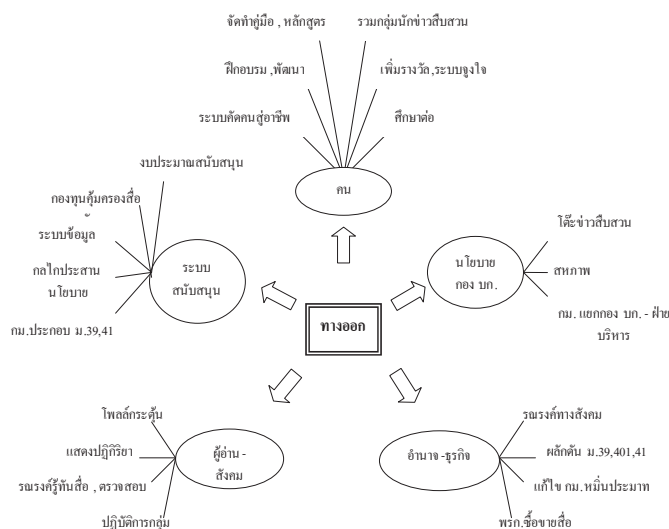
ปัจจุบัน กระแสความสนใจข่าวสารในสังคมไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเนื่องจากเหตุการณ์บ้านเมืองที่เข้มข้น ปรากฏให้เห็นเป็นความเปลี่ยนแปลงในสถานีโทรทัศน์หลายช่อง ที่หันมาปรับปรุงรายการ "เล่าข่าว" จากหน้าหนังสือพิมพ์ไปสู่การสร้างทีมผลิตข่าวเอง แม้แต่สถานีโทรทัศน์ที่เคยเน้นรายการประเภทบันเทิงอย่างช่อง 3 ก็หันมาประกาศความเป็นสถานีข่าว โดยอ้างว่าใช้เวลาข่าว 50% ของเวลาออกอากาศทั้งหมด ปรากฏการณ์นี้อาจเป็นผลกระทบต่อสื่อหนังสือพิมพ์ ให้ต้องปรับตัวในการแข่งขันข้ามสื่อ ไปสู่การเสนอเนื้อหาและคุณภาพที่แตกต่าง นอกเหนือไปจากผลกระทบจากสื่อใหม่ประเภท on line ที่แม้แต่ Rupert Murdoch เจ้าพ่อวงการหนังสือพิมพ์โลก ยังต้องออกมายอมรับว่า สิ่งเหล่านี้มีผลถึงขั้นเปลี่ยนหนังสือพิมพ์ เพราะไม่เพียงจำนวนผู้อ่านที่ลดลงทุกปี แต่สื่อ on line ยังหันมานำเสนอข่าวเจาะลึกเชิงสืบสวนด้วย

สำหรับหนังสือพิมพ์ที่มีการนำเสนอข่าวเชิงสืบสวน บางครั้งก็พบว่าไม่สามารถเจาะลึกขุดค้นหรือรักษาข่าวสืบสวนนั้นไว้ในกระแสความสนใจได้ เนื่องจากไม่มีปฏิกิริยาจากสังคม หรือไม่มีองค์กรทางสังคมออกมาเคลื่อนไหวขานรับ อันจะช่วยให้หนังสือพิมพ์มีแหล่งข่าวบุคคลเพิ่มขึ้น และมีประเด็นนำเสนอเดินหน้าต่อเนื่องได้ ข่าวสืบสวนหลายข่าวจึงต้องหลีกเลี่ยงให้แก่ข่าวรายวันไปในที่สุด ตัวอย่างที่ข่าวสืบสวนกรณีทุจริทยาในกระทรวงสาธารณสุข ที่มีเครือข่ายต่อต้านคอร์รัปชัน 30 องค์กร นำโดยรสนา โตสิตระกูล ออกมาเกาะติดประเด็นและเคลื่อนไหวจัดเวทีอภิปราย แลกเปลี่ยนข้อเรียกร้อง การฟ้องร้อง ปปช. เป็นต้น ทำให้กระบวนการข่าวสืบสวนสามารถเดินไปได้เป็นเวลากว่าปี จนถึงที่สุดของข่าว คือการเอาคนผิดมาลงโทษ ต่อเนื่องไปจนถึงประเด็นคุณภาพยาและหลักประกันสุขภาพ ซึ่งจากจุดยืนของนักข่าว ปัจจัยความตื่นตัวของผู้รับสารและปฏิบัติการจากภาคสังคมเช่นนี้ ไม่แต่เพียงเป็นกำลังใจในการทำงานหนักต่อไปของนักข่าวเท่านั้น หากแต่ยังเป็นตัวแปรสำคัญของข่าวสืบสวนที่ดี

ปัญหานี้ คงปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้รับข่าวสารในสังคมไทยจัดอยู่ในประเภท passive audience ซึ่งเป็นปัญหาที่อาจเกี่ยวเนื่องกับมิติทางวัฒนธรรม การศึกษา สำนักพลเมือง รวมถึงการเมืองที่ไม่ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพอีกด้วย คำถามจึงอยู่ที่ว่า สังคมจะเอาแต่เรียกร้องการทำหน้าที่อย่างดีเลิศจากสื่อมวลชนที่อยู่ท่ามกลางวงล้อมของปัญหาที่กล่าวมา หรือสังคมจะลงมือสร้าง balance factor เป็นภูมิคุ้มกันตนเอง และเป็นเครื่องมือให้สื่อทำหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งกลุ่มศึกษาและเฝ้าระวัง

สื่อร้าย-ขยายสื่อดี การให้เบาะแสข้อมูล การมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองการทำงานขององค์กร
ตรวจสอบทุจริตคอร์รัปชัน และอื่นๆอีกนานาประการ

How to solve the problems ?

ในปากของวิชาชีพเองก็ยอมรับถึงปัญหาและจุดอ่อน ที่ทำให้สื่อหนังสือพิมพ์ไม่สามารถทำหน้าที่อย่างมีพลังได้เต็มที่ และแม้แต่ตระหนักถึงความจำเป็น ที่ต้องมีการผลักดันร่วมมือจากภาคประชาสังคมและภายนอกสื่อ รวมถึงการสร้างปฏิบัติการ และกลไกการแก้ปัญหาอย่างเป็นจริง ซึ่งครั้งหนึ่งในวงสนทนากับนักข่าวอาชีพ เคยมีข้อเสนอให้ดำเนินการดังนี้

- การให้ทุนสนับสนุนการทำข่าวเชิงสืบสวนแก่นักข่าวหรือบรรณาธิการ
- การจัดอบรมด้านการทำข่าวเชิงสืบสวนแก่นักข่าวให้สม่ำเสมอ
- การจัดทำคู่มือการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการแก่นักข่าว
- การรวมกลุ่มของนักข่าวเชิงสืบสวน เป็นต้น

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี นักข่าวอาวุโสหนังสือพิมพ์เนชั่น ตอบคำถามโครงการวิจัยที่ว่า นักข่าวคนหนึ่งจะพัฒนาตัวเองให้มีคุณภาพและศักยภาพ ต้องการปัจจัยสนับสนุนอะไรบ้างทั้งจากภายในองค์กรและภายนอก ว่า “เอามาจากภายในตัวเองก่อน ผมว่าต้องเริ่มจากการเป็นคนมุ่งมั่นพอสมควรที่จะผลักดันเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเห็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องสำคัญ มีความหมาย... อย่างที่สองคือ เขาต้องมีความรู้พอประมาณ หรือรักการเรียนรู้ เพราะการเขียนข่าวให้ดีก็แปลว่าเราต้องมีความรู้ในการเขียนด้วย เรื่องบางเรื่องเราอ่านไม่รู้เรื่อง เพราะคนเขียนไม่รู้เรื่อง อันนี้ผมว่าเป็นปัญหาของนักข่าวไทยมากนะ เรื่องทั้งหลายในโลกนี้ไม่มีอะไรใหม่ถอดด้ามหรอก เพราะฉะนั้นก็ต้องมีความรู้หรือหาความ

รู้บ้าง แม้แต่เรื่องอาชญากรรมก็มี pattern ของมัน หรือกฎหมายก็ควรรู้บ้าง... ที่นี้ในส่วนขององค์กร มีส่วนสำคัญมากในการช่วยให้นักข่าวดีหรือไม่ดี ถ้าบรรณาธิการมัวแต่วันนี้มีข่าวอะไรแค่นั้น มันก็จบ แต่ถ้ามีทิศทางว่าหนังสือพิมพ์ของเราต้องการเปิดโปงเรื่องนี้ อยากให้สังคมรับรู้เรื่องนี้ถึงรากถึงแก่น บางเรื่องมันยาก บางทีนักข่าวไม่มีความเข้าใจ บางทีถูกกีดกันจากเจ้าของเรื่องจากคนที่เสียผลประโยชน์ นักข่าวก็ไปไม่รอด อันนี้องค์กรต้องช่วยมากๆ ช่วย guide ทิศทาง ช่วย data base ... ถ้าสำนักงานมี data base ก็ช่วยได้มาก แต่แรงผลักดันอันดับหนึ่งต้องมาจากตัวนักข่าว “

ซึ่งนายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ ก็บอกว่า “ ก่อนจะเลือกเรื่อง คือคุณภาพนักข่าวเลยเป็นด่านแรก และคุณภาพนักข่าวอยู่ที่การฝึกฝนของกอง บก. การฝึกฝนตามธรรมชาติด้วย ... 2. กระบวนการ คือคุณได้รับการสนับสนุนจากกอง บก. หรือเพื่อนๆ คนเดียวไม่สามารถทำงานเกี่ยวพันกับหลายหน่วยงานได้ ต้องความเห็นตรงกันทั้งนักข่าวและกอง บก. ถ้าเรื่องที่ทำเป็นเรื่องสำคัญ กองบก.ต้องให้ความสนใจสูง กระบวนการจัดการในกองบก.สำคัญมากเพราะเราไม่มีโต๊ะข่าว war room เหมือนในอเมริกา เราไม่มีกองข่าวสืบสวนสอบสวน”

แล้วทางออกของเรื่องนี้ ควรเป็นอย่างไร

- 1) ระบบการกลั่นกรองคนเข้าสู่อาชีพขององค์กรหนังสือพิมพ์ หากองค์กรหนังสือพิมพ์มีระบบการสัมภาษณ์ การคัดกรองบุคคล หรือให้ความสำคัญกับขั้นตอนการกลั่นกรองนี้ เช่น มีคณะกรรมการ มีการสอบคัดเลือก หรือมีการทดสอบแนวคิดและจริยธรรม ความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัว ก็อาจทำให้องค์กรหนังสือพิมพ์สามารถกลั่นกรองคุณภาพคนที่จะมีผลต่อคุณภาพข่าวได้ในระดับหนึ่ง
- 2) เมื่อบุคคลเข้าสู่อาชีพนักข่าวแล้ว องค์กรหนังสือพิมพ์มีระบบการเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้นแค่ไหน เช่น การมีพี่เลี้ยงหรือนักข่าวรุ่นพี่ที่ให้คำปรึกษา กำกับดูแลการทำงานให้เกิดการเรียนรู้ by doing นอกเหนือไปจากสายบังคับบัญชาของหัวหน้าโต๊ะข่าวหรือบรรณาธิการ เพราะหากปล่อยให้ นักข่าวใหม่ทำงานเอง นอกจากมีผลกระทบต่อคุณภาพผลงานแล้ว ยังอาจทำให้เกิดการบ่มเพาะนิสัยการทำงานตามความเคยชิน และไม่ยอมเรียนรู้อีกต่อไป ระบบพี่เลี้ยง (mentoring) ยังอาจช่วยลดภาระแก่บรรณาธิการข่าว และอาจทำให้เกิดการบ่มเพาะวัฒนธรรมการรายงานข่าวเชิงสืบสวนขึ้นได้
- 3) สืบเนื่องจากประเด็นที่ 2 โครงการวิจัยนี้มีข้อสังเกตว่า องค์กรหนังสือพิมพ์เป็นองค์กรประกอบการ ที่ให้ความสำคัญกับงาน HR. หรือ Human Resources ภายในองค์กรเองน้อยมาก ซึ่งอาจสัมพันธ์กับทัศนคติว่า หนังสือพิมพ์เป็น professional คืออาชีพของผู้เชี่ยวชาญงานอยู่แล้ว องค์กรหนังสือพิมพ์ดูเหมือนจะพึ่งพิงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านงานข่าวจากสมาคมนักข่าวฯ เป็นหลัก แต่ทั้งนี้งานพัฒนาบุคลากร ไม่ได้หมายถึงแต่เฉพาะด้านทักษะความรู้ในงานสื่อข่าวเท่านั้น หากยังหมายรวมการเสริมสร้างอุดมคติ วินัยการทำงาน ความรอบรู้ ทักษะสากล อย่างภาษาอังกฤษ เป็นต้น รวมถึงการยกระดับการศึกษาในเชิงคุณวุฒิพิเศษ เช่น กฎหมาย และ IT.

4) นโยบายกองบรรณาธิการย่อมมาจากนโยบายฝ่ายบริหารหนังสือพิมพ์ ในกรณีองค์กรหนังสือพิมพ์ขนาดใหญ่ บรรณาธิการบริหารหรือบรรณาธิการข่าว จะเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องทิศทางข่าวในแต่ละวัน ตลอดจนการบริหารนักข่าวและบริหารงบประมาณการทำงานข่าว แต่ในกรณีหนังสือพิมพ์ขนาดกลางหรือขนาดเล็ก ผู้บริหารหนังสือพิมพ์มักเป็นบุคคลเดียวกับบรรณาธิการข่าว ที่แยกจากกันคือการที่เจ้าของหรือผู้ถือหุ้นใหญ่ เข้ามามีอิทธิพลกำหนดการนำเสนอข่าว การแก้ปัญหาจึงเกี่ยวพันกับการจัดโครงสร้างขององค์กรหนังสือพิมพ์ และเชื่อมโยงถึงพรบ.การปฏิรูปสื่อ นั่นคือ จำเป็นต้องอาศัยมาตรการหรือข้อกฎหมายบางอย่าง อันเกี่ยวกับการร่าง พรบ.ปฏิรูปสื่อในห้วงเวลานี้ด้วย อันอาจเป็นการออกกฎหมายประกอบมาตรา41 ระบุให้องค์กรหนังสือพิมพ์ต้องแยกฝ่ายบริหารกับกองบรรณาธิการ และห้ามเจ้าของแทรกแซงงานวิชาชีพของกองบรรณาธิการ ห้ามนักการเมืองและ สส.ถือหุ้นในธุรกิจสื่อ เป็นต้น

5) กรณีที่สื่อมวลชนถูกฟ้องร้องหมิ่นประมาทจากการนำเสนอข่าวเปิดโปงความไม่ชอบมาพากล เรียกค่าเสียหายจำนวนมาก บางครั้งหลายร้อยล้านบาท ความจริงคือ กระบวนการสกัดกั้นการทำหน้าที่ของสื่อและการใช้อำนาจแทรกแซงข่มขู่ตนเอง หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นการทำหน้าที่โดยสุจริตของสื่อมวลชน สังคมจะต้องสร้างกลไกการคุ้มครอง เช่น แก้ไขกฎหมายให้คดีฟ้องร้องลักษณะนี้ เป็นคดีทางแพ่ง มิใช่คดีทางอาญา เหมือนเช่นอารยะประเทศอื่น

กล่าวโดยสรุป ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานข่าวสืบสวนนั้น มีตั้งแต่เรื่องของตัวบุคคล ศักยภาพของนักข่าว วัฒนธรรมการทำงานแข่งขัน ระดับคุณภาพและความเอาใจใส่ต่อการทำงาน อุดมคติความมุ่งมั่นของนักข่าวเอง ซึ่งสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจในงานข่าวเชิงสืบสวน และแยกไม่ออกจากความสำคัญของนโยบายกองบรรณาธิการ การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การมีระบบฝึกฝนหล่อหลอม ตลอดจนปณิธานความเข้มแข็งขององค์กรหนังสือพิมพ์ ในการเผชิญกับอำนาจคุกคามและความสามารถในการต่อรองกับธุรกิจการตลาด ในขณะเดียวกัน สังคมจะต้องเรียนรู้ถึงสิทธิการสื่อสาร การรู้เท่าทันสื่อ การใช้ระบบสื่อสารสาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตย และปฏิบัติการทางสังคม และสุดท้ายคือระบบสนับสนุนทั้งจากภายในและภายนอกสื่อ

● วิเคราะห์กรณีศึกษา

ในที่นี้ เป็นการสังเกตการณ์การทำงาน การติดตามผลงานและการสัมภาษณ์ตัวนักข่าวภายหลังสิ้นสุดการ monitor ซึ่งการสัมภาษณ์นั้นดำเนินการในช่วงเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน 2552 ที่ผ่านมา มีข้อสังเกตจำแนกเป็นรายบุคคล ดังนี้

- เขื่อนบ้านกุ่มแสนล้านในแม่น้ำโขง โดย ชุตินา นุ่นมัน และมนตรี จัยม่วงศรี / นสพ.มติชน
- ฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) โดย ชุตินา นุ่นมัน และมนตรี จัยม่วงศรี / นสพ.มติชน

โครงการวิจัยฯ ได้สัมพันธ์กับตัว มนตรี จัยม่วงศรี น้อยมาก ยกเว้นการสัมภาษณ์เพื่อจัดทำ

รายงาน เนื่องจากมนตรีไม่เคยมาเข้าร่วมการนัดหมายพบปะประจำเดือน และไม่ตอบรับการสื่อสารใดๆ จากโครงการฯ มนตรีเป็นนักข่าวสายกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมฯ และอยู่ในสายบังคับบัญชาของชุดิมา นุ่นมัน สองคนนี้ทำงานคู่กันในประเด็นข่าวทั้ง 2 เรื่องร่วมกันคือ เรื่องเขื่อนบ้านกุ่มและฝายแม้ว ซึ่งข่าว "ฝายแม้ว" ได้รับรางวัลข่าวอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยอดเยี่ยม จากชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมเมื่อต้นปี 2552 เป็นที่น่าสังเกตว่าตัวนักข่าวทั้ง 2 คน เริ่มต้นสายงานข่าวด้านการเกาะติดประเด็นอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากร มาเป็นเวลายาวนาน จึงสังสมประสบการณ์ในการจับประเด็นเหล่านี้ เช่น การขุดประเด็นเป็นโครงการพระราชดำริ ทำให้ข่าวติดลมอยู่ในความสนใจ ชุดิมา มีสายสัมพันธ์กับแหล่งข่าวในกระทรวงทรัพยากรฯ เป็นอย่างดี จึงทำให้ข่าวฝายแม้วมีการใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวระดับสูงในกระทรวงค่อนข้างมาก

อาจเป็นได้ว่า ประเด็นข่าวฝายแม้วมีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีขอบข่ายเนื้อหาของมันเอง จึงทำให้การเสนอข่าวมี theme และจุดมุ่งเน้นสม่ำเสมอ คือ การขุดค้นข้อมูลระดับพื้นที่และชาวบ้าน กับข้อมูลระดับเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมือง ซึ่งชุดิมา มีความชอบส่วนตัวด้านการออกพื้นที่ภาคสนามอยู่แล้ว กอปรกับการที่โครงการวิจัยฯ ได้ประสานงานชี้แจงโครงการกับบรรณาธิการหนังสือพิมพ์และหัวหน้าข่าว ชุดิมาจึงได้รับการสนับสนุนด้านการให้พื้นที่สื่อ นอกเหนือไปจากข่าวเหตุการณ์ ซึ่งชุดิมา มีความสามารถในการเขียนแนวสคริปต์และรายงานพิเศษด้วย อีกทั้งมี Web bloc ที่หล่อเลี้ยงประเด็นได้ จึงทำให้ข่าวฝายแม้วบางครั้งไปปรากฏเป็นสื่ूपิเศษ บางครั้งเป็นภาพข่าวที่มีเพียงคำบรรยายใต้ภาพ ซึ่งมีผลทำให้ประเด็นข่าวไม่ห่างหายไปจากความรับรู้ของผู้อ่าน

อนึ่ง สมควรกล่าวด้วยว่า หนังสือพิมพ์มติชนเอง มีแนวนโยบายด้านการเสนอข่าวเชิงสืบสวนในประเด็นการทุจริตตลอดมา อีกทั้งข่าวฝายแม้ว ยังถูกนำเสนอในภาพลักษณ์ของข่าวปกป้องโครงการพระราชดำริและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นภาพลักษณ์เชิงบวกของข่าว อีกทั้งสื่ออื่นคือ โทรทัศน์ได้นำไปเสนอออกอากาศ เนื่องจากมีภาพข่าวที่ให้อิสระ มีการลงพื้นที่ตรวจสอบ จึงทำให้ข่าวถูกสนใจในกระแสสูง จนหน่วยงานรับผิดชอบต้องออกมารับที่จะจัดการปัญหาในที่สุด

- การใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง โดย ธีรเดช เอี่ยมสำราญ และทีมสนับสนุนกองบรรณาธิการ / นสพ. ประชาชาติธุรกิจ

ประชาชาติธุรกิจ เป็นกรณีที่น่าสนใจ เนื่องจากพบว่ามีการทำงานเป็นทีมสูงกว่าฉบับอื่น อันอาจเป็นด้วยว่ามีเวลาในการประชุมข่าวมากกว่า เพราะเป็นราย 3 วัน รวมทั้งมีวัฒนธรรมการทำงานแบบเจาะลึกด้วยเอกสารหลักฐาน และมีทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

ส่วนตัวของนักข่าวคือ ธีรเดช มีประสบการณ์ทั้งด้านการสื่อข่าวและการบริหารงานข่าวในระดับบรรณาธิการ อีกทั้งยังมีบทบาทในสมาคมนักข่าวและกิจกรรมภาคสังคม จึงทำให้มีอำนาจสั่งการในกองบรรณาธิการ มีวิสัยทัศน์ในการเชื่อมโยงประเด็น และมีระบบการวางแผนงาน-การบริหารจัดการข้อมูลที่ดี ข่าวเจาะหรือสื่ूपิเศษของประชาชาติธุรกิจ จึงมีลักษณะเด่นที่การใช้ข้อมูลหลักฐาน

(paper trail) และมีการวางแผนปล่อยข้อมูลอย่างเป็นขั้นเป็นตอน อีกทั้งความเป็นหนังสือพิมพ์ราย 3 วัน ทำให้มีเวลาเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอด้วยกราฟิกหรือแผนผัง ภาพประกอบให้น่าสนใจได้

ในการสัมภาษณ์ พบว่าการนำเสนอข่าวสืบสวนเรื่องนี้ มีผลกระทบทำให้ประชาชนติดธุริจสูญเสียโฆษณาไปหลายชิ้น จากการใช้อำนาจกดดันโดยนักการเมืองบางคน ข่าวสืบสวนเรื่องนี้จึงจำเป็นต้องสร้างชาลง รอโอกาสจะนำเสนอแง่มุมใหม่ต่อไป

- โครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า โดย มูทิตา เชื้อขัง / นสพ.ออนไลน์ ประชาไท

มูทิตา จัดเป็นนักข่าวที่มีอายุน้อยที่สุดในบรรดาผู้เข้าร่วมโครงการข่าวสืบสวน ฯ อีกทั้งประชาไท เป็นหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มีการจัดองค์กรและวัฒนธรรมการทำงานคล้ายคลึง NGO มากกว่าสื่อมวลชน คือขาดความรวดเร็ว มีบุคลากรทำงานจำนวนน้อยแต่มีภารกิจมาก โดยส่วนตัวมูทิตาเองมีพื้นฐานการศึกษาด้านวารสารศาสตร์ แต่มีความสนใจในประเด็นทางการเมืองและความไม่เป็นธรรมทั่วไป ยังไม่เคยทำงานข่าวเชิงสืบสวน และองค์กรก็ไม่มีระบบการพัฒนาศักยภาพให้ ทั้งนี้ประเด็นที่มูทิตาเลือกมาเข้าโครงการวิจัยฯ นับว่ามีความยากและความซับซ้อนในเชิงการเข้าถึงข้อมูลอยู่สูง การไม่มีชั่วโมงบินเพียงพอในด้าน"จุกข่าว"และภารกิจที่ล้นมือ ทำให้การรายงานข่าวสืบสวนในประเด็นนี้ของมูทิตา เกาะเกี่ยวอยู่กับตัวเหตุการณ์ หรือปล่อยให้เหตุการณ์พาไป เช่น เหตุการณ์ชาวบ้านมาประท้วง ชาวบ้านกักตัวเจ้าหน้าที่กฟผ. และขาดการวางแผนลำดับประเด็น แต่จุดดีจุดแข็งของมูทิตา คือ มีทั้งฉันทะและวิริยะสูง หากมีการชี้แนะหรือมีพี่เลี้ยงช่วยเหลือ อาจทำให้มูทิตาพัฒนาความสามารถในงานข่าวสืบสวนได้ดี

อนึ่ง องค์กรของประชาไท มีความใกล้ชิดและมีเครือข่ายความสัมพันธ์ในภาคประชาสังคมและ NGO ค่อนข้างมาก จึงทำให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลเอกสารและแหล่งข้อมูลบุคคลในวงการอื่นโดยเฉพาในภาคราชการและภาครัฐ อีกทั้งการเป็นองค์กรเกิดใหม่และใช้พื้นที่ของสื่อใหม่ (New media) ที่เป็นเว็บไซต์ จึงยังไม่เป็นที่รู้จัก เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงแหล่งข้อมูลพอสมควร

- แรงงานต่างด้าว โดย สัจจภูมิ ละออ / นสพ.ไทยรัฐ

สัจจภูมิ เดิมโตมาในสายงานเขียนวรรณกรรมและสารคดี มีความเชี่ยวชาญในงานด้านวรรณศิลป์และวรรณคดี แต่คร่ำหวอดในวงการหนังสือพิมพ์ เมื่อโครงการวิจัยฯ ไปประสานงานกับบรรณาธิการสื่อบุ สัจจภูมิเพิ่งเข้าสังกัดไทยรัฐได้ไม่นาน ได้รับไฟเขียวให้เข้าร่วม และเป็นผู้เสนอประเด็น "แรงงานต่างด้าว"เอง เนื้อที่สื่อที่ได้รับคือพื้นที่สื่อบุหน้าในของไทยรัฐ ในขณะที่ข่าวหน้า 1 และข่าวสั้นในพื้นที่อื่นมีการเสนอข่าวเหตุการณ์ ข่าวอาชญากรรมที่เกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวมาโดยตลอด ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นข่าวเชิงลบ จึงนับเป็นเรื่องแปลก ที่ไทยรัฐมีการนำเสนอแง่มุมที่แตกต่างของแรงงานต่างด้าวชาว"โรฮิงญา" ในขณะเดียวกัน ก็สร้างความสับสนให้แก่งานด้านการติดตาม monitor เพราะไม่แน่ใจเป้าหมายในการนำเสนอข่าวเด็กข่วน้อยในเชิงลบของไทยรัฐ จนในที่สุดจึงได้ทราบว่าเป็นข่าวราย

วันตามเหตุการณ์ที่เสนอโดยฝ่ายข่าวอาชญากรรมที่ไม่มีความเกี่ยวข้องใดๆ กับงานของสัจจภูมิในโครงการวิจัยฯ

สัจจภูมิ ใช้ความถนัดในการนำเสนอด้วยรูปแบบสารคดี โดยสบโอกาสจากข่าวเหตุการณ์ทหารไทยผลักดันชาวโรฮิงญา มีการหาข้อมูลภาคสนามจำนวนมาก คือการไปสัมภาษณ์ปากคำของแรงงานชาวโรฮิงญาและต่างด้าวอื่นๆ มารายงานด้วยสำนวนชวนอ่านและให้ภาพสีสันชีวิตอันทุกข์ยาก สัจจภูมิเป็นผู้เข้าร่วมโครงการฯ ที่มีความกระตือรือร้นต่อการสื่อสารกับโครงการฯ มากที่สุด ยินดีต่อการนัดหมายและตอบรับความช่วยเหลือด้านการสืบค้นข้อมูลจากโครงการฯ เป็นอย่างดี

ในส่วนขององค์กรไทยรัฐ ก็ให้ความสนับสนุน โดยให้เวลาและให้อิสระแก่สัจจภูมิในประเด็นข่าวนี้เต็มที่ โดยที่ไทยรัฐปฏิเสธการสนับสนุนด้านการเงินจำนวน 40,000 บาท ทั้งนี้ คุณประทีป หลิมสกุล บรรณาธิการสัปดาห์ เสนอให้นำไปใช้ประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น การจัดตั้งกองทุนคุ้มครองนักข่าวสืบสวน เป็นต้น

- ช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผดุงศักดิ์ เหล่ากิจไพศาล / นสพ.กรุงเทพธุรกิจ

ผดุงศักดิ์ จับประเด็น"ทุจริต" ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยตั้งเป้าที่จะเสนอแง่มุมใดๆก็ตาม ที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต ถึงกับเปิดคอลัมน์ประจำชื่อ"ธรรมาภิบาล" ไว้แสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูล นอกเหนือไปจากการนำเสนอประเด็นข่าวสืบสวน แต่เป็นที่น่าประหลาดใจ ที่ผดุงศักดิ์มีการเปิดประเด็นความไม่ปกติขององค์กรปกครองในหัวเรื่องต่างๆไว้เยอะ โดยไม่มี theme เช่น การผิดทำเรือมารีน่า การรุกที่สาธารณะที่ภูเก็ต โดยไม่มีการเจาะลึกให้ต่อเนื่อง ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า ผดุงศักดิ์มองการเสนอข่าวสืบสวนในลักษณะ Generic issue หรือ concept issue และคิดว่าเป็นการติดตามความไม่โปร่งใสบรรดาผู้มีอำนาจเสนอ แต่เนื่องจากมีเหตุการณ์ใหญ่เรื่องนมบูด จากการทุจริตจัดซื้อนมโรงเรียน ทำให้กรุงเทพธุรกิจเริ่มเกาะติดนำเสนอประเด็นนี้ต่อเนื่องไปตามกระแสข่าว ซึ่งเมื่อได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับโครงการวิจัยฯ ผดุงศักดิ์แสดงความเชื่อมั่นที่จะเจาะลึกเรื่องทุจริตนมโรงเรียนให้เป็นเรื่องใหญ่ แม้จะสิ้นสุดการ monitor

ภายหลังการเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ระยะหนึ่ง ผดุงศักดิ์มีความเปลี่ยนแปลงด้านบทบาทหน้าที่ในกรุงเทพธุรกิจ กล่าวคือ ก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้บริหารโต๊ะข่าว และต้องจัดรายการวิทยุให้แก่เครือเนชั่น กับทั้งได้รับเลือกให้เป็นนายกสมาคมผู้สื่อข่าวเศรษฐกิจ ทำให้ไม่มีเวลาและต้องยุติคอลัมน์"ธรรมาภิบาล" ไป แต่ในส่วนของประเด็นข่าวสืบสวน ได้ assign นักข่าวบางคนให้ติดตามและนำเสนอ ผดุงศักดิ์คิดว่า ข้อดีของการมีโครงการวิจัยฯ คือ ทำให้มีข้อมูลมั่งคั่งและทำให้ต้องคิดประเด็นข่าวอย่างจริงจัง แต่ก็มีข้อวิจารณ์ว่า โครงการวิจัยฯ ควรมีการติดต่อสื่อสารกับผู้บริหารองค์กรของกรุงเทพธุรกิจอย่างต่อเนื่อง เพราะตนสงสัยว่าผู้บริหารลืมนไปแล้วว่า ตนมีภารกิจร่วมโครงการข่าวสืบสวน จึงมอบหมายงานให้เพิ่มขึ้นกว่าเดิมอีกมาก

- การทุจริตรปอาร์ที. โดย วรวิทย์ ศรีอนันต์รักษา / นสพ. เดลินิวส์

วรวิทย์ ได้ชื่อว่าเป็นนักข่าวสืบสวนมือฉมัง ที่มีสไตล์การทำงานข่าวสืบสวนของตนเอง (เขาบอกว่าแบบ "พูลิซเซอร์" ของฝรั่ง) มีนิสัยชอบสืบค้นข้อมูลและมีสายสัมพันธ์กับนักการเมือง และเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง ไม่สนใจโครงการวิจัยฯ และบอกว่ามีโครงการหรือไม่ ก็ทำงานข่าวเชิงสืบสวน อยู่แล้ว เข้าร่วมโครงการโดยไม่ยอมรับเงินสนับสนุน ทำงานแบบขายเดี่ยวและปิดลับ มีความระมัดระวังตัวสูง มีความรู้กว้างขวางและรู้ลึกในเรื่องต่างๆ ทั้งประวัติศาสตร์ กฎหมาย และแผนที่ทางอากาศ

ปัจจุบัน ได้รับบทบาทเป็นหัวหน้าข่าวหน้า 1 แต่ยังคงเกาะติดประเด็นข่าวสืบสวนของตนเองหลายเรื่อง รวมทั้งเรื่องทุจริตรปอาร์ที. ซึ่งวรวิทย์บอกว่า ต้องรอผลสอบสวนของดีเอสไอ. จึงจะเล่นเรื่องนี้ต่อ ในส่วนขององค์กรคือเดลินิวส์ ทางเจ้าของหนังสือพิมพ์มีความชอบพอเป็นส่วนตัว กับ วรวิทย์ ทำให้ได้รับการสนับสนุนในหลายๆเรื่อง เป็นที่น่าสังเกตว่า เดลินิวส์ในอดีต 30-40 ปีที่ผ่านมา ก็เป็นผู้นำในการเสนอข่าวสืบสวนหลายเรื่องที่เข้มข้นจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น เรื่อง ฮ.ตกในทุ่งใหญ่ มีดาราและนายทหารระดับสูงเกี่ยวข้อง นำไปสู่การเปิดโปงและความไม่พอใจ การเดิน ขบวนประท้วงของนักศึกษา จนลุกลามไปสู่การเรียกร้องรัฐธรรมนูญและเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516

กล่าวได้ว่า วรวิทย์เป็นผู้สื่อข่าวที่มีความสามารถสูงและมีลักษณะเฉพาะตัวสูงมากด้วย ไม่คบหาสูงส่งกับนักข่าวด้วยกัน ทำตัวลึกลับ ซึ่งโครงการวิจัยฯ เชื่อว่าจะไม่สามารถติดตามตัวและยุ่งเกี่ยวกับผลงานข่าวสืบสวนของเขาได้มากไปกว่านี้ อย่างไรก็ตาม วรวิทย์อนุญาตให้นำประเด็นข่าวสืบสวน เรื่องทุจริตรปอาร์ที. ไปตีพิมพ์รวมเล่ม โดยใช้ชื่อ "กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดลินิวส์"

- ทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเข้าที่อุทยานแห่งชาติ โดย สิรินาฏ ศิริสุนทร และ จันทรีจิรา พงษ์ราย / นสพ. กรุงเทพธุรกิจ

สิรินาฏ เป็นหัวหน้าข่าวของจันทรีจิรา เป็นคู่หูกันในสายงานข่าวทรัพยากรธรรมชาติ จันทรีจิราเป็นนักข่าวที่เกาะติดกระทรวงทรัพยากรฯ ทั้งคู่มีความถนัดทั้งในงานข่าวรายวันและงานเขียนเชิง บทความ สก๊อป เป็นทีมงานที่ประสานช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ผลัดกันลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อหาข้อมูล บุคลิกภาพอ่อนโยนแต่คล่องแคล่วตามสไตล์นักข่าว มีประสบการณ์และวิธีเข้าถึงข้อมูลระดับผู้ปฏิบัติ งานได้ดี จะเห็นได้จากงานข่าวสืบสวนเรื่องนี้ ที่สิรินาฏและจันทรีจิรา ได้ข้อมูลเชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ตัว เล็กๆในอุทยานหลายคน ก่อนจะสืบสาวไปสู่เอกสารหลักฐาน และเจ้าหน้าที่ในกระทรวง มีความชอบ ส่วนตัวด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเดินป่า ทำให้มีสายสัมพันธ์กับเครือข่ายนักเดินป่า ที่นำไปสู่ การรวมตัวคัดค้านการเปิดเข้าพื้นที่อุทยานทั้งในเวทีสาธารณะและใน Website ต่างๆ

ในการเสนอข่าวเรื่องนี้ มีข้อมูลที่เปิดเผยไม่ได้อีกจำนวนมาก เพราะต้องคำนึงถึงความเสี่ยงขององค์กรและของตนเอง เช่น กรณีมีนักการเมืองชื่อดังพยายามนัดหมายใกล้ชิดการเสนอข่าว ข้อมูลนักการเมืองชื่อดังลงไปพื้นที่อาดังรือสอร์ท เพื่อเจรจาจ่ายเงิน และมีข้อมูลร้องเรียนจากผู้อ่านอีก

มาก อย่างไรก็ตาม การที่ข่าวเดินมาถึงจุดที่ถูกขยายผลไปสู่วีปวดีและการเกิดเครือข่ายเฝ้าระวังอุทยานขึ้นมา ตนมีความภูมิใจที่มีส่วนทำให้การทุจริตสะอึกสะอื้น

ในส่วนขององค์กรกรุงเทพมหานคร ไม่มีแรงกดดันใดๆ และดูเหมือนบรรณาธิการก็ไม่ได้ถามถึงการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ การสนับสนุนจากโครงการด้านการเงิน มีส่วนอย่างมากที่ทำให้ได้เดินทางลงพื้นที่ไกลๆ อย่าง สงขลา สตูล ได้บ่อยและมากขึ้น

6. ข้อเสนอจากผลการศึกษา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่เสร็จสิ้นแล้วนี้ แม้ว่าจะได้พบปัญหาและอุปสรรคที่แก้ไขได้บ้างและไม่ได้บ้าง แต่กล่าวได้ว่า บังเกิดผลลัพธ์การวิจัยตามเป้าประสงค์ อันได้แก่

1) ความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและชัดเจนต่อแนวทางการส่งเสริมงานข่าวสืบสวน ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการทำงานโดยรวมของสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ ตลอดจนวัฒนธรรมเฉพาะของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ

2) การทดลองและพิสูจน์ความเป็นไปได้ของเครื่องมือ และกลไก การทำให้เกิดการเสนอข่าวสืบสวน ทั้งต่อตัวนักข่าวและต่อตัวองค์กรสื่อ ในที่นี้ คือกลไกที่ออกแบบไว้ใน การดำเนินงานเฟสนี้ ดังรายงานหัวข้อ”ผลลัพธ์การดำเนินงาน” หน้า 6 และ”กลไกการดำเนินงาน” หน้า 14

3) การได้ผลผลิตงานข่าวสืบสวน 8 เรื่องในห้วงเวลาเดียวกัน ที่ทำให้สามารถวิจัยวิเคราะห์เป็นชุดความรู้สำหรับเป็น Media Education แก่สังคม

4) การได้ค้นพบทางออกหรือแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้มากที่สุด ในการทำให้เกิดการสร้างและการเสพข่าวสืบสวน ขึ้นในสังคมให้กว้างขวาง โดยการจัดตั้ง “ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนแห่งประเทศไทย” ดังข้อเสนอและ Senario ที่จะกล่าวถึงต่อไป

จากการสัมภาษณ์นักข่าวภายหลังสิ้นสุดการ monitor และบทเรียนเกี่ยวกับความสำเร็จและล้มเหลวของกลไกการทำงานที่ผ่านมา โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้ข้อสรุปเป็นข้อเสนอจากผลการศึกษาว่า การดำเนินงานในระยะต่อไปและการจัดสร้างกลไกการแก้ปัญหาสำหรับอนาคต จะต้องคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้

- การสร้างพื้นที่หรือกลไกเฉพาะกิจ ให้นักข่าวที่อยากทำงานข่าวสืบสวนเข้าร่วมได้ โดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขข้อจำกัดขององค์กรต้นสังกัด โดยพื้นที่หรือกลไกนั้น จะต้องมีความปลอดภัยต่อการทำงานข่าวสืบสวนของตัวนักข่าว
- พื้นที่หรือกลไกรองรับข่าวสืบสวนนั้น ควรปลอดจากการแทรกแซง จากอำนาจครอบงำทั้งทางการเมือง ธุรกิจ เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนจะเข้าถึงได้โดยง่าย และสามารถมีส่วนร่วมในพื้นที่นั้นได้ด้วย ประเด็นนี้เป็นบทเรียนจากนักข่าวในโครงการที่เมื่อนำเสนอข่าวในโครงการนี้แล้ว ถูกธุรกิจที่

เกี่ยวข้องกับนักการเมือง ถอนโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์ของตน ทำให้ได้รับผลกระทบกดดันจากภายในองค์กร

- พื้นที่เสรีภาพสำหรับข่าวสืบสวนนี้ ควรเปิดกว้าง มีเนื้อที่ไม่จำกัดและสามารถรองรับข้อมูลแหลมคมเจาะลึกทุกชนิดที่อาจเปิดเผยในหน้าหนังสือพิมพ์ทั่วไปไม่ได้ แต่เปิดเผยในพื้นที่ดังกล่าวนี้ได้ ซึ่งในที่สุด นักข่าวที่เข้าร่วมโครงการหลายท่าน มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ต้องสร้างสื่อใหม่ในรูปแบบของเว็บไซต์สาธารณะเพื่อรองรับงานข่าวสืบสวนโดยตรง
- นักข่าวที่เข้าร่วมโครงการบางส่วนเห็นว่า กลไกการดำเนินงานที่ผ่านมาให้ผลเป็นที่น่าพอใจ และควรดำเนินการซ้ำในลักษณะเดิมได้อีก

อย่างไรก็ดี บทเรียนจากการปฏิบัติงานครั้งนี้ และข้อเสนอแนะจากนักข่าว สอดคล้องกับข้อเสนอเชิงนโยบายที่ผู้วิจัย(สุชาติ จักรพิสุทธิ์) ได้เคยเสนอไว้ในรายงานของเฟสก่อนหน้านี้นี้ กล่าวคือ การสร้างกลไกอย่างหนึ่ง ที่จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคโดยรวมของข่าวสืบสวนได้อย่างยั่งยืน ในรูปของ”ศูนย์ข่าวสืบสวน” ที่เป็นเว็บไซต์สาธารณะ

ข้อเสนอเรื่อง “ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนแห่งประเทศไทย”

จากผลการวิจัยก่อนหน้านี้ที่ผู้วิจัยกล่าวถึงกรณีศึกษา“ศูนย์ข่าวเจาะแห่งชาติฟิลิปปินส์” หรือ Philippine Center for Investigative Journalism (PCIJ.) และเว็บไซต์ข่าวสาธารณะของเกาหลีใต้ที่ชื่อ ohmynews.com อาจเป็นตัวอย่างให้เห็นภาพอนาคต “ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนแห่งประเทศไทย” ที่อาจเกิดขึ้น มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ จึงมีข้อเสนอในการจัดตั้ง”ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนแห่งประเทศไทย” ดังนี้

- เป็นองค์กรอิสระ ที่แสวงหาแหล่งทุนสนับสนุนจากภายในประเทศไม่น้อยกว่า 3 องค์กร ในงบประมาณที่สามารถบริหารจัดการและดำเนินงานตามแผนงานได้ไม่น้อยกว่า 3 ปี โดยมีเป้าหมายการพึ่งตนเองในที่สุด
- จัดสร้างเว็บไซต์สาธารณะ ที่มีเป้าหมายเป็น People Journalist ที่มีเนื้อหาหลักในการเสนอข่าวสารออนไลน์เชิงลึกหรือข่าวสืบสวน บริหารโดยคณะกรรมการ มีบรรณาธิการบริหารเป็นผู้รับผิดชอบ
- ดำเนินงานวิจัยควบคู่ เพื่อสร้างชุดความรู้และฐานข้อมูลสำหรับเว็บไซต์สาธารณะนี้ รวมถึงงานวิชาการ การแสวงหาข้อมูลสนับสนุนงานข่าวสืบสวน
- ทำงานร่วมกับนักข่าวมืออาชีพ ทั้งที่มีสังกัดองค์กรและนักข่าวอิสระ เพื่อให้ได้มาซึ่งข่าวสืบสวนคุณภาพ ซึ่งข่าวสืบสวนบางเรื่อง อาจนำเสนอในหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อโทรทัศน์ได้บางส่วนตามดุลย

พินิจของตัวเอง โดยข้อมูลเจาะลึกสมบุรณ์จะมีอยู่ในเว็บไซต์นี้ ผลงานข่าวสืบสวนจะมีค่าตอบแทนให้ตามสมควร

- ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนนี้ ต้องระมัดระวังประเด็นที่มีความอ่อนไหวเป็นพิเศษสำหรับสังคมไทย อาทิ ประเด็นหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ
- ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนนี้ เปิดกว้างให้แก่สาธารณะและประชาชนผู้สนใจ สามารถส่งเบาะแสแจ้งข่าวสาร ให้แก่การเจาะลึกเป็นข่าวสืบสวนโดยมืออาชีพต่อไป หรือมีส่วนร่วมในการรายงานข่าวเข้ามา โดยมีบรรณาธิการข่าวเป็นผู้กลั่นกรองและให้คำแนะนำ
- เป็นองค์กรจัดการความรู้ และเป็น training ground แก่นักข่าวมือใหม่ และนักศึกษาสายวารสารศาสตร์-นิเทศศาสตร์ ให้ได้ฝึกฝนงานข่าวสืบสวน เป็นการสร้างคนรุ่นใหม่และบ่มเพาะวัฒนธรรมการทำงานข่าวเจาะลึก
- ดำเนินงานเชิงสังคม เช่น การร่วมมือหรือสนับสนุนพื้นที่สื่อและข่าวสารแก่ภาคีภาคประชาชน หรือการส่งเสริมศักยภาพและการมีส่วนร่วมของผู้สนใจ โดยการผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มของฐานมวลชนในรูป people journalist และการฝึกอบรม หรือกิจกรรมต่อยอดเพื่อการพัฒนาต่างๆ
- ดำเนินงานด้าน Media education และงานเผยแพร่สู่สาธารณะ อาทิ การจัดเวทีสาธารณะในประเด็นข่าวที่สังคมให้ความสนใจ การผลิตและจัดทำสื่อเผยแพร่ทั้งที่เป็น book และ non book ๙

7. ประเด็นข่าวสืบสวนและการนำเสนอ

7.1 ปริมาณและการนำเสนอ

7.2 เนื้อหาและคุณภาพ

7.3 ผลกระทบของข่าว

(01) ความไม่ชอบมาพากล การสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม แสนล้านในแม่น้ำโขง หนังสือพิมพ์มติชน

1. ปริมาณและการนำเสนอ

ข่าวความไม่ชอบมาพากล การสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม แสนล้าน ในแม่น้ำโขง จากหนังสือพิมพ์มติชน ช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2551 – เมษายน พ.ศ. 2552 (ระยะเวลาการติดตามข่าวของโครงการฯ คือ ตุลาคม 2551 – เมษายน 2552 แต่เนื่องจากพบข่าวเขื่อนบ้านกุ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม และมีเนื้อหาที่สำคัญ จึงต้องย้อนกลับไปสืบค้นตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2551) พบว่ามีจำนวนข้อเขียนทั้งหมด 70 ชิ้น โดยแบ่งเป็น ข่าว รวม 16 ชิ้น เป็น บทความ คอลัมน์ บทสัมภาษณ์ รวม 11 ชิ้นและเป็น รายงาน สกู๊ป 4 ชิ้น

การนำเสนอข่าวสืบสวนของหนังสือพิมพ์มติชน เน้นรูปแบบข่าวใกล้เคียงกับบทความ หรือ คอลัมน์มาก มีการนำเสนอที่หลากหลาย

การนำในช่วงเดือนตุลาคมนั้น เน้นไปที่การรายงานข่าวเรื่อง การตั้งข้อสังเกตถึงการเร่งดำเนินการของโครงการ ชาวที่ออกมาจึงเน้นประเด็นที่ไปที่การเซ็นบันทึกข้อตกลงของนายณพดล ปัทมะ นอกจากนี้ยังพบว่ามีรูปแบบคอลัมน์ ใน “บ.ก. ฟอรั่ม” และ “โลกนี้มีรากหญ้า” ถูกจัดให้เป็นพื้นที่กลางในการสื่อสารกับผู้อ่าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการเขื่อนบ้านกุ่มให้ได้เข้ามาแสดงความคิดเห็น หรือนำเสนอข้อมูล หรือแม้กระทั่งการชี้แจงตอบโต้ประเด็นข่าวที่หนังสือพิมพ์มติชนได้รายงานออกไป

ขณะที่ลักษณะข้อเขียนแบบรายงานพิเศษ-สัปดาห์นั้น ก็มีลักษณะที่โดดเด่น กล่าวคือสามารถฉายภาพมิติทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมของกลุ่มชาวบ้าน ชาวประมงหรือเกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่ มีการใช้ภาษา ภาพถ่าย ข้อมูลคำสัมภาษณ์บุคคลที่เล่าเรื่องได้น่าสนใจและมีพลัง เช่น “คน เขื่อน และ บั้งไฟพญานาค”² ที่บรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนริมน้ำโขงและประเพณีบั้งไฟพญานาค ที่จะเปลี่ยนไปเมื่อเกิดการสร้างเขื่อน

เขื่อนหรือฝายบ้านกุ่ม เป็นอภิมหาโครงการที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลลาว จะร่วมกันสร้างขึ้นมาในอนาคต จุดประสงค์หลักคือ เพื่อผลิตไฟฟ้า กำลังผลิต 1,872 เมกะวัตต์ มูลค่าโครงการ 120,330 ล้านบาท ตัวเขื่อนจะกั้นแม่น้ำโขง บริเวณตอนกลุ่มด้านเหนือ ติดหมู่บ้านท่าลั้ง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม ประเทศไทย กับบ้านกุ่มน้อย แขวงจำปาสัก ประเทศลาว

บ้านตามุยจะเป็นพื้นที่หนึ่งที่แทบจะหมดอนาคตเรื่องการหาปลาและการทำอาชีพเกษตรริมฝั่งแม่น้ำไปทันที หากมีการสร้างเขื่อนจริงๆ

ชาวตามุยมีชีวิตผูกพันกับแม่น้ำมานานนับร้อยนับพันปี น้ำโขงจึงเปรียบเสมือนสายเลือดที่หล่อเลี้ยงทุกชีวิตในที่แห่งนี้ ทุกๆ ปีในวันเพ็ญเดือน 11 นอกจากจะมีบั้งไฟพญานาคขึ้นจากแม่น้ำโขงให้พวกเขาชื่นชมกันแล้ว ยังมีการทำพิธีบวงสรวงบูชาพญานาค หรือพิธีขอบคุณแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตให้ทุกคนอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขได้อีกด้วย

มีนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญและศึกษาเรื่องปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในแม่น้ำโขงหลายคนพากันวิตกว่า เขื่อนหรือฝายขนาดใหญ่ที่ขึ้นแม่น้ำโขงทำให้กระแสน้ำเปลี่ยนไป การสะสมของตะกอนดินในน้ำไม่เหมือนเดิม นั้นหมายความว่า ถ้ามีเขื่อนเกิดขึ้นโดยเฉพาะเขื่อนบ้านกุ่ม ซึ่งถือเป็นเขื่อนขนาดใหญ่มาก ต่อไปนี้อาจจะไม่มีใครได้เห็นบั้งไฟพญานาคอีกต่อไปก็ได้

เจ้าของบทความคือ นักข่าวผู้ที่เกาะติดเรื่องนี้มาตลอด “สุติมา นุ่นมัน” และช่างภาพ พัชรยุทธ พักผล ได้ถ่ายทอดภาพบรรยากาศ ชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่กำลังจะสูญสิ้นไปหากโครงการรัฐขนาด

² มติชน, 17 สิงหาคม 2551

ใหญ่มาเยือนผู้คนแถบริมแม่น้ำโขง ในบทความชิ้นนี้ นักข่าวได้สื่อสารถึงผู้อ่านด้วยการทวิตอีเมลไว้เพื่อติดต่อด้วย ที่ aae_ok@yahoo.com หรือ www.iamohutima.multiply.com

“โคกนาฏกรรม แห่งมหานทีสีพันดอน”³ ที่กล่าวถึง “มหานทีสีพันดอน” แก่งลำน้ำในประเทศลาว ซึ่งมีความสำคัญส่วนหนึ่งของกระแสน้ำโขงโดยรวม บทความบรรยายถึงความอุดมสมบูรณ์ที่ยังคงมีอยู่ และสื่อความกังวลใจไปถึงว่าหากมีการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำ (เขื่อนดอนสะโฮง) ซึ่งเป็น 1 ใน 7 เขื่อนของโครงการพัฒนาเขื่อนพลังไฟฟ้าในลุ่มแม่น้ำโขง ผลกระทบนี้ก็คงจะเกิดขึ้น และ “เรื่องเล่าชาวบรู”⁴ ที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยแม่น้ำโขงเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิต

ขณะที่บทความก็มักให้ข้อมูลที่ไม่สามารถนำเสนอในข่าวได้ เช่น “จ้างผีสร้างเขื่อน”⁵ ซึ่งสรุปเนื้อหาจากเวทีสัมมนาทางวิชาการระหว่างกลุ่มชาวบ้านและนักวิชาการในชุมชน บทความทำหน้าที่ “วิเคราะห์” ให้เห็นสภาพปัญหาหลักๆ ของการสร้างเขื่อน ดังนี้

1. ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนและระบบนิเวศสองฝั่งแม่น้ำ ผลกระทบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงเรื่องแนวเขตแดนไทย-ลาว จากการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำท้ายเขื่อน
2. ความจำเป็นของเขื่อนบ้านกุ่ม กับระบบพลังไฟฟ้าของประเทศไทย และความคุ้มค่าของโครงการ ชาวบ้านสามารถปรับตัวกับอาชีพใหม่ได้หรือไม่
3. หลักประกันในเรื่องปริมาณน้ำจะเพียงพอหรือไม่ หากมีการสร้างเขื่อนขึ้นบนดินในแม่น้ำโขงตลอดตอนบนในลาวและชายแดนไทย-ลาว

ในช่วงแรกของการนำเสนอข่าว (เดือนสิงหาคม-กันยายน 2551) จะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นเรื่อง การเดินทางเร่งการผลักดันโครงการสร้างเขื่อน การมีปมพิพาทและเงื่อนไข ในการเซ็นบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ โดยนายณพดล ปัทมะกับรัฐบาลลาว ประเด็นการคัดค้านการสร้างเขื่อนโดยกลุ่มส.ส. และส.ว. จากนั้นก็เน้นประเด็นเสียงคัดค้านของผู้คนในท้องถิ่นต่อการสร้างเขื่อน

ถึงแม้ว่าประเด็นข่าวของเขื่อนบ้านกุ่มจะให้น้ำหนักกับเรื่องความไม่ชอบมาพากลในการเร่งดำเนินการสร้างเขื่อนอย่างผิดปกติ แต่ประเด็นที่นักข่าวพยายามนำเสนอในงานกลับมีมิติที่หลากหลายมากกว่าการเสนอข่าวการทุจริตเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ มีการพูดถึง “คน” ในข่าวอย่างต่อเนื่อง โดยแสดงให้เห็นถึงเรื่องผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ทั้งคนไทย คนลาว และชนกลุ่มน้อยต่างๆ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นกับระบบนิเวศของแม่น้ำ

³ มติชน, 17 สิงหาคม 2551

⁴ มติชน, 24 สิงหาคม 2551

⁵ มติชน, 26 ตุลาคม 2551

นานาชาติที่สำคัญสายหนึ่งของโลก ตลอดจนการเคลื่อนไหวคัดค้านของเครือข่ายชาวบ้านและ NGO อันนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ถึงความจำเป็นและความเหมาะสมของโครงการนี้อย่างจริงจัง

นอกจากการนำเสนอในมิติที่หลากหลายแล้ว ชาวเขื่อนบ้านกุ่มยังมีการใช้ข้อมูลบุคคลที่มีความหลากหลายครอบคลุมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ นักวิชาการ นักการเมืองฝ่ายค้าน ตลอดจนข้อมูลจากสำนักข่าวต่างประเทศ และแหล่งข่าวบุคคลชาวต่างประเทศ

ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น กรมพลังงานทดแทนในนาม นายพานิช พงศ์พิโรดม อธิบดีกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) กระทรวงพลังงาน นายสุเทพ เหลี่ยมเจริญ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพลังงาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สป.) นายณฤทธิ์ มงคลศรี นายอำเภอโขงเจียม เป็นต้น

แหล่งข่าวด้านประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ เช่น นางสาว ชันธิวัฒน์ จาก อ.ศรีเมืองใหม่ นายสำรอง พิมพ์วงศ์ ชาวบ้านปากลา จาก อ.โขงเจียม จ.อุบลฯ หรือแหล่งข่าวที่เป็นนักเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม เช่น นายมนตรี จันทวงศ์ ผู้ประสานงานมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ นักวิชาการ เช่น ดร.ชวลิต วิทยานนท์ ผู้เชี่ยวชาญปลาน้ำจืด จากดับเบิลยูดับเบิลยูเอฟประเทศไทย หรือกองทุนสัตว์ป่าโลก

แหล่งข่าวที่เป็น “ฝ่ายตรวจสอบนักการเมือง” เช่น นายศุภชัย ศรีหาล้า ส.ส.อุบลราชธานี พรรคประชาธิปัตย์ นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ส.ส.ระบบบัญชีรายชื่อ พรรคประชาธิปัตย์ นางเตือนใจ ดีเทศน์ อดีตสมาชิกสภานิติบัญญัติ นายสุทัศน์ เงินหมื่น ส.ส.สัดส่วน พรรคประชาธิปัตย์ นายประสาร มฤคพิทักษ์ ส.ว.กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

นอกจากของแหล่งข้อมูลบุคคลแล้ว นักข่าวยังใช้ข้อมูลเอกสารที่สำคัญคือ หนังสือราชการ “บันทึกด่วนที่สุดที่ นร.0506/4564 ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ชอบมาพากลของเอกสารบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทย - ลาวในโครงการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มได้อย่างชัดเจน และยังมีการข้อมูลจากสำนักข่าวต่างประเทศ เช่น ข่าวจากหนังสือพิมพ์ “เวียงจันทน์ไทมส์” (ฉบับวันที่ 26 มีนาคม 2551) ที่ตีพิมพ์ข่าวการบันทึกลงนามระหว่างรัฐบาลไทย-ลาว

อย่างไรก็ตาม แหล่งข้อมูลที่สำคัญที่หนังสือพิมพ์มติชนใช้ประกอบการรายงานข่าวสืบสวนเรื่องเขื่อนบ้านกุ่มนี้ยังมี “จดหมายชี้แจงโดยตรง” จากนายพานิช พงศ์พิโรดม อธิบดีกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน และ จดหมายชี้แจงจากบริษัทเอกชน โดยนายศุภชัย รักพาณิชย์ กรรมการผู้จัดการ

แหล่งข่าวฟากประชาชนที่สำคัญคือ “เครือข่ายภาคประชาชน” เช่น ชาวบ้านจากชุมชนต่างๆ ทั่วทุกภาคกว่า 10 แห่ง อาทิ ชุมชน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ชุมชนคนไทยพลัดถิ่น จ.ระนอง ชุมชนบางขุนเทียน ชุมชนเมืองอุบลม กลุ่มรักษ์เชียงของ ที่ได้รวมตัวกัน

นอกจากนี้ ตัวนักข่าวยังใช้ “ตนเอง” เป็นแหล่งข่าว เช่น “ภาคภูมิ ป่องกาย” คอลัมน์ “เดินหน้าชน” หรือ “สุติมา นุ่นมัน” ที่เขียนบทความเชิงสารคดีถ่ายทอด วิเคราะห์สภาพปัญหา วิถีชีวิตของผู้คนริมน้ำโขง “สุมาตรา ภูลายาว” ในบทความสารคดีเรื่อง “จากบ้านผาชัน ถึงสานพันโบก” “พนิดา สงวนเสรีวานิช” ในบทความเรื่อง “เขื่อนผลิตไฟฟ้า ภูมิภาคลุ่มน้ำโขง กุญแจไขความจน” “รวงทอง จันดา” ในบทความชื่อ “ประเพณีตักปลา เสียเคราะห์ต่อชะตาแม่น้ำโขง”

นอกจากนี้ยังใช้แหล่งข่าวต่างประเทศ เช่น นายสุริไชย พุมะวง รองผู้อำนวยการกองเลขาฯ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง จากสำนักนายกรัฐมนตรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว), นายคริส บาร์โลว ผู้อำนวยการฝ่ายประมงเอ็มอาร์ซี

2. เนื้อหาและคุณภาพของข่าว

2.1 เนื้อหาของข่าว

การเปิดประเด็นโครงการก่อสร้างเขื่อนบ้านกุ่มของสื่อหนังสือพิมพ์นั้น เริ่มต้นขึ้นใน พ.ศ. 2548 จากงานสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “โครงการศึกษาศักยภาพ การก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำแบบขั้นบันไดในแม่น้ำโขง” โดย คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงสากลตอนล่าง (MRC) และกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.)⁶ ซึ่งเป็นการศึกษารายงานเบื้องต้น (Pre-Feasibility)

นายอดุลย์ ฉายอรุณ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพลังงาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) ในสมัยรัฐบาลของพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร กล่าวว่า รัฐบาลไทยมีแผนการที่จะพัฒนาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำร่วมกับรัฐบาลลาว ซึ่งในรายงานฉบับดังกล่าวได้นำพื้นที่ลุ่มน้ำภาคอีสาน-เหนือที่น่าจะมีความคุ้มค่าในการลงทุนมาทั้งหมด 7 แห่ง โดยในช่วงท้ายของรายงานได้สรุปว่า พื้นที่ที่น่าลงทุนมากที่สุดมี 2 แห่ง คือ เขื่อนบ้านกุ่ม ราคาก่อสร้าง 92,120 ล้านบาท กำลังการผลิตไฟฟ้า 2,050 เมกะวัตต์ เขื่อนผามอง 80,917 ล้านบาท กำลังผลิตไฟฟ้า 1,482 เมกะวัตต์ ใช้เวลาก่อสร้างอย่างน้อย 6 ปี นอกจากนี้ยังมีรายงานการวิจัยจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ชื่อ “การประเมินศักยภาพของพลังน้ำขนาดเล็ก”⁷ มาช่วยสนับสนุนแนวคิดในการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ ซึ่งรายงานยังได้กล่าวถึงประโยชน์และความจำเป็นในการสร้างเขื่อน ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงประชาชนในพื้นที่และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

ถัดมาอีก 2 ปีคือ ในปีพ.ศ. 2550 ก็เริ่มมีกระแสต่อต้านและคัดค้านการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการที่หนังสือพิมพ์มติชนรายวันรายงานข่าวเรื่อง “นานาชาติค้านเขื่อนลุ่มน้ำโขง” ซึ่งเป็นรายงานข่าวสัมมนาจากสมาคมนักข่าวต่างประเทศ โดย น.ส.เปรมฤดี ดาวเรือง ผู้ประสานงานโครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า โครงการแม่น้ำเพื่อชีวิต แถลงข่าวคัดค้านเขื่อนบน

⁶ แนวหน้า, 4 ตุลาคม 2548

⁷ สยามธุรกิจ, 26 - 29 ส.ค. 2549

แม่น้ำโขงสายหลัก และเรียกร้องให้คณะกรรมการแม่น้ำโขง (เอ็มอาร์ซี) แสดงความรับผิดชอบที่อนุมัติให้มีการสร้างเขื่อน 6 แห่ง บนแม่น้ำโขงตอนล่าง

ต่อมาหนังสือพิมพ์ข่าวสด ก็เริ่มรายงานข่าวความไม่ชอบมาพากลของโครงการสร้างเขื่อนนี้เช่นกัน (18 พ.ย. 51) โดยพบว่า ตั้งแต่ปี 2549 บริษัทเอกชนของประเทศไทย มาเลเซีย และจีนได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลของประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างให้เดินหน้าศึกษาความเป็นไปได้ของสร้างเขื่อนต่างๆ บนแม่น้ำโขงสายหลัก ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในแถบประเทศลาวและกัมพูชา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม ที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดนประเทศไทยและลาว ณ ต.โพธิ์ไทร อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ในการนี้กระทรวงพลังงาน โดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ว่าจ้างให้บริษัทปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท มาโก้ คอนซัลแตนท์ ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ

ทั้งนี้ข้อมูลจากงานวิจัยต่างๆกลับชี้ให้เห็นว่า เขื่อนเหล่านี้จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนอย่างน้อย 75,500 คน ที่จะต้องถูกย้ายจากพื้นที่อ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้นักวิทยาศาสตร์ยังระบุว่าจุดที่สร้างเขื่อนดอนสะโฮงและเขื่อนชาบอ เป็นพื้นที่ซึ่งเลวร้ายที่สุดสำหรับการสร้างเขื่อน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการประมง และอาจจะเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุดในโลก

แม้จะมีการระบุถึงผลเสียร้ายแรงต่อระบบนิเวศ และเศรษฐกิจจากการสร้างเขื่อนแม่น้ำโขงตอนล่าง แต่ที่ผ่านมา คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission) หรือ MRC หน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการปกป้องแม่น้ำโขงภายใต้ "ข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการพัฒนาแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน" เมื่อปี 2538 กลับนิ่งเฉย

ทางองค์กรภาคสังคมและ NGO จากประเทศกลุ่มแม่น้ำโขง 126 กลุ่มจากประเทศไทย เวียดนาม ลาว และกัมพูชา โดยมีองค์กรภาคประชาชนและบุคคล 201 รายชื่อ จาก 30 ประเทศทั่วโลก จึงได้ร่วมกันเคลื่อนไหวคัดค้านและเรียกร้องให้คณะกรรมการแม่น้ำโขง ปฏิบัติตามพันธกิจในการปกป้องแม่น้ำโขง อีกทั้งยังมีแถลงการณ์คัดค้านการสร้างเขื่อนจากโครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า (TERRA) โครงการแม่น้ำเพื่อชีวิต และวศ.สุริชัย หวันแก้ว สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) พร้อมทั้งตั้งคำถามไปยังคณะกรรมการแม่น้ำโขง ด้วยว่ายังคงมีอยู่หรือไม่

ความไม่ชอบมาพากลเริ่มขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ สอดรับกับรายงานพิเศษของหนังสือพิมพ์มติชนรายวันโดย อาทิตย์ ธารคำ บทความชื่อ “เมื่อน้ำตกถูกกั้น หลี่ผี-คอนพะเพ็งจะเหลืออะไร เปิดแฟ้มเขื่อนน้ำโขง-ลาว”⁸ ซึ่งดำเนินการทำหน้าที่ของ คณะกรรมการแม่น้ำโขง หรือ MRC (Mekong River Commission) และองค์กรภาคประชาสังคมและบุคคลในประเทศกลุ่มน้ำโขง และนานาชาติ กว่า 200 รายชื่อ อาทิ กลุ่มรักษ์เชียงของ กลุ่มรักษ์เชียงแสน เครือข่ายประมงท้องถิ่นกัมพูชา กลุ่มสิ่งแวดล้อมไท

⁸ มติชน, 25 พฤศจิกายน 2550

ใหญ่ ศูนย์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมยูเนี่ยนเรียกร้องให้ MRC ปฏิบัติพันธกิจในการปกป้องแม่น้ำโขงตาม "ข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการพัฒนาแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน" รายงานในเนื้อหาจากพื้นที่ระบุว่า

ชาวบ้านที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงเหล่านี้ไม่เคยได้รับข้อมูลโครงการอย่างรอบด้าน และไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ชาวบ้านเขมรที่خابอ เห็นเพียงคณะวิศวกรชาวจีนที่ขุดเจาะดินโดยไม่บอกชาวบ้านว่าน้ำจะท่วมถึงไหน เช่นเดียวกับชาวบ้านปากชม จ.เลย ที่ไม่รู้ว่าใครบ้างที่จะต้องย้ายจากเขื่อนผามอง ที่น่าสนใจคือเขื่อนน้ำโขงทั้งหมดถูกผลักดันโดยบริษัทเอกชนต่างชาติ แหล่งเงินทุนมาจากธนาคารเอกชน ไม่มีมาตรฐานทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังที่เจ้าหน้าที่บริษัทเอกชนไทยรายหนึ่งกล่าวกับผู้เขียนว่า "สร้างเขื่อนในลาวไม่ต้องมี EIA (การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม) ไม่ต้องมีภาระ สร้างไปได้เลย ไม่มีใครค้าน ไม่เหมือนสร้างเขื่อนในเมืองไทย"

กระบวนการข่าวสืบสวนเรื่องเขื่อนจะชุลมุนไปพร้อมกับเสียงเรียกร้องของภาคประชาชน แต่ในเดือน มีนาคม 2551 หนังสือพิมพ์ไทยแทบทุกฉบับลงข่าวการก่อสร้างเขื่อนบ้านกุ่มโดยเปิดเผยข้อมูลว่า กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงานที่ได้ว่าจ้าง บริษัท ปัญญาคอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท แมคโครคอนซัลแตนท์ จำกัด ศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม (ว่าจ้างเมื่อราวเดือนพฤศจิกายน 2549) ซึ่งตั้งอยู่ใกล้บ้านท่าล่าง บ้านดอนกุ่ม ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี และอยู่ตรงข้ามบ้านกุ่มน้อย เมืองชะนะสมบูน แขวง จำปาสัก สปป.ลาว

ผลการศึกษาในรายงานของบริษัทเอกชน ระบุว่า มูลค่าการลงทุนโครงการเขื่อนบ้านกุ่มทั้งสิ้น 83,403.77 ล้านบาท ผลิตรกระแสไฟฟ้าขนาด 1,872 เมกะวัตต์ หรือเฉลี่ยปีละ 8,012.17 ล้านหน่วย เขื่อนบ้านกุ่มจะทำให้เกิดน้ำท่วมที่บ้านคันท่าเกวียน ต.นาโพธิ์กลาง อ.โขงเจียม เนื้อที่ 16,641 ไร่ โดยมีประชาชนได้รับผลกระทบ 29 ครอบครัว ในส่วน สปป.ลาวจะถูกน้ำท่วมที่บ้านคำต้อและบ้านแสนพัน เมืองชะนะสมบูน แขวงจำปาสัก เนื้อที่ 12,093 ไร่ มีประชาชนได้รับผลกระทบ 114 ครอบครัว ผลการศึกษาเบื้องต้นยังได้เสนอแนะมาตรการแก้ไขปัญหาและลดผลกระทบ อาทิ การสร้างแนวป้องกันน้ำท่วมเลียบ แม่น้ำโขงเพื่อป้องกันน้ำท่วมบ้านคันท่าเกวียนและโรงเรียนบ้านคันท่าเกวียน

ความไม่ชอบมาพากลของโครงการนี้ เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อวันที่ 25 มี.ค.2551 นายณพดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายทองลุน สีสุลิด รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สปป.ลาว ได้ลงนามบันทึกความเข้าใจ (MOU) โครงการก่อสร้าง เขื่อนบ้านกุ่ม ที่นครหลวง เวียงจันทน์ โดยทั้ง 2 ฝ่ายเห็นพ้องต้องกันที่จะสนับสนุนให้ภาคเอกชน เข้ามาทำการศึกษาวิจัยความเป็นไปได้โครงการก่อสร้างเขื่อนดังกล่าวต่อไป

โดยบริษัทเอกชนที่จะมารับจ้างก่อสร้างขึ้นนั้นคือ บริษัทอิตาเลียนไทยดีเวลลอปเม้นต์จำกัด (มหาชน) ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนั้นก็ยังมีบริษัทเจริญเอ็นเนอร์ยีแอนด์วอเตอร์เอเชีย จำกัด ได้เซ็นบันทึก

ช่วยความจำเพื่อความเข้าใจ (MOU) ฉบับหนึ่งกับนายทองมี พมวิไซ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแผนการและการลงทุนของลาวในวันที่ 2 เม.ย. เพื่อสำรวจศึกษาเป็นเวลา 30 เดือน โครงการเชื่อมผลิตไฟฟ้าบ้านลาดเสือ ในแขวงจำปาสัก ด้วยเช่นกัน

หลังจากนายพนพล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ได้เซ็นบันทึกความเข้าใจ (MOU) กับทางการลาวได้ไม่นาน ภาคประชาชนก็ออกมาด้านเรื่องนี้อย่างเต็มกระแสดังที่ โดยกลุ่มประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานีได้จัดเวทีสาธารณะ ถกปัญหาเรื่องนี้ขึ้นมาเพื่อคัดค้านการสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม จักรัฐให้เปิดรายละเอียดโครงการ และชี้ว่าเขื่อนจะทำลายทำลายวิถีชีวิตคนริมโขง

เรื่องราวความไม่ชอบมาพากลของโครงการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มมูลค่ากว่า 90,000 ล้านบาทนี้ ดูมีเงื่อนงำมากขึ้น เมื่อหนังสือพิมพ์มติชนนำเสนอบทความชื่อ “ความสำเร็จของรัฐบาล”⁹ กับเขื่อนกันแม่น้ำโขงแห่งแรกของไทย” โดยเขียนวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลถึงความไม่ชอบในการดำเนินโครงการนี้ว่า

นายพนพล ปัทมะ ได้รับมอบหมายเข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศเพื่อทำภารกิจอย่างรวบรัดสามประการให้บรรลุเป้าหมายอย่างเจียบๆ

เรื่องแรกทำอย่างเจียบๆ ขณะที่สองเรื่องหลังกลายเป็นเรื่องดังสนั่นอยู่ในความสนใจของคนไทยทั่วประเทศ คือเรื่องกรณีการสนับสนุนให้กัมพูชาเสนอปราสาทพระวิหารขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และสัมปทานแหล่งก๊าซใต้ทะเลบริเวณเกาะกงของประเทศกัมพูชา ซึ่งอีกไม่นานก็จะรู้ว่าใครคือผู้ได้สัมปทานแหล่งก๊าซหลุมใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง มีปริมาณมากกว่าแหล่งก๊าซในอ่าวไทยถึงสิบเท่า

อีกเรื่องแรกที่ทำอย่างเจียบๆ และประสบความสำเร็จอย่างเนิ่นๆ คือไม่มีใครออกมาไว้วาง หรือไว้วางก็ไม่ค่อยมีใครสนใจ และสื่อมวลชนก็ไม่ค่อยใส่ใจ

นั่นคือการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่ประเทศนี้เคยสร้างมาก่อน กันแม่น้ำโขง มูลค่า 120,000 ล้านบาท

ปลายเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีของไทยได้ประกาศว่าได้ตัดสินใจดำเนินการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขง ที่บ้านกุ่ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี โดยอ้างว่า เพื่อจัดหาน้ำให้ภาคเกษตร หรือเพื่อการทำนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และทั้งสองประเทศจะได้ประโยชน์จากแม่น้ำโขง และโครงการเหล่านี้จะสร้างผลกระทบเพียงเล็กน้อย

โครงการขนาดยักษ์ที่มีมูลค่า 120,000 ล้านบาท เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรวบรัดยิ่ง เมื่อนายพนพล ปัทมะ รัฐมนตรีต่างประเทศ ได้เดินทางไปยังนครเวียงจันทน์ เพื่อลงนามในบันทึกความเข้าใจกับรัฐบาลลาว ในการศึกษาความเป็นได้ของการก่อสร้างเขื่อน

⁹ มติชน, 27 กรกฎาคม 2551

บ้านกุ่ม เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2551 และปูทางให้กับบริษัทหนึ่งได้สัมปทาน และต่อมาไม่นานก็มีการประกาศของรัฐบาลอนุมัติโครงการขนาดยักษ์แห่งนี้ โดยที่ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี ยังไม่รู้มาก่อนเลย

เขื่อนยักษ์แห่งนี้ทำกันอย่างเงียบเชียบ ไม่เคยมีการเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณชน และที่น่าสนใจคืออภิมหาโปรเจกต์นี้ไม่ต้องการประมูล มีเพียงบริษัทเดียวที่ได้รับเกียรติครอบครองโครงการมูลค่า 120,000 ล้านบาท คือบริษัทอิตาเลียนไทยดีเวลลอปเม้นต์จำกัด (มหาชน)

ความมีเงื่อนไขและการดำเนินโครงการเป็นไปอย่างเร่งรีบโดยปราศจากการตรวจสอบนี้เอง ทำให้หนังสือพิมพ์มติชนเกาะติดเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องเพราะพบปมพิรุณหลายจุด เช่น ข่าว “พพ.-อิตัลไทยฯเร่งผูกเขื่อนกันโขง ละเมิดรธน.-เสี่ยงปัญหาเขตแดน”¹⁰ รายงานว่า

กระทรวงพลังงาน โดยกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) ร่วมกับบริษัท อิตาเลียนไทยฯ และบริษัท เอเซียคอร์ป กำลังเร่งศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขง ที่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี หรือ “เขื่อนบ้านกุ่ม” ตามที่นายสมักร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีประกาศนโยบาย ผันน้ำจากแม่น้ำโขง และการสร้างเขื่อน 3 แห่งบนแม่น้ำโขง ต่อมาคณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการ เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2551 โดยไม่สนใจคำคัดค้านของเครือข่ายประชาสังคมไทยเพื่อแม่น้ำโขง 95 เครือข่าย ซึ่งมีบันทึกถึงนายสมักร เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2551 แต่อย่างใด ประการต่อมา พพ.เร่งรัดโครงการดังกล่าว ทั้งๆ ที่ยังมีได้ปฏิบัติตามขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การดำเนินการตามบทบัญญัติในมาตรา 57 สิทธิในข้อมูลข่าวสาร รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 รวมทั้งไม่นำพาต่อปัญหาความขัดแย้งเรื่องพรมแดนไทย-ลาวที่จะตามมาในอนาคตอีกด้วย

ความเป็นมาของโครงการเขื่อนกันน้ำโขง เริ่มจากเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2551 รัฐบาลไทยโดยนายพล ปัทมะ อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และผู้แทนรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้ลงนามความร่วมมือ (เอ็มโอยู) ที่นครเวียงจันทน์ โดยมอบให้บริษัท อิตาเลียนไทยฯ และบริษัทเอเชียคอร์ป ศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำกันแม่น้ำโขงที่ชายแดนไทย-ลาว ระหว่างบ้านท่าลั้ง อ.โขงเจียม จ.อุบลฯ กับแขวงจำปาสัก สปป.ลาวมีกำลังการผลิตไฟฟ้า 1,800 เมกะวัตต์ใช้เงินลงทุนประมาณ 90,000 ล้านบาท ศึกษาเป็นเวลา 15 เดือน ครบกำหนดเดือนกรกฎาคม 2552

¹⁰ มติชน, 29 กรกฎาคม 2551

ก่อนที่จะนายนพดลจะไปลงนามในเอ็มโอยูกับลาวนั้น พพ. ได้ว่าจ้างบริษัท ปัญญาคอนซัลแตนท์ จำกัด และบริษัท แมคโครคอนซัลแตนท์ ศึกษารายงานความเหมาะสมและ รายงานสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นแล้ว เฉพาะตัวเขื่อนฝั่งประเทศไทยนั้น จะมีหมู่บ้านถูกน้ำท่วมประมาณ 20 หมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ 16,000 ไร่ ในจำนวนนี้ที่พื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม อ.โขงเจียม ประมาณ 480 ไร่

นายมนตรี จันทวงศ์ ผู้ประสานงานมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ กล่าวว่า ในภาพรวมของประเทศ ปัญหาใหญ่ที่จะตามมาหากมีการสร้างเขื่อนใหญ่ในแม่น้ำโขง จะต้องมีการระบายน้ำ บริเวณร่องน้ำเป็นบริเวณแนวเขตแบ่งแยกดินแดนระหว่างไทยและลาว ซึ่งยังไม่มี ความชัดเจนว่ามีจุดใดเป็นหลัก แรงระเบิดจะทำให้ร่องน้ำเปลี่ยนไปมาก การทำเอ็มโอยูเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ อาจไม่ผิดกฎหมาย แต่เมื่อใดมีการทำสัญญาสัมปทานการก่อสร้าง ต้องพิจารณากฎหมายอีกที แต่รูปแบบนี้ ประเทศไทยได้รับบทเรียนมามากแล้ว ทั้งเรื่องปราสาทพระวิหาร การแย่งชิงพื้นที่หมู่บ้านร่มเกล้า อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก ซึ่งเป็น ความขัดแย้งเรื่องพรมแดนอันเนื่องมาจากยึดถือเส้นพรมแดนในสนธิสัญญาคนละฉบับ

ผู้สื่อข่าวรายงานอีกว่า โครงการเขื่อนบ้านกุ่มคืบหน้าไปอย่างเงียบๆ โดยที่ผู้คนในสังคมส่วนใหญ่แทบไม่รู้เรื่องว่ารัฐบาลไทยจะสร้างเขื่อนขนาดใหญ่กันแม่น้ำโขง แม้แต่คนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบก็ไม่ทราบรายละเอียด รวมถึงไม่ได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ หรือได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงแต่อย่างใด โครงการดังกล่าวจึงขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 ที่บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียสำคัญของประชาชน ให้ รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ"

จากนั้นนพ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ อดีต ส.ว. อุบลราชธานี และประธานมูลนิธิประชาสังคม จ.

อุบลราชธานี เปิดเผยว่า

เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคมที่ผ่านมา ได้ลงพื้นที่ที่บ้านท่าลั้ง อ.โขงเจียม เพื่อสังเกตการณ์การทำงานของบริษัทที่เข้าไปเก็บข้อมูลศึกษาความเป็นไปได้ในการ

ก่อสร้าง พบว่าขณะนี้ชาวบ้านในพื้นที่ทราบรายละเอียดของโครงการดังกล่าวกันบ้างแล้วจากการให้ข้อมูลด้านบวกของบริษัท ไม่มีข้อมูลในด้านลบ หรือด้านอื่นๆ ที่ประชาชนควรรับทราบอย่างรอบด้าน อีกทั้งยังพูดถึงถึงเรื่องการจ่ายเงินค่าชดเชยกรณีชาวบ้านต้องย้ายออกจากพื้นที่อีกด้วย

นพ.นิรันดร์กล่าวว่า หากจำกันได้ ก่อนหน้านี้นายสมักร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีเคยไปเยือนลาวแล้วกลับมาพูดเรื่องที่ไม่เห็นด้วยกับการทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) เพราะทำให้โครงการต่างๆ เกิดความล่าช้า ทำให้เห็นความไม่ชอบมาพากลบางอย่าง แต่จากการทำงานในพื้นที่เรื่องนี้มาตลอด ทางมูลนิธิประกาศชัดว่า ไม่ได้ค้านเขื่อน แต่สิ่งที่รัฐบาลกำลังทำอยู่เวลานี้นั้นล้วนแต่ทำผิดรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น เริ่มจากการไปทำข้อตกลงร่วม หรือเอ็มโอยู กับรัฐบาลลาว โดยไม่แจ้งให้ตัวแทนประชาชน หรือรัฐสภาทราบ เข้าข่ายผิดกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 190 วรรค 2 เพราะโครงการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มนั้น เป็นโครงการขนาดใหญ่ ส่งผลกระทบต่อลำน้ำโขง ที่เป็นแม่น้ำนานาชาติ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศลำน้ำ การทำมาหากินของชาวบ้าน สร้างเขื่อนต้องระเบิดแก่ง คลังต้องพัง กระทบความมั่นคงของประเทศ เพราะเป็นพื้นที่ที่ไม่มีการแบ่งปันเขตแดนชัดเจน

นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สป.) กล่าวถึงกรณีที่รัฐบาลระบุเป็นฝ่ายไม่ใช่เขื่อนซึ่งไม่ต้องทำอีไอเอว่า เขื่อนบ้านกุ่มเป็นเขื่อนขนาด 44 ประตู ถือว่าใหญ่มากเมื่อเทียบกับเขื่อนปากมูล ซึ่งเป็นเขื่อนกั้นแม่น้ำ โดยเขื่อนปากมูลนั้นมีประตูเปิดน้ำแค่ 8 บานเท่านั้น ตามกฎหมายของคณะกรรมการแม่น้ำโขง (เอ็มอาร์ซี) แล้วระบุว่า สิ่งก่อสร้างใดที่ขวางทางน้ำทำให้น้ำท่วมบริเวณเหนือสิ่งก่อสร้างและส่งผลกระทบระหว่าง 2 ประเทศ จะต้องทำอีไอเอ อีกทั้งมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2543 กำหนดให้แม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ การกระทำโครงการใดๆ ที่ส่งผลกระทบ จะต้องทำอีไอเอ ไม่ทำถือว่าผิดกฎหมาย

อนึ่ง รัฐธรรมนูญ มาตรา 190 วรรค 2 ระบุว่า "หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขต ซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย หรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ในการนี้ รัฐสภาจะต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับความเรื่องดังกล่าว"

นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ส.ส.ระบบสัดส่วน พรรค ประชาธิปัตย์ ในฐานะรัฐมนตรีเงากระทรวง การต่างประเทศ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2551 ว่า

เรื่องนี้ร้ายแรงกว่าปราสาทพระวิหาร หากปล่อยให้ดำเนินการโดยไม่ตรวจสอบ จะทำให้ประเทศไทยเสียหายอย่างมาก เพราะกระทบกระเทือนกับความเป็นอยู่ การทำ มาหากิน รวมถึงความมั่นคงของเขตแดนไทย รัฐบาลจะต้องเปิดเผยเอ็มโอยูฉบับนั้นว่า ไปทำข้อตกลงอะไรกับลาวเอาไว้บ้าง และจะนำเรื่องนี้หารือในที่ประชุมทีมงาน รัฐมนตรีเงากระทรวงการต่างประเทศ ในวันที่ 1 สิงหาคม 2551 ด้วย

ขณะที่ทางด้านนายพรชัย รุจิประภา ปลัด กระทรวงพลังงาน กล่าวว่า ขณะนี้ยังไม่เห็นเอ็มโอยูที่นายพนม พัทนะ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเซ็น กับรัฐบาลลาว เรื่องนี้ไม่ได้เกี่ยวกับกระทรวงแล้ว แต่เป็นเรื่องของบริษัทเอกชนที่ได้รับ อนุมัติจากคณะรัฐมนตรี (ครม.) ให้ศึกษาโครงการ แต่ก่อนหน้านี้ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) ได้ศึกษาความเป็นไปได้แล้ว บริษัท อิตาเลียน ไทยฯ เคยมาขอข้อมูลที่ พพ. ศึกษาไว้ แต่ พพ. ไม่ได้ให้ไป ไม่รู้ว่าบริษัทนี้ ได้รับอนุมัติให้ ศึกษาโครงการหรือไม่ จนกระทั่งเข้า ครม. กระบวนการของกระทรวงหยุดอยู่แค่นั้น

นายพณิช พงศ์พิโรดม อธิบดี พพ. กล่าวว่า พพ.จะทำรายละเอียดชี้แจงใน วันที่ 31 กรกฎาคม ในฐานะเป็นผู้ศึกษาศักยภาพเบื้องต้นของลำน้ำโขงตั้งแต่ปี 2548 พบว่า มีศักยภาพสร้างเขื่อนได้ 11 แห่ง อยู่ในแนวชายแดนไทย-ลาวประมาณ 3 แห่ง มีความเหมาะสมจะทำ 2 แห่ง ที่บ้านกุ่ม จ.อุบลฯ และ อ.ปากชม จ.หนองคาย แต่รัฐบาล มี นโยบายจะทำที่บ้านกุ่ม เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องของรัฐบาล

หลังจากนำเสนอข่าวเรื่องนี้ไปไม่นาน กระแสความสนใจของสังคมเพิ่มขึ้น จนเจ้าหน้าที่รัฐจาก กรมพัฒนาพลังงานต้องออกมาให้ข้อมูล ปฏิเสธว่าโครงการนี้ไม่ใช่เขื่อน แต่เป็นเพียงฝายกั้นน้ำเท่านั้น ไม่มีผลกระทบมากมายตามที่รายงานข่าว¹¹ และชี้แจงโดยตรงมาถึงกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน ดังนี้

มติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551 ไม่ได้ให้ พพ.ดำเนินการศึกษาโครงการ "ฝายบ้านกุ่ม" ต่อจากที่เคยศึกษาเบื้องต้นเอาไว้แต่คาดว่าบริษัท อิตาเลียนไทยฯ และบริษัท เอเซียคอร์ปฯ ดำเนินการตามบันทึกความเข้าใจ (เอ็มโอยู) ระหว่างรัฐบาลไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2551 ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการและเสนอให้รัฐบาล สปป.ลาว ซึ่งมีได้ เกี่ยวข้องกับ พพ.แต่อย่างใด

¹¹ มติชน, 31 กรกฎาคม 2551

ในการศึกษาเบื้องต้นของ พพ.จะเกิดน้ำท่วมฝั่งไทยประมาณ 1 หมู่บ้าน จำนวน 29 ครัวเรือน ท่วมพื้นที่ริมตลิ่ง 5,313 ไร่ คือ บ้านท่าเกวียน อ.โขงเจียม และท่วมฝั่งในเขต สปป.ลาว ประมาณ 3 หมู่บ้าน จำนวน 215 ครัวเรือน ท่วมพื้นที่ริมตลิ่ง 8,069 ไร่ ทั้งนี้ ได้มีมาตรการแก้ไขปัญหาและการลดผลกระทบของโครงการโดยการสร้างคันป้องกันน้ำท่วมริมตลิ่งเพื่อลดผลกระทบดังกล่าว ส่วนที่มีผู้กังวลว่า หากมีการระเบิดร่อนน้ำบริเวณแนวเขตแบ่งแยกดินแดนระหว่างไทยและลาว จะมีผลปัญหาเรื่องเขตแดนนั้น ขอชี้แจงว่า การก่อสร้างฝายขั้นบันไดในแม่น้ำโขง จะไม่มีการระเบิดร่อนน้ำ เนื่องจากจะก่อสร้างในลำน้ำ โดยตัวฝายมีลักษณะเป็นฝายน้ำล้น เพื่อทดน้ำและควบคุมการระบายน้ำด้วยประตูเหล็กบานโค้งเท่านั้น

"จากมติ ครม. 11 มีนาคม 2551 ให้ภาคเอกชนเป็นผู้ศึกษาความเหมาะสมและศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับอีไอเอ โดยผู้ศึกษาจะต้องเป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 ต่อไป แต่ปัจจุบันรัฐบาลไทยยังไม่ได้มอบหมายให้เอกชนรายใดเป็นผู้ดำเนินการศึกษาโครงการนี้" นายพานิชย์แจงในตอนท้าย ขณะที่ข้อความในบันทึกความเข้าใจที่นายพลล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศที่ไปเซ็นร่วมกับฝั่งลาวที่มีข้อสงสัยว่า "มีการเปลี่ยนแปลงข้อความในบันทึก"¹²

นพ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ อดีต ส.ว.อุบลราชธานี บอกว่ามีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำในเอ็มโอยูจากการใช้คำว่าบริษัทอิตาเลียนไทยฯ มาเป็น "ภาคเอกชน" ในการเข้าไปศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างเขื่อนนั้นแสดงให้เห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐบาลไทย เพราะบริษัทดังกล่าวจะเป็นผู้ที่ได้รับสัมปทานก่อสร้างเขื่อนดังกล่าว แต่รัฐบาลกลับให้เป็นผู้ศึกษาความเป็นไปได้ ถือว่ามีผลประโยชน์ทับซ้อน ผลที่ออกมาจะต้องบ่งชี้ว่าสามารถสร้างได้

นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ส.ส.ระบบบัญชีรายชื่อ พรรคประชาธิปัตย์ กล่าวว่า เห็นรายละเอียดตัวโครงการเขื่อน หรือฝายบ้านกุ่มแล้ว มั่นใจว่ามีการเตรียมการเพื่อจะทำเรื่องนี้กันนานพอสมควร เพราะมีแบบทางวิศวกรรมค่อนข้างชัดเจน ซึ่งเห็นข้อบกพร่องที่จะเกิดกับโครงการคือ การไปลงนามครั้งนี้เป็นไปได้สูงว่านอกจากจะขัดรัฐธรรมนูญมาตรา 190 แล้ว การไปเจรจาและลงนามโดยให้บริษัทเอกชนเข้าไปศึกษานั้น ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อย่างชัดเจน

นอกจากนี้เมื่อคู่คำตอบแทนแล้ว พบว่าต่ำมาก เพราะมีการคาดคะเนเรื่องพื้นที่หมู่บ้านที่จะต้องถูกน้ำท่วม 900 ไร่ คาดว่าจะมีราว 180 ครัวเรือน ที่ต้องอพยพออกจากที่ทำกินเดิม รวมทั้งมีการทบทวนชาวบ้านในพื้นที่เรื่องการจ่ายค่าชดเชยแล้วด้วย โดย

¹² มติชน, 4 สิงหาคม 2551

คิดจะจ่ายค่าชดเชยแค่ครอบครัวละ 160,000 บาท เท่านั้น คิดเป็นเงินทั้งหมดเพียง 29

ล้านบาทเท่านั้น เมื่อคิดมูลค่าการสร้างเขื่อนเกือบแสนล้านบาท

การตรวจสอบจากฝั่งสส.-สว. เริ่มเข้มข้นขึ้นและนำไปสู่การตั้งกระทู้ถามรัฐบาล โดยนางเตือนใจ ดีเทศน์ อดีตสมาชิกสภานิติบัญญัติ นางรสนา โตสิตระกูล ส.ว.กรุงเทพฯ และนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ ตั้งข้อสงสัยว่า

1.เหตุใดจึงไม่ทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) ก่อนไปตกลงทำ
บันทึกความเข้าใจ (เอ็มโอยู) กับลาว

2.ทำไมไม่แจ้งให้ชาวบ้านในพื้นที่ทราบ หรือมีส่วนรับรู้เรื่องการก่อสร้าง

3.องค์กรระหว่างประเทศ ทั้งไทย และลาวรับรู้เรื่องการทำโครงการนี้มากแค่ไหน เพราะแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติ การทำโครงการอะไรจะต้องแจ้งรัฐบาลและ
ประชาชนทั้งสองประเทศทราบ แต่เรื่องนี้รัฐบาลไทยไม่เคยแจ้งให้ใครทราบเลย

กระแสวิพากษ์วิจารณ์การสร้างเขื่อนบ้านกุ่มถูกนำเสนอในหนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับในวันที่ 5 สิงหาคม 2551 โดยประเด็นสำคัญอยู่ที่การตีความว่าการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ และมีเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง และการที่รัฐเดินหน้าโครงการนี้โดยไม่ฟังเสียงประชาชน อาจส่งผลให้ถึงการทุจริต และที่สำคัญอาจขัดรัฐธรรมนูญ

ความคืบหน้าของกระบวนการตรวจสอบถูกทำให้เป็นรูปธรรมขึ้นเมื่อ นายสุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย ส.ว.สรรหา ประธานคณะกรรมการกฤษฎีกา (กมธ.) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา บอกว่า กมธ. จะนำเรื่องเข้าพิจารณาในการประชุมวันที่ 14 สิงหาคม 2552 โดยจะตรวจสอบ 2 ส่วน

1. การทำเอ็มโอยูอาจขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 190 ที่ต้องให้รัฐสภาเห็นชอบ เพราะเป็นการทำความตกลงกับต่างประเทศในโครงการขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางสังคมและประชาชน ตามข่าวที่ออกมาถึงระดับแบบทางวิศวกรรมที่ค่อนข้างชัดเจน ขณะนี้ทำเรื่องขอเอ็มโอยูจากกระทรวงการต่างประเทศไปแล้ว เพื่อดูว่ารายละเอียดโครงการและแบบการก่อสร้างกินความแค่ไหน ถ้าเป็นแค่บันทึกร่วมมือกันศึกษา ก็ไม่เข้าการกระทำขัดมาตรา 190 และ

2. ตรวจสอบผลกระทบต่อประชาชนเหนือเขื่อนที่จะโดนน้ำท่วม รวมถึงมาตรการเยียวยาทั้งอาชีพ วิถีชีวิต ระบบนิเวศ และภาพรวมสิ่งแวดล้อมทั้งหมด

วันที่ 13 สิงหาคม 2551 ผู้สื่อข่าว "มติชน" ได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม จากบ้านผาชัน ต.ลำโรง อ.โพธิ์ไทร จ.อุบลราชธานี พื้นที่ติดแม่น้ำโขงอีกหนึ่งแห่งที่จะได้รับผลกระทบหากมีการสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม ว่ามีเจ้าหน้าที่บริษัท อิตาเลียนไทยดิเวลลอปเม้นท์ จำกัด(มหาชน) ได้ลงพื้นที่ไปพูดคุยกับชาวบ้านเพื่อสอบถามผลกระทบหากมีการสร้างเขื่อนจริงๆ และให้กรอกข้อมูลให้เอกสาร เช่น ต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลืออะไรบ้าง รวมทั้งได้นำผ้าขนหนู ผ้าไหม และผ้าถุง มาแจกผู้สูงอายุอีกด้วย

หลังจากที่มติชนได้นำเสนอเรื่องราวความไม่ชอบมาพากลของโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง นายศุภชัย รักพาณิชย์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด ได้ส่งข้อมูลชี้แจงและตอบโต้ตามที่หนังสือพิมพ์มติชนรายวันฉบับวันที่ 3 สิงหาคม 2551 ลงคำให้สัมภาษณ์ของนายเดชรัตน์ สุขกำเนิด อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เกี่ยวกับผลการวิเคราะห์ผลตอบแทนด้านเศรษฐศาสตร์ของโครงการบ้านกุ่ม จ.อุบลราชธานี ว่าเป็นการนำเอาผลการศึกษาแค่บางส่วนมาวิจารณ์ผลตอบแทนของโครงการว่าไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนนั้น

บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด ในฐานะบริษัทที่ปรึกษาของโครงการนี้ ใ้โครงการชี้แจงรายละเอียดทางวิชาการเพิ่มเติม เพื่อเป็นการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนต่อการพิจารณาของผู้ที่สนใจในโครงการนี้และเป็นการสะท้อนบทบาทของนักวิชาการที่ต้องศึกษาเอกสารอย่างละเอียดให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนที่จะให้ข้อคิดเห็นใดๆ รวมทั้งต้องให้ข้อมูลทางวิชาการที่ครบถ้วนต่อสาธารณะอย่างเป็นกลาง โดยไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมเพราะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องและไม่รอบด้าน และสุดท้ายจะส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของหนังสือพิมพ์มติชนซึ่งเป็นสื่อมวลชนระดับชาติ

โครงการไฟฟ้าพลังน้ำบ้านกุ่ม เป็นโครงการไฟฟ้าพลังน้ำประเภท Run-of-River กล่าวคือ มีความสูงหัวน้ำต่ำ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมน้อย แต่มีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยรายปีที่ไหลผ่านเป็นปริมาณมาก ทำให้สามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าเป็นปริมาณมากในแต่ละปี ก่อให้เกิดประโยชน์ในการทดแทนการผลิตพลังงานไฟฟ้าที่ใช้เชื้อเพลิงที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นการประหยัดเงินในการนำเข้าเชื้อเพลิงในการผลิตพลังงานไฟฟ้าจากต่างประเทศได้เป็นอันมาก

เนื่องจากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำบ้านกุ่มได้วางแผนให้เป็นโครงการเก็บกักน้ำตามลำน้ำที่มีผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมน้อย แต่เนื่องจากปริมาณน้ำที่ไหลผ่านที่ตั้งโครงการเป็นปริมาณมากในแต่ละปี จึงสามารถติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าได้สูงถึง 1,872 เมกะวัตต์ และผลิตพลังงานไฟฟ้าสุทธิเฉลี่ยปีละ 8,012 ล้านหน่วย โดยในช่วงแล้งสุดคือเดือนเมษายนมีกำลังผลิตฟุ้งได้ไม่น้อยกว่า 375 เมกะวัตต์ และกำลังผลิตไฟฟ้าของโครงการจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งในช่วงฤดูฝนระหว่างเดือนสิงหาคมถึง ตุลาคมจะมีกำลังผลิตระหว่าง 1,600-1,872 เมกะวัตต์

ในส่วนการวิเคราะห์โครงการได้มีกาคิดรายได้โครงการจากการจำหน่ายพลังงานไฟฟ้าเพียงอย่างเดียว โดยมีได้คำนึงถึงด้านพลังไฟฟ้า (เมกะวัตต์) ที่ผลิตได้ ดังนั้น ได้คิดรายได้โครงการจากราคาขายพลังงานไฟฟ้าต่ำกว่าราคาขายพลังงานไฟฟ้าฟุ้งได้ของโครงการประเภทอ่างเก็บน้ำแต่อย่างไรก็ตาม โครงการก็ยังมีมูลค่าในการลงทุนสูงโดยได้ใช้หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์โครงการ ดังนี้

1. พลังงานไฟฟ้าผลิตได้จากโครงการสามารถผลิตได้ตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งไม่เหมือนกับโรงไฟฟ้าพลังน้ำแบบอ่างเก็บน้ำใน สปป.ลาว ที่ผลิตพลังงานไฟฟ้าเพียง 10-16 ชั่วโมงต่อวันในช่วงการใช้ไฟฟ้าสูง ดังนั้น การผลิตพลังงานไฟฟ้าจากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำบ้านกุ่มจึงสามารถทดแทนพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตจากโรงไฟฟ้าพลังความร้อน ซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสามารถวางแผนการบำรุงรักษาโรงไฟฟ้าพลังความร้อนในแต่ละปีได้ง่ายขึ้น โดยไม่กระทบต่อการผลิตพลังงานไฟฟ้าในระบบ และทำให้ระบบไฟฟ้ามีความมั่นคงสูงขึ้น

2. ผลประโยชน์ด้านพลังงานไฟฟ้า ได้คำนวณจากพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้ 8,012 ล้านหน่วยต่อปีโดยคิดรายได้ในราคา 1.59 บาทต่อหน่วย ซึ่งเป็นราคาที่ต่ำกว่าการขายพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้จากโครงการประเภทอ่างเก็บน้ำ จึงทำให้โครงการไฟฟ้าพลังน้ำบ้านกุ่มมีรายได้จากการขายพลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยปีละ 12,739 ล้านบาท

3. ด้านการคำนวณค่าลงทุนโครงการทางการเงิน (ณ ราคาปี 2551) ซึ่งประกอบด้วยค่าก่อสร้างโครงการ ค่าใช้จ่ายด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม มีค่าเท่ากับ 96,866 ล้านบาท เมื่อรวมเงินเฟ้อและดอกเบี้ยมีค่าเท่ากับ 125,252 ล้านบาท

4. ผลประโยชน์และค่าลงทุนดังกล่าวข้างต้นได้นำมาวิเคราะห์ผลตอบแทนทางการเงินโครงการไฟฟ้าพลังน้ำบ้านกุ่ม สรุปได้ดังนี้

อัตราผลตอบแทนทางการเงินของโครงการ (ROI) 7.81 เปอร์เซ็นต์

อัตราผลตอบแทนทางการเงินของผู้ลงทุน (ROE) 17.31 เปอร์เซ็นต์

มูลค่าปัจจุบันสุทธิ : NPV (ที่อัตราคิดลดร้อยละ 10) 17,789 ล้านบาท

อัตราส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุน : B/C Ratio 1.42

ระยะเวลาคืนทุนหลักก่อสร้างโครงการ 12 ปี

5. ในกรณีมีการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำบนแม่น้ำโขงในประเทศจีน และสาขาแม่น้ำโขงในประเทศ สปป.ลาวแล้วเสร็จ จะทำให้มีปริมาณน้ำในฤดูแล้งในแม่น้ำโขงเพิ่มขึ้นเป็นผลให้โครงการไฟฟ้าพลังน้ำบ้านกุ่มมีกำลังผลิตเพิ่มขึ้นอีกไม่ต่ำกว่า 700 เมกะวัตต์ ส่งผลให้สามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้นได้มากกว่าที่คำนวณไว้ในปัจจุบัน

จากรายละเอียดต่างๆ ที่ได้ชี้แจงไว้ข้างต้น บริษัทหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการที่จะใช้เป็นข้อมูลพิจารณาความเหมาะสมของโครงการด้านเศรษฐศาสตร์ร่วมกับความเหมาะสมด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน โดยยึดถือผลประโยชน์สูงสุดของประเทศเป็นหลัก ก่อนตัดสินใจที่จะพัฒนาโครงการต่อไปหรือไม่

ผลจากการเปิดเผยเอกสาร “บันทึกความตกลง” ที่มีรายชื่อบริษัทเอกชนในไทยสองราย บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลลอปเม้นต์ จำกัด และบริษัทเอเชีย คอร์ป โฮลดิ้งส์ จำกัด ศึกษาความเป็นไปได้ในการ สร้างเขื่อนบ้านกุ่ม เขื่อนกันแม่น้ำโขงเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าแห่งแรก วงเงิน 120,000 ล้านบาท บริเวณ ชายแดน จ.อุบลราชธานีกับแขวงจำปาสัก ได้รับการปฏิเสธจากนายชวน ศิรินันท์พร ผู้ว่าราชการจังหวัด อุบลราชธานี ซึ่งได้ทำหนังสือด่วนมากชี้แจงผู้เกี่ยวข้องว่า “จังหวัดยังไม่รับทราบเรื่อง จึงขอให้บริษัท ชะลอการดำเนินการใดๆ ไว้ก่อน จนกว่าจะได้รับการยืนยันจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ”

ต่อมาในเดือนกันยายน 2551 จึงมีการลงพื้นที่สำรวจและการสัมมนาระดมความคิดเห็นจาก ชาวบ้านในพื้นที่ยืนยันผลกระทบ และขยายความกังวลไปยังเขื่อนปากชม จังหวัดเลย

เข้าสู่เดือน ตุลาคม 2551 ชาวเรื่องเขื่อนบ้านกุ่ม ค่อนข้างหายไจากหน้าหนังสือพิมพ์ มี บทความของตัวนักข่าวชิ้นหนึ่งที่ต้องการ “ส่งสัญญาณแรง” ไปยังผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น บทความ “จำผี สร้างเขื่อน” โดย ภาคภูมิ ป่องกาย ที่เรียกร้องให้ผู้บริหารบริษัทเอกชนออกมาตอบคำถามและข้อสงสัย ของผู้ที่ได้รับผลกระทบ

พฤศจิกายน 2551 ทางการลาวชะลอการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงที่จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจาก ถูกกระแสคัดค้านจากประชาชนทางฝั่งไทย นายสุริชัย พุมะวง รองผู้อำนวยการกองเลขาฯ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง จากสำนักนายกรัฐมนตรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) กล่าวในที่ประชุมเอ็มอาร์ซีว่า “หลังจากโครงการเขื่อนบ้านกุ่มซึ่งเป็นเขื่อนกันแม่น้ำโขงบน พรหมแดน ไทย-ลาว ถูกต่อต้านและถูกตรวจสอบอย่างหนักจากประชาชนและสื่อมวลชนในประเทศไทย ซึ่งอาจนำไปสู่ประเด็นขัดแย้งได้ ทางลาวจึงหันมาผลักดันเขื่อนที่อยู่ในเขต สปป. ลาว โดยเฉพาะเขื่อน ลาดเสือ ซึ่งได้ลงนามเอ็มโอยูกับบริษัท เจริญออนเนอรี่ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการไฟฟ้า พลังน้ำขนาด 800 เมกะวัตต์”

มกราคม 2552 บทความเชิงสารคดี เรื่อง “ตามคุณเล็กคนน้อยใน "คดีชน" ปี 51” ทำหน้าที่ ถ่ายทอดเรื่องราวความกังวลใจต่อโครงการเขื่อนบ้านกุ่มอีกครั้ง ว่าความวิตกกังวลเกี่ยวกับเขื่อนบ้านกุ่ม มิใช่เกิดขึ้นเฉพาะในจิตใจของชาวบ้านเท่านั้น ตัวผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีก็เช่นกัน โดยเขากล่าว ในที่ประชุมร่วมกันระหว่างตัวแทนชาวบ้าน และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงนายประสาร มฤคพิทักษ์ สมาชิกวุฒิสภา ประธานคณะอนุกรรมการศึกษาตรวจสอบโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนบ้านกุ่ม จ. อุบลราชธานี ที่ ณ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมกาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีว่า

“ปัญหาที่ชาวอุบลฯค่อนข้างเจ็บปวดมากคือเรื่องเขื่อนปากมูล เรามี ประสบการณ์อย่างแรงมาก จนถึงทุกวันนี้สถานการณ์ดีขึ้น พื้นที่ 2 กลุ่มที่มีปัญหา ขัดข้องใจก็คุยกันได้ในระดับหนึ่ง แต่พอมาเขื่อนบ้านกุ่ม ผมตกใจหนักเข้าไปอีก เขื่อนปากมูลมีปัญหาขนาดนี้แล้วบ้านกุ่มจะขนาดไหน ลึกๆ เราไม่รู้ว่าทำไมเป็นอย่าง นี้ ถ้ามไปที่กระทรวงเจ้าสังกัดท่านก็ไม่รับรู้ โยนไปถึงกระทรวงการต่างประเทศ

ปัญหานี้เป็นปัญหาใหญ่แน่นอน ขนาดประเด็นเขื่อนปากมูลเล็กกว่านี้มันยืดเยื้อยาวนานมากเป็นแผลหัวใจของคนเมืองอุบลด้วยซ้ำ"

ขณะที่ความเคลื่อนไหวในฝั่งลาว ทางบริษัทได้ทำการสำรวจคืบหน้าไปกว่าฝั่งไทยมา มีการตัดถนนเข้าไปยังหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ที่ตั้งสันเขื่อน ทำเครื่องหมายระดับน้ำท่วมจากเขื่อนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

มีนาคม 2552 มติชนเสนอ บทความเชิงสารคดีที่ให้ข้อมูลด้าน “ธุรกิจและความต้องการทางพลังงาน กับ ผลกระทบต่อธรรมชาติ” รศ.ดร.สุวิทย์ เลาหศิริวงศ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยนครพนม โดยเล่าถึงความคึกคักในธุรกิจค้าไฟฟ้าพลังน้ำทางปากประเทศ

ท่านสมพงษ์ มงคลวิไล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีลาว อธิบายว่าแต่ละปีลาวเสียพื้นที่ไปกับการทำไร่เลื่อนลอยมาก รัฐบาลไม่สามารถควบคุมได้ เพราะขาดคน ขาดงบประมาณ การเสียพื้นที่บางส่วนไปกับโครงการน้ำเทิน 2 แต่สามารถโยกย้ายคนมาอยู่ในที่ที่รัฐจัดสรรให้ ทำให้มีรายได้จากการขายไฟฟ้าและสามารถมาพัฒนาการศึกษา การสาธารณสุขมูลฐานที่ยังขาดแคลนงบประมาณจำนวนมาก

นั่นคือลาวมองว่าการสร้างไฟฟ้าน้ำตก ก็คือรายได้ที่จะมาช่วยให้ประเทศลาวหลุดพ้นจากความยากจนและสร้างความเจริญให้กับประเทศชาติ โดยคาดว่าจะมีรายได้ภายใน 10 ปีแรก 34 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และตลอดอายุโครงการ 25 ปี จะทำเงินได้ 2,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ส่วนอนาคตของแม่น้ำโขงจะเป็นอย่างไรนั้น ท่านอธิการบดีสุวิทย์ฝากไว้ให้คิดด้วยภาพของแม่น้ำโขงที่หนองคาย บันทึกเมื่อปลายเดือนมกราคมที่ผ่านมา ที่ปีนี้ระดับน้ำลดลงอย่างรวดเร็วจนน้ำใจหาย

ขณะที่เสียงอีกด้าน ก็ให้ความกังวลใจต่อผลกระทบด้านธรรมชาติ น.อ.ดร.สมัย ใจอินทร์ เจ้าของรางวัลเกียรติยศนาวิ ปี 2552 เสนอแนะเกี่ยวกับการเลือกพลังงานทดแทนว่า ควรจะใช้พลังงานจากผืนดินมากกว่าพลังงานไฟฟ้าจากเขื่อนกักเก็บน้ำ ซึ่งใช้เงินลงทุนมหาศาลและต้องแลกกับสูญเสียพื้นที่ทำกินอีกหลายแสนไร่

ความคืบหน้าครั้งสุดท้ายของประเด็นข่าวคือ วันที่ 26 เมษายน 2552 จ.เชียงราย ชาวบ้านจากชุมชนต่างๆทั่วทุกภาคกว่า 10 แห่ง อาทิ ชุมชน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ชุมชนคนไทยพลัดถิ่น จ.ระนอง ชุมชนบางขุนเทียน ชุมชนเมืองอุบล เป็นต้น กว่า 200 คน พร้อมชาวบ้านปากอิง ได้ร่วมกันสร้างตลิ่งริมแม่น้ำโขง หลังเกิดการพังทลายตั้งแต่ น้ำท่วมใหญ่เมื่อเดือนสิงหาคม 2551 โดยชาวบ้านเชื่อว่ามิสาเหตุมาจากการปล่อยน้ำจากเขื่อนในประเทศจีน โดยมีแถลงการณ์ที่เครือข่ายชาวบ้านร่วมกันลงชื่อและส่งถึงรัฐบาลจีน รัฐบาลไทย และองค์การสหประชาชาตินั้น มีเนื้อหาสรุปว่า

โครงการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขงตอนบนของจีนยูนนาน 8 เขื่อน (เปิดใช้แล้ว 3 เขื่อน) โครงการระเบิดเกาะแก่งในลำน้ำโขงเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำโขงอย่างมหาศาล จนแทบล่มสลาย เพราะปริมาณพันธุ์ปลาลดลง พื้นที่เกษตรริมฝั่งโขงถูกน้ำท่วม ผู้คนบางชุมชนต้องอพยพไปหากินต่างถิ่น หลายชุมชนต้องเปลี่ยนอาชีพ เมื่อเดือนสิงหาคม 2551 เกิดน้ำท่วมหนักที่สุดในรอบ 40 ปีในเขตแม่น้ำโขง-อิงและกกตอนปลาย สาเหตุหลักมาจากการเปิดเขื่อนในจีนอย่างฉับพลัน เพราะน้ำท่วมหนักหน้าเขื่อนจนมีรายงานข่าวของทางการจีนว่า มีผู้เสียชีวิต 40 คน ด้วยเหตุนี้ น้ำจึงท่วมฉับพลันเพียงในวันเดียวเกือบ 2 เมตร ก่อผลเสียหายเบื้องต้นเป็นเงินไม่ต่ำกว่า 85 ล้านบาท ถึงเวลาแล้วที่รัฐบาลไทย โดยเฉพาะนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ต้องตระหนักและหันกลับมาทบทวน แนวนโยบายและการทำงานช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่น ซึ่งได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาของประเทศในลุ่มน้ำโขง เมื่อเครือข่ายชาวบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นได้รวมตัวกันพึ่งตนเอง จำเป็นที่รัฐบาลต้องหนุนเสริม ไม่ใช่มีเพียงแนวนโยบายที่ให้สิทธิพิเศษ และโอกาสแต่เพียงองค์กรภาคทุน เศรษฐกิจหรือองค์กรทุนข้ามรัฐแต่เพียงด้านเดียว

2.2 คุณภาพของข่าว

จากภาพรวมของข่าวสืบสวนกรณีความไม่ชอบมาพากล การสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม แสนล้าน ในแม่น้ำโขง จากหนังสือพิมพ์มติชน พบว่ามีคุณค่าข่าว (News Values) ที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของประเด็น

ประเด็นการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มเป็นประเด็นที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่ระดับชาติ และยังมีความหมายเชื่อมโยงไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลุ่มน้ำโขง และเขื่อนยังมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ สภาพธรรมชาติ การผลิตพลังงาน อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน วัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาของผู้คนในท้องถิ่นด้วย

2.2.2 ผลกระทบของการสร้างเขื่อนที่มีต่อผู้คนในท้องถิ่น

สืบเนื่องจากการก่อสร้างเขื่อนบ้านกุ่มเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ใช้เงินลงทุนมหาศาล ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำโขงอย่างมาก มีประชาชนจำนวนไม่น้อยที่จะต้องอพยพย้ายถิ่นทำกินหรือขาดแคลนที่ทำกิน สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไปหลังการสร้างเขื่อน อาจส่งผลกระทบถึงประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างเช่น ความเชื่อเรื่องพญานาค เทศกาลงานบุญ งานท่องเที่ยว เป็นต้น แต่รัฐบาลของทั้ง 2 ประเทศ (ไทย - ลาว) กลับรีบเร่งดำเนินการตามบันทึกความเข้าใจ (MOU) โดยไม่รอรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม อันน่าซึ่งข้อกังขาต่างๆถึงผลกระทบที่กำลังจะเกิดขึ้นกับผู้คนในท้องถิ่น เห็นได้จาก คำถามของนักวิชาการในพื้นที่ อย่าง ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีต่อโครงการดังนี้

1. ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนและระบบนิเวศสองฝั่งแม่น้ำโขง จะถูกทำลายลงทั้งหมดจากการสร้างเขื่อนหรือไม่
2. ผลกระทบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของ จ.อุบลฯ ได้แก่ บั้งไฟพญานาค ที่บ้านตามุย (ได้เขื่อน) เช่น แก่ง ผา ตามธรรมชาติในน้ำโขงในฤดูน้ำลด เกวฬลักษ์ 400 ปี น้ำตกสูง ฯลฯ จะเป็นอย่างไรหลังเกิดเขื่อน
3. การเปลี่ยนแปลงเรื่องแนวเขตแดนไทย-ลาว จากการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำท้ายเขื่อน
4. ความจำเป็นของเขื่อนบ้านกุ่ม กับระบบพลังไฟฟ้าของประเทศไทย และความคุ้มค่าของโครงการ กับการลงทุน 120,330 ล้านบาท แต่เพิ่งพึ่งกำลังผลิตได้เพียง 375 MW
5. ชาวบ้านสามารถปรับตัวกับอาชีพใหม่ได้จริงหรือไม่
6. หลักประกันในเรื่องปริมาณน้ำจะเพียงพอหรือไม่ หากมีการสร้างเขื่อนขึ้นบนในแม่น้ำโขงตลอดตอนบนในลาวและชายแดนไทย-ลาว รวม 5 เขื่อน

นอกจากนี้ นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สป.) ให้ข้อมูลว่า จากการสอบถามประชาชนในพื้นที่ อ.เชียงคาน พบว่าส่วนใหญ่ไม่เคยรับทราบข้อมูลโครงการมาก่อน ทั้งที่เป็นโครงการใหญ่ระดับภูมิภาค มีมูลค่าการลงทุน 7 หมื่นล้านบาท โดยเขื่อนปากชมก็คือเขื่อนผามองที่ชาวบ้านเคยคัดค้านสำเร็จเมื่อเมื่อ 30 ปีก่อน หากจะฟื้นโครงการนี้อีกครั้ง จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ เนื่องจากเป็นโครงการระหว่างไทยและลาว กันแม่น้ำโขงซึ่งเป็นแม่น้ำนานาชาติใช้ร่วมกันถึง 6 ประเทศ นอกจากนี้ จำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลทั้งหมดให้แก่สาธารณะ รวมทั้งชาวบ้านที่จะได้รับผลกระทบโดยตรง เป็นต้น

มติชนยังได้หยิบยกบทเรียนจากเขื่อนปากมูลผ่านการให้สัมภาษณ์ของ นายสมเกียรติ พันธ์ชัย ชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนจากเขื่อนปากมูล อ.โขงเจียม เพื่อสะท้อนปัญหาการสร้างเขื่อนที่มีต่อวิถีชุมชนว่า เขื่อนปากมูลสร้างความเสียหายแก่ชาวบ้านและคนหาปลาในแม่น้ำมูลมากพอแล้ว ถือเป็นบทเรียนระดับโลกที่ทำให้ธนาคารโลกขายหน้า พันธุ์ปลาสูญหาย วิถีชุมชนล่มสลาย หากสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงซ้ำอีกความเสียหายจะยิ่งกว่าเขื่อนปากมูล

2.2.3 ความมีเงื่อนไขของประเด็นข่าว

เนื่องจาก กรณีการเร่งดำเนินการศึกษาพัฒนาโครงการนี้ในรัฐบาลสมัยนายสมัคร สุนทรเวช เป็นไปอย่างเร่งรีบจนผิดสังเกต การทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่างประเทศกลับไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาในสภา หรือคณะกรรมการของสภาทั้งที่เป็นเรื่องระดับนานาชาติ การดำเนินงานก็มีลักษณะที่ผิดปกติดังยิ่ง กล่าวคือ แทนที่กระทรวงพลังงานจะเป็นผู้บันทึกความเข้าใจ (MOU) แต่กลับเป็นกระทรวงการต่างประเทศเป็นลงนาม ทั้งๆที่เรื่องการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำเกี่ยวข้องกับกระทรวงพลังงานโดยตรง อีกทั้งบันทึกความเข้าใจก็เข้าข่ายการ “ลือกลบปก” เช่น เนื้อหาในบันทึกความเข้าใจ (MOU) ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เรื่อง "ความร่วมมือในการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าระหว่างสองประเทศ" ซึ่งลงนามเมื่อวันที่ 25 มีนาคม โดยนายนพดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะนั้น และนายทองลุน สีสุลิด รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ สปป.ลาว ในประเด็นแรกเกี่ยวกับความเป็นมา พบว่านายนพดลมีหนังสือด่วนที่สุด ที่ กต.1303/555 ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ขอให้บรรจุวาระการประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) เรื่อง อนุมัติลงนามเอ็มโอยูในการพัฒนาพลังงานไฟฟ้า มีสาระสำคัญโดยสรุปว่า

"ตามที่นายกรัฐมนตรีไทย (นายสมัคร สุนทรเวช) และนายกรัฐมนตรี สปป.ลาว ได้ให้ความเห็นชอบในหลักการ ในระหว่างการเยือน สปป.ลาว อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2551 ให้ศึกษาความเป็นไปได้เพื่อพัฒนาโครงการ "ฝ่ายไฟฟ้าพลังน้ำ" บนแม่น้ำโขงที่บริเวณบ้านท่าล้ง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ตรงข้ามบริเวณบ้านกุ่มน้อย เมืองชะนะสมบุญ แขวงจำปาสัก สปป.ลาว และให้จัดทำบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทย-ลาว ให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในโครงการดังกล่าว

กระทรวงการต่างประเทศขอเสนอร่างบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาล สปป.ลาว ระบุวัตถุประสงค์หลักเพื่อยืนยันเจตนารมณ์ของรัฐบาลไทยและรัฐบาล สปป.ลาว ที่จะสนับสนุนให้มีการศึกษารายละเอียดความเป็นไปได้ของการที่จะพัฒนา "โครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายบ้านกุ่ม" และสนับสนุนให้ภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุนศึกษาความเป็นไปได้ดังกล่าว เพื่อเสนอผลให้รัฐบาลของทั้งสองประเทศพิจารณา กำหนดแนวทางการร่วมมือดำเนินโครงการต่อไป"

ต่อมาเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2551 นางศรีรัตน์ รัษฐปานะ รองเลขาธิการ ครม. ปฏิบัติราชการแทนเลขาธิการ ครม. มีบันทึกด่วนที่สุดที่ นร.0506/4564 ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ แจ้งผลการประชุม ครม. ดังนี้ ครม.ได้ประชุมเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551 ลงมติเห็นชอบตามที่กระทรวงการต่างประเทศเสนอ ทั้งนี้ โดยปรับปรุงถ้อยคำในบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาล สปป.ลาว ก่อนดำเนินการต่อไป ดังนี้

1.บันทึกความเข้าใจ ข้อ 2 จากเดิม "...บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) พร้อมด้วยผู้ร่วมลงทุนคือบริษัท Asiatic Holdings Ltd..." เป็น "...ภาคเอกชน"

2.บันทึกความเข้าใจ ข้อ 3 จากเดิม "...บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) พร้อมด้วยผู้ร่วมลงทุนคือบริษัท Asiatic Holdings Ltd..." เป็น "...ภาคเอกชน"

3.บันทึกความเข้าใจ ข้อ 3 จากเดิม "จึงให้รายงานรัฐบาลของทั้งสองประเทศ เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป" เป็น "จึงให้รายงานรัฐบาลของทั้งสองประเทศ เพื่อพิจารณา

ดำเนินการภายใต้ระเบียบและข้อกำหนดภายในของทั้งสองประเทศต่อไป" (อ่าน
บันทึกเอ็มโอฉบับลงนาม หน้า 2)

ก่อนหน้านี้หนังสือพิมพ์ เวียงจันทน์ไทมส์ ระบุว่า นายนพดลเดินทางไปยังนครเวียงจันทน์เมื่อ
วันที่ 25 มีนาคม 2551 และได้ทำเอ็มโอร่วมกันให้บริษัทเอกชนเข้าไปศึกษาความเป็นไปได้ในโครงการ
พัฒนาพลังงานไฟฟ้าระหว่างไทยและลาว บริเวณแขวงจำปาสักและ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี โดย
การศึกษาคือความเป็นไปได้ครั้งนี้ บริษัทเอกชนจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด

2.2.4 อารมณ์

โครงการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มเป็นโครงการขนาดใหญ่และส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมากที่
อาศัยอยู่ริมแม่น้ำโขง ทั้งผลกระทบทางด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา เศรษฐกิจและความ
ผูกพันทางด้านจิตใจที่สั่งสมกันมาอย่างยาวนานหลายชั่วคนที่มีต่อสายน้ำ การสร้างโครงการขนาดใหญ่
ของรัฐที่ไม่มีการทำประชาพิจารณ์และขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยสิ้นเชิง แต่รัฐบาล
กลับเร่งดำเนินการโครงการนี้โดยไม่ฟังเสียงประชาชน จึงย่อมสร้างผลกระทบด้านอารมณ์ ความรู้สึกต่อ
ประชาชนสูง

หลักฐานที่เห็นเด่นชัดและสะท้อนออกมาในการรายงานข่าว เนื้อหาคำบอกกล่าวถึงอารมณ์
ความรัก ความหวงแหนในชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งโขง คำเล่าของผู้เฒ่าแม่แก่มากมายที่สะท้อนถึงความ
กังวลใจต่อสิ่งใหม่ที่จะเข้าเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ต่างถูกนำเสนอในลักษณะข่าว บทความ และ
บทสวดคติมากมายในหน้าหนังสือพิมพ์มติชน

ดังเช่นเสียงสะท้อนของนายวัย บ้องพิมพ์ ชาวบ้านตามุย อาชีพประมง ที่กังวลว่า หากมีการ
สร้างเขื่อนกั้นลำน้ำโขงจริง เชื่อว่าจะไม่มีบั้งไฟพญานาคให้เห็นอีก เพราะต้องระเบิดเกาะแก่งจำนวน
มาก ที่สำคัญน่าจะท่วมหมด ดังนั้นจึงไม่อยากให้โครงการนี้เกิดขึ้น นอกจากปลาต่างๆ เช่น ปลาบึก ปลา
เลิม ซึ่งเป็นปลาขนาดใหญ่จะอยู่ไม่ได้ เพราะอาศัยอยู่ในน้ำไหล

2.2.5 ความกว้างของเนื้อหา

ข่าวความไม่ชอบมาพากลในการสร้างเขื่อนบ้านกุ่มขึ้นของหนังสือพิมพ์มติชนขึ้นนี้ มีการ
นำเสนอข้อมูลที่รอบด้านและหลากหลาย สะท้อนปัญหาที่เกิดจากโครงการในหลายๆแง่มุม เห็นได้จาก
การนำเสนอที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

1) กลุ่มประเด็นความผิดปกติของการดำเนินงาน การก่อสร้าง การศึกษาและการพัฒนา
โครงการ ระหว่างรัฐบาลไทย-ลาว

2) กลุ่มประเด็นข้อมูลการสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ทั้งเรื่องความจำเป็น
ด้านพลังงาน ข้อมูลการใช้พลังงานไฟฟ้ากับการสร้างเขื่อนความจำเป็น มูลค่าการก่อสร้าง ข้อมูลพื้นฐาน
ทางเทคนิค กำลังการผลิต

3) กลุ่มประเด็นผลกระทบของโครงการ ทั้งผลเสีย — ผลดี จากการสร้างเขื่อน

4) สภาพความเป็นอยู่และมิติทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และความเชื่อทางศาสนา ของชาวบ้านในพื้นที่ ๆ มีการก่อสร้าง

สำหรับด้านความหลากหลายของแหล่งข่าว มติชนได้ใช้ข้อมูลบุคคลทั้ง 3 ฝ่ายที่มีความรอบด้านและสมดุล ทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมือง องค์กรอิสระ บริษัทเอกชน ภาคประชาสังคม นักวิชาการ และภาคประชาชนทั่ว

ข้อมูลเอกสาร ถึงแม้จะไม่มากนัก แต่มีความสำคัญในระดับที่เปิดเผยปมปัญหาได้เช่น เอกสารบันทึกลงนามความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทย – ลาว เอกสารชี้แจงจากกรมพลังงาน เอกสารการตรวจสอบของกรรมาธิการสภา จดหมายร้องเรียนจากราชาการ ข้อมูลภาพถ่าย แผนที่ ข้อมูลงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์และวิทยาศาสตร์จากเวทีสัมมนาวิชาการ เป็นต้น และยังใช้ข้อมูลจากสื่อ/สำนักข่าวต่างประเทศอย่างสื่อในประเทศลาว จากหนังสือพิมพ์เวียงจันทร์ไทมส์ ซึ่งถือเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญอันนำไปสู่กระแสต่อต้านการทำบันทึกความเข้าใจอันไม่ชอบมาพากลครั้งนี้ในที่สุด

ในส่วนของคุณข้อมูลตัวเหตุการณ์ มีการนำเสนอสถานการณ์และบริบทแวดล้อมของข่าว เช่น เรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวบ้านตามลุ่มแม่น้ำโขง ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติและศาสนา ความผูกพันของคนและวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดและปลูกฝังมาอย่างยาวนาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของ “คน” ในข่าวอันถือเป็นจุดเด่นของงานข่าวสืบสวนชิ้นนี้เลยทีเดียว

2.2.6 ความลึกของเนื้อหา

การรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์มติชน ตลอดช่วงเดือนสิงหาคม 2551 – เมษายน 2552 ในประเด็นความไม่ชอบมาพากล การสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม มีความลึกเนื่องจากมีการนำเสนอข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ เช่น เอกสารสัญญาบันทึกลงนามความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทย-ลาว เอกสารชี้แจงจากกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) กระทรวงพลังงาน ข้อเท็จจริงจากการลงตรวจสอบพื้นที่ของสส.สว.และคณะกรรมการธิการของสภา หรือองค์กรอิสระอย่างคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แม้จะใช้หลักฐานเอกสารไม่มากดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว แต่เอกสารทุกชิ้นที่นำเสนอในข่าวเป็นหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือ และสามารถเปิดประเด็นความไม่ชอบมาพากลนี้ได้

นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอข้อมูลจากปากคำของชาวบ้านหลายคนในพื้นที่ ผู้จะได้รับผลกระทบโดยตรงถ้ามีการสร้างเขื่อน อีกทั้งข้อมูลจากเวทีเสวนาวิชาการและกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นอีกด้วย

2.2.7 ความซับซ้อน

ประเด็นข่าวเขื่อนบ้านกุ่มที่นำเสนอถือว่ามีความซับซ้อนในแง่ของข่าว จากการพิจารณาบันทึกความเข้าใจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศกับรัฐบาลลาว ความซับซ้อนทางด้านเนื้อหาข้อมูลทางวิศวกรรมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ในแง่ของปัจจัยพื้นฐานของโครงการเขื่อนฯ ประโยชน์และความ

จำเป็นของโครงการฯ รายละเอียดความเกี่ยวพันระหว่างหน่วยงานรัฐ (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) กระทรวงพลังงาน) และบริษัทเอกชน

ดังนั้น จดหมายชี้แจงจาก นายพานิช พงศ์พิโรดม อธิบดีกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ส่งถึงหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 ชี้แจงในข้อเท็จจริง โดยแยกเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 พพ.-อิตาเลียนไทยฯ แอบเร่งศึกษาความเป็นไปได้สร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงที่อุบลฯ

ข้อชี้แจง จากมติ ครม. เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551 ให้ภาคเอกชนเป็นผู้ศึกษาความเป็นไปได้ ดังนั้น พพ.จึงไม่ได้ดำเนินการศึกษาโครงการฝายบ้านกุ่มต่อ ซึ่งการศึกษาขั้นต่อไปจะต้องศึกษาความเหมาะสม (Feasibility) และศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับ EIA ด้วย

สำหรับกรณีบริษัท อิตาเลียนไทยฯ และบริษัท เอเซียคอร์ปฯ เร่งการศึกษาโครงการฝายบ้านกุ่มนั้น พพ.มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่อย่างใด แต่คาดว่าบริษัทดังกล่าวดำเนินการตาม MOU ที่ได้ลงนามร่วมกับ สปป.ลาว เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2551 ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการฝายบ้านกุ่ม (Feasibility) และเสนอให้รัฐบาล สปป.ลาว พิจารณา ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับกระทรวงพลังงานและ พพ.แต่อย่างใด

ประเด็นที่ 2 พพ.เร่งรัดโครงการดังกล่าว ทั้งๆ ที่ยังมิได้ปฏิบัติตามขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การดำเนินการตามบทบัญญัติในมาตรา 57 สิทธิในการรับรู้ข่าวสาร รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550

ข้อชี้แจง การศึกษาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายบ้านกุ่ม ของ พพ.เป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นเท่านั้น (Pre Feasibility) และได้มีการประชุมในระดับพื้นที่โครงการ จำนวน 7 ครั้ง ในอำเภอเขมราฐ อำเภอนาตาล อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอโขงเจียม และอำเภอศรีเมืองใหม่ จ.อุบลราชธานี ซึ่งได้มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารและจัดประชุมชี้แจงโครงการ โดยมีกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐระดับตำบลและประชาชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่โครงการได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการศึกษาโครงการด้านต่างๆ

ประเด็นที่ 3 รัฐบาลไทย โดย อธิบดี รมว.ต่างประเทศ (นายณพล ปัทมะ) และผู้แทน สปป.ลาว ได้ลงนามความร่วมมือ (MOU) ที่นครเวียงจันทน์โดยมอบให้บริษัทอิตาเลียนไทยฯ และบริษัทเอเซียคอร์ป ศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำกันแม่น้ำโขง ที่ชายแดนไทย-ลาว ระหว่างบ้านท่าลั้ง อ.โขงเจียม จ.อุบลฯ กับแขวงจำปาสัก สปป.ลาว

ข้อชี้แจง รัฐบาลไทย โดยกระทรวงการต่างประเทศ ได้มีการลงนามใน MOU ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ของ สปป.ลาว และไทย เรื่องความร่วมมือในการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าระหว่าง 2 ประเทศ เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2551 โดยจะสนับสนุนให้ภาคเอกชนดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการไฟฟ้าพลังน้ำฝายบ้านกุ่ม ซึ่งใน MOU ดังกล่าว ไม่ได้มีการมอบหมายให้เอกชนรายใด เป็นผู้ดำเนินการศึกษาโครงการฯ

ประเด็นที่ 4 จากการศึกษารายงานความเหมาะสมและรายงานสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นเฉพาะตัวเขื่อนฝายประเทศไทยนั้น จะมีหมู่บ้านถูกน้ำท่วม 20 หมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ 16,000 ไร่ ในจำนวนนี้ทับพื้นที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม อ.โขงเจียม ประมาณ 480 ไร่

ข้อชี้แจง ในการศึกษาเบื้องต้น (Pre Feasibility) ของโครงการฝายบ้านกุ่ม ที่ระดับกักเก็บ +115 ม.รทก. เกิดผลกระทบน้ำท่วมฝายไทย ประมาณ 1 หมู่บ้าน จำนวน 29 ครัวเรือน ท่วมพื้นที่ริมตลิ่ง 5,313 ไร่ คือ บ้านคันท่าเกวียน อำเภอโขงเจียม จ.อุบลราชธานี และท่วมฝายในเขต สปป.ลาว ประมาณ 3 หมู่บ้าน จำนวน 215 ครัวเรือน ท่วมพื้นที่ริมตลิ่ง 8,069 ไร่ คือ บ้านกุ่มน้อย เมืองชนะสมบุรณ์แขวงจำปาสัก บ้านคำต้อและบ้านคันทุ่งไซย เมืองคงเซโค่น แขวงสาละวัน ทั้งนี้ ได้มีมาตรการแก้ไขปัญห และการ

ประเด็นที่ 5 หากมีการสร้างเขื่อนใหญ่ในแม่น้ำโขง จะต้องมีการระเบิดร่องน้ำ บริเวณร่องน้ำเป็นบริเวณแนวแบ่งแยกดินแดนระหว่างไทยและลาว ซึ่งยังไม่มี ความชัดเจนว่ามีจุดใดเป็นหลัก แรงระเบิดจะทำให้ร่องน้ำเปลี่ยนไปมาก

ข้อชี้แจง การก่อสร้างฝายขั้นบันไดในแม่น้ำโขง จะไม่มีการระเบิดร่องน้ำ เนื่องจากการก่อสร้างจะสร้างในลำน้ำ โดยตัวฝายมีลักษณะเป็นฝายน้ำล้น (Run of river) เพื่อทดน้ำและควบคุมการระบายน้ำด้วยประตูเหล็กบานโค้งเท่านั้น

ประเด็นที่ 6 โครงการเขื่อนบ้านกุ่มรุกคืบหน้าอย่างเงียบๆ โดยที่ผู้คนในสังคมส่วนใหญ่แทบไม่รู้เรื่องเลยว่ารัฐบาลไทยจะสร้างเขื่อนใหญ่กั้นแม่น้ำโขง แม้แต่คนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบก็ไม่ทราบรายละเอียด รวมถึงไม่ได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ หรือได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงแต่อย่างใด โครงการดังกล่าวจึงขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 57

ข้อชี้แจง จากมติ ครม. เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551 ให้ภาคเอกชนเป็นผู้ศึกษาความเหมาะสม (Feasibility) และศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับ EIA โดยผู้ที่ จะทำการศึกษาความเหมาะสม (Feasibility) และศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับ EIA

จะต้องเป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 ต่อไป แต่ปัจจุบันรัฐบาลไทยยังไม่ได้มีการมอบหมายให้เอกชนรายใดเป็นผู้ดำเนินการศึกษาโครงการนี้

ประเด็นที่ 7 ให้อำนาจให้มีกระบวนการการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ

ข้อชี้แจง ในการศึกษาเบื้องต้น (Pre Feasibility) ของโครงการฝายบ้านกุ่มพพ. ได้มีการประชุมในระดับพื้นที่โครงการ จำนวน 7 ครั้ง เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่โครงการ และหากมีการศึกษาความเหมาะสม (Feasibility) และศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับ EIA ของโครงการในขั้นตอนต่อไป จะต้องมีการจัดประชาสัมพันธ์และมีการมีส่วนร่วมของประชาชน และมีผลการศึกษาที่ให้รายละเอียดด้านต่างๆ ที่ชัดเจนและครบถ้วน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อม

ขณะเดียวกัน ความซับซ้อนของเรื่องราวทั้งหมด ก็ถูกนำเสนอในข่าว/บทความที่ถอดสาระจากเวทีสัมมนาทางวิชาการที่จัดขึ้นตามวาระต่างๆ เพื่อสะท้อนปัญหาทางมิติต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของผู้คนที่จะเปลี่ยนไป มิใช่มีมิติด้านเทคโนโลยีและพลังงานเท่านั้น

2.2.8 ความต่อเนื่อง

การนำเสนอข่าวสืบสวนกรณีความไม่ชอบมาพากล การสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม แสนล้าน ในแม่น้ำโขง จากหนังสือพิมพ์มติชน มีความต่อเนื่องในการนำเสนอในระดับหนึ่ง แม้จะมากในช่วงเดือนสิงหาคม-ตุลาคม ซึ่งเน้นนำเสนอในลักษณะข่าว และห่างหายไปในช่วงเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม เพราะโครงการสร้างเขื่อนถูกยุติชั่วคราว แม้กระนั้นก็ยังมีการนำเสนอประเด็นข่าวในรูปแบบบทความสารคดี มุ่งเน้นการเล่าเรื่องโดยใช้ผู้คนในท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลวิถีชีวิตของคนเล็กๆ ในสังคมแก่ผู้อ่าน ขณะเดียวกันก็ยังเป็นการสะท้อนเสียงคัดค้านการสร้างเขื่อนผ่านเสียงสัมภาษณ์ของตัวละครเอกในสารคดี ทำให้ประเด็นข่าวเขื่อนบ้านกุ่มยังไม่หายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์เสียทีเดียว เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบและวิธีการนำเสนอมากกว่า

3. ผลกระทบของข่าว

การนำเสนอข่าวสืบสวนกรณีความไม่ชอบมาพากล การสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม แสนล้าน ในแม่น้ำโขง ถือว่าเป็นประเด็นข่าวที่มีความแรงและสร้างผลกระทบอย่างมากต่อสังคม ก่อให้เกิดปรากฏการณ์สืบเนื่องภายหลังจากการนำเสนอข่าว ดังนี้

3.1 เกิดการตั้งประเด็นตรวจสอบความโปร่งใสของการสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม

เช่น น.ส.รสนา โตสิตระกูล ประธานคณะกรรมการสิทธิ (กมธ.) ศึกษาตรวจสอบเรื่องการทุจริตและเสริมสร้างธรรมาภิบาล วุฒิสภา ได้เรียกผู้เกี่ยวข้องมาชี้แจงและให้ข้อมูล และสอบถามไปยังสำนักงานนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง ซึ่งพบว่ายังไม่มีใครทราบเรื่องดังกล่าว รวมทั้งในแผนพลังงาน

ก็ไม่มีการบรรจุพลังงานที่ได้จากการสร้างเขื่อนดังกล่าว ทั้งที่เป็นโครงการขนาดใหญ่ มูลค่านับแสนล้านบาท กมธ.จึงตั้งคณะกรรมการติดตามกรณีเขื่อนบ้านกุ่มโดยเฉพาะ มีนายประสาร มฤคพิทักษ์ เป็นประธาน เพื่อเดินทางไปดูข้อเท็จจริงและฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในพื้นที่ จ.อุบลราชธานี

การนำเสนอข่าวยังส่งผลกระทบไปถึงการตรวจสอบการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงอื่นๆ เช่น นายวสันต์ พานิช อนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรแร่และน้ำที่ลงพื้นที่ อ.เชียงคาน จ.เลย เพื่อตรวจสอบกรณีโครงการเขื่อนปากชม กันแม่น้ำโขง บริเวณชายแดนไทย-ลาว และทางกสม.จะจัดเวทีระดมความคิดเห็นในพื้นที่ จ.เลย อีกครั้งในเร็วๆ นี้ โดยจะเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงข้อมูล เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่และสาธารณะได้ร่วมกันตัดสินใจอย่างรอบคอบ ไม่ผิดพลาดเหมือนกรณีเขื่อนบ้านกุ่ม จ.อุบลราชธานี

3.2 เกิดการโต้ตอบ ให้ข้อมูลชี้แจงจากเจ้าหน้าที่รัฐ-เอกชน จากการนำเสนอข่าว

ดังจะเห็นได้จาก จดหมายชี้แจงข้อเท็จจริง ที่ส่งมายังกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม โดย นายพานิช พงศ์พิโรดม อธิบดีกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) กระทรวงพลังงาน เรื่อง “โครงการก่อสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขง มูลค่า 90,000 ล้านบาท ที่บริเวณบ้านท่าล้ง ต.ห้วยไผ่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า” ว่า มติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551 ไม่ได้ให้ พพ.ดำเนินการศึกษาโครงการ “ฝายบ้านกุ่ม” ต่อจากที่เคยศึกษาเบื้องต้นเอาไว้ แต่คาดว่าบริษัท อิตาเลียนไทยฯ และบริษัท เอเซียคอร์ปฯ ดำเนินการตามบันทึกความเข้าใจ (เอ็มโอยู) ระหว่างรัฐบาลไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2551 ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการและเสนอให้ สปป.ลาว ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับ พพ.แต่อย่างใด

และจดหมายชี้แจงจากบริษัทเอกชน (บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด ในฐานะบริษัทที่ปรึกษาของโครงการนี้) ขอชี้แจงรายละเอียดทางวิชาการเพิ่มเติม เพื่อเป็นการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนต่อการพิจารณาของผู้ที่สนใจในโครงการนี้และเป็นการสะท้อนบทบาทของนักวิชาการที่ต้องศึกษาเอกสารอย่างละเอียดให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนที่จะให้ข้อคิดเห็นใดๆ รวมทั้งต้องให้ข้อมูลทางวิชาการที่ครบถ้วนต่อสาธารณะอย่างเป็นกลาง โดยไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคม เพราะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องและไม่รอบด้าน และสุดท้ายจะส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของหนังสือพิมพ์มติชนซึ่งเป็นสื่อมวลชนระดับชาติ ซึ่งเป็นการโต้ตอบทางข้อเท็จจริง จากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.3 เกิดเวทีอภิปรายถกเถียงเป็นประเด็นสาธารณะ

มีการจัดเวทีสาธารณะและสัมมนาเชิงวิชาการอย่างกว้างขวางในประเด็นนี้ทั้งจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรภาคประชาสังคมทั้งในและนอกประเทศ

เช่น เวทีของหน่วยงานตรวจสอบของภาครัฐอย่าง คณะกรรมการ (กมธ.) การสวัสดิการสังคมสภาผู้แทนราษฎร จัดประชุมเสวนาเวทีสาธารณะ “ผลกระทบจากโครงการเขื่อนไฟฟ้าบ้านกุ่มและการให้

สวัสดิการและการช่วยเหลือ" ที่หอประชุม อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี โดยมีนักวิชาการ ส.ว. ส.ส. และประชาชนในเขต อ.โขงเจียม และ อ.โพธิ์ไทร จ.อุบลราชธานี เข้าร่วมประมาณ 300 คน

เวทีสาธารณะของภาคประชาชน "คนอุบลและสังคมไทยกับโครงการเขื่อนไฟฟ้าบ้านกุ่ม" เพื่อระดมความคิดเห็นกรณีการสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม

เวทีสาธารณะดังกล่าวได้นำไปสู่การเรียกร้องให้มีกระบวนการยุติ - ตรวจสอบและคำนึงถึงเสียงประชาชน ล่าสุด เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2552 ที่บริเวณริมแม่น้ำโขงบ้านปากอิงใต้ อ.เชียงของ จ.เชียงราย โดยเครือข่ายชาวบ้านจากชุมชนต่างๆทั่วทุกภาคกว่า 10 แห่ง อาทิ ชุมชน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ชุมชนคนไทยพลัดถิ่น จ.ระนอง ชุมชนบางขุนเทียน ชุมชนเมืองอุบล เป็นต้น กว่า 200 คน ยื่นหนังสือต่อยูเอ็น - รัฐบาล ไทยแก้ปัญหาด่วน ระบุ 3 เชื้อนกั้นโขงของจีนทำเดือดร้อนหนัก ชี้หากเพิกเฉยรุนแรงแน่ ชุมชนทั่วทุกภาคร่วมกันสร้างตลิ่ง ยื้อเวลา-ให้กำลังใจชาวเชียงของ ดันตั้ง "สภาลุ่มน้ำโขง" เป็นปากเสียงจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

หรือแม้แต่การจัดเวทีสัมมนาในระดับชาติ "ภูมิภาคลุ่มน้ำโขง: จุดหมายเหตุ-ประวัติศาสตร์-นิเวศวิทยา-ชาติพันธุ์" ซึ่งจัดขึ้นทุกปี เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ทางด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นในกลุ่ม 6 ประเทศในแถบลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย ลาว เวียดนาม กัมพูชา พม่า จีน (มณฑลยูนนาน) และไทย โดยมีมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ให้การสนับสนุน ก็ยังมีการเปิดเวทีในประเด็นเชื้อนกั้นแม่น้ำโขง ในหัวข้อ "ไฟฟ้า: โอกาสของลาว วิฤตของไทย" ที่อภิปราย วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงทางวิชาการร่วมกันเพื่อสะท้อนภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมของชาวบ้านทั้งฝั่งไทยและลาวตลอดจนจีนที่มีมาอย่างยาวนานเปรียบเทียบกับความจำเป็นด้านพลังงานที่ต้องชั่งน้ำหนักหาจุดสมดุลให้ได้ และต่อต้านการคอร์รัปชัน

3.4 การระงับโครงการฯ จากฝั่งรัฐบาลลาวเนื่องจากการตรวจสอบของสื่อมวลชนไทย

นายสุริชัย พุมะวง รองผู้อำนวยการกองเลขาฯคณะกรรมการแม่น้ำโขง จากสำนักนายกรัฐมนตรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ได้กล่าวในที่ประชุมเอ็มอาร์ซีว่า “หลังจากโครงการเขื่อนบ้านกุ่มซึ่งเป็นเชื้อนกั้นแม่น้ำโขงบนพรมแดน ไทย-ลาว ถูกต่อต้านและถูกตรวจสอบอย่างหนักจากประชาชนและสื่อมวลชนในประเทศไทย ซึ่งอาจนำไปสู่ประเด็นขัดแย้งได้ ทางลาวจึงหันมาผลักดันเชื้อนกั้นที่อยู่ในเขต สปป. ลาว โดยเฉพาะเชื้อนกั้นลาดเลือ ซึ่งได้ลงนามเอ็มโอยูกับบริษัท เจริญเอนเนอร์ยี เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการไฟฟ้าพลังน้ำขนาด 800 เมกะวัตต์”

การยุติโครงการดังกล่าวถึงแม้จะเป็นการชั่วคราวแต่ก็เป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนไทย โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ที่ไม่เพียงตีแผ่ข้อมูลทางวิชาการของการศึกษาผลกระทบในการสร้างเขื่อน ความไม่ชอบมาพากลในการทำงานของนักการเมืองทั้งไทยและ

ลาว แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงภาพวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่ริม 2 ฝั่งแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดี และยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของลำน้ำโขง ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่แม่น้ำกั้นพรมแดนระหว่างประเทศ แต่แม่น้ำโขงยังเป็นแม่น้ำสายนานาชาติที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาหลากหลายสายพันธุ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ภาพความมีชีวิตของคนกับธรรมชาติได้ถูกเล่าผ่านคนเล็กๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์อย่างมีชั้นเชิง ทั้งในรูปแบบรายงานพิเศษ สก๊ิปและสารคดี ทำให้ผู้อ่านที่แม้ไม่เคยรู้จักคนเหล่านั้นก็สามารถตระหนักได้ว่า ภาพความมีชีวิตชีวาดังกล่าวจะเลือนหายไปอย่างสิ้นเชิงเมื่อเขื่อนบ้านกุ่มถูกสร้างขึ้น มิติของ “คน” ที่ถูกนำเสนอผ่านข่าวความไม่ชอบมาพากลในการสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม จึงนับเป็นจุดเด่นของงานข่าวสืบสวนชิ้นนี้เลยทีเดียว

สรุป

กล่าวโดยสรุป ข่าวความไม่ชอบมาพากล การสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม แสนผ่านในแม่น้ำโขง มิติคนนำเสนอเรื่องราวได้ดี มีความต่อเนื่อง สามารถอธิบายและตีความหมายสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างครบถ้วน รอบด้านเพียงพอ ประเด็นข่าวมีความลึก เข้าถึงแก่นแกนของปัญหา มีรูปแบบการนำเสนอข่าวสืบสวนพลิกแพลง ทั้งรายงานข่าว สก๊ิป บทความ สารคดี และคอลัมน์จดหมายโต้ตอบจากผู้อ่านหน่วยงานรัฐและเอกชน และยังเปิดโอกาสให้บริษัทและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเขื่อนได้ชี้แจง ทำให้การนำเสนอข้อมูลมีความสมดุลไม่เอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง

ข่าวสืบสวนชิ้นนี้นับว่าสามารถสร้างผลกระทบ ความเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างมาก จากการขุดคุ้ย สืบค้นข้อมูลเอกสารสำคัญและนำมาเผยแพร่สู่สาธารณะ การขยายประเด็นในมิติทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต สร้างความสนใจ ก่อให้เกิดกระบวนการตรวจสอบรวมทั้งเขื่อนบ้านกุ่มเองและการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงอื่นๆ อีกด้วย เกิดการจัดเวทีสาธารณะต่างๆ จนนำไปสู่การระงับโครงการชั่วคราวเพื่อรอการตรวจสอบและทำประชาพิจารณ์ใหม่ ทั้งฝ่ายรัฐบาลไทยและลาว

(02) กรณีทุจริตฝ่ายชะลอน้ำ (ฝ่ายแม่ว) หนังสือพิมพ์มติชน

1. ปริมาณและการนำเสนอ

ข่าวกรณีทุจริตฝ่ายชะลอน้ำ (ฝ่ายแม่ว) จากหนังสือพิมพ์มติชน ช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2551 – เมษายน พ.ศ. 2552 พบว่ามีจำนวนข้อเขียนทั้งหมด 70 ชิ้น โดยแบ่งเป็น ข่าว รวม 16 ชิ้น เป็นบทความ คอลัมน์ บทสัมภาษณ์ รวม 11 ชิ้นและเป็น รายงาน สก๊ิป 4 ชิ้น การนำเสนอข่าวสืบสวนของหนังสือพิมพ์มติชน เน้นรูปแบบข่าวใกล้เคียงกับบทความหรือคอลัมน์มากและมีการนำเสนอที่หลากหลาย

การนำเสนอในช่วงเดือน ตุลาคม 2551 นั้นเน้นไปที่ข่าวการตรวจสอบความไม่ชอบมาพากลของโครงการฝ่ายชะลอน้ำ โดยชาวบ้านในพื้นที่และหน่วยงานรัฐ เช่น ชาวบ้าน-เ็นจือจือตรวจ "ฝ่ายแม่ว"

ทส. เมิ่นส่งข้อมูล"ฝ่ายแม่" ให้ สตง. บุกลสำรวจ"ฝ่ายแม่"เขียนใหม่ พบต้นทุ่นดำ-ชาวบ้านชีฟิรุ อธิบตี อุทยานจี้ซกร. แจงฝ่ายแม่5พันบ. สตง.รับลูก-ตั้ง2ปม สอบราคาฝ่ายแม่ ไม่ได้จ้าง"ชาวบ้าน" เป็นต้น

ล่องเข้าสู่เดือนพฤศจิกายน รูปแบบข่าวยังเป็นการนำเสนอหลักๆซึ่งมีมากถึง 26 ชิ้น และเริ่มมีการเปิดพื้นที่คอลัมน์ “บ.ก. ฟอรั่ม” และคอลัมน์ “กวนตะกอน” ให้เป็นพื้นที่สื่อกลางในการชี้แจงข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น จดหมายชี้แจงจาก นายอุภัย วายุพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และนายปัญญา เกษสุวรรณ นักวิชาการป่าไม้ 8 ว รักษาการแทน ในลักษณะได้ตอบกับข้อมูลที่หนังสือพิมพ์มีมติชนลงข่าวไป

นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอในรูปแบบสลับ/รายงานพิเศษด้วย เช่น ฝ่ายแม่"เขียนดาว"ที่ชาวบ้านไม่(อยาก)รู้จัก¹³ ทำพิสูจน์"ฝ่ายแม่"¹⁴ "พึ่งตนเอง" แบบ "บ้านสามขา" วิถี"คน-น้ำ-ป่า"แบบ "พอเพียง"¹⁵ ซึ่งนำเสนอให้เห็นถึงผลกระทบจากโครงการฝ่ายแม่ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ต้องอาศัยพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อยังชีพ แต่หลังจากเดือนพฤศจิกายนฝ่ายชะลอน้ำก็ค่อยๆลดความถี่ในการนำเสนอ

จากนั้นข่าวฝ่ายชะลอน้ำยังคงถูกนำเสนอในรูปแบบข่าวเป็นหลัก ในเดือนธันวาคม 2551 (พบ 11 ชิ้น) ขณะที่บทความก็มี 5 ชิ้น เช่น ข้อเสนอใหม่..."ฝ่ายแม่"¹⁶ "เล่นของ"¹⁷ วิลาศ จันทรพิทักษ์ "แจ๊ค" ผู้ไล่ล่า "ฝ่ายแม่"¹⁸ แต่ก็ยังคงมีการนำเสนอในรูปแบบบทความที่สะท้อนความคิด ทศนคติและข้อมูลของนักข่าวอย่างในคอลัมน์ “เดินหน้าชน” โดย ภาคภูมิ ป่องภัย เช่น “ได้เวลาจบ งบกลาง”¹⁹ “โลกร้อน..ร้อน ในกระทรวงร้อนๆ..ทส.”²⁰ โดย ชูติมา นุ่นมัน เป็นต้น

1.1 การนำเสนอประเด็นข่าว

ประเด็นการทุจริตและความไม่ชอบมาพากลของโครงการฝ่ายชะลอน้ำ (ฝ่ายแม่) ถูกเปิดขึ้นในเดือนตุลาคม 2551 ด้วยข่าวที่นายเฉลิมศักดิ์ วานิชสมบัติ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ที่ได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง จากกรณีนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รัฐมนตรี ทส. มีคำสั่งย้ายให้ไปเป็นรองปลัด ทส.โดยมิชอบ ทั้งๆ ที่เหลือเวลาจะเกษียณอายุราชการอีกเพียง 1 เดือนเศษเท่านั้น โดยเชื่อว่าการโยกย้ายดังกล่าว เกี่ยวเนื่องกับการที่นาย

¹³ มติชน, 26 ตุลาคม 2551

¹⁴ มติชน, 16 พฤศจิกายน 2551

¹⁵ มติชน, 23 พฤศจิกายน 2551

¹⁶ มติชน, 14 ธันวาคม 2551

¹⁷ มติชน, 15 ธันวาคม 2551

¹⁸ มติชน, 20 ธันวาคม 2551

¹⁹ มติชน, 8 กุมภาพันธ์ 2552

²⁰ มติชน, 1 มีนาคม 2552

เฉลิมศักดิ์ไม่เห็นด้วยกับนโยบายโยกงบประมาณของกรมอุทยานฯ จำนวน 770 ล้านบาท กลับไปยังส่วนกลางเพื่อสร้างฝายชะลอน้ำ

ประเด็นเรื่องความไม่ชอบมาพากลของฝายชะลอน้ำจึงถูกจุดติด หลังข่าวการโยกย้ายข้าราชการระดับอธิบดีโดยมิชอบ จากนั้นจึงมีประเด็นเรื่องการตรวจการทุจริตฝายชะลอน้ำทั้งจากหน่วยงานรัฐและภาคประชาชนก็ตามมา เช่น ชาวบ้านและกลุ่มเอ็นจีโอร่วมตัวตรวจฝายแล้ว โดยมีข้อสงสัยหลายเรื่องสอดคล้องกับข่าวการทุจริตของบุคคลกลุ่มหนึ่งในกรมอุทยานฯ

ต่อมามติชนก็ได้นำเสนอประเด็นการตรวจสอบฝายชะลอน้ำอย่างจริงจัง โดยเริ่มจากการที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ก็ได้ลงตรวจสอบเบื้องต้นพื้นที่อำเภอสะเมิง นอนงหอย จอมทอง เชียงดาว และเวียงแหง แต่พบว่าเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ไม่ยอมเปิดเผยข้อมูล ทำให้ยังพบข้อพิรุธต่างๆ เช่น กำหนดงบประมาณสร้างฝายละ 5,000 บาท ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ได้รับมอบหมายสร้างคนละ 300 - 600 ลูกในแต่ละลุ่มน้ำ แต่จากการสังเกตของคณะตรวจสอบ ตั้งข้อสงสัยว่า แต่ละฝายไม่น่าจะใช้งบถึง 5,000 บาท ที่สำคัญคือลำพังเจ้าหน้าที่เพียงคนเดียวจะสร้างฝายนับร้อยๆ ภายในระยะเวลาสั้นได้อย่างไร มีหน้าซำยังไม่ให้ชาวบ้านในพื้นที่เข้าไปมีส่วนร่วมหรือรับรู้อะไรมากนัก อีกทั้งยังมีข้อสงสัยต่อคุณภาพของฝายชะลอน้ำที่สร้างโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ว่า สภาพฝายของรัฐไม่ได้แตกต่างกับฝายที่ชาวบ้านสร้างเองนักแต่กลับใช้เงินลงทุนที่ต่างกัน จากนั้นเกิดการโต้แย้งจากฝั่งอธิบดีอุทยานฯ ซึ่งแย้งกลับยังมาสื่อว่าราคาที่ตั้งนั้นสะท้อนข้อเท็จจริงแล้ว เพราะต้องคิดค่าแรงด้วย มิใช่เฉพาะค่าวัสดุเพียงอย่างเดียว

เมื่อโครงการฝายชะลอน้ำส่อเค้าไปในทางทุจริต ทางสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินจึงกลับเข้ามาตรวจสอบอีกครั้ง โดยในครั้งนี้นำตั้งปมพิรุธไว้ 2 ปม คือ

- 1) คณะบุคคลที่สร้างฝายไม่ใช่ชาวบ้าน แต่เป็นลูกจ้างของกรมอุทยานฯ
- 2) วัสดุที่นำมาใช้ในการก่อสร้างว่าสมเหตุสมผลกับราคามากแค่ไหน

หลังจากลงพื้นที่ตรวจสอบ สตง.พบว่า โครงการสร้างฝายชะลอน้ำของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) มีข้อเท็จจริงที่ส่อเค้าไปในทางทุจริตหลายอย่าง เป็นต้นว่า ลักษณะวัสดุและอุปกรณ์ที่นำมาก่อสร้าง ไม่ว่าจะเป็นไม้ หิน คอนกรีต เป็นวัสดุในพื้นที่อยู่แล้ว ขณะที่ชาวบ้านในพื้นที่ให้ปากคำเจ้าหน้าที่ว่าได้รับจ้างเหมาแรงงานสร้างฝาย ในอัตราฝายละ 700 - 1,000 บาทเท่านั้น และหลังทำเสร็จแล้ว ชาวบ้านไม่เคยมอบเอกสารการเบิกจ่ายของตนให้เจ้าหน้าที่แต่อย่างใด ขณะที่เจ้าหน้าที่เองไม่เคยมอบเอกสารการเบิกจ่ายให้เช่นกัน ดังนั้นสตง.จึงสรุปว่าข้อทุจริตที่พบเบื้องต้นได้ว่า

- 1) จัดซื้ออุปกรณ์และวัสดุก่อสร้างชนิดเดียวกัน แต่ราคากลับแตกต่างกัน
- 2) จ่ายค่าจ้างแรงงานหลายอัตรา ทั้งที่เป็นแรงงานลักษณะเดียวกัน
- 3) มีการแบ่งซอยการจัดซื้อจัดจ้างวัสดุอุปกรณ์ออกเป็นจำนวนมาก

ขณะเดียวกันรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ได้โต้แย้งว่า ทส.และกรมอุทยานฯได้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเรื่องนี้แล้วใน 2 ประเด็นเช่นกัน คือ 1.การใช้งบประมาณภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายงบประมาณเป็นไปอย่างที่กำหนดหรือไม่ และ2.การก่อสร้างตัวฝายเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ แต่เบื้องต้นทางทส.ยังไม่พบปัญหาและจนถึงขณะนี้ยังไม่เห็นหนังสือจาก สตง.ที่จะขอข้อมูลหรือให้ชี้แจงเพิ่มเติม และยืนยันว่าพร้อมชี้แจงกับทุกองค์กรที่ต้องการตรวจสอบเรื่องนี้

ในระหว่างรอการตรวจสอบโครงการฝายชะลอน้ำของสตง. มติชนได้เปิดประเด็นร้อนขึ้นมาอีกครั้ง เนื่องจากได้บัตรสนเท่ห์จากข้าราชการในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ให้ข้อมูลการทุจริตว่า

- 1) การก่อสร้างฝายชะลอน้ำใช้งบประมาณ 5,000 บาท แบ่งเป็นค่าแรง 3,500 บาท ค่าวัสดุ 1,500 บาท ในส่วนที่มีปัญหาสตง.จะอยู่ในค่าวัสดุอุปกรณ์ เนื่องจากวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดซื้อจริง
- 2) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะทำสำเนาบัตรประชาชนชาวบ้านไปเก็บไว้เพื่อนำมาใช้ภายหลังด้วยการปลอมลายเซ็น
- 3) วัสดุที่ระบุในการจัดซื้อ กับวัสดุที่นำมาใช้จะไม่ตรงกัน
- 4) กรรมการตรวจสอบรับรองฝายหลายชุดของ ทส. จะใช้วิธีหมุนเวียนตรวจสอบกันเองภายในพื้นที่

หลังจากนั้นคุณหญิงจารุวรรณ เมณฑกา ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ยืนยันว่าจะสรุปผลการตรวจสอบนี้ได้ภายใน 3 – 4 เดือน แต่หลังจากการเปลี่ยนรัฐบาลจากพรรคพลังประชาชนมาเป็นพรรคประชาธิปัตย์ จึงทำให้นายสุวิทย์ คุณกิตติ นั่งเก้าอี้รมว.ทส. แทนนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน ทำให้การตรวจสอบเรื่องนี้ห่างหายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์ อาจเป็นเพราะเรื่องการทุจริตได้ไปถึงมือผู้ตรวจสอบแล้ว (เรื่องจบ?) นักข่าวจึงไม่สามารถนำอื่น ๆ มาเสนออีกได้ นอกจากการถ่วงถามความคืบหน้าเรื่องการตรวจสอบ อย่างไรก็ตามผู้ตรวจสอบยังคงยืนยันว่าจะดำเนินการเรื่องนี้ให้ถึงที่สุด

1.2 การใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิง

ในการนำเสนอข่าวกรณีทุจริตฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) นั้น นักข่าวได้ใช้ข้อมูลจากแหล่งข่าวทั้งประเภทบุคคลและเอกสาร แต่โดดเด่นในเรื่องการใช้แหล่งข่าวจากตัวเหตุการณ์และสถานที่จริง และคำสัมภาษณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ครบถ้วนรอบด้าน ได้แก่

- 1) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกรมอุทยาน ฯ
- 2) ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการสร้างฝายและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล
- 3) แหล่งข่าวใน สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน
- 4) แหล่งข่าวในพรรคฝ่ายค้านในขณะนั้น (ประชาธิปัตย์) ในฐานะผู้ตรวจสอบทุจริต

5) ข้อมูลจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ดังเช่น นายเฉลิมศักดิ์ วานิชสมบัติ อดีตอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) นายสุริยันต์ ทองหนูเอียด ผู้ประสานงานกลุ่มเพื่อนประชาชนพื้นที่สูงภาคเหนือ นายพิศิษฐ์ ลีลาวชิโรภาส รองผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) นายอุภัย วายูพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช นายวิทยา นวปราโมทย์ นักวิชาการป่าไม้ 8 ว. หัวหน้าศูนย์ภูมิสารสนเทศเพื่อการจัดการต้นน้ำ

นางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) นายนิริศ ขำนุรักษ์ ส.ส.พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะคณะทำงานตรวจสอบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นายปรีชา วลีพิทักษ์เดช รองอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือการตรวจสอบของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ที่มีนายวิลาส จันทรพิทักษ์ ส.ส.กทม. พรรคประชาธิปัตย์เป็นประธาน และแหล่งสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.)

ในระหว่างการรายงานข่าวสืบสวนฝ่ายแม่่วางกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน ก็ได้รับ “จดหมายชี้แจง” จากนายอุภัย วายูพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และจดหมายชี้แจงอีกฉบับ จาก นายปัญญา เกษสุวรรณ นักวิชาการป่าไม้ 8ว รักษาการแทน เพื่อให้ข้อมูล “อีกด้าน”²¹ แก่สาธารณะ และหนึ่งในข้อมูลสำคัญของข่าวนี้คือ ข้อมูลจากบัตรสนเท่ห์ จากข้าราชการในกระทรวงทรัพยากรฯ และข้อมูลบุคคลจากคณะทำงานกรรมการตรวจสอบ โดย วิลาส จันทรพิทักษ์ หัวหน้ากลุ่มสอบสวนฝ่ายแม่่วาง²² ในฐานะฝ่ายตรวจสอบ และบทสัมภาษณ์นาย อุภัย วายูพัฒน์ อธิบดีฝ่ายแม่่วาง²³ในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการ

อย่างไรก็ตาม แหล่งข่าวด้านบุคคลที่เป็นชาวบ้านและนักวิชาการกลับมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับแหล่งข่าวบุคคลจากหน่วยงานราชการ

2. เนื้อหาและคุณภาพของข่าว

2.1 เนื้อหาของข่าว

ข่าวฝ่ายชะลอน้ำ (ฝ่ายแม่่วาง) เกิดขึ้นครั้งแรกในหน้าหนังสือพิมพ์อีคอนนิวส์ ฉบับที่ 406 วันที่ 24 กันยายน 2544 ชื่อ “น้ำ (๕): ฝ่ายแม่่วาง” โดยจุดเริ่มต้นของโครงการสร้างฝ่ายแม่่วางมาจากกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่รับสั่งให้สร้างฝ่ายแม่่วางเพื่อแก้ไขปัญหาทั่วม ความสำคัญว่า

*ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
เป็นหนึ่งในกรณีศึกษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดศูนย์ดังกล่าว มี*

²¹ คอแลมน์ บก.ฟอร์ม มติชน, 9 พฤศจิกายน 2551

²² มติชน, 11 พฤศจิกายน 2551

²³ "มติชน, 24 พฤศจิกายน 2551

พื้นที่ประมาณ ๘,๕๐๐ ไร่ ป่าถูกตัดถูกเผาทำลายไปสิ้น พื้นที่ดินเป็นหินแข็งทำอะไรไม่ได้ ไม่มีใครแม้แต่คนเดียวอยากจะเข้าไปบุกกรุยเลย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้ทำ 'ฝายแม้ว' หรือฝายชะลอน้ำ (Check Dam) คือ นำดินและหินมาก่อกั้นทางน้ำเล็กน้อยไว้ ก็เกิดกระเปาะน้ำขึ้น

เวลามีฝนตกลงมา แทนที่จะไหลอย่างรวดเร็วสู่ลำธารเบื้องล่างโดยไม่ทันได้ใช้ประโยชน์ แต่เมื่อสร้างฝายแม้ว น้ำจะถูกกักเก็บไว้

ยังรับสั่งอีกว่า ให้ทำร่องน้ำเล็ก ๆ หรือนำไม้ไผ่มาทำปล่องหรือท่อกระจายน้ำให้ซึมที่ละเล็กที่ละน้อยสู่เบื้องล่าง คล้าย ๆ ให้น้ำเกลือ

ป่า ต้นไม้เล็ก ๆ หรือเมล็ดที่ฝังดินอยู่ก็มีโอกาสได้งอกงามเจริญเติบโต พื้นที่บนเขา เมื่อทำวิธีการนี้จะเป็นแนวเปียกกันไฟได้ด้วย เพราะมีความชื้นสูง ต้นไม้เขียวตลอดปี ไฟป่าก็ไม่เกิด

หลังจากนั้น น้ำจะซึมไหลลงมากลางภูเขา ก็มีอ่างเก็บน้ำรวมไว้อีก เลี้ยงปลาก็ได้ และยังใช้น้ำในอ่างทำป่าเศรษฐกิจ คือ ป่าผลไม้ ลำไย ลิ้นจี่ มะคาเดเมีย ไม้ดอก ฯลฯ ให้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แล้วก็ยังเป็นป่าด้วย

เมื่อน้ำไหลสู่ตีนเขา ยังมีอ่างบนพื้นที่ราบคักน้ำไว้อีกชั้นหนึ่ง ได้ทำประมงหมู่บ้าน ทำเกษตรรอบ ๆ อ่าง

สุดท้าย จึงปล่อยน้ำเข้านาข้าวผ่านหมู่บ้านรอบ ๆ ศูนย์ฯ

จากจุดเริ่มต้นโครงการพระราชดำริ ทิศทางข่าวในปีพ.ศ. 2545 จึงเป็นข่าวที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของฝายแม้วที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหา น้ำท่วม และโครงการพัฒนาชุมชน จากนั้นโครงการฝายแม้วได้เข้ามาสู่การดำเนินงานของรัฐบาลสมัยนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร (2545) ภายใต้การดูแลของ ร.ต.อ. ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ต่อมารัฐบาลได้ดำเนินโครงการนี้ในลักษณะประชานิยม ที่สุดแล้วเม็ดเงินจำนวนมหาศาลก็ลงสู่พื้นที่จังหวัดภาคเหนือ และอีสาน เช่น ข่าว “จัดสร้างฝายแม้วและฝายกั้นถาวร ตามโครงการซ่อมแซมและบูรณะภูเขา”²⁴

ทิศทางเนื้อหาข่าวโครงการฝายชะลอน้ำ ในช่วงปีพ.ศ. 2544 – 2549 ถูกนำเสนอในเชิงบวก แหล่งข่าวส่วนมากมาจากเจ้าหน้าที่รัฐ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการสร้างฝายแม้ว เนื้อหาข่าวส่วนมากมุ่งนำเสนอในลักษณะว่าฝายแม้วเพื่อ 1) แก้ไขปัญหาน้ำท่วม 2) เสริมสร้างระบบชลประทานเพื่อการเกษตร 3) เป็นการพัฒนาระบบสิ่งแวดล้อมเชิงนิเวศน์ 4) เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 5) เพื่อกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น 6) เพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำ 7) เพื่อเป็นโครงการช่วยเหลือสังคมโดยความร่วมมือขององค์กรภาคเอกชน และท้ายที่สุดถูกนำเสนอในลักษณะ 8) โครงการพระราชกุศลถวายแด่ในหลวง

²⁴ กรมประชาสัมพันธ์, 26 มกราคม 2547

ช่วงปีพ.ศ. 2549 – 2550 แทบไม่ปรากฏข่าวเรื่องโครงการฝายชะลอน้ำ(ฝายแม้ว) ที่รายงานไปในทิศทางการทุจริต-คอร์รัปชันเลย ล่วงเข้าจนถึงปีพ.ศ. 2551 เริ่มมีข่าวความไม่ชอบมาพากลของโครงการสร้างฝายชะลอน้ำ ดังเช่น ข่าวการย้ายข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับโครงการฝายแม้ว “ย้ายด่วนที่ 9 ทส.สั่งเวย “อีไอเอ-ฝายแม้ว””²⁵

ราว 2 สัปดาห์ให้หลัง หนังสือพิมพ์มติชนรายงาน ว่า คดีทุจริตฝายแม้วมีมูลและสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) เตรียมเข้าตรวจสอบ ชื่อข่าว “สตง.เตรียมลุยสร้างฝายแม้ว ส่อทุจริตแสนแห่งจว.เหนือ”²⁶

นายพิศิษฐ์ ลีลาวชิโรภาส รองผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน สำนัก งานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.)เตรียมที่จะเข้าไปตรวจสอบข้อมูลการก่อสร้างต้นน้ำแบบผสมผสานหรือฝายแม้ว จำนวนกว่า 1 แสนแห่ง ในพื้นที่หลายจังหวัดทางภาคเหนือ ซึ่งเป็นโครงการที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลชุดปัจจุบัน หลังจากได้รับการร้องเรียนว่าโครงการนี้อาจมีความไม่ชอบมาพากลหลายประการ เพราะพบว่าการใช้จ่ายงบประมาณในการจัดสร้างฝายแต่ละแห่งค่อนข้างสูง

นายพิศิษฐ์บอกว่า ในรายละเอียดการก่อสร้างแต่ละฝาย จะแบ่งวงเงินออกเป็น 2 ส่วน คือ 30% สำหรับค่าอุปกรณ์ในการก่อสร้าง ส่วนอีก 70% ที่เหลือเป็นค่าจ้างแรงงานของคนในพื้นที่ ซึ่งมีการร้องเรียนว่า อาจมีการเอื้อประโยชน์ให้คนในพื้นที่ที่มีความสนิทสนมใกล้ชิดกับนักการเมืองบางกลุ่ม เข้ามาได้รับประโยชน์จากค่าแรงในการก่อสร้างฝายเหล่านี้ เพราะฝายส่วนใหญ่จะก่อสร้างในพื้นที่ห่างไกลในป่าในเขา ที่ตรวจสอบค่อนข้างยาก

"ในเร็วๆ นี้ สตง.จะทำหนังสือแจ้งไปยังกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯ ให้จัดส่งข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานการก่อสร้างฝายเหล่านี้มาให้ สตง.ทั้งหมด โดยเฉพาะที่ตั้งของฝายแต่ละแห่ง เพื่อที่จะได้ทราบว่ามีการก่อสร้างจริงหรือไม่ ซึ่งจากการคำนวณเบื้องต้นพบว่าฝายแต่ละแห่งใช้งบประมาณก่อสร้างเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 5,000 บาท"

จากการตรวจสอบข้อมูลของผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์มติชน พบว่า สำหรับการดำเนินงานก่อสร้างฝายแม้ว เป็นหนึ่งในโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและป่าไม้พื้นที่อนุรักษ์เพื่อลดผลกระทบภาวะโลกร้อน อยู่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2551 โดยมีวัตถุประสงค์โครงการ 4 ประเด็นหลัก คือ

- 1) อนุรักษ์ทรัพยากรดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

²⁵ มติชน, 25 กรกฎาคม 2551

²⁶ มติชน, 22 สิงหาคม 2551

- 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรป่าไม้
- 3) บรรเทาและลดผลกระทบจากสภาวะโลกร้อน
- 4) ก่อให้เกิดการจ้างงานและเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ โครงการนี้มีวงเงินดำเนินการสำหรับการสร้างฝายแม้ว 119,600 แห่ง และเพาะชำหญ้าแฝก จำนวน 100 ล้านกล้า รวมวงเงิน 770 ล้านบาท

สำหรับพื้นที่ในการก่อสร้างฝายในโครงการนี้ แยกเป็นจังหวัดพิษณุโลก 24,500 แห่ง แพร่ 38,000 แห่ง ตาก 15,300 แห่ง เชียงราย 16,300 แห่ง เชียงใหม่ 25,500 แห่ง ส่วนต้นกล้าหญ้าแฝก แบ่งเป็น พิษณุโลก 15 ล้านต้น แพร่ 30 ล้านต้น ตาก 15 ล้านต้น เชียงราย 30 ล้านต้น และเชียงใหม่ 10 ล้านต้น

จากข่าวที่นำเสนอออกไป กรมอุทยานฯก็ออกมาตอบได้ว่า ไม่มีการทุจริตในโครงการฝายชะลอน้ำ โดย นายไพศาล กุวลัยรัตน์ รักษาการอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ให้สัมภาษณ์ว่า เรื่องนี้เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เพราะโครงการนี้ไม่ได้เรียกว่า ฝายแม้ว แต่เป็นโครงการก่อสร้างฝายตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะมีประโยชน์ในการใช้น้ำยามแล้ง ทำให้ป่าชุ่มชื้น และยังช่วยลดการเกิดอุทกภัยต่างๆ

ขณะที่ฝ่ายค้านและคณะกรรมการการของรัฐบาล นายนิริศ ชำนาญรักษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะประธานกรรมการที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นผู้อภิปรายเรื่องนี้ในสภาผู้แทนราษฎร บอกว่า โครงการนี้มี 2 หน่วยงานใน ทส.รับผิดชอบ แบ่งเป็นกรมอุทยานฯดำเนินการในเขตพื้นที่อนุรักษ์ภาคเหนือและภาคกลาง จำนวน 160,000 แห่ง งบประมาณกว่า 770 ล้านบาท และกรมป่าไม้ ดำเนินการในเขตพื้นที่ภาคใต้ จำนวน 40,000 แห่ง งบประมาณกว่า 200 ล้านบาท รวมทั้งสิ้น 1,000 ล้านบาท ในการก่อสร้างฝายแม้ว ใช้งบฯแห่งละ 5,000 บาท แต่ปัญหาที่ทำให้เกิดข้อสงสัยถึงความไม่โปร่งใสการทำงาน คือ มีการเรียกงบประมาณกลับคืนส่วนกลางร้อยละ 50 หรือประมาณ 500 ล้านบาทจากงบประมาณโครงการทั้งหมด

"ผมได้เสนอรัฐมนตรีว่าการ ทส. ให้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนความไม่ชอบธรรมของโครงการนี้ เพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ คณะกรรมการจะติดตามเรื่องนี้อย่างใกล้ชิด โดยจะรอผลการตรวจสอบของ สตง. และของ ทส. พร้อมทั้งลงพื้นที่บางแห่งในภาคเหนือด้วย" นายนิริศกล่าว และว่า จริงๆ การก่อสร้างฝายแม้วไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณสูงลิบ เพราะล่าสุดทราบมาว่า มีนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่กลุ่มหนึ่ง ไปออกค่ายก่อสร้างฝายชะลอน้ำจำนวน 500 แห่ง ขณะที่กรมอุทยานแห่งชาติฯกลับต้องเสียเงินมหาศาล และยังมีปัญหามากมาย ซึ่งหากรัฐมนตรี ทส. ไม่เร่งหาข้อเท็จจริงและหาตัวผู้รับผิดชอบเรื่องนี้มาให้ได้ เกรงว่าจะเป็นที่ครหาว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักการเมืองโดยตรง

ขณะที่ผู้รับผิดชอบโดยตรงอย่างรัฐมนตรีกระทรวงฯ (ขณะนั้น) อย่างนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รัฐมนตรีฯ ออกมาบอกว่า

“สาเหตุที่เรื่องนี้มีการพูดถึงกันมากจนเป็นข่าว เพราะบางพื้นที่ที่ไม่มีการสร้างฝายออกมาไว้อย่างเพียงพอ เนื่องจากมีการสร้างที่ต้นน้ำในเขตพื้นที่ภาคเหนือ เพราะเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร อีกทั้งการวางแผนก่อสร้างจะต้องทำเป็นชุดๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงกันก่อน เพราะการสร้างฝายเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าและให้ความชุ่มชื้นแก่ดินนั้น จะต้องทำกันถึง 4.5 ล้านฝาย ถึงจะเห็นผลชัดเจน แต่ภายใต้งบประมาณที่จำกัดเพียง 770 ล้านบาท จึงสร้างได้ประมาณ 3 แสนฝาย เริ่มจากพื้นที่ต้นน้ำที่ภาคเหนือก่อน เพราะต้องทำให้เสร็จเป็นภาคๆ ไปแต่ในอนาคตจะต้องกระจายไปทุกพื้นที่อย่างแน่นอน”

เดือนตุลาคม 2551 ความไม่ชอบมาพากลของโครงการฝายชะลอน้ำได้ถูกนำเสนออีกครั้ง เมื่อหนังสือพิมพ์มติชนรายงานบทสัมภาษณ์นายเฉลิมศักดิ์ วานิชสมบัติอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ที่ได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง กรณีนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รัฐมนตรี ทส. มีคำสั่งย้ายให้ไปเป็นรองปลัด ทส.โดยมิชอบ ทั้งๆ ที่เหลือเวลาจะเกษียณอายุราชการอีกเพียง 1 เดือนเศษเท่านั้น เจ้าตัวเชื่อว่าเป็นผลมาจากการไปขัดผลประโยชน์ในทส.เรื่องฝายแม้ว

ตลอดเดือนตุลาคม มติชนได้นำเสนอข่าวเรื่องกระบวนการตรวจสอบฝายชะลอน้ำอย่างเกาะติด เช่น ชาวบ้าน-เอ็นจีโอตรวจสอบ "ฝายแม้ว" (7/10/51) ทส.เมินส่งข้อมูล "ฝายแม้ว" ให้ สตง. (17/10/51) บุกลำรวจ "ฝายแม้ว" เชียงใหม่ พบต้นทุนต่ำ-ชาวบ้านชี้พิรุณ (20/10/51) อธิบดีอุทยานจัดขบวน. แจงฝายแม้ว 5 พันบ. (21/10/51) สตง.รับลูก-ตั้ง 2 ปม สอบราคาฝายแม้ว ไม่ได้จ้าง "ชาวบ้าน" (22/10/51) สอบ "ฝายแม้ว" แล้วไม่พบตักตัก (23/10/51) "อ.อุทยาน" ลั่นไม่มีใครกล้าโกงฝายแม้ว (24/10/51) ปชป.จับตาดูฝายแม้วกรมป่าไม้ (25/10/51) อดีตผอ.กปร.ชี้ทุจริต "ฝายแม้ว" ทำงานในป่าลึกตรวจสอบยาก (28/10/51) ส.ส.แฉจ้างทำ "ฝายแม้ว" จุลละพิน ชาวบ้านถามส่วนต่างหายไปไหน (30/10/51)

พฤศจิกายน 2551 ประเด็นเรื่องมูลค่าการก่อสร้างฝายชะลอน้ำที่ไม่น่าถึง 5,000 บาท ยังคงเป็นประเด็นหลักในการมุ่งตรวจสอบทุจริต สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินส่งเจ้าหน้าที่กว่า 10 ชุด เข้าตรวจสอบพื้นที่ก่อสร้างจริงในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 3 จังหวัด คือ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และอุดรธานี โดย สตง.แจ้งว่าจะขอตรวจสอบการก่อสร้างฝายแม้วเต็มรูปแบบ ทั้งเอกสารการเบิกจ่าย การก่อสร้างฝายทุกแห่งในพื้นที่

ขณะที่ฝ่ายกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ก็ลงพื้นที่ตรวจสอบเช่นกัน โดยนายอุดม ไบศรี หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จ.พิษณุโลก ที่ได้นำสื่อมวลชนออกสำรวจการก่อสร้างฝายแม้วในเขตอ.นครไทย อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า และอ้างว่า ราคาที่สร้างฝายแม้ว 5,000 บาทนั้นมีความถูกต้องเหมาะสมดีแล้ว เพราะงบประมาณส่วนใหญ่ 70% หรือประมาณ 3,500 บาท ใช้คนงานก่อสร้างประมาณ 8-10 คน ฝายแต่ละแห่ง มีความยาวเฉลี่ย 2-5 เมตร กว้างประมาณ 50

เซนติเมตร การก่อสร้างนั้นจะหนักไปทางค่าจ้างแรงงานในพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งต้องขนหิน และทรายเข้าไปยังจุดก่อสร้างที่ลำบากมาก

ส่วนอีกฝ่าย นายวิลาศ จันทร์พิทักษ์ ประธานคณะกรรมการ (กมธ.) ป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบ สมาชิกวุฒิสภา ก็ได้ลงไปตรวจสอบการก่อสร้างฝายต้นน้ำ หรือ "ฝายแม้ว" ที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินที่ 10 พิษณุโลก และรับฟังการชี้แจงโครงการจากนายศักดิ์ดา วิเชียรศิลป์ ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 พิษณุโลก นำหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ หัวหน้าเขตอนุรักษ์ในเขต 3 จังหวัด (พิษณุโลก อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์) มาชี้แจงข้อมูลว่า

เห็นใจผู้บริหารในพื้นที่ที่เป็นเบี้ยตัวหนึ่งของโครงการทุจริตที่เกิดขึ้น ใน 1 เดือนที่ผ่านมา ได้รับการร้องเรียนทั้งจากประชาชนและข้าราชการไปว่าโครงการนี้มีการเรียกเก็บเงิน 50% จากการก่อสร้างใน 1 ฝ่าย ราคาก่อสร้าง 5,000 บาท ก่อสร้างแล้วต้องส่งเงินส่วยไปให้ระดับบนครั้งหนึ่ง หรือ 2,500 บาท เมื่อทำเสร็จก็ต้องมาสร้างหลักฐานการเบิกจ่ายให้ครบจำนวน 5,000 บาท ในบางพื้นที่ชาวบ้านก็เข้าใจ ยอมรับเงินค่าจ้างน้อยลง ควรได้ 150 บาท ก็ได้แค่ 50 บาท จากการศึกษาย้อนหลังก็แทบเป็นไปไม่ได้ที่จะสร้างฝายได้ 100,000 แห่งตามแผน อย่างในอดีตก่อสร้างกันปีละ 10,000 แห่งเท่านั้น

ขณะที่การดำเนินการตรวจสอบของแต่ละฝ่ายกำลังดำเนินไปอย่างเข้มข้น หนังสือพิมพ์มติชนก็ได้รับข้อมูลชี้แจงจาก นายอุภัย วยุพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 3 ข้อต่อการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ว่าอาจสร้างความเข้าใจผิดต่อสาธารณะ ดังนี้

1. โครงการฝายแม้วเป็น เป็นการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาล โดยนำแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการก่อสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ มาขยายผล

2. ในการตั้งข้อสังเกตว่า งบประมาณการก่อสร้างฝายแห่งละ 5,000 บาท น่าจะสูงเกินความเป็นจริง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ขอเรียนว่าการตั้งงบประมาณสำหรับการก่อสร้างฝายนั้นเป็นการตั้งงบประมาณในงบลงทุน และกรมดำเนินการเองโดยฝ่าย 1 แห่ง แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ค่าวัสดุ อุปกรณ์ในการก่อสร้าง ร้อยละ 30 และค่าจ้างแรงงานในท้องถิ่นร้อยละ 70 เป็นไปตามอัตราค่าใช้จ่ายต่อหน่วยที่ได้รับงบประมาณ มาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2537 โดยการจ้างแรงงานจะเป็นการใช้แรงงานในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการจ้างงาน เพื่อรายได้และส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างฝาย

นอกจากนี้ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายเงินค่าจ้างชั่วคราว เพื่อให้การกำกับตรวจสอบได้และ โปร่งใส โดยฝายต้นน้ำที่ก่อสร้างตามโครงการนี้เป็นการก่อสร้างฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน มีหลายรูปแบบและใช้วัสดุท้องถิ่น อาทิ กิ่งไม้ก้อนหิน กระสอบทราย

ผสมซีเมนต์ ลวดตาข่าย หินและวัสดุอื่นๆ ดังนั้น ฝ่ายอาจมีชื่อเรียกตามวัสดุที่ใช้หรือลักษณะที่สร้าง อาทิ ฝ่ายผสมผสานแบบไม้ไผ่ ฝ่ายผสมผสานแบบคอกหมู ฝ่ายผสมผสานแบบกระสอบ ฝ่ายผสมผสานแบบหินทิ้ง และฝ่ายผสมผสานแบบลวดตาข่าย โดยหน่วยในพื้นที่จะเป็นผู้พิจารณาตามหลักวิชาการ การก่อสร้างฝ่ายว่า ควรสร้างฝ่ายแบบใด ในพื้นที่ไหน ตามหลักการที่กำหนดไว้ในคู่มือการก่อสร้างฝ่ายต้นน้ำของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

3.ภาพที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์มติชนฉบับที่อ้างถึง เป็นภาพฝ่ายลำดับที่ 5 และลำดับที่ 7 ของอุทยานแห่งชาติผาแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จากจำนวนทั้งหมด 300 แห่ง ซึ่งอุทยานแห่งชาติผาแดงได้ส่งภาพถ่ายที่บันทึก เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2551 ซึ่งฝ่ายทั้ง 2 แห่งดังกล่าว มีการก่อสร้างตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในคู่มือ

และจดหมายชี้แจงจาก นายปัญญา เกษสุวรรณ นักวิชาการป่าไม้ 8ว รักษาราชการแทน สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 (พิษณุโลก) ขอชี้แจง ตามที่หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับที่ 11192 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2551 ได้ลงข่าวเกี่ยวกับการสร้างฝ่ายแบบผสมผสาน (ฝ่ายแมว) ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ตามหัวข้อข่าว "ส.ส.แฉจ้างทำฝ่ายแมวจุดละพัน ชาวบ้านถ้ามองส่วนต่างหายไปไหน" นั้น

สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 (พิษณุโลก) ขอเรียนชี้แจง ดังนี้

1.อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งสิ้น 789,000 ไร่ ในการดำเนินการสร้างฝ่ายแบบผสมผสาน (ฝ่ายแมว) ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงได้มีการสำรวจข้อมูลตามหลักวิชาการเพื่อสร้างฝ่าย จำนวนทั้งสิ้น 10,800 แห่ง

โดยในปีงบประมาณ พ.ศ.2551 ได้รับงบประมาณในการสร้างฝ่าย จำนวน 3,400 แห่ง มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ จำนวน 11 คน และคงเหลือที่จะต้องดำเนินการในปีต่อไปอีก จำนวน 7,400 แห่ง ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสร้างฝ่ายแบบผสมผสานเพื่อให้มีการจ้างงานในท้องถิ่น และช่วยเก็บกักตะกอนชะลอการไหลของน้ำสร้างความชุ่มชื้นให้แก่พื้นที่

2.การสร้างฝ่ายแบบผสมผสานในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีระบบการควบคุมที่ดี มีการสำรวจข้อมูลก่อนการสร้าง กำหนดจุดค่าพิกัด และกำหนดหมายเลขฝ่ายทุกแห่ง นอกจากนี้ยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและรับรองผลการปฏิบัติงาน คณะกรรมการตรวจสอบของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 คณะกรรมการตรวจสอบระดับกรม และคณะกรรมการจ่ายเงินค่าจ้างลูกจ้างชั่วคราว พร้อมทั้งถ่ายรูปฝ่ายทุกแห่งเพื่อรายงานผลประกอบการเบิกจ่ายเงิน

3.เนื่องจากการดำเนินการที่ผ่านมาเป็นฤดูฝน มีน้ำป่าไหลหลากอย่างรุนแรง ทำให้ฝ่ายที่ก่อสร้างไว้เกิดการชำรุดบ้าง แต่เจ้าหน้าที่ได้ซ่อมแซมอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งสำนัก

บริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 ได้กำชับเจ้าหน้าที่ให้มีการตรวจสอบฝ่ายทุกแห่ง หากเกิดการชำรุดให้ดำเนินการซ่อมแซมทันทีเพื่อให้ใช้งานได้ดีต่อไปซึ่งได้สั่งการเป็นหนังสือ และเชิญมาประชุมบ่อยครั้ง

4. ขณะนี้เจ้าหน้าที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินภูมิภาคที่ 10 ได้ตรวจสอบเอกสารการเบิกจ่ายเงินในการสร้างฝายแบบผสมผสานทั้งหมดของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 โดยดำเนินการตรวจสอบตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม 2551 จนถึงปัจจุบัน และเมื่อตรวจสอบเอกสารเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะเข้าตรวจสอบการสร้างฝายแบบผสมผสานในพื้นที่ทุกฝายต่อไป

5. สำหรับประเด็นข่าวที่มีการกล่าวถึงชาวบ้านทำข้าม ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ได้รับค่าจ้างเหมาฝายละ 500 บาทนั้น จากการตรวจสอบในเบื้องต้นของหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ปรากฏว่า บ้านทำข้ามมีทั้งหมด 4 หมู่บ้าน ได้สอบถามผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5, หมู่ 15, หมู่ 18 และหมู่ 20 ตำบลวังนกแอ่น อำเภอวังทอง

ดังนั้นกระแสข่าวตลอดเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม 2551 จึงเป็นสงครามข้อมูลการตรวจสอบที่ต่างฝ่ายต่างก็ “แฉข้อมูล” ของแต่ละฝ่ายออกมา เช่น สื่อตรวจ “ฝายแม้ว” สงสัยไม่ถึง 5 พัน ทส.แจงคิดถัวเฉลี่ย-ยันจ้าง 150/วัน (1/11/51) ปิดข่าวกวดราคาจ้างทำ “ฝายแม้ว” (2/11/51) สตง.ส่ง 10 ทีมสอบ “ฝายแม้ว” 3 จว. (3/11/51) หน.ทุ่งแสลงหลวง “ยัน” สร้างฝายแม้ว “คุ้มค่า” ช่วยชะลอน้ำป่าได้มาก (6/11/51) ป.ป.ช.ออกโรงตรวจสอบฝายแม้ว สตง.พบพิกัดไม้ไซโบเสร็จร้านค้า (7/11/51) กมธ.ชุดสอบ “ฝายแม้ว” ภาคเหนือ พบขรก.ป่าไม้ร้องโดนเรียก 50% (8/11/51) พปช.-ปปช.บีบ “อนงค์วรรณ” รับผิดชอบฝายแม้ว ส่อทุจริต (10/11/51) รมต.สืบลับฝายแม้วได้ข่าวทุจริต (11/11/51) กมธ. ทวงใบเบิกจ่ายเงินฝายแม้ว (12/11/51) กมธ.มีหลักฐาน “รมว.” สั่งทำฝาย ยัน ขรก.พร้อมให้ข้อมูลส่อทุจริต (14/11/51) กมธ.ลุยสอบ “ฝายแม้ว” กรมป่าไม้ ร้อง ป.ป.ช.แล้ว-แต่ยังไม่รับไต่สวน (15/11/51) ป.ป.ช.รับสอบ “ฝายแม้ว” (16/11/51) กมธ.คุมตรวจฝายแม้วยังพบทำชู้ย (16/11/51) ผู้นำชุมชนเผยฝายตัวละแค่ 300 บ. (19/11/51) ชี้ไม่ควรสร้างฝายแม้วถึในที่ราบ (20/11/51) “ฝายแม้ว” เขย่าบัลลังก์ “อนงค์วรรณ” “วังบัวบาน” เตะตัดขา “วังน้ำยม” (21/11/51) วิปเลื่อนร่างแก้รธน.“คปพร.” หน.เพื่อไทยออก (21/11/51) ทส.สวนกมธ.ตรวจฝายแม้วผิดจุด ปธ.ชี้ถ่วงส่งข้อมูลส่อแต่งใบเสร็จ (21/11/51) ทำ “เจ้เป่า” โทวีทีวีแจงฝายแม้ว ส่อพิกัดอีกบข“เพาะหญ้าแฝก” “เจ้เป่า” ปิดออกทีวีได้กมธ. ยันไม่เกี่ยวข้อ “ฝายแม้ว” (23/11/51) ยันทำฝายแม้วไม่ขัดกฎหมาย (26/11/51) เตือนสร้างฝายแม้วต้องขออนุญาต (27/11/51)

ซึ่งถือว่าเป็นเดือนแห่งความร้อนระอุในการรายงานข่าว เรียกได้ว่า หนังสือพิมพ์มติชนรายงานเรื่องนี้ อย่างเกาะติด ต่อเนื่องทุกวัน

มกราคม 2552 คณะกรรมาธิการ (กมธ.) ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) สถาปนาผู้แทนราษฎร ที่มีนายวิลาศ จันทร์พิทักษ์ ส.ส.กทม. พรรคประชาธิปัตย์ เป็นประธาน แถลงผลการ

ตรวจสอบ ต่อนายสุวิทย์ คุณกิตติ ว่าที่ผ่านมาได้ตรวจสอบพบความไม่โปร่งใสในการสร้างฝายชะลอน้ำ แต่กลับพบว่ามีการทำบิลเปล่าที่ไม่มีรายละเอียดของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช แต่ก็มีข้าราชการระดับผู้ใหญ่ของ ทส. ออกมาปฏิเสธ ทั้งนี้ระหว่างการตรวจสอบ กมธ.ยังได้รับบัตรสนเท่ห์ว่ามีใครเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้บ้าง เมื่อตรวจสอบตามบัตรสนเท่ห์ก็พบว่าบุคคลต่างๆ มีความเกี่ยวข้องจริงและยังมีประเด็นที่น่าสงสัย คือเหตุใดผู้อำนวยการสำนักบริหารงานจึงไปรักษาราชการแทนรองอธิบดี ทั้งที่เป็นข้าราชการแค่ซี 9 และใช้อำนาจเซ็นทุกอย่างแทน จึงอยากให้รัฐมนตรี ทส.ตรวจสอบ เพราะเรื่องนี้ อาจมีผู้เกี่ยวข้องหลายร้อยคน

นายธีรชาติ ปางวิรุฬักษ์ ส.ส.ชุมพร พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะรองประธาน กมธ.กล่าวว่า ที่ผ่านมาราชการมีการแอบอ้างโครงการพระราชดำริและการแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนเพื่อดำเนินโครงการใน ทส. ทั้งที่ไม่มีเหตุผลเพียงพอในการดำเนินการ โดยจะเห็นได้ชัดว่าโครงการฝายแม้วนั้น หน่วยงานได้สังกัดไม่ได้เสนอโครงการมาตามหลักราชการ แต่เป็นการสั่งการทางตรงจากกระทรวง โดยเป็นการโยนเงินไปก่อนแล้วกำหนดสถานที่ภายหลัง เมื่อ กมธ.ขอเอกสารเพื่อตรวจสอบความโปร่งใสก็ หนองเหนียวไม่ให้ความร่วมมือมากกว่า 4 เดือน

มีนาคม 2552 ผู้สื่อข่าว “ชุดิมา นุ่นมัน” สรุบทบทเรียนกรณีชาวฝายแม้วนว่า เป็นบทเรียนที่สำคัญ ที่แสดงให้เห็นว่าการใช้งบประมาณของรัฐบาลแบบเร่งด่วนและไม่ชอบมาพากลนั้น สร้างความเสียหายมากมายต่อประชาชนมากเพียงไร

ในแต่ละปี รัฐบาลทุกชุดได้จัดงบประมาณสำหรับการดูแล ทำนุบำรุง และแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมนับหมื่นล้านบาท โดยในปี 2552 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมหรือ ทส. ได้รับงบประมาณเป็นตัวเลขกลมๆ จำนวน 22,000 ล้านบาท ไม่รวมงบกลางกับงบฯฉุกเฉิน และเงินพิเศษอื่นๆ ที่แต่ละหน่วยงานจะได้รับต่างหาก เงิน งบประมาณ ล้วนมาจากภาษีที่เก็บมาจากประชาชนตาต้าๆ อย่างเราทั้งสิ้น

เราจึงมีสิทธิที่จะตรวจสอบ และรับรู้ถึงการใช้จ่ายงบประมาณเหล่านั้น ว่าคุ้มค่า หรือไม่เอาเงินของเราไปทำอะไรอะไรให้เราได้ชื่นใจ หรือเข้าใจบ้าง

ปีที่ผ่านมาต่อเนื่องถึงปีนี้ กระแสเรื่องโลกร้อนมาแรงสุด เกือบทุกกรม กอง ใน ทส.ต่างก็มีกิจกรรมสำหรับกรณีนี้นี้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์กรหลักใน ทส.ที่จะดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมก็ได้รับ งบประมาณ สำหรับกิจกรรมแก้ไขและลดปัญหาโลกร้อน

กรมอุทยานฯใช้เงินราว 770 ล้าน กรมป่าไม้ 200 ล้านบาท และกรมทรัพยากร ทะเลอีกเกือบๆ 100 ล้านบาท แก้ปัญหาโลกร้อน

กรมอุทยานฯสร้างฝายและปลูกแฝก

กรมป่าไม้ สร้างฝาย ปลูกหวาย และปลูกป่า

กรมทรัพยากรทางทะเลฯ ปลุกป่าชายเลน และจัดนิทรรศการให้ความรู้
ทุกหน่วยงานล้วนถูกตั้งข้อสงสัยเรื่องการใช้งบประมาณ ว่าคุ้มค่าแค่ไหน และ
ทุจริตหรือไม่

โครงการฝายแม้วของกรมอุทยานฯก็อยู่ระหว่างการตรวจสอบของสำนักงาน
ตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) และสำนักงานคณะกรรมการปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
(ป.ป.ช.) เพราะมีการร้องเรียน และหลักฐานการทุจริต

ขณะที่คณะกรรมการที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาปนา
ได้เข้าไปตรวจสอบการสร้างฝาย ปลุกห้วย และปลุกป่า ภายใต้โครงการแก้ไขปัญหาโล
ร้อนของ ทส. ใช้เงินงบประมาณ 199.55 ล้านบาท โดยจัดให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้จำนวน 157
คน ดำเนินการ 3 อย่าง คือ ปลุกป่า 200 ไร่ ปลุกห้วย 100 ไร่ และสร้างฝายแม้วจำนวน 70
ตัว ภายใต้งบประมาณ 1 ล้านบาท แต่ปรากฏว่า เมื่อ กมธ.เข้าไปตรวจการดำเนินการเรื่องนี้
ในพื้นที่ จ.ลพบุรี กลับพบว่า ยังไม่มีการดำเนินการใดๆ ที่สมบูรณ์เลย ได้ปลุกป่าไปเพียง
40 ไร่เท่านั้น ทั้งๆ ที่โครงการนี้สิ้นสุดไปเมื่อวันที่ 31 มกราคม มีการเบิกใช้งบประมาณไป
หมดแล้ว

และยังมีรายงานด้วยว่า มีอีกหลายพื้นที่ที่มีลักษณะเดียวกัน เรื่องนี้ยังคงค้าง
และไม่มีคำอธิบายใดๆ ออกมาจากปากผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลจากการรายงานข่าวฝายแม้วอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การจุดประเด็นความไม่ชอบมาพากล ลงสู่
กระบวนการขุดคุ้ยข้อมูล ตรวจสอบจากหน่วยงานต่างๆ และการเกาะติดประเด็นข่าวอย่างต่อเนื่อง ที่สุด
นำไปสู่กระบวนการตรวจสอบจากหน่วยงานต่างๆ และชี้มูลความผิดชัดเจนว่ามีการทุจริตคอร์รัปชัน
สุดท้ายข่าวฝายแม้วจึงได้รับรางวัลข่าวยอดเยี่ยม ของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
รางวัล "อิศรา อมันตกุล" ของชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม ประจำปี 2551 เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2552 ผลการ
ตัดสินข่าวอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับรางวัลดีเด่นได้แก่ข่าว "ตีแผ่ภัย "ฝายแม้ว" ทส. โท
ณโลกร้อนผุดสิ่งแปลกปลอมในระบบนิเวศ น.ส.พ.มติชน ได้รับและเงินรางวัล 30,000 บาท

2.2 คุณภาพของข่าว

จากภาพรวมของข่าวสืบสวนกรณีทุจริตฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) จากหนังสือพิมพ์มติชน พบว่า
มีคุณค่าข่าว (News Values) ที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของประเด็นและผลกระทบต่อสังคม

เนื่องจากโครงการก่อสร้างฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) จำนวน 119,600 แห่ง ตามโครงการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติดินและป่าไม้ในพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อลดผลกระทบจากภาวะวิกฤตโลกร้อนและเพาะชำ
หญ้าแฝก ใช้งบประมาณถึง 770 ล้านบาท โดยกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) เป็นโครงการที่มีความสำคัญต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมเป็น
อย่างมาก ความไม่ชอบมาพากลที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนใน

พื้นที่ เพราะการสร้างฝายชะลอน้ำจำเป็นต้องสร้างบนพื้นที่ต้นน้ำซึ่งอยู่ในป่าลึกและยังคงความอุดมสมบูรณ์เป็นอุ้ข้าวอุ้มน้ำให้กับคนท้องถิ่น การสร้างฝายผิดแบบอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยตรง รวมถึงยังส่งผลเสียประชาชนในพื้นที่ที่ต้องใช้ประโยชน์จากป่าต้นน้ำ ที่สำคัญโครงการนี้ยังเป็นเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การเกิดการทุจริต ย่อมมีความสำคัญต่อความรู้สึกของประชาชนทั้งประเทศ ดังนั้นเมื่อเกิดความไม่ชอบมาพากลขึ้นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบจึงต้องเร่งเข้ามาแก้ไขปัญหา

2.2.2 ความมีเจตนาของประเด็นข่าว

เจตนาและข้อพิพาทสำคัญในประเด็นข่าวนี้ที่เห็นชัดที่สุดคือ เรื่องของมูลค่าการก่อสร้างฝายที่แพงเกินจริง (5,000 บาทต่อฝาย) ฝายมีราคาก่อสร้างสูงเกินไปเมื่อเทียบกับคุณภาพที่ปรากฏ การไม่ยอมให้ชาวบ้านในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของโครงการ และการจ้างแรงงานสร้างฝายที่เป็นเท็จ

ดังเช่น แกนนำชาวบ้านใน จ.เชียงใหม่ รายหนึ่งยืนยันกับผู้สื่อข่าวมติชนว่า ลักษณะฝายชะลอน้ำของ ทส.ทำ ไม่ได้แตกต่างอะไรกับฝายชะลอน้ำที่ชาวบ้านร่วมมือกันทำมากนัก ต่างกันก็เพียงฝายของราชการนำคอนกรีตมาเทไว้ด้านบน ในขณะที่ฝายของชาวบ้านไม่มี เข้าใจว่าคงต้องการให้เกิดความสวยงามมากขึ้น แต่ผลจากการเทคอนกรีตที่ไม่ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะช่วงหัวและท้ายของฝายทำให้เกิดรอยรั่วมีน้ำไหลซึมอยู่ตลอด ในขณะที่ฝายของชาวบ้านแม้จะไม่เทคอนกรีตด้านบนแต่สามารถชะลอน้ำได้ดีมากกว่า

นอกจากนี้ผู้สื่อข่าวยังพบข้อพิพาทบางประการที่น่าสนใจคือ พื้นที่ใน อ.เชียงดาว แห่งหนึ่งสร้างฝายมาแล้วมาก่อนแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 แต่ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นช่วงที่มีชาวกรมอุทยานฯจะสร้างฝายแล้วในภาคเหนือ ปรากฏว่ามีการนำป้ายรายละเอียดโครงการมาติดไว้หน้าฝายที่สร้างเมื่อปี 2550 โดยระบุว่า "เป็นโครงการก่อสร้างฝายแล้วปี 2551 มีวัตถุประสงค์ช่วยลดโลกร้อน" มีป้ายอีกแผ่นเขียนจุดที่หนึ่ง จำนวน 75 ฝาย แต่ห่างไปไม่กี่เมตรมีป้ายอีกอันหนึ่งมาติดไว้ ระบุว่า เป็นฝายแห่งที่ 95 ขณะที่ฝายแห่งที่ 75-94 ไม่ปรากฏว่าอยู่ตรงจุดไหน แต่หลังจากมีข่าวความไม่ชอบมาพากลเกิดขึ้น ได้เข้าไปสำรวจที่เดิมปรากฏว่า ป้ายโครงการทั้งหมดถูกถอดออกไปอย่างไร้ร่องรอย สงสัยว่าผู้เกี่ยวข้องอาจกลัวความผิด เนื่องจากเอาฝายมาติดป้ายสวมรอยเป็นของใหม่

ขณะที่ นายนิศ ขำนุรักษ์ ส.ส.พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะรองประธานกรรมาธิการ (กมธ.) ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร กล่าวว่าเป็นโครงการที่ไม่เหมาะสมและมีเจตนาส่งสัยว่าอาจจะมีการทุจริตหลายประการ เช่น เรื่องการปลูกต้นไม้ ที่ปกติจะปลูกในฤดูฝนกลับไปปลูกในฤดูหนาว จึงทำหนังสือถึงนายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรี ทส. ให้สอบข้อเท็จจริง นายสมชัย เพียรสถาพร อธิบดีกรมป่าไม้ และนายสมชาย จารุสัมพันธจิต ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ ในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการแล้ว

2.2.3 ความกว้างของเนื้อหา

ข่าวกรณีทุจริตฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) มีการนำเสนอข้อมูลความไม่ชอบมาพากลที่รอบด้าน และหลากหลาย สะท้อนการทุจริตโครงการในหลายๆแง่มุม เห็นได้จากการนำเสนอที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

1) กลุ่มประเด็นความผิดปกติ-การทุจริตของโครงการ ตั้งแต่เรื่องราคา คุณภาพ การประมูล การจัดซื้อจัดจ้าง มาตรฐานและการควบคุมการก่อสร้าง กระบวนการรับรู้และมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ที่ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และยังมีประเด็นเรื่องการมีเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมือง เข้ามาตักตวงผลประโยชน์จากโครงการอีก

2) กลุ่มประเด็นข้อมูลการสร้างฝายแม้ว ทั้งเรื่องการขยอลดภาวะโลกร้อน การก่อสร้าง ข้อมูลพื้นฐานทางเทคนิคด้านวิทยาศาสตร์อื่นๆ เช่น เรื่องการกักเก็บน้ำ ปริมาณน้ำที่ไหลผ่าน ระบบนิเวศวิทยาและความแตกต่างของพื้นที่ต่างๆ

3) กลุ่มประเด็นผลกระทบของโครงการทั้งผลเสีย – ผลดี จากฝายแม้ว แต่ในประเด็นนี้มีการนำเสนอและให้น้ำหนักน้อยกว่า 2 ประเด็นข้างต้น แต่จะไปพบบ้างในสื่อบุคคล/รายงานพิเศษ เช่น ทำพิสูจน์ "ฝายแม้ว" (16/11/51) และ "ฟังตนเอง" แบบ "บ้านสามขา" วิถี "คน-น้ำ-ป่า" แบบ "พอเพียง" (23/11/51)

สำหรับด้านความหลากหลายของแหล่งข่าวในกรณีทุจริตฝายชะลอน้ำ มติชนมีการใช้แหล่งข่าวครบถ้วนทั้งข้อมูลบุคคลและเอกสาร

1) ข้อมูลบุคคล ที่มีความรอบด้าน สมดุล ทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมือง องค์กรอิสระอย่างสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน แต่ค่อนข้างขาดหน่วยงานภาคประชาสังคม ขาดแหล่งข่าวด้านนักวิชาการ และภาคประชาชนทั่วไป

2) ข้อมูลเอกสาร ค่อนข้างครบถ้วนและเพียงพอ ทั้งจากเอกสารรายงานของคณะกรรมการการตรวจสอบ หลักฐานการเงินจากสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน จดหมายชี้แจงจากเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง และ บัตรสนเทห์ ให้ข้อมูลและเบาะแสการทุจริตของโครงการ จากข้าราชการกรมอุทยาน นอกจากนี้ในการรายงานข่าวยังมีภาพถ่ายและบันทึกคำให้การที่นำมาจากชาวบ้านที่เกี่ยวข้องมาประกอบด้วย

2.2.4 ความลึกและความซับซ้อนของเนื้อหา

การรายงานข่าวกรณีทุจริตฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) ตลอดช่วงเดือนตุลาคม 2551 – เมษายน 2552 มีความลึกเนื่องจากการนำเสนอข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ซึ่งสามารถตรวจสอบได้เช่น บัตรสนเทห์ ให้ข้อมูลและเบาะแสการทุจริตของโครงการ จากข้าราชการกรมอุทยาน

ทำฝายราคาตัวละ 5,000 บาท นักการเมืองเอาตัวละ 2,500 บาท รวมจำนวน

119,600 ตัว คิดเป็นเงิน 299 ล้านบาท ข้าราชการระดับสูงในพื้นที่เอาตัวละ 500 บาท

รวมเป็นเงิน 59 ล้านบาท เหลือเม็ดเงินถึงมือคนทำฝายตัวละ 1,500 บาท

ผู้ร้องตั้งคำถามชวนให้ขบคิดว่า เงิน 1,500 บาท ทำฝ่ายได้จริงหรือ พร้อมกับตอบเองว่า ทำไม่ได้ แต่ก็ต้องทำดังนี้ คือ

1. พวกที่ไม่ทำเลย เบิกเงินแล้วส่งเปอร์เซ็นต์ที่เหลือเอาเองหมด ไม่จ้างแรงงาน ไม่มีตัวงาน ไม่มีการซื้อ ชื้อแต่ใบเสร็จเท่านั้น

2. พวกทำบ้างบางส่วน เพื่อป้องกันการตรวจสอบ ทำดีตามมาตรฐานประมาณ 10% ในจุดใกล้ๆ อีก 90% ทำคร่ำๆ พอเป็นพิธีในป่าลึกห่างไกล ซึ่งยากต่อการเข้าไปตรวจสอบ

3. พวกทำครบ แต่ไม่ได้มาตรฐาน เพราะเงินไม่พอ

ผู้ร้องยังตั้งข้อสังเกตอีกว่า การทำฝ่ายต้องใช้แรงงาน 10 คนต่อวันต่อตัว เป็นอย่างน้อย จึงต้องใช้คน 119,600 คน ใช้เวลาทำงาน 60 วัน บางหมู่บ้าน บางอำเภอ คนทั้งหมู่บ้าน หรือตำบล ไม่มีคนมากพอที่จะจ้างเลย แล้วจะทำให้ครบตามจำนวนที่กำหนดอย่างไร

เนื้อหาโดยมากของข่าวสืบสวนชิ้นนี้นำหน้าหนักไปที่การตรวจสอบการทุจริตมากกว่าให้ข้อมูลเรื่องผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมหรือผลกระทบต่อชาวบ้าน ข้อดีข้อเสียของการสร้างฝายชะลอน้ำ ฝายชะลอน้ำลดโลกร้อนได้จริงหรือ? โดยไม่ได้นำเสนอข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ตามที่นักข่าวได้ตั้งธงไว้ตั้งแต่แรก

อย่างไรก็ดีสำหรับประเด็นการตรวจสอบทุจริต นักข่าวได้มีการเจาะลึกถึงข้อมูลต่างๆ ในพื้นที่ทั้งฝายสนับสนุน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ไม่เห็นด้วยกับการสร้างฝายของทส. และสามารถนำเสนอไปถึงว่ามีการทุจริตเกิดขึ้นจริงในโครงการ

ในเรื่องของความซับซ้อนข่าวกรณีทุจริตฝายแม้วเป็นข่าวที่มีประเด็นของเรื่องราวซับซ้อน ในเรื่องของการสืบสวนสอบสวนเงื่อนไขการทุจริต ต่อมาเมื่อพบเงื่อนไขแล้วนักข่าวจึงนำเสนอกระบวนการตรวจสอบขององค์กรอิสระ ทั้งสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) และคณะกรรมการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ สภาผู้แทนราษฎร (กมธ.) อย่างต่อเนื่อง

2.2.5 ความต่อเนื่อง

การนำเสนอข่าวสืบสวนกรณีทุจริตฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) ค่อนข้างมีความต่อเนื่องในการนำเสนอดีในช่วงแรกคือ ระหว่างตุลาคม – ธันวาคม 2551 โดยเน้นที่รูปแบบข่าว (ตุลาคมพบข่าว 10 ชิ้น พฤศจิกายนพบข่าว 26 ชิ้น และธันวาคมพบข่าว 11 ชิ้น รายงาน/สื่อบริการพิเศษ นั้นพบทั้งสิ้น 3 ชิ้น ในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2551 เท่านั้น) เรียกว่า “กัดไม่ปล่อย” เลยทีเดียว

ขณะที่เดือนมกราคม-เมษายน 2552 พบข่าวรวมกันเพียง 8 ชิ้น ทิศทางข่าวในช่วงต้นปีพ.ศ. 2552 จึงเป็นไปในลักษณะรอการติดตามกระบวนการตรวจสอบที่เปลี่ยนรัฐบาลใหม่ ประการสำคัญเรื่องไปหยุดอยู่ที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) การเสนอข่าวกรณีทุจริตฝายชะลอน้ำ จึงต้องรอการแถลงการณ์ของคุณหญิงจรัสวรรณ เมณฑกา เพียงคนเดียวเท่านั้น

3. ผลกระทบของข่าว

การนำเสนอข่าวสืบสวนกรณีทุจริตฝ่ายชลอ น้ำ (ฝ่ายแม่ว) ถือว่าเป็นประเด็นข่าวที่มีความแรงและสร้างผลกระทบอย่างมากต่อสังคม ก่อให้เกิดปรากฏการณ์สืบเนื่องหลังจากการนำเสนอข่าวดังนี้

3.1 เกิดกระบวนการตรวจสอบกรณีทุจริตฝ่ายชลอ น้ำ (ฝ่ายแม่ว)

การเปิดโปงความไม่ชอบมาพากลในการโครงการสร้างฝ่ายชลอ น้ำของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) เริ่มต้นเมื่อเดือนตุลาคม 2551 โดยหนังสือพิมพ์มติชนจากข่าวการส่งโยกย้ายข้าราชการตำแหน่งอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) นายเฉลิมศักดิ์ วานิชสมบัติ โดยนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ทั้งที่เหลืออายุราชการเพียง 30 วัน นายเฉลิมศักดิ์เชื่อว่า เกิดจากการที่เขาไม่เห็นด้วยกับนโยบายโยกบประมาณของกรมอุทยานฯ จำนวน 770 ล้านบาท กลับไปยังส่วนกลางเพื่อสร้างฝ่ายแม่ว ดังนั้นเขาจึงยื่นฟ้องต่อศาลปกครองเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม

ตลอดเดือนตุลาคม 2551 มติชนได้ลงข่าวการพบข้อพิรุธหลายอย่างจากการลงทำข่าวในพื้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ของผู้สื่อข่าว ขณะเดียวกันสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ทำหนังสือแจ้งให้กรมอุทยานฯส่งหลักฐานการเงินและรายละเอียดการก่อสร้างฝ่าย แต่กลับไม่ได้รับความร่วมมือ

ความไม่ชอบมาพากล การปิดบังข้อมูลทางการเงินของกรมอุทยานฯ และการลงข่าวการทุจริตอย่างต่อเนื่องของมติชน ได้นำไปสู่การลงพื้นที่ตรวจสอบอย่างจริงจังขององค์กรอิสระอย่าง สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) และคณะกรรมการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ สภาผู้แทนราษฎร (กมธ.) อีกทั้งยังมี นายวิลาศ จันทร์พิทักษ์ สส.กทม. พรรคประชาธิปัตย์ ประธานคณะกรรมการ (กมธ.) ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ สภาผู้แทนราษฎร นายนิศ ขำนุรักษ์ สส.พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ รองประธานคณะกรรมการ (กมธ.) ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร และนายนคร มาฉิม สส.พิษณุโลก พรรคประชาธิปัตย์ สส.พรรคฝ่ายค้านในขณะนั้นเป็นผู้ร่วมตรวจสอบ

โดยในระหว่างการตรวจสอบ สตง.ได้รับบัตรสนเท่ห์จำนวน 9 หน้าจากคนในทส. เปิดโปงกระบวนการทุจริตโครงการฝ่ายชลอ น้ำ เมื่อสตง.ตรวจสอบก็พบว่าข้อมูลที่ได้มีมูล และจากการลงพื้นที่ตรวจสอบก็พบข้อเท็จจริงว่า

1. ลักษณะวัสดุและอุปกรณ์ที่นำก่อสร้าง ไม่ว่าจะเป็นไม้ หิน คอนกรีต เป็นวัสดุในพื้นที่อยู่แล้ว
2. ชาวบ้านในพื้นที่ให้ปากคำเจ้าหน้าที่ว่าได้รับจ้างเหมาแรงงานสร้างฝ่าย ในอัตราฝ่ายละ 700 - 1,000 บาทเท่านั้น

3.ชาวบ้านในพื้นที่ให้ข้อมูลว่าหลังทำเสร็จแล้ว ชาวบ้านไม่เคยมอบเอกสารการเบิกจ่ายของตนให้เจ้าหน้าที่แต่อย่างใด ขณะที่เจ้าหน้าที่เองไม่เคยมอบเอกสารการเบิกจ่ายให้เช่นกัน

4.หิน คอนกรีต ไม้ไผ่ที่นำมาสร้าง พบว่า ส่วนใหญ่มีสภาพใหม่เหมือนเพิ่งสร้างเสร็จ

5.พื้นที่ที่จัดสร้างบางจุดไม่ใช่พื้นที่ที่สมควรสร้าง

กระบวนการตรวจสอบกรณีทุจริตฝ่ายชลประทานครั้งนี้ ดำเนินการโดยสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) เพียงหน่วยงานเดียว ซึ่งคุณหญิงจรวรรณ เมณฑา ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ได้ยืนยันกับผู้สื่อข่าวว่าจะสรุปผลการตรวจสอบนี้ได้ภายใน 3 – 4 เดือน (นับจากเดือนธันวาคม 2551)

3.2 เกิดการโต้ตอบ-ชี้แจงข้อเท็จจริง ข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

หลังจากที่มติชนได้เกาะติดประเด็นการทุจริตฝ่ายชลประทานไปได้ระยะหนึ่ง ก็มีจดหมายชี้แจงและตอบโต้การเสนอข่าวของมติชน 2 ฉบับของนายอุภัย วายุพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และนายปัญญา เกษสุวรรณ ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 และจดหมายผ่านคอลัมภ์ “บ.ก. ฟอรั่ม” และคอลัมภ์ “กวนตะกอน”

3.3 การยื่นจดหมายเปิดผนึกเพื่อทวงถามความคืบหน้ากรณีทุจริตฝ่ายชลประทานของสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์

หลังจากที่หนังสือพิมพ์มติชนได้รายงานข่าวการพบข้อทุจริตในกรณีฝ่ายชลประทานของสตง.และคุณหญิงจรวรรณ เมณฑา ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ได้ยืนยันกับผู้สื่อข่าวว่าจะสรุปผลการตรวจสอบนี้ได้ภายใน 3 – 4 เดือน กอปรกับกระแสข่าวเรื่องนี้ได้เริ่มเงียบหายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์ ภายหลังจากเปลี่ยนรัฐบาลจากพรรคพลังประชาชนมาเป็นพรรคประชาธิปัตย์ จึงทำให้นายสุวิทย์ คุณกิตติ นั่งเก้าอี้รัฐมนตรี.ทส. แทนนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน นั้น

ทางโครงการ “วิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในหนังสือพิมพ์” ในนามสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์จึงได้ยื่นหนังสือเพื่อทวงถามความคืบหน้าของกระบวนการตรวจสอบกรณีทุจริตฝ่ายชลประทาน ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2552 ณ สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน โดยมี น.ส.เนตรทราย ตั้งขจรศักดิ์ ผู้ตรวจเงินแผ่นดิน มารับเรื่องแทนพร้อมให้ข้อมูลว่า ขณะนี้ทางสตง.กำลังดำเนินการตรวจสอบแต่เนื่องด้วยบุคคลากรมีจำกัดและหลักฐานเอกสารจำนวนมากจึงทำให้กระบวนการดำเนินไปอย่างล่าช้า อย่างไรก็ตามผู้ตรวจฯเนตรทราย ได้ให้ข้อมูลเบื้องต้นว่า สามารถพิสูจน์ได้แล้วว่ากรณีการเบิกจ่ายค่าแรงเพื่อสร้างฝายที่ จ.พิษณุโลก เป็นเท็จ ซึ่งทางมติชนได้เสนอข่าวในมติชนออนไลน์ภายในวันนั้นทันทีในชื่อหัวข้อข่าวว่า “สภาผู้อ่านฯ จี้สตง.เร่งคดีฝายแมว ตรวจพบเบิกค่าแรงเท็จ”

ผู้สื่อข่าวรายงานว่า เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม นางพิรงรอง งามสูตร อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนางสุชาดา จักรพิสุทธิ์ นักวิชาการอิสระ ในนามสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ได้เข้ายื่นจดหมายเปิดผนึก เรื่องขอความคืบหน้าการ

ตรวจสอบทุจริตกรณีฝ่ายชลอน้ำ (ฝ่ายแม่) ถึงคุณหญิงจรรยาธรรม เมณฑกา ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) โดยมี น.ส.เนตรทราย ตั้งขจรศักดิ์ ผู้ตรวจเงินแผ่นดิน รับเรื่องแทน

นางพิรงรองเปิดเผยว่า สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ได้ติดตามข่าวความไม่ชอบมาพากลในการสร้างฝายแม่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการนำเสนอข่าวอย่างต่อเนื่องของสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์มติชน ทำให้ได้ข้อมูลข่าวสารและรู้เท่าทันเครือข่ายการทุจริตเชิงนโยบาย นับตั้งแต่การจัดสรรงบประมาณ การผลักดันโครงการ โดยนักการเมืองระดับสูงไปถึงอิทธิพลท้องถิ่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

"เราทราบว่า สตง.ได้ตรวจสอบการทุจริตดังกล่าว อีกทั้งคุณหญิงจรรยาธรรมยังให้ความมั่นใจแก่สาธารณะว่าจะติดตามตรวจสอบเรื่องนี้ถึงที่สุด แต่แล้วข่าวกลับหายไปจากสื่อต่างๆ เกรงว่าจะมีอิทธิพลของผู้เสียประโยชน์จากกรณีนี้ขัดขวาง หรือแทรกแซงกระบวนการตรวจสอบของ สตง. ในนามสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ จึงขอทราบความคืบหน้าเรื่องนี้เพื่อให้สังคมได้ทราบข้อเท็จจริง และมีส่วนร่วมติดตามการทำงานของหน่วยงานรัฐ และเพื่อความโปร่งใสของบ้านเมือง" นางพิรงรองกล่าว

ด้าน น.ส.เนตรทรายกล่าวว่า สตง.ตรวจสอบเรื่องนี้อย่างต่อเนื่อง ที่ผ่านมาได้ส่งรายงานการทำงานและความคืบหน้าให้ สตง.ทุกเดือน ล่าสุดสามารถพิสูจน์ได้แล้วว่ากรณีการเบิกจ่ายค่าแรงเพื่อสร้างฝายที่ จ.พิษณุโลก เป็นเท็จ²⁷

หลังการยื่นหนังสือทวงถามทางสตง.ได้ติดต่อกลับมาในวันรุ่งขึ้น (28 พ.ค. 2552) ทาง ดร.พิรงรอง รามสูต รณณันท์ โฆษกของสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ว่า

"ทางสตง.กำลังดำเนินการให้ แต่หลักฐานสาวไม่ถึงนักการเมือง และวิลาศ (สตง.)ได้ตรวจสอบและให้รายงานให้ปช.แล้ว"

สรุป

กล่าวโดยสรุป การนำเสนอข่าวสืบสวนของหนังสือพิมพ์มติชนกรณีทุจริตฝ่ายชลอน้ำ (ฝ่ายแม่) ได้นำเสนอเชื่อมโยงการทุจริตในลักษณะเกาะติด เห็นได้ชัดจากเดือนตุลาคม — พฤศจิกายน 2551 ที่มีการรายงานข่าวการทุจริตฝ่ายชลอน้ำเกือบทุกวัน เนื้อหาของข่าวยังใช้แหล่งข้อมูลเอกสารและบุคคลที่หลากหลาย สามารถอธิบายและเปิดโปงการทุจริตต่อสาธารณะได้อย่างชัดเจน ผ่านการนำเสนอที่ข่าวสืบสวนพลิกแพลงไปได้หลากหลาย ทั้งรายงานข่าว สกู๊ป บทความสารคดี และคอลัมน์จดหมายโต้ตอบจากหน่วยงานรัฐที่ส่งมายังกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ ทำให้เนื้อหาที่นำเสนอสามารถเจาะลึกไปถึงเรื่องราวการทุจริตที่ซับซ้อนซ่อนเงื่อน จนทำให้ทีมข่าวของมติชนได้รับรางวัลดีเด่นรางวัล "อิศรา อมันตกุล" ของชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม ประจำปี 2551

²⁷ มติชนออนไลน์, 27 พฤษภาคม 2552

อย่างไรก็ตามการนำเสนอยังมุ่งเน้นไปที่ประเด็นการตรวจสอบการทุจริตการก่อสร้างฝายชะลอน้ำ แต่ไม่ได้ให้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ถึงผลดี/ผลเสียของการสร้างฝาย หรือแม้แต่พิสูจน์ว่าฝายชะลอน้ำสามารถลดโลกร้อนได้จริงหรือไม่? ตามที่นักข่าวได้ตั้งธงไว้ตั้งแต่แรก

นอกจากนี้ยังขาดข้อมูลสัมภาษณ์จากชาวบ้านในท้องถิ่น แต่จากการสัมภาษณ์นักข่าวเจ้าของประเด็นพบว่า การถึงแหล่งข้อมูลบุคคลโดยเฉพาะชาวบ้านเป็นไปได้ยากขึ้น หลังจากที่ตั้ง.เริ่มเข้ามาตรวจสอบ เนื่องจากชาวบ้านเกรงกลัวอันตรายจากฝ่ายผู้เสียผลประโยชน์จากการตรวจสอบจึงไม่กล้าให้ข่าว หรือคนที่ให้ข่าวก็ไม่ขอให้เอียนนาม ทำให้นักข่าวไม่สามารถระบุแหล่งที่มาของข้อมูลบุคคลลงในหนังสือพิมพ์ได้

การรายงานข่าวทุจริตฝายชะลอน้ำ ถือว่าสามารถสร้างผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การทุจริตที่เกิดขึ้นจึงผลกระทบต่ออารมณ์และความรู้สึกของคนในสังคมเป็นอย่างมาก แม้จะไม่ใช่คนในพื้นที่สร้างฝาย จึงทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของหน่วยงานต้นสังกัดอย่างกว้างขวาง ประกอบการเสนอข่าวอย่างเกาะติด หรืออาจเรียกว่า “กัดไม่ปล่อย” จนองค์กรอิสระอย่าง สตง. ปปช.และกมธ. มีอาจนั่งดูดาบต้องรีบดำเนินการตรวจสอบอย่างเป็นรูปธรรม แม้ขณะนี้หลักฐานที่มีอยู่ยังไม่สามารถเอาผิดผู้ก่อการทุจริตในระดับสูงได้ แต่กระบวนการตรวจสอบที่เกิดขึ้นก็น่าจะทำให้การดำเนินโครงการสร้างฝายชะลอน้ำหลังจากนี้มีความโปร่งใสมากขึ้น

(03) การใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ

1. ปริมาณและการนำเสนอ

การนำเสนอข่าวสืบสวนกรณีการใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมืองจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2551 – เมษายน 2552 พบว่า มีการนำเสนอข่าวรวมทั้งหมด 108 ชิ้น โดยแบ่งเป็น ข่าว 34 ชิ้น บทความ/คอลัมน์/บทสัมภาษณ์ 38 ชิ้น และรายงาน/สัปดาห์พิเศษ 36 ชิ้น นำเสนอทั้งในหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ผ่านหน้าข่าวการเมือง คอลัมน์โฟกัสในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติ การศึกษาและธุรกิจของนักการเมืองเป็นรายบุคคล ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจหรือการลงทุนจะเสนอผ่านหน้าพร็อพเพอร์ตี้ และในคอลัมน์คัลยาประชาชาติของมติชนสุดสัปดาห์ด้วย โดยมีแง่มุมข่าวที่สำคัญคือ

1. บัญชีทรัพย์สินนักการเมืองและครอบครัวในสมัยกรม.สมชาย วงศ์สวัสดิ์ และกรม.อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
2. เงินบริจาคพรรคการเมืองและนักการเมือง ที่ไม่โปร่งใส
3. บริษัทธุรกิจที่เกี่ยวข้องพรรคการเมืองและนักการเมือง ในการลงทุนและประมูล

การนำเสนอข่าวของประชาชาติธุรกิจมีความโดดเด่นเป็นอย่างมาก สามารถนำเสนอข้อมูลการเงินของนักการเมืองได้ลึกและแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนกับกลุ่มการเมืองได้เป็นอย่างดี มีการคาดการณ์และวางแผนการปล่อยข้อมูลที่ดี กล่าวคือ ประชาชาติธุรกิจคาดการณ์ได้ถูกต้องว่า พรรคประชาธิปัตย์จะได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล จึงนำเสนอข้อมูลย้อนหลังตั้งแต่ช่วงครึ่งปีแรกของ 2551 นอกจากนี้ มีการนำเสนอด้วยตารางเปรียบเทียบ และสาแทรกความสัมพันธ์ มีความลึกของประเด็นการสืบสวนในระดับสูง และเสนอผลกระทบครอบคลุมระดับโครงสร้าง-โครงการของรัฐระดับบุคคล-นักการเมือง และระดับประชาชนทั่วไป

ประชาชาติธุรกิจใช้แหล่งข้อมูลประเภทบุคคลและเอกสารหลักฐานในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน แหล่งข่าวบุคคลมีเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองมากที่สุด รองลงมาเป็นแหล่งข่าวภาคเอกชน ส่วนแหล่งข่าวนักวิชาการและภาคประชาสังคมมีน้อยที่สุด แต่มีความโดดเด่นในการใช้เอกสารหลักฐานสูงมาก ทั้งจาก ปปช. ผลประกอบการธุรกิจ เอกสารคำสั่งจากศาล หลักฐานธนาคาร พรบ.ประกอบรัฐธรรมนูญ รวมถึงหนังสืออ้างอิงทางวิชาการ

สำหรับแหล่งข่าวประเภทบุคคล ส่วนใหญ่ใช้แหล่งข่าวที่เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐและนักการเมืองค่อนข้างสูง โดยส่วนใหญ่แทบทั้งหมดจะมีระบุชื่อ ตำแหน่งที่ชัดเจน เช่น แหล่งข่าวที่เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ มักใช้ประกอบการรายงานข่าวเกี่ยวกับกรณีบริษัทนักการเมืองที่เกี่ยวข้องกับโครงการต่างๆของภาครัฐหรือเกี่ยวกับบัญชีทรัพย์สินต่างๆ เช่น นายเสรี ไชยมณีเรกรัตน์ ผู้อำนวยการสำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ นายสุชาติ อ่องเกษม รองนายกอบต.วังวน จ.พิษณุโลก นายสุพจน์ ทรัพย์ล้อม อธิบดีกรมทางหลวง (ทล.) คณะกรรมการการเลือกตั้ง(กกต.) นายวรวิทย์ สุขบุญ ผู้อำนวยการสำนักตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินภาคการเมือง 1 สำนักงาน ป.ป.ช. เป็นต้น

ส่วนแหล่งข่าวบุคคลที่เป็นนักการเมือง มักใช้ประกอบการรายงานข่าวในกรณีของพรรคการเมืองหรือตัวนักการเมืองเอง ได้แก่ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี นายชาญชัย อิสระเสนารักษ์ ส.ส.นครนายก พรรคประชาธิปัตย์ นายพร้อมพงศ์ นพฤทธิ์ โฆษกพรรคเพื่อไทย (พท.) นายกษิต ภิรมย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

แหล่งข่าวในภาคเอกชนนั้นพบบ้างในระดับหนึ่งเช่น นายประสาร ไตรรัตน์วรกุล กรรมการผู้จัดการ ธนาคารกสิกรไทย นายโกสินทร์ ศรีไพบุลย์ ผู้อำนวยการอาวุโส ฝ่ายวิเคราะห์หลักทรัพย์ บล.ยูโอบี เคย์เฮียน (ประเทศไทย) นายพลพัฒน์ วรรณสุต นายกสมาคมอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ นายประทีป ตั้งมติธรรม ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ศุภาลัย จำกัด (มหาชน) เป็นต้น สังเกตได้ว่าการใช้ข้อมูลแหล่งข่าวประเภทบุคคลในภาคเอกชน ในกรณีที่ต้องให้ข้อมูลที่สุ่มเสี่ยงต่อการถูกฟ้องหมิ่นประมาท เช่น การลือคสเบ็กโครงการประมูลต่างๆ หนังสือพิมพ์จะไม่ระบุชื่อและที่มาของแหล่งข่าว

2. เนื้อหาและคุณภาพของข่าว

2.1 เนื้อหา

ตามข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาข้าราชการการเมืองหรือผู้บริหารท้องถิ่น ต้องยื่นบัญชีทรัพย์สิน และหนี้สินทุกครั้งเมื่อเข้ารับตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้รัฐธรรมนูญระบุไว้ว่า

บุคคลที่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาข้าราชการการเมืองหรือผู้บริหารท้องถิ่น ทุกครั้งที่เข้ารับตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่ง มีหน้าที่ยื่นบัญชีทรัพย์สินหนี้สินของตนเอง คู่สมรสและบุตร ต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ซึ่งหากมีทรัพย์สินผิดปกติ จะต้องส่งเรื่องไปยังอัยการสูงสุดเพื่อให้มีการพิจารณาดำเนินคดี

ส่วนการถอดถอนออกจากตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อัยการสูงสุด หรือประธานศาลปกครองสูงสุด หากมีพฤติกรรมร้ายชัดผิดปกติหรือประพฤติผิดในหน้าที่ รัฐสภามีอำนาจหน้าที่ถอดถอนออกจากตำแหน่งได้ โดยวิธีการถอดถอนนั้น ส.ส. ไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนทั้งหมด ส.ว. ไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของทั้งหมด หรือประชาชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 50,000 คนมีสิทธิเสนอร้องขอต่อรัฐสภา และให้ปป.แห่งชาติพิจารณาถอดถอนออกจากตำแหน่งได้หากพบว่ามีความผิดจริง

ข้อบัญญัติดังกล่าว ทำให้กรณีข้อมูลทางการเงินของนักการเมืองเป็นประเด็นที่ถูกนำเสนออย่างต่อเนื่องในหนังสือพิมพ์ เนื่องจากเมื่อมีการเปลี่ยนสมัยรัฐบาล หรือมีการเข้ารับตำแหน่งใหม่ของนักการเมืองจะต้องมีการยื่นบัญชีทรัพย์สินต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจจึงได้นำเสนอประเด็นนี้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2551 – เมษายน 2552

เดือนตุลาคม 2551 ประชาชาติธุรกิจเริ่มเปิดเผยข้อมูลทางการเงินของนักการเมืองหรือ “เงินของนักการเมือง” โดยเสนอข่าว คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ(ปป.ช.) ได้กำหนดให้วันที่ 24 ตุลาคม 2551 เป็นวันครบกำหนด 30 วัน ของการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและครอบครัวต่อปป.ช.หลังจากเข้ารับตำแหน่ง

ประชาชาติธุรกิจได้เริ่มเสนอข้อมูลฐานะทางการเงินของนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ว่ามีทรัพย์สิน 54.3 ล้านบาท และมีเงินลงทุน 346,000 บาท (บมจ.ซีเอส ล็อกอินโฟ 100,000 หุ้น) ส่วนนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ภรรยา มีทรัพย์สิน 39.9 ล้านบาท และมีเงินลงทุน 13,684 (บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนเอ็มเอฟซี 5,000 หุ้น) รวมแล้วทั้งสองคนมีทรัพย์สิน 94.3 ล้านบาท บริษัทที่เป็นรายได้หลักคือ บริษัท วาย.ชินวัตร บมจ.เอ็มลิงค์ เอเชีย คอร์ปอเรชั่น บมจ.วินโคสท์

อินดัสเทรียล และบริษัทนอกตลาดหลักทรัพย์อีก 9 บริษัท ซึ่งรวมแล้วบริษัทนอกตลาดหลักทรัพย์ทั้ง 9 แห่งนี้มีมูลค่ากว่าพันล้านบาท แต่ก่อนหน้าที่จะรับตำแหน่งทางการเมืองของนายสมชายและนางเยาวภา บริษัททั้งหมดนี้ได้ถูกถ่ายโอนไปยังลูกทั้ง 3 คน คือ นายยศชนัน นางสาวชินนิชา และนางสาวชยาภา จึงทำให้ในการแจ้งบัญชีทรัพย์สินต่อป.ป.ช.มีบัญชีทรัพย์สินเพียงแค่ 100 ล้านบาทเท่านั้น รวมทั้งตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกรณีโครงการหมู่บ้าน “ชินนิชาวิลล์” ว่าอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนมาตั้งสมัยพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

จากการเปิดเผยข้อมูลบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินคณะรัฐมนตรีรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งเข้ารับตำแหน่งเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2551 ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช) พบว่ามีรัฐมนตรีที่ร่ำรวยที่สุด 10 อันดับ ดังนี้

1. นายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ รมช.คลัง มีทรัพย์สินรวม 673,086,242 บาท มีหนี้สิน 5.26 ล้านบาท ส่วนนางอาภามาศ ภริยา มีทรัพย์สิน 36,651,995 บาท ขณะที่บุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ มีทรัพย์สินเป็นเงินฝาก 1.48 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 695,549,117 บาท นายประดิษฐ์นั้นเคยทำธุรกิจโรงแรมและโรงงานผลิตเครื่องครัวอะลูมิเนียมมาก่อนเข้าสู่วงการเมือง ในสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ จากการชักชวนของ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ในขณะนั้น

ต่อมาในปี พ.ศ.2544 นายประดิษฐ์ได้รับการเลือกตั้งอีกครั้งและในการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ.2548 นายประดิษฐ์ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค และย้ายไปลงสมัครในแบบระบบบัญชีรายชื่อ หลังจากการเลือกตั้งครั้งนี้บทบาททางการเมืองของนายประดิษฐ์ก็ลดลง

หลังการรัฐประหารในปี พ.ศ.2549 นายประดิษฐ์กลับมาเป็นข่าวอีกครั้ง เมื่อได้ลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์กลางปี พ.ศ.2550 และเปิดตัวกลุ่มการเมืองใหม่ ในชื่อ "กลุ่มรวมใจไทย" ต่อมากลุ่มรวมใจไทยได้รวมกับกลุ่มของ นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ จดทะเบียนจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองในชื่อ "พรรครวมใจไทยชาติพัฒนา" และประกาศลงเลือกตั้งในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2550 โดยมีนายประดิษฐ์เป็นเลขาธิการพรรค

2. นายโอฬาร ไชยประวัติ รองนายกรัฐมนตรี หัวหน้าทีมเศรษฐกิจรัฐบาลชุดปัจจุบัน มีทรัพย์สินรวม 130,498,468 บาท ส่วนนางสุชาดา ภริยา มีทรัพย์สิน 150,315,506 บาท หนี้สิน 45,010 บาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 280.8 ล้านบาท นอกจากนี้จากการนำเสนอข้อมูลการก่อตั้ง การจดทะเบียนตั้งมูลนิธิไทยคมซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี 2536 พบว่าหนึ่งในคณะกรรมการชุดปัจจุบันมีหัวหน้าทีมเศรษฐกิจของรัฐบาลสมชาย วงศ์สวัสดิ์รวมอยู่ด้วย คือ ดร.โอฬาร ไชยประวัติ

3. นายวิชาญ มีชัยนันท รมช.สาธารณสุข มีทรัพย์สิน 154,581,924 บาท มีหนี้สิน 1.88 ล้านบาท นางจินตนา ภริยา มีทรัพย์สิน 40,251,510 บาท มีหนี้สิน 1.3 ล้านบาท นอกจากนี้ บุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ มีเงินฝาก 2.1 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 193.7 ล้านบาท

4. นางอุไรวรรณ เทียนทอง รว.แรงงาน มีทรัพย์สิน 123,710,140 บาท นายเสนาะ สามี มีทรัพย์สิน 60.6 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 184.3 ล้านบาท

5. ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รว.สาธารณสุข มีทรัพย์สิน 109,633,472 บาท นางลำเนา ภริยา มีทรัพย์สิน 50,990,787 บาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 160.6 ล้านบาท

6. นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ รองนายกฯ มีทรัพย์สิน 152,967,492 บาท มีหนี้สิน 54,447,509 บาท ส่วนนางเพ็ชร ภริยา มีทรัพย์สิน 60,642,805 บาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 159.1 ล้านบาท

7. นายสมพัฒน์ แก้วพิจิตร รว.เกษตรฯ มีทรัพย์สิน 84.6 ล้านบาท นางกนกวลี ภริยา มีทรัพย์สิน 49.6 ล้านบาท มีหนี้สิน 414,453 บาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 139.5 ล้านบาท

8. นายวุฒิพงษ์ ฉายแสง รว.วิทยาศาสตร์ฯ มีทรัพย์สิน 136,793,105 บาท มีหนี้สิน 33,953,145 บาท ส่วนนางนันทิภา ภริยา มีทรัพย์สิน 237,567 บาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 137 ล้านบาท

9. พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รองนายกฯ มีทรัพย์สิน 103,105,584 บาท มีหนี้สิน 4,624,576 บาท นางฉวีวรรณ ภริยา มีทรัพย์สิน 37,184,690 บาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 135.6 ล้านบาท

10. นายชวรัตน์ ชาญวีรกูล รองนายกฯ มีทรัพย์สิน 69.7 ล้านบาท ส่วนนางทัศนีย์ ภริยา มีทรัพย์สิน 38.1 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 107.9 ล้านบาท

ส่วนรัฐมนตรีที่จนที่สุดคือ นายสุชุมพงษ์ โง่นคำ รว.ประจำสำนักนายกฯ มีทรัพย์สินเพียง 1.1 ล้านบาท แต่ นางรุจิเลขา ภริยา ผู้จัดการธนาคารกรุงไทย สาขากาฬสินธุ์ กลับมีทรัพย์สินถึง 20.3 ล้านบาท

นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี มีทรัพย์สิน 54.9 ล้านบาท มีหนี้สิน 144,143 บาท ส่วนนางเยาวภา ภริยา มีทรัพย์สิน 40 ล้านบาท หนี้สิน 54,702 บาท

ขณะที่รัฐมนตรีที่มีหนี้สินมากที่สุด คือ นายสงคราม กิจเลิศไพโรจน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ มีทรัพย์สินกว่า 191 ล้านบาท แต่มีหนี้สินกว่า 6,804 ล้านบาท ซึ่งก็คือหนี้ค่าประกันในกลุ่มบริษัทห้างสรรพสินค้าอิมพีเรียล เวิลด์

ส่วนบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของนักการเมืองคนอื่นๆในสมัย “คณะรัฐมนตรีสมชาย” มีดังนี้

1) น.พ.วรรณรัตน์ ชาญนุกูล(คู่เขยนายสุวัฒน์ ลิปตพัลลภ รับตำแหน่งแทน พล.ท.(หญิง)พูนภิรมย์ ลิปตพัลลภ) มีทรัพย์สิน 24.3 ล้านบาท นางเต็มศิริ ภริยา มีทรัพย์สิน 211.4 ล้านบาท รวม 2 คนมี 235.8 ล้านบาท

2) นายสงคราม กิจเลิศไพโรจน์ รว.คลัง เจ้าของห้างอิมพีเรียล เวิลด์ ลาตพรวัว ที่ตั้งของ "PTV" มีทรัพย์สิน 166.8 ล้านบาท เงินลงทุนในเครือห้างอิมพีเรียล 31 บริษัท เงินลงทุนบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ 7 แห่ง รวม 165.1 ล้านบาท นางอรุณลักษณ์ ภริยา มีทรัพย์สิน 43.5 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 210.4 ล้านบาท

- 3) นายศรีเมือง เจริญศิริ รว.ศึกษาธิการ มีทรัพย์สิน 53 ล้านบาท เป็นเงินลงทุนสหกรณ์ออมทรัพย์การสื่อสาร 4.5 ล้านบาท นางรังสิมา ภรรยา มีทรัพย์สิน 10.8 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 63.8 ล้านบาท
- 4) นายปรีชา เร่งสมบุญสุข กลุ่มอีสานพัฒนา มีทรัพย์สิน 11 ล้านบาท นางเปล่งมณี ภรรยา มีทรัพย์สิน 17.4 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 29.1 ล้านบาท
- 5) นายวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล ไม่มีภรรยา มีทรัพย์สินรวม 28 ล้านบาท หนี้สิน 2.4 ล้านบาท
- 6) นายโสภณ ชำรัมย์(รับตำแหน่งแทน นาทรงศักดิ์ ทองศรี กลุ่มเพื่อเนวิน) มีทรัพย์สิน 14.6 ล้านบาท หนี้สิน 4.7 ล้านบาท นางอารีภาภรณ์ ภรรยา มีทรัพย์สิน 5.8 ล้านบาท หนี้สิน 7 แสนบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 20.4 ล้านบาท
- 7) นายวรารุณ ศิลปอาชา (ลูกชาย นายบรรหาร ศิลปอาชา) มีทรัพย์สิน 13.4 ล้านบาท นางสาววรรณภา ภรรยา มีทรัพย์สิน 3.4 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 17.2 ล้านบาท
- 8) นายอุดมเดช รัตนเสถียร มีทรัพย์สิน 2.1 ล้านบาท นางพัชรา ภรรยา มีทรัพย์สิน 13.3 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 15.5 ล้านบาท
- 9) นายประสงค์ โฆษิตานนท์ รว.มหาดไทย(นายทุนพรรคเพื่อแผ่นดิน) มีทรัพย์สิน 315.1 ล้านบาท นางวันเพ็ญ ภรรยา มีทรัพย์สิน 296.8 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 612.6 ล้านบาท
- 10) นายสุชาติ ธาดาธำรงเวช รว.คลัง (หัวหน้าพรรคเพื่อไทย) มีทรัพย์สิน 11 ล้านบาท นางวัชรีย์ ภรรยา มีทรัพย์สิน 10.3 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 21.3 ล้านบาท
- 11) นายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ รว.วัฒนธรรม หย่าขาดกับภรรยา มีทรัพย์สิน 43.5 ล้านบาท
- 12) พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ รว.มหาดไทย มีทรัพย์สิน 10.6 ล้านบาท นางวันทนีภย์ ภรรยา มีทรัพย์สิน 14.1 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 25.1 ล้านบาท
- 13) นายพิเชษฐ ตันเจริญ รว.พาณิชย์ มีทรัพย์สิน 400.9 ล้านบาท นางสาวสุชาติภย์ ภรรยา มีทรัพย์สิน 132.6 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 533.2 ล้านบาท
- 14) นายพิชัย นริพทะพันธุ์ รว.คลัง (นายทุนเพื่อแผ่นดิน) มีทรัพย์สิน 147.8 ล้านบาท นางธัญยธรณ์ ภรรยา มีทรัพย์สิน 88.4 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 236.2 ล้านบาท

ประชาชาติธุรกิจยังเปิดเผยว่า บรรดานักการเมืองและครอบครัวยังหันมาลงทุนเกี่ยวกับธุรกิจอสังหาริมทรัพย์อีกด้วย โดยตระกูล "พงษ์พานิช" ถือเป็นตระกูลแรกๆ ที่มาลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ใจกลางเมือง เป็นคอนโดมิเนียม ชื่อ "The Height" ในซอยทองหล่อ (สุขุมวิท 55) ผู้บริหารคือ นางสาวมนตร์ลดา พงษ์พานิช ลูกสาวคนเล็กของนายมนตรี พงษ์พานิช อดีตนักการเมืองดังหัวหน้าพรรคกิจสังคมที่วายชนม์ไปแล้ว

จณิสตา ลิวเฉลิมวงศ์ ส.ส.พรรคชาติไทย ที่นำเอาที่ดินเก่าของตระกูลมาขึ้นโครงการคอนโด และวิลล่า ในนามบริษัท ณ วิมาน จำกัด ตั้งอยู่ในย่านหัวหิน ชื่อโครงการ"เดอะ วิมานเล" มูลค่าโครงการ 250 ล้านบาท

นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์ นักการเมืองรุ่นใหญ่ของพรรคประชาธิปัตย์ มอบหมายให้ลูกมาบริหาร บริษัท ชนาพนธ์ จำกัด ประกอบด้วยชนาธิป พร้อมพันธุ์ ลูกชายคนโต ภาคมล-ธีรกร พร้อมพันธุ์ ลูกสาวคนรองและสุดท้อง โครงการชื่อ "ไม้ล้อมเรือน" เป็นบ้านเดี่ยวย่านสวนหลวง ร.9 รวมมูลค่าว่า 1,200 ล้านบาท

ตระกูล "ลิปตพัลลภ" มีโครงการอสังหาริมทรัพย์ ภายใต้ชื่อ "พราวกรุ๊ป" บริษัทในเครือ อาทิ พราวรีสอร์ทหัวหิน พราวรีสอร์ทเกาะสมุย ฯลฯ โดยมีสังวรณ์ ลิปตพัลลภ(พี่ชายนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ อดีตหัวหน้าพรรคชาติพัฒนา) เป็นประธานกรรมการบริษัท และควบคุมตำแหน่งกรรมการบริษัท ประยูร วิศิ์การช่าง จำกัด 1 ใน 5 เจ้าของวงการรับเหมาก่อสร้างด้วย ประเดิมโครงการแรก "โรงแรมปาร์ค ไฮแอท เกาะสมุย" บนเนื้อที่กว่า 100 ไร่ โดยบริษัท "พราว รีสอร์ท เกาะสมุย" ซึ่งเป็นการร่วมทุนต่างชาติ "เฟิร์ส โอเรียนทอล" ใช้งบลงทุนกว่า 3,000 ล้านบาท ส่วนบริษัทในเครือ "พราว รีสอร์ท หัวหิน" (โดยรายงานข่าวแจ้งว่า ชื่อบริษัทพราวฯมีที่มาจากชื่อลูกสาวของนายสุวัจน์และพลโทหญิงพูนภิรมย์ ลิปตพัลลภ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน) พัฒนาโครงการโรงแรมระดับ 5 ดาว "อินเตอร์คอนติเนนตัล หัวหิน รีสอร์ท" ใช้งบลงทุนกว่า 400 ล้านบาท

เดือนพฤศจิกายน 2551 ประชาชาติธุรกิจได้เปิดเผยประเด็นเงินบริจาคของพรรคการเมือง โดยตั้งข้อสังเกตว่า สาเหตุสำคัญที่ยอดเงินบริจาคของพรรคพลังประชาชนลดลงจาก 34,620,000 บาท ในช่วงครึ่งปีแรกที่ชนะการเลือกตั้ง เหลือเพียง 8.740 ล้านบาทในเดือนกันยายน เนื่องจากใกล้จะมีการตัดสินจากศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับคดียุบพรรคพลังประชาชน ทำให้ผู้บริจาคไม่มั่นใจในสถานภาพของพรรคที่กำลังจะแตกเป็นเสี่ยงๆ

ด้านพรรคภูมิใจไทยชาติพัฒนา เดือนกันยายนมียอดบริจาคทั้งสิ้น 8.740 ล้านบาท ยอดเงินบริจาคมาจากญาติพี่น้องของบุคคลในพรรค

ส่วนพรรคเพื่อแผ่นดิน เดือนกันยายนมียอดบริจาค 1,471,962 บาท ผู้บริจาคหนึ่งเดียวคือนายวัชร วรรณเชษฐ์ เลขาธิการพรรค

ด้านพรรคประชาธิปัตย์ ยอดเงินบริจาคในช่วงต้นปี 2551 พบว่าอยู่ที่ 9,831,227 บาท ส่วนใหญ่เป็นหักเงินจากส.ส.ของพรรคทุกคน แต่ในงานระดมทุนที่จัดขึ้นช่วงเดือนกรกฎาคม 2551 เป็นที่น่าสังเกตว่า มีเงินบริจาคเข้าพรรคถึง 427 ล้านบาท ถือได้ว่ายอดเงินบริจาคสูงสุดเมื่อเทียบกับพรรคการเมืองอื่นๆ ถือเป็นการสัญญาณที่ดีจากกลุ่มทุน โดยเฉพาะการลงขันของกลุ่มทุนในเครือซีพี นับจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญยุบพรรคไทยรักไทยแต่ไม่ยุบพรรคประชาธิปัตย์ (30 พ.ค. 2550)

ที่น่าจับตามองคือ การบริจาคเงินของกลุ่มทุนใหม่อย่างบริษัทในเครือเดอะมอลล์ กรุ๊ป โดยแยกบริจาคในนาม บจ.สยามพารากอน ดีเวลลอปเม้นท์ บจ.สยามพารากอน รีเทล และ บจ.เดอะมอลล์ กรุ๊ป รวมถึงการบริจาคเงินของ 2 บริษัทยักษ์ใหญ่ดีเวลลอปเปอร์ คือ บมจ.แอล.พี.เอ็น ดีเวลลอปเม้นท์ , บมจ.เอเชียน พร็อพเพอร์ตี้ ดีเวลลอปเม้นท์ รวมถึง บจ.อุตสาหกรรมไฟฟ้า

ประชาชาติธุรกิจยังได้เสนอข่าว การตรวจสอบโครงการก่อสร้างปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำทั่วประเทศของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2550-2551 มีการใช้งบประมาณไปกว่า 1,300 ล้านบาท และพบว่าบริษัทเครือข่ายนักการเมืองอย่างน้อย 3 รายเข้าไปเกี่ยวข้องกับการรับเหมาก่อสร้างโครงการนี้ด้วย คือ

- 1) บริษัท เอ็ม.เค.อาร์. มอเตอร์ จำกัด และ หจก.ท่าราบก่อสร้างของนายมานิต นพอมรบดี ส.ส.ราชบุรี พรรคมัชฌิมาธิปไตย เป็นผู้รับเหมายาอย่างน้อย 3 แห่งใน จ.ราชบุรี วงเงินประมาณ 5 ล้านบาท ทำสัญญาวันที่ 9 กรกฎาคม 2551 (บริษัท เอ็ม.เค.อาร์. มอเตอร์ จำกัด มีทุนจดทะเบียน 20 ล้านบาท โดยนายมานิตถือหุ้น 169,100 หุ้น มูลค่า 16,910,000 บาท นางสาวกุลวลี และนายมานะ นพอมรบดี ลูกสาวและลูกชายนายมานิต ถือหุ้น 20,000 หุ้น มูลค่า 2 ล้านบาท และหจก.ท่าราบก่อสร้าง มีทุนจดทะเบียน 100 ล้านบาท นายมานิตถือหุ้น 36 ล้านบาท นางสาวกุลวลีและนายมานะ นพอมรบดี ถือหุ้น 42 ล้านบาท)
- 2) บริษัท ประสงค์พร จำกัด ของนายทศพร โพรสุธน เครือญาตินายประภัตร โพรสุธน ส.ส.ระบบสัดส่วนพรรคชาติไทย รับเหมาปรับปรุงและฟื้นฟูบึงสามจุ่น จ.สุพรรณบุรี วงเงิน 35.1 ล้านบาท ทำสัญญาวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2551 และก่อนหน้านี้บริษัทนี้ได้เป็นผู้รับเหมาปรับปรุงและฟื้นฟูบึงลำคอง ต.วังน้ำซับ อ.ศรีประจันต์มาแล้ว ในวงเงิน 14.2 ล้านบาท
- 3) หจก.พิษณุโลกวิวัฒน์พัฒนา ของ นางศกุนา วิวัฒน์ธนาตย์ ภรรยา นาย มนต์ชัย วิวัฒน์ธนาตย์ ส.ส.พิษณุโลก พรรคพลังประชาชน เป็นผู้รับเหมา 2 แห่ง ได้แก่ โครงการปรับปรุงและฟื้นฟูบึงทุ่งไข่มุก หมู่ที่ 3, 5 ต.หินลาด อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก วงเงิน 5.4 ล้านบาท และโครงการปรับปรุงและฟื้นฟูบึงเรือใหญ่ หมู่ที่ 5, 7 ต.วังวน อ.พรหมพิราม จ.พิษณุโลก วงเงิน 8.8 ล้านบาท ทำสัญญาวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2551

โดยจุดประสงค์ของการปรับปรุงฟื้นฟูบึงเรือใหญ่ คือเพื่อเป็นแหล่งเก็บกักน้ำไว้ในช่วงฤดูแล้ง สามารถช่วยเหลือประชาชน 280 ครัวเรือน พื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตร 1,750 ไร่ เป็นแหล่งน้ำให้เลี้ยงสัตว์ และทำประมง แหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด ส่วนการปรับปรุงและฟื้นฟูบึงทุ่งไข่มุกก็เช่นเดียวกัน สามารถเก็บกักน้ำใช้ในการเพาะปลูกพืชไร่ 690 ไร่ เลี้ยงโคกระบือ 150 ตัว สุกร 370 ตัว เป็ดไก่จำนวนมาก

เมื่อผู้สื่อข่าวได้ลงพื้นที่ไปตรวจสอบโครงการปรับปรุงและฟื้นฟูบึงเรือใหญ่ ที่อ.พรหมพิราม จ. พิษณุโลก และสอบถามประชาชนที่อาศัยอยู่ในแถบที่สามารถใช้ประโยชน์จากบึงเรือใหญ่ได้ ปรากฏว่า มีความคิดเห็นแยกออกเป็น 2 ฝ่ายคือ

ฝ่ายแรกกล่าวว่า เมื่อมีการปรับปรุงฟื้นฟู ทำให้พื้นที่มีแหล่งเก็บกักน้ำ ชาวบ้านบางส่วนได้รับผลประโยชน์จากการเพาะเลี้ยงปลาและสูบน้ำไปใช้เพื่อการเกษตร

ขณะที่อีกฝ่ายเช่น นางละอา มากมา อายุ 63 ปี ชาวบ้านหมู่ 7 ต.วังวน กล่าวว่า “ที่นาอยู่ห่างจากบึงเรือใหญ่ไม่ถึง 500 เมตร แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้เลย ยังคงต้องใช้น้ำจากบ่อบาดาลเช่นเดิม การขุดลอกบึงเรือใหญ่ ช่วยชาวบ้านได้ไม่ก็ร้าย พื้นที่แปลงนาที่ได้รับประโยชน์เฉพาะพื้นที่รอบบึงเท่านั้น ห่างออกมา 200 เมตร ยังคงใช้น้ำจากคลองน้ำสาธารณะ แม่น้ำยมสายใหม่ และบ่อบาดาล มองว่าเป็นการใช้งบประมาณที่เปล่าประโยชน์ หากเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์กับตัวงบประมาณที่สูงถึงเกือบ 9 ล้านบาท” เช่นเดียวกับนายสุชาติ อ่องเกษม รองนายก อบต.วังวน กล่าวว่า “ใช้งบประมาณไม่คุ้ม เพราะพื้นที่จริงของบึงสาธารณะนี้คือ 83 ไร่ แต่การขุดลอกบึงจะใช้พื้นที่ประมาณ 30-40 ไร่เท่านั้น น่าจะนำงบประมาณมาขุดบึงเพิ่มเติม พร้อมกับขุดลอกคลองสาธารณะพื้นที่ใกล้เคียงบึงเรือใหญ่ให้เชื่อมต่อกับแม่น้ำยม เพื่อที่ว่าในฤดูแล้งจะได้ดึงน้ำจากแม่น้ำยมมาที่บึงเรือใหญ่ได้ด้วย ส่วนการใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำก็มีเพียงเกษตรกรที่ทำนาไม่กี่สิบรายที่ได้รับประโยชน์ อีกทั้งยังมีปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะของประชาชนซึ่งเป็นกรณีพิพาทในชั้นศาล”

การนำเสนอข้อมูลของประชาชาติธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการรับเหมาโครงการของกรมทรัพยากรน้ำ เหล่านี้ อาจทำให้นักการเมืองอย่างน้อย 2 ราย คือ นายมานิต นพอมรบดี ส.ส.ราชบุรี พรรคประชาธิปัตย์ และ นายมนต์ชัย วิวัฒน์ธนาฒย์ ส.ส.พิษณุโลก พรรคพลังประชาชน อาจมีปัญหาด้านคุณสมบัติความเป็น ส.ส. เนื่องจากมีผลประโยชน์ทับซ้อน จากการที่นักการเมืองเป็นคู่สัญญากับรัฐ

ผู้สื่อข่าวรายงานว่า ยังพบความผิดปกติในการรับเหมาโครงการของกรมทรัพยากรน้ำที่บริษัทเดียวแต่ถือครองสัญญาว่าจ้างถึง 36 สัญญา คือ บริษัท ธนพูนทวี จำกัด มีผู้ถือหุ้นกลุ่มเดียวกับห้างหุ้นส่วนจำกัด ที.พี.เอส.เอ็นจิเนียริ่ง แอนด์ ซัพพลาย โดยกระจายสัญญาไปตามบริษัทที่ถือหุ้น แบ่งเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด ที.พี.เอส.เอ็นจิเนียริ่ง แอนด์ ซัพพลาย มีหุ้นส่วนผู้จัดการ 3 คน คือ นายทวีศักดิ์ คล้ายคลึง นายกิตติพงศ์ คำทอง และนางสุพิชฌาย์ วาสประเสริฐสุข ได้รับการว่าจ้างถึง 20 โครงการ ในจำนวนนี้เป็นโครงการในพื้นที่สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 7 (ภาคตะวันตก) ถึง 9 แห่ง สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 2 (ภาคกลาง) จำนวน 4 แห่ง และสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 (ภาคใต้) จำนวน 7 แห่ง บริษัท ธนพูนทวี จำกัด มีกรรมการและผู้ถือหุ้นใหญ่ 3 คนคือ นางสาววาสนา ธิวัตร นายธีระศักดิ์ วาสประเสริฐสุข และนางสาวจุฑามาศ วาสประเสริฐสุข เป็นคู่สัญญากว่า 10 โครงการ ส่วนมากเป็นโครงการภาคตะวันตกและภาคกลาง

รวมถึงบริษัทอื่นๆที่ยังไม่ทราบข้อมูลผู้ถือหุ้นที่ชัดเจนอีกคือ ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิษย์สุขสำราญ ก่อสร้าง ได้รับว่าจ้างในพื้นที่สำนักทรัพยากรน้ำภาค 2 จำนวน 6 แห่ง และหจก.น้อยเจริญก่อสร้าง ได้รับว่าจ้างในพื้นที่ภาค 6 (ภาคตะวันออก) จำนวน 8 แห่ง

แหล่งข่าวจากสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 7 ให้ข้อมูลความไม่ชอบมาพากลในเรื่องนี้ว่า

...โครงการปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำในสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 7 ที่เสนอเข้ามา บางส่วนเป็นผู้นำในท้องถิ่นหรือ ส.ส. ในพื้นที่ แต่ต้องผ่านกระบวนการพิจารณาจากสำนักงานทรัพยากรน้ำอีกชั้นหนึ่ง แม้ว่าผู้ยื่นซองเป็นบริษัทของนักการเมือง ถ้าทำตามระเบียบถูกต้องก็ไม่สามารถไปกีดกันได้ อย่างไรก็ตามการประกวดราคาบางโครงการมีผู้ยื่นซอง 1 ราย หรือ 2 รายเท่านั้น

เมื่อย้อนกลับไปที่โครงการรับเหมาก่อสร้างทางหลวง และกรมทางหลวงชนบท ยังพบอีกว่าบริษัทของนายมานิต นพอมรบดี ส.ส.ราชบุรี พรรคประชาธิปัตย์ไทย คือ หจก.ท่าราบก่อสร้าง ยังเป็นคู่สัญญา กับหน่วยงานเหล่านี้อีกด้วย รวมวงเงินทั้งหมดถึง 41.6 ล้านบาท ในช่วงที่นายมานิตรับตำแหน่งทางการเมือง (ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส.วันที่ 22 มกราคม 2551) คือ

- 1) แขวงทางหลวงประจวบคีรีขันธ์ (หัวหิน) ได้ทำสัญญากับห้างหุ้นส่วนจำกัดท่าราบก่อสร้าง ในการปรับปรุงทางหลวงเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวระยะทาง 1.8 ก.ม. วงเงิน 13.8 ล้านบาท
- 2) แขวงทางหลวงสมุทรสาคร ได้จ้างเหมาเสริมผิวแอสฟัลต์ ทางหลวงหมายเลข 35 วงเงิน 7.2 ล้านบาท
- 3) กรมทางหลวงชนบท คือ สำนักงานทางหลวงชนบทสมุทรสาคร ว่าจ้างให้ก่อสร้างขยายทางผิวลาดยาง (โดยวิธี pavement in-place recycling) ถนนสายราชบุรี 3012 แยกทางหลวงหมายเลข 323-บ้านห้วยกระบอก อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ระยะทาง 2.4 กิโลเมตร วงเงิน 20.6 ล้านบาท โครงการทั้งหมดรวมเป็นถึงเงิน 41.6 ล้านบาท

ซึ่งผู้สื่อข่าวได้โทรติดต่อนายมานิต นพอมรบดี ถึงเรื่องราวการประมูลโครงการเหล่านี้เพื่อไขความกระจ่าง แต่ไม่สามารถติดต่อนายมานิตได้

เดือนพฤศจิกายน 2551 ประชาชาติธุรกิจเปิดประเด็น ความร้ายแรงผิดปกติของนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ภรรยา นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ในกรณีโครงการหมู่บ้าน “ชินนิชาวิลล์” ต่อจากเดือนตุลาคม ตั้งข้อสงสัยว่า

เมื่อครั้งที่เปิดตัวโครงการนี้นางเยาวภาและนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ได้ออกมาต้อนรับแขกคล้ายคังเป็นเจ้าของโครงการ และมีรัฐมนตรีมาร่วมงานมากมาย แต่เมื่อตรวจสอบแล้วกลับไม่พบว่าตระกูลวงศ์สวัสดิ์ถือหุ้นอยู่ในโครงการนี้เลย เมื่อนักข่าวพยายามสอบถามความจริง นางเยาวภาปฏิเสธว่าไม่ได้ถือหุ้นในหมู่บ้านดังกล่าว โดยอ้าง

ว่า "ชินนิชาวิลด์" ชื่อของหมู่บ้านพ้องกับชื่อ "ชินนิชา" ลูกสาวคนโต เพราะนางวิสา จี
นะวิจารณ์ กรรมการผู้จักโครงการ ตั้งชื่อให้ เพราะเห็นว่าไพเราะดี

แต่เมื่อตรวจสอบข้อมูลลึกกลงไปจะพบว่าโครงการหมู่บ้าน "ชินนิชาวิลด์" มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
นางเยาวภา จากการตรวจสอบจากกรมพัฒนาธุรกิจการค้า พบว่าบริษัท สร้างสิน พร็อพเพอร์ตี้ จำกัด
เจ้าของโครงการหมู่บ้าน "ชินนิชาวิลด์" ก่อตั้งวันที่ 23 พฤษภาคม 2537ทุนจดทะเบียนเริ่มแรก 1 ล้านบาท
วันที่ 27 มีนาคม 2546 มีกรรมการ 3 คน คือ นางวิสา จินะวิจารณ์ นางยงยุทธ วิเศษสรรค์ และ
นายสุธรรม มลิลลา อดีตผู้อำนวยการองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) โดยมี นายวัลลภ ลิ้มเจริญ
เป็นกรรมการผู้มีอำนาจ ผู้ถือหุ้นใหญ่ ณ วันที่ 14 พฤศจิกายน 2546 ได้แก่บุคคล 3 ราย

1. บริษัท ทีเอสพี โฮลดิ้ง จำกัด (เดิมชื่อบริษัท ริเวียร่า โฮลดิ้ง จำกัด) จำนวน 25,499,996 หุ้น
2. บริษัท สินมหิต จำกัด จำนวน 18,000,000 หุ้น
3. บริษัท ทรัพย์สินฟาร์ จำกัด จำนวน 1,500,000 หุ้น ต่อมาบริษัท ทรัพย์สินฟาร์ จำกัด ได้
โอนหุ้นทั้งหมดให้บริษัททีเอสพี โฮลดิ้ง จำกัด ทำให้บริษัท ทีเอสพี โฮลดิ้ง จำกัด มีหุ้นจำนวน
26,999,995 หุ้น

และในช่วงปลายปี 2546 บริษัท สร้างสิน พร็อพเพอร์ตี้ จำกัด ได้มีการตั้งบริษัทลูกขึ้นมาอีก 2
บริษัท คือ บริษัท ทรัพย์เพิ่มผล ก่อสร้าง จำกัด ประกอบธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง และบริษัทนิติบุคคลแจ้ง
วัฒนะ 17 จำกัด ทั้ง 2 แห่งมีทุนจดทะเบียนแต่ละ 1 ล้านบาท ประเด็นคือตั้งอยู่เดียวกับบริษัท สร้างสิน
พร็อพเพอร์ตี้ จำกัด และเป็นเลขที่บ้านของนางเยาวภาในขณะนี้) และเป็นการร่วมหุ้นระหว่างบริษัท ที
เอสพี โฮลดิ้ง จำกัด กับบริษัท สินมหิต จำกัด ในสัดส่วน 60% ต่อ 40% เหมือนกัน

นอกจากนี้ประชาชาติธุรกิจก็ได้เริ่มนำเสนอข้อมูลทางการเงินของพรรคประชาธิปัตย์ มีการคาด
การว่า จะมีการเปลี่ยนชื่อทางการเมือง พรรคประชาธิปัตย์อาจได้เป็นผู้นำรัฐบาล โดยเริ่มจากสนาม
เลือกตั้งผู้ว่ากรุงเทพมหานคร

หนึ่งในผู้สมัครคนสำคัญของประชาธิปัตย์คือ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร จากประวัตินั้นสืบเชื้อ
สายในชั้นหลานของรัชกาลที่ 5 เป็นบุตรพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุขุมมาภินันท์ กับ หม่อมดุษฎี บริพัตร
เกิดเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2495 จบปริญญาตรีเกียรตินิยม ด้านการเมืองปรัชญาและเศรษฐศาสตร์ จาก
มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด จบปริญญาโทด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากมหาวิทยาลัย
Georgetown สหรัฐอเมริกา ในด้านชีวิตคู่ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์เคยแต่งงานมาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรกกับบุษวดี
บุตรสาวจากตระกูลของสุพจน์-นางจิรวดี บำรุงตระกูล ใช้ชีวิตสมรสอยู่ด้วยกัน 6 ปี มีลูกชายชื่อ ม.ล.
พินิตพันธุ์ บริพัตร และหย่าขาดกัน ต่อมาได้แต่งงานใหม่กับสาวดี บุตรสาวของ พล.ต.ต.สิทธิชัย-แม่
วาสนา ภมรบุตร มีลูกชายอีก 1 คน คือ ม.ล.วราภินันท์ บริพัตร จากการเปิดเผยบัญชีทรัพย์สิน ของผู้
ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของ คณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ครั้ง

ล่าสุด ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ มีทรัพย์สิน 646.6 ล้านบาท โดยมีทรัพย์สินเป็นที่ดินกว่า 590 ล้านบาท ส่วน ภริยา นางสาววิตรี มีทรัพย์สิน 23.5 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 666.2 ล้านบาท

และยังมีราชสกุลในสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ที่สืบเชื้อสายมาจากวงศ์ "บริพัตร" อีก 1 คน คือ ม.ล.อภิเมงคกุล โสณกุล ตำแหน่งส.ส. เขต 6 กรุงเทพมหานคร เพราะทั้งพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ "ท่านแม่" ของคุณชายเต๋า กับพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุขุมมาภินันท์ "ท่านพ่อ" ของ คุณชาย สุขุมพันธุ์ ล้วนเป็นโอรสและธิดาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ต้นตระกูล "บริพัตร" ดังนั้นม.ล.อภิเมงคกุล จึงมีความกับม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ในฐานะหลาน-ลุง

ช่วงเดือนพฤศจิกายน 2551 ประชาชาติธุรกิจได้เปิดประเด็น ทรัพย์สินประเภทที่ดินของ นักการเมืองไทย ถือเป็นทรัพย์สินอีกประเภทหนึ่งที่มักเก็บสะสมกัน

ใน ครม.สมชาย วงศ์สวัสดิ์ มีรัฐมนตรีที่มีทรัพย์สินเป็นที่ดิน(แลนด์ลอร์ด)เป็นจำนวนมาก รวม 763 แปลง 5,871 ไร่ มูลค่ามากกว่า 2.2 พันล้านบาท รัฐมนตรีที่สะสมที่ดิน คือนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ,นายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ รมช.คลัง นายวรรณรัตน์ ชาญนุกูล รมว.พลังงาน นายประสงค์ โสมิตานนท์ รมช.มหาดไทย นายโอฬาร ไชยประวัติ รองนายกรัฐมนตรี นางอุไรวรรณ เทียนทอง รมว.แรงงาน นายชวรัตน์ ชาญวีรกูล รองนายกรัฐมนตรี นายไชยา สะสมทรัพย์ รมว.พาณิชย์ นายปรีชา เร่งสมบูรณ์สุข รมช.มหาดไทย นายมัน พัทโนทัย รมว.ไอซีที นายวรวัจน์ เอื้ออภิญญกุล รมว.วัฒนธรรม นายวิชาญ มีนชัยนันท์ รมช.สาธารณสุข นายวีระศักดิ์ โควสุรัตน์ รมว.การท่องเที่ยวและกีฬา นายวุฒิพงศ์ ฉายแสง รมว.วิทยาศาสตร์ นายศรีเมือง เจริญศิริ รมว.ศึกษาธิการ นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ รมว.ต่างประเทศ นายสมพัฒน์ แก้วพิจิตร รมช.เกษตรฯ นายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ รมว.ยุติธรรม นายสมศักดิ์ ปรีศนันท์กุล รมว.เกษตรและสหกรณ์ นายสันติ พร้อมพัฒน์ รมว.คมนาคม นายสุขุมพงษ์ โง่นคำ รมต.ประจำสำนักนายกฯ นายสุชาติ ธาดาธำรงเวช รมว.คลัง อดีตหัวหน้าพรรคเพื่อไทย นายสุพล ฟองงาม รมต.ประจำสำนักนายกฯ นายโสภณ ชาร์มย์ รมช.คมนาคม นายอุดมเดช รัตนเสถียร รมว.การพัฒนาสังคมฯ พ.ต.ท.บรรยณ ตั้งภากรณ์ รมช.พาณิชย์ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รองนายกฯ พล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ รมว.มหาดไทย พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก รมว.อุตสาหกรรม พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกฯ ซึ่งลาออกไปบวชแล้วว่าไม่มีที่ดิน แต่คุณหญิงพันธุ์เครือมีที่ดิน ร.ต.หญิง ระนองรักษ์ สุวรรณฉวี ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รมว.สาธารณสุข นางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รมว.ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นายธีระชัย แสงแก้ว รมช.เกษตรฯ และนายสงคราม กิจเลิศไพโรจน์ รมช.พาณิชย์ ไม่มีที่ดิน แต่นางอรุณลักษณ์กริยามิที่ดิน ส่วนรัฐมนตรีที่ไม่มีที่ดินคือ นายวรวัฏ ศิลปอชา รมช.คมนาคม

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองได้เกิดเหตุการณ์ การปล่อยข่าวผ่านเว็บไซต์ให้ยกเลิกสนับสนุนธุรกิจ ที่ให้การสนับสนุนพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยการให้ผู้ที่ไม่ชอบกลุ่มพันธมิตรฯ ร่วมกันปิด บัญชีของธนาคาร 2 แห่ง คือ ธนาคารกรุงเทพ และ ธนาคารกสิกรไทย

เหตุที่ต้องเป็นธนาคาร 2 แห่งนี้ ก็เนื่องมาจากการที่ธนาคารกรุงเทพ โดยนายชาติรี โสภณพนิช กับ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด อีกทั้งคุณหญิงกัลยา โสภณพนิช ก็เป็นนักการเมืองสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ผู้ปล่อยข่าวยังกล่าวย้อนไปในยุคหลังรัฐประหาร 2490 ว่า เป็นช่วงเวลากลุ่มนายพลกับธนาคารกรุงเทพมีความใกล้ชิดและเกี่ยวพันกันมากที่สุด เหตุการณ์ที่ชัดเจนอีกเหตุการณ์หนึ่งก็คือ ในช่วงรัฐบาลพลเอกเปรมได้เกิดการปล่อยข่าวลือที่เป็นลบกับธนาคารกรุงเทพผ่านสื่อยักษ์ใหญ่ จนพลเอกเปรมในฐานะนายกรัฐมนตรี ต้องออกมาแถลงข่าวการันตีสถานะของแบงก์ อย่างหนักแน่น

อย่างไรก็ตาม นายชาติรี โสภณพนิช ประธานกรรมการธนาคารกรุงเทพ ได้ปฏิเสธว่า “หลายปีที่ผ่านมาเราไม่เคยยุ่งกับการเมืองหรือใคร ส่วน พล.อ.เปรม ประธานองคมนตรีนั้น ยอมรับว่าสนิทกัน เพราะเป็นผู้ใหญ่ที่นับถือ แต่เราไม่เคยคุยกันเรื่องการเมืองแม้แต่นิดเดียว ซึ่งการจะเอาเงินออกจากแบงก์ ไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างแน่นอน”

ส่วนธนาคารกสิกรไทยนั้นมีการเชื่อมโยงกันระหว่าง ระหว่าง ตระกูลลำซำ กับ นายสนธิ ลิ้มทองกุล แกนนำพันธมิตรฯ

เดือนธันวาคม 2551 ประชาชาติธุรกิจได้หยิบยกข้อมูลเงินบริจาคพรรคการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์มานำเสนอเพิ่มเติม โดยย้อนกลับไปได้ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2550 (หลังเหตุการณ์ยุบพรรคไทยรักไทย ไม่ยุบพรรคประชาธิปัตย์) เฉพาะยอดบริจาคเดือนกรกฎาคม 2550 เดือนเดียวสูงถึง 99 ล้านบาท โดยบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซี.พี.) ซี.พี.บริจาคให้พรรคประชาธิปัตย์ถึง 23 ล้านบาท นอกจากนั้นยังมีกลุ่มทุนอื่นอีก เช่น กลุ่มสหวิริยา บริจาครวม 9 ล้านบาท บริษัท บางกอก ไตรวิชั่น จำกัด บริษัท ทยักษ์ทำป้ายโฆษณา บริจาค 9 ล้านบาท บริษัท ฮัลโหล บางกอก ไตรวิชั่น จำกัด บริจาค 5 ล้านบาท บริษัท จีเนียส ทราฟฟิค ซีเอสเอ็ม จำกัด ของนายสนธิ วรปัญญา บริจาค 3 ล้านบาท

เห็นได้ว่าในช่วงก่อนการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครนั้น ยอดเงินบริจาคพรรคการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์เดือนกันยายน 2551 พบว่ามียอดบริจาคเงินกว่า 11 ล้านบาท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเงินหักจาก ส.ส.ของพรรคโดยเฉพาะเดือนตุลาคม 2551 กลุ่มห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์และสยามพารากอน ได้บริจาคให้พรรคอีก 2 ล้านบาท

ส่วนยอดบริจาคเงินล่าสุดในเดือนพฤศจิกายน 2551 พรรคประชาธิปัตย์มียอดบริจาครวมทั้งสิ้น 119.6 ล้านบาท โดยมีผู้บริจาคตั้งแต่ 1 ล้านบาทขึ้นไป มากถึง 53 ราย และมีกลุ่มทุนใหม่หน้าใหม่ที่ร่วมบริจาค

ที่น่าสนใจคือ บริษัทในกลุ่ม ซี.พี.ของตระกูลเจียรวนนท์ที่ถือเป็นเงินใหญ่ รวมแล้วตั้งแต่ช่วงกลางปี 2550 เป็นต้นมา บริษัทในเครือซี.พี.บริจาคเงินให้พรรคประชาธิปัตย์มาแล้วกว่า 60 ล้านบาท รวมถึงธนาคารกรุงเทพที่เปิดตัวในการบริจาคเงินครั้งนี้อย่างชัดเจน

จากการรวบรวมข้อมูลกลุ่มทุนพรรคประชาธิปัตย์ภายหลังก้าวขึ้นมาเป็นพรรครัฐบาล พบว่า มีกลุ่มทุนใหญ่ๆ ที่ให้การสนับสนุนทางการเงิน อาทิ ตระกูลเจียรวนนท์ เจ้าของกิจการเจริญโภคภัณฑ์อาหารหรือ CPF ที่มีอาณาจักรครอบคลุมตั้งแต่สินค้าเกษตร เซเว่นอีเลฟเว่น จนถึงโทรศัพท์มือถือทรูมูฟ ตระกูลลำซำ เจ้าของใหญ่ธนาคารกสิกรไทยหรือ KBANK ตระกูลโสภณพนิช เจ้าของใหญ่ธนาคารกรุงเทพหรือ BBL ซึ่งล้วนแต่เป็นบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหุ้นไทยทั้งหมด

นอกจากนี้ยังมีตระกูลสารสิน เจ้าของธุรกิจน้ำตาล "โคล่า" บริษัท ไทยน้ำทิพย์ จำกัด หรือแม้แต่ตระกูลเบญจรงค์กุลอดีตเจ้าของ บมจ.ยูไนเต็ด คอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี หรือ บมจ.โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น หรือ DTAC (ปัจจุบันขายให้กลุ่มเทเลนอร์ไปแล้ว) รวมทั้งกลุ่มตระกูลจากัดกนิข อดีตเจ้าของ บมจ.เจนเนอรัล เอนจิเนียริง จำกัด หรือ GEN (ขายให้กับบริษัท ชันโซ่ คอร์ปอเรชั่น จำกัดไปแล้ว) ก็ร่วมเป็นผู้บริจาคด้วย

ส่วนยอดเงินบริจาคพรรคการเมืองเดือนพฤศจิกายน 2552 ของพรรคอื่นที่มีดังนี้ คือ พรรคพลังประชาชน 10 ล้านบาท รวมใจไทยชาติพัฒนา 3.7 ล้านบาท และพรรคกิจสังคม 20,000 บาท

ในเดือนธันวาคม 2551 เกิดเหตุการณ์สำคัญ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญตัดสินคดียุบพรรคพลังประชาชน จนเป็นเหตุให้นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีพิเศษจึงแต่งตั้งให้ นายชวรัตน์ ชาญวีรกูล ดำรงตำแหน่งรักษาการนายกรัฐมนตรี

ประชาชาติธุรกิจจึงเริ่มเสนอข้อมูลทางการเงินของนายชวรัตน์ ชาญวีรกูล ผู้ก่อตั้งบริษัทซิโน-ไทย เอ็นจิเนียริงฯ บริหารธุรกิจก่อสร้างยักษ์ใหญ่ ซึ่งปัจจุบันล้วนแต่มีกำไรอย่างต่อเนื่อง เช่น บริษัท เอสทีพี แอนด์ ไอ จำกัด (มหาชน) บริษัท ซิโน-ไทย เอ็นจิเนียริง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) บริษัท เอส ที ไอ ที่ จำกัด บริษัทรับเหมาก่อสร้าง ด้วยต้นทุนของตระกูล "ชาญวีรกูล" ที่มีมูลค่างานก่อสร้างรวม 2 หมื่นกว่าล้านบาท ทั้งโครงการสนามบินสุวรรณภูมิ 12,260 ล้านบาท โรงไฟฟ้าราชบุรี วงเงิน 4,325 ล้านบาท โรงงานไฟฟ้าแก่งคอย 2,534 ล้านบาท โรงงานไฟฟ้ากรุงเทพใต้ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) 2,360 ล้านบาท ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ได้ดำรงตำแหน่งรักษาการนายกรัฐมนตรี ในฐานะทุนทางการเมือง แม้ปัจจุบันแม้จะถ่วงโอนธุรกิจครอบครัวไปให้ลูกๆ ดูแลแล้ว โดยเฉพาะนายอนุทิน ชาญวีรกูล บุตรชาย อดีตรัฐมนตรีพรรคไทยรักไทยคนบ้านเลขที่ 111 ที่ถูกเว้นวรรคการเมือง 5 ปี จากการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินครั้งล่าสุด พบว่า นายชวรัตน์แจ้งว่าบัญชีมีทรัพย์สินถึง 69.7 ล้านบาท ส่วนนางทัศนีย์ ภรรยา มีทรัพย์สิน 38.1 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 107.8 ล้านบาท

ในระหว่างการรื้อเลือกรัฐบาลใหม่ ประชาชาติธุรกิจได้เสนอข่าว พ่อลูกตระกูล "ชิดชอบ" ก่อนกลายเป็นตัวแปรทางการเมืองที่สำคัญในการพลิกขั้วการเมือง ในการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีคณะที่ 59 ของประเทศไทย ตัวแปรสำคัญในทางการเมืองไทย ผู้เป็นพ่อคือ นายชัย ชิดชอบ จะเป็นผู้กดดันกำหนดวันประชุมสภา เพื่อเลือกนายกรัฐมนตรี คนที่ 27 ผู้เป็นลูกคือ นายเนวิน ชิดชอบและกลุ่มเพื่อนเนวิน

หากย้อนไปดูอำนาจทางการเมืองของนายเนวิน ชิดชอบ จะพบว่าในโควตารัฐมนตรี หรือแม้แต่ไผ่โยกย้ายต่างๆจะต้องมีความเกี่ยวข้องกันกับตระกูลชิดชอบนี้ ในส่วนของทุนการเมืองตระกูลชิดชอบนั้น จากการยื่นบัญชีทรัพย์สินสมัยพ้นจากตำแหน่ง รมช.เกษตรและสหกรณ์ ครบ 1 ปี เมื่อวันที่ 2 ส.ค.2549 ของนายเนวิน ชิดชอบ พบว่ามีทรัพย์สิน 256,491,474 บาท หนี้สิน 115,742,497 บาท รวมมีทรัพย์สินมากกว่าหนี้สิน 140,748,977 บาท นางกรุณา ชิดชอบ ภริยา มีทรัพย์สินรวม 752,405,499 บาท ขณะที่นายชัย ชิดชอบ ประธานสภาผู้แทนราษฎร พ่อของเนวิน ชิดชอบ มีทรัพย์สินทั้งสิ้น 72,861,274 บาท ส่วนนางละออง ชิดชอบ ภริยา มีทรัพย์สินทั้งสิ้น 78,126,975 บาท นอกจากนี้ นายชัยและนางละอองยังมีธุรกิจโรงโม่หิน และรับเหมาก่อสร้างขนาดใหญ่ 2 แห่ง ใน ต.อิสาน อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ ได้แก่ บจก.ศิลาชัยบุรีรัมย์ (1991) และหจก.ชัย ชิดชอบ

อนุทิน ชาญวีรกูล เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่กล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนขั้วรัฐบาล เนื่องจากนายอนุทินนั้นมีความส่วนสำคัญในการรวมกลุ่มเพื่อนเนวินและพรรคภูมิใจไทย ในการสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์เป็นฝ่ายรัฐบาล และเป็นทุนทางการเมืองที่สำคัญในฐานะกรรมการ ม.ช.ซีโน-ไทย เอ็นจีเนียริง แอนด์ คอนสตรัคชั่น โดยบิดาของนายอนุทินคือนายเชาวรัตน์ ชาญวีรกูล อดีตรักษาการนายกรัฐมนตรีแทนนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์

เมื่อยังไม่มีถึงเวลาการลงคะแนนในการจัดรัฐบาลที่ชัดเจนว่าฝ่ายใดจะได้เป็นผู้จัดตั้ง แต่ประชาชาติธุรกิจคาดว่าน่าจะเป็นพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้เป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล จากการตรวจสอบกลุ่มทุนภายในพรรคประชาธิปัตย์เอง ณ ตอนนี พบว่ามีตระกูลล่าช้า ของนายโพธิพงษ์ ล่ำซำ ตระกูลบริพัตร ของ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ซึ่งมี ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์และภรรยา มีทรัพย์สินรวม 656.2 ล้านบาท ตระกูลโสภณพนิช ของคุณหญิงกัลยา โสภณพนิช ซึ่งคุณหญิงกัลยาและสามี มีทรัพย์สินรวม 662 ล้านบาท ตระกูลไกรฤกษ์ ของนายจตุ ไกรฤกษ์ หรือ ตระกูลจาติกวณิช ของนายกรณ์ จาติกวณิช ซึ่งนายกรณ์และภรรยา มีทรัพย์สินรวม 929.2 ล้านบาท ส่วนนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคและภรรยา มีทรัพย์สินรวม 51.2 ล้านบาท นอกจากนี้ในพรรคประชาธิปัตย์ยังมี ส.ส. ที่มีทรัพย์สินระดับ 100 ล้านบาทอีกหลายคน อาทิ นายประกอบ จีระกิตติ ส.ส.ระบบสัดส่วน นายทศพร เทพบุตร สามีนางอัญชลี เทพบุตร นายพีรพันธุ์ สาลิรัฐวิภาค นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ และนายสุเทพ เทือกสุบรรณ เลขาธิการพรรค

หลังจากการจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ของพรรคประชาธิปัตย์ โดยมีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ตำแหน่งรัฐมนตรีที่น่าสนใจและถูกจับตามองมากที่สุด คือ นางพรทิวา นาคาศัย

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เนื่องจากเป็นมือใหม่แต่กลับได้คุมกระทรวงสำคัญทางเศรษฐกิจ เมื่อดู
ทุนทางการเมืองของนางพรทิพา นาคาศัย พบว่านางพรทิพาเป็นลูกสาวเจ้าของสถานบริการอาบอบนวด
"โฟซ์ดอน" คู่สมรสชื่อ นายอนุชา นาคาศัย อดีต ส.ส.ชัยนาท พรรคไทยรักไทย มีขวาทของนายสมศักดิ์
เทพสุทิน(เจ้าของบริษัท สุโขทัย เอ็นจิเนียริง คู่สัญญารับเหมาก่อสร้างในภาคเหนือนับพันล้านบาทในแต่ละปี)
บิดาของนางพรทิพา คือ นายสุรินทร์ เจ้าของธุรกิจอาบอบนวด รับเหมาก่อสร้าง และ
อสังหาริมทรัพย์นับสิบแห่ง มูลค่านับพันล้านบาท รวมถึงถือหุ้นและเป็นกรรมการถึง 11 บริษัท ขณะที่
นายสุชัย ศักดิ์ศิริเวทย์กุล น้องชายนางพรทิพาถือหุ้นและเป็นกรรมการธุรกิจอีก 12 แห่ง จากการแจ้ง
บัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ระบุว่า มีทรัพย์สิน 144.2 ล้านบาท ขณะที่นายอนุชามี
ทรัพย์สิน 6.5 ล้านบาท บุตรมีเงินฝาก 2 แสนบาทเศษ รวมมีทรัพย์สินทั้งหมด 151 ล้านบาท นับว่าได้
เป็นรัฐมนตรีที่มีฐานทุนสูงทีเดียว

ยังมีรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อีกหลายคนที่ถูกมองว่าได้รับตำแหน่งเพราะ
มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุนทางการเมือง เช่นนายวีระชัย วีระเมธีกุล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
โดยนายวีระชัยเป็นลูกชายของ สุชัย วีระเมธีกุล และเป็นอดีตเชยกกลุ่ม ซี.พี. ทำให้ถูกมองว่าเข้ามาใน
แวดวงการเมืองก็เพราะฐานะของนายทุนพรรคประชาธิปัตย์

รวมถึงคุณหญิงกัลยา โสภณพนิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จาก
การเป็นสะใภ้ของตระกูลโสภณพนิช ทำให้ถูกมองว่าความสัมพันธ์กับกลุ่มทุนธนาคารกรุงเทพ ทำให้มี
ส่วนหนุนให้ได้ตำแหน่งนี้เช่นกัน

ในการจัดตั้งรัฐบาลของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเบื้องหลังนั้นกล่าวกันว่า มีสตรีคนหนึ่งเป็นผู้มี
บทบาทในการชักนำกลุ่มเพื่อนเนวินและแกนนำพรรคประชาธิปัตย์เข้าพบผู้นำกองทัพในค่ายทหาร จน
พรรคประชาธิปัตย์ได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลและมีนายอภิสิทธิ์เป็นนายกรัฐมนตรี สตรีที่ถูกระบุถึงนี้ มี
ชื่อว่า “แดง” จินตนา เครือพิมพ์ ทำงานในวงการประชาสัมพันธ์เป็นเจ้าของธุรกิจอย่างน้อย 3 บริษัทคือ
1.บริษัท แกร์ททิว จำกัด 2. บริษัท บิ๊กอินสไปร์ แอดเวอร์ไทซิง จำกัด และ 3.บริษัท วิน คอร์ปอเรท
จำกัด และบริษัทเหล่านี้ได้โครงการผลิตสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการของหน่วยงานราชการหลาย
แห่ง รวมกว่า 364 ล้านบาท (ตั้งแต่ในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ) โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการ
การเลือกตั้ง ในช่วงปลายปี 2547-2548 มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 120 ล้านบาท ต้องจับตามดูต่อไปว่าในสมัย
รัฐบาลนายอภิสิทธิ์นี้บริษัทของนางสาวจินตนาจะได้งานโครงการจากทางภาครัฐอีกหรือไม่

หลังนำเสนอข่าวการจัดตั้งรัฐบาลที่ซับซ้อนซ่อนเงื่อนแล้ว ประชาชาติจึงหันกลับเปิดประเด็น
เรื่องเงินบริจาคเข้าพรรคประชาธิปัตย์อีกครั้ง โดยให้ครั้งนี้ถือเป็นเรื่องนี้อื้อฉาว เมื่อพรรคประชาธิปัตย์รับ
เงินของจากบริษัท ทีพีโอโพลิน ที่มีนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ เป็นผู้บริหาร ที่ถูกกล่าวถึงในเวทีนปช.
เกี่ยวกับการที่บริษัททีพีโอโพลิน ของนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์จ้าง บริษัทเมซโซอะ บิซิเนส แอนด์ ครี
เอชั่น จำกัด (ปัจจุบันไม่มีบริษัทนี้แล้ว เนื่องจากศาลล้มละลายกลางได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด) ทำ

ป้าย คัดเอาต์ ใบปลิวประชาสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งในปี 2547-2548 ในราคาเกือบ 250 ล้านบาท ซึ่งบริษัทเมซโซอะฯ มีนายประจวบ สังขว เป็นผู้บริหาร และมีกรรมการบริหารพรรคที่น่าสนใจคือ น.ส.สุพัชรี ธรรมเพชร ลูกสาวนายสุพัฒน์ ธรรมเพชร ส.ส.พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์(นางสาวสุพัชรีกล่าวว่าได้ลาออกในปี 2544) และนายไทกร พลสุวรรณ แกนนำเครือข่ายอีสานภูษาคติ

โดยบริษัทที่พีไอพลีนจะโอนเงินครั้งละ 1.8-1.9 ล้านบาท ไปยังบริษัทเมซโซอะฯ เพื่อป้องกันคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ตรวจสอบ และไม่มีหลักฐานว่าบริษัทเมซโซอะฯ นำเงินไปจัดซื้ออุปกรณ์การทำงานมาอย่างใด แต่มีหลักฐานว่าบริษัทเมซโซอะฯ ได้โอนเงินเข้าบัญชีญาติพี่น้องและคนใกล้ชิดสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ อาทิ นายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ เลขาธิการพรรคในขณะนั้น นายนิพนธ์ บุญญามณี ส.ส.สัดส่วน นายประพร เอกอุรุ ส.ส.สงขลา และเป็นที่น่าสังเกตว่าก่อนการเลือกตั้ง 6 กุมภาพันธ์ 2548 มีความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจโดยเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2548 มีการโอนเงินภายในวันเดียวกว่า 20 ล้านบาท ซึ่งถ้าการออกมาเปิดเผยข้อมูลของกลุ่มนปช.ในครั้งนี้มีหลักฐานที่พิสูจน์ได้ พรรคประชาธิปัตย์อาจมีสิทธิถูกยุบพรรค

ซึ่งเมื่อประชาชาติธุรกิจได้ลงพื้นที่ตรวจสอบบริษัทเมซโซอะฯ พบว่าเป็นเพียงทาวน์เฮาส์ 2 ชั้น ประตูทางเข้าเป็นไม้ ลักษณะตัวอาคารถูกตกแต่งเป็นออฟฟิศทำงานมาก่อน ชั้น 2 ของทาวน์เฮาส์เป็นห้องพัก และมีระเบียงกว้างยื่นออกมาไม่มีผู้อาศัยอยู่ในอาคาร เพราะประตูด้านหน้าถูกคล้องด้วยกุญแจดูจากสภาพน่าจะร้างมานานแล้ว ในขณะที่บ้านหลังข้างๆ เป็นร้านขายก๋วยเตี๋ยว

นอกจากประเด็นเงินบริจาคของพรรคประชาธิปัตย์แล้ว ประชาชาติธุรกิจยังได้เสนอข้อมูลที่น่าสงสัยว่าจะการเป็นการฮั้วประมูล ระหว่างบริษัทรับเหมาก่อสร้างยักษ์ใหญ่ที่มีความสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักการเมืองและหน่วยงานของรัฐ

โดยเริ่มจาก การที่กรมทางหลวงเปิดประมูลสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ 3 โครงการใหญ่ คือ 1.โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 จังหวัดนครพนม ระหว่างนครพนม-คำม่วง โดยบมจ.อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ ชนะประมูล ส่วนอีก 2 โครงการที่ยังไม่ได้มีการประมูล คือ 2.โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 4 ที่เชียงของ-ห้วยทราย โดยบริษัทผู้ประมูลจะคัดเลือก 10 ราย อาทิ บมจ.ช.การช่าง , บมจ.อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ , บมจ.ซิโน-ไทย เอ็นจีเนียริงแอนด์คอนสตรัคชั่น (บริษัทเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุนทางการเมืองและนักการเมือง) และ 3.โครงการก่อสร้างสะพานที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งแหล่งข่าวในวงการรับเหมาก่อสร้างเปิดเผยว่า เป็นที่น่าสังเกตว่างานประมูลสร้างสะพานของกรมทางหลวงมีการล็อกสเปกไว้ให้เฉพาะรับเหมารายใหญ่ เพราะที่ไออาร์กำหนดเฉพาะรับเหมาชั้นพิเศษเท่านั้น เท่ากับกีดกันไม่ให้รับเหมาชั้นอื่นๆ เข้าประกวดราคา

โครงการก่อสร้างรถไฟฟ้าของการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย(รฟม.)ในปีนี้ก็เช่นกัน โครงการที่น่าเข้าข่ายการฮั้วประมูล คือ มีการเปิดซองประมูลราคา 3 โครงการคือ 1.โครงการรถไฟฟ้าสายสีม่วง ช่วงบางซื่อ-บางใหญ่ โดยมีบริษัทที่ผ่านการพิจารณาด้านเทคนิค 3 ราย คือ บมจ. อิตาเลียน

ไทย ดีเวลล็อปเมนต์ กิจการร่วมค้า CKTC (บมจ.ช.การช่างและ บจ.โตคิว คอนสตรัคชั่น) และ บมจ.ซิโน-ไทย เอ็นจีเนียริ่ง แอนด์ คอนสตรัคชั่น

จากนั้นประมาณต้นกุมภาพันธ์ จะเปิดซองราคาสัญญาที่ 2 ช่วงสะพานพระนั่งเกล้า-บางไผ่ ระยะทาง 11 กิโลเมตร มีรับเหมาผ่านการพิจารณาด้านเทคนิค 3 รายเช่นกัน คือ กิจการร่วมค้า CKTC (บมจ.ช.การช่างและ บจ.โตคิว คอนสตรัคชั่น) กิจการร่วมค้า ITON (บมจ.อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์- บจ.โอบายาชิ-บมจ.เนวาร์ตน์พัฒนาการ) และ บมจ.ซิโน-ไทย เอ็นจีเนียริ่ง แอนด์ คอนสตรัคชั่น

ส่วนสัญญาที่ 3 งานก่อสร้างอาคารที่จอดรถและศูนย์ซ่อมบำรุง ซึ่งมีผู้รับเหมามายื่นซอง 5 ราย ยังอยู่ระหว่างการพิจารณาด้านเทคนิคของ ใจก้าว มี บมจ.อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์, กิจการร่วมค้า CKTC (บมจ.ช.การช่าง-บจ.โตคิว คอนสตรัคชั่น) บมจ.ซิโน-ไทย เอ็นจีเนียริ่ง แอนด์ คอนสตรัคชั่น กิจการร่วมค้าทาเกนากะ-ฤทธาและกิจการร่วมค้า PAR (บมจ.พาวเวอร์ไลน์ คอนสตรัคชั่น-บมจ. แอสคอน คอนสตรัคชั่น-บจ.รวมนครก่อสร้าง)

เมื่อดูรายชื่อบริษัทรับเหมาที่ผ่านการพิจารณาหรืออยู่ระหว่างการพิจารณา จะเห็นว่าบริษัท รับเหมาเพียงไม่กี่กลุ่มที่ลงแข่งขันในครั้งนี้ โดยแหล่งข่าวจากวงการรับเหมาก่อสร้างเปิดเผยว่า หลัง การเมืองเปลี่ยนชั่วคราวจากพลังประชาชนเป็นพรรคประชาธิปัตย์ ผู้รับเหมาที่น่าจะได้อำนาจและมาแรงน่าจะเป็นกลุ่มที่มีสายสัมพันธ์กับนักการเมืองพรรครัฐบาล อย่าง ช.การช่างและซิโน-ไทยฯ ที่น่าจะได้อำนาจ สัญญา 1 และ 2 โครงการรถไฟฟ้าสายสีม่วง เพราะเจ้าของบริษัทคือ นายชวรัตน์ ชาญวีรกูล รมว.มหาดไทย ขณะที่ ช.การช่างก็สนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์มานาน โผเดิมสัญญา 1 เป็นของกลุ่ม ช.การช่าง สัญญา 2 กลุ่มอิตาเลียนไทย สัญญา 3 กลุ่มซิโน-ไทยฯ หรือไม่ก็กลุ่มทาเกนากะ-ฤทธา แต่ถึงตอนนี้ แม้โผจะยังไม่เปลี่ยนแปลง แต่กลุ่มที่น่าจะได้อำนาจน่าจะเป็นกลุ่มที่ร่วมทุนกับรับเหมาญี่ปุ่นคือ ช.การช่าง และอิตาเลียนไทย

และปรากฏว่าโครงการรถไฟฟ้าสายสีม่วง ช่วงบางซื่อ-บางใหญ่ สัญญาที่ 1 บริษัทที่ชนะการประมูลคือ บริษัทกิจการร่วมค้า CKTC (บมจ.ช.การช่างและ บจ.โตคิว คอนสตรัคชั่น) ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนหลักของพรรคประชาธิปัตย์ โดยผลการประมูลเป็นไปตามที่แหล่งข่าวจากวงการรับเหมาก่อสร้างกล่าว แต่สิ่งที่เป็นปัญหามากก็คือ ราคาที่ชนะการประมูลอยู่ที่ 1.67 หมื่นล้านบาท ซึ่งเกินกว่ากรอบเงิน เดิมถึง 3.2 พันล้านบาท โดยราคากลางอยู่ที่ 13,441 ล้านบาทนั้น เรื่องนี้ในท้ายที่สุดถ้าต่อรองราคาเท่า ราคากลางไม่ได้รับการตัดสินใจจะอยู่ที่คณะรัฐมนตรีพรรคประชาธิปัตย์ว่าผลจะเป็นอย่างไร ภายใต้ รัฐมนตรีนครนายกที่สังกัดกลุ่มเพื่อนเนวิน

เดือนมกราคม 2552 ประชาชาติธุรกิจเสนอข่าวผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเมื่อ วันที่ 11 มกราคมที่ผ่านมา ผู้ที่ได้รับตำแหน่งในครั้งนี้คือ ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร กล่าวกันว่านอกจากจะ ไม่มีประวัติต่างพรรอย มีภavnักบริหารแล้ว ที่สำคัญคือมีความพร้อมทางด้านทุน (ประชาชาติธุรกิจได้นำเสนอเกี่ยวกับข้อมูลบัญชีทรัพย์สินของม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร มาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2551) ซึ่ง

ถ้าเทียบกับเศรษฐกิจเมืองในประชาธิปไตยด้วยกันม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ รวายเป็นอันดับที่ 7 ของพรรค โดยได้ยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตนเองและภรรยาต่อป.ป.ช. ว่ามีทรัพย์สินรวมกัน 670.2 ล้านบาท องค์ประกอบนี้ด้วยที่ทำให้ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ได้รับคัดเลือกจากกรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์เป็นตัวแทนในการลงสมัคร

นอกจากนี้ประชาชาติธุรกิจยังติดตามความคืบหน้า คดีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ในฐานะประธานอนุกรรมการไต่สวนคดีนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา อดีตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถูกกล่าวหาว่าปกปิดบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและคดีรวยผิดปกติ เป็นผลมาจากคณะอนุกรรมการไต่สวนตรวจสอบพบคนใกล้ชิดนายวันมูหะมัดนอร์มีเงินหมุนเวียนอยู่ในบัญชีเงินฝากธนาคารและทรัพย์สินอื่นหลายสิบล้านบาท ซึ่ง ป.ป.ช.ตั้งข้อสงสัยว่าทรัพย์สินดังกล่าวอาจมิใช่ของคนใกล้ชิด ตามที่ประชาชาติธุรกิจมีการตรวจพบ โดย ป.ป.ช.ได้ส่งหนังสือเรียกให้นายวันมูหะมัดนอร์ชี้แจงข้อเท็จจริง แต่นายวันมูหะมัดนอร์ได้ขอขยายเวลาชี้แจงข้อเท็จจริงออกไปอีก 30 วัน จนถึงขณะนี้คณะอนุกรรมการกำลังขอคำชี้แจงจากนายวันมูหะมัดนอร์หลังจากนั้นจะพิจารณาอีกครั้งหนึ่งว่าจะสรุปสำนวนหรือสอบสวนพยานเพิ่มเติมหรือไม่อย่างไร ส่วนสาเหตุที่ทำให้การตัดสินใจล่าช้าขึ้นเนื่องจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.ชุดก่อนหน้านี้ถูกพักงานอันเนื่องมาจากปัญหาการขึ้นเงินเดือนให้ตัวเอง และปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้เจ้าหน้าที่ ไม่สามารถเดินทางลงไปตรวจสอบพยานและรวบรวมหลักฐานในพื้นที่ได้

และยังมีความคืบหน้าคดีในการพิจารณาคดีนายโสมสิต ปันเปี่ยมราษฎร์ถูกกล่าวหาปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ใช้ตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือให้บริษัท ฝาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) ได้รับการผ่อนผันจากกรม.ในการใช้พื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 เพื่อทำเหมืองแร่สังกะสี โดยตรวจสอบพบว่านายโสมสิตเคยเป็นกรรมการของบริษัทฝาแดงฯก่อน ซึ่งในท้ายที่สุดผลสอบของ ป.ป.ช.ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ว่า จากการไต่สวนข้อเท็จจริงไม่ปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานว่า นายโสมสิตได้ใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่เพื่อช่วยเหลือบริษัท ฝาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) ให้ได้รับการผ่อนผันจากคณะรัฐมนตรีตามที่ ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด เนื่องจากในกระบวนการพิจารณาคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ(คชก.) ได้มีมติให้บริษัท ฝาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) นำรายงานกลับไปแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนหลาย ซึ่งในขณะนั้น นายโสมสิตยังไม่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองนายกฯ และ รว.กระทรวงอุตสาหกรรมแต่อย่างใด เมื่อนายโสมสิตได้รับตำแหน่งแล้ว คณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ (คชก.) และคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ก็ยังมีมติให้บริษัท ฝาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) นำรายงานกลับไปแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งจึงมีมติเห็นชอบให้ทำเหมืองแร่ได้

การเสนอข่าวในเดือนมกราคม 2552 มุ่งเน้นไปที่การเสนอข้อมูลทางการเงินของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคร่วมรัฐบาล

ประเด็นการถือครองที่ดินโดยมิชอบถูกเปิดขึ้นจากการที่พรรคไทยรักไทยเผยแพร่ข้อมูลว่า มีnominee ของคนในรัฐบาลถือครองที่ดินหลายแสนไร่ใน 4 จังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามัน พร้อมตั้งข้อสงสัยว่าอาจ เกี่ยวข้องกับการผลักดันนโยบายแจกเอกสารสิทธิที่ดิน ส.ป.ก.4-01 และการดำเนินนโยบายที่ดินทำกิน อื่นนั้น เรื่องนี้นายสุเทพออกมากล่าวว่า ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่ดินส.ป.ก.มา 10 กว่าปีแล้ว และปฏิเสธถึง การตั้งข้อสังเกตนายทุนอาจกว้านซื้อที่ดินเพื่อขอขายให้รัฐก่อนนำไปแจกประชาชน โดยบอกว่ารัฐบาล ชุดนี้ไม่ทำอย่างนั้น

อย่างไรก็ดีจากการตรวจสอบพบว่า เฉพาะพรรคประชาธิปัตย์พรรคเดียว มีส.ส.ที่ได้รับเลือกตั้ง จำนวน 165 คน ในจำนวนนี้เป็นเจ้าของที่ดินมูลค่าตั้งแต่ 10 ล้านบาทขึ้นไปถึง 90 คน รวมเฉียดหมื่นไร่ มีมูลค่ากว่า 6,000 ล้านบาท

ในเรื่องของการถือครองที่ดินของนักการเมืองพรรคร่วมรัฐบาล ประชาชาติธุรกิจได้เสนอข่าวว่า ในบรรดานักการเมืองนายบริหาร ศิลปอาชาและครอบครัว มีที่ดินสะสมมากที่สุดถึง 243 แปลง เนื้อที่ 2 พันไร่ มูลค่า 2,100 ล้านบาท ส่วนรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดปัจจุบันที่มีที่ดินเป็นจำนวนมากได้แก่ นาย สาคกร เกี่ยวข้อง ส.ส.กระบี่ มีที่ดินรวม 72 แปลง เนื้อที่ 463 ไร่ มูลค่า 803 ล้านบาท ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ว่าฯ กทม. และคู่สมรส มีที่ดินรวมกัน 41 แปลง 72 ไร่ มูลค่า 600 ล้านบาท นายพีรพันธุ์ สาลิรัฐ วิภาค รมว.ยุติธรรม และคู่สมรส มีรวมกัน 33 แปลง 335 ไร่ มูลค่า 446.9 ล้านบาท นายทศพร เทพบุตร ส.ส.ภูเก็ต และนางอัญชลี ภรรยา มีรวมกัน 69 แปลง เนื้อที่ 1,095 ไร่ มูลค่า 240 ล้านบาท นาย สมเกียรติ ฉันทวานิช ส.ส.กรุงเทพฯ และคู่สมรส มี 85 แปลง 148 ไร่ มูลค่า 157.1 ล้านบาท นาย ประกอบ จีรจิตติ ส.ส.สัดส่วน และคู่สมรส มี 50 แปลง 321 ไร่ มูลค่า 150.8 ล้านบาท นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ ส.ส.นครนายก และคู่สมรสมี 24 แปลง 40 ไร่ มูลค่า 150.8 ล้านบาท นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ มี 22 แปลง 63 ไร่ มูลค่า 129.7 ล้านบาท นายกรณ์ จาติกวณิช รมว.คลังและคู่สมรส มี 18 แปลง 178 ไร่ มูลค่า 121.1 ล้านบาท นายประดิษฐ์ ภัทรประดิษฐ์ รมว.คลัง มีที่ดิน 53 แปลง มูลค่า 580.8 ล้านบาท ส่วนพรรคฝ่ายค้าน นายเสนาะ เทียนทอง หัวหน้าพรรคประชาธิราช มีที่ดิน 74 แปลง มูลค่า 189.5 ล้านบาท

ขณะเดียวกันนายกรณ์ จาติกวณิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นักการเมืองเลือดใหม่ของ พรรคประชาธิปัตย์ กลับก็มีข้อเสนอที่จะขัดแย้งกับการถือครองที่ดินจำนวนมากของนักการเมือง โดยเฉพาะพรรคต้นสังกัด เกี่ยวกับนโยบายที่จะผลักดันการประกาศใช้ พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูก สราง และพ.ร.บ.ภาษีทรัพย์สินหรือภาษีมรดก ซึ่งขณะนี้สศค.อยู่ระหว่างศึกษาและรวบรวมข้อมูล รายละเอียดเกี่ยวกับกฎหมายทั้ง 2 ฉบับ โดยสาระสำคัญของร่าง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างนี้จะ ผลักดันให้บังคับใช้แทน พ.ร.บ.ภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ.2475 และภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ.2508 ซึ่ง ล้าสมัย โดยจะให้มีการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในอัตรา 0.05-0.5%

นักวิชาการหลายคนก็มีแนวคิดสนับสนุนให้รัฐบาลประกาศบังคับใช้ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง และภาษีมรดก เพราะมองว่าในช่วงที่เศรษฐกิจชะลอตัว การจัดเก็บภาษีดังกล่าวจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจได้อีกทางหนึ่ง เพราะจะทำให้ผู้มีที่ดินรกร้างว่างเปล่าหรือไม่ได้ทำประโยชน์หันมาใช้ประโยชน์ที่ดิน ถือเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์เต็มๆมากขึ้น สิ่งที่สำคัญกว่าเม็ดเงินที่รัฐได้นั้น คือ เพื่อลดช่องว่างและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นระหว่างคนจนกับคนรวย เนื่องจากถือว่าที่ดินเป็น ทรัพยากรของประเทศ คนที่มีที่ดินมากก็ควรที่จะต้องเสียภาษีมาก คนที่มีน้อยก็เสียน้อย

ขณะที่นายประทีป ตั้งมติธรรม ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ศุภาลัย จำกัด (มหาชน) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกรณียังกล่าวไว้ว่า คิดว่าคงเป็นไปได้ยากในการที่จะผลักดันประกาศใช้ พ.ร.บ.ภาษีที่ดิน และสิ่งปลูกสร้าง และ พ.ร.บ.ภาษีมรดก เพราะเวลานี้ที่ดินส่วนใหญ่อยู่ในมือนายทุนและนักการเมือง เท่ากับว่าถ้ามีการจัดเก็บภาษี คนกลุ่มนี้จะได้รับผลกระทบโดยตรง เห็นได้ชัดเจนว่ามีการผลักดันเรื่องนี้ มาเป็นเวลานานแล้ว แต่ไม่เคยประสบความสำเร็จเลย

ในเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ประชาชาติธุรกิจยังคงตามประเด็นเรื่องเงินบริจาคของพรรค ประชาธิปัตย์และโครงการรถไฟฟ้าอยู่

โดยโครงการรถไฟฟ้า นั้น มีการคาดการณ์จากข่าววงในว่า รถไฟฟ้าสายสีน้ำเงิน ช่วงบางซื่อ-ท่าพระ และช่วงหัวลำโพง-บางแค ที่ต่อเชื่อมกับรถไฟฟ้าใต้ดินนั้น มีแนวโน้มสูงที่การบริหารจัดการรถไฟฟ้า จะตกไปอยู่ในมือของบริษัท รถไฟฟ้ากรุงเทพ จำกัด (มหาชน) หรือบีเอ็มซีแอล ที่ บมจ.ช.การช่างเป็นผู้ ถือหุ้นใหญ่ และมีกระแสข่าวว่าช.การช่างกำลังใช้กำลังภายในหวังต่อ ยอดธุรกิจบีเอ็มซีแอล ที่ ผลประกอบการไม่ค่อยน่าพอใจนัก เสนอตัวบริหารการเดินรถไฟฟ้าแอร์พอร์ตเรลลิงก์ให้การรถไฟฟ้าแห่งประเทศไทย (รฟท.) ด้วย

สำหรับความคืบหน้ากรณีการบริจาคเงิน 250 ล้านบาท ของนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ ผู้บริหาร บริษัท ทีพีโอโพลิส จำกัด (มหาชน) ให้กับพรรคประชาธิปัตย์ โดยผ่านบริษัท เมชโซอะบิซิเนส แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด ที่กลุ่มคนเสื้อแดงนำมาเปิดประเด็นนั้น นายบัญญัติ บรรทัดฐานได้ออกมาชี้แจงว่า

เรื่องจริงมีอยู่ว่าพรรคจ้างบริษัท เมชโซอะบิซิเนส...ทำโฆษณา ในช่วงที่ผมเป็น หัวหน้าพรรค ด้วยงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากกกต. มูลค่าประมาณ 20 ล้านบาท...ทุกอย่างก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย พรรคก็รายงานกกต.เรียบร้อย แต่ที่มีปัญหา ขึ้นมาเพราะวันหนึ่งบริษัททีพีโอก็มาจ้างเขาทำโฆษณาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ จำเป็นต้องโฆษณาทางภาคใต้ด้วย ซึ่งผมเข้าใจว่าที่ฝ่ายค้านนำมาพูดหรือมีคนนำมาโยง ก็บังเอิญเพราะมี 2 รายไปว่าจ้างบริษัทเดียวกัน..ก็เลยกลายเป็นว่าสงสัยทีพีโอคงเอาเงิน มาช่วยพรรค แต่หาวิธีการซิกแซกโดยว่าจ้างบริษัทที่ว่านี้ ซึ่งเข้าใจว่าบริษัททีพีโอไปให้ ถ้อยคำกับดีเอสไอไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้วว่าไม่เกี่ยวข้องกัน... ที่พูดถึง ส.ส.พัทลุงก็เป็นเรื่อง จริง เพราะบังเอิญตอนที่มีการเริ่มต้นก่อตั้งบริษัทก็มีคนประชาธิปัตย์ที่พัทลุง คือคุณ

สุพรรณ ธรรมเพชร ซึ่งจะถือหุ้นด้วย แต่บังเอิญคุณสุพรรณ...ซื้อหุ้นให้ลูก เอาชื่อลูก มาร่วมด้วย แต่ท้ายสุดก็เห็นว่าเมื่อลูกกลับมาจากต่างประเทศแล้วคือคุณสุพัชร ธรรม เพชร เขาก็ขายหุ้นไปก่อนที่บริษัททีพีไอจะมาว่าจ้าง

ซึ่งข้อชี้แจงดังกล่าวขัดแย้งกับคำกล่าวของนายประจวบ เลี้ยวไพรัตน์ อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ (มฉ.) ที่ยอมรับว่า เคยจ่ายเงินจำนวน 250 ล้านบาทให้กับพรรค ปชป.จริง แต่เป็นการจ่ายเงิน ค่าโฆษณา ไม่ได้คิดว่าจะมีความผิด เนื่องจากในช่วงดังกล่าวยังใช้รัฐธรรมนูญปี 2540 ซึ่งไม่มีการระบุ ความผิดในการบริจาคเงิน

ทางด้านนายไทร พูลสุวรรณ ในฐานะอดีตผู้ก่อตั้งบริษัท เมชไฮอะ บีซิเนส แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด กล่าวว่า

ประชาธิปไตยต้องเอานายประจวบ สังขว (เจ้าของบริษัทเมชไฮอะฯ) มาแถลง ว่าเพราะอะไรนายประจวบถึงต้องโอนเงินให้คนของพรรคประชาธิปัตย์... 250 ล้านบาท ที่ว่าบริษัททีพีไอว่าจ้างนายประจวบเป็นการจ้างโฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้บริษัท ที่มัน เกี่ยวกับประชาธิปัตย์ก็คือว่า บริษัทเมชไฮอะฯได้รับงานจาก ทีพีไอ ได้เงินแล้วเงินที่ ได้รับเป็นค่าจ้างทั้งหมดบริษัทนี้ไม่เก็บเอาไว้เองเลย โอนออกให้กับบุคคลที่ 3 ทั้งหมด (โดยบุคคลที่ 3 ที่นายไทรอ้างถึง คือ น้องชายของกรรมการบริหารพรรค, น้องของ ภรรยากรรมการบริหารพรรค และภรรยาที่ไม่ได้จดทะเบียนของกรรมการบริหารพรรค ซึ่งทุกคนล้วนใกล้ชิดกับพรรคประชาธิปัตย์ทั้งสิ้น) ...ก็เป็นหน้าที่ของประชาธิปัตย์คือ ต้องเคลียร์ตัวเองกับสังคม ถ้าเคลียร์ได้ก็มีพรรคประชาธิปัตย์ต่อ ถ้าเคลียร์ไม่ได้ก็ไม่มี พรรคประชาธิปัตย์

จากนั้นได้นำเสนอข้อมูลเส้นทางการโอนเงินจากบริษัทเมชไฮอะฯ จากนายประจวบ สังขว ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในบริษัท ไปยังบุคคลต่างๆ 28 คน ระหว่างวันที่ 12 ธันวาคม 2547 ถึงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2548 ทั้งสิ้น 75 ครั้ง รวมเป็นเงิน 168,703,290 บาท

และยังพบข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่าบริษัทเมชไฮอะฯ มีบริษัทที่เกี่ยวข้องอยู่ 1 บริษัท คือ บริษัท ดีฟ แอ็ด จำกัดและที่น่าแปลกใจคือ ที่ตั้งของบริษัท เมชไฮอะฯ กับที่ตั้งของ บริษัท ดีฟ แอ็ด จำกัด อยู่คนละ แห่ง แต่ทั้ง 2 บริษัทกลับมีเบอร์โทรศัพท์เบอร์เดียวกัน บริษัท ดีฟ แอ็ด จำกัด ประกอบธุรกิจรับออกแบบ และผลิตสิ่งพิมพ์ สื่อโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทุกประเภท (เช่นเดียวกับบริษัทเมชไฮอะฯ) ปัจจุบัน ยังคงดำเนินกิจการอยู่มีวลัยลักษณ์ ประสงค์ (กรรมการและผู้ถือหุ้น ร้อยละ 10 ของบริษัท เมชไฮอะฯ ด้วย) เป็นผู้มีอำนาจในบริษัทถือหุ้นร้อยละ 94 และผู้ถือหุ้นที่เหลืออีก 6 คน ทำให้เข้าใจได้ว่าผู้ถือหุ้นใน บริษัท ดีฟ แอ็ด จำกัด เกือบทุกคนล้วนมีส่วนเคยได้รับการโอนเงินจากนายประจวบ แทบทั้งสิ้นรวมแล้ว คิดเป็นเงินประมาณ 63 ล้านบาท

เมื่อนักข่าวลงพื้นที่ไปสำรวจบริษัท ดีฟ แอ็ด จำกัด ก็พบอีกหนึ่งบริษัท คือบริษัท ไทย-ทีออฟเทอม ซิสเต็ม เซอร์วิส จำกัด มีความน่าสนใจที่ว่า 2 บริษัทนี้มีที่อยูในการจดทะเบียนต่างกัน แต่กลับตั้งอยู่ที่ห้องเช่าห้องเดียวกัน บนชั้น 5 ในนิติบุคคลอาคารชุดเคหะชุมชนหลักสี่ 2 (แฟลตการเคหะฯ หลักสี่ อาคาร 2) และยังพบการเชื่อมโยงที่ว่าผู้ถือหุ้นของบริษัท ไทย-ทีออฟเทอม ซิสเต็ม เซอร์วิส จำกัด ก็ได้รับการโอนเงินจากนายประจวบ สังขารเช่นกัน รวมแล้วคิดเป็นเงิน 24.505 ล้านบาท (14.605 ล้านบาท และ 9.9 ล้านบาท)

อย่างไรก็ตามประชาชาติธุรกิจก็ยังไม่ลืมที่จะเสนอข่าวเงินบริจาคของพรรคการเมือง โดยจากการตรวจสอบเงินบริจาคพรรคการเมืองผ่านคณะกรรมการการเลือกตั้งล่าสุด เดือนธันวาคม 2551 พบว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเงินบริจาค 34,757,400 บาท เมื่อรวมตลอดทั้งปีแล้วได้รับบริจาคทั้งสิ้น 185,103,276.50 บาท สำหรับพรรคที่ได้รับเงินบริจาครองลงมา คือ ชาติไทยพัฒนา 1.6 ล้านบาท ตามด้วยรวมใจไทยชาติพัฒนา 8.7 แสนบาท เพื่อแผ่นดิน 2.2 แสนบาท พลังแผ่นดินไทย 25,000 บาท และกิจสังคม 20,000 บาท ส่วนพรรคเพื่อไทย พรรคฝ่ายค้านที่ใหญ่ที่สุด ไม่มีเงินบริจาคสักบาทเดียว แต่มีเงินบริจาคเดิมอยู่ 3 แสนบาท ข้อสังเกตที่น่าสนใจ ในช่วงเดือนธันวาคมปี 2551 เป็นช่วงที่การเมืองเปลี่ยนขั้วจากพรรคพลังประชาชนมาเป็นขั้วที่ประชาธิปัตย์เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล อาจเป็นด้วยเหตุนี้เองที่กลุ่มทุนเริ่มมั่นใจและลงขันให้พรรคเก่าแก่อย่างต่อเนื่อง

ขณะเดียวกันประชาชาติธุรกิจก็เสนอข่าวของพรรคภูมิใจไทยด้วย กรณีนายบุญจง วงศ์ไตรรัตน์ รมช.มหาดไทย แจกเงินสงเคราะห์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แก่ชาวบ้านคนละ 500 บาท พร้อมกับแนบนามบัตรของตนเองติดไปด้วย แต่ไม่ได้ถูกบีบให้ลาออกเหมือนนายวิฑูรย์ นามบุตร กรณีปลากะป๋องเน่านั้น ถ้ามองในด้านของทุนทางการเมืองอาจเนื่องมาจากนายบุญจงเป็นฐานทุนคนหนึ่งของพรรคภูมิใจไทย จากการมีทรัพย์สินมากเป็นอันดับที่ 4 ของพรรค จึงยังทำให้นายบุญจงไม่หลุดจากตำแหน่งนี้ โดยนายบุญจงแจ้งป.ป.ช.ว่ามีทรัพย์สิน 21.3 ล้านบาท หนี้สิน 2.8 ล้านบาท นางกาญจนามีทรัพย์สิน 151.6 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 173 ล้านบาท

ส.ส.ส่วนใหญ่ในพรรคภูมิใจไทยก็เป็นบุคคลที่มีฐานทุนทางการเงินสูงเช่นกัน เช่น นายมานิต นพอมรบดี รมช.สาธารณสุข มีทรัพย์สิน 423.3 ล้านบาท นายเชาวรัตน์ ชาญวีระกุล รมว.มหาดไทย และคู่สมรส มีทรัพย์สิน 294.2 ล้านบาท นายประสิทธิ์ ตั้งศรีเกียรติกุล ส.ส.บุรีรัมย์และคู่สมรส มีทรัพย์สินรวม 230 ล้านบาท เป็นต้น

อย่างไรก็ตามประชาชาติธุรกิจก็ยังไม่ลืมติดตามความคืบหน้าของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จากข้อมูลการโฟนิน ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ได้วางยุทธศาสตร์ทางการเมืองทั่วประเทศใหม่ โดยมอบมอบให้ลูกและญาติพี่น้องดูแลตามภาคต่าง ๆ นั้น เมื่อตรวจสอบความมั่งคั่งของตระกูลชินวัตรในปัจจุบันแล้วพบว่ายังคงถือหุ้นใหญ่ที่ดำเนินธุรกิจต่างๆ อย่างน้อย 13 บริษัท บริษัท โรงพยาบาลพระราม 9 จำกัด และบริษัท เอสซี แอสเสท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ส่วนทรัพย์สินล่าสุด

ของนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ มี 39.6 ล้านบาทหนี้สิน 46,043 บาท ส่วนนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ทรัพย์สิน 53.7 ล้านบาท ทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 93.4 ล้านบาท ซึ่งถือได้ว่ายังมีปริมาณพอที่จะสนับสนุนพรรคเพื่อไทยได้อยู่

นอกจากนี้ประชาชาติธุรกิจยังได้ตั้งข้อสังเกตถึงสายสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนกับนักการเมืองในรัฐบาลว่า รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีทั้งสิ้น 36 คน โดยเป็นรัฐมนตรีที่เพิ่งเคยดำรงตำแหน่งครั้งแรก 23 คน โดยรัฐมนตรีที่ถูกมองว่ามาจากกลุ่มทุนมี 3 คน คือ นายวีระชัย วีระเมธีกุล อดีตเชย ซี.พี. รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี โควตาพรรคประชาธิปัตย์ นายชาติชาย พุคยาภรณ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนายพดุมชัย ดำรงรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ทั้ง 3 คนมีทรัพย์สินรวมกัน 1,184.5 ล้านบาท

ถ้าแยกเป็นกลุ่มทุนรับเหมาด้วยกัน จะมี 3 คน จาก 3 พรรคการเมือง คือ 1.นายไพฑูรย์ แก้วทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ส.ส.สัดส่วนพรรคประชาธิปัตย์ ผู้ก่อตั้งบริษัท สระหลวงก่อสร้าง จำกัด 2. นายพดุมชัย ดำรงรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง โควตาพรรคเพื่อแผ่นดิน ทายาทบริษัท กำแพงเพชรวิวัฒน์ก่อสร้าง จำกัด และ 3. นายเชาวรัตน์ ชาญวีระกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โควตาของกลุ่มเพื่อนเนวิน พรรคภูมิใจไทย เจ้าของบมจ.ซิโน-ไทย เอ็นจีเนียริง แอนด์ คอนสตรัคชั่น

ส่วนรัฐมนตรีคนอื่นที่มีทรัพย์สินจำนวนมากเช่นกัน คือ นายชาติชาย พุคยาภรณ์ นายวีระชัย วีระเมธีกุล นายพดุมชัย ดำรงรัตน์ นายเกื้อกุล ด้านชัยวิจิตร นายกอร์ปศักดิ์ สภาวสุ พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ นายกษิต ภิรมย์ และนางพรทิพา นาคาศัย

มีรัฐมนตรี 2 คนที่ไม่แจ้งบัญชีทรัพย์สินของคนใกล้ชิด คือ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ(แจ้งว่าหม้าย) แต่เป็นที่รู้กันว่ามีภริยานอกสมรสชื่อ นางศรีสกุล พร้อมพันธุ์ (อดีตภรรยานายพรเทพ เตชะไพบูลย์)แต่ก็ไม่ได้แจ้งบัญชีทรัพย์สินของนางศรีสกุล และนางสาวนริศรา ขวาลตันพิพัทธ์(แจ้งว่าโสด) ซึ่งเป็นภริยานอกสมรสของนายสุชาติ ตันเจริญ แต่ก็ไม่ได้แจ้งบัญชีทรัพย์สินของนายสุชาติเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงบทบาทของนักธุรกิจมาเป็นนักการเมืองของนายชวรัตน์ ชาญวีรกูล รว.มหาดไทย ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับประวัติการทำงานในธุรกิจสายก่อสร้างที่รู้จักกันในนามกลุ่มซิโน-ไทย เอ็นจีเนียริง แอนด์ คอนสตรัคชั่นนั้น เมื่อย้อนกลับไปดูพบมีโครงการต่างๆที่ผ่านมาในระดับเมกะโปรเจกต์กับรัฐบาลหลายยุคหลายสมัย เช่น งานก่อสร้างโครงการสนามบินสุวรรณภูมิ 12,260 ล้านบาท, ก่อสร้างโรงไฟฟ้าราชบุรี วงเงิน 4,325 ล้านบาท เป็นต้น

ขณะเดียวกันประชาชาติธุรกิจตรวจสอบพบว่า นายอลงกรณ์ พลบุตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ อาจมีปัญหาในเรื่องคุณสมบัติความเป็นรัฐมนตรี อันเนื่องจากถือครองหุ้นเกิน 5% ของทุนจดทะเบียน โดยไม่แจ้งต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.ภายใน 30 ซึ่งบริษัทที่ถือหุ้นเกินคือ บริษัท แชนดัล (ประเทศไทย) โดยนายอลงกรณ์ถือครองหุ้นในสัดส่วน 10% ของทุนจดทะเบียน

จากนั้นนักข่าวได้ลงพื้นที่ไปตรวจสอบพบว่า บริษัท แซนด์ส (ประเทศไทย) จำกัด(บริษัทที่นายอลงกรณ์ถือหุ้นเกิน 5%) ที่อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ ทางเข้ามีป้ายเขียนว่า "คอกม้าเจ้าพระยารามราชมพ" ภายในมีบริเวณเนื้อที่กว้างขวาง แบ่งเป็นสัดส่วน อาทิ สำนักงาน คอกม้า บ้านพัก บ่อน้ำ สนามฝึกม้าแข่ง และได้ถามถึงข้อมูลต่างๆจากพนักงานแต่ก็ไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจน เนื่องจากพนักงานคนดังกล่าวไม่ทราบข้อมูล

ส่วนนักการเมืองที่ถือหุ้นเกิน 5% อีก 3 คนคือ นายพุดธิชัย ดำรงรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง แต่ผู้สื่อข่าวพบว่าบริษัท ไทยอีสเทิร์น ดราก้อน จำกัด เลิกกิจการตั้งแต่ 5 พฤศจิกายน 2541 แล้ว ส่วนนายวีระชัย วีระเมธีกุล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและและนายพีระพันธุ์ สาลีรัฐวิภาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ได้แจ้งตามขั้นตอนของป.ป.ช.เรียบร้อยแล้ว

เดือนมีนาคม 2552 จากตรวจสอบพบว่า มีรัฐมนตรีอย่างน้อย 9 คนได้โอนหุ้นที่เคยถือครองอยู่ช่วงก่อนรับตำแหน่งรัฐมนตรีไปให้คนใกล้ชิดรวมมูลค่าเกือบ 700 ล้านบาท แบ่งเป็น

กลุ่มรัฐมนตรีที่โอนหุ้นให้ลูกมี 4 คน คือ

- 1) นายชาติชาย พุคยาภรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โอนหุ้นบริษัทในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจการศึกษามหาวิทยาลัยศรีปทุมไปให้นายเกรียงไกร พุคยาภรณ์ บุตรชายวัย 20 ปีรวม 11 บริษัท รวมมูลค่าประมาณ 200 ล้านบาท เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2551 ก่อนได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี 3 วัน
- 2) นายมานิต นพอมรบดี โอนหุ้นธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง 3 แห่ง ได้แก่ หจก.ท่าราบก่อสร้าง บริษัท มาลัยดอกกรัก จำกัด บริษัท เอ็ม.เค.อาร์ มอเตอร์ จำกัด และตลาดสดเพชรเมืองราช ให้นางสาวกุลวลี นพอมรบดี บุตรสาวคนโต(และพี่สาว) รวมมูลค่าประมาณ 100 ล้านบาท
- 3) นายถาวร เสนเนียม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย โอนหุ้น 3 บริษัท มูลค่ากว่า 1 ล้านบาท ไปให้บุตรสาว อาทิ โอนหุ้นบริษัท ถาวร หาดใหญ่ปิโตรเลียม จำกัด ไปให้นางสาวณัฐกาญจน์ เสนเนียม, หุ้นบริษัท พีเจ. ทัวร์ จำกัด ให้นางสาวพิมพ์จันทร์ เสนเนียม(และทนายความ) เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2551
- 4) คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนายโชติ โสภณพนิช สามี โอนหุ้นบริษัทอสังหาริมทรัพย์ 5 บริษัท มูลค่าประมาณ 400 ล้านบาท อาทิ บริษัท วัฒนโชติ จำกัด มูลค่า 287 ล้านบาท ให้ลูกสาว 3 คน(และคนใกล้ชิด) เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2551

และพบว่ามีเงื่อนไขอีกประการที่น่าสงสัยคือ การที่นายโชติสามีของคุณหญิงกัลยา ให้บุตรสาว 3 คนกู้ยืมเงิน คนละ 95.8 ล้านบาท รวม 287.4 ล้านบาท โดยทำหนังสือสัญญากู้เงิน 3 ฉบับ ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2551 (วันเดียวกับการโอนหุ้นบริษัท วัฒนโชติ จำกัด ให้บุตรสาว 3 คน) และระบุว่าผู้กู้เสียดอกเบี้ย 3% เมื่อนำจำนวนเงินดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับมูลค่าหุ้นที่นายโชติโอนหุ้นบริษัท วัฒนโชติ

จำกัด ให้บุตรสาว 3 คน เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2551 คนละ 95,800 หุ้น มูลค่าคนละ 95.8 ล้านบาท รวม 287.4 ล้านบาท พบว่าเป็นตัวเลขสอดคล้องกันพอดี ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า เงินกู้ยืมดังกล่าวมีที่มาจากบุตรสาวได้รับโอนหุ้นจากบิดานั่นเอง

กลุ่มรัฐมนตรีที่โอนหุ้นให้มารดา มี 2 คน คือ

- 1) นายเกื้อกูล ด้านชัยวิจิตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม และนางนลินี ภรรยา โอนหุ้นโรงแรมกรุงศรีวิเวอร์ และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ รวม 7 บริษัท มูลค่าเกือบ 20 ล้านบาท ให้นางพัชรี ด้านชัยวิจิตร มารดา เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2551
- 2) นางพรทิภา นาคาศัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ โอนหุ้นสถานบริการ "ไฟซ์ดอน" และธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง 2 แห่ง อาทิ บริษัท เอ.พี.คอนส จำกัด (23% ของทุนจดทะเบียน) มูลค่ากว่า 9 ล้านบาท ไปให้นางบุญเรือน ศักดิ์ศิริเวทย์กุล มารดา เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2551

กลุ่มรัฐมนตรีที่โอนหุ้นให้พี่-น้อง มี 2 คน คือ

- 1) นายพุดธิชัย ดำรงรัตน์ โอนหุ้นบริษัทอสังหาริมทรัพย์ บริษัท ซี.ดี.ที.พร็อพเพอร์ตี้ จำกัด มูลค่า 1 ล้านบาท (10% ของทุนจดทะเบียน) ไปให้นายธนกร ดำรงรัตน์ น้องชาย เมื่อเดือนกันยายน 2551
- 2) นายชัยวุฒิ บรรณวัฒน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โอนหุ้นธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ บริษัท ทีเอ็มพรแลนด์ จำกัด (10% ของทุนจดทะเบียน) และธุรกิจอื่นรวม 5 บริษัท มูลค่ากว่า 2 ล้านบาท ให้นางสาวสุกัญญา บรรณวัฒน์ พี่สาว เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2551

ส่วนรัฐมนตรีที่โอนหุ้นให้แก่บุคคลอื่นมี 1 คน คือ นายไพฑูรย์ แก้วทอง ได้โอนหุ้นร้านอาหาร 2 แห่งของนางอัจฉราภรณ์ แก้วทอง ภรรยา มูลค่า 3 ล้านบาท ไปให้บุคคลอื่น เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551 โดยการโอนหุ้นในแต่ละครั้งนั้นมักจะเป็นการโอนหุ้นให้กับบุตรก่อน แล้วบุตรจึงโอนไปยังบุคคลอื่นอีกต่อหนึ่ง

จากการตรวจสอบพบว่าคนที่นางอัจฉราภรณ์ แก้วทอง ภรรยาของนายไพฑูรย์ โอนหุ้นบริษัท ก. ตฤณพัฒน์ จำกัด ให้คือ นางสาวศิริพรรณ ทับงาม(หนึ่งในบุคคลที่ได้รับการโอนหุ้น) นอกจากนี้ยังพบว่านางสาวพัชราภรณ์ แก้วทอง บุตรสาวนายไพฑูรย์ ได้โอนหุ้นบริษัทรับเหมา เครือข่ายนายไพฑูรย์ แก้วทอง อีก 2 บริษัท คือบริษัท ก.นราพัฒน์ จำกัด และบริษัท สระหลวงก่อสร้าง จำกัด ให้นางสาวศิริพรรณ ด้วยเช่นกัน จากการตรวจสอบพบว่านางสาว ศิริพรรณ อายุ 57 ปี มีสถานะโสด ทำงานอยู่ในบริษัทสระหลวงก่อสร้าง และเมื่อลงพื้นที่ไปตรวจสอบที่อยู่อาศัยพบว่าที่บ้านเดี่ยว 2 ชั้น สีส้มอิฐ ทางเข้าบ้านและทางทำประตูด้วยกระเบื้องต่างกับบ้านละแวกใกล้เคียง

สำหรับบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ปี 2540 ตอนเข้ารับตำแหน่ง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี แจ้งว่ามีทรัพย์สินของทั้งตนเองและภรรยารวม 30.6 ล้านบาท พันตำแหน่งในปี 2544 มีทรัพย์สินของทั้งตนเองและภรรยารวม 29.9 ล้านบาท

หลังจากพ้นตำแหน่งครบ 1 ปี ในปี 2545 แจ้งว่ามีทรัพย์สินของทั้งตนเองและภรรยา รวม 50.9 ล้านบาท เท่ากับว่าในช่วงระยะเวลา 1 ปี ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นประมาณ 20 ล้านบาท ซึ่งนายอภิสิทธิ์ชี้แจงว่าส่วนหนึ่งมาจากเงินเดือน ค่าเช่า และดอกเบี้ย แต่ยังเป็นปริศนาที่ว่าแล้วเงินอีก 16 ล้านบาทมีที่มาอย่างไร

ล่าสุดในการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปี 2551 แจ้งว่ามีทรัพย์สินของทั้งตนเองและภรรยา รวม 52.8 ล้านบาท ปมเงื่อนงำจึงอยู่ที่ว่าทรัพย์สินเกือบ 20 ล้านบาทในช่วงปี 2545

ในขณะที่บัญชีทรัพย์สินตอนรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ของ นายอภิสิทธิ์ ระบุว่า มีทรัพย์สิน 28.6 ล้านบาท นางจินตนาภรรยามีทรัพย์สิน 51.3 ล้านบาท รวมทั้งสองคนมีทรัพย์สินรวม 79.9 ล้านบาท แต่ไม่พบว่ามีเปียโนตามที่ฝ่ายค้านเคยอภิปราย

พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ วันที่ 22 ธันวาคม 2551 ระบุว่า มีทรัพย์สิน 103,101,482 บาท หนี้สิน 3,694,671 บาท นางฉวีวรรณภรรยามีทรัพย์สิน 37,184,690 บาท รวมทั้งสองคนมีทรัพย์สินมากกว่าหนี้สิน 136,591,502 บาท เมื่อย้อนกลับไปดูการยื่นบัญชีทรัพย์สินตอนเป็นรองนายกรัฐมนตรี สมัยรัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ พล.ต.สนั่นและภรรยามีทรัพย์สินมากกว่าหนี้สิน 135,665,699 บาท จะเห็นได้ว่าการยื่นบัญชี 2 ครั้งหลังสุด ไม่มีเงิน ลงทุนอีกต่อไป เนื่องจากพล.ต.สนั่นและนางฉวีวรรณได้โอนหุ้นไปให้บุตรสาวอย่างน้อย 4 บริษัท ได้แก่ บริษัท สยามบินน้ำไดรฟ์วิงเรนจ์ จำกัด, บริษัท ทรัพย์นิชากร ทาวน์เฮาส์ จำกัด, บริษัท น้ำดื่มบงกช จำกัด, บริษัท ขจรฟาร์ม รีสอร์ท จำกัด อีก 1 บริษัท ได้แก่ บริษัท ไทยแอร์เซอร์วิส จำกัด โอนให้นายวุฒิสักดิ์ อินทรวงศ์ศักดิ์ (กลุ่มซีทีไอทาวเวอร์ ซึ่งเกี่ยวโยงคดีเงินกู้ 45 ล้านที่ทำให้ถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองไปเมื่อ 8 ปีที่แล้ว)

ด้านนายสุเทพ เทือกสุบรรณ รองนายกรัฐมนตรี ประชาชาติธุรกิจได้นำเสนอบัญชีทรัพย์สินของนายสุเทพตั้งแต่ปี 2540 – ปัจจุบัน พบว่าจำนวนทรัพย์สินลดลงไปประมาณ 100 ล้านบาท ส่วนหนึ่งอาจมาจากการที่นายสุเทพได้โอนบริษัท ศรีสุบรรณฟาร์ม จำกัด ธุรกิจฟาร์มกุ้งใน จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งถือว่าเป็นถุงเงินของนายสุเทพ โดยในปี 2550 โอนให้ลูก 3 คน คนละ 50,000 หุ้น ที่เหลือ 1,000 หุ้น โอนให้นายชีวิต พรพานิช ทนายความ และเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2551 นายสุเทพโอนหุ้นให้นายแทน 16,668 หุ้น นางสาวน้ำตาลและนางสาวน้ำทิพย์คนละ 16,666 หุ้น จึงเท่ากับว่านายสุเทพไม่มีเงินลงทุนใน "ศรีสุบรรณฟาร์ม" อีกต่อไป

รัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้ที่นิยมสะสมพระเครื่องมีมากมาย เช่น นายอุปกิต ปาจารย์ยางกุล สะสมสมเด็จพระสังฆะทอง พิมพ์ใหญ่ มูลค่า 24 ล้านและพระรอดพิมพ์ใหญ่ 2.5 ล้าน , ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร สะสมพระสมเด็จ 1 องค์ มูลค่า 10 ล้าน เป็นต้น

ในเดือนมีนาคม 2552 ประชาชาติธุรกิจยังคงนำเสนอความคืบหน้าประเด็นที่ได้เคยติดตามมาแล้ว อย่างกรณีการบริจาคเงิน 250 ล้านบาท ของนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ ผู้บริหารบริษัท ทีพีโอโฟลีน จำกัด (มหาชน) ให้กับพรรคประชาธิปัตย์ โดยผ่านบริษัท เมชไฮอะบิซิเนส แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด

ต่อเนื่องจากเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ ซึ่งนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการลงพื้นที่ไปตรวจสอบ บริษัท ไทย-ทีออฟเทอม ซิสเต็ม เซอร์วิส จำกัด ที่อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ซึ่งมีนายปัญญา ประสงค์ เป็นเจ้าของกิจการ มีลักษณะอาคารพาณิชย์ ทาวน์เฮาส์ 3 ชั้น มีป้ายสีเขียว หน้าร้านเขียนว่า บริการตรวจซ่อมบำรุง ตู้เย็น ตู้แช่ และพบข้อมูลเพิ่มเติมว่านายประสงค์(บริษัท ไทย-ทีออฟเทอมฯ) เป็นพี่ชายของ น.ส.วลัยลักษณ์(บริษัท ดีฟ แอ็ด) และนายประจวบ สังขาว(บริษัท เมชโซอะฯ) กับ น.ส.วลัยลักษณ์ ประสงค์ ว่าทั้งคู่เป็นสามี-ภรรยา ซึ่งทั้ง 3 ล้วนมีชื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับเงิน 258 ล้านบาท จากนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ทั้งสิ้น

สำหรับความคืบหน้ากรณีคดีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ในฐานะประธานอนุกรรมการไต่สวนคดีนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา อดีตรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ยุครัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถูกกล่าวหาว่าปกปิดบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและคดีรวยผิดปกติ ซึ่งนายวันมูหะมัดนอร์ได้ทำหนังสือชี้แจงข้อกล่าวหาต่อ คณะอนุกรรมการไต่สวนข้อเท็จจริงของ ป.ป.ช.แล้ว โดยคำชี้แจงครั้งนี้คล้ายกับคำชี้แจงของนายวันมูหะมัดนอร์ที่เคยชี้แจงต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อคราวถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ สรุปว่าทรัพย์สินหลายรายการ ทั้ง บ้าน ที่ ดิน คอนโดมิเนียม รถยนต์ และเงินฝากมูลค่าหลายสิบล้านบาทเป็นของนายกิตติศักดิ์ วัฒนาทน คนติดตาม

และยังมีความคืบหน้าคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) ได้ส่งสำนวนการไต่สวนคดี นายวัฒนา เมืองสุข เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กับพวก สำนวนทุจริตต่อหน้าที่ กรณีเรียกรับเงินจากเอกชน โครงการบ้านเอื้ออาทรของการเคหะแห่งชาติ (กคช.) ไปให้อัยการสูงสุดยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนก คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ปรากฏว่าอัยการสูงสุดมีความเห็นว่า สำนวนการตรวจสอบ ไต่สวนยังมีข้อไม่สมบูรณ์พอที่จะฟ้องคดี ซึ่งล่าสุดได้ดำเนินการพิจารณาพยานหลักฐานที่ไม่สมบูรณ์ และรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว และได้ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป นอกจากนี้นายวัฒนายังมีคดีทุจริตบ้านเอื้ออาทรที่อดีตผู้บริหารการเคหะฯถูกกล่าวหาอยู่ในชั้นไต่สวนของอนุกรรมการ ป.ป.ช.อีก 5 คดีด้วย

เดือนเมษายนประชาชาติธุรกิจยังคงนำเสนอประเด็นกรณีการบริจาคเงิน 250 ล้านบาท ของ นายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ ผู้บริหารบริษัท ทีพีโอโพลีน จำกัด (มหาชน) ให้กับพรรคประชาธิปัตย์ โดยผ่าน บริษัท เมชโซอะบิซิเนส แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด ต่อโดยเป็นข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง ประธาน ส.ส.พรรคเพื่อไทย ว่า

โดยหลักการ บริษัทเมชโซอะฯ เป็นบริษัทเล็ก นายประจวบก็มีฐานะยากจน ถ้าจะทำธุรกิจอะไร อย่างน้อยก็ต้องทำไปเบิกเงินไป ผลผลิตของได้ก็เอาไปให้เขาแล้วเอาเงินมา แต่นายประจวบไม่มีสถานะที่มีเงินทำของ 23 ล้านบาท ตรงนี้เป็นข้อพิรุณ ที่

สำคัญที่สุดคือที่ผ่านมา นายประจวบไม่ได้ทำอะไรเลยในกิจกรรมเกี่ยวกับแผ่นดินไหวไปปลิว หรือไปจ้างให้คนอื่นทำต่อ เพราะนายประจวบเป็นคนให้การกับเจ้าหน้าที่ว่างานทั้งหมดคือผู้บริหารพรรคประชาธิปัตย์เป็นคนกำกับ ...เขา(นายประจวบ สังขว)ให้การกับเจ้าหน้าที่ว่า เขาไม่เคยได้ทำป้ายอะไรเลย เงินที่เอามาจากบริษัท ทีพีโอ มาบริษัทเมซโซะฯ มีน้อยๆ แต่ว่าส่วนใหญ่ก็เอาเงินสดไปให้พรรคประชาธิปัตย์ไปใช้ในการเลือกตั้ง แล้วเขาก็บอกว่าเขาต้องทำไปกำกับภาษีปลอม เขาก็โดนฐานปลอมเอกสารภาษี 14 ล้านบาท เพราะมันไม่ได้เอาไปซื้อของ ได้มาไม่มีค่าใช้จ่ายก็ต้องทำปลอมหมดเลย เขาก็เลยไปบอกพรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชาธิปัตย์ก็ผิดวันประกันพ่วง นึกว่ารอแล้วจะได้ ก็ไม่ให้อะไรเขาเลย สุดท้ายเขาก็อยู่ในสถานภาพที่ลำบาก จะกินจะใช้ไม่มีต้องหลบๆ ซ่อนๆ

จากการตรวจสอบเงินบริจาคพรรคการเมือง ตั้งแต่เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2552 พบว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้เงินบริจาคมากที่สุด จำนวน 35,285,500 บาท แบ่งเป็นเดือนมกราคมมียอดบริจาคจำนวน 25,940,400 บาท ขณะที่เดือนกุมภาพันธ์มียอดบริจาค จำนวน 9,345,100 บาท

พรรคเพื่อไทยมียอดบริจาครวม 2 เดือน 4,000,000 บาท โดยแบ่งเป็นเดือนมกราคม 2 ล้านบาท และเดือนกุมภาพันธ์ 2 ล้านบาท

พรรครวมใจไทยชาติพัฒนามียอดบริจาครวม 1.4 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นเดือนมกราคม 8 แสนบาท และเดือนกุมภาพันธ์ 6 แสนบาท

พรรคชาติไทยพัฒนามียอดบริจาค 5 แสนบาท ส่วนพรรคเพื่อแผ่นดิน ที่มีข่าวว่าอาจจะถูกพิจารณาให้ยุบพรรค ปรากฏว่าไม่มีเงินบริจาคเข้าพรรคในช่วงเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์เลย

ประเด็นความเคลื่อนไหวของพรรคภูมิใจไทยก็เป็นที่น่าจับตามอง เพราะความเชื่อมโยงของนายตระกูลชิดชอบกับตระกูลชาญวีรกุล รวมถึงระดับแกนนำที่มีทั้งเนวิน ชิดชอบ-สมศักดิ์ เทพสุทิน-อนุทิน ชาญวีรกูล-สรอรรถ กลิ่นประทุม-สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ และที่ปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการจากเครือข่าย นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ และฐานเสียงในพรรคร่วมรัฐบาลไม่ต่ำกว่า 10 คน ทำให้พรรคภูมิใจไทยถือว่าเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวสำหรับทุกพรรคการเมือง รวมถึงทุนทางการเมืองไม่ว่าจะเป็น นางพรทิวา , นายเชาวรัตน์ , นายอนุทิน , นายเนวินและภรรยาที่มีทรัพย์สินรวม 752,405,499 บาท , นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจที่มีทรัพย์สินรวม 916.3 ล้านบาท , นางอนงค์วรรณ เทพสุทินและนายสมศักดิ์มีทรัพย์สินรวม 40,300,000 บาท

สำหรับความเคลื่อนไหวของพรรคเพื่อแผ่นดินนั้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน ที่ผ่านมา นายชาญชัย จึงรุ่งเรือง รมว. อุตสาหกรรม ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าพรรค ในเรื่องทุนทางการเมืองเป็นที่รู้กันว่าโครงการสร้างพรรคเพื่อแผ่นดินเป็นการรวมกลุ่ม นักเลือกตั้งอย่างน้อย 3 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีกลุ่มทุนให้สนับสนุน ฉะนั้น ทุนเงินพรรคถือว่าไม่ธรรมดาเช่นกัน จากการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินพบว่า ส.ส.ของ

พรรค 31 คน และ 3 รัฐมนตรี มีทรัพย์สินรวมกันถึง 2,894 ล้านบาท เมื่อเทียบกับภูมิไไทยของนายเนวิน ชิดชอบ ซึ่งมี ส.ส. 32 คน มีทรัพย์สินรวม 1,682.8 ล้านบาท เท่ากับตัวเลขเม็ดเงินของพรรคเพื่อแผ่นดินเหนือกว่า

สำหรับข่าวสุดท้ายของเดือนเมษายน 2552 ประชาชาติได้ลงข่าวบริษัท ช.การช่าง ที่มีนายปลิว ตริวิศเวทย์ เป็นเจ้าของกิจการและความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพรรคประชาธิปัตย์ว่าเป็นผู้ชนะการประมูลก่อสร้างรถไฟฟ้าสายสีม่วง ทำให้คาดการณ์ล่วงหน้าได้เลยว่าไตรมาส 3 ของปี 2552 นี้จะมีรายได้เพิ่มขึ้น 2.7 หมื่นล้านบาท รวมเบ็ดเสร็จทั้งปี งานที่เข้ามาอยู่ในมือ พร้อมรายได้เข้ากระเป๋า น่าจะพุ่งทะลุ 3.2 หมื่นล้านด้วย

2.2 คุณภาพของข่าว

จากภาพรวมของข่าวสืบสวนกรณีการใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง จากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ พบว่ามีคุณค่าข่าว (News Values) ที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของประเด็นและผลกระทบทางสังคม

ประเด็นการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินของนักการเมืองนั้นประชาชาติธุรกิจได้แสดงให้เห็นแล้วว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในความเป็นจริงแล้วนักการเมืองจะต้องทำหน้าที่บริหารและพัฒนาประเทศ แต่กลับเกี่ยวพันกับผลประโยชน์ซ้อนทับ (Conflict of Interest) ผ่านโครงการก่อสร้างเพื่อพัฒนาประเทศมูลค่ามหาศาล ประชาชาติธุรกิจนำเสนอข้อมูลที่จะทำให้ผู้อ่านรับรู้ว่ แท้จริงแล้วนักการเมืองและกลุ่มทุนนั้นมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมาเป็นเวลาช้านาน เห็นได้จากนักธุรกิจรุ่นลายครามเหล่านั้นได้ส่งลูกหลานเข้ามาเล่นการเมือง การบริจาคเงินให้กับพรรคการเมืองของกลุ่มทุนเก่าและใหม่ โดยเม็ดเงินของการบริจาคจะขึ้นอยู่กับว่าพรรคการเมืองนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นรัฐบาลมากเพียงใด และการที่นักธุรกิจบางคนถึงกับขายหุ้นบริษัทของตนเองเพื่อเข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีองค์กรอิสระอย่างคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ทำหน้าที่ตรวจสอบและเอาผิดต่อนักการเมืองทุจริต แต่นักการเมืองหลายๆคนก็สามารถหลบเลี่ยงข้อกฎหมายด้วยนิติกรรมอำพรางต่างๆ

แม้ไม่มีหลักฐานถึงขั้นเอาผิดแต่สิ่งที่แสดงถึงผลประโยชน์ซ้อนทับระหว่างนักการเมืองและนักธุรกิจคือ การรับเหมาโครงการใหญ่ๆของรัฐที่มักมีบริษัทเพียงไม่กี่แห่งที่ชนะการประมูล ซึ่งมักจะเป็นบริษัทที่เกี่ยวข้องกับนักการเมือง การกำหนดคุณสมบัติผู้ประมูลเพื่อเอื้อต่อบริษัทใหญ่ๆทำให้บริษัทที่มีขนาดเล็กกว่าไม่สามารถเข้าร่วมประมูลได้ หรือที่เรียกว่า “การฮั้วประมูล”

สิ่งเหล่านี้ก็ให้เกิดผลเสียหายต่อประเทศอย่างมาก เป็นการกีดกันไม่ให้กลุ่มธุรกิจอื่นๆที่ไม่ได้มีสายสัมพันธ์กับนักการเมืองได้มีโอกาสเติบโต จำนวนเงินมหาศาลที่รัฐต้องจ่ายเป็นค่าก่อสร้างโครงการล้วนแล้วแต่มาจากภาษีของประชาชนในประเทศ ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วก็เข้ากระเป๋ากลุ่มทุนและนักการเมืองเพียงไม่กี่กลุ่ม

2.2.2 ความมีเงื่อนไขของประเด็นข่าว

การเปิดเผยบัญชีทรัพย์สินของนักการเมืองของหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ แสดงให้เห็นถึงที่มาที่ไปของทรัพย์สินของนักการเมืองและพรรคการเมือง โดยเฉพาะฝ่ายที่กำลังทำหน้าที่เป็นรัฐบาล ความเป็นมาของทรัพย์สินดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันซับซ้อนและไม่ชอบมาพากลระหว่างกลุ่มทุน นักการเมืองและพรรคการเมือง เช่น การบริจาคเงินเข้าพรรคการเมืองประชาธิปัตย์ 250 ล้านบาท จากบริษัท ทีพีโอโพลีน ที่มีนายประจวบ เลี้ยวไพรัตน์เป็นผู้บริหาร ไปสู่บริษัทเมทโซอะ บีซีเนส แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด ของนายประจวบ สังขาน ในการจ้างทำป้ายประชาสัมพันธ์ เมื่อมีการตรวจสอบแล้วพบว่า นายประจวบได้ออนเงินเหล่านี้ไปยังคนสนิทของพรรคประชาธิปัตย์ และยังพบความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างบริษัทเมทโซอะฯ และบริษัทอีก 2 แห่ง คือบริษัท ดีพี แอ็ด จำกัด และบริษัทเวิลด์ สตาร์ ทิว (ไทยแลนด์) จำกัด

ประเด็นการเปิดเผยช่องทางการประมูลโครงการก่อสร้างของรัฐที่มีผลประโยชน์กันทางการเมือง เช่น โครงการก่อสร้างปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำทั่วประเทศ กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีบริษัทเครือข่ายนักการเมืองอย่างน้อย 3 ราย เข้าไปเกี่ยวข้องกับการรับเหมาก่อสร้างโครงการนี้ด้วย คือ บริษัท เอ็ม.เค.อาร์. มอเตอร์ จำกัด และ หจก.ท่าราบก่อสร้างของนายมานิต นพอมรบดี ส.ส.ราชบุรี พรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้รับเหมายอย่างน้อย 3 แห่ง ใน จ.ราชบุรี หรือ หจก. พิษณุโลกวิวัฒนาการพัฒนาของนางศุภกานา วิวัฒน์ธนาตย์ ภรรยาของนายมนต์ชัย วิวัฒน์ธนาตย์ ส.ส. พิษณุโลก พรรคพลังประชาชน เป็นผู้รับเหมา 2 แห่งในจังหวัดพิษณุโลก

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ที.พี.เอส.เอ็นจิเนียริง แอนด์ ซัพพลาย ได้รับการว่าจ้างถึง 20 โครงการ รวมถึงบริษัท ธนพูนทิว จำกัด ได้รับว่าจ้างทั้งหมด 14 แห่ง ซึ่งมีผู้ถือหุ้นในกลุ่มเดียวกันจึงทำให้บริษัทในกลุ่มนี้ได้รับการว่าจ้างถึง 36 สัญญา (ยังไม่ทราบชื่อนักการเมืองที่เกี่ยวข้อง)

รวมถึงประเด็นกรณีประเด็นธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ของนายมานิต นพอมรบดี ส.ส.ราชบุรี พรรคประชาธิปัตย์ ในการรับเหมาโครงการก่อสร้างกับกรมทางหลวงและกรมทางหลวงชนบท เป็นจำนวนเงิน 40 ล้านบาท

2.2.3 ความกว้างเนื้อหา

ข่าวกรณีการใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง มีการนำเสนอข้อมูลทางการเงินและความสัมพันธ์ของนักการเมืองกับกลุ่มทุนที่หลากหลาย เห็นได้จากการนำเสนอที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

1. ประเด็นการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินของนักการเมือง การโอนหุ้นไปยังบุคคลรอบข้าง รวมถึงการถือหุ้นเกิน 5% ของนักการเมือง
2. ประเด็นการตรวจสอบยอดเงินบริจาคพรรคการเมืองของบริษัท/บุคคล

3. ประเด็นบริษัทต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักการเมือง หรือบริษัท/บุคคลที่ให้เงินบริจาค สนับสนุนนักการเมือง(ทุนการเมือง) ในการลงทุนหรือการชนะการประมูลรับผิดชอบโครงการต่างๆ

สำหรับด้านความหลากหลายของแหล่งข่าว ประชาชาติธุรกิจมีการใช้แหล่งข่าวประเภทบุคคล และเอกสารเป็นจำนวนมาก ได้แก่

แหล่งข่าวที่เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐและนักการเมือง เช่น นายเสรี ไสภณดิเรกรัตน์ ผู้อำนวยการสำนักอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ นายกล้านรงค์ จันทิก กรรมการในคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) นายเรืองไกร ลีภิพัฒน์ สมาชิกวุฒิสภา นายวีระชัย วีระเมธีกุล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

แหล่งข่าวในภาคเอกชน เช่น นายประสาร ไตรรัตน์วรกุล กรรมการผู้จัดการ ธนาคารกสิกรไทย นายประจวบ สังขาว เจ้าของบริษัทบริษัท เมชโซอะ บีซิเนส แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด

แหล่งข่าวนักวิชาการ ภาคประชาสังคม หรือ NGO เช่น นายสมชัย จิตสุชน ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

แหล่งข่าวภาคประชาชน เช่น นางละอมา มากมา ชาวบ้านหมู่ 7 ต.วังวน อ.พรหมพิราม จ.พิษณุโลก ผู้ที่อยู่อาศัยบนชั้น 5 ของแฟลตการเคหะแห่งชาติ หลังสี่ อาคาร 2

แหล่งข่าวประเภทเอกสาร เช่น การรายงานจำนวนบัญชีทรัพย์สินของนักการเมือง และยอดเงินบริจาคพรรคการเมือง ที่ต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ (ป.ป.ช.) เอกสารคำสั่งจากศาล พรบ.ประกอบรัฐธรรมนูญ ผลประกอบการธุรกิจต่างๆ และเอกสารทางวิชาการ

นอกจากนี้ประชาชาติธุรกิจยังมีการใช้แหล่งข่าวประเภทตัวเลขสถิติมาอ้างอิงเพื่อประกอบกับการรายงานข่าว พร้อมแสดงตารางและภาพประกอบการรายงานข่าวเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจประเด็นข่าว เช่น ตารางให้ข้อมูลตระกูลนักการเมืองและคนดังที่ทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ชื่อบริษัท ชื่อโครงการ และมูลค่าของโครงการ(6 - 19 ต.ค. 2551) ตารางรายชื่อผู้บริจาคและจำนวนเงินที่บริจาคให้แก่พรรคประชาธิปัตย์ (3-5 พ.ย. 51) ตารางผลการประมูลรถไฟฟ้าสายสีม่วง สัญญาที่ 1 ที่ให้ข้อมูลชื่อบริษัท จำนวนเสนอราคา จำนวนเงินจากรอบวงเงินเต็ม ตารางรายชื่อ ตัวเลขจำนวนทรัพย์สิน หนี้สินของคณะรัฐมนตรีรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะที่มีทรัพย์สินมากที่สุด 10 อันดับแรก(16 - 18 ก.พ. 2552) และส่วนต่างเป็นเปอร์เซ็นต์ (19 - 21 ม.ค. 2552) หรือรูปภาพแผนที่ประเทศ พร้อมรูปภาพบุคคลใส่ในภาคต่างๆ(12 - 15 ก.พ. 2552)

2.2.4 ความลึกและความซับซ้อนของเนื้อหา

ข่าวสืบสวนกรณีการใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง มีความลึก เนื่องจากมีการนำเสนอข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงสามารถพิสูจน์ได้ อีกทั้งยังมีแง่มุมการพ่วงเคียงที่ชัดเจน คือ

การเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน ของนักการเมืองทั้งที่เป็นข้อมูลทางลับและทางแจ้ง มีการคลี่คลายความซับซ้อนของเส้นทางการโอนย้ายเงิน ความสัมพันธ์ด้านผลประโยชน์ระหว่างบุคคล และการอธิบายขยายความด้านข้อกฎหมาย และปมเงื่อนความไม่โปร่งใสต่างๆ เช่น ประเด็นการตรวจสอบโครงการรับเหมาก่อสร้างปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำทั่วประเทศ ของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่พบเครือข่ายนักการเมือง 3 เครือข่ายเกี่ยวข้องด้วย

ประเด็นการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินของนักการเมือง จากข้อมูลของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ประชาชาติธุรกิจนำข้อมูลเหล่านี้มาเป็นหลักในการตรวจสอบข้อมูลจนพบว่า มีรัฐมนตรี 4 คนในรัฐบาลอภิสิทธิ์ ถือหุ้นในบริษัทเกิน 5% ของทุนจดทะเบียน

ประเด็นการตรวจพบข้อมูลรัฐมนตรีอย่างน้อย 9 คนถือหุ้นที่เคยถือครองอยู่ช่วงก่อนรับตำแหน่งรัฐมนตรีไปให้คนใกล้ชิด ซึ่งประชาชาติธุรกิจได้นำจำนวน (หุ้น) การโอน และผู้รับโอนบางส่วนมานำเสนอ

และประเด็นที่เป็นที่น่าจับตามองมากที่สุดคือ การบริจาคเงินของบริษัท ทีพีโอโพลีนให้กับพรรคประชาธิปัตย์ ที่พบข้อพิรุธหลายอย่าง ตั้งแต่การบริจาคในนามของบริษัทเมซไฮอะ บิซิเนส แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด ที่ปัจจุบันได้ปิดตัวลงไปแล้ว โดยมีนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังประชาชาติธุรกิจได้ตามข่าวเรื่องนี้ต่อและพบว่า มีบริษัทที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม คือ บริษัท ดีพี แอ็ด จำกัด และบริษัท เวิลด์ สตาร์ ทีวี (ไทยแลนด์) จำกัด พร้อมทั้งลงพื้นที่ไปตรวจสอบทั้ง 2 บริษัทนี้

2.2.5 ความต่อเนื่อง

ประชาชาติธุรกิจนำเสนอข่าวในประเด็นการใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง เฉลี่ยเดือนละประมาณ 15 ชิ้น จากทั้งหมดตั้งแต่เดือนตุลาคม 2551-เดือนเมษายน 2552 รวม 108 ชิ้น

ในส่วนของความต่อเนื่องของการรายงานในแต่ละประเด็นนั้น เมื่อสังเกตดูความต่อเนื่องของพัฒนาการการรายงานข่าวพบว่า มีความต่อเนื่องตั้งแต่ต่อเนื่องโดยการนำเสนอข่าวประเด็นนั้นๆ ภายในเดือนเดียวกัน จนถึงนำเสนอประเด็นนั้นต่อเนื่องในเดือนถัดไป ได้แก่

- 1) ประเด็นบริษัทที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองรับเหมาโครงการรับเหมาก่อสร้างปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำทั่วประเทศ ของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงโครงการของกรมทางหลวง ซึ่งนำเสนออย่างต่อเนื่องภายในเดือนกุมภาพันธ์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 4 ข่าว
- 2) ประเด็นยอดเงินบริจาคของพรรคประชาธิปัตย์ในช่วงที่คาดว่าพรรคน่าจะได้รับเสียงข้างมากในการจัดตั้งรัฐบาล ประชาชาติธุรกิจมีการนำเสนอภายในเดือนธันวาคมอย่างต่อเนื่อง ในหลายๆ ประเด็น และนำเสนออย่างต่อเนื่องในเดือนมกราคม และนำเสนอต่อในเดือนเมษายน

- 3) ประเด็นเกี่ยวกับการก่อสร้างรถไฟฟ้าสายสีม่วง บางซื่อ-บางใหญ่ เริ่มนำเสนอในเดือนมกราคม และนำเสนออย่างต่อเนื่องในเดือนกุมภาพันธ์ จนทราบผลการประมูล
- 4) ประเด็นบัญชีทรัพย์สินของนักการเมืองและภรรยา ของนักการเมืองในสมัยกรม.สมชาย คาบ เกี่ยวถึงกรม.อภิสิทธิ์ ที่มีการนำเสนออย่างต่อเนื่องในทุกเดือน ประเด็นประชาชาติธุรกิจ ตรวจสอบพบนักการเมืองที่ถือหุ้นเกิน 5 และในช่วงเดือนมีนาคมหลังจากประชาชาติธุรกิจ ตรวจสอบเจอการถือหุ้น จึงเกิดรายงาน/สื่อบุพิเศษ ชื่อเกาะชุมทรัพย์รัฐมนตรีขึ้น และนำเสนออย่างต่อเนื่องมาจนถึงเดือนเมษายน
- 5) ประเด็นเงิน 250 ล้าน ของบริษัทเมทโซอะ บิซิเนส แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด และบริษัท ทีพีไอโพลีน ซึ่งเริ่มนำเสนอในเดือนมกราคม และนำเสนออย่างต่อเนื่องในเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม เมษายน 2552

แต่เนื่องจากการนำเสนอข่าวของประชาชาติธุรกิจนั้น มีช่วงระยะเวลาคาบเกี่ยวกับการเปลี่ยนรัฐบาล ทำให้การรายงานข่าวบัญชีทรัพย์สินของรัฐบาลชุดเก่าขาดความต่อเนื่อง เพราะหนังสือพิมพ์หันมารายงานข้อมูลทางการเงินและเงินบริจาคของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคร่วมรัฐบาลแทน

3. ผลกระทบของข่าว

ประชาชาติธุรกิจนำเสนอข่าวสืบสวนกรณีการใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง ความแรงของประเด็นดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบ ดังนี้

3.1 ผลกระทบต่อนักการเมืองและหนังสือพิมพ์ต้นสังกัด

การนำเสนอข่าวในเรื่องนี้เป็นประเด็นร้อนสำหรับนักการเมือง โดยเฉพาะฝ่ายรัฐบาล เพราะนอกจากเรื่องบัญชีทรัพย์สินที่จำเป็นต้องยื่นต่อปปช.แล้ว การทำธุรกิจโดยการเป็นคู่สัญญาของรัฐถือเป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายสามารถเอาผิดนักการเมืองได้ การเปิดโปงข้อมูลดังกล่าวอาจจะทำให้นักการเมืองได้รับโทษ ตลอดจนเสนอข่าวเรื่องความไม่ชอบมาพากลและสายสัมพันธ์ต่างๆระหว่างนักการเมืองกับกลุ่มทุน ก็ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชื่อเสียง คະแนนนิยมและเสถียรภาพในตำแหน่งการเมืองของนักการเมืองและพรรคการเมือง

ประการสำคัญ จากการสัมภาษณ์นักข่าวเจ้าของประเด็นพบว่า มีความเคลื่อนไหวจากนักการเมืองที่ได้รับผลกระทบต่อการเสนอข่าวของประชาชาติธุรกิจ เพื่อหยุดการเสนอข่าวเหล่านั้น โดยการโฆษณาของบริษัทเครือข่ายจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งเล็กน้อยระหว่างเพื่อนร่วมงานที่ทำหน้าขายโฆษณาแก่นักข่าวเจ้าของประเด็น จนทำให้นักข่าวต้องหยุดการเสนอข่าวของนักการเมืองผู้นั้นชั่วคราว เพื่อความอยู่รอดขององค์กรในภาวะเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง

ผลกระทบที่สำคัญอีกประการคือ นักข่าวเจ้าของประเด็นต้องมีความระมัดระวังและรอบคอบในการเสนอข่าว เพราะถ้าไม่ระมัดระวังการเสนอหรือเปิดเผยข้อมูลแล้ว อาจถูกนักการเมืองหรือกลุ่มทุนฟ้องกลับข้อหาหมิ่นประมาทได้

3.2 ผลกระทบต่อประชาชน

ประชาชนถือเป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการนำเสนอข่าวของประชาชาติธุรกิจโดยตรง การเสนอข้อมูลทางการเงินและสาเหตุความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับกลุ่มทุนเพียงไม่กี่กลุ่ม ทำให้ประชาชนและสังคมได้รับรู้ว่า แท้จริงแล้วกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ และนักธุรกิจกับนักการเมืองเป็นคนในกลุ่มเดียวกัน

ประการสำคัญประชาชนต้องตระหนักว่า เม็ดเงินที่รัฐนำมาสร้างอภิมหาโปรเจกต์เพื่อให้บริษัททั้ง 3 บริษัทรับเหมาก่อสร้างโครงการ (ที่มักจะชนะการประมูลโครงการใหญ่ของรัฐเสมอ เช่น การสร้างรถไฟฟ้า ถนน สะพาน เป็นต้น) ล้วนแล้วแต่มาจากภาษีของประชาชนนั่นเอง

ประชาชาติธุรกิจได้เปิดเผยข้อมูลทางการเงิน ประวัติส่วนตัวของนักการเมืองที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นรัฐบาลได้อย่างรวดเร็วทันใจ (เห็นได้จากการนำเสนอเรื่องเงินบริจาคเข้าพรรคประชาธิปัตย์ตั้งแต่ครั้งปีแรกในปี 2551) ในความเป็นจริงแล้ว ข้อมูลบัญชีทรัพย์สิน การถือครองหุ้น หรือแม้แต่รายชื่อครอบครัว ญาติมิตร ก็ไม่ได้เป็นข้อมูลลับที่เปิดเผยไม่ได้แต่อย่างใด จุดเด่นของการเสนอข่าวของประชาชาติธุรกิจที่นำข้อมูลต่างๆ เหล่านี้มาร้อยเรียง เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของนักการเมืองและกลุ่มธุรกิจ ซึ่งทำให้ผู้ที่ติดตามข่าวอย่างต่อเนื่องถึงกับ “ตาสว่าง” และเข้าใจได้ทันทีว่าเหตุใดกลุ่มทุนกลุ่มนี้ถึงมักจะได้เป็นคู่สัญญาของรัฐ หรือบริษัทนี้สามารถเก็งกำไรราคาที่ดิน (ที่กำลังจะมีถนนตัดผ่าน หรือสนามบิน) ได้อย่างแม่นยำ

สรุป

กล่าวโดยสรุป การนำเสนอข่าวสืบสวนกรณีการใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง จากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ พบว่ามีการนำเสนอตามขอบข่ายประเด็นที่ต้องการนำเสนอครบทุกขอบข่ายประเด็นที่ตั้งไว้ก่อนเริ่มโครงการคือ การตรวจสอบทรัพย์สินส่วนตัวของนักการเมือง เงินบริจาคพรรคการเมือง และผลประโยชน์ทับซ้อนของประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์สาธารณะ

ข้อเด่น คือ ประชาชาติธุรกิจมีการนำเสนอ สืบหาข้อมูลที่ลึกลงไปจากข้อมูลที่ได้จากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คือ การลงไปตรวจสอบโครงการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับนักการเมือง ข้อมูลการถือหุ้นเกิน 5% หรือข้อมูลการโอนหุ้นก่อนได้รับตำแหน่ง ซึ่งในส่วนของข้อมูลประชาชาติธุรกิจได้เก็บรวบรวมจากในอดีตมานำเสนอพร้อมกับข้อมูลใหม่ในปัจจุบัน

ข้อด้อย คือ การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจนั้น มีช่วงระยะเวลาคาบเกี่ยวของการเปลี่ยนคณะรัฐบาล หนังสือพิมพ์ขาดการรายงานความคืบหน้าของคณะรัฐบาลชุดเก่า แต่หันมามุ่งนำเสนอประเด็นของคณะรัฐมนตรีในสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะเท่านั้น

(04) สํารวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า หนังสือพิมพ์ออนไลน์ประชาไท

1. ปริมาณและการนำเสนอ

ข่าวสืบสวนเรื่องสํารวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าของเว็บไซต์ประชาไท ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน 2551 – เดือนเมษายน 2552 พบว่ามีจํานวนขึ้นข่าว รายงานพิเศษ สกู๊ป บทความ คอลัมน์ และบทบรรณาธิการรวมทั้งสิ้น 24 ชิ้น โดยรูปแบบข้อเขียนที่พบตลอดระยะเวลาการศึกษา ได้แก่ ข่าว จํานวน 23 ชิ้น และบทความ จํานวน 1 ชิ้น

ข่าวและบทความที่พบในแต่ละเดือนนั้น มีจํานวนตั้งแต่ 1 – 6 ชิ้นต่อเดือน ซึ่งเดือนกุมภาพันธ์ และเดือนมีนาคม 2552 เป็นเดือนที่มีจํานวนข่าว/บทความมากที่สุด จํานวน 6 ชิ้น/เดือน ในส่วนของเดือนกันยายน 2551 เดือนพฤศจิกายน 2551 และเดือนเมษายน 2552 เป็นเดือนที่มีจํานวนข่าว/บทความน้อยที่สุด จํานวน 1 ชิ้น/เดือน

สำหรับบทความจํานวน 1 ชิ้น ที่พบในการศึกษาช่วงเวลาดังกล่าว เป็นบทความในเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ชื่อ “พีดีพี 2007 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2: ปัญหาเชิงกระบวนการและเนื้อหา” (12/2/2552)

1.1 การนำเสนอประเด็นข่าว

ประเด็นข่าวที่พบโดยรวมเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวกของชาวบ้านในการคัดค้านสร้างโรงไฟฟ้าตามที่ต่าง ๆ ได้แก่

- โรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากถ่านหิน ต.เขาหินซ้อน อ.สนมชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา
- โรงงานผลิตไฟฟ้าจากแก๊ส บ้านคำสร้างไชย หมู่ ๑๗ ต.ท่าช้าง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด
- โรงไฟฟ้าถ่านหิน หมู่ที่ 5,6 อ.ปะทิว จ.ชุมพร
- โรงไฟฟ้าถ่านหินทับสะแก จ.ประจวบคีรีขันธ์

โดยในเดือนกันยายน 2551 ประชาไทเริ่มนำเสนอประเด็นความไม่โปร่งใสของกองทุนพัฒนาชุมชน เช่น การสนับสนุนโครงการที่มีส่วนเอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มนายทุนและข้าราชการในพื้นที่ การจ่ายงบประมาณไม่ได้รับการจัดสรรอย่างทั่วถึง เป็นต้น หลังจากนั้นในเดือนถัดมา ประเด็นข่าวที่พบเป็นประเด็นการเคลื่อนไหวกของชาวบ้านในการคัดค้านสร้างโรงไฟฟ้าซึ่งไม่พบประเด็นที่เกี่ยวกับกองทุนพัฒนาชุมชนอีกเลย

สำหรับในเดือนตุลาคม 2551 ประเด็นข่าวสืบสวนที่พบเป็นประเด็นการเคลื่อนไหวกของชาวบ้านในการคัดค้านสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากถ่านหิน ต.เขาหินซ้อน อ.สนมชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา ซึ่งกลุ่มชาวบ้านจาก 4 พื้นที่เป้าหมายการก่อสร้างโรงไฟฟ้าเอกชน ประกอบด้วย เครือข่ายติดตามผลกระทบโรงไฟฟ้าถ่านหิน ต.เขาหินซ้อน (คตฟ.) ร่วมกับเครือข่ายพนมสารคามพิทักษ์สิ่งแวดล้อม จ.

ฉะเชิงเทรา เครือข่ายรักษ์แปดริ้ว ต.เสม็ดเหนือ และ ต.เสม็ดใต้ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา เครือข่ายอนุรักษ์วิถีเกษตรกรรม อ.หนองแซง จ.สระบุรี และ อ.ภาชี จ.อยุธยา และเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก กว่า 80 คน เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านการลงทุนโรงไฟฟ้าถ่านหิน และโรงไฟฟ้าก๊าซของบริษัทเอกชนที่มีผู้ร่วมลงทุนเป็นบริษัทจากต่างประเทศ ซึ่งเกิดจากความเกรงกลัวผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชาวบ้านจากการสร้างโรงไฟฟ้า และความไม่โปร่งใสของบริษัทเอกชนดังกล่าว

ประเด็นข่าวของเดือนพฤศจิกายน 2551 ยังคงเหมือนกับประเด็นข่าวของเดือนตุลาคม 2551 กล่าวคือ ประชาไทยังคงมุ่งนำเสนอข่าวการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า โดยมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวบ้าน 4 พื้นที่ดังกล่าว โดยเรียกร้องให้ กพผ. เปิดเผยแพร่ข้อมูลสัญญาซื้อขายไฟฟ้ากับบริษัทเอกชนรายใหญ่

สำหรับในเดือนธันวาคม 2551 ประเด็นข่าวสืบสวนที่พบยังคงเป็นประเด็นเดียวกับของเดือนตุลาคม 2551 นั่นคือ ประเด็นการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในการคัดค้านสร้างโรงไฟฟ้าเพียงแต่ชาวบ้านคัดค้านการสร้างโรงงานผลิตไฟฟ้าจากถ่านหิน บ้านคำสร้างไชย หมู่ ๑๗ ต.ท่าช้าง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งเกิดจากความเกรงกลัวผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชาวบ้านจากการสร้างโรงไฟฟ้า และความไม่โปร่งใสของบริษัทเอกชนดังกล่าว เช่น การแจกแบบสอบถามความคิดเห็น และการจัดประชาคมอย่างเร่งด่วน หรือแม้กระทั่งการแสดงเจตนาหลีกเลี่ยงกฎหมาย/ไม่ศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) นอกจากนี้ยังมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวบ้านจาก 4 พื้นที่ เช่นการยื่นจดหมายถึงท่าน นาย อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี เพื่อขอยกเลิกการสร้างโรงไฟฟ้างดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน หมู่ที่ 5,6 อ.ปะทิว จ.ชุมพร อีกด้วย

ต่อมา ข่าวในเดือนมกราคม 2552 ยังมีประเด็นข่าวเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของชาวบ้านบ้านคำสร้างไชย ซึ่งชาวบ้านคำสร้างไชยยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อคัดค้านการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

สำหรับข่าวเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ประเด็นข่าวสืบสวนที่พบเป็นประเด็นความไม่โปร่งใสของการเปิดรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการปรับปรุงแผนพีดีพี 2007 ซึ่งเป็นประเด็นย่อยสนับสนุนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า นอกจากนี้ยังมีประเด็นการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าเหมือนกับในเดือนที่ผ่านมา แต่เป็นการเคลื่อนไหวของชาวบ้านทับสะแก จ.ประจวบคีรีขันธ์

ในช่วงเดือนมีนาคมและเดือนเมษายน 2552 ประชาไทยังคงเสนอข่าวการเคลื่อนไหวของชาวบ้านคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า เช่น การยื่นหนังสือแก่ อบต. เพื่อทบทวนมติการสร้างโรงไฟฟ้า หรือชาวบ้านบุกรุกที่ดินเป้าหมายเพื่อระงับการสร้างโรงไฟฟ้า เป็นต้น

1.2 การใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิง

การนำเสนอข่าวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าของเว็บไซต์ประชาไท ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนกันยายน 2551 – เดือนเมษายน 2552 พบว่ามีการใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิงประเภทต่าง ๆ ได้แก่ แหล่งข่าวบุคคล แหล่งข่าวเอกสาร และแหล่งข่าวจากเว็บไซต์ โดยเมื่อเรียงลำดับของการใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิงจากที่พบมากที่สุดไปยังการใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิงที่พบน้อยที่สุด คือ แหล่งข่าวบุคคล แหล่งข่าวเอกสาร และแหล่งข่าวจากเว็บไซต์ตามลำดับ

โดยในเดือนกันยายน – เดือนพฤศจิกายน 2551 เดือนมกราคม 2552 และเดือนเมษายน 2552 พบว่ามีการใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิงประเภทแหล่งข่าวบุคคลเท่านั้น

เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม 2552 พบว่ามีการใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิงประเภทต่าง ๆ ได้แก่ แหล่งข่าวบุคคล และแหล่งข่าวเอกสาร โดยการใช้แหล่งข่าวบุคคลมีความถี่หรือจำนวนครั้งที่ใช้มากกว่าแหล่งข่าวเอกสาร

สำหรับเดือนธันวาคม 2551 พบว่ามีการใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิงประเภทต่าง ๆ ได้แก่ แหล่งข่าวบุคคล แหล่งข่าวเอกสาร และแหล่งข่าวจากเว็บไซต์ โดยการใช้แหล่งข่าวบุคคลมีความถี่หรือจำนวนครั้งที่ใช้มากกว่าแหล่งข่าวเอกสาร และแหล่งข่าวจากเว็บไซต์ตามลำดับ

2. เนื้อหาและคุณภาพของข่าว

2.1 เนื้อหาของข่าว

ภูมิหลังของกองทุนพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า

กองทุนพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้ามีจุดเริ่มต้นมาจากสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ในปี พ.ศ. 2546 โดยเริ่มจากนโยบายสนับสนุนการก่อสร้างโรงไฟฟ้าขนาดเล็ก เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการผลิตพลังงานไฟฟ้า แต่การสร้างโรงไฟฟ้าขนาดเล็กนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่รวมถึงผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม นายแพทย์พรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานในขณะนั้น มีคำสั่งถึงการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเกี่ยวกับการจัดทำต้นแบบของภาษีพลังงาน (ENERGY TAX) เพื่อพิจารณาแนวทางจากการนำเงินที่ได้จากผู้ผลิตไฟฟ้าดังกล่าว โดยอาจนำมาจัดตั้งเป็นกองทุน เพื่อดำเนินการแจกจ่ายให้กับการพัฒนาสำหรับชุมชนรอบโรงไฟฟ้า

การจัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าเป็นหนึ่งในนโยบายของกระทรวงพลังงานที่มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าให้ดียิ่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาเงินในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโรงไฟฟ้าอย่างยั่งยืน

ในเบื้องต้น การจัดเก็บภาษีโรงไฟฟ้า หรือกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้านั้น อาจจัดเก็บที่ระดับ 1 สตางค์/หน่วยไฟฟ้าที่ผลิตได้ โดยเก็บจากโรงไฟฟ้าทุกแห่งทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งรูปแบบภาษีโรงไฟฟ้างกล่าวว่ามีลักษณะเดียวกันกับรูปแบบภาษีโรงไฟฟ้าของประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังมีการ

ตั้งคณะกรรมการระดับชาติเข้ามากำกับดูแลการนำเงินภาษีโรงไฟฟ้าไปใช้ เพื่อให้ตรงวัตถุประสงค์และโปร่งใส โดยนำไปใช้เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม และยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่โรงไฟฟ้า

ระยะเวลาผ่านไปประมาณ 80 วัน จึงได้ข้อยุติว่า ให้นำเงินที่ได้จากการจัดเก็บภาษีพลังงาน (ENERGY TAX) มาจัดตั้งกองทุน เรียกว่า “กองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า” ซึ่งมีการจัดเก็บเป็น 2 อัตรา แบ่งเป็น โรงไฟฟ้าถ่านหินลิกไนต์ เรียกเก็บ 1.30 สตางค์/หน่วย และโรงไฟฟ้าอื่น ๆ เรียกเก็บ 1 สตางค์/หน่วย จากการประเมินเบื้องต้นคาดว่าจะมีรายได้เข้ากองทุนปีละประมาณ 1,100 ล้านบาท ทั้งนี้รูปแบบกองทุนถูกจัดตั้งโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ซึ่งจัดสรรการใช้เงินแบ่งเป็น 3 ระดับคือ 1) ร้อยละ 30 บริหารภายใต้คณะกรรมการกองทุนฯ ซึ่งจะพิจารณาจัดสรรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในภาพรวม 2) ร้อยละ 10 บริหารภายใต้คณะกรรมการจังหวัด ดูแลในระดับจังหวัด และ 3) ร้อยละ 60 บริหารภายใต้คณะกรรมการชุมชน ซึ่งจะพิจารณาจัดสรรให้กับระดับชุมชน กองทุนดังกล่าวมีกำหนดการเริ่มจัดเก็บเงินรายได้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2547

ในระหว่างการรอพระราชบัญญัติประกอบกิจการไฟฟ้าให้มีผลบังคับใช้นั้น มีการพิจารณาร่องของโรงไฟฟ้าแห่งใหม่ควบคู่กันไปด้วย โดยโรงไฟฟ้าแห่งใหม่ เช่น โรงไฟฟ้าราชบุรีเพาเวอร์ โรงไฟฟ้าสงขลา เป็นต้น โดยโรงไฟฟ้าสงขลาเป็นโรงไฟฟ้านำร่องเบื้องต้นที่กองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าจะจ่ายเงินเพื่อพัฒนาชุมชนประมาณ 50 ล้านบาท

แต่ทั้งนี้ก็มีผู้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าว่ารัฐบาลยังไม่มี ความชัดเจนในเรื่องของการจัดเก็บเงิน และการจ่ายเงิน ซึ่งอาจเกิดการจ่ายเงินซ้ำซ้อน เนื่องจากการสร้างโรงไฟฟ้าของเอกชนมีการจ่ายเงินให้แก่ชุมชนเช่นกัน

ในที่สุดที่ประชุมคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) เห็นชอบให้กำหนดให้โรงไฟฟ้าทุกแห่งต้องจ่ายเงินเข้ากองทุน หรือ Energy Tax แบ่งเป็น โรงไฟฟ้าที่อยู่ระหว่างการก่อสร้างให้จ่ายเงินตามกำลังผลิตติดตั้งของโรงไฟฟ้าในอัตรา 5 หมื่นบาทต่อเมกะวัตต์ต่อปี หรือไม่ต่ำกว่า 5 แสนบาทต่อปี ส่วนโรงไฟฟ้าที่มีการจ่ายไฟฟ้าเข้าระบบตามสัญญาให้จ่ายเงินเข้ากองทุนตามหน่วยไฟฟ้าที่ผลิตได้เป็นประจำทุกเดือน โดยอัตราการจ่ายเงินเข้ากองทุนจะแตกต่างกันตามการปล่อยมลภาวะ ได้แก่ 1.การผลิตไฟฟ้าจากก๊าซธรรมชาติ จ่าย 1 สตางค์ต่อหน่วย 2. น้ำมันเตาหรือดีเซล จ่าย 1.5 สตางค์ 3. ถ่านหินหรือลิกไนต์ 2 สตางค์ 4. ชีวมวลและขยะ 1 สตางค์ 5. พลังน้ำ 1 สตางค์ ส่วนพลังงานลมและพลังงานแสงอาทิตย์ไม่ต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า ทั้งนี้กระทรวงพลังงานมอบหมายให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ดูแลเงินในส่วนนี้

กระทรวงพลังงานจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าอย่างต่อเนื่อง จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2551 จัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าแล้วทั้งสิ้น 60 แห่ง ซึ่งสิ้นปี พ.ศ.2551 ตั้งเป้าหมายที่จะจัดตั้งกองทุนให้ได้ครบ 75 แห่งทั่วประเทศ กระจายอยู่ใน 39 จังหวัด ทำให้มีเม็ดเงินเข้ากองทุนประมาณ 1,887 ล้านบาท โดยจังหวัดที่จะจัดเก็บเงินเข้ากองทุนได้จำนวนมากคือ จ.

ระยอง ลำปาง ราชบุรี และฉะเชิงเทรา หรือคิดเป็นเงินกว่า 1,000 ล้านบาท เนื่องจากทั้ง 4 จังหวัดเป็นที่ตั้งของโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่

วัตถุประสงค์หลักของกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าให้ดียิ่งขึ้น แต่แล้วกองทุนดังกล่าว กลับมีความไม่ชอบมาพากลเกิดขึ้น เช่น การสนับสนุนโครงการที่มีส่วนเอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มนายทุนและข้าราชการในพื้นที่ การวางตัวไม่เป็นกลางของคณะกรรมการที่ทำหน้าที่พิจารณาโครงการ ตลอดจนการกระจายงบประมาณที่ไม่ทั่วถึง ความไม่ชอบมาพากลเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จ.ลำปาง รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องถึงปัญหากรณีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า

เนื้อหาข่าว

สำหรับการนำเสนอข่าวสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าของเว็บไซต์ประชาไทตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2551 เป็นต้นมา ข่าวคราวความเคลื่อนไหวของกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้ากลับมีไม่มาก แต่ข่าวคราวความเคลื่อนไหวของชาวบ้านรอบพื้นที่เป้าหมายก่อสร้างโรงไฟฟ้าเอกชนกลับมีมากขึ้น

โดยเริ่มจากการที่กลุ่มชาวบ้านจาก 4 พื้นที่เป้าหมายการก่อสร้างโรงไฟฟ้าเอกชน ประกอบด้วย เครือข่ายติดตามผลกระทบโรงไฟฟ้าถ่านหิน ต.เขาหินซ้อน (คตฟ.) ร่วมกับเครือข่ายพนมสารคามพิทักษ์สิ่งแวดล้อม จ.ฉะเชิงเทรา เครือข่ายรักษ์แปดริ้ว ต.เสม็ดเหนือ และ ต.เสม็ดใต้ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา เครือข่ายอนุรักษ์วิถีเกษตรกรรม อ.หนองแซง จ.สระบุรี และ อ.ภาชี จ.อยุธยา และเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก เดินทางเข้ากรุงเทพมหานคร เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านการลงทุนโรงไฟฟ้าถ่านหิน และโรงไฟฟ้าก๊าซของบริษัทเอกชนที่มีผู้ร่วมลงทุนเป็นบริษัทจากต่างประเทศ เนื่องจากชาวบ้านห่วงเกรงมลพิษจากโรงไฟฟ้าที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ สภาพแวดล้อม รวมถึงการประกอบอาชีพ และด้านสังคม นอกจากนี้บริษัท Soon Hua Seng Group ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นไทยไม่มีจริยธรรม ขาดหลักธรรมาภิบาล และไม่มีควมรับผิดชอบต่อสังคม เพราะมีการบิดบังข้อมูลการดำเนินงาน และไม่เสนอข้อมูลรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ให้แก่ชาวบ้านได้รับทราบ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้า

ต่อมา กลุ่มชาวบ้านจาก 4 พื้นที่ดังกล่าวชุมนุมปิดถนนบริเวณทางเข้า-ออกของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) สำนักงานใหญ่บางกรวย เพื่อเรียกร้องให้เปิดเผยสัญญา ที่ กฟผ. ลงนามซื้อขายไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่ (ไอพีพี) โดยโครงการที่ กฟผ. ทำการเซ็นสัญญา กับบริษัทเอกชนเป็นที่เรียบร้อยแล้วนั้นมี 3 โครงการ ได้แก่ โรงไฟฟ้าถ่านหินเก็ดโค-วัน ของ บ.โกลว์-เหมราช ในพื้นที่นิคมมาบตาพุด จ.ระยอง โรงไฟฟ้าก๊าซบางคล้า บ.สยามเอนเนอร์ยี่จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทลูกของ

บ.กัลฟ์เจพี ในพื้นที่ ต.เสม็ดเหนือ-ใต้ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา และโรงไฟฟ้าหนองแส ของ บ.เจเนอ
เรชั่นซัพพลาย จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทลูกของ บ.กัลฟ์เจพี ในพื้นที่ อ.หนองแส จ.สระบุรี และ อ.ภาชี จ.
พระนครศรีอยุธยา เนื่องจากกลุ่มชาวบ้านต้องการทราบรายละเอียดของสัญญาดังกล่าว เช่น จำนวนปี
ของอายุสัญญา ผลกำไรของเอกชน และความเสียหายต่อประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น นอกจากนี้การที่
กฟผ. เกร็งรับเซ็นสัญญาซื้อไฟฟ้ากับบริษัทเอกชน ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยมีโรงไฟฟ้ามากเกินไปเกินความต้องการถึง
ร้อยละ 39 เป็นอีกสาเหตุที่กลุ่มชาวบ้านรวมตัวกันในครั้งนี้

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาวบ้านกลุ่มอื่น ๆ ที่มีการรวมตัวในลักษณะดังกล่าว เช่น กลุ่มชาวบ้านคำ
สร้างไชยัคค้ำด้านการสร้างโรงงานผลิตไฟฟ้าจากถ่านหิน ของบริษัทสหหมาย จำกัด เนื่องจากมีความไม่
ชอบมาพากลเกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้นำหมู่บ้านแจกแบบสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับการ
สร้างโรงไฟฟ้า และจัดประชาคมหมู่บ้านอย่างเร่งด่วนขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านรับรองและเห็นชอบการสร้าง
โรงไฟฟ้าชีวมวล โดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยเข้าร่วมเวทีดังกล่าว อีกทั้งชาวบ้านห้วยเกรง
ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโรงไฟฟ้า และได้ยื่นเรื่องขอถอดถอนมติการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านในครั้งแรก
เนื่องจากไม่มีความโปร่งใส เช่นเดียวกับชาวบ้านบ้านทุ่งยอ หมู่ 11 ต.ชุมโค อ.ปะทิว จ.ชุมพร กักตัว
เจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) จำนวน 4 คน ที่ทำกิจกรรมในพื้นที่เตรียมก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้า
ถ่านหิน อ.ปะทิว จ.ชุมพร เรียกร้องให้ กฟผ. ยุติการส่งเจ้าหน้าที่ลงมาทำกิจกรรม บริจาค ทำบุญ ซึ่งเป็น
การสร้างมลพิษในพื้นที่ นอกจากนี้ยังเรียกร้องให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน 4,000 เมกะ
วัตต์ในพื้นที่หมู่ที่ 5, 6 อ.ปะทิว รวมถึงโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ กฟผ. มีแผนจะก่อสร้างในพื้นที่ปะทิวอีกด้วย

จากการรับฟังสาเหตุที่ชาวบ้านออกมาคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า ทำให้นายพรชัย รุจิประภา
ปลัดกระทรวงพลังงาน และประธานคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงแผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้า (พี
ดีพี) ยอมรับว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีโรงไฟฟ้าที่ไม่ต้องผลิตไฟฟ้า หรือมีกำลังผลิตไฟฟ้าสำรองถึงกว่า
20% และได้สั่งให้มีการเลื่อนการก่อสร้างของโรงไฟฟ้าของ กฟผ. ออกไปแล้ว 1 ปีขึ้นไป รวมทั้งเจรจากับ
ผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายใหญ่ (ไอพีพี) ที่ชนะการประมูลทั้งหมดให้เลื่อนโครงการออกไป 1 ปีโดยไม่เพิ่มค่า
ไฟฟ้าให้ แต่ให้เป็นไปตามความสมัครใจของไอพีพี แต่กระนั้นตัวแทนชาวบ้านจากพื้นที่ 4 แห่ง และ
ตัวแทนจากสหพันธ์องค์กรผู้บริโภค (สอบ.) เสนอให้

- 1) ต้องการให้รัฐบาลใหม่ยกเลิกพีดีพี 2007 และให้ทำฉบับใหม่เป็นวาระแห่งชาติ ไม่ใช่พีดีพีของ
ผู้ผลิตไฟฟ้า
- 2) ยกเลิกโครงการของเอกชนผู้ผลิตไฟฟ้ารายใหญ่ (ไอพีพี) ที่มีโครงการจะสร้างโรงไฟฟ้า 4 แห่ง
รวม 4,400 เมกะวัตต์ 3.ยกเลิกระบบค่าไฟฟ้าจากไฟฟ้าสำรอง over ซึ่งเป็นการเอาเปรียบ
ผู้บริโภค

โดยตัวแทนชาวบ้านในหลายพื้นที่ทำการยื่นหนังสือเรียกร้องดังกล่าวต่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ
นายกรัฐมนตรี ที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

หลังจากที่ชาวบ้านคำสร้างไชย ต.ท่าช้าง อ.สว่างวีระวงศ์ จ.อุบลราชธานี คัดค้านการก่อสร้าง โรงงานไฟฟ้าพลังงานแก๊สของบริษัทบัวสมหมายการผลิตไฟฟ้า จำกัด และได้ยื่นเรื่องขอถอดถอนมติ การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านในครั้งแรกเนื่องจากไม่มีความโปร่งใส นั้น ในที่สุดตัวแทนจากบริษัท สมหมาย จำกัด และตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมพูดคุยให้ข้อมูลแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับโรงไฟฟ้า ดังกล่าว ซึ่งนายสมหมาย สมทรัพย์ ประธานกรรมการบริษัทบัวสมหมายการผลิตไฟฟ้า จำกัด กล่าวว่า โรงงานไฟฟ้าที่จะสร้างใช้แก๊สเป็นพลังงานในการผลิตไฟ แต่จะวันจะเผาแก๊สประมาณ 300 ตัน และ ใช้น้ำจากแม่น้ำมูล สำหรับปัญหาเรื่องฝุ่นควันที่ชาวบ้านเป็นกังวลนั้น ทางโรงงานได้นำระบบแม่เหล็กมา ดูดจับฝุ่นและควัน เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่จากประเทศเยอรมนีที่สามารถดักจับฝุ่นได้ถึง 95 เปอร์เซ็นต์ ทำให้มั่นใจว่าจะไม่มีฝุ่นควันจากโรงงานสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้าน พร้อมกล่าวว่า ตนจะทำ สัญญากับชาวบ้านฉบับหนึ่งว่าหากโรงงานของเราสร้างปัญหา ก็พร้อมจะปิดโรงงานทันทีโดยไม่ต้องรอ ให้อุตสาหกรรมจังหวัดสั่งปิด แต่กระนั้นชาวบ้านก็ยังคงยื่นคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า โดยตัวแทน ชาวบ้านคำสร้างไชย ต.ท่าช้าง อ.สว่างวีระวงศ์ จ.อุบลราชธานี จำนวน 4 คน เดินทางมายังศาลากลาง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อยื่นหนังสือขอความเป็นธรรมและคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าชีวมวลในบริเวณ ชุมชน ต่อนายชวน ศิรินันท์พร ผู้ว่าราชการจังหวัด

ประชาไทได้เสนอข่าวความไม่ชอบมาพากลอีกครั้ง เมื่อกระทรวงพลังงานจะนำแผนการปรับปรุง แผนพีดีพี 2007 ที่ถูกท้วงติงจากนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ในที่ประชุม กพข. มาเปิดรับฟัง ความคิดเห็นจากประชาชน จากการตรวจสอบเว็บไซต์ของกระทรวงพลังงานไม่มีการประชาสัมพันธ์ กำหนดการหรือเปิดเผยข้อมูลร่างพีดีพีดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ากระบวนการรับฟังความคิดเห็นดังกล่าว ไม่โปร่งใส ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลพื้นฐานที่จะรับฟังความคิดเห็นต่อสาธารณะ ทำให้เครือข่ายพันธมิตร สิ่งแวดล้อมจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ออกมาเคลื่อนไหวด้วยการส่งจดหมายถึงสื่อมวลชนเพื่อประณามการ จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเรื่องการปรับปรุงแผนพีดีพี 2007 ของกระทรวงพลังงาน

หลังจากนั้นสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการว่าด้วย แผนพัฒนากำลังการผลิตไฟฟ้าของประเทศไทย พ.ศ. 2551-2564 (PDP 2007) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 ณ สโมสรทหารบก มีประเด็นสำคัญเช่น การปรับให้รับซื้อไฟจากผู้ผลิตไฟฟ้าเอกชนรายเล็ก (เอสพีพี) ให้ เร็วขึ้นเป็นภายในปี 2557 เพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและลดภาระหนี้สาธารณะ การปรับเลื่อนโครงการไฮ พีฟီออกไป 2 โครงการไปอีก 1 ปีจากกำหนดเดิม การปรับโครงการโรงไฟฟ้านิวเคลียร์จากปีละ 2,000 เม กะวัตต์ เป็นปีละ 1,000 เมกะวัตต์ การลดแผนการนำเข้าไฟฟ้าจากต่างประเทศลงอย่างมาก ทำให้ต้องม ีการสร้างโรงไฟฟ้าใหม่เพิ่มขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงของระบบไฟฟ้า รวมทั้งการรับซื้อไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้า ใหม่ อ.ชนอม (800 เมกะวัตต์) เพื่อสนับสนุนนโยบายการผลิต LPG ในประเทศลดการนำเข้า เป็นต้น โดยทั้งหมดนี้ก็จะยังคงรักษากำลังผลิตไฟฟ้าสำรองไว้ไม่ต่ำกว่า 15% เช่นเดิม แต่จะสามารถลดเงินลงทุน ไปได้ราว 400,000 ล้านบาท โดยในจำนวนนี้จะเป็นเงินภาครัฐ 270,000 ล้านบาท

นอกจากนี้เครือข่ายภาคประชาชนต่อต้านการสร้างโรงไฟฟ้า 4 พื้นที่ ประกอบด้วยเครือข่ายรักษ์แปดริ้ว คัดค้านโรงไฟฟ้าก๊าซเซม็ดเหนือเซม็ดใต้ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา เครือข่ายติดตามผลกระทบโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน อ.พนมสารคาม สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา เครือข่ายอนุรักษ์วิถีเกษตรกรรม คัดค้านโรงไฟฟ้าก๊าซหนองแส อ.หนองแส สระบุรี และ อ.ภาชี จ.อยุธยา และเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือติดต่อประธานกรรมการศึกษาตรวจสอบเรื่องทุจริตและการเสริมสร้างธรรมาภิบาล วุฒิสภา ในการตรวจสอบธรรมาภิบาลในโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าภายใต้แผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้า 2550 - 2564 หรือแผนพีดีพี 2007 ซึ่งหัวข้อที่ยื่นตรวจสอบประกอบด้วย

- 1) การพยากรณ์ความต้องการไฟฟ้าที่สูงเกินจริง
- 2) การเปิดประมูลโรงไฟฟ้าไอพีพี และการเร่งรัดลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้า
- 3) เงื่อนไขสัญญาซื้อขายไฟฟ้า รัฐอาจเสียเปรียบเอกชน
- 4) การปรับปรุงแผนพีดีพี 2007 ครั้งที่ 2
- 5) ปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน

ขณะเดียวกันกลุ่มอนุรักษ์ทับสะแกซึ่งต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินทับสะแก ร่วมกับตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนทำกิจกรรมคืนของที่ กฟผ. แจกนักเรียนในการประชาสัมพันธ์โครงการการก่อสร้างโรงไฟฟ้า

ขณะที่โรงไฟฟ้าของบริษัท พาวเวอร์เจนเนอเรชั่นส์พพลาย จำกัด เริ่มทำการปรับพื้นที่และล้อมรั้วในบริเวณที่ดินดังกล่าว แต่ชาวบ้านยังคงคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า ทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างคนงานของบริษัท พาวเวอร์เจนเนอเรชั่นส์พพลาย จำกัด ซึ่งถูกจ้างมาปรับพื้นที่และล้อมรั้วในที่ดินที่บริษัทซื้อไว้เพื่อสร้างโรงไฟฟ้ากับกลุ่มชาวบ้าน โดยกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้ามองว่า การเข้ามาปรับพื้นที่และล้อมรั้วดังกล่าว เป็นการกระทำที่ไม่สมควรเพราะทางบริษัทยังไม่ผ่านการอนุมัติรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) และที่สำคัญเป็นการกระทำผิดกฎหมายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำตามรัฐธรรมนูญ ทำให้ชาวบ้านคัดค้านไม่ยอมให้คนงานของโรงไฟฟ้าทำการใด ๆ อย่างเด็ดขาด

เมื่อเวลาผ่านไป 2 วัน ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์วิถีเกษตรกรรม อ.หนองแส จ.สระบุรี ยังคงปักหลักคัดค้านคนงานของบริษัทก่อสร้างโรงไฟฟ้าที่จะมาทำการปรับพื้นที่เพื่อเตรียมการสร้างโรงไฟฟ้าและล้อมรั้ว โดยมีการตั้งด่านเพื่อตรวจคนที่เข้าออกในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ต่อมาชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์วิถีเกษตรกรรม อ.หนองแส จำนวน 4 คน เป็น ชาย 2 คน หญิง 2 คน ถูกจับในข้อหาบุกรุกเข้าไปในที่ดินของโครงการโรงไฟฟ้าหนองแส ซึ่งดำเนินการโดย บ.พาวเวอร์เจนเนอเรชั่นส์พพลาย จำกัด ในพื้นที่บ้านห้วยป่า หมู่ที่ 4 ต.หนองกบ อ.หนองแส จ.สระบุรี ในที่สุดชาวบ้านทั้ง 4 คนได้รับการประกันตัวโดยใช้หลักทรัพย์เป็นที่ดินมูลค่า 50,000 บาท ต่อคน ซึ่งที่ดินดังกล่าวรวบรวมจากชาวบ้านที่ร่วมกับคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้า

ชาวชุมชนคำสร้างไชยและชุมชนใกล้เคียงในตำบลท่าช้าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี ยังคงมีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องซึ่งชาวบ้านยื่นหนังสือให้ อบต. ท่าช้าง ทบทวนมติการที่เห็นชอบให้ สร้างโรงงานไฟฟ้ากลางบ้านคำสร้างไชย ม.17 ต.ท่าช้าง อ.สว่างวีระวงศ์ จ.อุบลราชธานี โดยใช้แกลบเป็นพลังงานสร้างความร้อนผลิตไฟฟ้าขนาดกำลังการผลิตวันละ 9.9 เมกะวัตต์ เพราะชาวบ้านคำสร้างไชยและหมู่บ้านใกล้เคียงรวม 5 หมู่บ้าน จะได้รับผลกระทบด้านมลภาวะเป็นพิษทางเสียงและจากการขนย้ายแกลบ และมลภาวะเป็นพิษทางอากาศจากการเผาไหม้แกลบ

ขณะที่ชาวบ้านพื้นที่ต่าง ๆ คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า แต่บริษัท เบิร์นแอนด์โลว์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่ปรึกษาความเป็นไปได้ในการก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ให้กับประเทศไทยกลับเดินทางสำรวจพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์แล้ว 5 แห่ง จากทั้งหมดที่ต้องศึกษา 14 แห่งโดย 5 พื้นที่แรกที่เข้าไปเก็บข้อมูลและเจาะสำรวจ ได้แก่ พื้นที่ใน จ.สุราษฎร์ธานี 2 แห่ง พื้นที่ จ.นครศรีธรรมราช และพื้นที่จ.ชัยนาท เป็นต้น ซึ่งมีการคาดการณ์ว่าบริษัท เบิร์นแอนด์โลว์จะดำเนินการเก็บข้อมูลและสำรวจพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ทั้ง 14 แห่งได้ภายในเดือนกันยายน พ.ศ.2552 จากนั้นจะคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดเพียง 5 แห่งและสุดท้ายจะจัดลำดับพื้นที่ที่เหมาะสมที่สุด 1-3 แห่งเท่านั้นเพื่อใช้ก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในอนาคต

2.2 คุณภาพของข่าว

จากภาพรวมข่าวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าของเว็บไซต์ประชาไท พบว่ามีคุณค่าข่าวที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของประเด็นข่าว

เนื่องจากการผลิตไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าก่อให้เกิดมลพิษ ซึ่งประชาชนรอบโรงไฟฟ้าได้รับผลกระทบโดยตรง ดังนั้นประชาชนรอบโรงไฟฟ้ามีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีเกี่ยวกับการสร้างโรงไฟฟ้า แต่จากการศึกษาพบว่า ที่ผ่านมามีการปิดบังข้อมูลและรายงานการศึกษาผลกระทบไม่ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว บริษัทเอกชนผู้ผลิตไฟฟ้าจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนรอบโรงไฟฟ้าด้วยการเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนได้รับทราบถึงผลกระทบต่างๆที่พวกเขาจะได้รับ

เว็บไซต์ประชาไทได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชน เช่น ประเด็นการจัดประชาคมอย่างเร่งด่วนเกี่ยวกับการสร้างโรงไฟฟ้า โดยในวันที่ 16 ตุลาคม 2551 ที่ผ่านมา ผู้นำหมู่บ้านแจกแบบสอบถามความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับการสร้างโรงไฟฟ้า และจัดประชาคมหมู่บ้านอย่างเร่งด่วนขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านรับรองและเห็นชอบให้สร้างโรงไฟฟ้าชีวมวล โดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยเข้าร่วมเวทีดังกล่าว

สำหรับตัวอย่างเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลที่ประชาชนควรรับทราบ เช่น ประเด็นการปิดบังข้อมูลที่ประชาชนควรรับทราบ โดยในการทำธุรกิจพลังงานของบริษัท Soon Hua Seng Group ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้น

ไทยพบว่าการปิดบังข้อมูลการดำเนินงาน รวมทั้งไม่เสนอข้อมูลรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ให้แก่ประชาชนได้รับทราบ นอกจากนี้การกำหนดนโยบายด้านพลังงานและแผนการจัดหาไฟฟ้าของประเทศ (PDP) กระบวนการตัดสินใจอนุมัติโครงการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตเอกชนรายใหญ่ (IPP) ของกระทรวงพลังงานและหน่วยงานราชการ รวมทั้ง EIA ไม่มีการเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชน

2.2.2 ผลกระทบทางสังคม

เนื่องจาก ประชาชนรอบโรงไฟฟ้าได้รับผลกระทบจากการสร้างโรงไฟฟ้า ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายทางด้านผลผลิตการเกษตร ที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ และสุขภาพของประชาชนในชุมชนรอบโรงไฟฟ้า เช่น ประเด็นผลกระทบของการสร้างโรงไฟฟ้าทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน โดยปัญหาเรื่องน้ำเป็นปัญหาใหญ่ที่ชาวบ้านห่วงกังวล เนื่องจากประชาชนกว่า 90 เปอร์เซ็นต์มีอาชีพเกษตรกร และผลผลิตทางการเกษตรถือว่ามีความเสี่ยงในด้านการส่งออก ซึ่งการตั้งโรงไฟฟ้าในพื้นที่จะส่งผลกระทบต่อเกษตรกร ทั้งในส่วนของกรใช้น้ำ สารพิษที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งผลกระทบต่อชุมชนและสังคมในชุมชน เนื่องจากพื้นที่ที่จะมีการก่อสร้างโรงงานรวมรัศมี 5 กิโลเมตร ส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านราว 10 หมู่บ้าน วัด 8 แห่ง และโรงเรียนอีก 10 แห่ง

2.2.3 การนำเสนอความขัดแย้ง

เนื่องจาก การสร้างโรงไฟฟ้ามีผู้เกี่ยวข้อง 2 ฝ่ายได้แก่ ผู้ที่ได้รับประโยชน์ และผู้ที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการสร้างโรงไฟฟ้า ซึ่งย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งเพื่อรักษาผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย

เช่น ประเด็นการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า โดยกลุ่มชาวบ้านจาก 4 พื้นที่เป้าหมายการก่อสร้างโรงไฟฟ้าเอกชน ประกอบด้วย เครือข่ายติดตามผลกระทบโรงไฟฟ้าถ่านหิน ต.เขานินซ็อน (คตฟ.) ร่วมกับเครือข่ายพนมสารคามพิทักษ์สิ่งแวดล้อม จ.ฉะเชิงเทรา เครือข่ายรักษ์แปดริ้ว ต.เสม็ดเหนือ และ ต.เสม็ดใต้ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา เครือข่ายอนุรักษ์วิถีเกษตรกรรม อ.หนองแซง จ.สระบุรี และ อ.ภาชี จ.อยุธยา และเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน และโรงไฟฟ้าก๊าซ จนในที่สุดชาวบ้านเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านการลงทุนโรงไฟฟ้าถ่านหินและโรงไฟฟ้าก๊าซของบริษัทเอกชนที่มีผู้ร่วมลงทุนเป็นบริษัทจากต่างประเทศ

2.2.4 ความกว้างของเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้จะจำแนกความกว้างโดยพิจารณาจากแหล่งข่าวและประเด็นข่าว เมื่อพิจารณามติแหล่งข่าวพบว่า ข่าวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้ามีความหลากหลายของแหล่งข่าวค่อนข้างมาก กล่าวคือ แหล่งข่าวในแต่ละระดับมีจำนวนมาก

สำหรับมติประเด็นข่าวนั้น พบว่าค่อนข้างขาดความหลากหลายของประเด็นข่าว เนื่องจากมีการนำเสนอประเด็นข่าวซ้ำ ๆ กัน โดยในช่วงเวลาการศึกษา ประเด็นข่าวที่พบส่วนใหญ่ คือ ประเด็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในการคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้า เช่น

- การคัดค้านโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากถ่านหิน กำลังผลิต 600 เมกะวัตต์ในพื้นที่ ต.เขาหินซ้อน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา ของบริษัท National Power Supply ซึ่งเป็นการร่วมลงทุนของบริษัท CMS Energy Corporation จากสหรัฐอเมริกา ร่วมกับบริษัท Soon Hua Seng Group ของไทย
- การคัดค้านโรงงานผลิตไฟฟ้าจากแก๊สที่บ้านคำสร้างไชย หมู่ ๑๗ ต.ท่าช้าง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด ของบริษัทสมหมาย จำกัด
- การคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน 4,000 เมกะวัตต์ที่จะมีขึ้นในหมู่ที่ 5,6 อ.ปะทิว รวมถึงโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ กฟผ.มีแผนจะก่อสร้างในพื้นที่ปะทิว
- การคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินทับสะแก จ.ประจวบคีรีขันธ์

2.2.5 ความลึกของเนื้อหา

จากการศึกษาพบว่า ชาวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้ามีความลึกค่อนข้างมาก เนื่องจากแหล่งข่าวที่ปรากฏในข่าว หรือบทความมีตั้งแต่ระดับประชาชนจนถึงตัวแทนรัฐบาล ได้แก่

- ตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่ ได้แก่
 - นางสาวนันท์วัน
 - นายสุทัศน์ ชิมเจริญ ชาวบ้าน ต.บางคล้า จากเครือข่ายรักษ์แปดริ้ว
 - นายแฝง อุบลบาล ชาวบ้าน ต.บางคล้า
 - นางเตือน แสนทวีสุข อายุ ๗๓ ปี
 - นางไพศรี ศรีเฉลิม ชาวบ้านคำสร้างไชย
 - นายบุญชู สายธนู ชาวบ้านคำสร้างไชย
 - นางสาวสดีโส สร้างโคก ชาวบ้านคำสร้างไชย
 - ศิริวัตร สิทธิสรา ชาวบ้านคำสร้างไชย
 - นายสุพนัด ดวงกมล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ต.ชุมโค อ.ปะทิว จ.ชุมพร
 - นางปฐมน กัณหา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านโคกกระต่าย ต.หนองกบ อ.หนองแขง จ.สระบุรี
- ผู้ประสานงานเครือข่ายหรือกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่
 - นายสุทธิ อัครมาศย์ ผู้ประสานงานเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก
 - นายตี๋ ตรีรัตน์แสงมณี ประธานประชาคมตำบลหนองกบ เครือข่ายอนุรักษ์วิถีเกษตร

- นายศุภमित ลิมาพันธ์ ครูโรงเรียนบ้านห้วยนกปล้ำซึ่งอาศัยในชุมชนคำสร้างไชย
- นายชัยนิตย์ อินทร์งาม หัวหน้าศูนย์สุขภาพชุมชนบ้านคำนกปล้ำ ต.ท่าช้าง
- นายดำเนิน วรพันธ์ รองประธานกลุ่มคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน อ.ปะทิว
- นันทวัน หาญดี จากเครือข่ายติดตามผลกระทบโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาหินซ้อน จ.ฉะเชิงเทรา
- ธนิกา บุญธรรมหนัก เครือข่ายรักษ์แปดริ้ว คัดค้านโรงไฟฟ้าเสม็ดเหนือ เสม็ดใต้ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา
- สายรุ้ง ทองปลอน จากสหพันธ์องค์กรผู้บริโภค
- นส.สุวิรัตน์ แต่ชูตระกูล แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ทับสะแก
- นางสาวสารี อ๋องสมหวัง เลขาธิการมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค
- นางสาวบุญยืน ศิริธรรม เครือข่ายผู้บริโภค ภาคตะวันตก
- นายณรงค์ สุวรรณเกิด ผู้ประสานงานกลุ่มคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้า และโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่ อ.ปะทิว จ.ชุมพร
- นายสันติ โชชัยชำนาญกิจ กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต
- วชิรี เผ่าเหลืองทอง กลุ่มศึกษาพลังงานทางเลือกเพื่ออนาคต
- ตัวแทนจากบริษัทเอกชน ได้แก่
 - Mr.Jotaro Higuchi Senior Manager บริษัท J-Power
 - นายสมหมาย สมทรัพย์ ประธานกรรมการบริษัทบัวสมหมายการผลิตไฟฟ้าจำกัด
 - นายมารุต แก้วงาม บริษัท พาวเวอร์เจเนอเรชั่นส์พลาย จำกัด
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐและนักการเมือง (ทั้งระดับชาติ ท้องถิ่น ชุมชน) ได้แก่
 - นายฐาณกร ประจักษ์ ปลัดอำเภอสว่างวีระวงศ์
 - นายเสริมศักดิ์ สีสันต์ นายอำเภอแม่เกาะ
 - นายสำเนียง สพลิงห์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้าง
 - นายวิโรฒ มีแก้ว รองผู้ว่าราชการจังหวัด
 - นาย ดิเลก ก้อนกลีบ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง
 - นายเชวงศักดิ์ หัสติน หัวหน้าฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรม สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานี
 - นายสมชาย เสงี่ยมศักดิ์ อุตสาหกรรมจังหวัด

- นายกมล ตระกบุตร ผู้ช่วยผู้ว่าการวิศวกรรมโรงไฟฟ้า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)
- นายอภิชาติ ดิลกโสภณ รองผู้ว่าการประจำสำนักผู้ว่าการ กฟผ.
- นายพรชัย รุจิประภา ปลัดกระทรวงพลังงาน

ด้านความลึกของเนื้อหา มีการเปิดเผยข้อมูลที่ถูกปิดบัง เช่น บริษัทธุรกิจพลังงานที่เกี่ยวข้องกับผู้กำหนดนโยบายของภาครัฐ การปิดบังข้อมูลรายงาน EIA รวมทั้งการอนุมัติรับซื้อไฟฟ้าจากเอกชนที่เป็นผลประโยชน์ทับซ้อนของวิสาหกิจพลังงาน และยังมีการให้ข้อมูลเชิงลึกของแผน PDP2007 และข้อเสนอด้านพลังงานทางเลือกอีกด้วย

นอกจากนี้ มีการเปิดเผยผลกระทบที่สร้างความเสียหายมาก มายต่อภาคการเกษตร ชีวีตผู้คน และสิ่งแวดล้อมในระดับที่ลึกและกว้าง เนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้เสียหายจากเหตุการณ์และโครงการโรงไฟฟ้า ทำให้เห็นถึงความไม่ชอบกลในการใช้งบประมาณพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าว่าเป็นโครงการเพื่อการเยียวยาหรือเพื่อปิดปากชาวบ้านกันแน่

2.2.6 ความซับซ้อนของเนื้อหา

การนำเสนอข่าวของประเทศไทยยังคงเกาะอยู่กับอุบัติการณ์หรือตัวเหตุการณ์การเคลื่อนไหวคัดค้าน เช่น การยื่นหนังสือถึงเจ้าหน้าที่รัฐ การประท้วง เรียกร้อง กฟผ. ให้เปิดเผยข้อมูล เหตุการณ์ชาวบ้านกักตัวเจ้าหน้าที่กฟผ. ที่เข้าไปปรับพื้นที่ และการประท้วงความไม่โปร่งใสของเวทีรับฟังแผน PDP 22007 เป็นต้น จึงทำให้ข่าวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าค่อนข้างขาดความซับซ้อน เนื่องจากแหล่งข่าวที่ปรากฏเป็นบุคคลกลุ่มเดิม ทำให้ทราบข้อมูลเพียงด้านเดียว และทำให้ประเด็นข่าวขาดความหลากหลาย

2.2.7 ความต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่า ในช่วงเดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน 2551 ข่าวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าค่อนข้างมีความต่อเนื่อง โดยพบข่าวจำนวน 1-2 ชิ้นต่อเดือน นอกจากนี้ในช่วงปลายของการศึกษาพบว่าค่อนข้างขาดความต่อเนื่อง เพราะเดือนมีนาคม 2552 มีข่าวจำนวน 6 ชิ้น แต่ข่าวของเดือนเมษายน 2552 มีเพียง 1 ชิ้นเท่านั้น

เมื่อดูความต่อเนื่องของการพัฒนาการรายงานข่าว พบว่าข่าวควรมีการนำเสนอเรื่องผลกระทบของการสร้างโรงไฟฟ้าที่มีต่อชาวบ้านในด้านต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อม สุขภาพ ความเป็นอยู่ เป็นต้น

3. ผลกระทบของข่าว

จากการศึกษาพบว่า ข่าวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้ามีความแรงค่อนข้างมาก เนื่องจากข่าวชิ้นนี้ได้สร้างผลกระทบต่อโครงการสร้างโรงไฟฟ้า ทำให้มีการเลื่อนการก่อสร้างออกไป เช่น “ชาว ‘คำสร้างไชย’ ยื่นหนังสือผู้ว่าฯ ค้านโรงไฟฟ้าชีวมวล” (17/1/2552) ทำให้ นาย

ชวน ศิรินันท์พร ผู้ว่าราชการจังหวัด รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องพิจารณาการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงาน
อีกครั้งตามข้อเรียกร้องของชาวบ้าน

นอกจากนี้ชาวสืบสวนขึ้นนี้ยังสร้างผลกระทบต่อบุคคล ทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบออกมา
ต่อต้าน หรือมีการถกเถียงกัน เช่น “ชุมพระธาตุ! ชาวบ้านกักตัวเจ้าหน้าที่ กฟผ. หลายชั่วโมง จี้ยกเลิก
โรงไฟฟ้าถ่านหิน – นิวเคลียร์” (18/12/2551) พบว่า ชาวบ้านรวมตัวกันประมาณ 500 คนเพื่อต้องการ
ความกระจ่างจากความไม่ชอบมาพากลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

สรุป

ตลอดระยะเวลาการศึกษาระหว่างเดือนกันยายน 2551 – เดือนเมษายน 2552 ของชาวสืบสวน
เรื่องสำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า โดยรวมแล้วชาว/บทความที่พบมักจะนำเสนอเกี่ยวกับ
ความเคลื่อนไหวของชาวบ้านในการคัดค้านโรงไฟฟ้า นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอถึงความผิดปกติต่าง ๆ
เกี่ยวกับการสร้างโรงไฟฟ้าซึ่งเป็นเหตุผลสนับสนุนในการคัดค้านสร้างโรงไฟฟ้าของประชาชน

สำหรับการรายงานข่าวค่อนข้างมีความต่อเนื่อง ผู้อ่านสามารถติดตามข่าวได้ตลอด แต่มีการ
นำเสนอประเด็นเดิม ทำให้รับทราบข้อมูลเพียงด้านเดียว ซึ่งอันที่จริงแล้วชาวสืบสวนเรื่องสำรวจโครงการ
พัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าสามารถนำเสนอประเด็นข่าวได้หลากหลาย เช่น ประเด็นวิถีชีวิตชาวบ้านและ
วิถีการผลิตที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ ประเด็นการใช้งบกองทุนพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า หรือ
เส้นทางการทุจริตกองทุนพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า เป็นต้น

(05) รายงานต่างด้าว : โรฮิงญา หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

1. ปริมาณและการนำเสนอ

การนำเสนอข่าวแรงงานต่างด้าวของไทยรัฐ มีความแตกต่างจากประเด็นของฉบับอื่นอย่างมาก
เนื่องจากติดตามพบว่า ไทยรัฐนำเสนอในลักษณะของเหตุการณ์หรือข่าวรายวันเกือบทุกวัน เช่น จับ
แรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมือง แรงงานต่างด้าวก่อเหตุจี้ปล้น-ฆ่า เป็นต้น แต่ทั้งหมดเป็นข่าวที่เสนอ
โดยฝ่ายข่าวอาชญากรรม ซึ่งให้ภาพของประเด็นข่าวในเชิงลบ ดังนั้น ในรายงานนี้จึงจะจับประเด็น
ชาวสืบสวนของไทยรัฐเฉพาะส่วนที่เป็นแก่นเรื่อง “โรฮิงญา”

ทั้งนี้ พบการนำเสนอรวม 6 ชิ้น โดยทั้งหมดเป็นรายงาน/สัปดาห์พิเศษทั้ง 6 ชิ้น ไม่พบรูปแบบ
ข้อเขียนประเภทข่าว หรือบทความ/คอลัมน์/บทสัมภาษณ์

โดยรายงาน/สัปดาห์พิเศษทั้งหมดที่นำเสนอนั้น จะอยู่ในส่วนของสัปดาห์หน้า 1 ที่รูปแบบการ
นำเสนอจะแตกต่างจากข่าวทั่วไป กล่าวคือ เป็นการนำเสนอเนื้อหาข้อมูลสืบเนื่องมาจากข่าวในหน้า
หนึ่งที่กำลังได้รับความสนใจ เนื้อหาจะเน้นข้อมูลตัวเลขที่มีหลักฐานยืนยัน มีสาระประเด็นความรู้

มากกว่าปกติ สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่สื่อต่างชาตินำเสนอว่า ทหารไทยผลักดันชาวโรฮิงญาที่ลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศอย่างไร้มนุษยธรรม ทำให้เรื่องนี้เป็นประเด็นข่าวที่ทั่วโลกให้ความสนใจ

ประเด็นการนำเสนอเรื่อง “โรฮิงญา” ของไทยรัฐ ครอบคลุมแง่มุมทางประวัติศาสตร์ เส้นทางอพยพ ข้อมูลชนชาติและประชากร เหตุการณ์ทหารไทยผลักดัน ขบวนการค้าแรงงานต่างด้าว และเส้นทางแรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมืองโดยการทุจริตของเจ้าหน้าที่ไทยบางกลุ่ม ในประเด็นหลังยังกล่าวถึง การเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวทั้งชาวพม่า ลาวและกัมพูชาด้วย

ไทยรัฐใช้แหล่งข่าวฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐน้อยมีเพียง 3 คนเท่านั้นได้แก่ พล.อ.ทรงกิตติ จักกาบาตร์ ผบ.ทหารสูงสุด นายไพฑูรย์ แก้วทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน และเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรม จ.สระแก้ว ยังขาดแหล่งข่าวด้านเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง แต่มีการใช้ข้อมูลจากตัวบุคคลแรงงานต่างด้าวชนชาติต่างๆ มากและลึกคือ มีการสัมภาษณ์เจาะข้อมูลตัวแรงงานโดยตรงเช่น นางสาวอว แรงงานต่างด้าวเชื้อสายมอญ นาวเนียง ชาวกัมพูชา นางสาวพิน ชาวแขวงสาละวัน ประเทศลาว นายโจ ชาวพม่า เป็นต้น

ส่วนแหล่งข่าวนักวิชาการ ภาคประชาสังคม หรือ NGOs มีปริมาณมากพอสมควร ได้แก่ จารุวัฒน์ เกตุวรธร บรรณาธิการ “สาละวิน” วรสารเพื่อการรณรงค์สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยในพม่า คริส ลีว่า นักวิจัยด้านสิทธิมนุษยชนและสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนทางตอนเหนือของรัฐอาระกัน ในพม่า ฟอรัม-เอเชีย ภูวดล แคนไทย ผู้คลุกคลีอยู่กับการเคลื่อนไหวของชาวโรฮิงญา และนายภาคภูมิ แสงคำเจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษ์ไทย

รวมถึงมีการใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข่าวต่างประเทศด้วยได้แก่ ซีไอเอและสำนักข่าว S.H.A.N. ขณะเดียวกันพบว่า มีการใช้ข้อมูลสถิติจากรายงานวิจัยในการอ้างอิงด้วย

2. เนื้อหาและคุณภาพข่าว

2.1 เนื้อหา

ปลายเดือนธันวาคม 2551 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้นำเสนอข่าวสั้นเกี่ยวกับการเสนอข่าวของสำนักข่าวเอพี โดยเอพีรายงานว่า โฆษกหน่วยลาดตระเวนชายฝั่งของอินโดนีเซียพบผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองจำนวน 30 คน ว่ายนํ้ามายังหมู่เกาะในทะเลอันดามันซึ่งอยู่ระหว่างเขตประเทศไทยและพม่า ผู้หลบหนีเหล่านี้ได้ให้การว่าถูกเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวไว้ฐานล่องลำนํ้าก่อนส่งลงเรือกลับประเทศ ซึ่งผู้บัญชาสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมืองของไทย ระบุว่าไม่เคยทำเช่นนั้น โดยปกติแล้วเมื่อจับคนลักลอบเข้าเมืองได้จะส่งตัวกลับประเทศผ่านช่องทางจุดตรวจคนเมืองบริเวณชายแดน

กระแสนี้ได้สร้างภาพลักษณ์ในเชิงลบต่อนานาชาติให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมากในแง่การละเมิดสิทธิมนุษยชน สื่อมวลชนจึงเริ่มขุดคุ้ยเรื่องราวในหลายๆแง่มุมของชาวโรฮิงญา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการก่อการร้ายภาคใต้ การลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย และการเข้ามาเป็นแรงงานแหล่งอุตสาหกรรมต่างๆ

เดือนมกราคม 2552 ไทยรัฐเปิดประเด็นข่าวแรงงานต่าง ด้วยการนำเสนอกรณีชาวโรฮิงญาที่กำลังเป็นประเด็นร้อนในสัปดาห์หน้า 1 โดยให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชาวโรฮิงญา²⁸ ในรูปแบบของการเขียนเชิงสารคดีว่า ชาวโรฮิงญาเป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ (หรือออกเสียงตามภาษาอังกฤษว่า อาระกัน) มีเมืองหลวงชื่อ สตวย (Sittwe) ทางของตะวันตกประเทศพม่าที่มีชายแดนติดกับประเทศบังกลาเทศและอ่าวเบงกอล มีประชากรประมาณ 2,000,000 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ และมีชาวมุสลิมที่เรียกตนเองว่า โรฮิงญา มีประมาณ 500,000 คน ชาวโรฮิงญาจึงถือเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างจากชาติพันธุ์ของพม่าทั้งเรื่องเชื้อชาติและศาสนา

ชาวโรฮิงญาอาศัยอยู่ในรัฐยะไข่มาเป็นเวลาช้านาน จวบจนอังกฤษเข้ามาปกครองประเทศพม่า อำนาจการปกครองของผู้มาเยือนก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างยากปฏิเสศ ต่อมานายพลอองซาน บิดาของนางอองซาน ซูจี ได้ชักชวนชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในพม่าเพื่อร่วมต่อสู้ปลดปล่อยตัวเองจากอังกฤษ นายพลอองซานสัญญาว่ากับชนกลุ่มน้อยทั้ง มอญ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ โรฮิงญา และชนชาติอื่นๆ ว่าทั้งหมดจะได้รับการปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระหลังภารกิจสำเร็จ เรียกคำมั่นสัญญานี้ว่า สัญญา “เวียงปางหลวง” หรือ “เวียงปางโหลง”

เมื่อพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษก็เกิดโคกนาฏกรรมขึ้น ในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 เมื่ออองซานถูกลอบสังหาร สัญญาเวียงปางหลวงจึงถูกรัฐบาลทหารฉีกกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวจึงกลายเป็นพลเมืองชั้นสองของพม่าที่ถูกกดขี่และปราบปรามอย่างหนัก

โดยเฉพาะชาวโรฮิงญาที่พม่าไม่เคยยอมรับว่าเป็นพลเมืองของประเทศ ทำให้พวกเขาไม่ได้รับสิทธิต่างดั่งที่พลเมืองควรจะได้รับเช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล หรือแม้แต่การแต่งงานก็เป็นเรื่องต้องห้าม ภูดล แดนไทย กล่าวไว้ในหนังสือ “สถานการณ์ภาคใต้เมื่อนาวา ไทยหลงทิศ” ว่า ในปี พ.ศ. 2521 รัฐบาลทหารพม่าได้ทำการปราบปรามอย่างโหดร้ายทารุณ ด้วยใช้อาวุธข่มขู่ขับไล่พวกโรฮิงญาออกจากที่อยู่อาศัย เผาทำลายบ้านเรือน ฆ่าและข่มขืนสตรี ชาวโรฮิงญาจึงต้องหลบหนีเข้าประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ บังกลาเทศ ไทยและมาเลเซีย

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 ชาวโรฮิงญานอกจากหลบหนีเข้าบังกลาเทศแล้ว ยังได้ตั้งค่ายเรียงรายอยู่ตามชายแดนบังกลาเทศ-พม่าถึง 70,000-100,000 คน ทำให้เกิดปัญหาสังคมและเศรษฐกิจตามมา และในปีเดียวกันนั้น ชาวโรฮิงญาทะลักเข้าบังกลาเทศถึง 200,000 คน เป็นเหตุให้ทางการพม่าและบังกลาเทศต้องจับเข่าคุยกัน เพื่อหามาตรการเอาผู้อพยพคืนบ้านเกิดเมืองนอน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพม่ากับบังกลาเทศบานปลายจน นายบุญทออส กาห์ลี เลขาธิการ สหประชาชาติสมัยนั้นต้องเข้ามาไกล่เกลี่ยปัญหาดังกล่าว จนเกิดการเจรจกันอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน พ.ศ. 2535 ผลก็

²⁸ไทยรัฐ, 22 มกราคม 2552

คือ ผู้อพยพส่วนหนึ่งยอมกลับบ้าน แต่ส่วนที่เหลือตกค้างอยู่ก็มีอีกไม่น้อย รอการแก้ปัญหาเรื่อยมาจนปัจจุบัน

สำหรับการหลังไหลเข้าประเทศไทย พบว่าชาวโรฮิงญาอพยพเข้าไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 มีรายงานว่า สามารถจับกุมชาวโรฮิงญาที่ลักลอบเข้าเมืองได้ 1,225 คน พ.ศ. 2550 จับกุมได้ 2,763 คน และเมื่อปีที่ผ่านมา พ.ศ. 2551 จับกุมถึง 4,886 คน ตัวเลขที่เพิ่มขึ้นทำให้ทางการไทยจำเป็นต้องผลักดันชาวโรฮิงญาออกจากประเทศ กรณีนี้เป็นเหตุให้องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนออกมาตำหนิไทย จน พล.อ. ทรงกิตติ จักกาบาตร์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดออกมาได้ว่า “ขอยืนยันว่า กองทัพไทยไม่เคยปฏิบัติการอันไร้มนุษยธรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับในเวทีนานาชาติ”

สำหรับสังคมไทยแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับชาวโรฮิงญาไม่ใช่เรื่องใหม่ นอกจากเรื่องผู้อพยพแล้วยังมีเรื่องที่ว่าทางการไทยเคยจับตัวแกนนำของชาวโรฮิงญาได้เมื่อ พ.ศ. 2548 คือ การจับนายเอ็ม เอ สุสเซน หรือโมฮัมหมัด อาลี สุลเซน อายุ 44 ปี ชาวบังกลาเทศ ในคดีตามหมายจับเลขที่ 4210/2547 ข้อหาปลอมและใช้เอกสารทางการปลอมและยังเป็นแกนนำคนสำคัญของกลุ่มนายทุน ข้ามชาติ แต่นั่นก็เป็นเรื่องเครือข่ายของคนกระทำผิดกฎหมาย อันอาจจะเชื่อมโยงกับการอพยพของชาวโรฮิงญาหรือไม่ก็ได้

ไทยรัฐได้ทิ้งท้ายไว้ว่า

อย่างไรก็ตาม การรับหรือผลักดันชาวโรฮิงญาออกนอกประเทศ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนอยู่ไม่น้อย เพราะเกาะเกี่ยวทั้งทางด้านศาสนา การเมืองและทางด้านสังคม ที่อาจเกิดกระทบกระทั่งกับประเทศเพื่อนบ้านได้ในอนาคต หากมองในแง่ความเป็นคนเหมือนกัน ชาวโรฮิงญาย่อมอยู่ในสภาพที่น่าเศร้าสลด แต่ถ้ามองอีกมุมหนึ่ง โดยเฉพาะมุมมองของเจ้าหน้าที่ บ้านเมืองแล้ว ก็อาจจะเป็นคนละเรื่องเดียวกัน

สรุปต่อมาไทยรัฐได้เสนอข่าว ชาวโรฮิงญาในประเด็นของความขัดแย้งทางชนชาติในประเทศพม่าและการค้ามนุษย์²⁹ อ้างอิงแหล่งข้อมูลบุคคลที่เป็นนักสิทธิมนุษยชนในพื้นที่และเอกสารงานวิจัยต่างๆ อย่างจารุวัฒน์ เกียรติวรรณ บรรณาธิการ “สาละวิน” วารสารเพื่อการรณรงค์สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยในพม่า และคริส ลีว่า นักวิจัยด้านสิทธิมนุษยชนและสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนทางตอนเหนือของรัฐอาระกัน (ยะไข่) ในพม่า

จารุวัฒน์ เกียรติวรรณ บก. “สาละวิน” ให้ข้อมูลว่า ชาวโรฮิงญาเป็นชนกลุ่มน้อยที่มักจะถูกนักสิทธิมนุษยชนและคนไทยมองข้าม เนื่องจากสังคมไทยยังไม่คุ้นกับชาวโรฮิงญามากเท่ากับชาวไทยใหญ่ กะเหรี่ยง หรือมอญ อีกทั้งชาวโรฮิงญาไม่ได้อยู่ติดกับชายแดนของไทยแต่อยู่ลึกเข้าไปในรัฐยะไข่ของพม่า จารุวัฒน์อธิบายสาเหตุอันสลับซับซ้อนของการไม่ยอมรับโรฮิงญาเป็นพลเมืองของพม่าว่า ชาว

²⁹ ไทยรัฐ, 23 มกราคม 2552

โรฮิงญามีศาสนา เชื้อชาติและวัฒนธรรมคล้ายกับคนในเอเชียใต้มากกว่า ทั้งยังมีภาษาเป็นของตนเอง เรียกว่า ภาษาอินดิก ที่มีความคล้ายกับภาษาเบงกาลีของบังกลาเทศ

งานวิจัยหลายชิ้นระบุว่า ชาวโรฮิงญาเป็นผู้อยู่ในตอมหนือรัฐอาระกัน (ยะไข่) มาตั้งแต่ สมัยศตวรรษที่ 7-12 นับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากพื้นที่ทางตอมหนือมีพ่อค้าชาวอาหรับเข้ามา ค้าขายเป็นเวลานาน แต่สำหรับรัฐบาลทหารพม่าไม่มีมุมมองที่ต่างออกไป โดยมองว่าชาวโรฮิงญา ลัทธิอย่างผิดกฎหมาย อพยพจากบังกลาเทศในสมัยที่พม่าตกอยู่ภายใต้อาณานิคมอังกฤษด้วยทัศนคติ เช่นนี้ ทำให้ประชาชนโรฮิงญาไม่ได้รับการรวบรวมเข้าไปในกลุ่มชนพื้นเมืองในรัฐธรรมนูญพม่า ส่งผลให้ชาวโรฮิงญาไม่ได้รับสัญชาติพม่า การไม่ได้รับสิทธิทางสัญชาติทำให้ไม่ได้รับการคุ้มครองใดๆ โรฮิงญาจึงถูกคุกคามอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะข้อแตกต่างทางศาสนา เชื้อชาติ รวมถึงสิทธิที่จะนับถือ ศาสนา การเข้าถึงการศึกษา สิทธิในการรักษาโรค ไปจนถึงไม่สามารถแต่งงานได้ และถูกบังคับให้ ทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ที่สำคัญ ชุมชนชาวโรฮิงญา ยังได้รับการปราบปรามอย่างต่อเนื่อง

ชาวโรฮิงญาจึงต้องมีสภาพเป็นผู้ลี้ภัยเข้าไปในประเทศต่างเช่น บังกลาเทศ ปากีสถาน ซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ มาเลเซีย และไทย สำหรับในประเทศไทยมีชาวโรฮิงญาอาศัยอยู่ ราว 10,000-15,000 คน ส่วนใหญ่อยู่ที่จ.ระนองและจ.มหาชัย จ.สมุทรสาคร แต่ชาวโรฮิงญาในไทยไม่สามารถจดทะเบียนเป็นแรงงานต่างด้าวอย่างถูกกฎหมายดังเช่นชาวพม่าได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไทยไม่สามารถระบุสัญชาติว่าชาวโรฮิงญา คือ ชาวพม่า

หลายครั้งก็ยังถูกเข้าใจผิดว่าเป็นชาวบังกลาเทศทำให้ชาวโรฮิงญา ยิ่งถูกกดขี่มากกว่าแรงงาน พม่าเสียอีก รวมไปถึงความเข้าใจผิดที่ว่า ประชาชนชาวโรฮิงญาพูดภาษามลายู หรือเป็นกลุ่มนักรบ รับจ้าง ซึ่งข้อมูลนี้เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้มีการยืนยัน

คริส ลีว่า นักวิจัยด้านสิทธิมนุษยชนและสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนทางตอมหนือของรัฐ อาระกันในพม่า ฟอรัม-เอเชีย ชี้ว่า เหตุผลที่รัฐบาลทหารพม่าพยายามกีดกันชาวโรฮิงญามี 4 คำอธิบาย

1. พม่าเป็นรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ แล้วมีกระบวนการสร้างชาตินิยม พยายามที่จะกลืนประชาชนชาติ พันธุ์ต่างๆให้เป็นพม่า มีการพยายามกลืนประชาชนกะเหรี่ยง ไทยใหญ่ มอญ แต่ชาวโรฮิงญา มีความแตกต่างมาก ทำอย่างไรก็ไม่มีทางกลืนได้

2. ชายแดนระหว่างพม่ากับบังกลาเทศเป็นพื้นที่ที่สำคัญมาก เป็นด่านระหว่างเอเชียใต้กับ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งพม่าก็กลัวว่าจะเป็นปัญหาที่ประชาชนบังกลาเทศที่ยากจนกว่าพม่าจะ เข้ามาในประเทศพม่ามากขึ้น

3. มองมุขมอคติทางด้านลบกับชาวมุสลิมทั่วไป ซึ่งมุมมองนี้ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลทหาร พม่าและประชาชนยะไข่ส่วนใหญ่ที่ว่า ถ้าคนเหล่านี้เข้ามาเยอะขึ้น ประชากรเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้พุทธ ศาสนาหายไป

4. ชาวโรฮิงญาไม่ได้อยู่ในนี้มานาน ไม่มีเชื้อสาย ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นคำอธิบายที่กลุ่มต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในพม่าเองก็ยังยอมรับว่า “เป็นมูมมอที่คับแคบ”

คริส ลีว่า ให้ข้อมูลเพิ่มเติมต่ออคติทางเชื้อชาติเหล่านี้ว่า แท้จริงแล้วชาวพม่านั้นรังเกียจคนเชื้อสายอินเดียมาตั้งแต่ยุคที่อังกฤษปกครองพม่า ในยุคนั้นอังกฤษได้นำชาวอินเดียเข้ามาปกครองพม่า ชาวอินเดียเป็นทั้งเจ้าหน้าที่รัฐทำให้พม่าต้องใช้ภาษาฮินดีเป็นภาษาราชการอยู่พักหนึ่ง ทักษะการค้าขายของคนอินเดียก็ส่งผลให้คนอินเดียมีฐานะร่ำรวยและเข้าควบคุมเศรษฐกิจของพม่า ทำให้ชาวพม่ารู้สึกวุ่นวาย คนอินเดียเข้ามาแย่งงาน

เมื่อรัฐบาลทหารเข้าปกครองประเทศชาวโรฮิงญาจึงถูกปราบปรามอย่างหนัก ชาวโรฮิงญาบางส่วนก็จับอาวุธขึ้นสู้ กลายเป็นกองกำลังติดอาวุธ แต่ในที่สุดก็ถูกปราบปรามจนแตกกระสานซ่านเซ็นไม่เป็นเอกภาพ ชาวโรฮิงญาพยายามลี้ภัยไปประเทศต่างมุสลิมอย่างบังกลาเทศ ปากีสถาน ตลอดจนสหรัฐอเมริกาและยุโรป แต่ถูกกีดกันจึงทำให้ชาวโรฮิงญาหันมาอพยพเข้ามาเลเซีย โดยผ่านทางไทย คริส ลีว่าให้เหตุผลว่า แท้จริงแล้วชาวโรฮิงญาต้องการเข้ามาเลเซียมากกว่าไทย แต่กฎหมายตรวจคนเข้าเมืองของมาเลเซียรุนแรงกว่าไทยมาก ถ้าถูกทางการมาเลเซียจับได้จะต้องถูกขังถึง 6 เดือน ในขณะที่ถ้าถูกตม.ไทยจับได้จะถูกขังเพียงไม่กี่วัน

วัฏจักรธุรกิจค้ามนุษย์โรฮิงญาจึงได้เริ่มต้นขึ้นจากความเดือดร้อนของชาวโรฮิงญา จากการที่มีนายหน้ารับหน้าที่พาชาวโรฮิงญาเข้าไทย โดยชาวโรฮิงญาต้องจ่ายเงินให้นายหน้าประมาณ 10,000 บาท และเมื่อได้งานแล้วต้องใจเพิ่มอีก ถ้าถูกจับนายหน้าก็จะได้เงิน

หลังทั้งทำยประเด็นการค้ามนุษย์ไว้ในสภที่ 2 ไทยรัฐก็ได้ย้อนกลับไปสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชาวโรฮิงญาเพิ่มเติม³⁰ โดยอ้างอิงแหล่งข้อมูลบุคคลอย่าง ภูวดล แดนไทย ผู้ดูแลคดีอยู่กับการเคลื่อนไหวของชาวโรฮิงญา เขากล่าวว่า โลกรู้จักชาวโรฮิงญาครั้งแรก ในฐานะผู้เกี่ยวข้องกับกลุ่มก่อการร้ายสากล จากข้อมูลการจับกุมนายเอส เอส ฮ็อค ซีดติก อายุ 40 ปี ชาวบังกลาเทศ ปลอมหนังสือเดินทางเข้าประเทศ ทั้งนี้เอส เอส ฮ็อค ซีดติก เกี่ยวข้องกับนายเอ็ม เอ ฮุสเซน หรือ โมฮัมหมัด อาลี ฮุสเซน อายุ 44 ปี แกนนำคนสำคัญกลุ่มนายทุนข้ามชาติชาวโรฮิงญา ซีไอเอระบุว่า นายเอ็มคนนี้เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ทำหนังสือเดินทางปลอมให้กับนายริดอัน บินนิซามุดดิน หรือฮัมบาดี ผู้นำกลุ่มก่อการร้ายเจไอ ที่ถูกจับที่อยุธยาในปี พ.ศ. 2546

ย้อนกลับไปประเทศพม่า เดิมชาวโรฮิงญาอาศัยอยู่ในถิ่นของชาวยะไข่ เพื่อเกาเอาารากัน ซึ่งมีความสูงถึง 915 – 1,525 เมตรจากระดับน้ำทะเล แนวเขาธรรมชาตินี้เองที่ทำให้ชาวยะไข่มีวิถีชีวิตและวิถีคิดที่เป็นอิสระแตกต่างจากชาวพม่า รัฐนี้ประชากรราว 2 ล้านคน สมัยอังกฤษเข้าปกครอง รัฐยะไข่ถูกเรียกเป็นสำเนียงอังกฤษว่า “อารากัน” มีเมืองหลวงชื่อ “สตัวย”

³⁰ ไทยรัฐ, 9 กุมภาพันธ์ 2552

ประชากรยะไข่ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ อยู่ทางใต้ของรัฐ มีชาวมุสลิมประมาณ 5 แสนคน อยู่ทางด้านเหนือชาวยะไข่ที่เป็นมุสลิมนี้เอง ที่เรียกตัวเองว่า โรฮิงญา

ปมปัญหาเริ่มต้นจากการเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษของผู้พันอู อ่องซาน บิดานางอองซาน ซูจี จนกระทั่งประสบผลสำเร็จวันที่ 27 มกราคม 2490 อังกฤษจึงยอมลงนามในสัญญาให้เอกราชพม่า

7 กุมภาพันธ์ 2490 มีการประชุมตัวแทนชนกลุ่มน้อยต่างๆ ที่เวียงปางโหลง รัฐฉาน มีมติให้ชนกลุ่มน้อยรวมตัวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อแสดงพลังสามัคคีให้ อังกฤษเห็น

“เมื่อได้เอกราชจากอังกฤษแล้วจะอยู่ร่วมกันต่ออีก 10 ปี เพื่อผนึกกำลังกัน

สร้างชาติของทุกคนให้เข้มแข็ง ก่อนแยกย้ายกันไปเป็นชาติอิสระของตนเองต่อไป”

ข้อตกลงนี้เรียกกันว่า สัญญาปางโหลง มีขึ้นในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2490 แต่ทว่าวันที่ 19 กรกฎาคม ผู้พันอ่องซานก็ถูกลอบสังหาร กระทั่งวันเวลาผ่านไปนาน 11 ปีเต็ม วันที่ 25 กันยายน 2501 อูนู นายกรัฐมนตรี แห่งพม่า ได้เชิญชนกลุ่มน้อยไทยใหญ่ จีน คะฉิ่น มอญ กะเหรี่ยง ยะไข่ ที่ จะให้อิสระมาประชุมพร้อมหน้ากันอีกครั้ง พร้อมจัดเลี้ยงต้อนรับเต็มที่ ย่างเข้าวันที่ 26 กันยายน เวลาตีสาม วิทยุทางการพม่าประกาศแถลงการณ์ คณะปฏิวัติของนายพลเนวินฯ ผู้แทนชนกลุ่มน้อยที่มาร่วมประชุม ถูกจับทั้งหมด

“เจ้าเหี้ยมฟ้า...ตัวแทนนักศึกษากลุ่มเพื่อเอกราชรัฐฉาน ผู้หาญกล้าประจักษ์
...ประณามอูนูว่า เป็นผู้ทรยศบัดนี้ในที่ประชุมถูกยิงตาย แต่ข่าววิทยุประกาศว่า เจ้าเหี้ยมฟ้าทำการต่อสู้ ชัดขึ้นการจับกุม ...การที่พม่าหลอกเสียออกจากถ้ำมาฆ่า ได้สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้กับชน กลุ่มน้อยอย่างสุดๆ”

ภูวดลกล่าวว่านับแต่นั้นมา ประเทศพม่าไม่เคยได้อยู่อย่างสงบ มีปัญหากับชนกลุ่มน้อยมาตลอด แม้กระทั่งยะไข่ ซึ่งเป็นชนหลังเขาก็ไม่เว้น

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพม่าและชาวโรฮิงญาได้ลุกลามกลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศในปี พ.ศ. 2521 เมื่อชาวโรฮิงญาจำนวนกว่า 100,000 คน ทะลักเข้าสู่ชายแดนบังกลาเทศอย่างต่อเนื่อง ทำให้บังกลาเทศต้องแบกรับภาระของผู้อพยพจนเกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ จนเกิดการกระทบกระทั่งระหว่างทหารพม่ากับบังกลาเทศเป็นเวลาหลายปี จนในปี พ.ศ. 2535 สหประชาชาติก็ต้องมาช่วยเจรจาสงบศึก เป็นผลทำให้ชาวโรฮิงญาต้องเดินออกนอกบังกลาเทศ แต่พม่าปฏิเสธให้ผู้แทนสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติมาเป็นสักขีพยานในความปลอดภัยส่งผู้ลี้ภัยกลับ จึงมีผู้ยอมเดินทางกลับไม่มากนัก

ทุกวันนี้ยังมีชาวโรฮิงญาตกค้างโรฮิงญาตกค้างในบังกลาเทศอีกมาก บางกลุ่มได้เข้าร่วมกับขบวนการก่อการร้าย ฮารกัต อุล อีฮาด อิสลามี หรือ ฮูจี พันธมิตรขบวนการอัลเคดดาห์ โดยมีฟาซูล ราห์มาน เป็นหัวหน้า หลังจากนักรบโรฮิงญาผ่านการฝึกโดยขบวนการฮูจี ก็จะถูกส่งไปยังสมรภูมิ

อัฟกานิสถาน แคนเมียร์ บอสเนีย และเซเชเนีย เมื่อกลับจากสมรภูมิอัฟกานิสถาน นักรบโรฮิงญาจะผันตัวเองมาเป็นขบวนการก่อการร้ายโรฮิงญาเต็มรูปแบบ

“นี่คือความสัมพันธ์ของพม่าโรฮิงญากับขบวนการก่อการร้ายบังกลาเทศ... หนีไม่พ้นที่จะมีโอกาสที่จะสัมผัสมือเป็นพันธมิตรกับขบวนการก่อการร้ายจากทั่วโลก ในฐานะสหായร่วมรบ ร่วมอุดมการณ์”

แม้จะมีข้อมูลที่บ่งชี้ว่าชาวโรฮิงญามีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรก่อการร้ายระดับโลก แต่นักสิทธิมนุษยชนหลายคน ก็ยังมองว่า ชาวโรฮิงญายังคงเป็น “ชนกลุ่มน้อยที่ถูกกลืน” อยู่นั่นเอง

สก็อตต์มาไทยรัฐเปลี่ยนประเด็นจากประวัติศาสตร์ของชาวโรฮิงญามาเปิดประเด็นเรื่องเส้นทางการเข้าประเทศไทยของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า³¹ โดยใช้ข้อมูลจากแหล่งข่าวบุคคลทั้งชาวพม่าและชาวไทยในพื้นที่ อธิบายว่า ชาวพม้ามักเดินทางข้ามพรมแดน (ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย) เข้ามาทางภาคเหนือทาง อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน และภาคกลางคือ จ.กาญจนบุรีและจ.ราชบุรี เส้นทางหลังนี้เป็นเส้นทางที่ได้รับความนิยมสูง เพราะสามารถเดินทางเข้าสู่แหล่งแรงงานหลักได้ง่ายกว่าเส้นทางอื่น แหล่งแรงงานหลักที่ว่าก็คือ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร และปทุมธานี (อ.คลองหลวง ตลาดไท)

เส้นทางอ.สวนผึ้งจ.ราชบุรี เป็นอีกหนึ่งเส้นทางยอดนิยมที่ชาวพม่าใช้ข้ามพรมแดน ด้วยเหตุเพราะ อ.สวนผึ้งนั้นมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง เอื้อให้แรงงานต่างด้าวเดินทางเข้ามาได้ง่าย เดินทางเข้ามาได้เส้น 2 เส้นทางคือ เส้นทางแรกคือ การเข้ามาอยู่ในศูนย์ผู้ลี้ภัยบ้านถ้ำหิน แล้วลักลอบหนีออกมา ส่วนเส้นทางที่สองคือ การเดินเลาะเขามาจาก อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี แล้วมาหาญาติที่ อ.สวนผึ้ง ก่อนเดินทางต่อไปทำงานตามที่นายหน้าหาไว้รองรับ

แรงงานที่เดินทางมาทั้ง 2 เส้น มีวิธีเข้าไปขายแรงงานคือ นายหน้าและนายจ้างจะเอารถมารับในจุดนัดหมาย จากนั้นแรงงานก็ค่อยๆ ทอยยกขึ้นรถเมลล์ไปยังตัวจังหวัดราชบุรี แล้วไปรวมตัวกันตามจุดนัดหมาย แรงงานเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะไปเป็นแรงงานในเรือประมง

นางสาวอาร อายุ 22 ปี แรงงานต่างด้าวเชื้อสายมอญ อ.สังขละบุรี จ. กาญจนบุรี ปัจจุบันทำงานอยู่ที่มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ให้ข้อมูลกับไทยรัฐว่า ก่อนเดินทางเข้ามา เธอมีพี่สาวทำงานแม่บ้านอยู่ในกรุงเทพฯ ก่อนแล้ว ถือว่ามีฐานะทางบ้านดี ที่บ้านเกิดแม่เปิดร้านขายของชำ แม่ไม่ยอมให้เดินทางเข้ามาทำงานเลย เพราะอยากให้ช่วยขายของ แต่เธอเห็นเพื่อนๆ เข้ามาทำงานจึงฝืนอยากที่จะมาทำงานกับเพื่อนๆ บ้าง

ภาพฝันอันสวยงามคือ “อยากได้เงินไปสร้างบ้านใหม่แม่ อยากให้แม่อยู่สบายๆ เพราะเมื่อตอนเด็กๆ เห็นแม่ลำบากมาก เพราะพ่อมาเสียชีวิตไปก่อน” แม้จะอยู่ที่สังขละบุรี แต่การเดินทางสู่มหาชัยไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เพราะ “ต้องเดินเท้ามาทั้งกลางวันและ

³¹ ไทยรัฐ, 11 กุมภาพันธ์ 2552

กลางคืน คณะของหนูมากัน 10 กว่าคน ระหว่างทางไม่ได้กินข้าวกินน้ำเลย เดินกันไม่ได้ หยุดหย่อน เราเดินมานั่งรถเมล์ที่ตัวจังหวัดกาญจนบุรี ถ้านั่งรถเมล์สายสังขละบุรีมา กาญจนบุรีทำไม่ได้ เพราะมีด่านตำรวจตรวจตราเป็นระยะๆ”

นายหนำนำนาน “เป็นคนไทยคณะที่เดินทางมา ต้องจ่ายค่านำมาคนละ 1,200 บาท โดยมีสัญญากันว่า ต้องนำมาส่งงานเมืองกรุงเทพมหานคร ระหว่างทางถ้าถูกจับกุม นายหน้าจะไม่รับผิดชอบใดๆทั้งสิ้น และจะไม่คืนเงินให้อย่างเด็ดขาด ร้ายกว่าอื่นใดคือ “เงินที่ให้นายหนำนาน หนูขโมยเงินแม่มาจ่ายให้เขาไป” ระหว่างเดินทางมา “ยังไม่รู้เลยว่าจะได้งานอะไรทำ เขาบอกให้หาเอาเอง เราก็อาศัยว่ามีพี่สาวอยู่ในกรุงเทพฯ แล้ว ก็คิดว่าอย่างไรก็ต้องมีงานทำ” นับว่าโชคดีที่ได้งานแม่บ้านทำ เมื่อเพื่อนชวนเข้ามาทำงานที่ มหาชัยก็นั่งรถเมล์ต่อมาอีก ระหว่างทางเส้นนี้ไม่ต้องมีคนนำพา เพราะ ไม่มีเจ้าหน้าที่ ตำรวจตรวจบัตรประจำตัวประชาชนเหมือนที่เมืองกาญจน์

นอกจากเส้นทางสวนผึ้งแล้ว จุดที่แรงงานพม่าเข้ามามากที่สุดคือ จังหวัดระนอง หนึ่งในนั้นคือ จาย อายุ 35 ปี เป็นชายวัยไซ่ จายบอกว่าขณะเรียนหนังสืออยู่ที่บ้านเกิด มีเพื่อนๆชวนเข้ามาทำงานในประเทศไทยก็ตัดสินใจมา

ดวงใจที่ไหวเต้นนั้น “ผมฝันว่า เมื่อได้ทำงานแล้ว จะได้ไปเที่ยวมาเลเซีย และ ออสเตรเลียครับ” ความฝันกับความจริงมักขัดแย้งกันเหมือนสีขาวยกับสีดำ และสีแดงกับ สีเหลืองในสถานการณ์การเมืองไทยในปัจจุบัน จายเล่าว่า ก่อนเข้ามาต้องจ่ายเงินค่า นายหน้าจำนวน 5,000 บาท เดินทางจากยะไข่มาถึงย่างกุ้งประมาณ 7-8 วัน จากนั้นนั่ง รถเมล์จากย่างกุ้งมาเกาะสอง แล้วต่อจากเกาะสองมายังแม่กลอง “นายหน้าพามาถึงแม่ กลองเท่านั้นครับ หลังจากนั้นเราต้องหางานเอาเอง ก็อาศัยเพื่อนๆที่มาด้วยกัน และ ทำงานอยู่ก่อนแล้วช่วยเหลือ” จายบอก

ชีวิตของจายเมื่อถึงมหาชัยแล้วก็ลงเรืออวน ความฝันที่จะได้ไปเที่ยวประเทศ ออสเตรเลียเป็นอันต้องพับไป เมื่อลงเรืออวนลากในท้องทะเล และที่เลวร้ายก็คือ “ผม ลงเรืออวนไปคราวหนึ่งเป็นเดือนๆ งานหนักมาก และเมื่อไปลากอวนในประเทศอื่น เรือที่ผมทำงานอยู่ต้องหนีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองของเขา เราไปคราวๆหนึ่งประมาณ 4 ลำ เมื่อโดนไล่ขับเราก็นิมาพร้อมๆกัน” จายบอกว่า “บางทีเขาก็ยิงใส่เรือ ต้องหลบอยู่กับ กราบเรือ โผล่หัวขึ้นมาไม่ได้เลย” ลงเรืออยู่หลายปี เมื่อเพื่อนชวนขึ้นฝั่งเข้ามาทำงาน มหาชัย จายจึงตัดสินใจเปลี่ยนเส้นทางชีวิตใหม่ แต่งานอยู่ซ่อมรถนั้นก็ทั้งแสนหนักและ เหนื่อย

เส้นทางเข้ามาของจาย เป็นเส้นทางเดียวกับโรฮิงญา และบ้านของจายก็เป็นบ้านเดียวกับ โรฮิงญา เส้นทางนี้ เมื่อมาถึงเกาะสองแล้ว สามารถไปขายแรงงานได้ที่จังหวัดภูเก็ต หาดใหญ่-สงขลา

จังหวัดสุราษฎร์ธานี และถ้ามีทุนหรือแรงกำลังมากพอ ก็สามารถเดินทางต่อไปทำงานได้ยังประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย บรูไน เป็นต้น

แหล่งข้อมูลอีกคนหนึ่งคือ โก อายุ 32 ปี ชาวเมะล่ายได้ให้ข้อมูลว่า เขาอยู่ทางตอนใต้ของกรุงย่างกุ้ง เป็นชาวพม่าอีกคนหนึ่ง หลังชายแรงที่มหาชัยอยู่นานปีก็ผันตัวเองเข้ามาทำงานให้กับมูลนิธิรักษไทย เพื่อช่วยเหลือแรงงานต่างด้าวด้วยกัน

โกบอกว่า มาอยู่เมืองไทยนานแล้ว อยากจะกลับบ้านเหมือนกัน แต่เมื่อคิดแล้วเห็นว่าไม่คุ้ม เพราะเมื่อไปแล้วหากกลับมาเมืองไทย ต้องจ่ายค่านายหน้าประมาณ 15,000 บาท เรื่อยไปจนถึง 18,000 บาท ต่อคนต่อครั้ง เงินจำนวนนี้เป็นค่านำพาจากชายแดนมาถึงกรุงเทพฯหรือสถานเมืองเท่านั้น ระหว่างเดินทางถ้ามีอะไรผิดพลาด เจ้าหน้าที่จับได้ก็ต้องกลับไปเริ่มต้นใหม่ นั่นหมายความว่าต้องหาเงินมาจ่ายใหม่อีก

จากข้อมูลสัมภาษณ์แรงงานต่างด้าวทำให้ทราบว่า เส้นทางชีวิตแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่ากว่าจะผ่านด่านมาได้ต้องจ่ายเงิน และมีความเสี่ยงไม่น้อย มองด้านความเป็นคนเหมือนกันก็นับว่าน่าสงสาร แต่ถ้ามองด้านปัญหาสังคมที่แรงงานต่างด้าวส่วนหนึ่งเข้ามาก่อ ก็เป็นเรื่องที่ต้องตรองให้หนักอยู่เหมือนกัน

นอกจากชาวพม่าและชาวมอญแล้ว แรงงานต่างด้าวยังหมายถึงชาวลาวและชาวกัมพูชาที่หลังไหลเข้ามาทำงานจำนวนไม่น้อยที่เดินทางเข้าไทยทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ไทยรัฐได้ให้ข้อมูลการเดินทางของแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ไว้ว่า แรงงานต่างด้าวที่เข้าประเทศไทย มี “แรงผลัก” จากประเทศของตนเอง และ “แรงดึง” จากประเทศไทย³²

ด้วยแรงผลักและแรงดึงอันทรงพลัง เป็นเหตุให้แรงงานในประเทศเพื่อนบ้านทะลักเข้าไทยอย่างต่อเนื่อง ตัวเลขแรงงานต่างด้าวที่ถูกต้องตามกฎหมาย ปี พ.ศ.2552 นายไพฑูรย์ แก้วทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน บอกว่ามีประมาณ 7-8 แสนราย พร้อมทั้งตั้งข้อสังเกตว่า ตัวเลขเหล่านี้ยังไม่ชัดเจน เพราะที่ผ่านมา มีการแจ้งไว้กับกระทรวงมหาดไทยกว่า 1.2 ล้านราย แต่เอาเข้าจริง กลับมา ขึ้นทะเบียนเพียง 5 แสนรายเท่านั้น

ปัญหาเกิดขึ้นว่า ตัวเลขที่หายไปนั้นหายไปไหน

เมื่อจำนวนแรงงานต่างด้าวที่ถูกต้องตามกฎหมายยังสรุปไม่ได้ ตัวเลขแรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมายก็ยังสรุปไม่ได้เช่นกัน แต่ทราบกันดีว่า มีมากกว่ากันหลายเท่าตัว ขณะที่นายภาคภูมิ แสงคำ เจ้าหน้าที่มูลนิธิรักษไทย ผู้อาสาเข้าไปดูแลเรื่องสุขภาพแรงงานได้ให้ข้อมูลกับทางไทยรัฐว่า ทีมหาชัย จ.สมุทรสาครเพียงแห่งเดียว แรงงานต่างด้าวถูกกฎหมายมีจำนวน

³² ไทยรัฐ, 18 กุมภาพันธ์ 2552

76,057 คน ส่วนที่ผิดกฎหมายมีประมาณถึง 200,000 คน ยังไม่นับแรงงานต่างด้าวในถิ่นอื่นอย่าง ตลาดไท อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ แหล่งจ้างงาน ในจังหวัดเชียงใหม่ ในกรุงเทพมหานคร และที่หาดใหญ่จังหวัดสงขลานั้นอีกไม่น้อย

โดยแรงงานเหล่านี้มีแรงผลักดันจากปัจจัยภายในในประเทศ โดยเฉพาะประเทศพม่า ปัญหา การเมืองการปกครองและปัญหาการสู้รบกันระหว่างชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆกับรัฐบาล ทำให้ ชาวบ้าน ทะลักเข้ามาหางานทำ และอีกส่วนหนึ่งมาจากภาวะเศรษฐกิจพม่าตกต่ำมาอย่างต่อเนื่อง ช้ำร้าย รัฐบาลก็เรียกเก็บภาษีแพง มีการจ้างแรงงานน้อยและค่าแรงยังถูกอีกด้วย สภาวะเศรษฐกิจของพม่า นอกจากนโยบายปิดประเทศของรัฐบาลแล้ว ส่วนหนึ่งมีผลมาจากการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจของชาติ มหาอำนาจ

สภาพอันแร้นแค้นของพม่า ปรากฏสู่สายตาชาวโลกเป็นระลอกๆ อย่าง จาก รายงานของสำนักข่าว S.H.A.N. บอกว่า ตามหัวเมืองสำคัญต่างๆ ของพม่ามีเด็กอายุไม่ ถึงสิบขวบ ไปรับใช้แรงงานเพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัวเป็นจำนวนมาก พร้อมระบุ ว่า ที่พบเห็นเด็กใช้แรงงานมากคือที่เมืองมัณฑะเลย์ โดยเด็กอายุต่ำกว่าสิบขวบเป็น ลูกจ้างอยู่ตามร้านอาหารและร้านน้ำชา

เล็กๆ เข้าไปในชีวิตของเด็กเหล่านั้นคือ เด็กบอกว่า พ่อแม่ ไม่สามารถส่งพวกเขาเรียนได้เพราะมีฐานะยากจน จึงต้องพากันออกจากโรงเรียน เพื่อช่วยเหลือพ่อแม่ ทำงานตั้งแต่ยังไม่เรียนจบชั้นประถมศึกษา ค่าแรงที่ได้รับนั้น ได้คนละประมาณ 100 ถึง 170 บาทต่อเดือนเท่านั้น

ค่าแรงที่ถูกแสนถูก เศรษฐกิจที่ย่ำแย่และสภาวะที่ต้องเผชิญกับสงครามระหว่างชนกลุ่มน้อยกับ รัฐบาลทหารพม่าเป็นแรงผลักดันให้ชาวพม่าเดินทางเข้าประเทศไทยเพื่อขายแรงงาน

นอกจากชาวพม่าแล้ว ชาวกัมพูชาก็นิยมเดินทางเข้ามาขายแรงงานในไทยด้วยเช่นกัน แรงผลักดันที่ทำให้ชาวกัมพูชาเดินทางเข้าไทยหลักๆก็คือ เรื่องสภาวะเศรษฐกิจอันตกต่ำ การจ้างงานมี น้อย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เมื่อพ้นฤดูเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรเหล่านั้นก็ว่างงานและส่วนหนึ่งก็เดินทางเข้าไทยมาหางานทำ อีกทั้งลักษณะภูมิประเทศที่เป็น พรมแดนระหว่างไทยกับกัมพูชามีเขตติดต่อที่มีระยะทางยาว ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่จังหวัดตราด สระแก้ว สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ตราด และอุบลราชธานี รอยต่อเหล่านี้ เปิดโอกาสให้แรงงานต่างด้าว เข้าสู่ประเทศไทยได้โดยง่าย

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสระแก้ว รายงานว่า ครอบครัวแรงงานเขมรจะเข้ามารับจ้างเกี่ยว ข้าวที่บ้านต้น อ.อรัญประเทศ แรงงานเขมรจะเดินทางมารับจ้างทำงานฝั่งไทยเป็นจำนวนมากในช่วงฤดู ทำนาและเก็บเกี่ยวผลผลิต และยังระบุอีกว่า บางครอบครัวที่มีลูกเล็กๆ เด็กจะเดินทางมาพร้อมพ่อแม่

ด้วย พี่ที่โตกว่าจะมีหน้าที่ดูแลน้อง ส่วนพี่ที่มีอายุเกือบสิบขวบ หรือมากกว่าสิบขวบ ก็สามารถช่วยพ่อแม่ทำงานได้

เช่นเดียวกับนางเนียง อายุ 26 ปี ชาวกัมพูชา อำเภอเปรยชม เขตออคคาร์เมียน เจย ประเทศกัมพูชา บอกว่า ครอบครัวทำไร่ ทำนา มีพี่น้องรวม 6 คน เนื่องจากไม่มีการจ้างงาน และถ้าจ้างก็ราคาถูกมากๆ วันหนึ่ง ได้ค่าแรงไม่ถึง 100 บาท ทำให้คนในครอบครัวถึง 4 คน เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย

“พี่สาวคนโตอายุ 30 ปี ทำงานอยู่ที่จังหวัดระยอง พี่สาวอีกคนอายุ 25 ปี ทำงานอยู่ที่จังหวัดชลบุรี และน้องชายทำงานอยู่ที่มีนบุรี” นางบอก

นางบอกว่า “งานที่บ้านมีแต่จ้างทำนา คำนวณ เกี่ยวข้าว ค่าแรงวันหนึ่ง คิดเป็นเงินไทยได้เพียง 60 บาท แต่ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมี”

ลาวเป็นประเทศเพื่อนบ้านไทยที่มีความใกล้ชิดทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม และประเพณี การเดินทางเข้ามาของแรงงานลาวทำได้ง่ายกว่าชาติอื่นๆ เพราะไม่มีกำแพงภาษากั้น แรงผลักดันให้แรงงานลาวเข้าไทยนั้น คล้ายกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ

นางสาวพิน อายุ 44 ปี ชาวแขวงสาละวัน ประเทศลาว ปัจจุบันขายแรงที่ตลาดไทบอกว่า ครอบครัวมีอยู่ด้วยกัน 9 คน มีอาชีพทำนา ในท้องนามีงานเป็นช่วงๆ หลังจากนั้นก็ว่างงาน “การจ้างงานแทบไม่มีเลย ที่บ้านถ้าไม่ได้เป็นพนักงานของรัฐบาลก็ไม่น่าค่อยมีงานทำ จะมีบ้างก็น้อยมาก ต้องแย่งกัน สมัครเข้าไปทำ และค่าแรงก็ไม่สูง 1 เดือนได้ประมาณ 4-5 แสนกีบ หรือประมาณ 2,000 บาท แต่ถ้าเป็นงานราชการ 1 เดือนได้ประมาณ 1 ล้านกีบ หรือประมาณ 4,000 บาท” นางสาวพินบอก

ส่วนแรงดึงดูดให้คนงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในประเทศไทยนั้น มีเหตุและปัจจัยหลายประการด้วยกัน เป็นต้นว่า ค่าจ้างแรงงานแพงกว่าประเทศเพื่อนบ้าน เดินทางเข้าประเทศไทยง่าย มีงานบางประเภทที่คนไทยไม่ทำ ทำให้เกิดการขาดแรงงานบางอาชีพอย่างหนัก เท่ากับเปิดโอกาสทองให้แรงงานต่างด้าวหลั่งไหลเข้ามา

อาชีพที่ขาดแรงงานอย่างหนักในปัจจุบันคือประมง นายมานะ ศรีพิทักษ์ ประธานสมาคมการประมงแห่งประเทศไทย เพิ่งเปิดตัวเลขแรงงานที่ต้องการว่ามีถึง 100,000 คน ในจำนวน 100,000 คนนี้มีทั้งช่างเครื่องยนต์ คนอวน

ลักษณะภูมิประเทศของไทยเองก็ที่เอื้อให้แรงงานต่างด้าวเดินทางเข้ามาได้ง่าย ประกอบกับ ความร่ำรวยในประเทศเป็นตัวดัน และค่าแรงในประเทศไทยเป็นตัวดึงดูด จึงทำให้แรงงานต่างด้าวเดินทางทะลักเข้าไทยอย่างต่อเนื่อง

สรุปต่อมาไทยรัฐเปิดประเด็นการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐเรื่องการเก็บส่วยจากแรงงานต่างด้าว³³ พื้นที่การทุจริตส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและมีแรงงานต่างด้าวอาศัยอยู่อย่าง

³³ ไทยรัฐ, 24 กุมภาพันธ์ 2552

หนาแน่นได้แก่ จ. ระนอง อ. มหาชัย จ. สมุทรสาคร และตลาดไท อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี เมื่อแรงงานต่างด้าวอยู่ด้วยกันอย่างหนาแน่น ปัญหาต่างๆก็เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็น ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาสังคม ยาเสพติด และปัญหาการรีดเงินจากแรงงานต่างด้าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ต่างๆ ซึ่งเรื่องนี้แต่ละแห่งมีวิธีการต่างๆกันไป

นายโจ ชาวพม่า อายุ 36 ปี ทำงานที่มหาชัย จังหวัดสมุทรสาครเล่าให้ผู้สื่อข่าวฟังว่า ตนต้องพึ่งสภาพจากเป็นแรงงานอยู่ซ่อมรถ เพราะว่าเมื่อปีการไป 1 ช้าง ต้องเช่าห้องเล็กๆ อยู่และมีเงินติดตัวอยู่กว่า 5,000 บาท แต่เมื่อไม่นานมานี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปตรวจจับ แล้วเรียกเอาเงินไป เป็นเหตุให้ไม่มีเงินรักษาตัว ไม่มีเงินกลับบ้าน และไม่มีเงินซื้อข้าวปลาอาหารกิน

โจเล่าด้วยสีหน้าเศร้าสร้อยว่า “ผมต้องจ่ายค่าห้องพัก และค่ากินในแต่ละวัน แต่มาโดนตำรวจเข้ามาจับถึง 3 ครั้ง ครั้งแรกเอาเงินผมไป 2,000 บาท ครั้งที่สองอีก 2,000 บาท และครั้งสุดท้ายเอาอีก 1,000 บาท เหลือติดตัวอยู่เพียง 50 บาท แะเลยครับ” โจโอดครวญว่า “ทำไมต้องเอาไปจนหมดด้วย น่าจะเอาไว้ให้ผมกินข้าวบ้าง แม้ผมจะไม่มีบัตร แต่ผมก็ทำงานแลกเงินมาด้วยแรงของผมเอง” โจบอก

นายเริงศักดิ์ อายุ 42 ปี เจ้าหน้าที่มูลนิธิเอกชนองค์กรหนึ่ง ผู้ทำงานในพื้นที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าการกวาดจับ ไล่ล่า รวมทั้งรีดไถเป็นไปอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะช่วงเดือนกุมภาพันธ์นี้ อาจเพราะกระแสข่าวโรฮิงญา จึงทำให้ เจ้าหน้าที่เข้มงวดต่อการตรวจจับแรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมายเป็นพิเศษ ค่าปรับนั้นเริ่มต้นที่ 1,000 บาท เรื่อยไปจนถึง 5,000 บาท ความแตกต่างของราคาจะขึ้นอยู่กับว่าแรงงานนั้นมีเงินมากพอหรือไม่ พุดไทยได้ถึงขนาดต่อรองได้หรือไม่ ถ้าต่อรองดีอาจจะลงมาได้ถึงคนละ 1,000 บาท ส่วนใหญ่แรงงานจะจ่ายให้ด้วยความกลัว เพราะเจ้าหน้าที่ขู่ว่าจะส่งตัวกลับประเทศว่า “มึงเอาไหม กลับไปแล้วมึงต้องเสียเท่าไหนกว่าจะกลับมาได้ มึงรู้ไม่ใช่หรือ”

วิธีการไม่ใช่มีเพียงเท่านี้ ยังมีการยัดยาเสพติดให้กับแรงงานต่างด้าวอีกด้วย นายเริงศักดิ์กล่าวอีกว่า นอกจากตำรวจแล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองด้วย แต่เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองนานๆ มาครั้ง ถ้าไม่ได้รับแจ้ง หรือไม่ตรงกับวาระเข้าตรวจสอบก็จะไม่เข้ามา เพื่อแลกกับการตรวจจับของเจ้าหน้าที่ โรงงานที่มีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายทำงานอยู่ต้องส่งส่วย ส่วยแรงงานมหาชัยคิดเป็นค่าหัว หัวละ 300 บาทต่อ 15 วัน นั่นหมายถึงเดือนละ 600 บาทต่อคน เงินจำนวนนี้นายจ้างจะหักค่าแรงจากแรงงานภายหลัง

“เงินจำนวนนี้เพื่อแลกกับการตรวจจับ แต่ถ้าแรงงานออกไปนอกโรงงาน เจ้าหน้าที่จับได้ก็จะมีการเรียกเงินจากคนที่ถูกจับได้ แต่ถ้าเจ้าของโรงงานรู้ก็สามารถขอให้ปล่อยได้โดยไม่ต้องเสียเงินแต่อย่างใด เพราะจ่ายเป็นรายเดือนไปแล้ว” เริงศักดิ์บอก

เร็กซ์ก็ทิ้งท้ายด้วยว่า รู้สึกเห็นใจเจ้าของโรงงานที่ต้องให้งานเดินต่อไป โดยอาศัยแรงงานต่างด้าว และจำต้องเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อแลกกับแรงงานอย่างที่เราเห็นและเป็นอยู่

ทั้งนี้มหาชัย หรือสมุทรสาคร เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ ตั้งอยู่บนปากน้ำท่าจีน ห่างจากทะเลเพียง 2 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 36 กิโลเมตร จังหวัดเล็กๆ แห่งนี้ มีทั้งท่าเรือ มีโรงงานอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2550 พบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมถึง 4,412 โรง ได้แก่โรงงานอุตสาหกรรมแปรรูป โรงงานอุตสาหกรรมโลหะ และผลิตโลหะ โรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ สถิติการส่งออกของจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. 2549 เฉพาะด้านอุตสาหกรรมส่งออกได้ถึง 712,000 ล้านบาท เนื่องจากเป็นเมืองอุตสาหกรรม จึงทำให้ต้องการแรงงานอย่างมาก

แหล่งแรงงานต่างด้าวที่ใหญ่อีกแหล่งหนึ่งคือ ตลาดไท อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ตลาดแห่งนี้ เป็นตลาดกลางสินค้าการเกษตรแห่งประเทศไทย ศูนย์กลางสินค้าเกษตร และอุตสาหกรรม การเกษตรครบวงจร มีเนื้อที่กว่า 500 ไร่ มีการแบ่งตลาดออกเป็นสัดส่วน ตามประเภทของสินค้าที่หลากหลาย รองรับปริมาณสินค้าหมุนเวียนได้วันละกว่า 15,000 ตัน เปิดบริการ 24 ชั่วโมง

ด้วยความใหญ่และไม่รู้หลักของตลาดไท ทำให้ต้องการแรงงานมาก ทั้งพนักงานยกของ พนักงานขายของ พนักงานกวาดขยะ และอื่นๆ แรงงานส่วนใหญ่ในตลาดไท เป็นแรงงานต่างด้าว มีทั้งพม่า มอญ กัมพูชา และลาว

สำหรับการตรวจจับของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ตลาดไท นายอภิวัฒน์ อายุ 25 ปี แรงงานตลาดไท บอกว่า นอกจากไปอย่างเปิดเผยแล้ว ยังแอบอยู่ตามซอกตึก เมื่อแรงงานต่างด้าวเลิกงานยามค่ำคืนเดินผ่านมาก็จะออกมาปรากฏตัว แล้วกวาดจับ เมื่อจับได้ก็เรียกเงิน แรกๆ เรียกแพงและขู่ว่าถ้าไม่ให้จะส่งตัวไปโรงพัก ถ้าไม่มีเงินให้ก็จะลดลงมาเรื่อยๆ จนบางครั้งเหลือแค่ 100 บาท

วิธีการตรวจจับอื่นๆ ที่ตลาดไทคือ มีเจ้าหน้าที่ตำรวจประมาณ 3-4 คน ใช้รถกระบะตระเวนไปตามโต๊ะสนุ๊กเกอร์ ตู้ม้า รอบๆ ตลาด และห้องพัก เมื่อเจอแรงงานต่างด้าวจะจู่โจมจับ แล้วเรียกเงินตั้งแต่ 3,000 บาท เรื่อยไปจนถึง 5,000 บาท ถ้าไม่ให้ก็ขู่ว่าจะส่งตัวกลับประเทศ เมื่อจ่ายเงินก็จะปล่อยตัวไป

“ถ้าเป็นชาวพม่า ตอนนี้อ่านายหน้าเข้ามาเข้าไทยคนละ 15,000 บาท ใครก็ไม่อยากเสี่ยง” อภิวัฒน์ยืนยัน

สำหรับช่วยแรงงานตลาดไท การเก็บส่วยจากแรงงานจะมีคนที่เคยเสียอยู่ก่อน แล้วบอกคนเข้ามาใหม่ให้ไปทำบัตรราคา 600 บาทต่อเดือน บัตรนี้เพื่อแลกกับการไม่ถูกจับในพื้นที่

การเรียกส่วยกับเจ้าของกิจการที่มีแรงงานต่างด้าวทำอยู่อย่างผิดกฎหมาย เช่น เจ้าของกิจการห้องเย็น โกดังเก็บของ โกดังพักพิชผลทาง การเกษตร เจ้าหน้าที่จะเรียก

เก็บเงินเป็นรายเดือน นอกเหนือจากนั้น เมื่อมีวาระอันเป็นมงคลอย่าง ตรุษจีน สารทจีน
เจ้าหน้าที่ก็จะเข้าไปรับเงินเป็นคราวๆไป การจ่ายเงินไม่เพียงแต่ไม่จับส่งตัวเท่านั้น แต่
เมื่อทราบว่ เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองเข้าตรวจแรงงานต่างด้าววันใด ก็จะได้รับคำบอก
กล่าวไม่ให้แรงงานต่างด้าวมานำออกมำทำงานอีกด้วย

บัตรที่ได้ “เป็นบัตรถมที่ดินและบัตรธุรกิจค้าของเก่า” อภิวัฒน์บอก

เจ้าหน้าที่ตำรวจเจ้าของพื้นที่มีแรงงานต่างด้าว ไม่มีใครเชื่อว่าจะเป็นน้ำเสีย
ทั้งหมด จึงนำส่งสารและเห็นใจน้ำดีที่ต้องแปดเปื้อนไปกับคนในเครื่องแบบด้วยกัน

หลังทิ้งท้ายเรื่องแรงงานต่างด้าว ด้วยประเด็นเส้นทางการขายแรงงานและชีวิตความเป็นอยู่
ของแรงงานต่างด้าวในไทย จนถึงกรทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐในกรณีการจับกุมแรงงานต่างด้าวผิด
กฎหมาย การนำเสนอสกู๊ปเรื่องแรงงานต่างด้าวกั้ห่างหายไปจากหน้า 1 ของไทยรัฐหลังจากเดือน
กุมภาพันธ์เป็นต้นมา

2.2 คุณภาพข่าว

จากภาพรวมของข่าวแรงงานต่างด้าว จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พบว่ามีคุณค่าข่าว (News
Values) ที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของประเด็นและผลกระทบทางสังคม

ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา มีแรงงานต่างด้าวเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยทั้งถูก
กฎหมายและผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก สืบเนื่องจากความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรม โดย
เฉพาะงานที่ต้องใช้แรงงานอย่างหนักเช่น อุตสาหกรรมประมง การเกษตร การขนส่ง ไปจนถึงแรงงาน
ภายในบ้าน (แม่บ้าน) ซึ่งเป็นงานที่คนไทยไม่นิยมทำ กอปรกับแรงงานต่างด้าวที่ราคาถูกกว่าแรงงาน
ไทย จึงทำให้แรงงานต่างด้าวเป็นที่ต้องการจากนายจ้างเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

แรงงานต่างด้าวทั้งชาวโรฮิงญา พม่า ลาว และกัมพูชา พบมากในเขตอุตสาหกรรมที่สำคัญ
อย่าง จ.ระนอง อ.มหาชัย จ.สมุทรสาคร และตลาดไทย อ.คลองหลวง จ. ปทุมธานี สภาพความเป็นอยู่
อย่างแออัดทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมามากมายเช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการ
ละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหาการเก็บส่วยของเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

ข้อสำคัญประเด็นชาวโรฮิงญาและแรงงานต่างด้าวยังสัมพันธ์กับความมั่นคงของชาติ ปัญหา
พรมแดนระหว่างประเทศและการแบกรับภาระเรื่องผู้อพยพ

นอกจากนี้การนำเสนอข่าวเรื่องการผลักดันชาวโรฮิงญาออกนอกประเทศของทหารไทยจากสื่อ
ต่างประเทศ ยังทำให้เกิดภาพลักษณ์เชิงลบในสายตานานาชาติ ในเรื่องละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกด้วย

2.2.2 ความมีเจื่อนำของประเด็นข่าว

พบเจื่อนำในประเด็นการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่รัฐหาผลประโยชน์จากการ
จับกุมแรงงานต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย โดยการเรียกเก็บเงินจากแรงงานต่างด้าวเพื่อให้หลุดพ้น

จากการจับกุมและส่งกลับประเทศ เรียกเก็บส่วยจากเจ้าของกิจการผู้จ้างแรงงานต่างด้าว ทั้งรายเดือน และรายโอกาสพิเศษ (วันปีใหม่ ตรุษจีนและสงกรานต์)

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการคือ การเก็บเงินของนายหน้าผู้นำแรงงานต่างด้าวเข้าเมือง นายหน้าทั้งหลายมีหน้าที่เก็บเงินค่าหัวจากแรงงานต่างด้าวที่ต้องการเข้ามาทำงานในไทย จากนั้นก็พาเข้าประเทศด้วยเส้นทางต่างๆ ทั้งนี้เมื่อแรงงานถูกจับและถูกส่งกลับก็จะไม่ได้รับเงินคืนจากนายหน้า นายหน้ายังต้องจ่ายเงินให้นายหน้าอีกครั้งถ้าต้องการจะกลับเข้ามาทำงานไทยอีกครั้ง เรียกได้ว่าเป็นการหาประโยชน์ทั้งขึ้นทั้งล่อง เพราะการเดินทางเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายมีความเสี่ยงในการถูกจับมาก แรงงานบางคนต้องจ่ายเงินให้นายหน้าไม่ต่ำกว่า 2 ครั้งกว่าจะเข้ามาทำงานในไทยได้ ธุรกิจที่สร้างรายได้มหาศาลจากนี้ดำเนินการกันเป็นขบวนการ มีการวางแผนรับส่งแรงงานต่างด้าวอย่างเป็นระบบ ร่วมกับนายจ้างที่ต้องการแรงงานต่างด้าวมาใช้อย่างผิดกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ไทยรัฐไม่ได้เจาะลึกลงไปในเรื่องนี้มากนัก อาจเนื่องด้วยความยากและความเสี่ยงในการหาข้อมูล (จากการสอบถามนักข่าวเจ้าของประเด็น พบว่ามี NGO ในพื้นที่หลายคนไม่ต้องการให้ข้อมูลกับนักข่าว เพราะห่วงเรื่องความปลอดภัยของตนเอง) เส้นทางและขั้นตอนการเดินทางของแรงงานต่างด้าวข้างต้น อาจเป็นข้อมูลที่น่าไปสู่การเปิดโปงขบวนการการค้ามนุษย์รายใหญ่ของประเทศก็เป็นได้

2.2.3 อารมณ์

ไทยรัฐนำเสนอประเด็นแรงงานต่างด้าวในรูปแบบงานเขียนสารคดี สามารถให้ความสะเทือนอารมณ์ คือมีการนำเสนอมุมมองที่แตกต่างไปในแง่มุมชุมชนและการแก้ไขต้นเหตุของปัญหา เป็นการให้ภาพแรงงานต่างด้าวที่ต่างจากเดิมซึ่งมักนำเสนอในแง่ลบ เช่น ชาวแรงงานต่างด้าวปล้ม สะ ข่มขืน เป็นต้น

โดยเล่าเรื่องราวความเป็นมาและสภาพความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าวในไทยได้อย่างสะเทือนอารมณ์ นำเสนอความยากลำบากในชีวิต ความแร้นแค้น การถูกเอารัดเอาเปรียบ การถูกกดขี่ของแรงงานต่างด้าวและการค้ามนุษย์ สะท้อนมุมมองให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์ของชาวต่างด้าวผ่านสำนวนการเขียนเชิงวรรณกรรม เช่น

ชาวโรฮิงญาที่ทหารไทยผลักดันสู่ท้องทะเล อันเว้งว้าง แท้จริงเป็นไครมาจากไหน ทำไมถึงได้ฝ่าคลื่นลมทะเลมา ขึ้นฝั่งไทย คำตอบคือโรฮิงญา (ไทยรัฐ, 22 มกราคม 2552)

ดวงใจที่ไหวแต่นั้น “ผมฝันว่า เมื่อได้ทำงานแล้ว จะได้ไปเที่ยวมาเลเซีย และออสเตรเลียครับ” ความฝันกับความจริงมักขัดแย้งกันเหมือนสีขาวยกกับสีดำ และสีแดงกับสีเหลืองในสถานการณ์การเมืองไทยในปัจจุบัน จายเล่าว่า ก่อนเข้ามาต้องจ่ายเงินค่านายหน้าจำนวน 5,000 บาท เดินทางจากยะไข่มาถึงย่างกุ้งประมาณ 7-8 วัน จากนั้นนั่ง

รถเมล์จากย่างกุ้งมาเกาะสอง แล้วต่อจากเกาะสองมายังแม่กลอง “นายหน้าพามาถึงแม่กลองเท่านั้นครับ หลังจากนั้นเราต้องหางานเอาเอง ก็อาศัยเพื่อนๆที่มาด้วยกัน และทำงานอยู่ก่อนแล้วช่วยเหลือ” จายบอก (ไทยรัฐ, 11 กุมภาพันธ์ 2552)

โจเล่าด้วยสีหน้าเศร้าสร้อยว่า “ผมต้องจ่ายค่าห้องพัก และค่ากินในแต่ละวัน แต่มาโดนตำรวจเข้ามาจับถึง 3 ครั้ง ครั้งแรกเอาเงินผมไป 2,000 บาท ครั้งที่สองอีก 2,000 บาท และครั้งสุดท้ายเอาอีก 1,000 บาท เหลือติดตัวอยู่เพียง 50 บาท แะเลยครับ” โจโอดครวญว่า “ทำไมต้องเอาไปจนหมดด้วย น่าจะเอาไว้ให้ผมกินข้าวบ้าง แม้ผมจะไม่มีบัตร แต่ผมก็ทำงานแลกเงินมาด้วยแรงของผมเอง” โจบอก³⁴

2.2.4 ความกว้างของเนื้อหา

ข่าวแรงงานต่างด้าว มีการนำเสนอเนื้อหาครอบคลุมในหลายประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นประวัติศาสตร์ของชาวโรฮิงญาและความขัดแย้งกับรัฐบาลทหารพม่า
2. ประเด็นเส้นทางการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า ลาวและกัมพูชา
3. ปัจจัยที่ทำให้แรงงานต่างด้าวชาวพม่า ลาวและกัมพูชา เข้ามาทำงานในประเทศไทย
4. ประเด็นการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น การเรียกเก็บส่วย

สำหรับด้านความหลากหลายของแหล่งข่าวแรงงานต่างด้าว ไทยรัฐมีการใช้แหล่งข่าวครบถ้วนทั้งข้อมูลบุคคลและเอกสาร แหล่งข่าวที่เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐและนักการเมือง ได้แก่ พล.อ.ทวงกิตติ จักกาบาตร์ ผบ. ทหารสูงสุด นายไพฑูรย์ แก้วทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน และเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรม จ.สระแก้ว

แหล่งข่าวบุคคลประเภทนักวิชาการ ภาคประชาสังคม หรือ NGOs ได้แก่ จารุวัฒน์ เกียรติวรรณ บรรณาธิการ “สาละวิน” วรสารเพื่อการรณรงค์สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตยในพม่า คริส ลีว่า นักวิจัยด้านสิทธิมนุษยชนและสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนทางตอนเหนือของรัฐอาระกันพม่า ฟอรัม-เอเชีย ภูวดล แดนไทย ผู้คลุกคลีอยู่กับการเคลื่อนไหวของชาวโรฮิงญา และนายภาคภูมิ แสงวงศ์ เจ้าหน้าที่มูลนิธิริชไทย

ไทยรัฐมีการใช้ข้อมูลจากแหล่งข่าวแรงงานต่างด้าวที่เป็นชนชาติต่างๆ ได้โดดเด่นเป็นพิเศษ คือ มีการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากตัวแรงงานโดยตรง เช่น นางสาวอว แรงงานต่างด้าวเชื้อสายมอญ นายใจ ชาวพม่า นายอภิวัฒน์ แรงงานตลาดไท เป็นต้น

ในส่วนของแหล่งข่าวประเภทเอกสาร พบว่ามีการใช้แหล่งข่าวประเภทนี้เพียงแหล่งเดียว ได้แก่ หนังสือสถานการณ์ภาคใต้เมื่อนาวาไทยหลงทิศ

³⁴ ไทยรัฐ, 24 กุมภาพันธ์ 2552

ขณะเดียวกันพบว่า ไทยรัฐมีการใช้แหล่งข่าวประเภทตัวเลขสถิติมาอ้างอิงและรายงานในเนื้อหาข่าวในระดับหนึ่ง เช่น ข้อมูลเก่าจากป้องกันจังหวัดระนอง เกี่ยวกับจำนวนการจับกุมชาวโรฮิงญาในชายฝั่งไทย จำนวนตัวเลขของแรงงานต่างด้าวที่ถูกกำหนดและผิดกฎหมาย

รวมถึงมีการใช้แหล่งข่าวต่างประเทศประกอบการนำเสนอ คือ ซีไอเอ และสำนักข่าว S.H.A.N.

2.2.5 ความลึกและความซับซ้อนของเนื้อหา

ข่าวแรงงานต่างด้าวของไทยรัฐมีการเสนอข้อมูลในเชิงสารคดีมากกว่าเชิงข่าวสืบสวน ข่าวที่นำเสนอยังขาดความลึก ยังไม่สามารถสัมผัสได้ถึงข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ได้ว่า สิ่งทีหนังสือพิมพ์นำมารายงานกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นเรื่องเดียวกัน แต่จากการสอบถามจากตัวนักข่าวที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ทราบว่าได้วางแผนการนำเสนอไว้ 12 ตอน แต่เนื่องจากเนื้อที่และสถานการณ์ยังไม่เอื้ออำนวย จึงยังคงรอโอกาสการนำเสนอต่อเนื่องอยู่ต่อไป อาจเป็นไปได้ที่เนื้อหาของข่าวยังถูกนำเสนอไม่หมดในระยะเวลาการติดตามของโครงการวิจัยฯ (ตุลาคม 2551 – เมษายน 2552) จึงทำให้ประเด็นของข่าวยังไม่สมบูรณ์

ในอีกแง่มุมหนึ่ง การนำเสนอข่าวในประเด็นโรฮิงญา และเส้นทางการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวก็เป็นการให้ข้อมูลเชิงลึกกว่าปกติและให้ความรู้แก่ผู้อ่าน นับว่าเป็นมิติใหม่ของไทยรัฐที่มีการให้ข้อมูลเชิงลึก ที่ช่วยขยายความเข้าใจต่อตัวปฏิบัติการ (โรฮิงญา) ทั้งยังเป็นข่าวที่มีความสำคัญในเชิงความใกล้ชิด ทั้งทางแง่มุมพรมแดนและความมั่นคงของไทย ความเกี่ยวพันที่แรงงานต่างด้าวแทรกซึมอยู่ในตลาดแรงงานไทยมาช้านาน

ไทยรัฐได้พาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ไปรู้จักกับชาติพันธุ์โรฮิงญา (ที่ไม่เคยเป็นที่รู้จัก) ในรัฐยะไข่ ประเทศพม่า ตั้งแต่ยุคอาณานิคมอังกฤษ ถึงการประกาศอิสรภาพของนายพลอองซาน การลอบสังหารนายพลอองซาน การฉีกสัญญาเวียงปางโหลง สงครามระหว่างชนกลุ่มน้อย ไปจนถึงการปราบปรามชาวโรฮิงญาอย่างโหดเหี้ยม เรื่องราวเหล่านี้สะท้อนภาพชีวิตของชาวโรฮิงญาก่อนลักลอบเข้าประเทศไทยได้เป็นอย่างดี โดยใช้แหล่งข่าวจากข้อมูลเอกสารงานวิชาการ นักวิชาการ NGO ในพื้นที่

จากนั้นไทยรัฐได้เปิดประเด็นเส้นทางการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวทั้งพม่า ลาว และกัมพูชา เผยให้เห็นขั้นตอนการเดินทางที่ต้องแลกมาด้วยเงินและความเสี่ยงต่อการถูกจับ โดยมีขบวนการค้ามนุษย์อยู่เบื้องหลัง ประเด็นแรงงานต่างด้าวนี้นำไปสู่การเปิดเผยข้อมูลการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว อย่างการเรียกเก็บส่วย ทั้งแบบประจำและตามเทศกาลพิเศษ การเรียกเก็บเงินเพื่อแลกกับการไม่ถูกจับเข้าคุกหรือส่งกลับประเทศ

กล่าวได้ว่า ข่าวแรงงานต่างด้าวมีความซับซ้อนในระดับหนึ่ง จากการเปิดประเด็นใหม่ๆ ขึ้นมาตลอดระยะเวลาการเสนอข่าว แต่ขาดความซับซ้อนในด้านของการใช้แหล่งข้อมูล คือยังคงอาศัยข้อมูล

จากการสัมภาษณ์แรงงานต่างด้าวและเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนเท่านั้น ไม่ได้มีการนำเสนอข่าวจากแหล่งข้อมูลของผู้เกี่ยวข้องอื่นๆเช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง นายหน้า นายจ้างหรือเจ้าของธุรกิจที่จ้างแรงงานต่างด้าว เป็นต้น การเสนอประเด็นทำให้เห็นภาพในแง่มุมกว้างๆแต่ยังไม่เจาะลึกลงไปถึงขบวนการค้ามนุษย์หรือบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควร

2.2.6 ความต่อเนื่อง

จากการนำเสนอข่าวแรงงานต่างด้าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พบว่ามีทั้งหมด 6 ชิ้นในระยะเวลา 2 เดือน คือตั้งแต่เดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ 2552 (เฉลี่ยเดือนละประมาณ 3 ชิ้น) และขาดให้ไปในเดือนมีนาคม – เมษายน 2552 ทำให้การนำเสนอข่าวขาดความต่อเนื่อง แต่มีความต่อเนื่องในส่วนของการรายงานข่าวในแต่ละประเด็น ตัวอย่างเช่น ประเด็นประวัติความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ของชาวโรฮิงญา ประเด็นความขัดแย้งกับประเทศพม่า การอพยพออกนอกประเทศของโรฮิงญา และเส้นทางการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าว โดยนำเสนอต่อเนื่องทั้ง 2 เดือน

3. ผลกระทบของข่าว

เนื่องจากการนำเสนอข่าวสืบสวนในประเด็นแรงงานต่างด้าวยังไม่สมบูรณ์ จากเดิมนักข่าวได้วางแผนไว้ว่าจะเสนอข่าวทั้งหมด 12 ตอน แต่เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองและเนื้อหาที่ไม่เอื้ออำนวย ทำให้ข่าวอีก 6 ตอนยังไม่ถูกนำเสนอ แม้ยังไม่เกิดผลกระทบของข่าวในรูปของปรากฏการณ์ แต่คาดว่าข่าวแรงงานต่างด้าวอาจก่อให้เกิดผลกระทบได้ดังนี้

3.1 ผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของตำรวจและตำรวจตรวจคนเข้าเมือง

จากกรณีการรับส่วยจากเจ้าของกิจการผู้จ้างแรงงานต่างด้าว และการเรียกเก็บเงินจากแรงงานต่างด้าว การเสนอข่าวในกรณีนี้ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ในเชิงลบต่อตำรวจท้องที่และตำรวจตรวจคนเข้าเมือง จากการสัมภาษณ์นักข่าวเจ้าของประเด็นพบว่า หลังนำเสนอข่าวการทุจริตของตำรวจกรณีแรงงานต่างด้าวไป ก็มีตำรวจโทรศัพท์เข้ามาขอ “เคลียร์” เรื่องดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้มีการข่มขู่แต่อย่างใด

3.2 ผลกระทบต่อนายจ้างและเจ้าของกิจการโรงงาน

เนื่องจากการนำเสนอข่าวยังแสดงให้เห็นว่า นายจ้างและเจ้าของธุรกิจในเขตอุตสาหกรรมและแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น จ.ระนอง อ.มหาชัย จ.สมุทรสาคร ตลาดไท อ.คลองหลวง จ. ปทุมธานี นิยมจ้างแรงงานต่างด้าวเข้าการทำงานอย่างผิดกฎหมาย การเสนอข่าวอาจส่งผลต่อการถูกเพ่งเล็งและเข้าตรวจสอบจากตำรวจตรวจคนเข้าเมือง อย่างไรก็ตาม ไทยรัฐได้นำเสนอว่า แรงงานต่างด้าวยังคงมีความจำเป็นต่อภาคอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงานหนักๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมประมง ซึ่งเป็นงานที่คนไทยไม่นิยมทำ ภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก

3.3 ผลกระทบต่อประชาชนทั่วไป

ภาพแรงงานต่างด้าวที่ไทยรัฐนำเสนอ โดยเฉพาะประเด็นชาวโรฮิงญามีความแตกต่างจากการเสนอข่าวแรงงานต่างด้าวของไทยรัฐเองในหน้าอาชญากรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากที่ผ่านมา มีการ

เสนอข่าวแรงงานต่างด้าวในแง่ลบมาตลอด และชาวโรฮิงญาก็ยังถูกมองว่าเกี่ยวพันกับการก่อการร้าย ภาคใต้อีกด้วย แต่สัปดาห์หน้า 1 กลับเสนอข่าวโรฮิงญาและแรงงานต่างด้าวในแง่บวกของการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน การถูกกดขี่และเอารัดเอาเปรียบจากนายหน้า นายจ้างและเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นการนำเสนอข่าวในแง่บวกของความเป็น “คน” ของแรงงานที่ถูกมองข้ามมาตลอด ผู้อ่านของไทยรัฐอาจเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อแรงงานต่างด้าวในฐานะ “ผู้กระทำ หรือ อาชญากร” มาเป็น “ผู้ถูกระทำ หรือเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์” บ้างก็เป็นได้

สรุป

จากภาพรวมการนำเสนอข่าวสืบสวนกรณีแรงงานต่างด้าว จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พบว่าการนำเสนอตามขอบข่ายประเด็นที่ต้องการนำเสนอ 2 ข้อ คือ เส้นทางเดินทางเข้าประเทศไทย และแหล่งที่เข้ามาทำงาน ส่วนในขอบข่ายประเด็นอาชีพที่เข้ามาทำงาน มีการนำเสนอบ้างแต่ไม่เฉพาะเจาะจงลงลึกถึงรายละเอียด และขอบข่ายประเด็นปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นยังไม่ได้มีการนำเสนอ

ข้อเด่น คือ ไทยรัฐมีการนำเสนอเรื่องราวโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์บุคคลแรงงานต่างด้าวถึงข้อมูลของปัญหาที่เกิดขึ้นจริงเช่น การถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายหน้า การถูกเรียกเก็บเงินและการข่มขู่จากเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่และตำรวจตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น อีกทั้งยังเสนอในมุมที่ต่างออกไปจากการนำเสนอข่าวทั่วไป คือ ความน่าสนใจต่อความยากลำบากของชาวโรฮิงญาและแรงงานต่างด้าวชาติอื่นๆ ประเด็นการค้ามนุษย์และประเด็นมนุษยธรรม

ข้อด้อย คือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ควรสืบหาลงลึกในประเด็นและตัวบุคคลให้มากยิ่งขึ้น เช่น ขบวนการนายหน้าแรงงานต่างด้าวของไทย หรือการสืบหาขบวนการของตำรวจบางกลุ่มที่มีการทำบัตรให้แรงงานต่างด้าวเพื่อแลกกับการไม่ถูกจับกุมในพื้นที่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักข่าววางแผนการปล่อยข้อมูลไว้ทีละชั้น แต่โครงการวิจัยฯ ติดตามติดตามการรายงานข่าว เมื่อสิ้นเดือนเมษายนที่ผ่านมา

(06) ช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น /หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

1. ปริมาณและการนำเสนอ

จากการเสนอข่าวช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2551 – เมษายน พ.ศ. 2552 พบว่า มีการนำเสนอประเด็นนี้ 70 ชิ้น จำแนกเป็นข่าว 48 ชิ้น บทความ-คอลัมน์-สัมภาษณ์ 14 ชิ้น รายงาน-สัปดาห์ 8 ชิ้น

การนำเสนอข้อมูลส่วนใหญ่จะเน้นที่รูปแบบข้อเขียนประเภทข่าวซึ่งเน้นการนำเสนอปัญหาการทุจริต และความคืบหน้าของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น กรณีทุจริตนมโรงเรียน พบว่ามีการรายงานงานความคืบหน้าเรื่องผลการตรวจสอบคุณภาพนม ผลการตรวจสอบคุณภาพโรงงาน การสืบคดีของ ป.ป.ช. ป.ป.ท ป.ป.ง. และดีเอสไอ รวมทั้งการหาข้อสรุปเรื่องแนวทางแก้ไขปัญหของหน่วยงานต่างๆ

ทั้งนี้ จำนวนข้อเขียนในรูปแบบข่าวที่พบในช่วงเดือนตุลาคม 2551 - มกราคม 2552 มีไม่มากนัก ประมาณเดือนละ 2 - 5 ชิ้น เนื่องจากไม่มีการติดตามเหตุการณ์ แต่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม จำนวนชิ้นข่าวมีมากขึ้น คือ 13 ชิ้น และ 19 ชิ้น จากการติดตามความคืบหน้าปัญหาทุจริตนมโรงเรียน และในเดือนเมษายน จำนวนข่าวก็ลดน้อยลงโดยพบเพียง 1 ชิ้นแต่ยังคงเป็นเกาะติดประเด็นการทุจริตนมโรงเรียน

ในส่วนของข้อเขียนประเภทบทความ/คอลัมน์ พบว่า ช่วงเดือนตุลาคม 2551 - มกราคม 2552 นำเสนอปัญหาการคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในภาพรวม แต่ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน 2552 คอลัมน์ทั้งหมดจะกล่าวถึงแต่เพียงเรื่องทุจริตนมโรงเรียน โดยในเดือนกุมภาพันธ์มีการนำเสนอมากที่สุด คือ 4 ชิ้น

สำหรับรายงาน/สื่อบุพิเศษ เป็นรูปแบบข้อเขียนที่ปรากฏน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับข้อเขียนประเภทอื่น และส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทุจริตนมโรงเรียน โดยในเดือนกุมภาพันธ์มีการนำเสนอมากที่สุด คือ 3 ชิ้น และเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทุจริตนมโรงเรียนทั้งหมด

1.1 ประเด็นข่าวสืบสวนที่พบ

เนื้อหาการนำเสนอของกรุงเทพมหานครธุรกิจกรณีการทุจริตของอปท.มีทั้งแบบจุดประเด็นขึ้นเอง เช่น การเปิดประเด็นการสร้างท่าเรือมารีน่าส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม “ราคากลาง” บ่อนักขั้วประมูลไม่ได้ อบต.ในบางอำเภอดำเนินโครงการโดยไม่ตรวจสอบผลกระทบต่อในด้านต่างๆ ความไม่ชอบมาพากลในการประมูลระลอก จ.พัทลุง นักการเมืองท้องถิ่นเกี่ยวข้องการบุกรุกที่ดิน เป็นต้น และแบบการติดตามเจาะลึกเหตุการณ์เช่น ทุจริตนมโรงเรียน ซึ่งกรุงเทพมหานครเริ่มเจาะลึกข่าวนี้ในเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ภายหลังเหตุการณ์ได้ถูกฟ้องเสียจากนมบูดที่แจกในโรงเรียน

การนำเสนอประเด็นการคอร์ปชั่นแบบไม่ติดตามเหตุการณ์นั้น ยังเป็นในลักษณะของตัวอย่างเหตุการณ์คอร์ปชั่นในอดีต ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับช่องทางการคอร์ปชั่น และการควบคุมแก้ไข ซึ่งการนำเสนอประเด็นในลักษณะนี้จะพบในช่วงเดือนตุลาคม 2551 - มกราคม 2552

ต่อมาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน 2552 รูปแบบในการนำเสนอของกรุงเทพมหานครก็เปลี่ยนมาเป็นแบบการติดตามเหตุการณ์เพียงอย่างเดียว โดยประเด็นหลักที่นำเสนอในช่วง 2 เดือนหลังนี้ คือ ปัญหาการทุจริตนมโรงเรียน ซึ่งทางโครงการวิจัยฯจะเน้นการวิเคราะห์คุณภาพข่าวทุจริตนมโรงเรียนเพียงเรื่องเดียว มีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) ปัญหาเรื่องคุณภาพและการจัดส่งนมโรงเรียน โดยมีการนำเสนอปัญหาด้านคุณภาพเช่น นมเจือจาง เน่าเสีย หมดอายุ ปัญหาการการจัดส่งนมไม่ตรงตามเวลา และจัดส่งผิดประเภท โดยในช่วงแรกหนังสือพิมพ์จะเน้นการรายงานปัญหาที่จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นจังหวัดแรกที่มีการร้องเรียน จากนั้นจึงมีการนำเสนอปัญหาจากพื้นที่อื่น
- 2) การตรวจสอบคุณภาพนม และโรงงานผลิตนมโรงเรียน โดยหนังสือพิมพ์ได้นำเสนอผลการตรวจสอบขององค์การอาหารและยา และหน่วยงานอื่นๆ เป็นระยะ โดยเริ่มจากการตรวจสอบคุณภาพนมที่โรงเรียนปากเลข อ.พะโต๊ะ จ.ชุมพร จากนั้นได้มีการรายงานผลตรวจสอบคุณภาพนมจากพื้นที่ต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าต่ำกว่ามาตรฐาน นอกจากหนังสือพิมพ์ยังได้รายงานผลการตรวจสอบมาตรฐานการผลิตของโรงงานผลิตนมโรงเรียนของบริษัทต่างๆ โดยเริ่มจากบริษัท นาคีรีชล 96 จำกัด ซึ่งผลิตนมส่งให้กับโรงเรียนปากเลข จากนั้นได้มีการติดตามผลการตรวจสอบมาตรฐานโรงงานของบริษัท 68 แห่งที่มีชื่อในโครงการนมโรงเรียน
- 3) บทลงโทษผู้กระทำผิด โดยหนังสือพิมพ์ได้นำเสนอบทลงโทษสำหรับโรงงานที่มีขั้นตอนและวิธีการผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน เช่น การสั่งระงับการผลิตชั่วคราว หากไม่ปรับปรุงจะมีบทลงโทษคือ ถอนใบอนุญาต และอาจต้องชดเชยค่าเสียหาย
- 4) รูปแบบ ช่องทางการทุจริต สำหรับประเด็นเรื่องช่องทางการทุจริตหนังสือพิมพ์ได้นำเสนอช่องทางการทุจริตต่างๆ เช่น การกำหนดนโยบายไซโนนิ่ง การฮั้วกันระหว่างนักการเมือง ผู้ประกอบการ และท้องถิ่น การไม่ตรวจสอบเอกสารบางอย่างในการจัดซื้อจัดจ้าง การลักลอบนำเข้านมผง และหางนม และการละเลยการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ด่าน เป็นต้น
- 5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต โดยหน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทุจริตที่หนังสือพิมพ์ได้นำเสนอ ได้แก่ นักการเมืองระดับกระทรวง อปท. อบต. เจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร และผู้ประกอบการ
- 6) การสืบสวนคดีทุจริตนมโรงเรียน หนังสือพิมพ์ได้นำเสนอประเด็นการสืบสวนทั้งจากข้าราชการระดับจังหวัด ดีเอสไอ ป.ป.ท ป.ป.ช และป.ป.ง โดยมีประเด็นการสืบสวนในเรื่องของการทุจริตประมูล เส้นทางทางการเงินของผู้ประกอบการ
- 7) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาทุจริตนมโรงเรียน หนังสือพิมพ์ได้นำเสนอผลกระทบจากปัญหาทุจริตนมโรงเรียนในหลายด้านเช่น ผลกระทบด้านสุขภาพของเด็กนักเรียนที่บริโภคนมขาดคุณภาพ ผลกระทบด้านรายได้ของเกษตรกรเนื่องจากปัญหานมล้นตลาด ปัญหาด้านงบประมาณที่หน่วยงานรัฐต้องนำมาับชื้อนมที่ค้างสต็อก ผลกระทบด้านตำแหน่งของข้าราชการซึ่งถูกโยกย้าย ผลกระทบต่อผู้ประกอบการ และหน่วยงานต่างๆในโครงการนมโรงเรียนเนื่องจากถูกตรวจสอบ

- 8) แนวทางแก้ไขปัญหามาจากฝ่ายต่างๆ หนังสือพิมพ์มีการนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามาจากบุคคลฝ่ายต่างๆ เช่น รัฐบาล คณะกรรมการแก้ไขโคมนและผลิตภัณฑ์ และสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคมน เป็นต้น มีการนำเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหามาจนถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย

นอกจากนี้ยังพบว่า การนำเสนอข่าวในช่วงกุมภาพันธ์และมีนาคมยังคงเป็นการเสนอข่าวประเด็นทุจริตนมโรงเรียน แต่นำเสนอในพื้นที่เกิดเหตุที่ต่างกัน กล่าวคือ เดือนกุมภาพันธ์นำเสนอประเด็นเรื่อง ป.ป.ท. ลงพื้นที่ตรวจสอบปัญหานมโรงเรียนในจังหวัดชุมพร ส่วนในเดือนมีนาคม ป.ป.ท. ตรวจสอบการประมูลจัดซื้อนมโรงเรียนทั่วประเทศ

กลางเดือนมีนาคม กรุงเทพธุรกิจยังได้มุ่งประเด็นไปที่ การโยกย้ายข้าราชการระดับสูงคือ นายสุกิจ เจริญรัตนกุล อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งถูกโยกย้ายไปเป็นผู้ตรวจราชการ คาดว่าเป็นผลพวงอันเกิดจากปัญหาทุจริตนมโรงเรียน การนำเสนอข่าวหลังจากนี้จึงเป็นประเด็นเรื่องการตอบโต้ระหว่างนายสุกิจและกระทรวงมหาดไทย

1.2 การใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิง

ข่าวช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการใช้แหล่งข่าวที่หลากหลายทั้งประเภทบุคคล เอกสาร และหน่วยงานภาครัฐ

สำหรับแหล่งข่าวประเภทบุคคล มีทั้งบุคคลในส่วนของภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม NGO นักวิชาการ และประชาชน ทั้งนี้แหล่งข่าวที่ปรากฏมากที่สุดคือ เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี เลขาธิการ ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการ เป็นต้น โดยแหล่งข่าวบุคคลที่พบบ่อยครั้ง ได้แก่ น.พ.พิพัฒน์ ยิ่งเสรี เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งให้ข้อมูลเรื่องการตรวจสอบคุณภาพนมมาตรฐานการผลิตนมของโรงงานในโครงการนมโรงเรียน นายธาริต เพ็งประดิษฐ์ เลขาธิการสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ซึ่งให้ข้อมูลเรื่องการตรวจสอบปัญหาการทุจริตนมโรงเรียน และนายสุกิจ เจริญรัตนกุล อธิบดีอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเบื้องหลังการถูกโยกย้ายตำแหน่งในช่วงการเกิดปัญหาทุจริตนมโรงเรียน

แหล่งข่าวบุคคลในภาคเอกชน ปรากฏจำนวนไม่มาก เช่น นายกสมาคมพ่อค้า นายกสมาคมอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์นมไทย กรรมการบริษัทต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการให้ข้อมูลในเรื่องผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นกับเอกชน แนวทางแก้ปัญหา และการชี้แจงข้อกล่าวหา

ในส่วนของแหล่งข่าวบุคคลประเภทนักวิชาการและภาคประชาสังคม พบว่า มีแหล่งข่าวที่เป็นนักวิชาการให้ข้อมูลของปัญหาการคอร์ปชั่นทั่วไปในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความรู้เรื่องนโยบายการบริการและแนวทางแก้ไข แหล่งข่าวภาคประชาสังคมคือ ประธานชมรมนมสร้างชาติได้ให้ข้อมูลในเรื่องของปัญหาการบริโภคนมของคนไทย และแนวทางแก้ไขปัญหาทุจริตนมโรงเรียน

นอกจากนี้ ยังปรากฏแหล่งข่าวบุคคลระดับประชาชน คือ เด็กนักเรียนที่ดื่มนมโรงเรียนที่ไม่มีคุณภาพ โดยออกมาชี้แจงถึงปัญหาคุณภาพนม

ส่วนแหล่งข่าวประเภทเอกสาร ได้แก่

- พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2542
- หนังสือคำสั่ง ที่ มท. 08934/ ว.จากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่องการจัดซื้ออาหารเสริมนมโรงเรียน ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศ
- รายงานการนำเข้าทางนมจากด่านศุลกากรทั่วประเทศ
- เอกสารการประมูลจัดซื้อนมในจังหวัดชุมพร

2. เนื้อหาและคุณภาพข่าว

2.1 เนื้อหา

นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปีพุทธศักราช 2540 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งประกอบไปด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เริ่มมีอิสระและอำนาจในการบริหารเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากกฎหมายได้ระบุให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดนโยบายการบริหาร ทั้งการบริหารงานบุคคล บริหารการเงินและการคลัง อีกทั้งยังให้มีการพัฒนาการกระจายอำนาจในการบริหาร และการจัดบริการสาธารณะเพิ่มขึ้นในท้องถิ่น พร้อมกันนั้น นายชวน หลีกภัยยังได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงกฎหมายปกครองส่วนท้องถิ่น และการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ด้วยความเชื่อที่ว่ารูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นองค์กรที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ดีที่สุด

ถึงจะเป็นองค์กรที่มีการบริหารแบบอิสระ แต่ก็จำเป็นต้องมีหน่วยงานและบุคคลที่ทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบการบริหารงานของอปท. ซึ่งก็คือผู้ว่าราชการจังหวัด กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) กรมบัญชีกลางสังกัดกระทรวงการคลัง สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) สมาชิกสภาท้องถิ่นของอปท. รวมทั้งประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การปกครองของอปท.แต่ละแห่ง

การเพิ่มอิสระและอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะส่งผลดีในการดำเนินงาน กล่าวคือ อปท.น่าจะนำการพัฒนาเข้าสู่ชุมชนได้อย่างทั่วถึง แต่ในความเป็นจริงอิสระและอำนาจเหล่านั้น กลับนำมาซึ่งปัญหาเรื่องอำนาจบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นจะมีเทศบาลบริหารงานอยู่แล้ว ทำให้อำนาจของอปท.ซ้ำซ้อนกับเทศบาล อีกทั้งยังไม่มีกำหนดขอบเขตอำนาจการบริหารให้แน่ชัด

นอกจากนี้ แม้จะมีหน่วยงานต่างๆคอยตรวจสอบดูแลการทำงาน อปท.ก็ยังคงมีปัญหาในเรื่องของการทุจริตคอร์รัปชันมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 - 2542 เห็นได้จากสถิติการร้องเรียนการประพฤติมิชอบของอบต.ในเรื่องการจัดซื้อจัดจ้าง การเงินการคลังและอื่นๆ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 679

เรื่อง³⁵ กระทั่งการสอบแข่งขันเพื่อเข้ารับราชการในอปท.บางพื้นที่ก็ยังมี การทุจริตคอร์รัปชัน โดยมีการเรียกเก็บเงินจากผู้สมัครสอบรายละ 50,000-100,000 บาท เช่นที่อบต.ทุ่งคลอง จ.กาฬสินธุ์มีปัญหาการเรียกเก็บเงินมากถึงสี่ละ 100,000 บาท ซึ่งรวมเป็นเงินกว่า 300 ล้านบาท อย่างไรก็ตาม เรื่องราวได้มีการตรวจสอบ และส่งผลให้นายกอบต.ทุ่งคลองถูกปลดจากตำแหน่ง

จากกรณีทุจริตดังกล่าว แม้จะมีการตรวจสอบและลงโทษผู้กระทำผิดแล้ว แต่ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ไม่ได้ลดน้อยลง โดยเห็นได้จากการประชุมคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ปี พ.ศ. 2550 มีมติแต่งตั้งอนุกรรมการไต่สวนระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในระดับเทศบาล อบต. และอบจ. จำนวนทั้งสิ้น 18 เรื่อง เช่น กรณีเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานีทุจริตจัดซื้อที่ดินสำหรับกำจัดขยะมูลฝอย หัวหน้าส่วนการคลัง อบต.หน้าพระลาน จ.สระบุรีเบียดบังรายได้อบต.เข้าเป็นประโยชน์ส่วนตน ฯลฯ³⁶

อีกทั้งผลการวิจัยจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการสัมมนา “แนวทางการพัฒนาเสริมสร้างกลไกการป้องกันทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ระบุว่าปัญหาการร้องเรียนเรื่องทุจริตอปท.ผ่านทางป.ป.ช. จำนวน 7,577 ราย โดยส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านการจัดซื้อจัดจ้าง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการทุจริตงบประมาณและการทำบัญชี การเกี่ยวข้อกันระหว่างอปท.และผู้รับเหมา ช่องว่างของกฎระเบียบการครอบงำจากการเมือง การละเลยการตรวจสอบ และการขาดจริยธรรม เป็นต้น

ต่อมาป.ป.ช. ได้ร่วมมือกับสตง.ทำการตรวจสอบปัญหาการทุจริตระดับอปท.ทั่วประเทศ โดยจัดตั้งโครงการอนุกรรมการประสานงาน ป.ป.ช.ระดับจังหวัด เพื่อช่วยตรวจสอบปัญหาการทุจริตในระดับภูมิภาค เนื่องจากพบว่าปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีมากขึ้นและทวีความรุนแรงขึ้น

นอกจากนี้ จากการรายงานการตรวจสอบองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นของสตง.ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2549 - 31 พฤษภาคม 2551 พบว่ามีการบริหารงานของอปท.ที่ส่อไปในทางทุจริต 50 แห่ง โดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการจัดซื้อจัดจ้าง เช่น

- 1) อบต.ท่าตูม จ.ปราจีนบุรี โดยคณะกรรมการกำหนดราคากลางของอบต.ประมาณการราคากลางในก่อสร้างเกินกว่าความเป็นจริง 1 ล้านบาท
- 2) อบจ.ลำปาง โดยโครงการก่อสร้างอาคารสำนักงาน อบจ.ลำปางในปี พ.ศ. 2549 วางเงิน 99,580,000 บาทไม่เป็นไปตามรูปแบบรายการที่กำหนดไว้

³⁵ สยามรัฐ, 22 เมษายน 2543

³⁶ ข่าวสด, 10 มกราคม 2550

จากปัญหาที่เกิดขึ้น หลายฝ่ายอาจมองว่าการทุจริตของอปท.ดูเหมือนไม่ใช่ปัญหาใหญ่โตอะไร เนื่องจากเป็นปัญหาในระดับท้องถิ่น แต่จากจำนวนเงินหลักร้อยล้านในการคอร์รัปชันที่ปรากฏให้เห็น สามารถเป็นตัวบ่งบอกได้ว่าปัญหาการคอร์รัปชันของอปท.นั้นไม่ใช่เรื่องเล็กอีกต่อไป

ทั้งนี้ ป.ป.ช.ได้ชี้แจงว่า อปท.เป็นหน่วยงานที่มีการบริหารงบประมาณมากกว่า 300,000 ล้านบาทต่อปี หรือ 24% ของงบประมาณแผ่นดิน และเป็นหน่วยงานที่ป.ป.ช.ตรวจพบการทุจริตมากที่สุดถึง 11,000 เรื่อง โดยหน่วยงานระดับอบต.เป็นหน่วยงานที่พบการทุจริตมากที่สุด รองลงมาคือ เทศบาลและ อบจ. ซึ่งสำหรับรูปแบบการทุจริตอปท. มีทั้งการฉ้อราษฎร์บังหลวง การเบียดบังทรัพย์สินราชการไปใช้ส่วนตัว การเปิดจ่ายงบประมาณเพื่อการนำเที่ยว และการทุจริตรูปแบบเงินทอง ฯลฯ

การทุจริตในรูปแบบของเงินทองนี้ ถือเป็นวิธีการทุจริตรูปแบบใหม่แทนการจ่ายเงินใต้โต๊ะ โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ตั้งโครงการ ผู้อนุมัติ และบริษัทในเครือข่ายจะร่วมมือกันคิดโครงการ ตั้งราคากลาง และราคาจัดซื้อต่อหน่วยให้สูงเกินความเป็นจริง พอเสร็จโครงการทุกฝ่ายก็จะได้รับเงินที่เหลือใช้จากโครงการนั้นๆ ซึ่งเรียกว่า “เงินทอง” และผลประโยชน์มหาศาลเหล่านี้เองที่ส่งผลให้เกิดการทุจริตเลือกตั้ง เนื่องจากต้องการแย่งชิงตำแหน่งเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการจัดสรรงบประมาณต่างๆ

การทุจริตอปท.ยังมีความเกี่ยวเนื่องกับการเมืองระดับชาติ เพราะอปท.เป็นฐานของพรรคการเมือง ทั้งนี้ นักการเมืองระดับชาติจะให้ความดูแลและปกป้องอปท. ในลักษณะของการพึ่งพาซึ่งกันและกันตั้งแต่ช่วงเลือกตั้ง โดยเมื่อถึงช่วงการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติก็จะมาช่วยหนุนหลัง พอถึงการเลือกตั้งระดับประเทศ ผู้แทนระดับท้องถิ่น เช่น นายกอบจ. อบต.ก็จะช่วยเป็นฐานเสียงหรือห้วคเแนนสำคัญให้กับพรรคการเมืองระดับชาติเหล่านั้น

ซึ่งจากปัญหาการทุจริตต่างๆที่เกิดขึ้นอาจจะยังไม่เห็นถึงความเกี่ยวข้องโดยตรงระหว่างท้องถิ่นและส่วนกลางหรือนักการเมืองระดับชาติเท่าไรนัก จนกระทั่งต้นปี พ.ศ. 2551 ผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จังหวัดนครสวรรค์ ได้ร้องเรียนเรื่องโครงการจัดซื้อหนังสือและสื่อการเรียนการสอนแจกจ่ายให้กับโรงเรียนต่างๆภายในจังหวัดของอบจ.ว่า ไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน รวมทั้งคุณภาพไม่เหมาะสมกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจากเป็นหนังสือเก่า มีเนื้อหาสาระที่ตกยุคสมัย รวมทั้งมีแจกหนังสือสลับกันระหว่างหนังสือระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ทำให้เงินงบประมาณเกิดความเสียหายมูลค่ากว่า 1,000 ล้านบาท

ในการนี้อบจ.จังหวัดนครสวรรค์ใช้งบประมาณกว่า 100 ล้านบาทซื้อหนังสือตำราเรียน และสื่อการเรียนการสอนจากบริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด โดยบริษัทดังกล่าวมีนายศักดิ์สิน โรจน์สรายุรมย์ ดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการและมีความเชื่อมโยงกับบริษัทต่างๆกลายเป็นบริษัทลูก ซึ่งแต่ละบริษัทได้แยกกันไปประมูลงานในแต่ละจังหวัดต่างกัน แต่ทุกบริษัทใช้หนังสือที่พิมพ์จากสำนักพิมพ์บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ

ความไม่โปร่งใสในการจัดซื้อหนังสือเรียนไม่ได้ขึ้นที่จังหวัดนครสวรรค์เท่านั้น แต่ยังมีจังหวัดอีก 7 แห่ง ถูกตรวจสอบกรณีนี้เช่นกัน ได้แก่ สมุทรปราการ กาญจนบุรี อำนาจเจริญ ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี อุตรธานี และเชียงราย

จากการตรวจสอบของสตง.ในกรณีดังกล่าว พบว่า อบจ.บางแห่งมีการตั้งงบประมาณจัดซื้อ 10 ล้าน และบางแห่งสูงถึง 100 ล้าน โดยซื้อหนังสือจากสำนักงานส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา (สกสค.) แต่ปรากฏว่า สกสค.กลับไปจ้างบริษัทเอกชนผลิตทำให้หนังสือมีราคาแพงเกินกว่าความเป็นจริง ทำให้เรื่องราวดังกล่าวเกี่ยวโยงไปถึงกระทรวงศึกษาธิการในฐานะต้นสังกัดขององค์การค่าครูสภาและสกสค.โดยตรง แต่กระทรวงศึกษาธิการกลับไม่กระตือรือร้นที่จะสอบสวนหาข้อเท็จจริง

สำหรับเส้นทางการทุจริตนั้นเริ่มจาก ช่วงปี พ.ศ. 2549 - 2550 สกสค.ทำหนังสือไปยัง อบจ. ต่างๆว่า สามารถขายหนังสือเรียนเสริมให้อบจ.ได้ด้วยวิธี “กรณีพิเศษ” ซึ่งหมายถึง การซื้อหรือจ้างจากส่วนราชการที่เป็นผู้ผลิตพัสดุหรือทำงานจ้างนั่นเอง และคณะกรรมการว่าด้วยการพัสดุ (กวพ.) อนุมัติให้ซื้อหรือจ้าง หรือมีกฎหมาย หรือมติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้ซื้อหรือจ้าง

แต่ในกรณีดังกล่าวนี้ สกสค. ไม่ได้ผลิตหนังสือขายเองแต่ไปทำสัญญาร่วมค้ากับบริษัทเอกชน ผู้ผลิตหนังสือและได้ส่วนแบ่ง 5% ซึ่งก็คือค่านายหน้า อีกทั้งจัดซื้อวิธีกรณีพิเศษนี้อยู่ในอำนาจของครูสภาเท่านั้น ซึ่งเรื่องราวอยู่ระหว่างการสืบสวนเพื่อตัดสินคดี

แม้ว่าการปกครองในท้องถิ่นจะมีปัญหาเรื่องการคอร์รัปชันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ รศ.ดร. โกวิทย์ พวงงาม ยังคงเชื่อว่า สามารถเสริมสร้างประชาธิปไตยแนวใหม่ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ ด้วยการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่มีความรับผิดชอบต่อประชาชน ส่งเสริมให้มีจิตสำนึกในการบริหารกิจการท้องถิ่นอย่างมีธรรมาภิบาล ข้อสำคัญประชาชนควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยการสร้างมาตรฐานต่างๆ เช่น เปิดเผยแจ้งข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ไม่มีสภาหรือผู้บริหารท้องถิ่นมีญาติเป็นผู้รับเหมา หรือมีส่วนได้เสียในการจัดซื้อ มีกลุ่ม องค์กรชุมชน และอาสาสมัครป้องกันและเฝ้าระวังการทุจริตคอร์รัปชัน เปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม องค์กรชุมชน และส่วนราชการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาอปท. เป็นต้น ทั้งนี้ รศ.ดร.โกวิทย์ได้ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่าหลงกลตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองระดับชาติที่ไร้คุณธรรม จริยธรรม และรักษาอำนาจเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง

อย่างไรก็ตาม การทุจริตคอร์รัปชันระดับท้องถิ่นก็เกิดขึ้นอีกครั้ง โดยในครั้งนี้มีเด็กนักเรียนชั้นประถมเกือบทั่วประเทศเป็นผู้รับเคราะห์ เมื่อนายบรรยงค์ ธรรมะ ผู้อำนวยการโรงเรียนปากเลข อ.พะโต๊ะ จ.ชุมพร ร้องเรียนกับนายสุธรรม นทีทอง เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการว่า เด็กนักเรียนไม่เต็มใจในโครงการนมโรงเรียนที่ภาครัฐนำมาแจก แถมเด็กบางคนยังแอบนำไปทิ้งเนื่องจากนมมีกลิ่นและไม่มีคุณภาพ เนื่องจากไม่ใช่นมสดร้อยเปอร์เซ็นต์แต่เป็นเพียงหางนมที่ผสมกับน้ำเท่านั้น

แม้ว่านายอำเภอยะไข่และอบต.ตังหวานได้พยายามเปลี่ยนบริษัทจำหน่ายนมแล้ว แต่ไม่สามารถเปลี่ยนได้เนื่องจากมีคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทยให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจัดซื้อจากบริษัทที่กำหนดมาให้เท่านั้น

จากนั้นนายสุธรรม ได้ตรวจสอบหนังสือคำสั่งดังกล่าวจากนายสมโภชน์ พบว่ามีหนังสือคำสั่งที่ มท.08934/ว. จากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศ เรื่องการจัดซื้ออาหารเสริมนมโรงเรียน ลงวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2551 สรุปสาระสำคัญว่า

- “1. คณะอนุกรรมการโครงการอาหารเสริมนมโรงเรียน มีมติเห็นชอบรับรองรายชื่อผู้ประกอบการแปรรูปนมที่มีสิทธิจำหน่ายนมในโครงการนมโรงเรียนจำนวน 68 ราย และให้อปท.ทั่วประเทศที่ได้รับงบประมาณในโครงการดังกล่าวจัดซื้อนมจาก 68 รายนี้เท่านั้น
2. แบ่งพื้นที่ทั่วประเทศออกเป็น 3 โซน คือ 1.พื้นที่ภาคเหนือจัดซื้อได้ 17 จังหวัด 2.พื้นที่ภาคตะวันตกและภาคใต้ 22 จังหวัด และ 3.ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง 37 จังหวัด
3. มีข้อตกลงกำชับมาด้วยว่าผู้ประกอบการนมจะไม่ดำเนินคดี หรือเรียกร้องค่าเสียหายใดๆ จาก อปท. และ
4. ให้อปท.ส่งสำเนาสัญญาการซื้อขายไปให้สำนักงานปกครองส่วนท้องถิ่นประจำจังหวัดรวบรวมเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบของคณะกรรมการ”³⁷

นายสุธรรมยังเปิดเผยอีกว่า ถึงแม้ว่าจะมีรายชื่อผู้ประกอบการ 68 ราย แต่ในความเป็นจริงจะมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตต่างๆห้ามซื้อขายข้ามเขต คล้ายกับการล๊อคสเปคเป็นนม ล๊อคบริษัทผลิตนมและการแบ่งพื้นที่เพื่อกินผลประโยชน์จากนมโรงเรียน ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่รัฐบาลชุดที่แล้ว

จากกรณีดังกล่าวส่งผลให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท) เริ่มติดตามข้อมูล และเตรียมสอบสวนหาข้อเท็จจริง แต่ต้องรอผลการตรวจสอบจากกระทรวงศึกษาว่ามีเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่ ถ้าพบว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง ป.ป.ท.จะดำเนินการทั้งทางวินัย และอาญา

ในส่วนของสำนักคดีอาญาพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) ได้ติดตามข้อมูลเรื่องการประมูลจัดซื้อนมโรงเรียนมาโดยตลอด แต่ต้องรอผลจากกระทรวงศึกษาธิการเช่นกัน

จากปัญหาการร้องเรียนเรื่องนมไม่มีคุณภาพที่โรงเรียนปากเลข อ.พะโต๊ะนั้น ทางสาธารณสุขจังหวัดชุมพรได้เข้าตรวจสอบมาตรฐานการผลิตนมของโรงงาน โดยการเก็บตัวอย่างนมโรงเรียนล็อตที่มีปัญหาส่งไปให้กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ จ.สุราษฎร์ธานี ตรวจ นอกจากนี้ในส่วนของการเข้าไปตรวจภายในโรงงาน พบว่า มีบางส่วนต้องทำการปรับปรุง

สำหรับมาตรฐานการผลิตนั้น น.พ.พิพัฒน์ ยิ่งเสรี เลขาธิการ อย.ให้ข้อมูลว่า โรงงานผลิตนมทุกแห่งจะต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานจีเอ็มพีหรือมาตรฐานการผลิต ทั้งในส่วนของการสถานที่ อุปกรณ์

³⁷ กรุงเทพธุรกิจ, 16 กุมภาพันธ์ 2552

กระบวนการผลิต ขั้นตอนการบำรุงรักษาเครื่องจักร และสุขภาพคนงาน ซึ่งทางอย.จะเข้าตรวจสอบ พร้อมเก็บตัวอย่างนมไปตรวจคุณภาพ ประมาณ 1-2 ครั้งต่อเดือน

เมื่อสอบถามไปยังร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง กรณีนายสุธรรมระบุว่ารัฐบาลชุดที่แล้วมีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการทุจริตนมโรงเรียนนั้น นายเฉลิมปฏิเสธว่าไม่ได้รับผิดชอบดูแลกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (สถ.) อีกทั้งคำสั่งการจัดซื้อลงวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งขณะนั้นตนได้พ้นจากตำแหน่งไปแล้วตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2551

เช่นเดียวกับนายชวรัตน์ ชาญวีรกูล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยคนปัจจุบัน ปฏิเสธว่าไม่ได้รับผิดชอบดูแลกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัญหาคุณภาพนม โดยผู้ที่ดูแลกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ นายบุญจง วงศ์ไตรรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

สำหรับสาเหตุหนึ่งของปัญหาเรื่องนมโรงเรียนนั้น อาจเกิดจากราคาน้ำนมดิบสูงขึ้นจากกิโลกรัมละ 16 บาทเป็น 18 บาท ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งใช้วิธีลดปริมาณการซื้อน้ำนมดิบ อีกทั้งยังมีการตั้งข้อสังเกตว่า ผู้ประกอบการอาจนำนมผงมาผสมน้ำขายมากขึ้นเพราะนมผงมีราคาถูกกว่าน้ำนมดิบ คือ 10 บาทต่อกิโลกรัม แต่จากการตรวจสอบข้อมูลการนำเข้านมผงจากผู้ประกอบการพบว่ายังนำเข้าตามโควตาปกติ คือ 57,200 ตัน

ทางด้านนายสุทัศน์ โยธาแก้ว นายก อบต.พะโต๊ะ จ.ชุมพร ในฐานะผู้รับผิดชอบการส่งนมให้กับโรงเรียนปากเลขซึ่งมีปัญหาเรื่องนมโรงเรียนนั้น ได้ชี้แจงว่า อบต.ดำเนินการทุกขั้นตอนถูกต้องตามหนังสือคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยทุกประการตั้งแต่การยื่นซอง โดยบริษัทที่เข้าม่ายื่นซองคือ บริษัท นาสีชล 96 ซึ่งเป็นบริษัทใหญ่จำหน่ายนมให้กับโรงเรียนทั่วประเทศ

ปัญหาเรื่องนมโรงเรียนไม่ได้มาตรฐานไม่ได้เกิดขึ้นในรัฐบาลสมัยนี้เป็นสมัยแรก แต่เกิดขึ้นมาตั้งแต่คณะรัฐมนตรี (ครม.) มีมติเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2542 ให้ส่วนราชการและหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณตามโครงการอาหารเสริม (นม) จัดซื้อนมพร้อมดื่มซึ่งผลิตจากน้ำนมดิบจากเกษตรกรในประเทศ เพื่อเป็นการสนับสนุนเกษตรกรที่เลี้ยงโคนม โดยได้อนุมัติงบประมาณจำนวน 6,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2543

ความไม่โปร่งใสในครั้งนั้นเกิดจากการที่กรมปศุสัตว์เป็นผู้ออกหนังสือรับรองการจำหน่ายนมพร้อมดื่มให้กับผู้ประกอบการ ตามที่ผู้ประกอบการแจ้งว่าจะรับซื้อน้ำนมดิบมาขาย แต่ในความเป็นจริงกลับไม่มีตัวเลขการรับซื้อน้ำนมดิบจากผู้ประกอบการตามหนังสือรับรองที่กรมปศุสัตว์ออกให้ และไม่มี การตรวจสอบเอกสาร ทำให้ผู้ประกอบการสามารถซื้อน้ำนมดิบจากใครก็ได้ที่ไม่ใช่เกษตรกร หรืออาจมีการซื้อนมผง หรือหางนมแทนน้ำนมดิบแล้วขายให้ อบต. ทำให้เด็กนักเรียนต้องดื่มนมที่ไม่มีคุณภาพ และปัญหาในอดีตก็ได้เกิดขึ้นอีกครั้งในปี

กลับมาที่ความคืบหน้าของปัญหานมโรงเรียนในปัจจุบัน ป.ป.ท. ได้ตั้งชุดเฉพาะกิจลงพื้นที่จังหวัดชุมพรเพื่อเก็บข้อมูลการจัดซื้อ และการตรวจสอบคุณภาพนมของแต่ละโรงเรียน รวมทั้งสอบปากคำนายอำเภอ เจ้าหน้าที่อบต. อบจ. และครูในโรงเรียนต่างๆ จากนั้นได้เตรียมตรวจสอบการจัดซื้อนมโรงเรียนในระดับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

นับว่าปัญหาเรื่องนมโรงเรียนนี้มีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายส่วนไม่เพียงแต่ระดับท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังรวมถึงหน่วยงานระดับประเทศเช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) เป็นต้น

โดยในส่วนของหน่วยงานระดับท้องถิ่นนั้น นายสุกิจ เจริญรัตนกุล อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (สท) ได้ออกมาชี้แจงว่า กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากอำนาจการจัดซื้อเป็นเรื่องของผู้บริหารท้องถิ่น โดยผู้จัดซื้อน่าจะเป็นนายกอบต. ดังนั้นความผิดพลาดจึงน่าจะเกิดขึ้นที่ท้องถิ่น นอกจากนี้นายสุกิจยังเปิดเผยข้อมูลการทุจริตระดับอปท.ว่า ยังมีอีกหลายกรณี ทั้งค่าตำราเรียน ค่าอาหารกลางวัน พร้อมชี้ว่าหากหลุดจากตำแหน่งจะออกมาแฉให้หมด พร้อมขอให้จับตาดูงบประมาณ 12,000 ล้านบาทให้ดีๆ ซึ่งตรงจุดนี้มีรายงานจากกระทรวงมหาดไทยว่า มีการตั้งข้อสังเกตว่ารัฐบาลเพิ่มงบประมาณเรื่องนมโรงเรียนเป็น 12,000 ล้านบาท โดยต้องการโอนให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดูแลเพียงกระทรวงเดียว

สำหรับคำพูดของนายสุกิจนั้น นายชวรัตน์เห็นว่าเป็นคำพูดที่ไม่เหมาะสมและจะเรียกนายสุกิจเข้ามาชี้แจงเรื่องคำพูดดังกล่าว

ทางด้านสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (ป.ป.ช.) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหานมโรงเรียนว่า เหตุใดอปท.จึงไม่แจ้งอ.ส.ค.เรื่องปัญหาคุณภาพนม ทั้งที่รับรู้ถึงปัญหามาโดยตลอด ส่วนอ.ส.ค.ก็ไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบได้ เนื่องจากเป็นผู้กำหนดบริษัทผู้จำหน่ายนมไว้ ทำให้อปท.ไม่มีสิทธิเปลี่ยนหรือเลือกบริษัทที่ผลิตนมได้คุณภาพมากกว่าได้ โดยบัญชีรายชื่อผู้ประกอบการในโครงการนมโรงเรียนภาคเรียนที่ 2/2551 ในพื้นที่ภาคเหนือ 17 จังหวัด มีผู้ประกอบการ 18 ราย ในภาคตะวันตกและภาคใต้ 22 จังหวัด มีผู้ประกอบการ 18 ราย ส่วนภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 37 จังหวัด มีผู้ประกอบการ 32 ราย รวมทั้งสิ้น 68 ราย ซึ่งอ.ส.ค.เองก็รับจำหน่ายนมโรงเรียนด้วยเช่นกัน

ซึ่งนายวรยุทธ ช่วยณรงค์ ที่ปรึกษาสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทยมีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ปัญหานมโรงเรียนเกิดจากการกำหนดบัญชีรายชื่อบริษัท พร้อมทั้งเสนอให้เปิดเสรีด้านผู้ประกอบการ และกำกับดูแลผู้ประกอบการให้ผลิตนมอย่างมีคุณภาพ และไม่มีการสมยอม นอกจากนี้ยังต้องมีการตรวจสอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มงวด

ส่วนการแบ่งพื้นที่เช่นนี้ หากเป็นการแบ่งเพื่อให้เกิดความสะดวกในการขนส่งนมที่มีคุณภาพ และมีราคาอยู่ในเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนด ไม่ใช่การสมยอมราคา หรือฮั้วประมูลก็ไม่ใช่ความผิด

สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นายธีระ วงศ์สมุทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอให้มีการแก้ไข พ.ร.บ.โคนมและผลิตภัณฑ์นม พ.ศ. 2551 โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรฯทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์แทนปลัดกระทรวงเกษตรฯ เนื่องจากปลัดกระทรวงฯไม่มีอำนาจมากพอที่จะดูแลได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ควรให้กรมปศุสัตว์เป็นเลขานุการแทน อ.ส.ค. เนื่องจากอ.ส.ค.เป็นหน่วยงานที่ต้องแสวงหากำไร และเป็นผู้ประกอบการขายนมในโครงการนมโรงเรียนด้วย

ทางด้านบริษัทน้ำครีซล 96 ผู้ประกอบการที่จัดส่งนมให้กับโรงเรียนปากเลขแล้วเกิดปัญหานมไม่มีคุณภาพได้ชี้แจงว่า ตนเป็นผู้ผลิตนมถุงพาสเจอร์ไรซ์ให้กับหลายโรงเรียน และจะไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบสำหรับเรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่ต้องดูด้วยว่ามีข้อบกพร่องในกระบวนการขนส่งหรือไม่ มีการรับนมไปส่งทันทีหรือไม่และมีการจัดเก็บนมของโรงเรียนได้มาตรฐานที่อุณหภูมิ 8 หรือเปล่า ถ้าไม่เช่นนั้นอาจเกิดปัญหานมเน่าเสียได้

อย่างไรก็ตามทางอย.ก็ได้รับนมของโรงเรียนปากเลข จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปตรวจสอบคุณภาพ และได้ผลการตรวจออกมาว่าไม่ได้มาตรฐานเนื่องจากพบไขมันในนมต่ำกว่ามาตรฐานสาธารณสุข

“เนื้อมนไม่รวมไขมันได้ตามมาตรฐานคือ ร้อยละ 8.31 ซึ่งตามค่ามาตรฐานต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 8.25 ส่วนปริมาณโปรตีน ได้ตามมาตรฐาน ร้อยละ 2.94 ต้องได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 2.8 ส่วนการแปรผลไขมันในนมพบได้เพียงร้อยละ 2.62 ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 3.2”³⁸

สำหรับสาเหตุที่ทำให้นมไม่ได้มาตรฐานนั้น น.พ.พิพัฒน์ สันนิษฐานว่าอาจเกิดจาก กระบวนการผลิตขั้นตอนการทำให้นมเป็นเนื้อเดียวกันไม่ได้คุณภาพ จึงทำให้ไขมันแยกตัวออกไป หรืออาจเป็นเพราะน้ำนมดิบไม่มีคุณภาพ หรืออาจมีการใช้นมผงมาละลายน้ำ ต่อมาทางอย.ได้รับแจ้งผลการตรวจสอบคุณภาพนมจากศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์สุราษฎร์ธานีที่ได้เก็บตัวอย่างนมจากโรงเรียนปากเลขจำนวน 24 ถัง และจากโรงงานน้ำครีซล 96 จำนวน 35 ถังไปตรวจสอบ พบว่านมจากทั้ง 2 แห่งมีเนื้อมนไม่รวมไขมัน และปริมาณโปรตีนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

“นมที่เก็บจากโรงงาน ตรวจพบเนื้อมนไม่รวมไขมัน มีค่าร้อยละ 7.99 นมเก็บจากโรงเรียนมีค่าร้อยละ 7.55 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนปริมาณไขมัน พบว่านมที่เก็บจากโรงงาน มีค่าร้อยละ 3.8 นมที่เก็บจากโรงเรียนมีค่าร้อยละ 3.5 เป็นไปตามค่ามาตรฐาน สำหรับปริมาณโปรตีน พบว่านมที่เก็บจากโรงงาน มีค่าร้อยละ 2.7 นมที่เก็บจากโรงเรียนมีค่าร้อยละ 2.6 ต่ำกว่ามาตรฐาน”³⁹

³⁸ กรุงเทพมหานคร, 19 กุมภาพันธ์ 2552

³⁹ กรุงเทพมหานคร, 20 กุมภาพันธ์ 2552

ดังนั้นจึงถือว่าบริษัทนำศรีชล 96 กระทำผิดกฎหมายตาม พ.ร.บ.อาหาร ฐานผลิตอาหารผิดมาตรฐาน มีโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท แต่ถ้าหากทางบริษัทต้องการที่จะผลิตนมเพื่อจำหน่ายอีกก็จะต้องผ่านการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพนม หรือ GMP

อย่างไรก็ตามผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพรได้มีคำสั่งผ่านไปที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ให้โรงงานนำศรีชล 96 หยุดการผลิตนมสดบรรจุถุงเป็นเวลา 7 วัน ตั้งแต่วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 เป็นต้นไป

ปัญหานมโรงเรียนไม่ได้เกิดขึ้นแค่ที่โรงเรียนปากเลข เท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นกับโรงเรียนต่างๆในจังหวัดชุมพร และโรงเรียนอื่นๆทั่วประเทศ เช่น จังหวัดนครราชสีมา จ.สมุทรสาคร จ.อยุธยา จ.อุดรธานี จ.ปทุมธานี จ.ชัยนาท และจ.ลำปาง เป็นต้น ซึ่งในส่วนของจังหวัดชุมพรนั้นมีทั้งปัญหาเดิม คือ เรื่องคุณภาพนม ปัญหาการจัดส่งนมผิดประเภท และปัญหาการขาดส่งนมโรงเรียน

ดังนั้นผู้สื่อข่าวจึงได้ติดต่อไปที่บริษัทนำศรีชล 96 เพื่อสอบถามเรื่องราวที่เกิดขึ้นแต่เมื่อไปถึงกลับพบเพียงเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย จากนั้นได้มีรายงานแจ้งว่าพบรถบรรทุกเข้าออกบริษัทตลอดคืนวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522

แม้ปัญหาการลือสเป็คบริษัทผลิตนมจะเป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้เกิดปัญหานมไม่มีคุณภาพ แต่นายวิชาญ มินชัยนันท์ ส.ส.กทม.พรรคเพื่อไทย อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุขเปิดเผยว่า ยังมีปัญหาที่ใหญ่กว่าการลือสเป็ค นั่นก็คือการนำเข้านมผงของบริษัทยักษ์ใหญ่ 5 บริษัทที่รู้จักกันในนาม “5 เสือ” ซึ่งควบคุมการนำเข้ามากกว่า 20 ปี โดยบริษัททั้ง 5 แห่งนี้จะมีการแบ่งประโยชน์กันเพื่อควบคุมการผลิตนมทั้งประเทศ อีกทั้งยังได้เปิดเผยว่า ปัญหานำนมดิบล้นตลาดมีสาเหตุมาจาก 5 บริษัทดังกล่าวนำเข้านมมากเกินไปตัดราคานำนมดิบภายในประเทศ ซึ่งสำหรับแนวทางแก้ปัญหาเรื่องนำนมดิบล้นตลาดนั้น อ.ค.ส.จะขอกู้เงินจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร 185 ล้านบาทเพื่อนำมารับซื้อนมนมดิบที่ล้นตลาด

นอกจากการนำเข้าแล้ว ยังมีกระบวนการเลี้ยงภาษี โดยการแจ้งต่อกรมศุลกากรว่าได้นำเข้านมผงสำหรับทำอาหารสัตว์ เพราะนมผงทำอาหารสัตว์ไม่ต้องเสียภาษี การโกงเช่นนี้ส่งผลให้รัฐเสียรายได้ภาษีปีละกว่าพันล้านบาท รวมทั้งอาจมีการนำเข้านมผงสำหรับทำอาหารสัตว์เพื่อนำมาผสมน้ำให้คนบริโภค ซึ่งกรณีนี้ นายธีระ วงศ์สมุทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้สั่งให้นายยุคล ลิ้มแหลมทอง อธิบดีกรมปศุสัตว์ชี้แจงข้อเท็จจริง ซึ่งนายยุคลได้ชี้แจงว่านมผงสำหรับทำอาหารสัตว์มีทั้งหมด 8 ชนิด แต่นำเข้าเพียง 4 ชนิดซึ่งล้วนมีคุณสมบัติละลายน้ำได้ไม่ดี เกิดการตกตะกอนและมีโปรตีนต่ำ จึงไม่น่าจะมีผู้ประกอบการรายนำมาละลายน้ำเพื่อจำหน่าย แต่อย่างไรก็ตามเคยพบการกระทำดังกล่าวที่ จังหวัดเชียงราย และมีการดำเนินคดีไปแล้ว แต่จากการยืนยันจากนายด่านศุลกากร เชียงแสน จ.เชียงราย ระบุว่าไม่มีการนำเข้านมผงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551

นอกจากปัญหาการนำเข้าแล้ว ขั้นตอนการดำเนินการจัดซื้อก็ไม่โปร่งใสเช่นกัน โดยนางศิริวรรณ หันจรัส ผู้จัดการชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่า การยื่นขอโควตาน้ำนมดิบตาม ใบรับรองสิทธิที่ยื่นมาที่ชุมนุมสหกรณ์ฯ ไม่ตรงตามการผลิตนมของผู้ประกอบการ เช่น ขอใบรับรองสิทธิ ซื้อน้ำนมดิบสำหรับการผลิต 500 ถัง แต่ผลิตได้จริงมากกว่า 500 ถังซึ่งจำนวนที่เกินจากที่ระบุใน ใบรับรองนั้นเป็นไปได้ว่าอาจผลิตจากหางนม หรือนมผงราคาถูกที่ลักลอบนำเข้ามา และอาจเกิดการฮั้ว กันระหว่างบริษัทและอบต. โดยอบต.อาจตกลงกับบริษัทผู้ผลิตแจ้งขอใบรับรองสิทธิโควตานมต่ำกว่า ความเป็นจริง หรือไม่ขอใบรับรองสิทธิกับสหกรณ์ และการที่กรมปศุสัตว์ไม่เรียกใบรับรองสิทธิ ก็ ส่งผลทำให้เกิดช่องว่างในการทุจริตซึ่งการดำเนินการที่ถูกต้องนั้น คือ บริษัทจะต้องไปซื้อน้ำนมดิบจาก เกษตรกร แล้วนำไปขายให้กับอบต.โดยจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือรับรองสิทธิการจำหน่ายตรงกับที่ ซื้อขายจริง แล้วจึงนำหลักฐานการซื้อน้ำนมดิบไปยื่นขอหนังสือรับรองการจำหน่าย ซึ่งนม 1 ลิตร สามารถผลิตได้ 5 ถัง นอกจากนี้ผู้ประกอบการจะต้องมีหลักฐานสำคัญ 4 อย่างจึงจะมีสิทธิจำหน่ายนม ได้ คือ

- 1) ใบอนุญาตผู้ประกอบการโรงงานในการจำหน่าย (รง.4)
- 2) แบบขออนุญาตผลิตอาหาร โดยต้องขอต่อใบอนุญาตทุกปี ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับของ คณะกรรมการอาหารและยา (อย.)
- 3) ใบสำคัญการขึ้นทะเบียนตำรับอาหาร โดย อย.เป็นผู้ออกใบอนุญาต
- 4) ใบรับรองการผ่านเกณฑ์และวิธีการผลิตที่ดี หรือใบรับรอง GMP ซึ่งมีอายุ 2 ปี

นอกจากนี้การยื่นฎีกาเบิกงบประมาณของอบต.ก็ไม่จำเป็นต้องมีใบรับรองสิทธิการซื้อนมดิบ จากสหกรณ์โคนม ทำให้อบต.และบริษัทสามารถซื้อนมจากไหนก็ได้ หรือไม่อย่างนั้นบริษัทอาจขอ หนังสือรับรองการจำหน่ายจากสหกรณ์โคนมได้โดยไม่ต้องซื้อน้ำนมดิบจากเกษตรกร แต่ต้องจ่ายให้ เจ้าหน้าที่ยื่นละ 30 สตางค์

ช่องทางการทุจริตนมโรงเรียนไม่ได้มีเพียงแค่การนำเข้า และการยื่นขอโควตาเท่านั้น เพราะจาก ผลการตรวจสอบเอกสารการประมูลจัดซื้อนมใน จ.ชุมพรโดย ป.ป.ท. พบว่ามีบริษัทที่ยื่นซองประมูล เพียงแค่ 2 บริษัท ทั้งๆที่มีกำหนดจำนวนไว้ถึง 18 บริษัท นอกจากนี้ยังพบว่าบริษัทที่ยื่นซองประมูลทั้ง 2 แห่งมีผู้เสนอราคาคนเดียวกัน โดยบริษัทแห่งหนึ่งเสนอราคาสูงกว่าราคากลางมาก ขณะที่อีกบริษัท หนึ่งเสนอต่ำกว่าราคากลางพอดี ทั้งนี้ ป.ป.ท.ได้มุ่งประเด็นการตรวจสอบไปที่การกำหนดนโยบายของ กระทรวงเกษตรฯ ในสมัยที่คุณหญิงสุรารัตน์ เกยุราพันธุ์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงฯ

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า เหตุใดโครงการนมโรงเรียนจึงไม่มีบริษัทที่เข้าร่วม โครงการเลยทั้งที่มีความพร้อมทั้งการผลิต และการขนส่ง

แม้จะปรากฏว่าปัญหาเรื่องนมโรงเรียนนี้มีหน่วยงานเกี่ยวข้องหลายฝ่าย แต่นายสุวโรชได้ เปิดเผยว่ายังมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อีกคนหนึ่ง คือ นายเจริญ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับขบวนการนม

โรงเรียนมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และมีความสนิทสนมกับนักการเมือง จากการเป็นผู้ดูแลคะแนนเสียงให้กับนักการเมืองบางท่าน จนกลายมาเป็นหัวหน้าและได้เข้าร่วมโครงการนมโรงเรียน และได้ผูกขาดกับโครงการนมโรงเรียนเรื่อยมาจนได้คุมพื้นที่ทั่วประเทศในรูปแบบบริษัท 68 แห่ง โดยกำไรจากการขายนมที่นั่นอยู่ที่ร้อยละ 2.2 - 2.75 บาทขึ้นอยู่กับระยะทางการขนส่ง และในแต่ละวันจะมีเด็กนักเรียนรับแจกนมประมาณ 6 - 7 ล้านคน ดังนั้นบริษัทผลิตนมจะได้ผลประโยชน์ถึง 12-19 ล้านบาทต่อวัน

นายอำเภอยะยั้งยังเปิดเผยว่า นายเจริญคนนี้เคยถูกสหกรณ์โคนมหนองโพ จังหวัดราชบุรีแจ้งความดำเนินคดีในข้อหาฉ้อโกงและยักยอกทรัพย์สิน 260 ล้านบาท โดยแอบอ้างว่าได้รับมอบหมายจากสหกรณ์ฯ ให้เป็นผู้มารับเช็คจากธนาคารเพื่อนำไปจัดจำหน่ายนมโรงเรียน

ระหว่างที่หน่วยงานต่างๆ เร่งตรวจสอบช่องทางทุจริต และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ปัญหานมโรงเรียนก็ยิ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น เด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองสะแก จ.นครราชสีมาท้องเสีย และอาเจียนหลังจากดื่มนมโรงเรียน โดยทางบริษัทอุดรเดลีฟูด จำกัด ผู้ผลิตนมให้กับโรงเรียนดังกล่าวได้ชี้แจงว่า บริษัทได้ตรวจสอบนมที่ผลิตพบว่าปกติทุกอย่าง และไม่เคยเจอปัญหานมเน่าเสียในโรงเรียนอื่น

สำหรับความคืบหน้าเรื่องการตรวจสอบบริษัทนำศรีชล 96 นั้น พบว่านอกจากจะผลิตนมไม่ได้คุณภาพแล้ว ยังมีการตั้งโรงงานโดยไม่ได้รับอนุญาตอีกด้วย โดยเรื่องนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพรได้สั่งการให้อุตสาหกรรมจังหวัดดำเนินคดีกับบริษัทดังกล่าวโดยการเปรียบเทียบปรับไม่เกิน 200,000 บาท จำคุกไม่เกิน 2 ปี

นอกจากนี้จากผลการตรวจสอบคุณภาพนมโรงเรียนของบริษัทนำศรีชล 96 เพิ่มเติม ผลปรากฏว่า พบเชื้อจุลินทรีย์อีโคไลซึ่งส่วนใหญ่จะพบในลำไส้ ทางเดินอาหาร หรืออุจจาระของคนหรือสัตว์เท่านั้น จึงสรุปได้ว่าโรงงานมีกระบวนการการผลิตที่ไม่สะอาด ส่งผลให้โรงงานถูกสั่งปิด

สำหรับปัญหาเรื่องน้ำนมดิบล้นตลาด ทางคณะกรรมการแก้ไขโคนมและผลิตภัณฑ์เสนอให้กระทรวงเกษตรฯ อนุมัติงบประมาณ 1,000 ล้านบาท เพื่อให้ อ.ส.ค. ดำเนินการรับซื้อนมและบริหารสต็อกในช่วงปิดเทอม นอกจากนี้สำนักงานเศรษฐกิจและการเกษตรเห็นชอบที่จะเสนอให้คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมปรับขึ้นอัตราภาษีการนำเข้านมผงให้มากกว่า 5% แต่ไม่เกิน 20% ส่วนทางด้านตัวแทนกลุ่มสหกรณ์โคนมได้เสนอแนะให้มีการสร้างโรงงานแปรรูปน้ำนมดิบขึ้นที่จ.สระบุรีเพื่อจะสามารถรองรับน้ำนมดิบได้ทั่วประเทศ

สำหรับการนำเข้านมผงและหางนมที่นั่น ทางหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจตรวจสอบพบการนำเข้าหางนมจำนวน 9 พันตันจากประเทศจีนเข้ามาทางด่านเชียงแสน จ.เชียงราย โดยไม่ผ่านการตรวจของเจ้าหน้าที่แต่ผ่านด่านของกรมปศุสัตว์ เนื่องจากแจ้งว่านำเข้าเพื่อไปผลิตเป็นอาหารสัตว์จำหน่ายให้กับฟาร์มโคนม แต่เจ้าหน้าที่อย.รายหนึ่งเปิดเผยว่าจากการตรวจสอบปลายทางของนม 9,000 ตัน พบเพียงตัวเลขการนำเข้าแต่ไม่ระบุจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน โดยพบเพียงว่าหางนมจำนวนไม่กี่โลกรัมถูก

ส่งไปยังโรงงานผลิตไอศกรีมห้องแถวเล็กแห่งหนึ่งใน จ. เชียงราย และเมื่อตรวจสอบข้อมูลเพิ่มจากผู้นำเข้าก็ได้รับคำตอบที่ไม่ชัดเจนว่าจะนำเข้าหางนมมาปริมาณเท่าไร หรือนำไปส่งที่ฟาร์มใด แต่เมื่อมีการตรวจสอบก็พบว่าหางนมเหล่านั้นถูกส่งไปที่ร้ายทำขนมแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม และแม้จะสอบถามไปที่กรมปศุสัตว์ก็ยังไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจนในเรื่องการนำเข้าหางนมจำนวนนี้ และไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใดติดตามเรื่องหางนมจำนวน 9,000 ตันนี้

ต่อมาเมื่อตรวจสอบอย่างเจาะลึกที่ด่านศุลกากรเรื่องการนำเข้าหางนมช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2551-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 พบว่ามีการนพเข้าหางนมจากหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เนเธอร์แลนด์ ฟินแลนด์ สหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐเช็ก โดยมีปริมาณการนำเข้า

“รายงานการนำเข้าจากด่านศุลกากรทั่วประเทศ พบว่าในเดือนธันวาคม 2551 นำเข้าหางนม มากถึง 1956.73 ตัน มูลค่านำเข้ากว่า 40.35 ล้านบาท เดือนมกราคม 2552 นำเข้า 1,760.33 ตัน มูลค่า 43 ล้านบาท และในเดือนกุมภาพันธ์ นำเข้า 425.97 ตัน มูลค่านำเข้า 13 ล้านบาท”⁴⁰

นอกจากนี้เมื่อตรวจสอบการขอใบอนุญาตนำเข้าหางนมเพื่อผลิตเป็นอาหารคน ซึ่งจะต้องขออนุญาตและผ่านการตรวจสอบจากอย. ในช่วงปี พ.ศ. 2550 – 2551 พบว่าบริษัทที่นำเข้าหางนมมีชื่อซ้ำกันประมาณ 6 บริษัท และเป็นบริษัทที่ไม่มีใบอนุญาตนำเข้าอาหาร และใบอนุญาตผลิตอาหารจาก อย. แต่สามารถนำเข้าหางนมได้จำนวนกว่า 3,689 ตัน ในปี พ.ศ. 2550 และเกือบ 2,000 ตันในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งการไม่มีใบอนุญาตดังกล่าว ส่งผลให้ไม่สามารถตรวจสอบได้นำหางนมไปผลิตอะไรบ้าง ยิ่ง

⁴⁰ กรุงเทพธุรกิจ, 8 มีนาคม 2552

ไปกว่านั้นในการสอบถามข้อเท็จจริงเรื่องแหล่งที่มาของนมที่นำมาผลิตนมโรงเรียน เจ้าหน้าที่กลับตอบไม่ได้ว่าจัดซื้อนมมาจากที่ใดบ้าง ทำให้ประเด็นเรื่องการลักลอบนำเข้าหางนมมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ดีเอสไอจะเป็นฝ่ายตรวจสอบเอกสารการซื้อนมนมดิบจากบริษัทผู้ผลิตนมโรงเรียน ทั้ง 68 แห่ง ขณะที่กรมสรรพากรจะเข้าตรวจสอบเรื่องการเสียภาษี ส่วนปปง.จะเข้าตรวจสอบเรื่องธุรกรรมการเงินของบริษัทดังกล่าว

ในส่วนของการตรวจสอบข้อเท็จจริงเรื่องการทุจริตนมโรงเรียนนั้น หลังจากทีป.ป.ท.ได้ตรวจสอบข้อมูลการประมูลจัดซื้อนมโรงเรียนทั่วประเทศ พบว่านโยบายการแบ่งเขตพื้นที่ หรือการโซนนิ่ง และการแบ่งโควต้าซื้อนมโรงเรียนให้กับกลุ่มบริษัทนมที่กำหนดไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 เป็นนโยบายการกีดกันการค้า และเอื้อต่อการฮั้วประมูล ซึ่งนับว่าเป็นความผิดพลาดของ 3 หน่วยงาน คือ กระทรวงเกษตรฯ กระทรวงมหาดไทย และองค์การส่งเสริมกิจการโคนม โดยปัญหาดังกล่าวอยู่นอกอำนาจการตรวจสอบเนื่องจากมีคณะรัฐมนตรีจากรัฐบาลชุดก่อนจำนวน 2 มีบทบาทอยู่ในรัฐบาลปัจจุบัน

อีกทั้งผู้ประกอบการบางรายก็ไม่ได้ทำธุรกิจผลิตนม แต่กลับมีรายชื่ออยู่ในบัญชีและเมื่อชนะการประมูลก็กินค่าหัวคิวจากการขายสิทธิให้กับบริษัทผู้ผลิตนมรายอื่น และบริษัทก็มีความใกล้ชิดกับนักการเมืองมีอำนาจในการกำหนดการแบ่งโซน และจัดโควต้าการประมูลนมโรงเรียนอีกด้วย

หลังจากนั้น ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2552 ป.ป.ท.ได้แถลงผลการตรวจสอบกรณีทุจริตโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน โดยสรุปได้ว่ามีประเด็นส่อทุจริตดังนี้

- 1) จำนวนผู้เสนอราคาประมูลมีน้อยกว่ารายชื่อผู้มีสิทธิประมูล และมีการสมยอมราคากันระหว่างบริษัทที่เข้าร่วมประมูล โดยบริษัทหนึ่งกำหนดราคาใกล้เคียงราคากลาง และอีกบริษัทกำหนดราคาสูงกว่าราคากลางมาก
- 2) ผู้ประกอบการทำสัญญากับอปท.เพื่อมีสิทธิผูกขาดในพื้นที่
- 3) อปท.จัดซื้อโดยวิธีพิเศษในเขตพื้นที่ที่ไม่มีผู้ประกอบการเข้าแข่งขัน
- 4) ผู้ประกอบการมอบหน้าที่ให้คนเดินนมเป็นผู้เสนอราคาแข่งกันเอง
- 5) ผู้ประกอบการรายอื่นต้องเลือกใช้คนเดินนมเพื่อให้ชนะการประมูล
- 6) อปท.บางแห่งทำสัญญาจัดซื้อนมจากผู้ประกอบการข้ามพื้นที่
- 7) อปท.จัดซื้อนมจากผู้ประกอบการที่ไม่ได้รับรองสิทธิให้จำหน่ายนมโรงเรียน
- 8) ผู้ชนะการประมูลโอนสิทธิการจำหน่ายนมให้กับผู้ประกอบการรายอื่น ซึ่งบางแห่งไม่ได้ทำธุรกิจผลิตหรือค้าขายนม
- 9) อปท.เซ็นสัญญากับนายหน้าค่านมซึ่งรับซื้อนมจากผู้ประกอบการทุกแห่ง เพื่อให้มีปริมาณนมเพียงพอในการจัดส่งให้โรงเรียน โดยมีการแบ่งพื้นที่การส่งนมให้กับผู้ประกอบการ แลกกับค่านายถ่วงละ 50-60 สตางค์ส่งผลให้การเสนอราคาไม่ต่ำกว่าราคากลาง
- 10) ผู้ประกอบการได้สิทธิการจำหน่าย 2 โซน (ปกติได้แค่คนละ 1 โซน)

11) สถานศึกษาที่มีโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์นมอนุญาตให้คนนอกเข้ามาใช้โรงงานเพื่อผลิตนม จัดส่งให้โรงเรียน หรือนำนมที่โรงงานผลิตมาประทับตราของมหาวิทยาลัย

รูปแบบการทุจริตดังกล่าวนี้ มีผลมาจากมติกรม.วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2545 ที่กำหนดให้มีการจัดพื้นที่จำหน่ายนมโรงเรียน เพราะก่อนหน้านี้มีปัญหาผู้ประกอบการส่งนมเน่าเสียให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากที่ผู้ประกอบการแข่งขันตัดราคากันเองและมีปัญหาการจัดการระบบส่งนมพาสเจอร์ไรส์ ต่อมา มีการเสนอให้แก้ไขนโยบายในปีพ.ศ.2548 แต่ ค.ร.ม.ยืนยันที่จะใช้ระเบียบการจัดซื้อนมแบบเดิม ซึ่งเป็นระเบียบที่ส่งผลให้เกิดการผูกขาด จากตรวจสอบของป.ป.ท.พบว่า จ.นครราชสีมา พบปัญหาการทุจริตมากที่สุด

จากข้อกล่าวหาดังกล่าว คุณหญิงสุรารัตน์ เกยุราพันธุ์ ได้ออกมาชี้แจงว่า ได้นำเรื่องนโยบายดังกล่าวเข้ากรม.วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2548 และได้ดำเนินการตามมติของ WTO ในการนำนมผงเข้าประเทศเพราะต้องการดำเนินการตามกรอบการค้าเสรี ส่วนอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถยกเลิกระบบโซนนิ่งได้ นั่นก็เพราะเกรงว่าเกษตรกรจะถูกผู้ค้ารายใหญ่เข้ามาแย่งตลาด คุณหญิงสุรารัตน์แสดงความเห็นว่า ปัญหานี้ น่าจะอยู่ที่การปฏิบัติซึ่งมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดซื้อ และโรงเรียนคือฝ่ายรับ

หลังจากนั้นคณะกรรมการการกฤษฎีกา การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎรได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าชี้แจง ได้แก่ นายเจริญ เดชเกิด ตัวแทนผู้ประกอบการส่งนมรายใหญ่ในภาคใต้โซน 2 นายวิศวะ คงแก้ว ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร นายสมศักดิ์ จันทร์รุ่ง ตัวแทนจากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนกรมสรรพากร ตัวแทนดีเอสไอ ตัวแทนผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา และตัวแทนป.ป.ท.

ซึ่งจากผลการสอบสวนหาข้อเท็จจริง พบหลักฐานการนำเข้านมผงขาดมันเนยที่เข้าเลี้ยงสัตว์ โดยมีการนำเข้าในปริมาณที่เกิดความจำเป็นของความต้องการภายในประเทศ ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจมีการนำเข้าเพื่อผสมจำหน่ายในโครงการนมโรงเรียน

นอกจากนี้ยังตรวจสอบพบว่า นายเจริญมีการหลบเลี่ยงภาษีในช่วง 2 ปีโดยวิธีการทำสัญญา ร่วมค้ากับส่วนราชการ คือ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี โดยนายเจริญเป็นคนลงทุนสร้างโรงงานจัดหาเครื่องจักร ป้อนวัตถุดิบ โดยที่มหาวิทยาลัยดังกล่าวไม่ต้องดำเนินการอะไร แต่ได้ส่วนแบ่งมูลค่า 12 สตางค์ สำหรับขั้นตอนการรับเงินนั้น อบต.จะส่งจ่ายเช็คในนามวิทยาลัยเกษตรฯ และนายเจริญจะรับเงินจากมหาวิทยาลัยอีกที โดยไม่ได้มีการเสียภาษีแต่อย่างใดซึ่งนับเป็นเงินเกือบพันล้านบาท อีกทั้งยังพบว่าการหลบเลี่ยงภาษีโดยการอ้างว่าเป็นการลงทุนกับวิทยาลัยซึ่งเป็นการลงทุนเพื่อการเกษตร ส่วนนายวิศวะนั้นเป็นอาจารย์เก่าของนายเจริญ การกระทำเช่นนี้เข้าข่ายความผิดการฉ้อ จากการตรวจสอบยังพบว่า น้ำที่ใช้ผลิตนมของวิทยาลัยดังกล่าวมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานมาก อีกทั้งโรงเรียนในการผลิตและเก็บรักษาก็ค่อนข้างสกปรกกว่าโรงงานผลิตนมอื่น

ส่วนทางด้านกรมสรรพากรจะเป็นผู้สอบสวนรายได้และหลักฐาน ซึ่งในกรณีการเลี้ยงภาษีนั้น ผู้ละเลยสามารถเข้ามาแสดงรายได้ แต่หากไม่ยอมดำเนินการทางสรรพากรจะออกหมายเรียก โดยทางสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) จะสามารถเข้าตรวจสอบได้หากได้รับการประสานมาจาก ป.ป.ท. ดีเอสไอ และป.ป.ช. เนื่องจากปปง.มีอำนาจตรวจสอบได้เมื่อพบว่าเป็นความผิดกรณีการฉ้อ หรือฟอกเงิน ส่วนเรื่องการอายัดทรัพย์สินนั้น ต้องรอให้รัฐสภาเห็นชอบแต่งตั้ง

ต่อมาที่ประชุมกรม.ได้หารือถึงปัญหาการทุจริตนมโรงเรียน และมอบหมายให้นายกอร์ปศักดิ์สภาวุธ รองนายกรัฐมนตรีเรียกประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดมาตรการการจัดซื้อนม โดยรัฐบาลต้องขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเนื่องจากรัฐบาลมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ ส่วนปัญหาด้านคุณภาพนม และการนำเข้านมผงนั้น รัฐบาลจะเข้าไปดูแลทั้งระบบ ทั้งนี้เห็นควรให้ยกเลิกระบบโซนนิ่ง แต่ก็ให้ดำเนินการตามสัญญาไปก่อน

นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนสัดส่วนการผลิตนมโรงเรียนเล็กน้อย คือ ให้เพิ่มการผลิตนมกล่องยูเอชทีจาก 30% เป็น 70% และลดการผลิตนมผงพาสเจอร์ไรซ์จาก 70% ให้เหลือแค่ 30% ในอนาคตอาจมีการเปลี่ยนเป็นนมกล่อง 100% จะจัดเก็บได้ง่ายกว่า และมีการกำหนดให้อปท.จัดซื้อนมพาสเจอร์ไรซ์หรือนมผงจากโรงงานที่มีรัศมีห่างจากโรงเรียนไม่เกิน 100 กิโลเมตร

จากนโยบายเพิ่มปริมาณการผลิตนมยูเอชทีนั้น ผู้ประกอบการที่ผลิตนมพาสเจอร์ไรซ์นั้นอาจต้องใช้วิธีการจ้างผู้ประกอบการรายอื่นเพื่อผลิตนมส่งให้กับโรงเรียน เนื่องจากการตั้งโรงงานผลิตนมยูเอชทีลงทุนสูงมาก

อีกทั้งรัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณกว่า 2,000 ล้านบาท สำหรับนโยบายขยายโครงการไปจนถึงเด็กนักเรียนชั้น ป.6 และจะมีการแจกนมโรงเรียน 5 วันต่อสัปดาห์ ซึ่งตรงจุดนี้จะช่วยเพิ่มความต้องการนํ้านมดิบได้ 275-280 ตันต่อวัน โดยให้มีการตรวจสอบและควบคุมให้ผู้ประกอบการซื้อนํ้านมดิบจากเกษตรกรเท่านั้น รวมทั้งอาจมีการตั้งโรงงานผลิตนมผงในประเทศโดย อ.ส.ค.

ในที่สุดกรม.ได้มีมติให้ยกเลิกระบบโซนนิ่ง โดยให้ผู้ผลิตนมทุกแห่งสามารถประมูลแข่งขันได้อย่างเสรี และกำหนดหลักสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการแก้ปัญหา คือ เกษตรกรต้องอยู่ได้ และ นักเรียนต้องได้ดื่มนมที่มีคุณภาพ

สำหรับมติการประชุมคณะอนุกรรมการแก้ปัญหานมทั้งระบบ ได้กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาระยะยาว เรื่องการลงนามบันทึกข้อตกลงการรับซื้อนํ้านมดิบ พ.ศ. 2552 ระหว่างเกษตรกร และผู้ประกอบการนม โดยเห็นชอบให้มีการร่างระเบียบ 4 ฉบับ คือ

- 1) ร่างว่าด้วยการประชุมกรรมการและอนุกรรมการ
- 2) ร่างว่าด้วยการรับเงิน-จ่ายเงิน
- 3) ร่างว่าด้วยบทลงโทษการจัดซื้อนํ้านมดิบในประเทศ และการนำเข้านมผงจากต่างประเทศที่มีปัญหา

4) การจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมการซื้อขายน้ำมันดิบ

โดยให้เป็นไปตามบันทึกความเข้าใจระหว่างเกษตรกร และผู้ประกอบการเพื่อแก้ปัญหาผู้ประกอบการไม่ทำตามเอ็มโอยูที่ลงนามไว้

ทางด้านน.พ.พิพัฒน์ ได้จัดทำข้อเสนอในการกำกับดูแล และควบคุมคุณภาพนมโรงเรียนซึ่งมี 5 ขั้นตอนดังนี้

- 1) น้ำมันดิบต้องผ่านการรับรองคุณภาพก่อนเข้าโรงงานแปรรูป และย้อมสีนมผงอาหารสัตว์เพื่อให้เกิดความแตกต่าง
- 2) โรงงานแปรรูปต้องผ่านมาตรฐาน GMP และมีการตรวจสอบมาตรฐานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- 3) ผู้จัดซื้อและผู้ตรวจรับควรตั้งงบประมาณสำหรับการตรวจวิเคราะห์
- 4) ระบบการขนส่งต้องมีความพร้อม โดยสามารถจัดเก็บ และรักษาความเย็นได้ตลอดระยะเวลาขนส่ง และโรงเรียนต้องมีการจัดเก็บอย่างเหมาะสม
- 5) โรงเรียนต้องมีมาตรฐานตรวจสอบคุณภาพนมก่อนรับผลิตภัณฑ์ โดยมีผู้รับผิดชอบการตรวจ

ขณะที่การตรวจสอบข้อเท็จจริงที่ทุจริตนมโรงเรียนกำลังดำเนินไป ปัญหานมตามโรงเรียนต่างๆ ยังคงเกิดขึ้นอยู่เรื่อยๆ เช่น โรงเรียนหลายแห่งในพื้นที่ 5 อำเภอชายแดนของจังหวัดตากมีปัญหานมโรงเรียนเน่าเสีย ขณะที่บางโรงเรียนไม่มีนมแจกเด็กเนื่องจากไม่มีผู้ประกอบการร่วมประมูล นอกจากนี้ที่โรงเรียนบ้านดอนนางหงส์ จ.นครพนมพบปัญหานมหมดอายุ และรสชาติผิดปกติ โรงเรียนอนุบาลบางมูลนาก จ.พิจิตรมีปัญหานมตกตะกอน รวมถึงโรงเรียนวัดป่าสอย จ.ปัตตานีที่พบปัญหานมบูด และหมดอายุโดยบางส่วนมีการแก้ไขวัน เดือน ปีที่ผลิต ซึ่งนมดังกล่าวผลิตโดยบริษัทสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด โดยทางจังหวัดได้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง ส่วนผลการตรวจสอบคุณภาพนมจากจังหวัดภูเก็ตนั้น พบว่าต่ำกว่ามาตรฐานเล็กน้อย ส่วนกรณีโรงเรียนแหลมพันวาเน่าเสีย และมีหนอนนั้นเกิดจากกล่องนมแตก

สำหรับความคืบหน้ากรณีการส่งย้ายนายสุกิจนั้น นายชวรัตน์ปฏิเสธว่าไม่เกี่ยวข้องกับปัญหานมโรงเรียน แต่เป็นเพราะทางปลัดกระทรวงฯ ต้องการให้มาช่วยงานที่กระทรวงฯ นายกรัฐมนตรีก็ได้ออกมาชี้แจงว่าการแต่งตั้งโยกย้ายครั้งนี้เป็นเรื่องของการบริหารงานบุคคลที่กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้เสนอมา ขณะเดียวกัน นายบุญจง วงศ์ไตรรัตน์ได้ออกมาชี้แจงเช่นเดียวกันว่าโยกย้ายในครั้งนี้ถือเป็นเรื่องปกติเนื่องจากกระทรวงมหาดไทยจะมีการโยกย้ายข้าราชการปีละ 2 ครั้ง คือช่วงเดือน มีนาคม ถึง เมษายน และ ช่วงเดือนตุลาคม ถึง ธันวาคม

ในขณะที่นายสุกิจได้ออกมาเปิดเผยว่า การส่งโยกย้ายครั้งนี้เกิดขึ้นจากผู้ที่อยู่เบื้องหลังต้องการให้พรรคพวกของตัวเองเข้ามาดูแลงบประมาณกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 15,000 ล้านบาท ในขณะที่นายวันวิธ เตชะเจริญสุข ส.ส.ขอนแก่น พรรคเพื่อไทย เรียกร้องให้รัฐบาลชี้แจงสาเหตุการโยกย้ายให้ชัดเจน

ต่อมาทางกระทรวงมหาดไทยได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยนายสุกิจกรณีให้ชาวตอบได้ รัฐมนตรี ส่วนทางด้านนายกรัฐมนตรียืนยันว่าจะให้ความเป็นธรรมกับเรื่องดังกล่าว

หลังจากนั้นนายศักดิ์สยาม ชิดชอบ ประธานคณะทำงานรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ตอบโต้นายสุกิจว่า ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นไม่เคยรายงานความคืบหน้าการปฏิบัติงานให้กับนายบุญจงในช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา โดยเฉพาะเรื่องของงบประมาณอปท.

สำหรับความคืบหน้าล่าสุดของการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำมันดิบล้นตลาดนั้น ที่ประชุมคณะอนุกรรมการจัดระบบราคาน้ำมันโคและผลิตภัณฑ์นมชี้แจงว่า ราคาน้ำมันดิบได้ปรับลดลงมาอยู่ที่ 13.58 บาทต่อลิตรแล้ว และจะมีการคำนวณต้นทุนผลิใหม่เนื่องจากราคาน้ำมันลดลง และผลผลิตน้ำมันอยู่ในระดับปกติ

สำหรับโครงการนมโรงเรียนนั้น ที่ประชุมคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม (Milk Board) มีมติให้ยกเลิกคณะอนุกรรมการบริหารโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนที่มีประธานกรรมการอ.ส.ค.เป็นประธาน และคณะอนุกรรมการรับรองสิทธิการจำหน่ายนมในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนที่มีประธานชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทยเป็นประธานเนื่องจากคณะอนุกรรมการทั้ง 2 ชุดมีภารกิจที่ใกล้เคียงกัน

โดยที่ประชุมเสนอตั้งคณะอนุกรรมการชุดใหม่ ชื่อว่า คณะอนุกรรมการจัดระบบอาหารเสริม (นม) โรงเรียน โดยมีอธิบดีกรมปศุสัตว์เป็นประธาน ทำหน้าที่ดูแลในส่วนของการบริหารจัดการนมและการรับรองสิทธิจำหน่าย นอกจากนี้คณะกรรมการชุดนี้จะเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับผู้ประกอบการที่จะเข้าร่วมโครงการ เช่น การตรวจสอบโรงงาน กำหนดมาตรฐาน และขั้นตอนต่างๆก่อนให้สิทธิจำหน่ายนมโรงเรียน

สำหรับผู้ประกอบการรายเดิมทั้ง 68 บริษัทจะถูกทบทวนใบอนุญาตจำหน่ายนมโรงเรียนอีกครั้ง โดยผู้ประกอบการรายเดิมจะต้องเริ่มดำเนินการทุกอย่างไปพร้อมกับผู้ประกอบการรายใหม่ จากการยกเลิกนโยบายโซนนิ่งส่งผลให้มีผู้ประกอบการรายใหญ่สนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ยังได้เสนอให้อปท.เพิ่มรายละเอียดในสัญญาซื้อขายนม 3 ข้อ คือ

- 1) คุณภาพนมต้องเป็นไปตามมาตรฐานของ อย.
- 2) การขนส่งนมต้องมีมาตรฐาน
- 3) การจัดเก็บรักษานมต้องเก็บที่ความเย็นไม่เกินกว่า 8 องศาเซลเซียส

นอกจากนี้ยังมีมติให้กระทรวงเกษตรฯจัดสรรงบฯ 25 ล้านบาท เพื่อบริหารจัดการบริโภคนมและจัดสรรให้ อ.ส.ค. รับซื้อน้ำมันดิบล้นตลาดจำนวน 200 ตัน สหกรณ์โคนมวังน้ำเย็นจำนวน 50 ตัน และสหกรณ์โคนมหนองโพ 38 ตัน

อย่างไรก็ตามคดีทุจริตนมโรงเรียนนี้ ทางดีเอสไอเตรียมเสนอให้เป็นคดีพิเศษเนื่องจากเป็นคดีที่มีมูลน่าเชื่อว่ามีผลกระทบความผิด เพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐซึ่งมีวงเงินหรือมีมูลค่าตั้งแต่ 100 ล้านบาทขึ้นไป

หลังจากนั้นเกิดมีกระแสข่าวจากวงในของพรรคประชาธิปัตย์ว่า นายสุธรรมเตรียมยื่นใบลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากไม่สามารถทนแรงกดดันภายในพรรค จากการเปิดประเด็นเรื่องนมโรงเรียนจนนำไปสู่การยกเลิกระบบโซนนิ่ง ส่งผลให้นายทุนและกลุ่มคนบางกลุ่มภายในพรรคเสียผลประโยชน์ โดยนายบุญยธีร์ พานิชประไพ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจะเข้ารับตำแหน่งเลขาธิการกระทรวงศึกษาธิการแทน

สำหรับปัญหาเรื่องนมโรงเรียนที่เกิดขึ้น สมาชิก “ชมรมนมสร้างชาติ” เห็นว่าปัญหาคุณภาพนมโรงเรียน ปัญหานมล้นตลาดหรือแม้กระทั่งปัญหานมราคาแพง ล้วนมีสาเหตุมาจากการบริหารจัดการ โดยในโลกยุคใหม่การบริหารจัดการค่อนข้างมีความยุ่งยากเพราะนมสดสามารถแปรรูปเป็นนมผงได้ ทำให้ประเทศที่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูงสามารถผลิตนมผงส่งออกในราคาที่ถูกจนสามารถตีตลาดนมสดได้ ด้วยเหตุนี้ทำให้ต้องมีการจัดตั้ง “สภานม” หรือ Milk Board เพื่อทำหน้าที่วางแผน และบริหารงานกิจการโคนม ในประเทศไทยเกิด “สภานม” ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2551 แต่ปัญหานมในไทยก็ยังไม่หมดไป

นอกจากนี้ยังพบว่าคนไทยไม่ค่อยบริโภคนมต่างๆ ที่ประเทศไทยสามารถผลิตน้ำนมดิบได้มากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยอัตราการบริโภคนมของคนไทยอยู่ที่คนละ 12 - 13 ลิตรต่อปี แต่ดื่มเฉลี่ย 40 ลิตรต่อปี โดยสาเหตุที่คนไทยบริโภคมน้อยนั้นมาจากการส่วนใหญ่ไม่รู้ว่านมมีส่วนช่วยทั้งในเรื่องของความฉลาดทางสมอง และโครงสร้างร่างกาย

สำหรับปัญหาเรื่องน้ำนมดิบล้นตลาดนั้น นายวิรัชศักดิ์ วงษ์สมบัติ ประธานชมรมนมสร้างชาติ เสนอแนะให้แก้ไขพ.ร.บ. โคนมและผลิตภัณฑ์นม พ.ศ. 2551 และแก้ไขจำนวนคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากภาครัฐ เกษตรกร และผู้ประกอบการให้อยู่ในอัตราที่เหมาะสม

ส่วนทางด้านนายวิเชียร ลอวัฒนสุข ผู้ทรงคุณวุฒิ Milk Board และกรรมการร่าง พ.ร.บ. โคนมฯ เสนอให้มีการกำหนดบทลงโทษในพ.ร.บ. ฉบับดังกล่าว

ขณะที่นางปราณี อยู่สำราญ นายกสมาคมอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์นมไทย เปิดเผยว่าปัญหานมล้นตลาดไม่ได้อยู่ที่การนำเข้านมผง แต่เป็นการนำเข้าโฮลล์มิลค์และหางนม เนื่องจากเสียภาษีต่ำมากและราคาถูก ทำให้ผู้ประกอบการนำเข้ามาผสมน้ำเพื่อจำหน่าย

2.2 คุณภาพข่าว

ข่าวสืบสวนเรื่องช่องทางคอร์ปชั่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ามีคุณค่าข่าว (News Value) ที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของประเด็นและผลกระทบต่อสังคม

เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นหน่วยงานรัฐที่ทำงานกับประชาชนในท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักในการดำเนินงานเพื่อให้เข้าถึงปัญหาของท้องถิ่นนั้นๆ เห็นได้จากการที่ส่วนหนึ่งของเจ้าหน้าที่ อปท.เป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งจากคนในชุมชนให้เข้ามาเป็นผู้แทน จุดมุ่งหมายของการก่อตั้ง อปท.คือ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและการให้อิสระในการปกครองตนเอง แต่ที่ผ่านมากลับมีการทุจริตต่างๆเกิดขึ้นมากมายโดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ ไม่ว่าจะเป็นการฮั้วประมูลการก่อสร้าง จัดซื้อจัดจ้าง หรือการทุจริตเงินทอน ซึ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์มหาศาลมูลค่านับพันล้านบาท

ประการสำคัญเจ้าหน้าที่ อปท.ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามามักจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับนักการเมืองระดับชาติ ในรูปแบบการเป็นหัวคะแนนให้เมื่อถึงเวลาเลือกตั้งระดับชาติ และนักการเมืองใหญ่ๆก็จะลงมาช่วยหัวคะแนนในการหาเสียงเลือกตั้ง อบต. หรืออาจเรียกได้ว่า “ต่างตอบแทน” การอุปถัมภ์ค้ำชูลักษณะนี้ก็นำไปสู่การวางนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ถึงแม้จะมีการทุจริตเกิดขึ้นมากมายแต่กรณีที่มีผู้สนใจมากที่สุดคือ กรณีการทุจริตนมโรงเรียนที่ทำให้เด็กนักเรียนทั่วประเทศได้รับผลกระทบ โดยมีผลประโยชน์มูลค่านับล้านล้านบาทเป็นแรงจูงใจ จนทำให้ผู้ดำเนินการทุจริตมองข้ามผลร้ายที่จะเกิดกับนักเรียนตัวเล็กๆจำนวนมาก ผู้ต้องมารับเคราะห์จากการบริโภคนมไม่ได้คุณภาพจนทำให้ท้องเสียและอาเจียน แทนที่จะได้รับประโยชน์จากสารอาหารในนมเพื่อพัฒนาการที่ดีทั้งทางด้านสมองและการเจริญเติบโตตามจุดประสงค์ของโครงการ แต่ลูกหลานของประชาชนกลับต้องมาเจ็บป่วยเข้าโรงพยาบาลไป จึงเป็นเรื่องที่สะท้อนอารมณ์ต่อคนในสังคมเป็นอย่างมาก

2.2.2 ความมีเงื่อนไขของประเด็นข่าว

เนื่องจากกรุงเทพมหานครได้มีการเสนอข่าวช่องทางการทุจริตอปท.ในหลายหลายประเด็น เช่น โครงการสร้างท่าเรือมารีน่าของเทศบาลเมืองกระบี่ การลงนามของอบต. เรื่องผลกระทบโครงการท่าเรือแม่ทองคำ การบุกรุกที่ดินของนักการเมือง และข้าราชการท้องถิ่น และการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามข้อกฎหมายของอบต.ในโครงการตัดถนนผ่านป่าพรุ เป็นต้น แต่ไม่มีการติดตามประเด็นและไม่ได้นำเสนอข่าวในลักษณะเจาะลึก จนมาถึงช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม 2552 กรุงเทพมหานครจึงได้มีการเสนอข่าวเจาะลึกและต่อเนื่องในกรณีการทุจริตนมโรงเรียน

เงื่อนไขการทุจริตนมโรงเรียนนั้น เริ่มต้นขึ้นเมื่อนายบรรยงค์ ณธรรมะ ผู้อำนวยการโรงเรียนปากเลข อ.พะโต๊ะ จ.ชุมพรได้เข้าร้องเรียนกับนายสุธรรม นันทอง เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการว่า เด็กในโรงเรียนไม่ยอมดื่มที่ภาครัฐนำมาแจก เมื่อสอบถามเด็กก็พบว่า นมมีกลิ่นบูดและมีลักษณะใสเหมือนหางนม ซึ่งเมื่อตรวจสอบก็พบว่านมดังกล่าวไม่มีคุณภาพจริง ขณะเดียวกันก็เริ่มมีข่าวว่าพบเด็กท้องเสียจากการดื่มนมในโครงการนมโรงเรียนมากขึ้นเรื่อยๆในหลายๆพื้นที่

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) จึงได้ดำเนินการตรวจสอบไป ที่ผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) ไปจนถึงบริษัทเอกชน เบื้องต้นพบว่า ปัญหาเกิดจากการลิดเลแปรรูปผู้ผลิตและการโฆษณาของผู้จำหน่ายนม เนื่องจากเป็นคำสั่งของ กระทรวงมหาดไทยให้อปท.จัดซื้อจากบริษัทที่กำหนดมาให้เท่านั้น โดยทั้งประเทศมีบริษัทจำนวน 68 แห่งเป็นผู้ดำเนินงาน แต่ในความเป็นจริงมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตต่างๆเพื่อหาผลประโยชน์

เงื่อนไขต่อมาคือนายเจริญ เดชเกิด เจ้าของบริษัทนำศรีชล 96 ผู้ประกอบการส่งนมรายใหญ่ใน ภาคใต้โซน 2 ตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่ามีความเกี่ยวข้องกับนักการเมือง อีกทั้งยังผูกขาดโครงการนมโรงเรียน มาตั้งแต่รัฐบาลสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เมื่อตรวจสอบพบว่า โรงงานผลิตนมของนายเจริญตั้งอยู่ใน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชุมพร แต่โรงงานไม่ได้มาตรฐานและอาจมีการปนเปื้อนนมผงสำหรับเลี้ยง สัตว์ลงในนมโรงเรียน เนื่องจากพบมาซิมันและโปรตีนที่ตรวจพบในนมมีต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด และมีหลักฐานแสดงถึงการนำเข้านมผงสำหรับสัตว์ อีกทั้งยังเข้าข่ายการหลบเลี่ยงภาษี นายเจริญรับ เงินสนับสนุนด้านบาทจากทางวิทยาลัยแต่ไม่เสียภาษี โดยอ้างว่าเป็นการรวมทุนกับทางวิทยาลัยซึ่งเป็นการลงทุนเพื่อการเกษตร

ในที่สุดนายชวรัตน์ ชาญวีรกูล รมว.กระทรวงมหาดไทย มีคำสั่งย้าย นายสุกิจ เจริญรัตนกุล อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น นายสุกิจ ได้โต้แย้งว่า เป็นการโยกย้ายอย่างไม่เป็นธรรม และเกี่ยวพันงบประมาณ 12,000 ล้านบาท

2.2.3 อารมณ์

การทุจริตนมโรงเรียนส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน ถือเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ กับเด็กนักเรียนตัวเล็กๆในชนบท โดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่ตามมาว่าจะเกิดผลร้ายกับเด็กๆอย่างไรเมื่อบริโภค นมคุณภาพต่ำและเน่าเสีย น่าตกใจที่สุดคือ มีการนำนมผงสำหรับสัตว์มาผสมในนมสำหรับผลิตเป็น นมโรงเรียน กรณีนี้สร้างความสะเทือนอารมณ์ต่อประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก เพราะเหยื่อของการ ทุจริตนมโรงเรียนก็คือเด็กที่เป็นลูกหลานและเป็นอนาคตของชาติ มหกรรมการคอร์รัปชันมูลค่านับ พันล้านนี้เกิดขึ้นทั่วประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงการขาดไร้ซึ่งศีลธรรมและมนุษยธรรมของผู้ดำเนินการเป็น อย่างมาก

ภาพข่าวการตีนมไร้คุณภาพจนท้องเสียของเด็กนักเรียน ดูจะตรงข้ามกับภาพที่เกษตรกรผู้ เลี้ยงโคนมนำนํ้านมดิบที่ล้นตลาดมาเททิ้งกลางถนนเพื่อประท้วงรัฐบาล ในกรณีปัญหาราคา นํ้านมดิบ ตกต่ำจากการนำเข้านมผงจากต่างประเทศ ซึ่งเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน ทำให้เกิดคำถามจากประชาชนทั่วไปว่า เกิดอะไรขึ้นกับการทำงานของหน่วยงานรัฐบาลของประเทศ

2.2.4 ความกว้างของเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ข่าวย่อยทางคอรัปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ค่อนข้างมีความกว้างในส่วนของประเด็นข่าว แต่ค่อนข้างขาดความกว้างในส่วนของแหล่งข่าวระดับล่าง

ในส่วนของประเด็นข่าวพบที่มีความหลากหลาย เช่น อำนาจการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อเสนอแนะเรื่องการบริหารงานขององค์กร รูปแบบการทุจริต กฎหมายปราบปรามการทุจริต และตัวอย่างกรณีการทุจริตโครงการต่างๆ โดยเฉพาะกรณีการทุจริตโครงการนมโรงเรียนนั้นพบว่ามี การนำเสนอประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเด็น เช่น นโยบายโครงการ ปัญหาคุณภาพนม และมาตรฐานโรงงานผลิตนม ช่องทางการทุจริต ผลประโยชน์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และแนวทางแก้ไข เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ประเด็นในการนำเสนอจะมีความหลากหลาย แต่ในส่วนของแหล่งข่าว พบว่ายังขาดความหลากหลายในแหล่งข่าวระดับล่าง โดยแหล่งข่าวที่หนังสือพิมพ์นำเสนอส่วนใหญ่จะมาจากแหล่งข่าวฝ่ายรัฐระดับสูง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี ผู้อำนวยการ ผู้ว่าราชการจังหวัด เลขาธิการ ในขณะที่แหล่งข่าวฝ่ายอื่นๆ เช่น ภาคเอกชน นักวิชาการและประชาชนจะพบเป็นจำนวนน้อยกว่า ยกตัวอย่างเช่น กรณีทุจริตนมโรงเรียน ปรากฏแหล่งข่าวภาคเอกชน และประชาชนซึ่งเป็นเด็กนักเรียน จำนวนน้อยมาก ทั้งๆที่แหล่งข่าวทั้ง 2 ฝ่ายมีความสำคัญกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นเพราะเด็กนักเรียนคือผู้ที่ประสบปัญหาโดยตรง แต่กลับมีการสอบถามข้อมูลจากเด็กนักเรียนเพียงคนเดียว เช่นเดียวกันกับผู้ประกอบการในโครงการนมโรงเรียนที่ปรากฏในข่าวเพียง แค่ 2 - 3 บริษัทจาก 68 บริษัท

นอกจากแหล่งข่าวระดับบุคคลแล้ว หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจยังใช้แหล่งข่าวประเภทเอกสารในการรายงานข่าว เช่น

- หนังสือคำสั่ง ที่ มท. 08934/ ว.จากกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่องการจัดซื้ออาหารเสริมนมโรงเรียน ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศ
- รายงานการนำเข้าหางนมจากด่านศุลกากรทั่วประเทศ
- เอกสารการประมูลจัดซื้อนมในจังหวัดชุมพร

2.2.5 ความลึกของเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า การรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจตลอดช่วงเดือนตุลาคมถึงเมษายนเรื่องช่องทางคอรัปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นค่อนข้างมีความลึกเนื่องจากการนำเสนอข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ เช่น

ข่าว “กมธ.ข้อใจ 26 บริษัทงาบ ‘นม’ ขรก.-การเมือง-อ.ส.ค.มีเอี่ยว” วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ซึ่งนำเสนอเรื่องช่องทางการทุจริตนม บุคคลที่เกี่ยวข้อง และการตรวจสอบคุณภาพนมโดย อย.ซึ่งรายงานข่าวได้ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดปกติของรายชื่อผู้ประกอบการ ดังนี้

แต่เมื่อตรวจสอบหลักฐานรายชื่อผู้ประกอบการที่ระบุโซนกำหนดพื้นที่ขายนมที่ระบุว่า มี 68-70 ราย ปรากฏว่าพบรายชื่อบริษัทที่จดแจ้งขออนุญาตค้าขาย โดยเฉพาะ

ผู้ประกอบการในโซนที่ 2 ในพื้นที่ภาคตะวันตกและภาคใต้ 22 จังหวัด มีอยู่ 4 รายที่มีรายชื่อไปเข้าซื้อในโซนที่ 3 ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นอกจากนี้ยังพบว่า กรุงเทพมหานครมีการเปิดเผยข้อมูล ตัวเลขสถิติมาอ้างอิง และรายงานในเนื้อหาข่าว เช่น รายงานพิเศษ : “เปิดขบวนการเขมือบนมโรงเรียน ล็อกสเปคเอื้อประโยชน์พวกพ้อง” วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 ซึ่งนำเสนอเกี่ยวกับความเป็นมาของ “เจริญ” บุคคลต้องสงสัยว่าอยู่เบื้องหลังทุจริตนมโรงเรียน การแบ่งโซนจำหน่ายและผลประโยชน์ที่จะได้รับ โดยหนังสือพิมพ์ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับราคานมโครงการ และกำไรจากการส่ง ดังนี้

สำหรับราคานมในโครงการ แบ่งเป็น นมพาสเจอร์ไรซ์ บรรจุถุง ราคาถุงละ 6.50

บาทนมกล่องยูเอชทีขนาดเล็ก กล่องละ 7.86 บาทและนมบรรจุถุงพลาสติก ถุงละ 7.67

บาท...โดยมีพื้นฐานกำไรจากการส่งนมโรงเรียนนั้น ได้ประมาณกล่องละ 2-2.75 บาทขึ้นอยู่กับระยะทางในการขนส่ง...ในแต่ละวันผลประโยชน์จะตกอยู่กับเจ้าของบริษัทผลิตนม

ประมาณ 12-19 ล้านบาท

นอกจากนี้ จากกรณีการทุจริตระดับอปท.ทั้งหมดที่หนังสือพิมพ์นำเสนอ พบว่าแหล่งข่าวค่อนข้างมีความลึกในกรณีทุจริตนมโรงเรียนเท่านั้น โดยแหล่งข่าวส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่นำเสนอ และปรากฏแหล่งข่าวตั้งแต่ระดับสูง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี ผู้อำนวยการจนถึงระดับล่าง เช่น ประชาชนทั่วไป

ยกตัวอย่าง เช่น นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างๆจะเป็นผู้ให้ข้อมูลด้านนโยบายโครงการนมโรงเรียน และนโยบายการแก้ปัญหา เลขาธิการองค์การอาหารและยาเป็นผู้ให้ข้อมูลในเรื่องผลการตรวจคุณภาพนม และคุณภาพโรงงาน ส่วนแหล่งข่าวที่เป็นเด็กนักเรียนนั้นได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของนมที่ไม่มีคุณภาพ

2.2.6 ความซับซ้อน

ผลการศึกษา พบว่า การรายงานข่าวช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีความซับซ้อนในกรณีการรายงานข่าวเรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการสร้างท่าเรือมาเรีน่าของเทศบาลเมืองกระบี่ การลงนามของอบต.เรื่องผลกระทบโครงการทำเหมืองแร่ทองคำ การบุกรุกที่ดินของนักการเมือง และข้าราชการท้องถิ่น การหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามข้อกฎหมายของอบต.ในโครงการตัดถนนผ่านป่าพรุ เนื่องจากหนังสือพิมพ์ไม่มีการนำเสนอประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และไม่มีการนำเสนอความคืบหน้าของเหตุการณ์ดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม การรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ค่อนข้างมีความซับซ้อนในเรื่องการทุจริตนมโรงเรียน เนื่องจากมีการนำเสนอในประเด็นเรื่อง ปัญหาคุณภาพนม และมาตรฐานนมโรงเรียน นโยบายโครงการนมโรงเรียน การลักลอบนำเข้าหางนมและนมผง บุคคลที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบ กระบวนการ

สืบสวน และแนวทางแก้ไขปัญหา โดยจากประเด็นเหล่านี้ทำให้ทราบว่าโครงการทุจริตนมเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย และมีความผิดปกติในส่วนของการดำเนินการในหลายจุด

2.2.6 ความต่อเนื่อง

ผลการศึกษา พบว่า การรายงานข่าวช่องทางคอร์รัปชันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีความต่อเนื่องของเรื่องราวในกรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการสร้างท่าเรือมาวีน้าของเทศบาลเมืองกระบี่ การลงนามของอบต. เรื่องผลกระทบโครงการท่าเหมืองแร่ทองคำ การบุกรุกที่ดินของนักการเมือง และข้าราชการท้องถิ่น และการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามข้อกฎหมายของอบต. ในโครงการตัดถนนผ่านป่าพรุ เนื่องจากไม่มีการติดตามถึงความคืบหน้าของเหตุการณ์

อย่างไรก็ตาม พบว่า การนำเสนอเรื่องราวช่องทางการทุจริตของอบต. ในเรื่อง ทุจริตนมโรงเรียน มีความต่อเนื่องของเรื่องราว เนื่องจากหนังสือได้นำเสนอ และติดตามความคืบหน้าของเหตุการณ์ตั้งแต่ผู้อำนวยการเปิดเผยปัญหานมโรงเรียนไม่มีคุณภาพ ไปจนถึงการตรวจสอบ การสืบสวนคดี การลงโทษ ผู้ประกอบการที่ผลิตนมไม่ได้มาตรฐาน แนวทางแก้ปัญหา และการสั่งย้ายอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับความต่อเนื่องของการรายงานข่าวพบว่าการรายงานข่าวตลอดเดือน ตุลาคม 2551 - เมษายน 2552 โดยในช่วง 4 เดือนแรกจำนวนข่าวมีประมาณ 2 - 10 ข่าว โดยเป็นการนำเสนอกรณีทุจริตอปท.ทั่วไป ต่อมาจำนวนข่าวได้เพิ่มมากขึ้นเป็น 20 และ 22 ข่าวในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม โดยเน้นการนำเสนอเรื่องทุจริตนมโรงเรียนเป็นหลัก จากนั้นในเดือนเมษายนจำนวนข่าวลดลงเหลือเพียง 4 ชิ้นแต่ยังคงเป็นเรื่องของทุจริตนมโรงเรียน

กรณีทุจริตนมโรงเรียนมีการรายงานความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ทันทีที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือความคืบหน้า โดยหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจได้เกาะติดสถานการณ์ และมีการรายงานความคืบหน้าตลอดเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม โดยเริ่มการรายงานเหตุการณ์ตั้งแต่ผู้อำนวยการโรงเรียนปากเลข อ.พะโต๊ะ จ.ชุมพรแจ้งเรื่องปัญหานมโรงเรียนไม่มีคุณภาพ อัย.เร่งตรวจสอบคุณภาพนมที่ชุมพรและจังหวัดอื่นๆทั่วประเทศ จนทราบผลว่านมโรงเรียนบางส่วนไม่มีคุณภาพ รวมทั้งความคืบหน้ากรณีอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นถูกสั่งย้าย

3. ผลกระทบของข่าว

ผลการศึกษา พบว่า การรายงานข่าวเรื่องช่องทางคอร์รัปชันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551 ถึง เมษายน พ.ศ. 2552 ค่อนข้างมีความแรงเนื่องจากการรายงานข่าวได้ส่งผลกระทบต่อบุคคลฝ่ายต่างๆ ดังนี้

- เจ้าหน้าที่รัฐ โดยเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาการทุจริต หรือเข้าข่ายต้องสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง หรือขัดขวางการทุจริต จะถูกตรวจสอบและลงโทษ เช่น กรณี สุกิจ รัตนเจริญกุล อธิบดี

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นถูกส่งย้ายไปเป็นผู้ตรวจราชการ ในช่วงเกิดปัญหาทุจริตนมโรงเรียน ซึ่งอปท.นับว่าเป็นองค์กรสำคัญในโครงการนมโรงเรียน

- เอกชน โดยในประเด็นการทุจริตโครงการส่วนใหญ่จะมีบริษัทเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งถ้าหากมีการทุจริตเกิดขึ้น เอกชนจะถูกตรวจสอบ เช่น กรณีทุจริตนมโรงเรียน โรงงานผลิตนมทั้ง 68 แห่งถูกตรวจสอบมาตรฐานการผลิต คุณภาพนม บริษัทน้ำครีษล 96 ถูกสั่งระงับการผลิตและเปรียบเทียบปรับ 200,000 บาท จำคุกไม่เกิน 2 ปี เนื่องจากผลิตนมไม่มีคุณภาพและไม่ได้มาตรฐาน ส่วนนายเจริญ เดช เกิดถูกดำเนินคดีและถูกกรมสรรพากรตรวจสอบในกรณีการเลี่ยงภาษี

- ประชาชนทั่วไป ได้ตระหนักถึงผลร้ายที่เกิดจากการทุจริตคอร์รัปชันของอปท. ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมาก โดยเฉพาะในกรณีทุจริตนมโรงเรียนที่ถูกหลอกลวงของประชาชนตกเป็นเหยื่อการหาผลประโยชน์นี้ จากการดื่มนมที่ไม่มีคุณภาพจนทำให้เด็ก ๆ ต้องเสียและบางรายต้องเข้าโรงพยาบาล หลังจากเกิดกรณีนี้ผู้ปกครองและครูในโรงเรียนน่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพนมโรงเรียน และมีส่วนร่วมกับการตรวจสอบการทำงานรวมถึงการใช้งบประมาณของอปท. มากยิ่งขึ้น

สรุป

จากการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจพบว่า การนำเสนอเรื่องในช่วงเดือนตุลาคม 2551 - มกราคม 2552 ในรูปแบบการรายงานข่าว ไม่มีความชัดเจนในเรื่องของประเด็นการคอร์รัปชัน โดยเป็นการรายงานเพียงเหตุการณ์ความไม่ชอบมาพากลที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และไม่มีการติดตามเหตุการณ์ อย่างไรก็ตามพบว่า การนำเสนอในรูปแบบคอลัมน์มีความชัดเจนในเรื่องของช่องทางคอร์รัปชัน รูปแบบการคอร์รัปชัน บุคคลที่เกี่ยวข้อง และแนวทางแก้ไขปัญหา

จนถึงในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน 2552 พบว่า การรายงานมีความชัดเจนในเรื่องประเด็นการทุจริตนมโรงเรียนมากขึ้น โดยมีการติดตามสถานการณ์ และนำเสนอประเด็นโดยรอบด้าน ทั้งเรื่องผลประโยชน์ ราคานม การล่อลวงและการเล่นงาน เส้นทาง การนำเข้าหางนมและนมผง

แต่ในส่วนของการกระบวนกรดำเนินงานของโครงการนมโรงเรียน พบว่า ยังไม่สามารถคลี่คลายความซับซ้อนสับสนในขั้นตอนการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้าง หนังสือพิมพ์ควรสรุปกระบวนการดังกล่าวเป็นแผนผัง หรือสื่อบุคคลแยกออกมา พร้อมรายละเอียดและภาพประกอบ

(07) การทุจริตธปอาร์ที. หนังสือพิมพ์เดลินิวส์

1. ปริมาณและการนำเสนอ

ข่าวสืบสวนเรื่องทุจริตรถป๊อาร์ที่ของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2551 – เดือนเมษายน 2552 พบว่ามีจำนวนขึ้นข่าว/รายงานพิเศษ/สื่ूप/บทความ/คอลัมน์และบทบรรณาธิการรวมทั้งสิ้น 41 ชิ้น แยกประเภทเป็นข่าวจำนวน 36 ชิ้น และบทความจำนวน 5 ชิ้น

ข่าวและบทความที่พบในแต่ละเดือนนั้น มีประมาณ 1 – 8 ชิ้นต่อเดือน พบว่า เดือนตุลาคม 2551 เป็นเดือนที่มีจำนวนข่าว/บทความมากที่สุดคือ จำนวน 8 ชิ้นเดือน เดือนพฤศจิกายน 2551 เดือนมกราคม เดือนกุมภาพันธ์และเดือนมีนาคม 2552 พบข่าว/บทความจำนวน 7 ชิ้นต่อเดือน เดือนเมษายน 2552 มีขึ้นข่าว/บทความจำนวน 4 ชิ้นต่อเดือน ในส่วนของเดือนธันวาคม 2551 เป็นเดือนที่มีจำนวนข่าว/บทความน้อยที่สุด จำนวน 1 ชิ้นต่อเดือน

โดยพบประเด็นหลักของข่าวทุจริตรถป๊อาร์ที่. ดังนี้

- ประเด็นการตรวจสอบการจัดซื้อรถป๊อาร์ที่.
- ประเด็นการหาทางออกสำหรับโครงการรถป๊อาร์ที่.ที่ส่อการฉ้อราษฎร์
- ประเด็นการตรวจสอบบริษัทกรุงเทพมหานคร

เดือนตุลาคม 2551 เดลินิวส์เริ่มต้นนำเสนอประเด็นการจัดซื้อรถป๊อาร์ที่. กรณีการถูกตรวจสอบว่ามีการทุจริตฉ้อราษฎร์หรือไม่ ซึ่งนำไปสู่การเปิดประเด็นการตรวจสอบบริษัทเบสทีรินว่ามีการฉ้อราษฎร์จริงหรือไม่และประเด็นการหาทางออกของการจัดซื้อรถป๊อาร์ที่

สำหรับในเดือนพฤศจิกายน 2551 ประเด็นข่าวสืบสวนที่พบเป็นประเด็นเกี่ยวกับการประมูลซื้อพร้อมติดตั้งระบบขนส่งอัจฉริยะและระบบควบคุม (Intelligent Transportation System - ITS) ของรถป๊อาร์ที่ ในขณะที่ประเด็นการหาทางออกของการจัดซื้อรถป๊อาร์ที่ยังถูกนำเสนอต่อเนื่อง

การนำเสนอข่าวในเดือนธันวาคม 2551 ยังเป็นการเกาะติดประเด็นเดิมผ่านการเสนอบทความเกี่ยวกับเหตุการณ์ในช่วงที่นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แต่ไม่พบประเด็นใหม่เกิดขึ้น

สำหรับในเดือนมกราคม 2552 ประเด็นข่าวสืบสวนยังคงเกาะติดประเด็นเดิม แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2552 พบว่ามีประเด็นข่าวใหม่ ๆ เกิดขึ้นคือ ประเด็นเกี่ยวกับการตรวจสอบบริษัทกรุงเทพมหานคร ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นนอมินีของกมท. แต่ก็ยังเสนอข่าวในลักษณะ Update ประเด็นเดิมที่เคยนำเสนอมาแล้วตั้งแต่เดือนตุลาคม 2551

เดือนมีนาคม 2552 เดลินิวส์นำเสนอข่าวความคืบหน้าเรื่องการตรวจสอบบริษัทเบสทีรินของดีเอสไอ ตามที่ได้เกาะติดข่าวมาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2551 กรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ)สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีการฉ้อราษฎร์จริง แต่ยังไม่สามารถเอาผิดได้และยังต้องหาหลักฐานเพิ่มเติม และยังพบประเด็นเกี่ยวกับการเพิ่มเส้นทางให้บริการรถป๊อาร์ที่อีกด้วย

สำหรับการเสนอข่าวในเดือนเมษายน 2552 เป็นการ Update การตรวจสอบบริษัทกรุงเทพมหานครเท่านั้น แต่ก็ยังไม่ได้ข้อสรุปประการใด

ในส่วนของการใช้แหล่งข้อมูลในการนำเสนอข่าวสืบสวนของเดลินิวส์ พบว่ามีการใช้ข้อมูลจากแหล่งข่าวประเภทบุคคลเท่านั้น มีแหล่งข่าวจากเอกชนได้แก่ นายอมร กิจเชวงกุล กรรมการผู้อำนวยการ บริษัทกรุงเทพธนาคมหรือเคที แต่โดยมากเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐและนักการเมือง (ทั้งระดับชาติ ท้องถิ่น ชุมชน) ได้แก่

- นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (กทม.)
- คุณหญิงณัฐนนท์ ทวีสิน อดีตปลัดกทม.
- นายจุมล สำเภาพล ผอ.สำนักงานการจราจรและขนส่ง
- นายรัฐพล มีธนาถาวร รองปลัดกรุงเทพมหานคร (กทม.)
- นายพงศ์ศักดิ์ฐ์ เสมสันต์ ปลัดกรุงเทพมหานคร (กทม.)
- พ.ต.อ.ประเวศ มุลประมุข ผบ.สำนักคดีทรัพย์สินทางปัญญา
- ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
- นายธีระชน มโนมัยพิบูลย์ รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (กทม.)
- นายอรรถวิทย์ เหมะจุธา ผู้อำนวยการสำนักงานวิศวกรรมจราจร สำนักงานการจราจรและขนส่ง (สจส.) กรุงเทพมหานคร (กทม.)
- นายคำรบลักษ์ สุรัสวดี อดีตผอ. สำนักนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.)
- เจ้าหน้าที่ของกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ)

2. เนื้อหาและคุณภาพของข่าว

2.1 เนื้อหาของข่าว

โครงการรถเมล์ด่วนพิเศษชิดเกาะกลางหรือ ปีอาร์ที. เป็นหนึ่งในโครงการหาเสียงของนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ.2547 ที่ต้องการสร้างทางเลือกในการเดินทางรูปแบบใหม่ โดยใช้ช่องจราจรชิดเกาะกลางเป็นทางวิ่งและใช้รถเมล์ที่มีรูปลักษณะทันสมัยมาให้บริการ มีระบบบริหารจัดการเช่นเดียวกับรถไฟฟ้า โดยก่อสร้างนำร่องสายแรกจากช่องนนทรี - ราชพฤกษ์ ระยะทาง 15.9 กิโลเมตร

หลังจากที่นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ.2547 โครงการรถเมล์ด่วนพิเศษชิดเกาะกลางหรือพีอาร์ทีถูกท้วงติงถึงความไม่เหมาะสมจากสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) และองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) เนื่องจากการกั้นถนน 1 ช่องทางเฉพาะสำหรับรถบีอาร์ทีจะทำให้สภาพการจราจรติดขัดยิ่งขึ้น ในที่สุดสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) ก็สนับสนุนโครงการรถบีอาร์ที.เพียงแต่เสนอแนะให้ปรับเส้นทางเดินรถให้เหมาะสม

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548 นายคำรบลักษ์ สุรัสวดี ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) ในขณะนั้นเปิดเผยว่า โครงการศึกษาออกแบบช่องทางพิเศษ

เฉพาะรถโดยสารประจำทาง ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ปียาร์ที) คาดว่าจะแล้วเสร็จภายใน 3 เดือนจากนี้ โดยจะมีการออกแบบแต่ละเส้นทางว่าเป็นอย่างไร มีสถานีที่ไหนบ้าง ผู้ปฏิบัติจะสามารถนำแบบที่ศึกษาเสร็จไปทำได้ทันที โดยในส่วนที่สนข.ศึกษามี 9 เส้นทาง รวมระยะทาง 379.72 กิโลเมตร งบลงทุน 18,986 ล้านบาท ประกอบด้วย บางแค - รังสิต 56.80 กิโลเมตร สุวรรณภูมิ-ดอนเมือง 52.57 กิโลเมตร เมืองทองธานี – คลองจั่น - สมุทรปราการ 54.30 กิโลเมตร สุวินทวงศ์ - ดลิงชัน 42.86 กิโลเมตร รามอินทรา กม.8 - เพชรเกษม 35.87 กิโลเมตร พระสมุทรเจดีย์ - สยามสแควร์ 34.56 กิโลเมตร สถานีขนส่งสายใต้เอกมัย 22.77 กิโลเมตร พระราม 2 - รามอินทรา 58.83 กิโลเมตร และรังสิต - จตุจักร 21.26 กิโลเมตร

แต่การดำเนินการโครงการรถเมล์ด่วนพิเศษชิดเกาะกลางหรือปียาร์ทีกลับมีอุปสรรคมาโดยตลอด จากเดิมที่คาดว่าจะให้บริการในเดือนตุลาคม พ.ศ.2548 แต่จนถึงขณะนี้ก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้ ต้องเลื่อนออกไปอย่างไม่มีกำหนด เนื่องจากได้รับการคัดค้านจากตำรวจที่ไม่ต้องการให้มีการกั้นช่องทางวิ่งปียาร์ที. เพราะเห็นว่าจะทำให้เสียผิวจราจรไป 1 ช่องทาง ทำให้เกิดปัญหาการจราจรขึ้นอย่างแน่นอน รวมทั้งการคัดค้านจากเจ้าของพื้นที่ถนนคือ กรมทางหลวงก็ไม่ต้องการให้กั้นถนนทำช่องทางปียาร์ที.ในถนนสายเกษตร-นวมินทร์ เพราะการทางพิเศษแห่งประเทศไทย (กทพ.) มีการขอใช้พื้นที่ปักเสาตอม่อทางด่วนไว้แล้ว เกรงว่าถ้ารถปียาร์ทีวิ่งในอนาคตหากมีการสร้างทางด่วนจะเกิดปัญหาอุบัติเหตุได้ ถึงแม้ว่า กทม. จะประกวดราคาหรือผู้รับเหมาก่อสร้างทางวิ่งและสร้างสถานีปียาร์ที.แล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถลงพื้นที่ก่อสร้างได้ รวมทั้งยังไม่ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับรถว่าจะเช่าหรือซื้อรถปียาร์ที อีกทั้งยังได้รับหนังสือจากกระทรวงมหาดไทยที่สั่งให้ กทม. ชะลอโครงการ เพื่อรอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความเห็นกรณี กทม. ทำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี (ครม.) ขอบออนุญาตเดินรถปียาร์ที

หลังจากที่ครม.ออกใบอนุญาตประกอบการเดินรถปียาร์ทีให้กับกทม. โดยประเดิมสายแรกจาก สุรวงศ์ - ราชพฤกษ์ระยะทาง 16.5 กิโลเมตร งบประมาณ 1.9 พันล้านบาท โครงการรถปียาร์ที.ก็ถูกคัดค้านอีกครั้ง เมื่อคุณหญิงgunฐนท ทวีสิน อดีตปลัด กทม. เข้ายื่นหนังสือกล่าวหา นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่า กทม.และกทพ. ว่าเกิดการล็อกสเปกปียาร์ที.ต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) แต่ นายพนิช วิจิตเศรษฐ์ รองผู้ว่ากทม. ยืนยันว่า การดำเนินงานการประมูลจัดซื้อรถปียาร์ทีอย่างโปร่งใส ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-auction) ซึ่งการที่ผู้ร้องระบุว่าการจัดซื้อตัวรถแพงเกินจริงจากราคาตลาดคันละ 4 ล้านบาท แต่ กทม.จัดซื้อคันละ 7 ล้านบาทนั้น เชื่อว่า ผู้ร้องรับทราบข้อมูลในเงื่อนไขการประกวดราคา (TOR) ไม่ครบถ้วน เพราะในจำนวน 7 ล้านบาทนั้น ได้รวมค่าซ่อมบำรุงตัวรถเป็นเวลา 3 ปีด้วย ไม่ว่าจะเกิดปัญหาอะไรระหว่างการวิ่งให้บริการ ผู้จัดซื้อจะต้องรับภาระในการซ่อมบำรุงทั้งหมด ซึ่งหากดูสเปกปียาร์ที.จะเห็นว่ามีความมาตรฐานที่ดีกว่ารถโดยสารของ ขสมก. เพราะนำแบบรถมาจากอเมริกาและเกาหลี รถใช้เชื้อเพลิงเอ็นจีวี กำลังขับ 230 แรงม้า สำหรับการเปิดประมูลการจัดซื้อรถปียาร์ทีครั้งแรกมีเอกชนมารับซองประมูลจำนวน 18 ราย แต่เมื่อถึงกำหนดเวลาเปิดซองกลับไม่มี

บริษัทเอกชนรายใดมายื่นซอง เมื่อเปิดประมูลครั้งที่ 2 มีบริษัทเอกชนเข้ายื่นซอง 2 ราย ได้แก่ บริษัท เบสทริน กรุ๊ป จำกัด และบริษัท ปริณ อิมพอร์ต เอ็กซ์พอร์ต ซึ่งสุดท้ายบริษัท เบสทริน ชนะการประมูลด้วย วงเงินกว่า 370 ล้านบาท ในการจัดซื้อรถปีอาร์ทีจำนวน 45 คัน

ต่อมาคุณหญิงณัฐนนท์ ทวีสิน อดีตปลัด กทม. ร้องต่อกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) ว่ามีการทุจริตในการซื้อรถปีอาร์ที กทม. จึงสั่งหยุดกระบวนการจัดซื้อและตั้งกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง แม้ผลการตรวจสอบพบว่าบริษัทที่ยื่นข้อเสนอขายรถทั้ง 2 ราย ได้แก่ บริษัท เบสทริน กรุ๊ป จำกัด และบริษัท ปริณ อิมพอร์ต เอ็กซ์พอร์ต ไม่มีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่พบพิรุธในกรณีที่ทั้ง 2 บริษัทมีชื่อร่วมในบริษัทที่ 3 ทำให้ต้องส่งเรื่องถึงสำนักงานอัยการสูงสุด (อสส.) เพื่อวินิจฉัยว่าเข้าข่ายยั่วประมูลหรือไม่ จากการถูกสั่งหยุดการผลิตรถปีอาร์ที ทำให้บริษัทเบสทริน กรุ๊ป ผู้ชนะประมูลเรียกค่าเสียหายจากการสั่งหยุดผลิตรถเป็นจำนวนเงินมูลค่ามากกว่ามูลค่าซื้อรถ 387 ล้านบาท

ด้วยเหตุนี้ นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร จึงมอบหมายให้สำนักงานการจราจรและขนส่ง (สจส.) สรุปรวบรวมข้อมูลโครงการรถปีอาร์ทีทั้งหมด โดยเฉพาะการจัดซื้อรถที่มีปัญหาการร้องเรียน โดยให้สรุปว่าการจัดซื้อรถจะต้องทำอย่างไรต่อไป ยกเลิกหรือเดินหน้าโครงการ หากจำเป็นต้องยกเลิกและเริ่มต้นใหม่จะมีแผนการเปิดเดินรถอย่างไร ซึ่งนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายรัฐพล มีธนาถาวร รองปลัดกรุงเทพมหานคร (กทม.) และนายจุมพล ลำภาพล ผู้อำนวยการสำนักงานการจราจรและขนส่ง (สจส.) เสนอว่า ควรสั่งเดินหน้าการผลิตรถ เพราะหากดำเนินการล่าช้า กทม. จะต้องเสียค่าชดเชยให้กับบริษัทเบสทริน กรุ๊ป มูลค่า 387 ล้านบาทซึ่งมากกว่ามูลค่าการซื้อรถปีอาร์ทีเสียอีก

ถึงแม้ว่ากระบวนการจัดซื้อรถปีอาร์ที จะถูกระงับ แต่การก่อสร้างสถานีรถเมล์ด่วนพิเศษชิดเกาะกลางหรือปีอาร์ทีก็มีความคืบหน้าไปมาก โดยเส้นทางจากช่องนนทรี - ราชพฤกษ์ ระยะทาง 15.9 กิโลเมตร พบว่าการก่อสร้างสถานีดำเนินการไปได้ประมาณ 80% สถานีที่ 2 - 11 จำนวน 10 สถานี ก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์เกือบ 100% และสามารถเปิดให้ประชาชนใช้เป็นสะพานคนเดินข้ามทั้ง 2 ฝั่งได้แล้ว ส่วนอีก 2 สถานีต้นทางและปลายทางมีการปรับแบบ โดยที่ช่องนนทรีต้องทำทางเดินเชื่อมกับรถไฟฟ้า ส่วนที่ราชพฤกษ์ทำจุดจอดแล้วจอดหรือพาร์คแอนด์ไรด์ คาดว่าทั้ง 12 สถานีจะเสร็จสมบูรณ์ภายในเดือนธันวาคม พ.ศ.2551

นอกจากนี้สำนักงานการจราจรและขนส่ง (สจส.) ได้ออกประกาศประมูลซื้อพร้อมติดตั้งระบบขนส่งอัจฉริยะและระบบควบคุม (Intelligent Transportation System-ITS) โครงการปีอาร์ที ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ สายช่องนนทรี - สะพานกรุงเทพ - ราชพฤกษ์ โดยกำหนดยื่นเอกสารประมูลวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2551 แจ้งผลการพิจารณาคัดเลือกเบื้องต้นวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ.2551

ขณะเดียวกันสำนักงานอัยการสูงสุด (อสส.) มีหนังสือถึงผู้ว่ากทม. จากกรณีที่มีการร้องเรียนว่ามีการทุจริตในการจัดซื้อรถปีอาร์ทีนั้น ผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า การจัดซื้อจัดจ้างของ กทม. ไม่

ชำระเบี้ยปรับตามกฎหมาย. แต่ตรวจพบความผิดปกติที่ผู้ถือหุ้นบริษัทผู้ชนะการประมูลและบริษัทผู้ร่วมแข่งขัน โดยทั้ง 2 บริษัทมีชื่อเป็นผู้ถือหุ้นร่วมกันในอีกบริษัทซึ่งเป็นบริษัทที่ 3 ในการยื่นซองประมูล แต่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเข้าข่ายความผิดตาม พ.ร.บ. ีัวประมูลหรือไม่ ทั้งนี้กรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) รับเรื่องการจัดซื้อรถบีอาร์ที.เป็นคดีพิเศษ ดังนั้นจึงเป็นอำนาจหน้าที่ของดีเอสไอและป.ป.ช. ในการพิจารณาตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด

ภายหลังที่สำนักงานการจราจรและขนส่ง (สจส.) ได้ออกประกาศประมูลซื้อ พร้อมติดตั้งระบบขนส่งอัจฉริยะและระบบควบคุม (Intelligent Transportation System-ITS) ปรากฏว่ามีบริษัทเอกชนสนใจซื้อเอกสารการประมูลจำนวน 9 ราย ในการประมูลครั้งแรกพบว่ามีเพียงบริษัทจัสมินฯ เข้ายื่นเอกสารเพียงรายเดียว ทำให้ต้องมีการเปิดประมูลใหม่เป็นครั้งที่ 2 โดยเลื่อนเวลาขึ้นเอกสารออกไปเป็นวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2551 และประกาศรายชื่อผู้ผ่านคัดเลือกเข้าเสนอราคาวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2551

ต่อมานายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าฯกทม. ประกาศยื่นใบลาออกจากการเป็นผู้ว่าฯกทม. ทำให้การดำเนินงานของโครงการต่าง ๆ หยุดชะงัก แต่ทั้งนี้นายจุมพล สำเภาพล ผู้อำนวยการสำนักงานการจราจรและขนส่ง (สจส.) กรุงเทพมหานคร (กทม.) เสนอว่า สำหรับปัญหาเรื่องการจัดซื้อรถที่กรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) กำลังตรวจสอบการทุจริตทำให้กทม.ต้องสั่งบริษัทเบสทรีนหยุดผลิตรถโดยทางสจส.เตรียมสรุปเรื่องเป็น 2 แนวทาง ได้แก่

- 1) ให้เดินหน้ากระบวนการผลิตรถต่อไป เพื่อที่ กทม.จะได้ไม่ถูกบริษัทเบสทรีน Grupฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย แต่มีข้อเสียที่โครงการยังถูกตรวจสอบอยู่
- 2) ให้ยกเลิกสัญญาจัดซื้อกับบริษัทเบสทรีน Grupและหาบริษัทเอกชนรายใหม่ดำเนินการแทน ซึ่งแนวทางนี้จะทำให้เกิดปัญหา 2 ส่วนคือ กทม.จะถูกฟ้องร้องจากบริษัทผู้ผลิตรถรายเดิม และยังมีปัญหาเรื่องที่มีการตรวจสอบคดีของดีเอสไอยังไม่มีข้อสรุป

สำหรับการเปิดประมูลครั้งที่ 2 ของการซื้อพร้อมติดตั้งระบบขนส่งอัจฉริยะและระบบควบคุม (Intelligent Transportation System-ITS) ปรากฏว่ามีบริษัทเอกชนเข้ายื่นเอกสารทั้งสิ้น 4 ราย ประกอบด้วย

- 1) บริษัท สามารถ เทเลคอม จำกัด
- 2) บริษัท จัสมิน เทเลคอม ซิสเต็ม จำกัด (มหาชน)
- 3) บริษัท เอเอ็มอาร์ เอเชีย จำกัด
- 4) บริษัท ไทยทราน สมิกซ์ อินดัสทรี จำกัด

ภายหลังมีผู้ผ่านการคัดเลือกมีเพียง 2 รายคือ บริษัท สามารถ เทเลคอม จำกัด และบริษัท ไทยทราน สมิกซ์ อินดัสทรี จำกัด ส่วนอีก 2 ราย ได้แก่ บริษัท จัสมิน เทเลคอม ซิสเต็ม จำกัด (มหาชน)

และบริษัท เอเอ็มอาร์ เอเชีย จำกัด ไม่ผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติ ซึ่งทั้ง 2 บริษัทยื่นอุทธรณ์ให้ คณะกรรมการทบทวนการตรวจสอบคุณสมบัติใหม่อีกครั้ง

สำนักงานจรรยาและขนส่ง (สจส.) ได้เตรียมสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาโครงการรถเมล์ด่วนพิเศษชิดเกาะกลางหรือบีอาร์ที.ดีเอสไอ ในการนี้นอกจากสจส. เสนอให้หารือกับดีเอสไอเพื่อขอ เดินหน้าโครงการต่อแล้ว ยังเสนอผู้บริหารเพื่อให้ยกเลิกสัญญาจัดซื้อรถกับบริษัท เบสทีริน กรุ๊ป จำกัด เพราะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุด เนื่องจากหากไม่มีการยกเลิกสัญญา ประชาชนจะเป็นผู้ เสียประโยชน์ และงานอื่น ๆ มูลค่ากว่า 2,000 ล้านบาทที่ดำเนินการไปแล้วก็ต้องหยุดชะงักทั้งหมด

เดิมทีโครงการบีอาร์ที. สายช่องนนทรี - ราชพฤกษ์ ผู้บริหารมีนโยบายจะเปิดให้บริการเดินรถ ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2552 ซึ่งนายธีระชน มโนมัยพิบูลย์ รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (กทม.) นำ แนวทางการแก้ไขปัญหาหารือกับอัยการ ซึ่งผู้แทนจากสำนักงานอัยการสูงสุดแนะนำว่า หากเลิก สัญญาการผลิตรถกับบริษัท เบสทีริน กรุ๊ปจะถูกฟ้องร้องทางแพ่ง นอกจากนี้การประกวดราคาใหม่จะทำให้ เสียเวลาในการคัดเลือกผู้ผลิตรถที่มีหลายขั้นตอน ในระหว่างการตรวจสอบการทุจริตนั้นให้กทม.เร่ง ประกวดราคาหาบริษัทมาเดินรถ ซึ่งต้องจัดหาและบริหารการเดินรถทั้งหมด ในส่วนของบริษัท เบสที ริน กรุ๊ปนั้น ยังต้องชะลอการผลิตรถทั้งหมดจนกว่าการตรวจสอบการทุจริตจะแล้วเสร็จ ซึ่งหากดีเอสไอหรือ ป.ป.ช.ชี้มูลว่ามีการฉ้อราษฎร์บังหลวงจริง กทม.จะยกเลิกสัญญาซื้อรถกับบริษัท แต่หากไม่พบความผิด กทม. จะให้บริษัทเดินหน้าผลิตรถ และเสนอต่อสภากทม. เพื่อขอเปลี่ยนแปลงรายการโดยนำรถดังกล่าวไปวิ่ง ให้บริการในสายหมอชิต - แจ้งวัฒนะแทน

นอกจากนี้ดีเอสไอได้ตรวจสอบรายละเอียดโครงการ พบข้อสงสัยเพิ่มเติมถึงสถานะของบริษัท กรุงเทพมหานคร (เคที) ที่ระบุว่าเป็นบริษัทลูกของกทม. ซึ่งกทม.มอบหมายให้บริษัทกรุงเทพมหานคร (เค ที) บริหารโครงการบีอาร์ที. ดีเอสไอตั้งข้อสังเกตว่า บริษัทกรุงเทพมหานครมีศักยภาพเพียงพอที่จะบริหาร โครงการดังกล่าวหรือไม่ ขณะที่บริษัทมีหน้าที่การงานด้านอื่นเป็นจำนวนมาก เช่น เป็นที่ปรึกษาใน หลายโครงการของ กทม. ขณะที่บุคลากรมีน้อยจนไม่เหมาะสมกับการดูแลโครงการบีอาร์ทีและบริหาร โครงการรถไฟฟ้าในอนาคต บริษัทดังกล่าวถูกตั้งข้อสงสัยว่าเข้าข่ายนอมนี เพื่อหลบเลี่ยงขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้เป็นช่องโหว่ในการทุจริต รวมทั้งอาจเข้าข่ายการหลีกเลี่ยงพ.ร.บ.ร่วมทุนหรือไม่ ดังนั้นดีเอสไอ จึงเชิญนายกฤษฎา กลั่นทนนท์ ผู้อำนวยการสำนักงานกฎหมายและคดี เพื่อสอบถามข้อมูลเรื่อง สถานะของบริษัทกรุงเทพมหานคร ซึ่งนายกฤษฎาระบุว่า กฎฎีกาตีความว่า บริษัทมีสถานะเป็น วิสาหกิจของท้องถิ่น ซึ่งกทม.เป็นเจ้าของบริษัทนี้เพราะถือหุ้น 99.99% อย่างไรก็ตามดีเอสไอพบว่า ข้อมูลสถานะของบริษัทคลุมเครือ เพราะนายสุวิชัย อดิเตศอ.กองกฎหมายของกทม.เคยตีความว่า การจัดตั้งบริษัทกรุงเทพมหานครของกทม.ไม่มีกฎหมายรองรับ ไม่ถือเป็นวิสาหกิจของกทม. ถือเป็น บริษัท หากจะให้บริษัทเข้ารับผิดชอบภารกิจต่าง ๆ จะต้องเข้าพ.ร.บ.ร่วมทุนฯ ซึ่งจะทำให้กทม.ไม่ สามารถว่าจ้างบริษัทกรุงเทพมหานครได้

แต่ตัวแทนบริษัทกรุงเทพมหานคร (เคที) โดยนายอมร กิจเชวงกุล กรรมการผู้อำนวยการบริษัท กรุงเทพมหานครออกมาโต้แย้งว่า ฝ่ายกฎหมายของกทม.เคยตีความสถานะของเคทีไว้ว่าการที่กทม. มอบหมายให้บริษัทดำเนินกิจการของกทม. ไม่ว่าจะเป็นมอบหมายโดยว่าจ้างหรืออื่นใด และการที่ บริษัทว่าจ้างเอกชนมาเดินรถโดยสารประจำทางหรือรถไฟฟ้าต่อโดยผู้รับจ้างได้รับค่าตอบแทนเป็น ค่าจ้างอย่างเดียว ไม่ถือว่าเป็นการร่วมลงทุนและไม่เป็นนอมินี เพราะบริษัทอยู่ในการดูแลของกทม. กำไรทั้งหมดที่เกิดจากการดำเนินการจะถูกส่งคืนกทม.ในรูปเงินปันผลและการบริหารโครงการ

ในขณะเดียวกันสำนักการจราจรและขนส่ง (สจส.) ได้เสนอให้ผู้บริหารกทม.ดำเนินการให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาลงนามในหนังสือถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (ครม.) เพื่อ พิจารณายกเว้นมติครม.เมื่อวันที่ 11 ม.ค.2526 ที่ให้องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.)เป็นผู้รับ ใบอนุญาตประกอบบริการขนส่งด้วยรถโดยสารประจำทางในเขตกรุงเทพฯ รวมทั้งเส้นทางเชื่อมระหว่าง กรุงเทพฯกับจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานีและสมุทรปราการ และให้กทม.เป็นผู้รับใบอนุญาตประกอบ การขนส่งด้วยรถบีอาร์ทีโดยตรงจากกรมการขนส่งทางบกเพิ่มอีก 5 เส้นทาง ประกอบด้วย สายที่ 2 หมอชิต - ศูนย์ราชการ ระยะทาง 13.50 กม. สายที่ 3 ชongนนทบุรี - สุขสวัสดิ์ ระยะทาง 19.5 กม. สายที่ 4 ดอนเมือง - มีนบุรี - สุวรรณภูมิ ระยะทาง 38 กม. สายที่ 5 มีนบุรี - ศรีนครินทร์ - บางนา ระยะทาง 25 กม. และ สายที่ 6 บางนา - สุวรรณภูมิ ระยะทาง 15.50 กม.

จากนั้นดีเอสไอจึงได้เข้าพบนายพงศ์ศักดิ์ สุ่มสันต์ ปลัดกรุงเทพมหานคร เพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติม พร้อมแจ้งว่า ทางดีเอสไอได้รับเรื่องร้องเรียนกรณีทุจริตการจัดซื้อรถบีอาร์ที.มาตั้งแต่เดือนมีนาคม 2551 ขณะนี้ (4 มีนาคม 2552) พบแล้วว่าเรื่องดังกล่าวมีความไม่ชอบมาพากลและส่อเค้การฉ้อราษฎร์ โดย ดีเอสไอได้พิจารณาจากเอกสารที่ขอจากกทม.และเชิญผู้เกี่ยวข้องไปให้ข้อมูล ดีเอสไอได้พบความ ผิดปกติในการดำเนินโครงการนี้หลายส่วน โดยเฉพาะการจัดซื้อรถ เช่น ตรวจพบเอกสารในการยื่น ข้อเสนอของบริษัททั้ง 2 แห่งคือ บริษัท เบสทริน กรุ๊ป ผู้ชนะการประมูลกับ บริษัทปรินทร์ อิมพอร์ต เอ็กซ์ พอร์ต จำกัด พบว่า ในเอกสารสำหรับการยื่นประมูลมีการจัดทำข้อเสนอเหมือนกันทั้งหมด เพียงแต่ผู้ลง นามเป็นคนละบริษัทกันเท่านั้น นอกจากนี้การพิจารณาของคณะกรรมการพบความผิดปกติอีกว่า ผู้ถือ หุ้นของบริษัททั้ง 2 แห่งคือบริษัทเบสทริน กรุ๊ป ผู้ชนะการประมูลกับ บริษัท ปรินทร์ อิมพอร์ต เอ็กซ์พอร์ต จำกัด มีชื่อผู้ถือหุ้นเป็นผู้ถือหุ้นร่วมในบริษัทที่ 3 คือบริษัทชั้นลง จำกัด อย่างไรก็ตามเพื่อความรอบคอบ ดีเอสไอจึงขอเวลารวบรวมหลักฐานเพื่อพิจารณาว่าความผิดปกติที่เกิดขึ้นจะเข้าข่ายตาม พ.ร.บ.ฉ้อ ราษฎร์ หรือไม่

สำหรับการประมูลการซื้อพร้อมติดตั้งระบบขนส่งอัจฉริยะและระบบควบคุม (Intelligent Transportation System-ITS) ครั้งที่ 2 ของโครงการบีอาร์ที. สายชongนนทบุรี - ราชพฤกษ์ มูลค่า 405 ล้านบาท ซึ่งมีบริษัทที่ผ่านคุณสมบัติ 2 รายได้แก่ บริษัท สามารท เทเลคอม จำกัด และบริษัท ไทยทราน สมิกซ์ อินดัสทรี จำกัด จากที่มีผู้ยื่นประมูลทั้งหมด 4 ราย ซึ่งจากการเปิดซองประมูล พบว่าบริษัท

สามารถ เทเลคอม จำกัดเสนอราคา 399,445,000 บาท และบริษัท ไทยทราน สมิทซ์ อินดัสทรี จำกัด
เสนอราคา 397,500,000 บาท ซึ่งเป็นราคาต่ำที่สุดในการประมูล ขณะนี้กำลังตรวจสอบระบบของ
บริษัท ไทยทราน สมิทซ์ อินดัสทรี จำกัด ว่าสามารถใช้งานกับระบบของบีอาร์ทีได้หรือไม่ คาดว่าจะใช้
เวลาตรวจสอบประมาณ 1 เดือน กทม.จะเสนอผู้บริหารให้ลงนามอนุมัติว่าจ้าง เพื่อเข้าปฏิบัติงานโดย
จะมีการติดตั้งระบบใน 3 จุดคือ ถนน สถานีรถ และศูนย์ควบคุม

จากอุปสรรคปัญหาและความไม่ชอบมาพากลต่าง ๆ ทำให้โครงการรถบีอาร์ที.ไม่สามารถเปิด
เดินรถได้ตามกำหนดเดิม 5 ธันวาคม 2552 แต่เลื่อนไปเปิดในเดือนเมษายน 2553 แทน

แต่กระนั้นดีเอสไอยังคงตรวจสอบโครงการรถบีอาร์ที.อย่างต่อเนื่อง ล่าสุดดีเอสไอขอเอกสาร
ประกอบการสอบสวนเพิ่มเติมโครงการรถบีอาร์ที จาก กทม. เพิ่มอีก 13 ประเด็น ซึ่งเป็นการขอข้อมูลใน
เชิงลึกเพิ่มเติมที่เคยขอเอกสารจากกทม. เช่น

- รายชื่อผู้รับผิดชอบทำเอกสารเสนอขอโครงการบริหารจัดการที่มอบให้บริษัทกรุงเทพมหานคร
จำกัด
- การให้บริการรถบีอาร์ที และประมาณการราคาค่าใช้จ่ายในโครงการ โดยประมาณการ
ค่าใช้จ่ายช่วงที่ 1 ช่วงเตรียมการก่อนเปิดให้บริการเดินรถ 9 เดือน เป็นเงินประมาณ
87,239,757 บาท และประมาณการค่าใช้จ่ายช่วงที่ 2 ช่วงเปิดให้บริการเดินรถ 5 ปี เป็นเงิน
ประมาณการ 2,210,945,751 บาท หน่วยงานที่รับผิดชอบสำนักการจราจรและขนส่ง
ปีงบประมาณ 2548-2554 โดยนายอภิรัตน์ ศิวพรพิทักษ์ ผู้เสนอโครงการ นายสามารถ ราช
พลสิทธิ์ ผู้อนุมัติโครงการ พร้อมขอสำเนาเอกสารการของบประมาณภายหลังที่รองผู้ว่าฯได้
ลงนามอนุมัติในโครงการแล้ว
- บันทึกมอบหมายจากผู้ว่าฯให้บริษัทกรุงเทพมหานครเป็นผู้บริหารระบบของโครงการรถไฟฟ้า
ส่วนต่อขยาย 2.2 กม. โดยให้บริการระบบและจัดซื้อระบบตัวโดยสาร
- สัญญาจ้างระหว่างกทม.กับบริษัทกรุงเทพมหานคร ให้เป็นผู้บริหารระบบรถไฟฟ้าส่วนต่อ
ขยายดังกล่าว
- หนังสือของผู้ว่าฯกทม.อนุมัติเห็นชอบการประกวดราคาก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานโครงการบี
อาร์ที
- รายชื่อบุคคลผู้รับผิดชอบดำเนินการประมาณการงบประมาณการค่าใช้จ่ายโครงการบีอาร์ที
, ประกาศ กทม. ลงวันที่ 30 ส.ค. 2548 เรื่องหลักเกณฑ์การซื้อและการจ้างโดยการประมูล
ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์
- เรื่องการปรับปรุงแบบก่อสร้างถึงกรรมการผู้จัดการบริษัทยูนิค เอ็นจิเนียริ่ง แอนด์ คอนสตรัค
ชั่น ผู้รับเหมา

- เอกสารหลักเกณฑ์มาตรฐานในการคัดเลือกผู้ประกอบการขนาดใหญ่เรื่องการกำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับวงเงินสินเชื่อของธนาคารในวงเงินไม่น้อยกว่าร้อยละ 50

ซึ่งดีเอสไอตรวจพบพิรุณในการจัดซื้อรถที่เข้าข่ายการฮั้วประมูลฯ จึงขอเอกสารเพิ่มเติมเพื่อสาวถึงตัวบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งยังพบข้อสงสัยถึงสถานะของบริษัทกรุงเทพมหานคร

จากกรณีของสถานะของบริษัทกรุงเทพมหานครถูกมองว่าเป็นนอมินีของ กทม. หรือไม่นั้น ดีเอสไอได้นัดหารือกับผู้บริหาร กทม. เรื่องสถานะของเคที ถึงแม้ว่าคณะกรรมการกฤษฎีกาจะตีความว่าเป็นวิสาหกิจท้องถิ่นที่ กทม. จัดตั้งได้ แต่ก็ยังมีปัญหาว่ามีการจัดตั้งบริษัทซึ่งเดิมใช้ชื่อสหสามัคคีคำสัถ์ตั้งแต่สมัยที่ กทม. ยังเป็นรูปแบบของเทศบาล แต่ปัจจุบัน กทม. ไม่ได้เป็นเทศบาลแล้ว ล่าสุดเพื่อไม่ให้เกิดความคลุมเครืออีกต่อไป ผู้บริหาร กทม. จึงยกร่างแก้ไข ข้อบัญญัติ กทม. เรื่อง บริษัทที่ กทม. จัดตั้ง

ซึ่งในการประชุมสภา กทม. ได้มีการนำเสนอสภา กทม. พิจารณาแก้ไขข้อบัญญัติพัสดุก่อน และได้เพิ่มเติมนิยามของบริษัทที่ กทม. จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย หมายความว่าบริษัทจำกัด หรือบริษัทจำกัดมหาชน ซึ่ง กทม. ร่วมกับบุคคลอื่นก่อตั้ง จัดตั้งหรือถือหุ้นอยู่เกินกว่าร้อยละ 50 รวมทั้งยังให้สิทธิบริษัทที่ กทม. จัดตั้งในกรณีต่าง ๆ เช่น สามารถว่าจ้างโดยวิธีพิเศษกรณีเป็นผู้ผลิตหรือทำงานจ้างนั่นเอง ผู้ว่าฯ กทม. อนุมัติให้ซื้อหรือจ้าง และมีกฎหมายหรือมติ ครม. กำหนดให้ซื้อหรือจ้าง และเมื่อเป็นคู่สัญญา กทม. ไม่ต้องวางหลักประกัน ที่ประชุมสภาเห็นชอบในหลักการและให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาภายใน 7 วัน เพื่อพิจารณาวาระ 2-3 ต่อไป ซึ่งจากร่างข้อบัญญัติดังกล่าว ทำให้บริษัทกรุงเทพมหานครฯ เป็นบริษัทที่ กทม. จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายครอบคลุมถึงบริษัทที่ กทม. จัดตั้งขึ้น หรือถือหุ้นในอนาคต และ กทม. สามารถเป็นคู่สัญญากับบริษัทกรุงเทพมหานครฯ ได้ เมื่อมีข้อบัญญัติดังกล่าวรองรับจะทำให้เคทีมีความโปร่งใสไม่คลุมเครืออีกต่อไป ซึ่งผู้บริหาร กทม. เตรียมนำเสนอสภา กทม.

โดยเมื่อร่างข้อบัญญัตินี้ประกาศใช้ ผู้บริหาร กทม. สามารถเดินหน้านำอบการกิจให้เคทีเข้าบริหารรถไฟฟ้าส่วนต่อขยายได้จากปัจจุบันที่ยังไม่กล้ามอบภารกิจ รวมทั้งให้บริษัทเข้าบริหารโครงการบีอาร์ทีเพื่อจัดหารถใหม่มาวิ่งหลังบริษัทเบสรินทร์ผู้ชนะการขายรถถูกตรวจสอบเรื่องฮั้วประมูลได้

2.2 คุณภาพของข่าว

จากภาพรวมของข่าวทุจริตรถบีอาร์ทีของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ พบว่ามีคุณค่าข่าว (News Values) ที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของประเด็นและผลกระทบต่อสังคม

ปัญหาการจราจรที่เข้าขั้นวิกฤตในกรุงเทพฯ เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะคน กทม. ทุกข์ทรมานกับปัญหานี้มาหลายทศวรรษแล้ว ประการสำคัญปัญหารถติดยังทำให้สิ้นเปลืองเวลาในการเดินทาง สิ้นเปลืองน้ำมัน และส่งผลให้เกิดความเครียดกับผู้ใช้ชีวิตอยู่ใน กทม. เป็นอันมาก

การแก้ไขปัญหามหาจราจรจึงถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นในการหาเสียงเลือกตั้งผู้ว่า กทม. ทุกยุคทุกสมัย โครงการรถเมล์ด่วนพิเศษชิดเกาะกลางหรือ ปีอาร์ที. เป็นหนึ่งในโครงการหาเสียงของนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้สมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ.2547 โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการจราจรในกทม. และให้คนกทม.ได้รับบริการขนส่งสาธารณะที่ดีขึ้น แต่โครงการกลับได้รับการคัดค้านจากหลายฝ่ายโดยเฉพาะเรื่องการใช้ช่องทางการจราจรชิดเกาะกลางถนน ส่งผลให้สูญเสียการจราจรไป 1 ช่อง อาจส่งผลทำให้รถติดมากกว่าเดิม ทางกทม.จึงกลับไปศึกษาผลกระทบและเส้นทางการเดินรถอีกที

อย่างไรก็ตามความไม่ชอบมาพากลเกิดขึ้นเมื่อคุณหญิงคุณหญิงธนชนท ทวีสิน อดีตปลัดกทม. เข้าร้องเรียนเรื่องการทุจริตจัดซื้อรถบีอาร์ทีจากชองนนทรี - ราชพฤกษ์ จำนวน 45 คัน มูลค่า 387 ล้านบาท จากนั้นจึงมีข้อพิพาทต่างๆตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดประมูลการผลิตรถบีอาร์ที หรือสถานะของบริษัทกรุงเทพมหานคร จากข้อพิพาทดังกล่าวทำให้ ปปช.และดีเอสไอเข้ามาตรวจสอบและพบว่าข้อเท็จจริงเหล่านั้นมีความผิด กทม.จึงได้รับการผลิตรถกับบริษัทเอกชน รวมถึงถ้ามีการระงับโครงการ หรือยกเลิกสัญญาบริษัทเอกชนจะทำให้กทม.ต้องจ่ายค่าชดเชยเป็นจำนวนกว่า 300 ล้านบาท ซึ่งมากกว่ามูลค่าการผลิตรถบีอาร์ที

ข่าวการทุจริตโครงการรถบีอาร์ทีเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากประชาชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากประชาชนหวังว่าโครงการนี้จะสามารถแก้ไขสภาพการจราจรที่เลวร้ายของ กทม. อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับเงินงบประมาณจำนวนหลายร้อยล้านบาท โดยโครงการนี้จะเริ่มต้นการเดินรถจาก สถานีขนส่งหมอชิตโดยมีสถานีรถบีอาร์ทีอยู่บริเวณหน้าบริษัท ปตท. จากนั้นใช้เส้นทางด่วนโทลล์เวย์ลงถนนแจ้งวัฒนะ มีสถานีรับส่งบนถนนแจ้งวัฒนะราว 5 จุด จากนั้นวกกลับขึ้นโทลล์เวย์ลงบริเวณหน้าเซ็นทรัลลาดพร้าวสิ้นสุดที่สถานีรถไฟฟ้าหมอชิต ใช้งบประมาณ 1,600 ล้านบาท คาดว่าเปิดให้บริการปลายปี 2554 รองรับผู้โดยสารวันละ 30,000 คน ช่วยลดจำนวนรถส่วนตัวและบรรเทาการจราจรในถนนแจ้งวัฒนะที่คาดว่าจะมีปริมาณถึงวันละ 170,000-190,000 คัน

แต่การทุจริตและการฮั้วประมูลที่เกิดขึ้นอาจส่งผลไปถึงการระงับโครงการ อันจะทำให้กทม.ต้องสูญเสียเงินไปโดยเปล่าประโยชน์อีกจำนวนมาก ซึ่งงบประมาณที่ กทม. นำมาใช้ก็ล้วนแล้วแต่เป็นเงินภาษีของประชาชนทั้งสิ้น ประเด็นข่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นว่า การทุจริตที่เกิดขึ้นนอกจากจะไม่สามารถแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตของคน กทม.ได้แล้ว ยังซ้ำเติมประชาชนโดยการเอาภาษีไปใช้อย่างเปล่าประโยชน์อีกด้วย

2.2.2 ความมีเงื่อนไขของประเด็นข่าว

เงื่อนไขและข้อพิพาทสำคัญในประเด็นข่าวนี้นี้ที่เห็นชัดที่สุดคือ การจัดการประมูลเพื่อหาผู้ผลิตรถบีอาร์ที แต่กลับพบความไม่ชอบมาพากลเกี่ยวกับบริษัทที่ชนะการประมูล ความผิดปกติของบริษัทเบสรินท์ซึ่งอาจเข้าข่ายความผิดฐานฮั้วประมูลนั้น ถูกเปิดประเด็นโดยคุณหญิงธนชนท ทวีสิน อดีตปลัด

กทม. เข้าร้องเรียนเรื่องการทุจริตจัดซื้อรถเมล์ด่วนพิเศษชิดเกาะกลางหรือป๊อาร์ที้จากช่องนนทรี-ราชพฤกษ์ จำนวน 45 คัน มูลค่า 387 ล้านบาท ซึ่งเป็นโครงการตามนโยบายหาเสียง ที่แม้ว่ากทม.จะตั้งคณะกรรมการมาตรวจสอบข้อเท็จจริงที่มีตัวแทนจากบุคคลภายนอกเข้าร่วม และไม่พบว่าขัดระเบียบพัสดุกทม. เพราะบริษัทเบสทรีน กรุ๊ป จำกัด ผู้ชนะประมูลกับบริษัท ปรินท์ อิมพอร์ต เอ็กซ์ พอร์ต จำกัด ผู้ยื่นเอกสารไม่มีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ก็พบความผิดปกติว่าชื่อ ผู้ถือหุ้นในบริษัทเบสทรีนฯ และบริษัท ปรินท์ฯ มีความเชื่อมโยงกันในบริษัทที่ 3 คือ บริษัทชั้นลอง จำกัด แต่พิสูจน์ไม่ได้ว่ามีการฮั้ว หรือไม่

จากนั้นทางดีเอสไอได้ตรวจสอบรายละเอียดโครงการและพบข้อสงสัยเพิ่มเติมถึงสถานะของบริษัท ที่กทม.มอบหมายให้บริษัทกรุงเทพมหานคร (เคที) ที่ระบุว่าเป็นบริษัทลูกของกทม. บริหารโครงการป๊อาร์ที้ จะมีศักยภาพพอเข้าบริหารโครงการดังกล่าวหรือไม่ ขณะที่บริษัทมีภารกิจด้านอื่น ๆ จำนวนมาก เช่น เป็นที่ปรึกษาในหลายโครงการของ กทม. ดูแลรับผิดชอบจัดการขยะติดเชื้อ เป็นต้น ขณะที่มีบุคลากรน้อยเพียงหยิบมือ แต่จะดูแลโครงการป๊อาร์ที้และบริหารโครงการรถไฟฟ้าในอนาคต เกรงว่าบริษัทดังกล่าวจะเข้าข่ายนอนมีนี่ เพื่อหลบเลี่ยงขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้เป็นช่องโหว่ในการทุจริต รวมทั้งอาจเข้าข่ายการหลีกเลี่ยง พ.ร.บ.ร่วมทุนฯ และอาจเข้าข่ายมีผลประโยชน์ทับซ้อนด้วย

2.2.3 ความกว้างของเนื้อหา

จากการศึกษาพบว่า ชาวทุจริตรถป๊อาร์ที้ของเดลินิวส์มีความกว้างเนื่องจากเกี่ยวข้องกับหน่วยงาน องค์กรและกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย อีกทั้งประเด็นข่าวยังเป็นประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง เดลินิวส์ใช้แหล่งข่าวฝ่ายรัฐและนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก แต่ใช้แหล่งข่าวภาคเอกชนประชาชนเป็นจำนวนน้อย ๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง

สำหรับมิติประเด็นข่าวนั้น พบว่าการนำเสนอข่าวของเดลินิวส์ครอบคลุมหลายประเด็น โดยในแต่ละเดือนพบว่าประเด็นข่าวค่อนข้างมีความแตกต่างกัน แต่ประเด็นมีความเชื่อมโยงกัน (ประเด็นหนึ่งนับไปสู่อีกประเด็น) เช่น ประเด็นที่กทม. นำเสนอ กรม. ขออนุมัติเพิ่มเส้นทางรถป๊อาร์ที้ 5 สาย ที่ถูกนำเสนอในเดือนมีนาคม 2552 และหนังสือพิมพ์เดลินิวส์นำเสนออีกครั้งในเดือนเมษายน 2552 ประเด็นการชะลอโครงการรถป๊อาร์ที้ทั้ง 5 สาย ประเด็นความไม่ชอบมาพากลในการะประมูลขอเป็นผู้ผลิตรถป๊อาร์ที้ของบริษัทเบสทรีน กรุ๊ป จำกัด ประเด็นสถานะของบริษัทกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

2.2.4 ความลึกและความซับซ้อนของเนื้อหา

จากการศึกษาพบว่า ชาวทุจริตรถป๊อาร์ที้ของเดลินิวส์ มีความลึกเนื่องจากมีการนำเสนอข้อมูลที่สัมผัสถึงข้อเท็จจริงเกิดขึ้น โดยเดลินิวส์มีการเปิดข้อมูลที่แสดงถึงผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และมีการติดตามคลี่คลายความซับซ้อนของประเด็นจนถึงข้อพิสูจน์ว่า บริษัทเบสทรีน กรุ๊ปมีความผิดฐานฮั้วประมูลจริง

รายงานข่าวจากกรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือ ดีเอสไอ แจ้งว่า เมื่อวันที่ 4 มี.ค. ที่ผ่านมา ดีเอสไอได้เข้าพบนายพงศ์ศักดิ์ งามสันต์ ปลัดกรุงเทพมหานคร (กทม.) เพื่อสอบถามข้อมูลโครงการจัดซื้อรถเมล์ด่วนพิเศษชดเคาะกลางหรือ บีอาร์ที ที่มีการร้องเรียนทุจริตซื้อรถ เนื่องจากหลังดีเอสไอตรวจสอบโครงการตั้งแต่เดือน มี.ค. ปี 2551 โดยพิจารณาจากเอกสารที่ขอจากกทม.และเชิญผู้เกี่ยวข้องไปให้ข้อมูลดีเอสไอได้พบความผิดปกติในการดำเนินโครงการนี้หลายส่วน โดยเฉพาะการจัดซื้อรถ เช่น ตรวจพบเอกสารในการยื่นข้อเสนอของ 2 บริษัทคือบริษัทเบสท์ริน กรุ๊ป ผู้ชนะการประมูลกับ บริษัทปริ้นท์ อิมพอร์ต เอ็กซ์พอร์ต จำกัด ที่เข้ายื่นเอกสาร มีการจัดทำข้อเสนอเหมือนกันทั้งหมด เพียงแต่ผู้ลงนามเป็นคนละบริษัทกันเท่านั้น การจัดซื้อรถเข้าช่วยการฮั้วประมูลอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามเพื่อความรอบคอบในการสรุปสำนวนดีเอสไอ จึงขอข้อมูลจากปลัดกทม. อีกครั้ง โดยสอบถามใน 2 ประเด็น ได้แก่ การตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงในโครงการดังกล่าวของ กทม. ซึ่งพบว่า ผลการพิจารณาของคณะกรรมการที่พบความผิดปกติที่ผู้ถือหุ้นของบริษัทยื่นเอกสารทั้ง 2 บริษัทคือบริษัทเบสท์ริน กรุ๊ป ผู้ชนะการประมูลกับ บริษัท ปริ้นท์ อิมพอร์ต เอ็กซ์พอร์ต จำกัด มีชื่อผู้ถือหุ้นของผู้เสนอราคาทั้ง 2 บริษัทเป็นผู้ถือหุ้นร่วมในบริษัทที่ 3 คือบริษัทชันดอง จำกัด แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความผิดปกติที่เกิดขึ้นจะเข้าข่ายตาม พ.ร.บ.ฮั้วประมูลฯ หรือไม่ ขณะที่กทม. ได้นำประเด็นผลการสอบไปหารือสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งได้รับแจ้งจากอัยการว่าไม่สามารถวินิจฉัยได้เพราะดีเอสไอรับเข้าเป็นคดีพิเศษแล้ว

รายงานข่าวแจ้งอีกว่า นอกจากนี้ดีเอสไอยังขอข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการทั้งหมด ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงการเซ็นสัญญากับบริษัทเบสท์รินฯ ผู้ชนะการประมูล ซึ่งเป็นการดำเนินโครงการตั้งแต่ปี 2547 สมัยนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน เป็นผู้ว่าฯกทม. เนื่องจากก่อนหน้านี้ดีเอสไอได้ขอข้อมูลจากกทม. ไปแล้ว แต่ยังไม่ได้รับเอกสารไม่ครบ จึงขอให้เร่งจัดส่ง เพื่อให้ ดีเอสไอจะเร่งสรุปสำนวนที่เข้าข่ายการฮั้วประมูลรวมทั้งความผิดของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการฮั้วประมูลทั้งหมดให้แล้วเสร็จโดยเร็ว เพราะขณะนี้ครบ 1 ปีในการตรวจสอบโครงการแล้ว⁴¹

นอกจากนี้ยังพบว่า ข่าวสืบสวนเรื่องทุจริตรถบีอาร์ทีที่มีความซับซ้อน โดยในช่วงเดือนหลังของการศึกษามักพบประเด็นข่าวใหม่ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นที่นำเสนอในช่วงเดือนแรกของการศึกษา เช่น โครงการรถบีอาร์ทีถูกตั้งข้อสงสัยว่ามีการฮั้วประมูลหรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นข่าวหนึ่งของเดือนตุลาคม 2551 จนในที่สุดก็มีการตรวจค้นพบว่าการจัดซื้อรถบีอาร์ทีของบริษัทเบสท์ริน กรุ๊ปฯ มีความไม่ชอบมาพากลและอาจเข้าข่ายความผิดฐานฮั้วประมูล ซึ่งเหตุการณ์ถูกนำเสนอในเดือนมีนาคม 2552

⁴¹ เดลินิวส์, 6 มีนาคม 2552

แต่ในช่วงเวลาระหว่างเดือนตุลาคม 2551 – เดือนมีนาคม 2552 หนังสือพิมพ์เดลินิวส์นำเสนอประเด็นข่าวใหม่ในเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการรถบีอาร์ที เช่น ประเด็นเรื่องดีเอสไอตรวจสอบพบข้อสงสัยเพิ่มเติมถึงสถานะของบริษัทกรุงเทพมหานคร (เคที) ดีเอสไอตั้งข้อสงสัยว่า เคทีจะสามารถบริหารระบบโครงการบีอาร์ทีและมีศักยภาพพอเข้าบริหารโครงการดังกล่าวหรือไม่ เพราะมีโครงการที่ต้องรับผิดชอบมากมายอยู่แล้ว อีกทั้ง กทม. ระบุว่าบริษัทลูกของกทม. อาจเข้าข่ายผลประโยชน์ทับซ้อน

การเปิดประเด็นใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลาทำให้ข่าวสืบสวนเรื่องทุจริตบีอาร์ทีค่อนข้างมีความซับซ้อนและน่าติดตาม

2.2.5 ความต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่า ข่าวสืบสวนเรื่องทุจริตบีอาร์ทีที่มีความต่อเนื่องค่อนข้างมาก โดยพบข่าว/บทความจำนวน 1 - 8 ชิ้นต่อเดือน ซึ่งทำให้เรื่องราวต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน มีการ update ประเด็นที่ได้นำเสนอไปแล้วอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการจัดซื้อประมูลการผลิตบีอาร์ทีของบริษัทเบสทินกรุ๊ปฯ แต่ในช่วงเดือนธันวาคม 2551 พบว่าข่าวค่อนข้างขาดความต่อเนื่อง เพราะเดือนธันวาคม 2551 มีข่าวเพียง 1 ชิ้นเท่านั้น

3. ผลกระทบของข่าว

การนำเสนอข่าวข่าวสืบสวนเรื่องทุจริตบีอาร์ทีของเดลินิวส์ ถือว่าเป็นประเด็นข่าวที่มีความแรง (Impact) และสร้างผลกระทบอย่างมาก ในแง่ที่เป็นประเด็นความใกล้ชิดและเป็นผลประโยชน์ของคนกรุงเทพฯ ที่ติดขัดกับปัญหาจราจรมาตลอด การนำเสนอข่าวนี้นี้จึงมีผลให้สำนักงานอัยการสูงสุด มีคำสั่งให้รับการดำเนินงานไว้มาก่อน และทำให้บริษัทเบสทิน กรุ๊ป จำกัด ผู้ชนะการประมูลต้องถูกการระงับการผลิตบีอาร์ที

สำนักงานอัยการสูงสุด (อสส.) ได้มีหนังสือถึงผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (กทม.) ตอบข้อหารือที่ได้สอบถามเรื่องโครงการจัดซื้อรถเมล์ด่วนพิเศษชิดเกาะกลางหรือบีอาร์ที กรณีมีการร้องเรียนว่ามีทุจริตในการจัดซื้อ ซึ่งผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบความผิดปกติที่ผู้ถือหุ้นบริษัท เบสทิน กรุ๊ป จำกัด ผู้ชนะประมูล และบริษัท ปรินท์ อิมพอร์ต เอ็กพอร์ท จำกัด ผู้ร่วมประมูล มีชื่อเป็นผู้ถือหุ้นร่วมกันในบริษัท ชันลอง มอเตอร์ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทที่ 3 แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเข้าข่าย ข้อประมูลหรือไม่ จึงหารือ อสส. เพื่อหาแนวทางว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไปในเรื่องสัญญาการซื้อรถที่มีการลงนามไปแล้ว ซึ่งขณะนี้ได้สั่งให้บริษัทระงับการดำเนินการไว้⁴²

หลังจากนั้นบริษัทเบสทิน กรุ๊ปฯ ได้แจ้งกับกทม.ว่า

⁴² เดลินิวส์, 16 ตุลาคม 2551

การระงับการผลิตรปอาร์ทีดังกล่าว ส่งผลให้บริษัทได้รับผลกระทบจนเกิดวิกฤตทางการเงินแล้ว เนื่องจากหลังลงนามในสัญญาได้สั่งซื้ออุปกรณ์ทั้งหมดรวม 6,000 ชิ้น ไปแล้ว คิดเป็นมูลค่ากว่า 90% ของวงเงินซื้อ 387 ล้านบาท หรือตรว 350 ล้านบาทแล้ว ที่เหลือเป็นค่าประกอบราว 10% เท่านั้น บริษัทจึงขอความเป็นธรรมจาก กทม. ในเรื่องนี้เพราะหากหยุดผลิตต่อไปจะยังเกิดผลกระทบ ดังนั้นตนจะเสนอผู้ว่าฯ กทม. เพื่อให้เดินหน้ากระบวนการผลิต เพราะหากปล่อยล่าช้าต่อไปจะเสียหายที่เกิดขึ้นอาจจะมากกว่าจำนวนค่ารถที่จ่ายให้บริษัทก็ได้⁴³

การยกเลิกสัญญากับบริษัทเบสริท กรุ๊ปฯ จะทำให้กทม. ต้องจ่ายค่าชดเชยเป็นเงินกว่า 300 ล้านบาทให้กับบริษัทคู่สัญญา ทั้งนี้ทางกทม. จึงยังไม่ได้ยกเลิกสัญญากับทางบริษัทแต่อย่างไรต้องรอผลสืบคดีที่แน่ชัดจากทางดีเอสไอก่อน ซึ่งขณะนี้ทางดีเอสไอได้สรุปแล้วว่าบริษัทเบสริท กรุ๊ปฯ มีความผิดจริงฐานฉ้อราษฎร์

สรุป

ตลอดระยะเวลาการศึกษาระหว่างเดือนตุลาคม 2551 – เดือนเมษายน 2552 ของข่าวสืบสวนเรื่องทุจริตรปอาร์ทีของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ โดยรวมแล้วข่าวและบทความที่พบมักจะนำเสนอเกี่ยวกับโครงการรปอาร์ที เช่น การตรวจสอบบริษัทเบสริท จำกัด การตรวจสอบบริษัทกรุงเทพมหานคร การหาทางออกของโครงการรปอาร์ที เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านสามารถอ่านข่าวได้อย่างต่อเนื่อง ข่าวมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา น่าติดตาม

แต่อันที่จริงแล้วข่าวสืบสวนเรื่องทุจริตรปอาร์ทียังขาดแหล่งข่าวจากประชาชน ทำให้ไม่ทราบมุมมองของประชาชนที่มีต่อโครงการรปอาร์ที ซึ่งข่าวสามารถนำเสนอประเด็นข่าวผ่านมุมมองของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการนี้โดยตรง เพื่อให้ได้ประเด็นที่ลึก และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ในรูปแบบงานเขียนอื่นๆ เช่น สัมภาษณ์หรือรายงานพิเศษ ได้

(08) ทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่ อุทยานแห่งชาติ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

1. ปริมาณและการนำเสนอ

ข่าวทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจช่วงเดือนตุลาคม 2551 – เมษายน 2552 พบว่า มีจำนวนข้อเขียนทั้งหมด 28 ชิ้น โดยแบ่งเป็น ข่าว 22 ชิ้นบทความ/ คอลัมน์/ บทสัมภาษณ์ 4 ชิ้น และรายงาน/ สกู๊ปพิเศษ 2 ชิ้น

การนำเสนอข้อมูลส่วนใหญ่จะเน้นที่รูปแบบข้อเขียนประเภทข่าว ซึ่งเป็นการรายงานความคืบหน้าของเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น ความคืบหน้าเรื่องนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โครงการอุทยานสีเขียว และการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ จำนวนข้อเขียนใน

⁴³ เดลินิวส์, 27 ตุลาคม 2551

รูปแบบข่าวที่พบในเดือนตุลาคม และพฤศจิกายนไม่มีความแตกต่างกันมากนัก คือ 10 ชิ้น และ 8 ชิ้น แต่ในเดือนธันวาคม พบการนำเสนอข่าวเพียงแค่ 1 ชิ้น และเดือนมกราคม จำนวน 3 ชิ้น

ในส่วนของคอลัมน์จะนำเสนอประเด็นเดียวกันกับการรายงานข่าว เพียงแต่มีความคิดเห็นของผู้เขียนลงไปในเรื่องด้วย เช่น การแสดงความเห็นเรื่องโครงการสี่เหลี่ยม และสภาพแวดล้อมบนเกาะหลีเป๊ะ นอกจากนี้ยังมีบทสัมภาษณ์ของ อุกฤษฏ์ วายุพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติซึ่งเล่าถึงหน้าที่การงาน ข้อสรุปของนโยบายเข้าอุทยานแห่งชาติ และโครงการอุทยานสี่เหลี่ยม ทั้งนี้จำนวนของบทความ/คอลัมน์/บทสัมภาษณ์/ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนักเนื่องจากแต่ละเดือนหนังสือพิมพ์จะนำเสนอประมาณ 0 - 2 ชิ้น

สำหรับรายงาน/สัปดาห์พิเศษ ปรากฏน้อยที่สุด คือ 2 ชิ้น ซึ่งนำเสนอประเด็นปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติบนเกาะหลีเป๊ะ และข้อโต้แย้งเรื่องการเปิดประมูลให้เอกชนเช่าที่เกาะอาดัง การนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบรายงาน หรือสัปดาห์พิเศษนี้ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนักในเรื่องของจำนวน โดยหนังสือพิมพ์จะนำเสนอเดือนละ 0 - 1 ชิ้น

1.1 ประเด็นข่าวสืบสวนที่พบ

จากการศึกษาการนำเสนอข่าวทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติพบว่า การรายงานข่าวในช่วงต้นเดือนตุลาคมจะเป็นประเด็นเรื่องการระงับโครงการเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยาน และการเปิดตัวโครงการอุทยานสี่เหลี่ยมของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีทั้งการรายงานเรื่องการสั่งระงับนโยบาย ข้อเสนอแนะของกลุ่มคนรักอุทยานที่เรียกร้องให้แก้ไขระเบียบอุทยานปี 2547 การทำงานของอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ และรายละเอียดโครงการอุทยานสี่เหลี่ยม โดยในส่วนของประเด็นเรื่องอุทยานสี่เหลี่ยมนี้หนังสือพิมพ์ยังได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับจุดประสงค์ที่แท้จริงของโครงการอุทยานสี่เหลี่ยมว่า เป็นความตั้งใจที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติหรือเพียงแค่ต้องการให้ประชาชนลิ้มลองนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานฯ

ต่อมาช่วงกลางเดือนถึงสิ้นเดือนตุลาคม หนังสือพิมพ์ได้มุ่งเสนอกรณีอาดังรีสอร์ตบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ในเรื่องของการสั่งฟ้องอาดังรีสอร์ตโดยกรมอุทยานฯ รายละเอียดเรื่องสิ่งปลูกสร้างพื้นที่ ระยะเวลาการเช่า ผลกระทบจากการปลูกสร้าง กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการกฤษฎีกา กรุงเทพมหานครยังได้นำเสนอความคิดเห็นจากเอกชนที่ต้องการมาลงทุนสร้างรีสอร์ตในเขตอุทยานแห่งชาติว่า กรณีของอาดังรีสอร์ตส่งผลให้เอกชนขอยกเลิกโครงการเนื่องจากเกรงว่าจะมีปัญหาในภายหลัง

ในช่วงเดือนพฤศจิกายนกรุงเทพมหานครยังคงติดตามความคืบหน้ากรณีการสั่งฟ้องอาดังรีสอร์ต มีการนำเสนอประเด็นเรื่องสัญญาเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และคำสั่งของหน่วยงานต่างๆที่มีต่ออาดังรีสอร์ต เช่น คำสั่งให้อาดังรีสอร์ตหยุดกระทำการใดๆในเขตอุทยานฯ การออกประกาศรื้อถอน และการยึดเวลาประกาศรื้อถอน

หลังจากนั้นกรุงเทพมหานครได้มุ่งประเด็นการนำเสนอไปที่ข้อพิพาทระหว่างกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกรมธนารักษ์ เนื่องจากพื้นที่ปลูกสร้างอาตังรีสอร์ตเป็นพื้นที่ราชพัสดุซึ่งอยู่ใน ความดูแลของกรมธนารักษ์ และมีสิทธิเปิดประมูลให้เอกชนเช่า แต่ขณะเดียวกันพื้นที่ราชพัสดุนั้นก็เป็น ส่วนหนึ่งของเขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา และไม่ใช่ส่วนพื้นที่บริการที่ใครจะเข้ามาดำเนินการใดๆได้ จึง ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า ระหว่างกรมธนารักษ์กับกรมอุทยานฯใครคือผู้ที่สิทธิเหนือพื้นที่ดังกล่าว โดยทาง กรมอุทยานฯได้ออกมาชี้แจงว่าได้ทำหนังสือคัดค้านกรมธนารักษ์กรณีการเปิดประมูลให้เอกชนเช่าที่ถึง 27 ฉบับ

กรุงเทพมหานครยังได้นำเสนอประเด็นเรื่องความไม่ชอบมาพากลของการประมูลในครั้งนี้โดย ประธานคณะอนุกรรมการได้ตั้งข้อสงสัยในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) การลงนามของนายวิจิต พัฒนโกศัย อดีตรองอธิบดีกรมอุทยานฯ ในหนังสือเรื่องการให้สิทธิ กรมธนารักษ์เปิดเอกชนเช่าพื้นที่ราชพัสดุนบนเกาะอาตัง และการเปิดประมูลให้เอกชนสร้างรี สอร์ต มีรายชื่อกรรมการที่เป็นคนเดียวกันกับบริษัทไทย - ลังกาวิเพอร์ริไลน์ ซึ่งไม่ได้เข้าประมูล ในครั้งนี้
- 2) เกณฑ์การให้คะแนนประมูลของกรมธนารักษ์ โดยบริษัทปากบาราออลซีชั่นไม่ได้รับการ พิจารณาเนื่องจากกรมธนารักษ์ให้เหตุผลว่าเอกสารไม่ครบ
- 3) ระยะเวลาและทุนการจดทะเบียนของบริษัทอาตังที่น้อยเกินไปคือ ระยะเวลา 16 วันด้วยทุนจด ทะเบียนเพียง 1 ล้านบาท

นอกจากยังมีการนำเสนอประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติอีก เช่น กรมอุทยานฯ มีคำสั่งตรวจสอบการบุกรุกเขตอุทยานฯ ในพื้นที่เกาะหลีเป๊ะและเกาะเสม็ด โดยทีมข่าว กรุงเทพมหานครได้ลงพื้นที่สำรวจวิถีชีวิตของชาวอุรักลาไวย์ และการดำเนินธุรกิจบนเกาะหลีเป๊ะ โดยพบว่า มีสิ่งปลูกสร้างและการดำเนินธุรกิจหลายประเภทบนเกาะแห่งนี้ และจากการสัมภาษณ์นักวิชาการ ชาวประมง และชาวอุรักลาไวย์ก็ทำให้ทราบถึงผลกระทบจากการบุกรุกของกลุ่มนายทุน ที่มีส่งผล กระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ และระบบนิเวศบนเกาะ

ต่อมาในเดือนธันวาคม กรุงเทพมหานครนำเสนอความคืบหน้าของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่องใน ประเด็นเรื่อง กรมอุทยานแห่งชาติออกคำสั่งให้รื้อถอนอาตังรีสอร์ตภายใน 10 มกราคม 2552 พร้อมให้ ข้อมูลเรื่องบทลงโทษตามกฎหมายว่าด้วยการบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ ตามมาด้วยการนำเสนอประเด็นเรื่อง กระแสข่าวการล้มมวยเรื่องการตัดสินรื้อถอน แต่หัวหน้าอุทยานแห่งชาติตะรุเตาได้ออกมายืนยันว่าจะ ไม่มีการล้มมวยในคดีนี้แต่อย่างใด

เดือนถัดมากรุงเทพมหานครได้มุ่งประเด็นไปที่การหาแนวทางการแก้ไขปัญหากรณีอาตังรีสอร์ต จาก การที่อาตังรีสอร์ตพันข้อหารุกที่อุทยานฯ เนื่องจากได้ดำเนินการขอเช่าพื้นที่อย่างถูกต้องตาม กระบวนการทุกอย่าง แต่หากยังปล่อยให้ดำเนินการก่อสร้างต่อไปก็จะขัดกับพ.ร.บ.อุทยานฯ ทำให้

หัวหน้าอุทยานแห่งชาติต้องเรียกประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาอ่างรีสอร์ท โดยที่ประชุม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นผู้ตัดสินใจ เนื่องจากอ่างรีสอร์ทมีสัญญาก่อสร้างอาคารยกกรรมสิทธิ์ให้กระทรวงการคลัง โดยในขณะนี้อ่างรีสอร์ทได้ทำหนังสือขอความคุ้มครองชั่วคราวแล้ว

นอกจากประเด็นเรื่องการหรือเรื่องแนวทางแก้ไขปัญหาแล้ว หนังสือพิมพ์ยังคงนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับข้อพิพาทระหว่างกรมอุทยานฯ และกรมธนารักษ์ หลังจากที่ดินกรมอุทยานฯ ออกมาชี้แจงว่าได้ส่งหนังสือค้านไปยังกรมธนารักษ์ 27 ฉบับ ในการนี้กรมธนารักษ์ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของการถือสิทธิ์ในที่ดินบนเกาะอ่างรี พร้อมทั้งออกมาตอบโต้ว่าเคยส่งหนังสือปรึกษากรมอุทยานในเรื่องนี้แล้ว แต่กรมอุทยานฯ ตอบกลับล่าช้า อีกทั้งข้อความในหนังสือที่กรมอุทยานฯ ส่งกลับมามีความกำกวม ไม่ระบุชัดเจนว่าห้ามประมูล อย่างไรก็ตามกรุงเทพมหานครธุรกิจไม่ได้ติดตามต่อเนื่องในกรณีหนังสือฉบับ 27 นี้ และแนวทางการแก้ไขปัญหาในกรณีก็ยังไม่ได้ออกสรุป

การรายงานข่าวสืบสวนกรณีทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจได้สิ้นสุดที่เดือนมกราคม 2552 ไม่มีการนำเสนอเนื้อหาในเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน 2552 จากการสัมภาษณ์ตัวนักข่าวทำให้ทราบเหตุผลที่ต้องหยุดการเสนอข่าวว่า

- 1) กรมอุทยานเปิดเวทีประชาพิจารณ์การเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยาน ไม่ผ่านความเห็นชอบจากประชาชนที่เข้าร่วม จึงจำเป็นต้องยุติหรือชะลอไปก่อน
- 2) กรมธนารักษ์มีคำสั่งเจ้าหน้าที่ทุกระดับห้ามให้ข่าวใดๆ
- 3) มีความพยายามจากนักการเมืองผู้หนึ่งทั้งต่อตัวนักข่าวและผู้บริหารหนังสือพิมพ์ให้ยุติการเสนอข่าว
- 4) ข้อมูลความเคลื่อนไหวภายหลังจากนั้น นักข่าวนำไปเสนอใน Web bloc ของตน ซึ่งเกิดมีเครือข่ายเฝ้าระวังอุทยานจากภาคประชาชน เข้ามาร่วมอย่างคึกคักจนถึงปัจจุบัน

1.2 การใช้ข้อมูลและแหล่งข่าวอ้างอิง

จากการนำเสนอข่าวทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ พบว่า มีการใช้แหล่งข่าวหลากหลายทั้งประเภท บุคคล เอกสาร เว็บไซต์ (Website) และ บล็อก (blog)

สำหรับแหล่งข่าวประเภทบุคคล ปรากฏแหล่งข่าวในส่วนของภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม NGO นักวิชาการ และประชาชน ทั้งนี้แหล่งข่าวที่ปรากฏมากที่สุดคือ เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ อธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ปรึกษาด้านพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ กรมธนารักษ์ ผู้อำนวยการกองนิติการ ผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่ และประธานคณะอนุกรรมการ โดยแหล่งข่าวเจ้าหน้าที่รัฐที่ปรากฏมากที่สุดคือ นายอุทัย วาญพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ ซึ่งเป็น

ผู้ให้ข้อมูลทั้งในเรื่องของการระงับนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เรื่องโครงการอุทยานสีเขียว เรื่องการสั่งฟ้องอาตังรีสอร์ท และเรื่องการตรวจสอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติอื่นๆ

แหล่งข่าวภาคเอกชน ปรากฏเพียงแค่ 3 ราย คือ เจ้าของรีสอร์ตบนเกาะอาตัง ผู้ถือหุ้นบริษัท บ้านปูละคร และนายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดสตูล ซึ่งให้ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับการลงทุนของเอกชนในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ส่วนเจ้าของรีสอร์ตบนเกาะอาตังไม่ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องรายละเอียดของกรณีสั่งฟ้องอาตังรีสอร์ท

แหล่งข่าวประเภทนักวิชาการ ปรากฏเพียงแค่ 3 รายเช่นกันคือ นักวิชาการจากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศบริเวณเกาะหลีเป๊ะ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งให้ข้อมูลเรื่อง พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ ประธาน ชมรมเรือเล็กจังหวัดสตูล กรณีกล่าวขึ้นชมการทำงานของกรมอุทยานแห่งชาติฯกรณีอาตังรีสอร์ท

นอกจากนี้ยังปรากฏแหล่งข่าวบุคคลในท้องถิ่น คือ ชาวประมงและชาวอุรักลาไวย์ที่อาศัย และทำมาหากินในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติฯ โดยประชาชนเหล่านี้ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจบนเกาะหลีเป๊ะ การบุกรุกที่ดินของนายทุน และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพวกเขา

สำหรับแหล่งข่าวประเภทเอกสารที่ปรากฏ ได้แก่

- พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ 2504
- พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติฉบับเครือข่ายประชาชน
- ระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547
- สัญญาก่อสร้างอาคารยกกรรมสิทธิ์ให้กระทรวงการคลัง
- หนังสือลงนามเรื่องให้บริษัท อาตังรีสอร์ท จดเว้นการกระทำใดๆในเขตอุทยานแห่งชาติ
- สัญญาเช่าพื้นที่ระหว่างกรมธนารักษ์และบริษัทอาตังรีสอร์ท
- เอกสารการเปิดประมูลของกรมธนารักษ์

นอกจากการใช้แหล่งข่าวประเภทบุคคลและเอกสารแล้ว ยังปรากฏแหล่งข่าวประเภท เว็บไซต์ (Website) และ บล็อก (blog) อีกด้วย โดยเกิดจากการที่กลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้เข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันบนสังคมไซเบอร์ (cyber space) และเกิดการรวมตัวกันของเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม จากบล็อก OK Nation เว็บไซต์ Pantip.com, Trekkingthai.com และ Talontourthai.com

ในส่วนของการรายงานข่าวเรื่องเกาะหลีเป๊ะ และอาตังรีสอร์ท ทีมข่าวของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจได้ลงพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามเรื่องของการก่อสร้างอาตังรีสอร์ท การดำเนินธุรกิจบนเกาะหลีเป๊ะ และบริบทของสภาพแวดล้อมทั่วไป

2. เนื้อหาและคุณภาพของข่าว

2.1 เนื้อหาของข่าว

รตยา จันทรเพียร ประธานมูลนิธิสืบนาคะเสถียร กล่าวว่า “แนวคิดให้เอกชนเช่าอุทยานฯมีมาตลอด 10 กว่าปีแล้ว โผล่มาเป็นระยะไม่ใช่เพิ่งเกิดขึ้นครั้งแรก”⁴⁴ เพียงแต่แนวคิดดังกล่าวไม่ได้ถูกนำเสนอเป็นนโยบายอย่างชัดเจน จนกระทั่ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยยกประเด็นเรื่องการเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติมาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุน มีจุดประสงค์เพื่อต้องการนำทรัพยากรธรรมชาติมาแปลงให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

“สิทธิการเช่า หรือสัญญาเช่า เช่าซื้อ ได้แก่ สิทธิการเช่าอุทยาน หมายถึง ผู้ประกอบการที่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและที่พักอาศัยในอุทยานแห่งชาติ ปัจจุบันมีอุทยานที่สามารถดำเนินการแปลงทรัพย์สินเป็นทุนได้ มี 2 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่ และอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา จ. กระบี่”⁴⁵

นโยบายความต้องการแปลงทรัพย์สินให้เป็นทุนนี้ได้ส่งผลให้เกิดการแก้ไขกฎหมาย 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ซึ่งกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้กำลังจะเข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ แต่เกิดเหตุการณ์รัฐประหารขึ้นเสียก่อน เรื่องราวจึงหยุดชะงักไป

ต่อมาเมื่อพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังการเกิดรัฐประหาร แนวคิดเรื่องการแก้ไขพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนี้ได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง โดยนายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ขณะนั้นดำรงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในครั้งนั้นนายเกษมมีแนวความคิดที่จะแก้ไขกฎหมายจำนวน 10 ฉบับ และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติก็เป็นหนึ่งในกฎหมาย 10 ฉบับ ที่มีการกล่าวถึงเป็นอย่างมาก โดยสาระสำคัญของการแก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติคือ ให้มีการกำหนดพื้นที่หรือโซนนิ่งในอุทยานแห่งชาติขึ้น โดยให้มีเขตบริการ เขตผ่อนปรน รวมทั้งเขตหวงห้าม ให้ชัดเจนเพื่อทำให้การบริหารพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีพันธุ์พืช และพันธุ์ไม้พิเศษ ที่อาจจะอนุญาตให้เข้าได้ เฉพาะนักวิจัยเท่านั้น ส่วนเขตบริการบ้านพักอาจจะให้เอกชนเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการเรื่องบ้านพัก โรงแรม แพนเจ้าหน้าที่อุทยาน เพราะที่ผ่านมาไม่สามารถบริการได้ดีเหมือนเอกชน แต่จะกำหนดพื้นที่หรือโซนนิ่งที่สามารถเข้าไปดำเนินการได้

นอกจากนี้พระราชบัญญัตินี้ยังได้กำหนดให้รัฐมนตรีและอธิบดีมีอำนาจในการพิจารณาอนุญาตให้เอกชนเข้ามาเช่าพื้นที่ภายในอุทยานแห่งชาติเพื่อสร้างที่พัก โดยระยะเวลาของสัญญาเช่ากำหนดไว้คือ 10 - 30 ปี

⁴⁴ ไทยโพสต์, 28 กันยายน 2551

⁴⁵ บ้านเมือง, 12 มกราคม 2547

หลังจากที่หนังสือพิมพ์หลายฉบับได้นำเสนอข่าวเรื่องการแก้ไขพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ เสียงคัดค้านจากหลายฝ่ายก็เกิดขึ้น ทั้งจากมูลนิธิสืบนาคะเสถียร มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ และกลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ โดยให้ความเห็นว่าการกำหนดให้อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่รัฐมนตรีและอธิบดีนั้นเป็นการกำหนดอำนาจแบบผูกขาด อีกทั้งการกำหนดระยะเวลาเข้ายาวนานเป็นสิบๆปีจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ และที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า อีกด้วย

องค์กรอนุรักษ์จึงตัดสินใจยื่นหนังสือถึงนายเกษมเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2550 เพื่อขอระงับการเสนอร่างกฎหมายแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ โดยทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะนำเสนอร่างพระราชบัญญัติต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังนั้นองค์กรอนุรักษ์จึงขอยื่นหนังสืออีกครั้งเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2550 โดยในครั้งนี้นายเกษมได้มอบหมายให้นายสุวัจน์ สิงห์พันธ์ รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับหนังสือดังกล่าว

ไม่เพียงแค่ว่ากลุ่มอนุรักษ์เท่านั้นที่คัดค้านการเปิดให้เอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แม้แต่นายนพดล พฤษะวัน ผู้อำนวยการส่วนจัดการอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ ก็ยังคัดค้านการอนุญาตให้เอกชนเข้าพื้นที่ลงทุนสร้างที่พักในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยให้เหตุผลว่า ถ้ามีระบบการบริหารจัดการที่ดีก็จะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวได้ 50 - 70% โดยไม่ต้องให้เอกชนมาเปิดรีสอร์ตเพิ่มเติม

ระหว่างที่พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติกำลังอยู่ในระหว่างการแก้ไขโดยการจัดทำของคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งจัดทำขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยจะแล้วเสร็จในเดือนสิงหาคม 2551 มูลนิธิสืบนาคะเสถียรได้จัดสัมมนาเรื่อง “ร่าง พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ และร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมและอนุรักษ์สัตว์ป่า พ.ศ...รักษาหรือแปลงป่าให้เป็นทุน” ซึ่งมีผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากบุคคลหลายกลุ่ม เช่น อาจารย์ภาควิชาชีววิทยา อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ และผู้อำนวยการกองนิติการกรมอุทยานแห่งชาติ โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงเป็นเรื่องของการคัดค้านการแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวโดยชี้แจงให้เห็นถึงผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้น

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนรัฐบาลเนื่องมาจากการเลือกตั้ง แต่นโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติก็ยังคงได้รับการสานต่อ จนมาถึงมือของนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นายสมศักดิ์ สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้มีคำสั่งด่วน 235/2551 ให้โยกย้ายนายเฉลิมศักดิ์ วานิชสมบัติ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ ไปช่วยราชการที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่งตั้งนายไพศาล กุวลัยรัตน์ รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปรักษาราชการอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติแทนนายเฉลิมศักดิ์ พร้อมมอบภารกิจสำคัญให้กับนายไพศาลคือ การผลักดันโครงการเปิดให้เอกชนเข้ามาดำเนินการด้านที่พักและด้านการบริการในพื้นที่อุทยานฯ เพื่อกระตุ้นรายได้การท่องเที่ยว โดยการให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการบริการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ และเพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐเฉพาะการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่รัฐมีเวลาไปปฏิบัติงานด้านการวิจัย ปกป้อง

ดูแลรักษา และให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยมีการผลักดันโครงการให้เป็นลักษณะของการร่วมทุนระหว่างรัฐกับเอกชน หรือที่เรียกว่า Public Private Partnership (PPP)

โดยปกติแล้วหากรัฐบาลมีโครงการลงทุนร่วมกับเอกชนที่มีมูลค่ามากกว่า 1,000 ล้านบาทขึ้นไป จะต้องเข้าสู่กระบวนการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนเข้าร่วมงานหรือดำเนินการในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2535 หรือ พ.ร.บ. ร่วมทุนฯ แต่หากเป็นการร่วมทุนในรูปแบบ PPP โครงการต่างๆจะไม่ต้องผ่านกระบวนการตาม พ.ร.บ. ดังกล่าว ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าแล้วรัฐจะมีวิธีการควบคุมเอกชน และจัดการเรื่องงบประมาณ และการตรวจสอบอย่างไร

เห็นได้ว่า นโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติในสมัยของนางอนงศ์วรรณ ค่อนข้างมีความชัดเจน และเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมากกว่ารัฐบาลสมัยก่อนๆ เนื่องจากมีการกำหนดรูปแบบการลงทุน และการมอบหน้าที่ให้อธิบดีคนใหม่ผลักดันโครงการดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีการประกาศรายชื่ออุทยานแห่งชาติ 10 แห่งที่จะทำการนำร่องให้เอกชนเข้ามาบริหารพื้นที่ ได้แก่

- 1) อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่
- 2) อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง
- 3) อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์
- 4) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน
- 5) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์
- 6) อุทยานแห่งชาติภูกระดึง
- 7) อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย
- 8) อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
- 9) อุทยานแห่งชาติเอราวัณ
- 10) อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก

อีกทั้งยังกำหนดรายละเอียดเงื่อนไขสำหรับเอกชนไว้ดังนี้

สำหรับเอกชนที่เข้ามาดำเนินการจะเปิดให้เอกชนทุกระดับตั้งแต่ขนาดเล็ก ปานกลางและขนาดใหญ่ หากเอกชนรายใดต้องการขอใช้พื้นที่เพื่อดำเนินการ ตั้งแต่ 8,000 ตารางเมตรขึ้นไป จะต้องมีการกำหนดแนวทางในการคัดเลือกพื้นที่ และการคัดเลือกผู้ประสงค์ดำเนินการ การกำหนดอัตราค่าตอบแทนที่เป็นธรรมทั้งสองฝ่าย ตลอดจนชุมชนได้รับประโยชน์ เป็นต้น

การดำเนินการพัฒนาเขตบริการนักท่องเที่ยว กำหนดเงื่อนไขเอาไว้ดังนี้คือ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติจะกำหนดจุดที่ตั้ง จัดทำแผนผัง กำหนดจำนวนแปลงเพื่อกิจการต่างๆ ซึ่งจะต้องรายงานกรมอุทยานเพื่อพิจารณาอนุมัติ ส่วนกรณีที่หัวหน้าอุทยานยังไม่

กำหนดจุดที่ตั้ง และไม่ได้จัดทำแผนแม่บทการจัดการอุทยาน กรมอุทยานแห่งชาติจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการออกไปสำรวจเพื่อคัดเลือกพื้นที่และกำหนดเป็นเขตบริการ เพื่อเอกชนสามารถขอใช้ประโยชน์พื้นที่ได้

ส่วนกิจกรรมที่อนุญาตให้เอกชนดำเนินการได้ประกอบด้วย 1.การจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก 2.ที่พักอาศัยหรือกิจการอื่นที่จำเป็นแก่การท่องเที่ยว และ 3.การบริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ ส่วนกำหนดราคาค่าเช่าเอาไว้ที่ ตารางเมตรละไม่เกิน 30 บาทต่อเดือน ทั้งนี้การกำหนดอัตราค่าตอบแทนดังกล่าวกำหนดไว้เป็นอัตราสูงสุด และเป็นลักษณะอัตราคงที่รายเดือน/ปี แต่การอนุญาตจะคิดเท่าไรนั้นจะมีการพิจารณาตามขนาดของพื้นที่ ตามประเภทการดำเนินการและอื่น ซึ่งบางประเภทอาจจะคิดจากผลตอบแทนร้อยละของรายได้สุทธิของผู้รับอนุญาต บางประเภทคิดจากร้อยละรายได้ทั้งหมด

ผู้สื่อข่าวรายงานว่า กรมอุทยานแห่งชาติได้กำหนดแนวทางการอนุญาตและระยะเวลาดำเนินการเกี่ยวกับการขออนุญาตก่อสร้างที่พักอาศัย โดยกำหนดดังนี้ 1. ไม่เกิน 15 ปีสำหรับพื้นที่ไม่เกิน 2,000 ตารางเมตร 2. ไม่เกิน 15 ปีสำหรับพื้นที่เกินกว่า 2,000 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 8,000 ตารางเมตร และ 3. ไม่เกิน 30 ปีสำหรับพื้นที่เกินกว่า 8,000 ตารางเมตรแต่ไม่เกิน 32,000 ตารางเมตร

กรณีการขออนุญาตเพื่อนักลงทุนรายใหญ่ สำหรับพื้นที่เกิน กว่า 8,000 ตารางเมตร แบ่งการทำสัญญาออกเป็น ระยะที่ 1 กำหนด 10 ปี ทั้งนี้จะให้เจ้าหน้าที่รัฐมีความยืดหยุ่น เพิ่มความสามารถในการควบคุมคุณภาพ การบริการ และเงื่อนไขการดำเนินการตามเหมาะสม ส่วนระยะ 10 ปีขึ้นไปโดยการพิจารณาอนุญาตนั้นจะต้องเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมคือไม่สั้น และยาวเกินไป และให้การประเมินผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขของการอนุญาตทุกๆ ปี หากพบว่าทำผิดเงื่อนไข หรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่มีการจัดการขยะ กำหนดเพิ่มค่าบริการโดยไม่ขออนุญาตกรมอุทยานฯ ก็จำเป็นต้องยกเลิกใบอนุญาตไม่ให้ดำเนินการต่อไป และสิ่งปลูกสร้างจะตกเป็นของรัฐ

ทั้งนี้กรมอุทยานได้กำหนดค่าธรรมเนียมเพื่อเสนอแบบแปลนที่เอกชนมีความประสงค์จะขอเสนอเข้าบริหารพื้นที่อุทยานกำหนดอัตราชุดละไม่เกิน 100,000 บาท กรณีค่าธรรมเนียมใบอนุญาตประเภทที่พักอาศัย หรือกิจการอื่นที่จำเป็นแก่การท่องเที่ยว ฉบับละไม่เกิน 100,000 บาท⁴⁶

ในส่วนของค่าเช่า กรมอุทยานแห่งชาติได้กำหนดราคาค่าเช่าที่ตารางเมตรละ 30 บาท หรือไร่ละ 48,000 บาทต่อเดือน ซึ่งจะเปิดให้เอกชนเข้ามาบริหารในโซนบริการนักท่องเที่ยวแบบครบวงจร

⁴⁶ กรุงเทพธุรกิจ, 23 สิงหาคม 2551

ประกอบด้วยศูนย์อาหาร ร้านขายของที่ระลึก รีสอร์ท โรงแรม โดยมีอายุสัมปทาน 30 ปี และต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมปลูกป่าเพิ่มเติม

ส่วนหลักการเบื้องต้นของนโยบายนายวิจิต พัฒนโกศัย รองอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ ในฐานะประธานคณะกรรมการท่องเที่ยวและลงทุนดำเนินกิจกรรมในอุทยานแห่งชาติ ได้ให้รายละเอียดว่า หลักการสำคัญ 3 ประเด็นคือ ประเด็นสิ่งแวดล้อมจะต้องมีการจัดการอย่างมีอาชีพและยั่งยืน ประเด็นทางสังคมต้องให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงบริการอย่างเป็นธรรม และประเด็นทางเศรษฐกิจต้องสร้างรายได้ให้กับชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสำหรับนโยบายดังกล่าวนายวิจิตอ้างว่า เป็นการคิดภายใต้ระเบียบเก่าที่เปิดให้เอกชนเข้ามาบริหารจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ และต้องการขยายเขตพื้นที่บริการในอุทยานฯ ต่างๆ ที่มีความพร้อมเพื่อไม่ให้เกิดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว

สำหรับแนวคิดเรื่องการให้สัมปทานเอกชนเข้าบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ นั้น นายทรงธรรม สุขสว่าง ผู้อำนวยการส่วนศึกษาและวิจัยอุทยานฯ กรมอุทยานแห่งชาติ เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าหลายประเทศก็มีการดำเนินงานในลักษณะนี้ และเป็นไปตามโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อหาเงินสนับสนุนจากภาคเอกชนไปบริหารจัดการพื้นที่ป่า เพราะงบประมาณรัฐไม่เพียงพอ โดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้สนับสนุนงบให้กับประเทศไทยเป็นจำนวนเกือบ 3 ล้านบาท สำหรับการจ้างผู้เชี่ยวชาญมาศึกษาเรื่องนี้ และจะได้ผลสรุปปลายปี พ.ศ. 2551 นอกจากนี้กองทุนสิ่งแวดล้อมโลกยังสนับสนุนงบให้อีก 200 ล้านบาทสำหรับการวิจัย โดยมีเป้าหมายคือ พื้นที่อนุรักษ์ 3 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติบนบก 1 แห่ง อุทยานแห่งชาติทางทะเล 1 แห่ง และพื้นที่ที่ชุมชนดูแล

สำหรับเหตุผลของการผลักดันนโยบายดังกล่าว นางอนงค์วรรณให้เหตุผลว่าเพื่อต้องการหารายได้เข้ามาช่วยเศรษฐกิจของประเทศ เพราะประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากที่ควรที่จะนำมาเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้รับรู้ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ติดชายทะเล ชายน้ำ หรือน้ำตก ดีกว่าปล่อยให้สภาพเสื่อมโทรม นอกจากการผลักดันนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติแล้ว นายไพศาล รักษาการอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ เปิดเผยว่า ที่ประชุมคณะทำงานมีมติให้มีการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพิ่มอีก 17 แห่ง เช่น อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง จ.พะเยา อุทยานแห่งชาติถ้ำสะเกิน จ.น่าน และอุทยานแห่งชาติเขานัน จ.นครศรีธรรมราช เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเตรียมประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพิ่มอีก 21 แห่ง

หลังการนำเสนอขานโยบายการเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานฯ ของสื่อมวลชน ได้มีการเคลื่อนไหวตอบโต้โดยบุคคลกลุ่มต่างๆ ได้แสดงการคัดค้านนโยบายดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า เป็นนโยบายที่ให้ความสำคัญกับเงินเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงการดูแลรักษาป่าไม้ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช สุดท้ายธรรมชาติก็就会被ทำลาย พร้อมทั้งเรียกร้องให้ข้าราชการอย่าตามใจฝ่ายการเมืองมากเกินไป

บทความของกรุงเทพธุรกิจได้แสดงข้อสงสัยว่า เอกชนจะสามารถเข้าไปดูแลด้านสภาพแวดล้อมภายในอุทยานฯ ได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ได้อย่างไร แม้ว่าการนำสมบัติแผ่นดินมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์เป็นเรื่องที่ไม่ผิด แต่อุทยานแห่งชาติเป็นของสมบัติแผ่นดิน เป็นสมบัติสาธารณะที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ในให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นคลังของทรัพยากรธรรมชาติ แม้แต่อุทยานระดับโลกก็ไม่มีมีการอนุญาตให้เอกชนเข้าไปบริหารเพื่อหารายได้ ยกเว้นก็แต่ประเทศที่มีนักการเมือง และข้าราชการฉ้อฉลเท่านั้น ดังนั้นรัฐบาลควรเข้ามาจัดการ และต้องกำหนดเป็นกฎหมายออกมาให้ชัดเจนเพื่อป้องกันไม่ให้คนบางกลุ่มแปลงสมบัติสาธารณะให้เป็นทรัพย์สินของตนได้สำเร็จ

สำหรับคำคัดค้านจากฝ่ายต่างๆ ต่อกรณีการผลักดันนโยบายดังกล่าว นางอนงค์วรรณพร้อมรับฟัง อีกทั้งยังได้เสนอแนะให้ฝ่ายต่างๆ ทำความเข้าใจถึงเหตุผลในการผลักดันนโยบาย และอย่างเพิ่งวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ลบเพราะเป็นเพียงแค่การวางนโยบาย ส่วนภาคเอกชนยังไม่มีกลุ่มธุรกิจใดติดต่อเข้ามาพิเศษ มีกลุ่มโรงแรมค่อนข้างให้ความสนใจแต่จะพิจารณาจากประสบการณ์ทำงาน

อย่างไรก็ตามยังคงมีเสียงคัดค้านจากฝ่ายต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเร่งรีบในการทำงานโดยในบางพื้นที่ เช่น อุทยานแห่งชาติธารโบกขรณี และอุทยานแห่งชาติห้วยเมี่ยง ฯลฯ กรมอุทยานแห่งชาติได้ส่งผู้ใหญ่ลงไปดูพื้นที่เพื่อเตรียมเปิดให้เอกชนเข้ามาดำเนินการ แต่กลับอ้างว่าเป็นการลงตรวจพื้นที่ตามปกติ

โดยเฉพาะในส่วนของอุทยานแห่งชาติฝั่งทะเลอันดามัน หัวหน้าอุทยานแห่งชาติตามพื้นที่ต่างๆ ได้ทำหนังสือคัดค้านมายังกรมอุทยานแห่งชาติฯ หลังจากพบว่า มีผู้ใหญ่ปากกลุ่มนักธุรกิจเจ้าของโรงแรมระดับโลกมาดูพื้นที่เช่นกัน อีกทั้งกรมอุทยานแห่งชาติยังมีการจัดทำรายชื่ออุทยานฯ ต่างๆ โดยแบ่งตามเกรดของพื้นที่เพื่อให้เอกชนพิจารณา และหากอุทยานฯ ใดไม่ได้เป็นพื้นที่บริการท่องเที่ยวก็จะมีคำสั่งให้หัวหน้าอุทยานฯ ซึ่งมีอำนาจในการจัดทำแผนที่ตั้งพื้นที่บริการเป็นคนกำหนดเขต

สำหรับประเด็นดังกล่าวนี้ นักธุรกิจรายหนึ่งเปิดเผยว่า ได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติฯ ให้มาลงทุนสร้างที่พักบนเกาะแห่งหนึ่งในเขตอุทยานแห่งชาติเขตทะเลอันดามัน โดยมีเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหารอุทยานฯ และเจ้าหน้าที่จากบริษัทสถาปนิกซึ่งเป็นเพื่อนกับอดีตนักการเมืองในบ้านเลขที่ 111 นำรายชื่ออุทยานฯ ทั้งทางบกและทางทะเลที่แบ่งเกรดไว้แล้วมาให้พิจารณา ซึ่งพบว่าอุทยานฯ ทางภาคใต้บางแห่งมีการแบ่งโซนพื้นที่บริการออกเป็นแปลงละ 20 ไร่ ถ้าอุทยานฯ ใดยังไม่มี การแบ่งแปลงเอกชนสามารถเลือกพื้นที่และขอขยายพื้นที่ได้

ในด้านการดำเนินงานจะมีคนกลุ่มหนึ่งเป็นกระตือรือร้นติดต่อบริษัทเอกชน และดำเนินการให้ทั้งหมด ตั้งแต่ขั้นตอนการศึกษา ออกแบบ ไปจนถึงการขอใบอนุญาตโดยรับรองว่าจะผ่านการพิจารณาเนื่องจากมีอดีตนักการเมืองคนหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการ

ส่วนการประเมินราคาจะใช้ราคาตลาดเป็นหลัก เช่น ที่ริมทะเลจะมีราคาสูง นอกจากนี้เอกชนยังจะต้องจ่ายเงินให้กับนายหน้าในกรมอุทยานแห่งชาติฯ และนักการเมืองไม่ต่ำกว่า 100 ล้านบาท ซึ่งมี

กลุ่มทุนบางกลุ่มสนใจสร้างสนามบิลเลียดน้ำเพื่อทำเครือข่ายท่องเที่ยวระหว่างภูเก็ต ตะรุเตา และลันตา โดยใช้เครื่องบินเล็กอีกด้วย

นอกจากนี้แหล่งข่าวจากผู้ประกอบการบนเกาะพีพียังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการลงพื้นที่สำรวจอุทยานฯว่า เมื่อช่วงกลางเดือนสิงหาคม 2551 มีเฮลิคอปเตอร์ 2 ลำของลงจอดที่เกาะพีพี โดยมีผู้โดยสารคืออดีตนักการเมืองบ้านเลขที่ 111 และรองอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ จากนั้นทั้งหมดได้ลงเรือออกไปสำรวจเกาะไผ่ซึ่งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา หมู่เกาะพีพี และเกาะรอก เขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา

เหตุการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสงสัยของเครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทยว่า เรื่อน้ำอาจมีเบื้องหลัง โดยมีกลุ่มทุนที่มีความสัมพันธ์กับรัฐบาลหรือนักการเมืองเกี่ยวข้อง เครือข่ายคุ้มครองสัตว์ป่าไทยยังได้คัดค้านนโยบายดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าขัดกับกฎหมายที่ระบุให้เจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้นที่ดำเนินการได้ โดยจะต้องเป็นการดำเนินการเพื่อมุ่งเน้นทางด้านการศึกษา และการเรียนรู้ระบบนิเวศวิทยา

ส่วนมุมมองของมูลนิธิสืบนาคะเสถียรนั้น มองว่านโยบายดังกล่าวเป็นลักษณะของการเชื้อให้เอกชนรายใหญ่เข้ามาผูกขาดผลประโยชน์ โดยชุมชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการดูแลอุทยานฯ อาจเกิดปัญหาต่างๆตามมา

สำหรับระยะเวลาการสัมปทานนั้น นางดวงกมล จันสุริยวงศ์ นายกสมาคมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และผอ.กยอเสนอแนะว่า ระยะเวลาสัมปทานที่เหมาะสมควรจะเป็น 5 ปี เพราะระยะเวลาที่นานเกินไปจะทำให้เกิดการปล่อยปละละเลยด้านการควบคุมเอกชน

ไม่เพียงแต่กลุ่มอนุรักษ์เท่านั้นที่คัดค้านนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานฯ แต่เจ้าของธุรกิจโรงแรมบางแห่งก็ยังไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว โดยเจ้าของโรงแรมบ้านท้องทราย จ.สุราษฎร์ธานี ให้เหตุผลว่า ผู้ประกอบธุรกิจ และพนักงานโรงแรมไม่ได้มีคุณภาพเสมอไป และคงไม่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากนัก เนื่องจากมุ่งเน้นผลกำไรเป็นสำคัญ ประการสำคัญอุทยานของไทยเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพที่ดีที่สุดในโลก ถ้ากำหนดนโยบายเช่นนี้แล้วจะมีอุทยานฯไปเพื่ออะไร อีกทั้งการผลักดันนโยบายแบบนี้ถือว่าทำงานสวนทางกับพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ทรงมีพระประสงค์ให้คนรักป่า รักน้ำ และยังสวนทางกับนโยบายเดิมคือ การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในอุทยานนาร่อง 10 แห่ง ซึ่งเพิ่งเริ่มดำเนินนโยบายเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2551 ที่ผ่านมา

สำหรับพื้นที่เกาะห้องในเขตอุทยานแห่งชาติธารโบกขรณีนั้น เริ่มมีกระแสคัดค้านมายังกรมอุทยานแห่งชาติเนื่องจากพื้นที่มีขนาดเล็ก ไม่เหมาะกับการปลูกสิ่งก่อสร้างแบบถาวร และยังเกรงว่ากลุ่มเอกชนจะเข้ามากำหนดราคาการท่องเที่ยวให้สูงขึ้นในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

หลังจากนั้นกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฯ ได้จัดประชุมผู้บริหาร โดยนำเรื่องนโยบายเปิดให้เอกชนเข้ามาลงทุนด้านบริการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติ เข้าหารือด้วย นางอนงค์วรรณยืนยันทันว่า การเปิดเอกชนเข้ามาดำเนินการน่าจะเป็นการช่วยรักษาป่าได้ทางหนึ่ง และน่าจะลองดูว่าเอกชนจะช่วยได้มากกว่าเดิมหรือไม่

ส่วนคณะกรรมการชุดนายวิจิต พัฒนาโกศล กำลังศึกษาความเป็นไปได้ของอุทยานฯ ต่างๆ เบื้องต้นจะดูรายละเอียดจากแผนแม่บทของแต่ละอุทยานฯ ส่วนขั้นตอนต่างๆ ยังคงต้องรอ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ ผ่านการพิจารณาจากกกฤษฎีกาก่อน และจากจำนวนนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นถึง 1 ล้านคน ทำให้กรมอุทยานฯ ต้องศึกษาหาแนวทางในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น แต่ต้องดูความเหมาะสมของพื้นที่ที่จะนำมาจัดโซนบริการเช่นกัน โดยพื้นที่ดังกล่าวต้องไม่เป็นป่าต้นน้ำ หรือที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ที่หายาก

ต่อมาได้มีการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์ทางทะเล โดยทางสมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเล ประเทศไทยได้ให้ข้อมูลเรื่องผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินการของเอกชนที่ผ่านมาว่า การดำเนินธุรกิจบางอย่างส่งผลกระทบต่อทะเลเป็นอย่างมาก เช่น การนำเรือท่องเที่ยวแบบบริเวอร์บอร์ดเข้าไปในอ่าวเกือก เกาะลันตาซึ่งเป็นอ่าวปิดซึ่งน้ำไม่ไหลเวียน ประมาณ 20 ลำต่อวัน และเรือเหล่านี้ได้ทิ้งของเสียจากห้องส้วม และเศษอาหารลงทะเลโดยตรงทำให้น้ำมีแบคทีเรีย และปะการังน้ำตื้นเสื่อมโทรม

ขณะเดียวกันก็มีการจัดเสวนาคัดค้านนโยบายนี้ ชื่อ “เปิดเข้าอุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน?” โดยดร.ธรณ์ อังรณาวาสวัสดิ์ รองคณบดีคณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ การเสวนาว่าด้วย การไม่เห็นด้วยกับนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานฯ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ลันตา และเกาะตะรุเตา เนื่องจากเป็นอุทยานฯ เกรดเอซึ่งต้องมีการรักษาไว้ เพราะอุทยานฯ ที่เป็นเกาะทางทะเลนั้นมีความเปราะบางทางระบบนิเวศสูงมาก หากมีที่พักอาศัยและมีน้ำเสียไหลจากเกาะลงสู่ทะเลจะส่งผลกระทบต่อแนวปะการัง

ในขณะที่นายชาญณรงค์ เยาวเลิศ สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติยังแสดงความไม่มั่นใจว่ารัฐจะคุมเอกชนได้ โดยยกตัวอย่างกรณีการเปิดน้ำตกที่ล่อหลูในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอู้มผาง จ.ตากว่า ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวนับแสนราย แต่ผู้ประกอบการก็ยังกดดันให้เพิ่มนักท่องเที่ยวอีก ทั้งยังตั้งข้อสงสัยว่าอาจมีเรื่องของการเมืองมาเกี่ยวข้อง เพราะไม่เข้าใจว่าเหตุใดรัฐจึงเลือกนำร่องอุทยานฯ ที่ดี และมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว

หลังจากนั้นทางมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านนโยบายเปิดสัมปทานให้เข้าพื้นที่ป่าโดยระบุว่า จะก่อให้เกิดผลกระทบ ดังนี้

- 1) เป็นการทำลายธรรมชาติอย่างถาวร เนื่องจากการลงทุนในระยะยาว
- 2) อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยเป็นพื้นที่สาธารณะควรต้องมีความเป็นธรรมในการเข้าถึง
- 3) การกระทำดังกล่าวเป็นการเปิดช่องทางให้ภาคธุรกิจเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์

ขณะเดียวกัน นักวิทยาศาสตร์ทางทะเลที่เป็นสมาชิกของสมาคมวิทยาศาสตร์ทางทะเลประมาณ 150 ราย ได้ร่างหนังสือเพื่อขอให้กรมอุทยานแห่งชาติฯ ทบทวนนโยบายการเปิดเอกชนเข้ามาลงทุนในพื้นที่อุทยาน โดยเห็นว่าเป็นการกระทำที่ผิดกับวัตถุประสงค์ของการมีอุทยานแห่งชาติ

แม้จะมีเสียงคัดค้านจากหลายฝ่ายถึงกรณีการเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แต่มีบุคคลบางกลุ่มที่สนับสนุนนโยบายดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่า การเข้ามาเปิดร้านของเอกชนจะไม่ส่งผลกระทบต่อร้านค้าเดิมในพื้นที่เนื่องจากการท่องเที่ยวจะคึกคักเฉพาะฤดูการท่องเที่ยวซึ่งเป็นระยะเวลาแค่ไม่กี่เดือน ดังนั้นเอกชนอาจถอนตัวไปเพราะขายสินค้าได้ไม่นาน

ส่วนทางด้านนายวิรัช สุวรรณปริญญ์ อดีตนายกเทศมนตรีเทศบาลภูกระดึง เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว โดยเฉพาะการขยายโซนบริการที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง เพราะจะช่วยลดความแออัดได้เนื่องจากในช่วงฤดูการท่องเที่ยวจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามถ้าชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการเข้ามาบริหารจัดการของเอกชน ก็ถือว่าไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

เช่นเดียวกับนายอภิชาติ สังขอารี นายกสมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยวที่สนับสนุนนโยบายดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่าจะช่วยยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติเพราะเอกชนมีความคล่องตัว และมีความพร้อมทางด้านการเงิน แต่ก็ยังเตือนให้มีความระมัดระวังในเรื่องของการพิจารณาผู้เข้ามาลงทุนเพื่อไม่ให้เงินทุนเข้ามาครอบงำแต่กำไรจนมองข้ามเรื่องสิ่งแวดล้อม

สำหรับความคืบหน้าการแก้ไขร่าง พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ ทางสำนักนิติกร กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้รับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ แล้ว และตอนนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนการปรับปรุงรายละเอียดขั้นสูงสุดสุดท้ายเพื่อเตรียมเสนอเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ส่วนระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าไปดำเนินกิจการท่องเที่ยวและที่พักอาศัยยังคงใช้ร่างกฎหมายฉบับเดิมซึ่งทางนิติกรจะนำมาปรับแก้ โดยคาดว่าจะเสร็จภายในเดือนกันยายน 2551

ทางด้านคณะกรรมการท่องเที่ยวและการลงทุนดำเนินกิจกรรมในอุทยานแห่งชาตินั้น นายวิจิต วัฒนโกศัย ได้พยายามชี้แจงทำความเข้าใจ และประชาสัมพันธ์ให้ทุกฝ่ายรับทราบเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินนโยบาย หลักการทำงาน และเงื่อนไขต่างๆ โดยยืนยันว่าจะไม่ดำเนินการใดๆ ในเขตต้นน้ำลำธาร พื้นที่ที่มีพืชสัตว์หายาก พื้นที่เสี่ยงทางธรณีวิทยา และพื้นที่เอกลักษณ์ของอุทยานฯ แต่ได้ให้เหตุผลในการผลักดันนโยบายว่า

“สถานการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนไป สมควรจะนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้อย่างชาญฉลาดคุ้มค่าไม่ใช่ว่าเสียหายไปวันๆ ซึ่งตอนนี้มีเอกชนนับ 100 ราย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ต้องการเข้ามาลงทุนรวมไปถึงกลุ่มธุรกิจ โรงแรมมีอาชีพรสใจ เพราะนักท่องเที่ยวมากขึ้นแต่แหล่งรองรับท่องเที่ยวไม่มี และอุทยานก็เป็นหนึ่งในสถานที่ที่จะมาเที่ยวพักผ่อน ดำน้ำ ดูปะการัง เดินป่าศึกษาพันธุ์ไม้ สัตว์ป่า เพราะไม่อย่างนั้น

นักท่องเที่ยวก็นอนนอนเกิด นอนที่กทม. ไปดูโคโยตีดีกว่า ทำให้เอกชนอยากจะเข้ามาเทคโอเวอร์ มาช่วยบริหารจัดการให้”⁴⁷

ส่วนแผนแม่บทอุทยานแห่งชาตินั้นได้จัดทำเสร็จไปกว่า 30 แห่งจาก 148 แห่งแล้ว ต่อมานางอนงค์วรรณได้ออกมาชี้แจง หลังจากเกิดกระแสข่าวเรื่องความคืบหน้าในการดำเนินงาน และกระแสวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายต่างๆ ว่า เรื่องนี้ยังไม่ได้เริ่มดำเนินการใดๆ โดยยังอยู่ระหว่างการศึกษารายละเอียดเงื่อนไข ซึ่งนายวิจิตเองก็ออกมาชี้แจงในลักษณะเดียวกันว่ายังไม่มีมีการดำเนินนโยบายมาถึงขั้นตอนการนำเสนอแผนก่อสร้างที่พักในอุทยานฯ และจากกรณีที่มาคมวิทาศาสตร์ทางทะเลเตรียมทำหนังสือถึงกรมอุทยานแห่งชาตินั้น นายวิจิตต้องการให้ทางสมาคมได้อ่านเอกสารและศึกษาข้อมูลก่อน แต่อย่างไรก็ตามกรมอุทยานแห่งชาติยินดีรับฟังและยินดีทำประชาคมติ

ระหว่างที่ขั้นตอนการศึกษาโครงการกำลังดำเนินไป เสียงคัดค้านวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายต่างๆ ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการวิพากษ์วิจารณ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต โดยมีการตั้งกระทู้ “ซูมทั้ง 10 อุทยาน” ในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม ห้องบลูฟลาเนต ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม – กันยายน 2551 พบว่ามีผู้แสดงความคิดเห็นถึง 1,000 ราย อีกทั้งสมาชิกยังได้จัดทำหนังสือคัดค้านแผนนำเอกชนเข้ามาบริหารพื้นที่อุทยานแห่งชาติอีกด้วย นอกจากนี้ในงานไทยเที่ยวไทยซึ่งจัดขึ้นที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ สมาชิกห้องบลูฟลาเนตร่วมกับชมรมคนรักเกาะสุรินทร์ได้เปิดบูธให้สมาชิกรับบัตรประชาชนมายื่นลงนามคัดค้านแผนการนำเอกชนเข้ามาบริหารพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

จากนั้นนายศักดิ์อนันต์ ปลาทอง อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้เปิดเผยให้เห็นถึงความไม่ชอบมาพากลในการแก้ไข พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ โดยในวันที่มูลนิธิสืบ นาคะเสถียรจัดเวทีสัมมนาเมื่อช่วงเดือนกรกฎาคม 2551 นั้น กองนิติการกรมอุทยานแห่งชาติได้ชี้แจงว่า มีการแก้ไขเนื้อหาในมาตราที่นักวิชาการและนักอนุรักษ์เป็นห่วง โดยเฉพาะการแบ่งโซนบริการ แต่เมื่อขอดูกลับอ้างว่าคอมพิวเตอร์เสีย ทั้งนี้ยังมีการเลียงมาตรา 16 ที่ “ห้ามบุคคลครอบครองที่ดิน ก่อสร้างหรือแผ้วถางป่า รวมทั้งทำให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมสภาพแก่ไม้ หรือแก่ดิน หิน กรวด หรือทรายในเขตอุทยานแห่งชาติ”⁴⁸ โดยเลียงให้เป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่เนื่องจากการสร้างที่พักอาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

ทางด้านนายนิธิต ขำนุรักษ์ ส.ส.พัทลุง และคณะทำงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพรรคประชาธิปัตย์ได้คัดค้านนโยบายดังกล่าวเช่นกัน โดยให้เหตุผลว่า กรมอุทยานแห่งชาติมีหน้าที่ปกป้องดูแลทรัพยากรทางธรรมชาติ ดังนั้นการสนับสนุนให้เอกชนเข้ามาบริหารจัดการพื้นที่อุทยานฯ นั้นถือเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ทั้งยังได้เล็งถึงวิธีการพยายามนำเอกชนเข้าไปทำธุรกิจในเขตอุทยานฯ ใน

⁴⁷ กรุงเทพฯธุรกิจ, 5 กันยายน 2551

⁴⁸ กรุงเทพฯธุรกิจ, 9 กันยายน 2551

สมัยก่อนว่า นักการเมืองจะส่งคนเข้าไปแผ้วถางทำลายป่าเพื่อให้กลายเป็นป่าเสื่อมโทรม จากนั้นก็จะให้เอกชนเข้าไปทำรีสอร์ทหรือร้านอาหาร โดยอ้างว่าพื้นที่เหล่านั้นไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์

อุทยานแห่งชาติตะรุเตาก็คือเป็นหนึ่งในหลายๆ พื้นที่ที่ปัจจุบันมีเอกชนเข้ามาลงทุนประกอบธุรกิจเป็นจำนวนมาก โดยนายณัฐพล รัตนพันธ์ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา เปิดเผยว่า บริเวณเกาะหลีเป๊ะมีเอกชนกว่า 60% เข้าไปครอบครองทำรีสอร์ทและที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวมาเป็นเวลานานแล้ว ในขณะนี้เอกชนก็ได้มีการพัฒนาที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกทางน้ำ เรือท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ส่วนในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตาก็สร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เส้นทางธรรมชาติพร้อมทั้งปรับปรุง และเพิ่มห้องน้ำ บ้านพักที่มีอยู่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เพียง 70 – 80 คน ถือว่าเป็นการจำกัดนักท่องเที่ยวในระดับหนึ่ง และทางอุทยานฯ เองก็เน้นการเที่ยวแบบไป - กลับ หรือให้นักท่องเที่ยวพักบนเกาะหลีเป๊ะ หรือบนฝั่งแทน

การที่มีเอกชนเข้ามาลงทุนทำธุรกิจบนเกาะหลีเป๊ะเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดความแออัดในพื้นที่และส่งผลกระทบต่อแนวปะการัง จากการที่น้ำปูนที่ใช้ในการก่อสร้างซึมลงในทราย อีกทั้งยังมีน้ำเสียและเรือที่เดินทางเข้าออกที่จะไปกระทบกับแนวปะการังรอบเกาะ แม้ว่าจะได้พยายามอธิบายปัญหาและขอความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาแล้ว แต่พบว่าเอกชนไม่ค่อยรับฟัง

ส่วนกรณีกระแสข่าวเรื่องการลงพื้นที่ของเอกชนบนเกาะบริวารของตะรุเตานั้น นายณัฐพล เปิดเผยว่า มีผู้ประกอบการโรงแรมระดับ 6 ดาวจำนวน 2 รายลงมาดูพื้นที่จริง แต่ไม่มีการติดต่อกลับมาสำหรับเรื่องนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่นั้น นายณัฐพลให้ความเห็นว่าสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบไป - กลับมากกว่าการสร้างที่พักบนเกาะเนื่องจากยากต่อการดูแลและแก้ปัญหา

ต้นเดือนกันยายน 2551 ได้เกิดปัญหาการลงทุลงพื้นที่พักของเอกชนบนเกาะอาดัง เขตอุทยานฯ หมู่เกาะตะรุเตา เนื่องจากกรมธนารักษ์สตูลได้นำพื้นที่จำนวน 5 ไร่ 11 ตารางวาไปให้เอกชนประมูลเช่าพื้นที่เพื่อสร้างที่พักลักษณะเป็นบังกะโลชั้นเดียว ซึ่งมีนายทุนท้องถิ่นชื่อดังและอดีตรัฐมนตรีจากพรรคชาติไทยเข้าร่วมทุน โดยมีการเช่าพื้นที่กับกรมธนารักษ์เป็นเวลา 25 ปี ในราคาเพียง 5 ล้านบาท และผู้ประกอบการยังไม่ต้องทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (อีไอเอ) เนื่องจากไม่เข้าข่ายประเภทโครงการที่ต้องทำอีไอเอตามข้อกำหนดของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการก่อสร้างก็ได้คืบหน้าไปกว่า 70% แล้ว

สำหรับเรื่องนี้ กรมธนารักษ์สตูลได้นำที่ดินราชพัสดุบนเกาะอาดังมาเตรียมเปิดประมูลให้เอกชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 แต่กรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้คัดค้านมาตลอด เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวประกาศเป็นพื้นที่อุทยานตั้งแต่ พ.ศ. 2517 โดยมีพระราชกฤษฎีกาให้หมู่เกาะตะรุเตาและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอุทยานแห่งชาติ ตะรุเตา รวมเกาะเล็กเกาะน้อยทั้งหมด 51 เกาะ มีพื้นที่ทั้งหมด 1,490 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่น้ำออกเสีย 3 ส่วน ตั้งในท้องที่หมู่ 7 ต.เกาะสาหร่าย อ.เมืองสตูล แต่การออกพระราชกฤษฎีกาคครั้งนั้นได้ทับที่ดินราชพัสดุของกรมธนารักษ์ 2 แปลง 2 เกาะ ด้วยกัน คือ เกาะตะรุเตา 1 แปลงที่อ่าวตะโละ

อุดัง และที่เกาะอาดัง 1 แปลงบริเวณอ่าวตะโละน้ำ โดยก่อนหน้าที่จะได้รับการประกาศให้เป็นเขตอุทยานฯ มีชาวบ้านอาศัยอยู่ 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่อาศัยบนเกาะตะรุเตา มีจำนวนประมาณ 1,000-1,500 คน โดยทั้งหมดไม่มีเอกสารสิทธิ ทำให้หลังจากประกาศเขตอุทยานได้ 1 ปี รัฐได้จ่ายค่าเวนคืนชาวบ้านให้ออกจากเกาะตะรุเตาทั้งหมด ส่วนชาวบ้านกลุ่มที่ 2 คือ ชาวเลซึ่งอาศัยอยู่บนเกาะอาดัง เกาะราวี และเกาะหลีเป๊ะ โดยมีเพียงที่ดินบางส่วนบนเกาะหลีเป๊ะที่มีเอกสารสิทธิ น.ส.3 กับ ส.ค.1 ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงผลักดันให้ชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่อุทยานฯ ที่ไม่มีเอกสารสิทธิไปอาศัยบนเกาะหลีเป๊ะทั้งหมด

แต่รัฐกลับเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาลงทุนในเขตอุทยานฯ ซึ่งพื้นที่เป็นข้อพิพาทดังกล่าวเป็นเขตอนุรักษ์ ไม่ใช่จุดบริการนักท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นจุดตั้งหน่วยพิทักษ์เพื่อดูแลนักท่องเที่ยวที่จะขึ้นไปชมน้ำตก และจากปัญหาที่ผ่านมาได้ส่งผลให้อุทยานฯ สูญเสียป่าไปกว่า 4 ไร่ อีกทั้งการก่อสร้างอาจส่งผลกระทบต่อแนวปะการังน้ำตื้นบริเวณรอบเกาะอาดัง และยังมีกระแสข่าวว่ามีนายทุนจากภูเก็ตลงไปซื้อพื้นที่ที่เกาะราวีแล้วเช่นกัน

ในส่วนของการแก้ไขปัญหา เรืองราวได้เข้าสู่ขั้นตอนการตีความของกฤษฎีกา เนื่องจากกฎหมายการใช้ดินซ้อนทับกันอยู่ ส่วนทางด้านกรมอุทยานแห่งชาติ ได้มีคำสั่งให้ส่งรายละเอียดมาที่กรมอุทยานแห่งชาติ และให้ทุกอุทยานฯ ตรวจสอบปัญหาพื้นที่ทับซ้อนที่ไม่สามารถหาข้อสรุปได้ รวมทั้งมอบหน้าที่ให้ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติส่งคนลงไปตรวจสอบพื้นที่อย่างเร่งด่วน ส่วนกรณีที่มีนักการเมืองเกี่ยวข้อง นางอนงค์วรรณธิปไตยรับปากว่าจะเชิญผู้ที่มีรายชื่อมาตรวจสอบข้อเท็จจริง และหากพบว่ามีผิดก็ต้องว่ากันไปตามกฎหมาย

สำหรับปัญหาเรื่องนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานฯ นั้น นายไพศาล กุวลย์รัตน์ รักษาการอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ ชี้แจงว่า นโยบายที่ต้องรับผิดชอบ คือ เร่งรัดประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จัดทำแผนแม่บทอุทยานฯ และจำแนกพื้นที่ทับซ้อนเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับนโยบายการเปิดเอกชนเช่าพื้นที่

ในส่วนความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านนั้น กลุ่มรักษ์อุทยานฯ นำโดยนางสาว เวทีดา พงษ์พานิช นายนิพัทธ์พงษ์ ชวนชื่น และตัวแทนอีก 15 คน จากสมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร สมาชิกเว็บไซต์พันทิป ชมรมคนรักเกาะสุรินทร์ และชมรมนักดำน้ำได้ยื่นหนังสือคัดค้าน พร้อมรายชื่อผู้ไม่เห็นด้วยจำนวน 4,491 คน ต่อนางอนงค์วรรณ ที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2551 เพื่อคัดค้านนโยบายดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่านโยบายดังกล่าว อาจสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน อีกทั้งยังขอให้มีการทำประชาพิจารณา รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และให้เอกชนลงทุนรอบพื้นที่อุทยานฯ แทนการลงทุนในพื้นที่ นอกจากนี้รัฐควรให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เพื่อพัฒนาความสามารถในการบริหารงานท่องเที่ยวแทนที่การให้เอกชนเข้ามาดูแล เพราะรัฐมีศักยภาพที่ดีที่จะพัฒนาได้เห็นได้จากตัวอย่างอุทยานฯ ที่ติดอันดับต้นๆ อีกทั้งควรเอาจริงเอจังกับมาตรการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เคยประกาศใช้ไปก่อนหน้านี้ เพราะการให้เอกชนมาลงทุนเพื่อเพิ่มนักท่องเที่ยวจะส่งผลกับผลกระทบต่อระบบ

นิเวศ ในการนี้ นายศักดิ์สิทธิ์ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับหนังสือแทนนางอนงค์วรรณ พร้อมยืนยันว่านโยบายดังกล่าวเป็นเพียงแค่แนวคิด และการศึกษาความเป็นไปได้เท่านั้น

ทางด้านนายผ่อง เล็ง อธิบดีอธิบดีกรมป่าไม้ผู้ก่อตั้งอุทยานแห่งชาติ เตือนสติผู้ที่มีแนวคิดเปิดเข้าอุทยานแห่งชาติว่าให้คิดถึงเจ้าหน้าที่ที่เสียสละชีวิตเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ รวมทั้งให้เหตุผลการคัดค้านว่า นโยบายดังกล่าวเป็นเรือละเอียดอ่อนและเสี่ยงมาก เพราะสัมปทานแค่ 20 ปี ป่าก็หมด นอกจากนี้ในอดีต การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เคยขึ้นไปบริหารอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ทั้งโรงแรมและสนามกอล์ฟ แต่สุดท้ายกลับต้องพยายามนำสิ่งเหล่านี้ออกไป โดยในประเด็นนี้ ดร.ธรณ์ รองคณบดีคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ยกตัวอย่างถึงผลเสียจากการลงทุนของเอกชนว่า โรงแรมที่สร้างรอบเขตอุทยานแห่งชาติสิรินาถ เคยปล่อยน้ำเสียลงทะเลจนปะการังเสื่อมโทรม แต่กรมอุทยานแห่งชาติฯ ไม่สามารถทำอะไรได้ หรือแม้แต่ในต่างประเทศที่เกาะสิปาตัน มาเลเซียยังต้องนำรีสอร์ท 6 แห่งออกจากพื้นที่เพราะทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเสียหาย

สำหรับความเคลื่อนไหวภายในกรมอุทยานแห่งชาติฯ พบว่า มีการส่งโยกย้ายตำแหน่งโดย นายจักรกฤษ วิศิษฐ์พาณิชย์ ผู้อำนวยการสำนักอุทยานแห่งชาติ ถูกย้ายไปประจำที่สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ แทนนายประยุทธ หล่อสุวรรณศิริ ผู้อำนวยการสำนักฟื้นฟู ทั้งนี้ นายจักรกฤษเพิ่งย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกรมอุทยานแห่งชาติฯ ได้เพียงเดือนเดียว โดยมีการตั้งข้อสังเกตว่านายจักรกฤษถูกโยกย้าย เนื่องจากไปสนับสนุนนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานฯ

และจากปัญหาการคัดค้านนโยบายที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ นางอนงค์วรรณ เตรียมจัดเวทีรับฟังความเห็นในวันที่ 24 กันยายน 2551 ที่ห้องประชุมกรมอุทยานแห่งชาติฯ โดยนางอนงค์วรรณเข้าร่วมเปิดงาน มีการชี้แจงให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นจากหลายฝ่าย เช่น รองอธิบดีกรมอุทยานฯ นักวิชาการด้านการจัดการอุทยานฯ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว เลขาธิการมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร ผู้อำนวยการกองนิติการ กรมอุทยานฯ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การพัฒนาเอกชน และประชาชนทั่วไป

อย่างไรก็ตามแม้ว่าทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะออกมายืนยันว่านโยบายดังกล่าวเป็นเพียงแค่แนวคิดและการศึกษาความเป็นไปได้ พร้อมเตรียมเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน แต่จากการตรวจสอบเอกสารการประชุมคณะกรรมการอำนวยการด้านการส่งเสริมให้เอกชนเข้าร่วมบริการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2551 พบว่ามีการนำเสนอการขออนุญาตเข้าพื้นที่อ่างแม่และ เขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา โดยบริษัทบ้านปูละคร (2550) จำกัด ซึ่งได้เสนอแผนวิเคราะห์การลงทุนพัฒนาโรงแรมระดับ 5 ดาวจำนวน 140 ห้อง แต่ที่ประชุมเห็นว่าเอกสารยังไม่ครบถ้วนตามระเบียบว่าด้วยการอนุญาต พ.ศ.2547 จึงให้นำเรื่องกลับไปพิจารณาและนำมาเสนออีกครั้ง

แม้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะยืนยันว่านโยบายดังกล่าวเป็นเพียงแค่แนวคิด แต่ในระดับพื้นที่กลับมีการสำรวจพื้นที่และสรุปรายชื่ออุทยานฯ 7 แห่ง ที่พร้อมเปิดให้เอกชนเช่าพื้นที่ ดังนี้⁴⁹

- 1) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จ.พังงา 2 แห่ง คือ เกาะตาชัย เนื้อที่ 45 ไร่ บริเวณอ่าววงช้าง เกาะแปด พื้นที่ 40 ไร่
- 2) อุทยานแห่งชาติสิรินาถ จ.ภูเก็ต 3 แห่ง คือ บริเวณท่าฉัตรไชย หาดลาอัน เนื้อที่ 70 ไร่ บริเวณหัวแหลมอ่าวปอ เนื้อที่ 30 ไร่
- 3) อุทยานแห่งชาติเขาลำปี - หาดท้ายเหมือง จ.พังงา มี 2 แห่งคือ บริเวณพื้นที่ตั้งหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ลป. 3 (ปาง) และบริเวณข้างเคียง และบริเวณพื้นที่ตั้งหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ลป. 3 (ปาง) ต่อเนื่องไปทางทิศเหนือ
- 4) อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตนธารา - หมู่เกาะพีพี จ.กระบี่ มี 4 แห่งคือ บริเวณหาดนพรัตนธารา เนื้อที่ 5 ไร่ บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ 2 (สุสานหอย) เนื้อที่ 12 ไร่ บริเวณที่ราบเกาะปอดะใน เนื้อที่ 70 ไร่ และบริเวณอ่าวตันไทร เกาะพีพีดอน เนื้อที่ 40 ไร่
- 5) อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จ.ตรัง รวมพื้นที่ 7 แห่งรวมเนื้อที่ทั้งหมด 1,910 ไร่ ได้แก่ บริเวณที่ทำการอุทยาน (หาดขวงหลวง) เนื้อที่ 809 ไร่ บริเวณหาดยาว เนื้อที่ 440 ไร่ บริเวณเกาะกระดาน เนื้อที่ 118 ไร่ บริเวณหาดหยงหลิน เนื้อที่ 53 ไร่ บริเวณหาดขวงหลวง (เพิ่มเติม) เนื้อที่ 179 ไร่ บริเวณหาดสั้น เนื้อที่ 162 ไร่ และบริเวณเกาะมุกด์เนื้อที่ 149 ไร่
- 6) อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จ.กระบี่ 2 แห่งคือ พื้นที่ตั้งอุทยานแห่งชาติ 1 (เกาะรอก) เนื้อที่ 336 ไร่ บริเวณชายหาดอ่าวไม้ไผ่ ใกล้จุดที่ทำการอุทยานฯ ลันตา เนื้อที่ 26 ไร่ และ
- 7) อุทยานแห่งชาติตะรุเตา จ.สตูล 4 จุด คือ บริเวณอ่าวจาก เกาะตะรุเตา เนื้อที่ 80 ไร่ อ่าวเกาะและ เกาะตะรุเตา เนื้อที่ 40 ไร่ บริเวณอ่าวราชา เกาะราวี เนื้อที่ 30 ไร่ และบริเวณอ่าวตะโล๊ะปะเหลียน เกาะราวี เนื้อที่ 60 ไร่

ประเด็นเรื่องอุทยานฯ ทั้ง 7 แห่งนี้ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้เข้าร่วมพูดคุยในเวทีสาธารณะที่จัดโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2551 ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เพราะอุทยานฯ เหล่านี้เป็นอุทยานฯ เกรดเอ ควรมีการอนุรักษ์มากกว่าการลงทุนทำธุรกิจท่องเที่ยว และการให้เอกชนเข้าไปพัฒนาอาจทำให้ทรัพยากรถูกทำลาย รวมทั้งราคาการเข้าใช้บริการด้านการท่องเที่ยวสูงขึ้นจนคนทั่วไปไม่สามารถจ่ายค่าบริการได้

นอกจากนี้ นายศักดิ์อนันต์ อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในฐานะผู้จัดทำแผนแม่บทพื้นที่มรดกอาเซียนครอบคลุมอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน-สุรินทร์ และพังงาระหว่าง พ.ศ. 2550-2559 ยืนยันว่าแผนแม่บทดังกล่าวระบุไว้ชัดเจนว่า

⁴⁹ กรุงเทพธุรกิจ, 23 กันยายน 2551

“เขตบริการของเกาะตาชัยทำได้แค่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สำหรับช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่มาดำน้ำกับเรือ *live aboard* รวมทั้งการป้องกันเรือประมง โดยเขตบริการที่กำหนด ถ้าจะมีนักท่องเที่ยวมานอนก็แค่กางเต็นท์ และจำกัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีเพียงห้องน้ำ กับที่พักเจ้าหน้าที่เท่านั้น ส่วนที่อ่าววงช้างของเกาะแปดก็เป็นเพียงพื้นที่สำรอง ในกรณีที่หาหน้าเกาะสี่กับอ่าวเกือก เกาะแปด มีนักท่องเที่ยวมากเกินไปในช่วง *high season* ก็จะให้นักท่องเที่ยวบางส่วนมากางเต็นท์นอน”⁵⁰

นอกจากนี้ ดร. นิพนธ์ พงศ์สุวรรณ จากสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ยังระบุว่า 2 พื้นที่ดังกล่าวไม่ควรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นแนวปะการังที่มีรูปแบบเอกลักษณ์หายาก อย่างไรก็ตาม นางอนงค์วรรณกลับปฏิเสธถึงเรื่องการกำหนดเขตบริการในอุทยานฯ7 แห่งอย่างชัดเจนว่า

“เรื่องนี้ไม่เป็นความจริง ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่าจะเปิดให้เอกชนเข้ามาลงทุนในอุทยานแห่งชาติได้หรือไม่ โดยที่ผ่านมามีเพียงแนวคิดจากคนกลุ่มหนึ่งที่อยากให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ แต่ยังไม่มีการสรุปหรือทำอะไรทั้งสิ้น”

ทั้งนี้นายวิจิต ได้ยืนยันว่าหลักการสำคัญของนโยบายคือ ต้องคุ้มครองดูแลรักษาป่าเป็นชีวิตจิตใจ 80% รองลงมาคือเรื่องการศึกษาวิจัย และสุดท้ายคือ ด้านนันทนาการ นอกจากนี้ยังเตรียมเปิดรับฟังความเห็นให้ครบถ้วนทุกภาคในประเทศไทย

แต่ยังไม่ทันได้รับฟังความเห็นจากประชาชนทั่วทุกภาค ก็มีเหตุให้ต้องยุตินโยบายไปเนื่องจากเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2551 นายอุภัย วายุพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติได้เข้ารับตำแหน่งอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ เป็นวันแรก ได้ยืนยันอย่างชัดเจนว่าแนวคิดเรื่องการเปิดให้เอกชนลงทุนในโซนบริการของอุทยานแห่งชาติจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

“เรื่องนี้ให้พับโครงการไปเลย ถึงแม้จะมีระเบียบให้อำนาจกับอธิบดี แต่ก็ไม่ได้บังคับว่าให้ต้องทำ เรื่องนี้ยอมรับว่าเคยเป็นแนวคิดของคนกลุ่มหนึ่ง แต่เมื่อผมมารับตำแหน่งตรงนี้แล้วก็ประกาศให้ทราบว่าจะไม่ดำเนินการอะไรที่สวนกระแสสังคมอย่างแน่นอน”

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2551 นายไพศาล ซึ่งเกษียณอายุราชการจากตำแหน่งรักษาการอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯไปแล้ว ได้มีคำสั่งโยกย้ายข้าราชการระดับหัวหน้าอุทยานฯ และผู้อำนวยการสำนักกรม 16 ตำแหน่ง โดยในจำนวนนี้มีหัวหน้าอุทยานแห่งชาติตะรุเตารวมอยู่ด้วย และจากการสั่งย้ายทำให้มีการร้องเรียนถึงความเป็นธรรมเนื่องจากนายไพศาลเกษียณอายุราชการไปแล้ว

⁵⁰ กรุงเทพธุรกิจ, 26 กันยายน 2551

ความไม่ชอบมาพากลในการส่งย้ายข้าราชการอุทยานฯยังไม่หมดเพียงเท่านี้ โดยในส่วนของ การโยกย้ายนายเฉลิม วานิชสมบัติ อดีตอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ เมื่อช่วงเดือนสิงหาคม นั้น แหล่งข่าวจากกรมอุทยานฯเปิดเผยว่า นักการเมืองพยายามเปิดเช่าพื้นที่อุทยานจริงโดยมีการโยกย้าย นายวิจิต จาครองอธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมาเป็นรองอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ และ ประธานคณะอำนวยการเพื่อผลักดันแนวคิดนี้ แต่นายเฉลิมศักดิ์ไม่เห็นด้วย และถูกบีบให้เซ็นแต่งตั้ง คณะทำงานนี้ขึ้นมาหลังจากนั้นก็ถูกย้ายตำแหน่ง

แม้ว่านโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติจะถูกระงับไปแล้ว แต่กระบวนการแก้ไข พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ยังคงดำเนินต่อไป โดยนายมนู ทองศรี ผู้อำนวยการกองนิติการ กรม อุทยานแห่งชาติฯ ยืนยันว่าไม่มีการปรับแก้กฎหมายเพื่อเอื้อให้เอกชนเข้ามาลงทุนในเขตอุทยานได้ง่าย ขึ้น แต่เป็นการปรับให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญมาตรา 66 เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ในส่วนของระเบียบกรมอุทยานฯ พ.ศ. 2547 กลุ่มนักอนุรักษ์และประชาชนทั่วไปได้ รวมตัวกันภายใต้ชื่อ “เครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม” โดยจะทำการเผยแพร่ข้อมูลให้คนทั่วไปรับรู้ถึงข้อ ขัดแย้งทางตัวบทกฎหมายระหว่าง พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติและระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ อีกทั้งยัง เตรียมยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การส่งระงับนโยบายเปิดเช่าอุทยานฯ ได้ส่งผลต่อเอกชน โดยบริษัทบ้านปูละคร ยุติโครงการลงทุนก่อสร้างโรงแรมที่อ่าวมะแฉะและที่อุทยานแห่งชาติตะรุเตา หลังจากยื่นข้อเสนอขอเช่า พื้นที่บริการ เมื่อเดือนสิงหาคม 2551 อีกทั้งยังไม่ขอลงทุนทำธุรกิจในเขตอุทยานฯไม่ว่าในอนาคต กฎหมายจะอนุญาตหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากเกรงว่าจะมีปัญหาตามมาจากแรงต้านของประชาชน และไม่ มั่นใจว่าจะได้ผลตอบแทนคุ้มกับที่ลงทุนไปหรือไม่

ทางด้านนางอนงค์วรรณ หลังจากนโยบายเรื่องการเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติปิดฉาก ลง นางอนงค์วรรณก็ได้ริเริ่มโครงการใหม่ ซึ่งมีแนวทางตรงข้ามกับนโยบายเดิมอย่างสิ้นเชิง นั่นก็คือ “โครงการอุทยานสีเขียว” ซึ่งเป็นการสร้างอุทยานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีความปลอดภัยกับ นักท่องเที่ยว โดยมีการตั้งคณะทำงานให้นายวิสูตร สมนึก รองอธิบดีกรมอุทยานฯเป็นประธานร่วมกับ กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ฯลฯ มีมาตรการสำคัญ คือ ประชาสัมพันธ์ให้ นักท่องเที่ยวทราบถึงการปฏิบัติตัว การรักษาสิ่งแวดล้อม การประหยัดพลังงานและการเข้มงวดกับ ระเบียบข้อบังคับ ซึ่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้ตอบรับโครงการดังกล่าว โดยดำเนินมาตรการ ลดปริมาณขยะในเขตอุทยานฯ

แม้ว่าโครงการอุทยานสีเขียวเป็นโครงการที่ส่งผลดีต่อทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่หลายฝ่ายยังคงเกิดข้อกังขาว่า โครงการดังกล่าวถูกคิดขึ้นมาเพื่อต้องการกลบกระแสเรื่องนโยบายเช่า อุทยานฯ โดยขอให้เรื่องเงียบลงแล้วค่อยหาทางผลักดันนโยบายเดิมอีกครั้งหรือไม่ สำหรับโครงการสี

เชียนี้พบว่า เคยมีการดำเนินการไปบ้างแล้ว เช่น การควบคุมถุงพลาสติก ควบคุมขยะ การใช้วัสดุรีไซเคิล แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จในทางปฏิบัติ

จากนั้นกรุงเทพมหานครได้นำเสนอความคืบหน้ากรณีอาคารอีสอร์ต ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีคำวินิจฉัยแล้วว่า

“เนื่องจากกฎหมาย 2 ฉบับมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือกรมธนารักษ์มีอำนาจหน้าที่ในการจัดหาประโยชน์ในที่ราชพัสดุ แต่เมื่อที่ดินที่ราชพัสดุตั้งอยู่ในเขตอุทยานตะรุเตา ซึ่งประกาศเป็นอุทยานเมื่อปี 2517 แล้วกรมอุทยานฯ มีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองดูแลไม่ให้มีการกระทำการใดๆ ที่ขัดต่อมาตรา 16 และ 17 ของ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ 2504 ดังนั้นกรมธนารักษ์ต้องขอความเห็นชอบจากอุทยานก่อนถึงจะดำเนินการได้ แต่กรณีเกาะอาดัง กรมธนารักษ์ไม่ได้ขออนุญาต และอุทยานฯ ก็คัดค้านมาตลอด ส่วนประเด็นที่ 2 กรณีที่กรมธนารักษ์นำที่ราชพัสดุในเขตอุทยานแห่งชาติเปิดให้เอกชนประมูลก่อสร้างอีสอร์ตซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์และฝ่าฝืนมาตรา 16 หลายประเด็น ดังนั้นกรมอุทยานฯ จึงมีอำนาจใช้มาตรา 21 และ มาตรา 22 ให้ประกาศรื้อถอนสิ่งก่อสร้างออกจากพื้นที่ได้ ดังนั้นกรมอุทยานฯ จึงจะดำเนินการตามคำวินิจฉัยของคณะ กรรมการกฤษฎีกาทันที ซึ่งขณะนี้ได้สั่งการให้ทางผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 5 เตรียมไปแจ้งความฟ้องร้องกล่าวโทษ และไปดำเนินการจับกุม และรื้อถอนอีสอร์ตตามขั้นตอนต่อไป”⁵¹

โดยผู้ประกอบการสามารถยื่นอุทธรณ์ได้ภายใน 30 วัน หากไม่ยื่นอุทธรณ์ กรมอุทยานแห่งชาติฯ จะประกาศรื้อถอนโดยให้ผู้ก่อสร้างรื้อถอนภายใน 30 วันหลังจากหัวหน้าอุทยานฯ ประกาศรื้อถอน ถ้าหลังจาก 45 วันไปแล้วยังไม่มีการรื้อถอนอุทยานฯ สามารถดำเนินการรื้อถอนเองได้ แต่ทางด้านนายโกเล้ง เจ้าของอีสอร์ตยังไม่ขอยื่นอุทธรณ์ เนื่องจากยังไม่ได้รับหนังสือชี้แจงอย่างเป็นทางการ

สำหรับรายละเอียดการก่อสร้างและผลกระทบนั้น นายณัฐพล รัตนพันธุ์ รักษาการหัวหน้าอุทยานแห่งชาติตะรุเตาเปิดเผยว่า อีสอร์ตแห่งนี้มีอาคารห้องพัก 25 หลัง 50 ห้อง อาคารสำนักงาน เรือนพักคนงาน ห้องอาหาร ห้องครัว อาคารสปา อาคารโรงผลิตไฟฟ้า และอ่างเก็บน้ำ โดยมีการประกาศให้จองห้องพักผ่านเว็บไซต์แล้ว อย่างไรก็ตามการก่อสร้างได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีเศษอิฐและเศษไม้ตกหล่นในทะเลขณะขนส่งวัสดุก่อสร้างทางเรือ อีกทั้งยังมีการต่อท่อขนาน้ำจากน้ำตกโจรสลัดมาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตอีกด้วย

จากปัญหาคณะกรณีสอร์ตที่เกิดขึ้น ไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออีสอร์ตเพียงผู้เดียว แต่ยังส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่าง 2 หน่วยงาน คือ กรมอุทยานแห่งชาติและกรมธนารักษ์ (ราชพัสดุจังหวัดสตูล) เนื่องจากทั้งสองหน่วยงานถือกฎหมายคนละฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับก็ให้สิทธิความรับผิดชอบในพื้นที่

⁵¹ กรุงเทพมหานคร, 22 ตุลาคม 2551

ดังกล่าว โดยกรมอุทยานฯก็ต้องการอนุรักษ์พื้นที่ ส่วนกรมธนารักษ์ก็มีหน้าที่ใช้พื้นที่ราชพัสดุให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นทางออกสำหรับปัญหานี้คือ ทั้งสองหน่วยงานจะต้องเจรจาตกลงกันเพื่อหาทางออกหากเอกชนฟ้องเรียกค่าเสียหาย หรือจะอนุญาตให้เอกชนดำเนินการต่อไปภายใต้เงื่อนไขใหม่

อย่างไรก็ตามนายอุภัย เห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการเจรจาเพราะกฤษฎีกาตีความออกมาแล้วก็ต้องว่าไปตามกฎหมาย พร้อมให้ความเห็นว่าเอกชนมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหาย เพราะมีการดำเนินการขอเช่าถูกต้องตามระเบียบ แต่กรมธนารักษ์ต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบ และยืนยันว่าจะไม่มีการโอนรีสอร์ทมาเป็นของอุทยานฯเพื่อนำไปให้เอกชนเช่าต่ออย่างเด็ดขาด เนื่องจากนิติกรกรมอุทยานฯยืนยันว่าทำไม่ได้ เพราะต้องยึดถือกฎหมายอุทยานฯและคำวินิจฉัยของกฤษฎีกาเป็นหลัก

ต่อมานายณัฐพล ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ตามแผนแม่บทอุทยานแห่งชาติตะรุเตาว่า ได้มีการแบ่งเขตการจัดการออกเป็นเขตต่างๆ เช่น เขตบริการ เขตกันชน และเขตพักผ่อนและศึกษาหาความรู้ ซึ่งในส่วนของเขตบริการนั้นกำหนดให้เฉพาะบริเวณแหลมสนเป็นเขตบริการ แต่เนื่องจากอาตังรีสอร์ทไม่ได้ดำเนินการทำให้กรมอุทยานฯคัดค้านการเปิดประมูลเช่าที่มาโดยตลอด และจากการตรวจสอบสัญญาเช่าระหว่างกรมธนารักษ์กับบริษัทอาตังรีสอร์ทพบว่า มีการทำสัญญาที่เรียกว่า “สัญญาก่อสร้างอาคารยกกรรมสิทธิ์ให้กระทรวงการคลัง” เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2550 โดยมีนายขวัญชัย วงศ์นิติกร อดีต ผวจ.สตูล ในฐานะผู้รับมอบอำนาจตามคำสั่งกรมธนารักษ์ที่ 259/2549 ลว. 1 พ.ค. 2549 และนางปริศนา อรุณเวชกุล กรรมการผู้จัดการซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานหอการค้าจังหวัดสตูล เป็นผู้ทำสัญญาเช่าใช้ที่ดินพื้นที่ราชพัสดุ แปลงหมายเลข สต. 35 จำนวน 5 ไร่ 11 ตารางวา เป็นระยะเวลา 25 ปี วงเงิน 5,299,999 บาท โดยสัญญาได้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับประเภทและจำนวนสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งพื้นที่ใช้สอย

จากกรณีขอพิพาทเรื่องการเช่าพื้นจนเป็นเหตุให้อาตังรีสอร์ทถูกสั่งฟ้องนั้น นายกสมาคมท่องเที่ยวจังหวัดสตูลเห็นว่าเป็นเรื่องไม่ยุติธรรม เพราะการที่เอกชนได้เซ็นสัญญาและก่อสร้างจนเกือบเสร็จ แล้วทางรัฐก็มาตัดสินว่าเอกชนมีความผิด หน่วยงานรัฐควรหาทางแก้ไข เพราะอาจส่งผลกระทบต่อการลงทุนของเอกชนในเขตพื้นที่รัฐทั้งในจังหวัดสตูลและในระดับประเทศ

ทางด้านนายสยมพร ลิ้มไทย ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล กล่าวถึงความเป็นมาของการเช่าที่บนเกาะอาตังว่า ในปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลได้ทำการสำรวจที่ราชพัสดุเพื่อให้เอกชนเข้าไปดำเนินการเช่า โดยในพื้นที่จังหวัดสตูลนั้นได้ทำการสำรวจบริเวณเกาะอาตัง เขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา และมีการพิจารณาตั้งแต่สมัยนายอานนท์ พรหมนาค ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด จนกระทั่งมีการเซ็นสัญญาโดยมีคณะกรรมการหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องรวมทั้งอุทยานแห่งชาติตะรุเตา เห็นชอบ

แม้ว่าฝ่ายต่างๆจะออกมาแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลอย่างไรก็ตาม นางอนงค์วรรณ ได้ให้นโยบายอย่างชัดเจนว่าให้ทุกอย่างเป็นไปตามกฎหมาย

หลังจากนั้น นายณัฐพล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติตะรุเตาได้เซ็นคำสั่งตามมาตรา 21 ของ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ให้ผู้กระทำผิดหยุดกระทำการใดๆในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยหนังสือคำสั่งระบุว่า

“หลังจากบริษัท อาดัง รีสอร์ท จำกัด ได้ชนะการประมูลลงทุน โครงการพัฒนา ที่ดินราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียนที่ สด. 35 (เกาะอาดัง) ต่อมาทำสัญญาเลขที่ 1/2550 สัญญาก่อสร้างอาคารยกรรมสิทธิ์ให้กระทรวงการคลัง ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2550 ซึ่งกรมอุทยาน ได้การคัดค้านถึงความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและกระทบต่อ ประโยชน์สาธารณะ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา ได้ดำเนินการกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองสตูล ตามประจำวันข้อที่ 10 เวลา 14.00 น. ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 คดีอาญาที่ 586/2551 เพื่อสืบสวนสอบสวน ดำเนินคดีตามกฎหมายแก่ผู้กระทำผิด ซึ่งหากปล่อยให้บริษัท อาดัง รีสอร์ท จำกัด ยังดำเนินการก่อสร้างอาคารอยู่จะก่อให้เกิดผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 18 และมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และมาตรา 368 แห่งประมวลกฎหมายอาญา สั่งให้บริษัท อาดัง รีสอร์ท จำกัด คงเว้นการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างหรือการกระทำการใด”⁵²

ทางอุทยานฯจะออกประกาศรื้อถอนในอีก 7 วันข้างหน้า การดำเนินการของกรมอุทยานแห่งชาติชาติในครั้งนี้สร้างความยินดีให้กับชมรมเรือเล็ก จ.สตูล เป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อรักษาอุทยานฯ ขณะที่นายสุขุมพรรู้สึกเห็นใจเอกชนที่ดำเนินการอย่างถูกต้องแต่ต้องมารับผิด จึงเห็นควรให้หาทางแก้ไข โดยจะมีการประชุมหารือระหว่างกรมธนารักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ และจังหวัดสตูล

ขณะที่ทางกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีนโยบายปรับปรุงโครงสร้าง โดยการขอโอนอุทยานแห่งชาติทางทะเลอย่างน้อย 14 แห่งที่มีความอ่อนไหวต่อทรัพยากรทางทะเลซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติให้มาอยู่ในความดูแลของกรมทรัพยากรทางทะเลฯ โดยหนึ่งในนั้น คือ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา

กรณีอาดังรีสอร์ทได้ส่งผลให้อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า - หมู่เกาะเสม็ดถูกตรวจสอบด้วยเช่นกัน เนื่องจากมีเรื่องการเช่าที่ราชพัสดุนเกาะที่เป็นปัญหามานาน และยังพบว่ามีอาคารที่พักผิดจากเงื่อนไขที่กำหนด เช่น สูงเกินไป อีกทั้งยังมีปัญหาการรुकล้ำชายหาด ปัญหาขยะ และน้ำเน่าเสีย

สำหรับความคืบหน้ากรณีอาดังรีสอร์ท คณะอนุกรรมการติดตามกำกับและตรวจสอบการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ขอให้อุทยานแห่งชาติตะรุเตายึดเวลาการรื้อถอน

⁵² กรุงเทพธุรกิจ, 7 พฤศจิกายน 2551

ออกไปก่อน เนื่องจากทางกรมธนารักษ์ออกมาชี้แจงว่า เนื้อหาการคัดค้านจากกรมอุทยานแห่งชาติที่ลงนามโดยนายวิจิตต์ อติตรองอธิบดีกรมอุทยานฯ มีความกำกวม ไม่ระบุชัดเจนว่า ไม่อนุญาตให้กรมธนารักษ์เปิดเช่า โดยข้อความที่กำกวมนั้นมีเนื้อหาว่า “แปลงพื้นที่ดังกล่าวไม่เหมาะที่จะนำพื้นที่ไปพัฒนาโดยการเปิดประมูลผั้เปล่าเป็นการทั่วไป โดยให้ผู้ประมูลเสนอโครงการให้กรมธนารักษ์พิจารณา”⁵³ ซึ่งข้อความดังกล่าวนี้ทำให้กรมธนารักษ์คิดว่าสามารถเปิดให้เอกชนเช่าได้

อย่างไรก็ตามนายนิรุต ชำนุรักษ์ ส.ส. พัทลุง คณะทำงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พรรคประชาธิปัตย์ ในฐานะประธานคณะอนุกรรมการติดตามกำกับและตรวจสอบการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเห็นว่ากรมธนารักษ์ตีความแบบศรีธนญชัย อีกทั้งตอนทำผั้ก็ไม่ได้ส่งกลับมาให้กรมอุทยานแห่งชาติพิจารณา แต่นำไปเปิดประมูลเลย จึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่ามีคนในกรมอุทยานฯ พยายามเปิดอุทยานฯ ให้เอกชนหรือไม่

ในส่วนของการขอให้อุทยานแห่งชาติตะรุเตาเลื่อนการรื้อถอนนั้น นายณัฐพลยืนยันว่าจะไม่เลื่อนกำหนดการรื้อถอนเพราะขนาดสิ่งปลูกสร้างของชาวบ้านทั่วไปยังถูกสั่งรื้อถอนโดยเร็ว ถ้าจะมาประนีประนอมกับเอกชนรายใหญ่แบบนี้อาจดูไม่เป็นธรรม

จากประเด็นปัญหาเรื่องการลงทุนดำเนินธุรกิจของเอกชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้นทำให้ทีมข่าวกรุงเทพธุรกิจได้ลงพื้นที่ตรวจสอบเกาะหลีเป๊ะ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามมากแห่งหนึ่งในอุทยานแห่งชาติตะรุเตา จากการลงพื้นที่ได้พบว่า เกาะหลีเป๊ะที่เคยได้รับคำร่ำลือว่าเป็นมัลดีฟส์เมืองไทย มีแนวปะการังสวยงาม และมีวิถีชีวิตของชาวอุรักลาไวย์เป็นเอกลักษณ์นั้น ปัจจุบันกลับมีสภาพไม่ต่างจากเกาะทั่วไปที่เต็มไปด้วยอาคารที่พัก ร้านค้าและความสกปรกจากขยะมูลฝอยจำนวนมาก อันเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาะหลีเป๊ะในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจากยุโรป รัสเซีย และสแกนดิเนเวียเยือนเกาะหลีเป๊ะปีละไม่ต่ำกว่า 1 แสนราย

ขนาดชาวเลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้มาเป็นเวลานานก็ยังไม่มั่นใจว่าจะถูกไล่ที่เมื่อไร โดยชาวประมงวัย 70 ปีคนหนึ่งเล่าว่า ความเจริญที่นี่เหมือนเป็นดาบสองคม ข้อดีคือมีอาชีพที่ช่วยสร้างรายได้ แต่ข้อเสียคือ ที่ดินที่อยู่อาศัยถูกโอนกรรมสิทธิ์เข้าไปอยู่ในมือนายทุนเรื่อยๆ จนเกือบหมดเกาะ ชาวบ้านก็กลายเป็นเพียงผู้อาศัยที่รอให้นายทุนมาไล่ไปอยู่ที่อื่น

ในเรื่องของการบุกรุกที่ดินนั้น แหล่งข่าวจากกรมอุทยานแห่งชาติยืนยันว่าที่ดินบนเกาะเปลี่ยนไปอยู่ในมือของนายทุนเกือบ 60% โดยเปลี่ยนมาอยู่ในมือของกลุ่มทุนรายใหญ่ 4 กลุ่มได้แก่ กลุ่มอสังหาริมทรัพย์ กลุ่มโกเชียด กลุ่มนายสมนึก และกลุ่มไต้ฮืด อีกทั้งยังพบปัญหาการขยายพื้นที่และการทับซ้อนกันของนายทุนจากเดิม 500 ไร่เป็น 2,000 กว่าไร่ แต่กรมอุทยานแห่งชาติไม่สามารถแก้ไข

⁵³ กรุงเทพธุรกิจ, 14 พฤศจิกายน 2551

ปัญหาได้ เนื่องจากที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สิทธิของชาวเล แต่นายทุนได้เข้าไปดำเนินการให้ที่ดินของชาวอุรักลาไ้ยเข้ามาเป็นกรรมสิทธิ์สิทธิของนายทุน

นายศักดิ์อนันต์ ปลาทอง เปิดเผยว่า แท้จริงแล้วเกาะหลีเป๊ะ เกาะอาดัง และเกาะราวีอยู่ในพื้นที่สำรวจเพื่อเตรียมขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก แต่ปัญหาการการลงทุนด้านท่องเที่ยวอาจทำให้เกาะหลีเป๊ะถูกตัดสิทธิออกไป ในอนาคตจำนวนนักท่องเที่ยวบนเกาะหลีเป๊ะอาจเพิ่มมากขึ้นเพราะมีการประชาสัมพันธ์ที่เกาะลังกาวิ ประเทศมาเลเซีย และนักท่องเที่ยวสามารถซื้อทัวร์ที่เกาะลังกาวิเพื่อมาเที่ยวหลีเป๊ะได้โดยไม่ต้องผ่านเข้าทางจ.สตูล ลังกาวิได้เงิน ส่วนหลีเป๊ะก็เสียทรัพยากร

อย่างไรก็ตามนายอุภัย ได้สั่งการให้นายณัฐพล ตรวจสอบว่าพื้นที่ 20 แปลงบนเกาะหลีเป๊ะว่าอยู่ในเขตอุทยานฯ หรือไม่ และได้มาอย่างถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เนื่องจากพบว่าที่ดินดังกล่าวมีการสร้างกำแพงคอนกรีตเพื่อแบ่งบล็อกแล้ว ทางกรมอุทยานแห่งชาติยังได้เตรียมทำประกาศในพื้นที่เสี่ยงเพื่อให้นักลงทุนสอบถามรายละเอียดพื้นที่กับเจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติก่อน มิฉะนั้นอาจโดนข้อหาบุกรุกที่ดินรัฐ

จากนั้นกรุงเทพมหานครได้นำเสนอความคืบหน้ากรณีอาดังรีสอร์ท โดยหลังจากที่นายนิศ ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการประมูลเช่าที่อุทยานฯของกรมธนารักษ์นั้น ปรากฏว่าจากการตรวจสอบเชิงลึกของกรม.พบว่ามีความไม่ชอบมาพากลในบางประเด็น คือ

- 1) ประเด็นรายชื่อกรรมการบริษัทที่เข้าร่วมประมูล เนื่องจากก่อนหน้านี้มีบริษัทไทย - ลังกาวิเฟอร์รีไลน์เสนอทำประโยชน์ในพื้นที่ แต่กลับไม่เข้าร่วมประมูล และเมื่อตรวจสอบรายชื่อกรรมการพบว่าเป็นคนเดียวกับอาดังรีสอร์ท คือ นางปริศนา อรุณเวชกุล
- 2) ประเด็นเกณฑ์การพิจารณาและให้คะแนน เหตุเพราะบริษัทปากบาราอลซีชั่นไม่ได้รับการพิจารณาทั้งๆที่เสนอผลประโยชน์สูงสุดวงเงิน 5 ล้านบาท กรมธนารักษ์อ้างว่าเอกสารไม่ครบและไม่ได้คะแนนส่วนการมูลค่าการลงทุนด้วยเหตุผลที่ว่าไม่ได้กำหนดเงินลงทุนที่ 71 - 79 ล้านบาท ขณะที่บริษัทอาดังเสนอเงินลงทุน 40 ล้านบาทและเงินตอบแทนรัฐ 3.5 ล้านบาท
- 3) ประเด็นการจดทะเบียนของบริษัทอาดังและการเปิดประมูล บริษัทจดทะเบียนก่อนการจัดประกวดราคาเพียงแค่ 16 วันและจดด้วยเงินลงทุนเพียง 1 ล้านบาท ซึ่งนายกฤษฎ์ และนายมานิตย์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลได้คัดค้าน เพราะเห็นว่าไม่เปิดโอกาสให้ผู้ประมูลรายอื่นเสนอราคาที่เหมาะสมและไม่เป็นไปตามโออาร์ที แต่ทันทีที่นายชาญชัย วงศ์นิตร ได้เข้าดำรงตำแหน่งผู้ว่าฯ กลับเปิดประมูลทันทีและทำให้อาดังรีสอร์ทชนะการประมูล

หลังจากถูกสั่งฟ้อง อาดังรีสอร์ทได้ทำการยื่นหนังสืออุทธรณ์ตามมาตรา 21 ไปที่กรมอุทยานแห่งชาติ กรณีถูกระงับการก่อสร้าง และยื่นหนังสืออุทธรณ์ตามมาตรา 22 ไปที่อุทยานแห่งชาติตะรุเตา กรณีถูกสั่งรื้อสิ่งปลูกสร้าง จากนั้นกรมอุทยานแห่งชาติได้เรียกประชุม และได้ข้อสรุปว่าจะมีการออกประกาศแจ้งใหม่อีกครั้ง เนื่องจากการออกประกาศทั้ง 2 ฉบับไม่สมบูรณ์เพราะไม่ได้เขียนระยะเวลา

และไม่ได้ระบุว่าเอกชนสามารถอุทธรณ์คำร้องต่อใคร ทำให้ไม่ครบขั้นตอนทางกฎหมาย และอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อเอกชน

กรมอุทยานฯ ได้สรุปว่า กรณีนี้ให้ถือว่าเอกชนไม่มีความผิด เนื่องจากมีการขอเช่าที่อย่างถูกต้องกับกรมธนารักษ์และจังหวัดสตูล เท่ากับว่าหน่วยงานรัฐเป็นทำสัญญาโดยมิชอบกับเอกชนและกำลังมีปัญหาตนเอง

อย่างไรก็ตามนายณัฐพล ยืนยันว่าจะไม่มีการล้มมวยกรณีอ้างวิธีสรรหาอย่างแน่นอน เพราะในฐานะผู้ประกอบการต้องมีความเข้มงวด และปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ทางนายอุภัยก็ให้คำตอบกับเรื่องนี้อย่างชัดเจนว่าจะไม่มีการประกาศให้อุทยานแห่งชาติตะรุเตาเป็นเขตบริการ และส่งมอบให้กรมอุทยานแห่งชาติดำเนินการต่ออย่างแน่นอน เพราะขัดต่อกฎหมายและคำวินิจฉัยของกฤษฎีกา

ต่อมาคณะกรรมการแก้ไขปัญหกรณีสรรหาได้จัดการประชุมเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาดังกล่าว โดยสรุปว่าจะให้นายกรณ์ จาติกวณิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และนายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้พิจารณา หลังจากให้นายอุภัย ยืนยันชัดเจนว่าไม่มีนโยบายเปิดให้เอกชนเช่าพื้นที่ในเขตอุทยานฯ

นอกจากนี้ผลการพิจารณาหนังสือคำสั่งของกรมธนารักษ์ที่ออกให้อธิบดีผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล นำพื้นที่จำนวน 5 ไร่ 11 ตารางวาบนเกาะอาดังไปเปิดประมูลให้เอกชนเช่า นั้น สรุปได้ว่า เป็นหนังสือที่ทำให้เกิดการประมูลโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากกรมอุทยานแห่งชาติได้ทำหนังสือคัดค้านไปที่กรมธนารักษ์แล้วว่าไม่สามารถนำพื้นที่บนเกาะอาดังไปเปิดประมูลได้ เพราะเป็นพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติ แต่กรมธนารักษ์ยังคงออกหนังสือคำสั่งให้เปิดการประมูล

ส่วนทางด้านบริษัทหาดวังรีได้ทำหนังสือขอความคุ้มครองชั่วคราวต่อศาลปกครองจังหวัดสงขลา หลังจากนายณัฐพลได้ใช้อำนาจตามมาตรา 22 สั่งระงับวิธีสรรหาเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2551

หลังจากนั้นไม่นานนายอำนาจ ปริมวงศ์ ที่ปรึกษาด้านพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ได้ออกมาให้ข้อมูลเรื่องสิทธิในพื้นที่บนเกาะอาดังว่า ที่ดินบริเวณที่ตั้งหาดวังรีเป็นที่ดินราชพัสดุ ซึ่งได้มาโดยพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นเขตหวงห้ามของกรมราชทัณฑ์ในการใช้กักกันนักโทษในปี พ.ศ. 2482 ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 กรมราชทัณฑ์ได้ยกที่ดินบนเกาะอาดังเนื้อที่ 5-0-11 ไร่ให้กรมศิลปากรใช้เป็นที่ตั้งด้านศิลปากรตั้งแต่ พ.ศ. 2515-2534 หลังจากนั้นได้ส่งคืนที่ราชพัสดุดังกล่าวให้กับกรมธนารักษ์ ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพพื้นที่หวงห้ามและประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา

อีกทั้งยังได้ชี้แจงถึงกรณีการเปิดประมูลว่า เมื่อปี พ.ศ. 2545 ทางจังหวัดสตูลเห็นว่าควรพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามนโยบายรัฐบาลสมัยนั้น และทำรายงานมาที่กรมธนารักษ์ กรมธนารักษ์ก็ได้แจ้งไปยังกรมอุทยานแห่งชาติฯ ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติก็ได้ทำหนังสือตอบกลับมาซึ่งมีเนื้อหาชี้ไปในทางที่อนุญาตให้เปิดประมูลได้ กรมธนารักษ์จึงแจ้งกลับไปยังจังหวัดให้กำหนดเงื่อนไขที่โอวาทให้

เปิดประมูล เนื่องจากที่ดินอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา ซึ่งกรมธนารักษ์ได้แจ้งให้กรมอุทยานแห่งชาติฯทราบแล้ว รวมทั้งมีการตั้งหัวหน้าอุทยานฯเข้าร่วมพิจารณาผลการประมูลจนได้ผู้ชนะการประมูลคือ บริษัทอสังหาริมทรัพย์ จำกัด แต่พอเปลี่ยนหัวหน้ากรมอุทยานฯก็สั่งให้มีการระงับการก่อสร้างและส่งเรื่องให้ทนายความ แต่กรมธนารักษ์ยังไม่เคยได้รับหนังสือแจ้งคำวินิจฉัย

อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นกับเกาะอาดังเป็นที่แรก แต่เคยเกิดขึ้นกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า – หมู่เกาะเสม็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนกับที่ราชพัสดุ โดยในครั้งนั้นได้แก้ปัญหาโดยให้ผู้บุกรุกเช่าที่กับกรมธนารักษ์และกรมอุทยานแห่งชาติเป็นผู้ดูแลให้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่กำหนด

อีกกรณีหนึ่งคือ การสร้างรีสอร์ตในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาทับลาน ในครั้งนี้อุทยานฯชนะคดี ส่วนทางด้านเอกชนต้องยอมยกสิทธิ์ให้อุทยานฯ และขอใช้สิทธิเช่า เท่ากับว่าที่ดินตกเป็นของที่ราชพัสดุตามกฎหมาย แต่กรมอุทยานฯ ให้กรมธนารักษ์นำไปจัดเช่า

กรณีปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาดังรีสอร์ตนี้ ทำให้เกิดคำถามขึ้นว่าจะมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไรทำไมกรมอุทยานฯ ถึงไม่ระบุข้อความในหนังสือตอบกลับให้ชัดเจนว่า “ไม่อนุญาตให้เปิดประมูล” โดยที่ผ่านมามีการประชุมหารือ เพื่อวางกรอบการแก้ไขปัญหาเรื่องการทับซ้อนพื้นที่ไว้ 3 กรณีคือ

- 1) กรณีที่ยังไม่บุกรุกทับซ้อนการทำประโยชน์ของราษฎร จะพัฒนาอย่างไรให้สอดคล้องกับกฎหมาย
- 2) กรณีจัดให้เช่าพื้นที่ไปแล้ว เช่น เสม็ด และทับลานจะทำอย่างไรต่อ
- 3) กรณีจัดให้เช่าพื้นที่ไปแล้ว กรณีใหม่อย่างอาดังรีสอร์ต จะหาทางออกอย่างไร

จากกระแสคัดค้านนโยบายการให้เอกชนเช่าพื้นที่อุทยานทำให้เกิดเครือข่ายของชุมชนออนไลน์ชื่อ “เครือข่ายรักษาสีงแวดล้อม” แม้ว่านโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติจะถูกสั่งระงับไปแล้ว แต่ชุมชนออนไลน์นี้ก็ยังมีการเคลื่อนไหวแสดงความเห็นในเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา ดร.สราวุธ บัณฑิตพันธุ์ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายของเครือข่ายรักษาสีงแวดล้อม หรืออีกชื่อหนึ่งคือ บล็อกเกอร์ พิไชยอิทธิรา จากเว็บไซต์ OK Nation เล่าให้กรุงเทพธุรกิจฟังว่า เครือข่ายรักษาสีงแวดล้อมเกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มบล็อกเกอร์จากเว็บไซต์ OK Nation กลุ่มคนรักอุทยานฯ จากห้องบลูแพลนเนท (Blue Planet) ในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (Pantip.com) เว็บไซต์เทรกกิ้งไทยดอทคอม (Trekkingthai.com) ชมรมนักนิยมธรรมชาติ เว็บไซต์ตะลอนรักษ์เมืองไทย (talontourthai.com) มูลนิธิกองทุนสีงแวดล้อมไทย และมูลนิธิสืบ นาคะเสถียร โดยมีการจัดตั้งเครือข่ายอย่างเป็นทางการในการประชุม “คัดค้านนโยบายเปิดป่าให้เช่า” ที่ห้องประชุมมูลนิธิสืบ นาคะเสถียรเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2551

สำหรับการทำงานของเครือข่ายจะใช้วิธีการแบ่งงานตามความถนัดของแต่ละคน โดยสำหรับดร.สราวุธเองเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายจึงมีหน้าที่ให้ความรู้เรื่องกฎหมาย โดยเริ่มตั้งแต่การเปรียบเทียบวิเคราะห์ว่า เนื้อหาระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ขัดกับ พ.ร.บ. อุทยาน

แห่งชาติฯ พ.ศ. 2504 อย่างไร ในประเด็นนี้ ดร.สรวุฒิได้อธิบายให้ฟังคร่าวๆถึงความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจนของกฎหมาย 2 ฉบับนี้คือ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่อนุญาตให้มีการกระทำใดๆในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติไม่ว่าจะเป็นการถือครองที่ดิน การก่อสร้าง แผ้วถางป่า หรือเผาป่า และห้ามเข้าไปดำเนินกิจการใดๆเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ยกเว้นได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ แต่ในระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547 กลับกำหนดกิจการที่บุคคลสามารถขออนุญาตจากอธิบดีให้เข้าไปดำเนินการในเขตพื้นที่บริการได้ เช่น การจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก การสร้างที่พักอาศัย และการบริการนำเที่ยว ซึ่งในส่วนของที่พักอาศัยนั้นมีการกำหนดอายุสัมปทานไว้นานสุดคือ 30 ปี สำหรับพื้นที่ที่มีขนาดเกิน 8,000 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 32,000 ตารางเมตร

นอกจากการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนแล้ว กลุ่มเครือข่ายยังได้ร่าง พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติฉบับใหม่ที่เป็นฉบับเครือข่ายประชาชน มีเป้าหมายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เนื้อหาของร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ ได้แก่ การกำหนดเขตพื้นที่ต่างๆในอุทยานแห่งชาติให้ชัดเจน การให้ชาวบ้านและชุมชนรอบข้างมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาอุทยานฯ และกำหนดมาตรฐานในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในอุทยานฯ โดยอ้างอิงหลักการความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นมาตรฐานของอุทยานแห่งชาติทั่วโลก และจากฉบับปี พ.ศ.2504

นอกจากนี้กลุ่มเครือข่ายรักษาสีสิ่งแวดล้อมยังได้เสนอเงื่อนไขในการประกาศอุทยานแห่งชาติว่าควรให้ชาวบ้านเป็นผู้เสนอและมีคณะกรรมการร่วมพิจารณา โดยให้คนที่อยู่ในพื้นที่มีส่วนร่วมในการรักษาดูแลอุทยานฯ ได้ การที่ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการประกาศพื้นที่อุทยานฯจะช่วยลดปัญหาการทับซ้อนของพื้นที่ได้

2.2 คุณภาพของข่าว

จากภาพรวมของข่าวเรื่องทิวจิตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ พบว่ามีคุณค่าข่าว (News Values) ที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความสำคัญของประเด็นและผลกระทบต่อสังคม

พื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความสำคัญต่อประเทศเป็นอย่างมาก ในแง่ของการเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และชุมชน นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติที่สำคัญ ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาตินับล้านคนต่อปี โดยเฉพาะอุทยานฯทางทะเลที่มีความสวยงามติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลกอย่าง อุทยานฯหมู่เกาะสุรินทร์ อุทยานฯแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน และอุทยานฯหมู่เกาะตะรุเตา ซึ่งหากพื้นที่ทางธรรมชาติได้รับการอนุรักษ์หรือทำลายก็ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้าง และแน่นอนว่าจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักแหล่งหนึ่งของประเทศ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานรัฐที่กำกับดูแลอุทยานแห่งชาติโดยตรง มีหน้าที่อนุรักษ์ ดูแล ศึกษา วิจัย และจัดการเรื่องการ

ท่องเที่ยว แต่เมื่อมีนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติปี พ.ศ. 2551 ขึ้นมา สังคมจึงเกิดข้อกังขา กับนโยบายนี้ว่า การเปิดให้เอกชนเข้ามาก่อสร้าง ดูแล และจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานฯ จะส่งผลอย่างไรกับสภาพแวดล้อม เอกชนที่มุ่งแสวงหากำไรจะสามารถดำเนินกิจการต่างๆ โดยไม่ทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติได้อย่างไร และเหตุใดหน่วยงานรัฐจึงหยิบยื่นสมบัติของชาติให้กับเอกชนอย่างง่ายดายเช่นนี้

ประเด็นการเปิดให้เอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและได้รับความสนใจจากประชาชนในวงกว้าง อีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงเกี่ยวข้องกับความไม่ชอบมาพากลของประเด็นนี้หลายคน มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายทั้งเป็นผู้ได้รับผลและเสียประโยชน์ ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่างๆ ดังนี้

- 1) กรณีการออกนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกลุ่มคนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยกลุ่มคนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่เห็นด้วยกับนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานฯ ของกระทรวงฯ
- 2) กรณีการสั่งฟ้องอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกรมอุทยานฯ กรมธนารักษ์ และกลุ่มนายทุน โดยกรมอุทยานฯ สั่งรื้อถอนอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ในเขตอุทยานฯ ขณะที่กรมธนารักษ์เป็นผู้จัดประมูลและอนุญาตให้เอกชนเข้ามาเช่าพื้นที่
- 3) กรณีการถือครองที่ดินบนเกาะหลีเป๊ะ ชาวอุรักราไวยได้ขายกรรมสิทธิ์ที่ดินให้กับกลุ่มทุนเพื่อทำธุรกิจท่องเที่ยว รวบรวม 60% ของกรรมสิทธิ์ที่ดินบนเกาะ ทำให้ชาวอุรักราไวยเกิดความกลัวว่าจะถูกไล่ที่ อีกทั้งการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตท้องถิ่น

2.2.2 ความมีเจตนาของประเด็นข่าว

เจตนาของประเด็นข่าวนี้อยู่ที่การผลักดันนโยบายการเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติของนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ท่ามกลางกระแสคัดค้านจากหลายฝ่ายทั้ง นักอนุรักษ์ นักวิชาการ นักท่องเที่ยวและประชาชนผู้รักธรรมชาติ แม้ นางอนงค์วรรณจะออกมาปฏิเสธการดำเนินนโยบาย และกล่าวว่ายังอยู่ในขั้นตอนของการศึกษา แต่พบว่ามีประกาศรายชื่ออุทยานฯ 7 แห่งที่พร้อมเปิดให้เช่าที่อุทยานฯ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลัน จ. อุทยานแห่งชาติสิรินาถ จ.ภูเก็ต อุทยานแห่งชาติเขาลำปี - หาดท้ายเหมือง จ.พังงา อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา - หมู่เกาะพีพี จ.กระบี่ อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม จ.ตรัง อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา จ.กระบี่ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา จ.สตูล อีกทั้งแหล่งข่าวอย่างไม่เป็นทางการยังรายงานว่า มีนักการเมืองชื่อดังที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนางอนงค์วรรณและเป็นหนึ่งในสมาชิกบ้านเลขที่ 111 พา กลุ่มนักธุรกิจโรงแรมไปดูพื้นที่อุทยานฯ กับรองอธิบดีกรมอุทยานฯ ทำให้เกิดกระแสต่อต้านอย่างรุนแรง จนโครงการต้องระงับไปในที่สุด

กรุงเทพมหานครก็ยังได้เชื่อมโยงประเด็นการแก้ไข พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ เข้ากับการเปิดให้เอกชนเข้าที่อุทยานฯ โดยพบเจอนำจากการแก้ไข พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่ขัดกับระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติปี พ.ศ. 2547 โดยใน พ.ร.บ. อุทยานฯ ได้กำหนดไว้ว่าห้ามให้บุคคลใดที่ไม่ใช่รัฐเข้ามาดำเนินการใดในอุทยานฯไม่ว่าจะเป็นการถือครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถางป่า และห้ามเข้าไปดำเนินการใดๆเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ยกเว้นได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ แต่ในระเบียบกรมอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2547 กลับกำหนดกิจกรรมที่บุคคลสามารถขออนุญาตจากอธิบดีให้เข้าไปดำเนินการในเขตพื้นที่บริการได้ เช่น การจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก การสร้างที่พักอาศัย และการบริการนำเที่ยว ซึ่งในส่วนของที่พักอาศัยนั้นมีการกำหนดอายุสัมปทานไว้นานสุดคือ 30 ปี สำหรับพื้นที่ที่มีขนาดเกิน 8,000 ตารางเมตร แต่ไม่เกิน 32,000 ตารางเมตร การแก้ไข พ.ร.บ. ดังกล่าวทำให้หลายฝ่ายตั้งข้อสังเกตว่าอาจจะเป็นการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สามารถเปิดให้เอกชนสามารถเข้าพื้นที่อุทยานได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

ขณะเดียวกันการก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์ บนเกาะอาดัง เขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา ก็เกิดในช่วงเวลาเดียวกับที่มีกระแสคัดค้านนโยบายการให้เอกชนเข้าที่อุทยานฯ โดยกรมธนารักษ์เปิดประมูลให้เอกชนเข้ามาก่อสร้าง แต่พื้นที่นี้เป็นที่ทับซ้อนกันระหว่างที่ราชพัสดุของกรมธนารักษ์และเขตอุทยานฯของกรมอุทยานฯ ประเด็นนี้จึงกลายเป็นกรณีพิพาทระหว่างหน่วยงานรัฐที่ยึดถือกฎหมายคนละฉบับ ความไม่ชอบมาพากลเกิดเมื่อทฤษฎีการได้ตีความว่า บริษัท อะดิงริสอร์ท ทำผิดกฎหมาย บุกรุกพื้นที่อุทยานฯ จำเป็นต้องรื้อถอนสิ่งก่อสร้างตามคำสั่งของหัวหน้าอุทยานฯหมู่เกาะตะรุเตา ทั้งๆที่บ.อะดิงริสอร์ทได้ทำตามขั้นตอนการประมูลโดยถูกต้องทุกประการ ในขณะที่กรมธนารักษ์อ้างว่าได้ส่งหนังสือไปสอบถามกรมอุทยานฯแล้ว แต่ได้รับการตอบกลับที่กำกวมกลับมาว่า

“แปลงพื้นที่ดังกล่าวไม่เหมาะที่จะนำพื้นที่ไปพัฒนาโดยการเปิดประมูลผังเปล่า

เป็นการทั่วไป โดยให้ผู้ประมูลเสนอโครงการให้กรมธนารักษ์พิจารณา”

กรมธนารักษ์จึงเข้าใจว่ากรมอุทยานฯอนุญาตให้มีการประมูล อีกทั้งการประมูลในครั้งนั้น หัวหน้าอุทยานฯตะรุเตาคนเก่าก็ยังเข้าร่วมเป็นกรรมการพิจารณาการประมูลตามระเบียบ แต่เมื่อเปลี่ยนหัวหน้าอุทยานฯกลับให้มีการระงับการก่อสร้าง

เจื่อนำอีกประการคือ กรมธนารักษ์ไม่พิจารณาการเสนอราคาประมูลของอีกบริษัทหนึ่งโดยอ้างว่าเอกสารไม่ครบทั้งที่ให้คำตอบแทนสูงกว่าอสังหาริมทรัพย์ และในส่วนของตัวอสังหาริมทรัพย์เองพบว่ามีอายุจดทะเบียนเพียงแค่ 16 วัน และด้วยเงินทุนเพียง 1 ล้านบาทเท่านั้น

.....นายนิรศ กล่าวอีกว่า ในการตรวจสอบเชิงลึกตลอดระยะเวลา 1 เดือนที่ผ่านมา

พบเจื่อนำและความไม่ชอบมาพากล 2 ประเด็นเกี่ยวข้องกับกรมธนารักษ์โดยตรง

โดยเฉพาะเรื่องการเปิดประมูล เพราะก่อนหน้านี้ที่จะเปิดประมูลในปี 2547 บริษัท ไทย -

ลิ่งกาวีเฟอร์ริไลน์ จำกัดที่เข้าไปเสนอทำประโยชน์ในพื้นที่ก่อนหน้านี้ กลับไม่ได้เข้า

ประมูลด้วย แต่เมื่อตรวจสอบบริษัทอาดัง รีสอร์ทที่ชนะการประมูลกลับพบว่ามีรายชื่อกรรมการคนเดียวกัน คือนางปริศนา อรุณเวชกุล

ขณะที่การตรวจสอบเอกสารของกรมธนารักษ์ ยังพบอีกว่าหลักเกณฑ์การให้คะแนนการประมูล ที่แบ่งออกเป็น 60 คะแนนเป็นมูลค่าการลงทุนของโครงการและค่าธรรมเนียม และคุณภาพโครงการอีก 40 คะแนน ปรากฏว่าบริษัทปากบาราออลซีชัน จำกัดที่เสนอเข้าร่วมประมูลและเสนอผลประโยชน์สูงสุด วงเงิน 5 ล้านบาท กลับไม่ได้รับการพิจารณา โดยให้เหตุผลว่าเอกสารไม่ครบถ้วน และได้คะแนนส่วนมูลค่าการลงทุน 0 คะแนนเพราะไม่ได้กำหนดเงินลงทุนที่ 71-79 ล้านบาท ส่วนบริษัทอาดังเสนอเงินลงทุน 40 ล้านบาท และเสนอเงินตอบแทนรัฐ 3.5 ล้านบาท

“บริษัทอาดัง เพิ่งจดทะเบียนเมื่อ วันที่ 24 ส.ค.2547 หรือแค่ 16 วันก่อนการจัดประกวดราคาในวันที่ 9 ก.ย.2547 ด้วยทุนจดทะเบียน 1 ล้านบาทเท่านั้น และเป็นเหตุผลที่ทำให้อดีต ผวจ.สตูล 2 คนคือนายกฤษณ์ อาทิตย์แก้ว และนายมานิตย์ วัฒนเสน ก็เคยคัดค้านเรื่องนี้ เนื่องจากเห็นว่าไม่เปิดโอกาสให้ผู้ประมูลรายอื่นเสนอราคาที่เหมาะสมด้วย และไม่ปฏิบัติตามทีโออาร์ กระทั่งการเปลี่ยนแปลง ผวจ.สตูลในปี 2550 มาเป็นนายชาญชัย วงศ์นิตรกร กลับเปิดประมูลทันที และทำให้อาดังรีสอร์ทชนะการประมูล” นายนิศระบุ

เมื่อถามว่าจะอย่างไรต่อหากพบความไม่ชอบมาพากลของการประมูลเข้าที่ นายนิศ กล่าวว่ ขอเวลาตรวจสอบเอกสาร ข้อมูลพยานเพิ่มเติมอย่างละเอียด ก่อนที่จะให้คำตอบว่าจะยื่นเรื่องให้ สตง. ป.ป.ช. เพื่อตรวจสอบกรมธนารักษ์ ว่าอาจจะเอื้อประโยชน์ให้ภาคเอกชนหรือไม่.....⁵⁴

2.2.3 ความกว้างของเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า การรายงานข่าว / บทความ / รายงานพิเศษ เรื่องการทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ค่อนข้างมีความกว้างในส่วนของประเด็นข่าว อีกทั้งประเด็นข่าวยังมีความเกี่ยวข้องกับบุคคล องค์กร และหน่วยงานต่างๆ เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมธนารักษ์ บริษัทเอกชน เครือข่ายภาคประชาชน เป็นต้น แต่ค่อนข้างขาดความกว้างในส่วนแหล่งข่าวบุคคลระดับท้องถิ่น

ในส่วนของประเด็นข่าวพบว่ามีหลากหลาย เช่น ประเด็นเรื่องอุทยานสีเขียว นโยบายเปิดเข้าพื้นที่อุทยานฯ ข้อกฎหมายต่างๆ การดำเนินธุรกิจในเขตอุทยานและผลกระทบที่เกิดขึ้น สิทธิอำนาจเหนือพื้นดินของกรมอุทยานฯและกรมธนารักษ์ รายละเอียดการประมูลและ สัญญาเข้าพื้นที่อุทยานฯ

⁵⁴ กรุงเทพธุรกิจ, 28 พฤศจิกายน 2551

แนวทางแก้ไขปัญหakerณีอาดังรีสอร์ท และความเกี่ยวข้องทางผลประโยชน์ระหว่างเอกชนและ
นักการเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ประเด็นในการนำเสนอจะมีความหลากหลาย แต่ในส่วนของแหล่งข่าว พบว่า
ยังขาดความหลากหลายในแหล่งข่าวระดับท้องถิ่น โดยแหล่งข่าวที่หนังสือพิมพ์นำเสนอส่วนใหญ่จะมา
จากแหล่งข่าวฝ่ายรัฐระดับสูง เช่น รัฐมนตรี อธิบดี ผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ
ผู้อำนวยการ ประธานคณะอนุกรรมการฯ ในขณะที่แหล่งข่าวฝ่ายอื่นๆ เช่น เอกชน นักวิชาการ
ประชาชน จะพบเป็นจำนวนน้อยกว่า แม้จะไม่ปรากฏแหล่งข่าวจากอาดังรีสอร์ทซึ่งเป็นส่วนสำคัญของ
เรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่ทางหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการติดต่อกับ
แหล่งดังกล่าว ดังที่ปรากฏในข่าว ดังนี้

ผู้สื่อข่าวได้พยายามติดต่อขอสัมภาษณ์ นายโกเส้ง เจ้าของรีสอร์ตบนเกาะอาดัง
มาหลายครั้งแต่โกเส้งให้สัมภาษณ์เพียงสั้นๆว่า ขณะนี้ต้องรอหนังสือจากกรมอุทยานก่อน
ไม่ขอให้รายละเอียดอะไร⁵⁵

นอกจากแหล่งข่าวระดับบุคคลแล้ว หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจยังใช้แหล่งข่าวประเภทเอกสารใน
การรายงานข่าว เช่น สัญญาเช่า สัญญาก่อสร้าง พ.ร.บ. ระเบียบข้อบังคับ คำวินิจฉัย และหนังสือคำสั่ง
ต่างๆ เป็นต้น

2.2.4 ความลึกและความซับซ้อนของเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า การรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ เรื่องทุจริตเงินนโยบายเปิด
เอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความลึก เนื่องจากมีการนำเสนอข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่สามารถ
ตรวจสอบได้ และสามารถพิสูจน์ได้ว่าสิ่งที่กรุงเทพธุรกิจนำเสนอเป็นเรื่องเดียวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง
ข่าวสืบสวนเรื่องนี้ได้เปิดโปงการทุจริตเงินนโยบาย ที่นักการเมืองใช้อำนาจมิชอบ ในการกำหนดนโยบาย
ที่เอื้อประโยชน์ส่วนตน โดยหนังสือพิมพ์ซึ่งเกาะติดต่อเนื่อง ได้ชี้ให้เห็นด้วยเอกสาร หลักฐานและ
ตัวอย่าง เห็นได้ชัดจากข่าว “อังกะรีสอร์ท”

กรุงเทพธุรกิจได้นำเสนอเอกสารและหลักฐานที่ได้แย้งไปมาระหว่างกรมอุทยานฯและกรมธนา
รักษอย่างต่อเนื่อง ในกรณีรื้อถอนอังกะรีสอร์ทและการเป็นพื้นที่ทับซ้อนระหว่างที่ราชพัสดุกับพื้นที่ใน
เขตอุทยานฯ เช่น คณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีคำวินิจฉัยแล้วว่า

“เนื่องจากกฎหมาย 2 ฉบับมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือกรมธนารักษ์มี
อำนาจหน้าที่ในการจัดหาประ โยชน์ในที่ราชพัสดุ แต่เมื่อที่ดินที่ราชพัสดุตั้งอยู่ในเขต
อุทยานตะรุเตา ซึ่งประกาศเป็นอุทยานเมื่อปี 2517 แล้วกรมอุทยานฯ มีหน้าที่โดยตรงใน
การคุ้มครองดูแลไม่ให้มีการกระทำการใดๆ ที่ขัดต่อมาตรา 16 และ 17 ของ พ.ร.บ.อุทยาน
แห่งชาติ 2504 ดังนั้นกรมธนารักษ์ต้องขอความเห็นชอบจากอุทยานก่อนถึงจะดำเนินการ

⁵⁵ กรุงเทพธุรกิจ, 23 ตุลาคม 2551

ได้แต่กรณีเกาะอาดัง กรมธนารักษ์ไม่ได้ขออนุญาต และอุทยานฯก็คัดค้านมาตลอด ส่วน ประเด็นที่ 2 กรณีที่กรมธนารักษ์นำที่ราชพัสดุในเขตอุทยานแห่งชาติเปิดให้เอกชนประมูล ก่อสร้างรีสอร์ทซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์และฝ่าฝืนมาตรา 16 หลายประเด็น ดังนั้นกรมอุทยานฯ จึงมีอำนาจ ใช้มาตรา 21 และ มาตรา 22 ให้ประกาศรื้อถอนสิ่งก่อสร้างออกจากพื้นที่ได้ ดังนั้นกรม อุทยานฯ จึงจะดำเนินการตามคำวินิจฉัยของคณะ กรรมการกฤษฎีกาทันที ซึ่งขณะนี้ได้สั่ง การให้ทางผู้อำนวยการสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 5 เตรียมไปแจ้งความฟ้องร้อง กล่าวโทษ และไปดำเนินการจับกุม และรื้อถอนรีสอร์ทตามขั้นตอนต่อไป”⁵⁶

ทางกรมอุทยานฯ ชี้แจงเพิ่มเติมว่า ได้มีการทำหนังสือคัดค้านการประมูลถึง 27 ฉบับ
ชี้ทำหนังสือค้านร่วม 27 ฉบับ

นายณัฐพล กล่าวว่า ที่ผ่านมา ได้ทำบันทึกความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา เกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายที่ดินที่สงวนที่หวงห้าม เพื่อประโยชน์ของส่วนราชการเสนอ ให้กรรมการที่ราชพัสดุ พิจารณาเพิกถอนใบอนุญาตผู้ชนะการประมูลลงทุนใน โครงการ ที่ดินราชพัสดุแปลงนี้มาแล้ว หลายครั้ง

ทั้งนี้ กรมอุทยานฯ ได้ทำหนังสือคัดค้านธนารักษ์สตูล และหนังสือชี้แจงไปยัง หน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่ปี 2545-2550 รวมทั้งสิ้น 27 ฉบับ เพื่อขอให้ยับยั้งการเปิดประมูลเช่า พื้นที่ เนื่องจากเกรงผลกระทบต่อทรัพยากร และระบบนิเวศชายฝั่งและแนวปะการังน้ำตื้น อาจถูกทำลายอย่างหนัก

จนกระทั่งมีการประมูลสัมปทานพื้นที่ให้กับบริษัท อาดัง รีสอร์ท จำกัด มา ก่อสร้างรีสอร์ทตั้งแต่ปลายปี 2550 และล่าสุด เมื่อวันที่ 6 ต.ค. 2551 จึงได้มีคำวินิจฉัยจาก คณะกรรมการกฤษฎีกาอีกครั้งว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานฯ ไม่ สามารถเปิดให้เอกชนเช่าพื้นที่ได้⁵⁷

ต่อมานายณัฐพล หัวหน้าอุทยานแห่งชาติตะรุเตาได้เซ็นคำสั่งตามมาตรา 21 ของ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ให้ผู้กระทำความผิดหยุดกระทำการใดๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ โดยหนังสือคำสั่ง ระบุว่า

“หลังจากบริษัท อาดัง รีสอร์ท จำกัด ได้ชนะการประมูลลงทุนโครงการพัฒนา ที่ดินราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียนที่ สด. 35 (เกาะอาดัง) ต่อมาทำสัญญาเลขที่ 1/2550 สัญญาก่อสร้างอาคารยกกรรมสิทธิ์ให้กระทรวงการคลัง ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2550 ซึ่งกรมอุทยานฯ ได้การคัดค้านถึงความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและกระทบต่อ

⁵⁶ กรุงเทพธุรกิจ, 22 ตุลาคม 2551

⁵⁷ กรุงเทพธุรกิจ, 1 พฤศจิกายน 2551

ประโยชน์สาธารณะ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา ได้ดำเนินการกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองสตูล ตามประจำวันข้อที่ 10 เวลา 14.00 น. ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551 คดีอาญาที่ 586/2551 เพื่อสืบสวนสอบสวน ดำเนินคดีตามกฎหมายแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งหากปล่อยให้อยู่ บริษัท อาดัง รีสอร์ท จำกัด ยังดำเนินการก่อสร้างอาคารอยู่จะก่อให้เกิดผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 18 และมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และมาตรา 368 แห่งประมวลกฎหมายอาญา สั่งให้บริษัท อาดัง รีสอร์ท จำกัด คงเว้นการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างหรือการกระทำการใด”⁵⁸

ล่าสุดกรมธนารักษ์ได้โต้แย้งและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการถือครองสิทธิ์ในที่ดินราชพัสดุบนเกาะอาดังว่า

....นายอานวย ปริมนวศ์ ที่ปรึกษาด้านพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ให้สัมภาษณ์ "กรุงเทพธุรกิจ" กรณีปัญหาการก่อสร้างรีสอร์ตบนเกาะอาดัง อุทยานแห่งชาติตะรุเตา จ.สตูล ซึ่งเกิดข้อพิพาทที่ดินที่ราชพัสดุ จำนวน 5 ไร่ 11 ตารางวา ระหว่างกรมธนารักษ์กับกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ว่า ที่ดินบริเวณที่บริษัท อาดัง รีสอร์ท จำกัด ก่อสร้างรีสอร์ตเป็นที่ดินราชพัสดุที่ได้มาโดยพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามให้เกาะตะรุเตา หมู่เกาะใกล้เคียง เป็นเขตหวงห้ามของกรมราชทัณฑ์ เพื่อใช้กักกันนักโทษในปี 2482 ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 กรมราชทัณฑ์ได้ยกที่ดินบนเกาะอาดัง จ.สตูล เนื้อที่ 5-0-11 ไร่ ให้กรมศุลกากรใช้ประโยชน์เป็นที่ตั้งด่านศุลกากรเกาะอาดัง ตั้งแต่ปี 2515-2534 จึงเลิกใช้และส่งคืนที่ราชพัสดุดังกล่าวให้กรมธนารักษ์ และในปี 2517 ได้มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพพื้นที่หวงห้าม และประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติตะรุเตา

1 ปีพึ่งตอบหนังสือกลับ

กระทั่งในปี 2545 ทางจังหวัดสตูลเห็นว่าควรพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามนโยบายรัฐบาลสมัยนั้น และรายงานมาที่กรมในฐานะเจ้าของที่ดิน และธนารักษ์ก็แจ้งไปกรมอุทยานฯ ในเดือน มิ.ย. 2546 แต่ปรากฏว่ากรมอุทยานฯ ทำหนังสือตอบกลับมาโดยใช้เวลาถึง 1 ปี คือช่วงเดือน พ.ค. 2547 โดยระบุว่าไม่เหมาะที่จะนำพื้นที่ไปพัฒนาประโยชน์ โดยการประมูลผืนเปล่าเป็นการทั่วไปให้ผู้ประมูลเสนอโครงการ กรมธนารักษ์พิจารณาเห็นแล้วจึงมีหนังสือไปยังจังหวัดว่า ควรพิจารณาและให้ผนวกความเห็นของกรมอุทยานฯ ไปกำหนดเป็นเงื่อนไข ที่โออาร์ที่ให้เปิดประมูล เนื่องจากที่ดินอยู่ในอุทยานฯ ตะรุเตา ต้องพิจารณาประเด็นสิ่งแวดล้อม และให้ตั้งกรรมการจากอุทยานฯ เข้าร่วม

⁵⁸ กรุงเทพธุรกิจ, 7 พฤศจิกายน 2551

นอกจากนี้ ยังแจ้งอุทยานฯ ทราบแล้ว รวมทั้งมีการตั้งหัวหน้าอุทยานฯ เข้าร่วมพิจารณาผลการประมวลและคณะกรรมการเจรจาต่อรองผลประโยชน์ จนกระทั่งได้ผู้ชนะการประมวล คือ อาคันธีรีสอร์ท จำกัด ขณะที่เมื่อมีการวางผังทำสัญญาเพื่อก่อสร้างอาคาร มีการแจ้งอุทยานฯ เรื่องระวางแนวเขตและกันไม่ให้รุกล้ำนอกพื้นที่ราชพัสดุ

"จากนั้นสร้างไป 90% แล้ว จนกระทั่งเดือน พ.ค. 2551 มีการเปลี่ยนหัวหน้าอุทยานฯ ก็กลับให้ระงับการก่อสร้าง รวมทั้งหาข้อไปยังกฤษฎีกา 2 ประเด็นว่า 1. ที่ราชพัสดุหรือไม่ ซึ่งกฤษฎีกาชี้ชัดว่าเป็นที่ราชพัสดุ และ 2. ต้องทำตามกฎหมายอุทยานฯ หรือไม่ ซึ่งชี้ชัดว่ากรมธนารักษ์ต้องขออนุญาตกรมอุทยานฯ แต่เนื่องจากรีสอร์ทสร้างไปเกือบแล้วเสร็จ ซึ่งเรื่องนี้แม้แต่คำวินิจฉัยดังกล่าวจากสำนักงานกฤษฎีกา กรมธนารักษ์ก็ไม่เคยได้รับหนังสือแจ้งมา กระทั่งปัญหาเกิดขึ้นและกรมธนารักษ์ในฐานะเจ้าของที่ดิน จึงพยายามหาแนวทางออกร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนปัจจุบัน คือ กรมธนารักษ์แจ้งให้ผู้ประกอบการระงับการก่อสร้างไว้ชั่วคราว จนกว่าจะหาข้อยุติได้ และขณะเดียวกัน ทางอนุกรรมการฝ่ายปกครองยังขอให้กรมอุทยานฯ ชะลอการรื้อถอนออกไปอีก 120 วัน".....⁵⁹

นอกจากนี้ ในส่วนของแหล่งข่าวยังพบว่า มีความลึกเนื่องจากแหล่งข่าวส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่น่าเสนอ และปรากฏแหล่งข่าวตั้งแต่ระดับสูง เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนถึงระดับล่าง เช่น ชาวประมง และชาวอุรกลาไวย

โดยข้อมูลเรื่องนโยบายอุทยานสีเขียว หรือผลสรุปเรื่องนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แหล่งข่าวที่ให้ข้อมูลคือ นางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ นายอุทัย วายุพัฒน์ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติฯ ในขณะที่ข้อมูลเรื่องผลกระทบจากการที่นายทุนบุกรุกพื้นที่อุทยานฯ บนเกาะหลีเป๊ะ แหล่งข่าวที่ให้ข้อมูล คือ ชาวอุรกลาไวย และชาวประมง ซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เกิดปัญหา เป็นต้น

ส่วนความซับซ้อนของข่าวทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ พบว่ามีความซับซ้อนในระดับหนึ่ง เนื่องจากมีประเด็นใหม่ๆ เกิดขึ้นจากการนำเสนอข่าวตลอดเวลา จากจุดเริ่มต้นในประเด็นนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยาน โดยนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รมว.ทส. นำไปสู่การเปิดประเด็นความไม่ชอบมาพากลของดำเนินนโยบายเช่น การประกาศซื้ออุทยานฯทางทะเล 7 แห่ง ที่พร้อมเปิดให้เอกชนเข้าพื้นที่ทั้งที่นางอนงค์วรรณอ้างว่า นโยบายยังอยู่ในขั้นตอนการศึกษา ไม่ได้อยู่ในขั้นตอนการดำเนินงาน การเชิญนักธุรกิจโรงแรมจากต่างประเทศมาดูพื้นที่อุทยาน โดยมีนักการเมืองชื่อดังอยู่เบื้องหลัง เป็นต้น ไปสู่การเปิดประเด็นความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐ 2 หน่วยงานคือ กรมอุทยานฯและกรมธนารักษ์ เรื่องการก่อสร้างอาคันธีรีสอร์ท บนเกาะอาดัง เขตอุทยานฯหมู่เกาะตะรุเตา

⁵⁹ กรุงเทพธุรกิจ, 30 มกราคม 2552

กรุงเทพธุรกิจยังได้เปิดประเด็นตัวอย่างในอดีตการให้เอกชนเช่าที่อุทยานฯแล้วเกิดปัญหา ดังกรณีอุทยานฯเขาใหญ่ที่เปิดในเอกชนดำเนินกิจการโรงแรมและสนามกอล์ฟ ปัจจุบันเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจนต้องย้ายโรงแรมลงจากเขา หรือกรณีความขัดแย้งในพื้นที่ทับซ้อนระหว่างกรมอุทยานฯ และกรมธนารักษ์ บนพื้นที่อุทยานฯเกาะเสม็ดเปิดให้เอกชนเข้ามาสร้างรีสอร์ทและมีปัญหาเรื่องผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมตามมา

หลังนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานฯ กรุงเทพธุรกิจได้เปิดประเด็นโครงการอุทยานสีเขียวของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยตั้งข้อสงสัยว่าเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจจากข่าวการเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานฯ และอาจมีการดำเนินนโยบายต่อเมื่อกระแสต่อต้านเงียบลง

ต่อมากรุงเทพธุรกิจได้เปิดประเด็นผลกระทบของธุรกิจท่องเที่ยวที่มีต่อชาวเลและชาวอุรักลาไวย์บนเกาะหลีเป๊ะ จากการลงพื้นที่หาข้อมูลของนักข่าวพบว่า ชาวอุรักลาไวย์ได้ขายสิทธิให้กับในทุนไปเกือบ 60% แล้ว โดยเปลี่ยนมาอยู่ในมือของกลุ่มนายทุนรายใหญ่ 4 กลุ่ม อีกทั้งยังพบปัญหาการขายพื้นที่และพื้นที่ทับซ้อนระหว่างนายทุน จากเดิม 500 ไร่เป็น 2,000 กว่าไร่ ซึ่งอาจจะเกิดปัญหาการขับไล่ชาวอุรักลาไวย์ภายหลังก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม แม้กรุงเทพธุรกิจจะเปิดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อย่างหลากหลาย แต่ก็ไม่ได้ลงลึกถึงความไม่ชอบมาพากลมากเท่าที่ควร โดยเฉพาะเรื่องอสังหาริมทรัพย์ซึ่งไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบมาได้ แต่จากการสอบถามตัวนักข่าว พบว่ามีปัญหาเรื่องการหาข้อมูลกับกรมธนารักษ์ เพราะมีคำสั่งจากเบื้องบนไม่ให้ข้าราชการคนใดให้ข่าวกับสื่อมวลชน จึงทำให้ไม่สามารถตามข้อมูลต่อได้

2.2.5 ความต่อเนื่อง

ผลการศึกษา พบว่า การรายงานข่าวเรื่องทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความต่อเนื่องในเนื้อหาเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะกรณีอสังหาริมทรัพย์บนพื้นที่อุทยานฯ เนื่องจากมีการรายงานข่าวอย่างเกาะติดสถานการณ์ และมีการรายงานข่าวทันทีที่เหตุการณ์มีความคืบหน้า ตั้งแต่กรมอุทยานแห่งชาติสั่งฟ้องอสังหาริมทรัพย์ สาเหตุของปัญหา บทลงโทษ จนถึงการหาแนวทางช่วยเหลืออสังหาริมทรัพย์เมื่อได้ข้อสรุปว่าอสังหาริมทรัพย์ไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดโดยเจตนา

ทั้งนี้กรุงเทพธุรกิจยังไม่ได้นำเสนอบทสรุปในการแก้ปัญหากรณีอสังหาริมทรัพย์ นอกจากนี้ประเด็นข่าวอื่นๆ อย่างการตรวจสอบการบุกรุกพื้นที่อุทยานฯอื่นๆ เช่น เกาะหลีเป๊ะ และเกาะเสม็ด ก็ยังไม่มีความคืบหน้าของเหตุการณ์ มีเพียงการสำรวจพื้นที่เกาะหลีเป๊ะโดยทีมข่าว และการมีนโยบายตรวจสอบพื้นที่ แต่ไม่มีการรายงานวิธีการดำเนินการ หรือผลการตรวจสอบแต่อย่างใด

สำหรับความต่อเนื่องของการรายงานข่าวพบว่ามีอย่างต่อเนื่องในช่วงเดือนตุลาคม พฤศจิกายน และมกราคม แต่ในช่วงเดือนธันวาคมมีการนำเสนอข่าวเพียง 1 ข่าวเท่านั้น และไม่มีการรายงานข่าวใดๆ ในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน

จากการผลการศึกษายังพบอีกว่า กรุงเทพมหานครมีการรายงานข่าวรวดเร็วจับใจ กล่าวคือ มีการรายงานข่าวทันทีที่มีความเคลื่อนไหวของประเด็นที่ติดตามอยู่ เช่น

- ผลสรุปจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลังเกิดการคัดค้านของประชาชน เรื่องการกำหนดนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
- ความคืบหน้าเรื่องโครงการอุทยานสีเขียว
- ความคืบหน้าเรื่องกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรณีสืบสวนคดีการลักลอบค้าสัตว์ป่า

3. ผลกระทบของข่าว

การนำเสนอข่าวทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ถือว่าเป็นประเด็นข่าวที่มีความแรงและสร้างผลกระทบกับหลายฝ่ายเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดปรากฏการณ์สืบเนื่องภายหลังจากการนำเสนอข่าว ดังนี้

- 1) การนำเสนอข่าวกรณีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีนโยบายเปิดเอกชนเข้าพื้นที่อุทยาน ส่งผลให้ประชาชน และนักอนุรักษ์ออกมาคัดค้าน และต่อต้านนโยบายดังกล่าวจนทำให้นโยบายต้องถูกระงับไป
- 2) การนำเสนอข่าวยังได้ปลุกกระแสความตื่นตัวของภาคประชาชน โดยเฉพาะชุมชนอินเตอร์เน็ต และนักอนุรักษ์ได้ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม และดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติฉบับเครือข่ายประชาชน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้
- 3) นักลงทุนบางกลุ่ม เช่น บริษัทบ้านปูจะกระงับโครงการสร้างสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่อุทยานและปฏิเสธการลงทุนทำธุรกิจในเขตอุทยานฯ เนื่องจากด้านทนายความกระแสคัดค้านไม่ไหว และนักลงทุนยังขาดความเชื่อมั่นในการดำเนินธุรกิจในเขตพื้นที่อุทยานฯ เนื่องจากเห็นตัวอย่างอาชญากรรม
- 4) การนำเสนอข่าวกรณีกรมอุทยานฯ สั่งฟ้องอาชญากรรม การบุกรุกที่ดินในเขตอุทยานฯ และกรณีพิพาทระหว่างกรมอุทยานฯ กับธนาคารฯ ส่งผลให้กรมอุทยานฯ มีนโยบายตรวจสอบปัญหาการบุกรุกที่ดินเขตอุทยานฯ ในพื้นที่อื่นๆ เช่น เกาะหลีเป๊ะ และเกาะเสม็ด

สรุป

การรายงานข่าวของกรุงเทพมหานคร มีความต่อเนื่องในการติดตามเรื่องราว และมีความหลากหลายในรูปแบบการนำเสนอ และแง่มุมปลีกย่อย เช่น มีการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเรื่องการบุกรุกที่ดินบนเกาะหลีเป๊ะ โดยมีการนำเสนอทั้งประเด็นของธุรกิจเอกชน และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้น นอกจากนี้ในกรณีของอาชญากรรม ยังมีการนำเสนอทั้งความคืบหน้าของเหตุการณ์ และรายละเอียดของข้อกฎหมาย อีกทั้งยังให้พื้นที่ในการชี้แจงจากทั้งกรมอุทยานแห่งชาติ และกรมธนารักษ์ ซึ่งเป็นคู่กรณีกันในเรื่องของการอนุญาตเอกชนเข้าพื้นที่อุทยาน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหนังสือพิมพ์จะติดตามความคืบหน้าของเหตุการณ์ และมีการพัฒนาการของเรื่องราว แต่ไม่มีการติดตามประเด็นที่ถูกพาดพิงและมีเงื่อนงำ ซึ่งได้แก่ ข้อความในหนังสือคำสั่งที่กรมอุทยานฯ ส่งตอบกลับมายังกรมธนารักษ์ เรื่อง การประมูลเช่าที่อุทยานฯ

แม้การนำเสนอข่าวจะขาดให้หายไปตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2552 เป็นต้นมา ด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ กรมอุทยานเปิดเวทีประชาพิจารณ์การเปิดเอกชนเช่าที่อุทยาน ไม่ผ่านความเห็นชอบจากประชาชนที่เข้าร่วม จึงจำเป็นต้องยุติหรือชะลอไปก่อน กรมธนารักษ์มีคำสั่งเจ้าหน้าที่ทุกระดับห้ามให้ข่าวใดๆ และมีความพยายามจากนักการเมืองผู้หนึ่งทั้งต่อตัวนักข่าวและผู้บริหารหนังสือพิมพ์ให้ยุติการเสนอข่าว ทำให้นักข่าวไม่สามารถนำเสนอข่าวต่อได้ แต่ข้อมูลความเคลื่อนไหวภายหลังจากนั้น นักข่าวนำไปเสนอใน Web bloc ของตน ซึ่งเกิดมีเครือข่ายเฝ้าระวังอุทยานจากภาคประชาชนเข้ามาร่วมอย่างคับคั่งจนถึงปัจจุบัน

8. ภาคผนวก

- บทสัมภาษณ์นักข่าวในโครงการโต๊ะข่าวสืบสวน (เรียบเรียง)

1. ธีรเดช เอี่ยมสำราญและทีมข่าวการเมือง นสพ. ประชาชาติธุรกิจ

ประเด็นข่าวสืบสวน “การใช้ข้อมูลทางการเงินตรวจสอบความโปร่งใสของนักการเมือง”

สัมภาษณ์วันที่ 13 พ.ค. 2552

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

มีปัญหาทางธุรกิจกับการทำข่าวสืบสวนคือ โรงพิมพ์ไม่กล้าตีพิมพ์ข่าวนี้ เนื่องจากไม่ต้องการมีความขัดแย้งกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นางพรทิชา นาคาศัย เพราะกระทรวงพาณิชย์เป็นลูกค้ารายใหญ่ที่ซื้อโฆษณาของมติชนมากที่สุดในขณะนี้ (เม็ดเงินใหญ่ที่สุด) และเนื่องจากเป็นช่วงนี้เศรษฐกิจตกต่ำ ปริมาณการซื้อโฆษณาจากบริษัทเอกชนต่างๆน้อยจึงจำเป็นต้องพึ่งเม็ดเงินจากหน่วยงานของรัฐ ผู้บริหารมติชนจึงไม่ต้องการมีปัญหากับบรพ.

ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวในองค์กรด้วยเช่นกัน กล่าวคือการนำเสนอข่าวที่กระทบต่อภาพลักษณ์ของนักการเมืองที่มีตำแหน่งเป็นถึงรมว.หรือผู้มีอิทธิพลนั้น อาจเป็น“การทูตหม้อข้าวตัวเอง” แม้ความจริงจะถูกนำเสนอต่อสังคม แต่ผู้มีอิทธิพลที่สูญเสียผลประโยชน์อาจตอบโต้ด้วยวิธีการต่างๆโดยเฉพาะการลงโฆษณาในนสพ.เครือมติชน ซึ่งการขายโฆษณาถือเป็นรายได้หลักของนสพ.ทำให้เพื่อนร่วมงานบางคนไม่พอใจ

อย่างไรก็ดีแต่บรรยากาศในการทำงานข่าวสืบสวนของเครือมติชนค่อนข้างเปิดกว้าง นักข่าวที่ทำงานนี้ไม่ได้รับการถูกตำหนิตติเตียนมากมายนัก มีก็แต่การตักเตือนจากผู้บริหารเท่านั้น ซึ่งนักข่าวก็เข้าใจข้อจำกัดนี้ของนสพ.ที่เป็นองค์กรธุรกิจ

โครงการนี้มีส่วนช่วยเหลือนักข่าวในการทำงานหรือไม่

การมีโครงการทำให้เกิดแรงกระตุ้นการทำข่าว เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ให้นักข่าวรู้สึกอยากทำงานข่าวสืบสวน

ถ้าจะทำโครงการซ้ำในรูปแบบเดิม นักข่าวเห็นด้วยหรือไม่

รูปแบบการรับเงินสนับสนุนจำนวน 40,000 บาท สำหรับประชาชาติธุรกิจแล้วไม่ได้ใช้ในการทำงานข่าว แต่จะใช้ในเรื่องของการบริหารโต๊ะข่าวมากกว่า ในความคิดเห็นของทีมประชาชาติมองว่าเงินจำนวนนี้จะมีประโยชน์สำหรับนักข่าวที่ต้องการทำข่าวสืบสวนที่บก.ไม่ให้ทำ แต่ไม่มีประโยชน์มากสำหรับการสนับสนุนข่าวที่มีการทำอยู่แล้ว

จำเรื่องการเปิดเวทีสาธารณะ Public Forum ได้หรือไม่

เรื่องของ Public forum นักข่าวน่าจะทำได้แต่บก.อาจจะลืมน เหตุผลอีกประการคือ บรรยายที่บ้านเมืองทำให้คนไม่สนใจเรื่องอื่นๆ คนอาจจะมาฟังน้อย หรือถ้าจะจัดต้องให้ทางสมาคมนักข่าวจะเป็น

เจ้าภาพไม่ควรให้สห.ฉบับใดฉบับหนึ่งเป็นเจ้าภาพ นำเสนอประเด็นที่นักข่าวในโครงการฯทำงานอยู่ก็อาจจะได้รับความสนใจ

ข้อเสนอแนะ

คุณธีรเดชและทีมงานได้เสนอแนะว่า ควรจะมีพื้นที่อิสระที่สามารถนำเสนอข้อมูลเหล่านี้ (สาขาแรกของกลุ่มทุน นักการเมือง ทหารและนักธุรกิจ เงินบริจาคพรรคการเมือง) เพราะยังมีข้อมูลอีกมากที่ไม่สามารถตีพิมพ์ได้ แต่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งถ้าคนในสังคมได้รับรู้ถึงความสัมพันธ์ทางธุรกิจที่จำกัดอยู่เพียงกลุ่มทุนและผู้มีอิทธิพลไม่กี่กลุ่มเหล่านั้น

2. ชุตติมา นุ่นมัน นสพ. มติชนรายวัน ประเด็นข่าวสืบสวน “ฝ่ายแม่” และ “ความไม่ชอบมาพากล การสร้างเขื่อนบ้านกุ่ม แสนลำน ในแม่น้ำโขง”

สัมภาษณ์วันที่ 14 พ.ค. 2552

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

สำหรับข่าว “ฝ่ายแม่” และ “เขื่อนบ้านกุ่ม” ไม่พบปัญหาภายในกองบรรณาธิการ เพราะบก.เข้าใจถึงการทำงาน บรรยายของมติชนค่อนข้างเอื้อต่อการทำงานข่าวสืบสวน

แต่พบปัญหาเกี่ยวกับการหาแหล่งข่าว เนื่องจากข่าวฝ่ายแม่เป็นประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต แหล่งข่าวจึงมาจากหลายฝ่าย คือ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับโครงการกับฝ่ายชาวบ้าน ซึ่งมีทั้งแหล่งข่าวที่เป็นมิตรและไม่เป็นมิตรกับนักข่าว ผู้เสียผลประโยชน์ไม่ต้องการให้ข่าวผู้ที่คัดค้านโครงการนี้ต้องการให้ข่าวโดยไม่ยอมเปิดเผยตัวตน

มีปัญหาเกี่ยวกับความเหนื่อยล้าในการทำงาน เนื่องจากเป็นงานที่ต้องเดินทางไปดูพื้นที่สร้างฝายในป่าหลายครั้ง แต่มีทีมงานและทีมงานคอยสนับสนุนและให้กำลังใจ

ในส่วนของข่าว “เขื่อนบ้านกุ่ม” บริษัทที่รับเหมาก่อสร้างไม่ยอมให้ข้อมูลกับนักข่าว ทำให้การหาข้อมูลมีอุปสรรค

โครงการฯมีส่วนช่วยเหลือนักข่าวในการทำงานหรือไม่

ชุตติมาเห็นว่า การเข้าร่วมโครงการไม่ได้ส่งผลใดๆต่อการทำงานมากนัก เนื่องจากเป็นงานที่ต้องทำอยู่แล้ว ถึงจะไม่เข้าร่วมโครงการก็ต้องทำข่าวในประเด็นนี้อยู่ดี แต่การสนับสนุนเรื่องเงิน 40,000 บาทเป็นข้อดีของโครงการ เพราะได้ใช้เป็นค่าเดินทางในการทำข่าว เท่ากับว่าโครงการได้ช่วยสนับสนุนกองบก.ในเรื่องของค่าเดินทาง

ถ้าจะทำโครงการฯซ้ำในรูปแบบเดิม นักข่าวเห็นด้วยหรือไม่

รูปแบบและกระบวนการทำงานของโครงการดีแล้ว ทำให้ทำงานง่ายขึ้นเพราะบก.เข้าใจการทำงานระหว่างนักข่าวกับโครงการ ถ้าจะให้การทำงานข่าวสืบสวนประสบความสำเร็จบก.และทีมงาน

ต้องเข้าใจและช่วยกันทำงานไม่ปล่อยให้พนักงานทำงานอย่างโดดเดี่ยว อีกทั้งการมีโครงการเองก็ทำให้นักข่าวรู้สึกว่าได้ทำงานเพียงคนเดียว แต่การ Support มากไปอาจทำให้นักข่าวนิสัยเสียได้

จำเรื่องการเปิดเวทีสาธารณะ Public Forum ได้หรือไม่

จำไม่ได้ แต่เคยจัดเวทีกับชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมไปแล้ว 1 ครั้ง

ถ้าพัฒนาไปสู่โมเดลอื่นอย่าง “ศูนย์ข่าวสืบสวน”

นี่รูปแบบอย่างอื่นไม่ออก แต่ถ้าเป็นรูปแบบเว็บไซต์ ก็จะทำให้คนเข้าถึงข่าวเชิงลึกที่หาอ่านที่ไหนไม่ได้

ข้อเสนอแนะ

เห็นด้วยกับการรวมเล่มและจะทำข่าว “ฝ่ายแมว” ต่อไป โดยเจาะไปที่การสร้างฝ่ายแมวของกรมป่าไม้

3. สัจภูมิ ละออ นสพ.ไทยรัฐ ประเด็นข่าวสืบสวน “แรงงานต่างด้าว”

สัมภาษณ์วันที่ 14 พ.ค. 2552

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

- พื้นที่ข่าวการเมืองแย่งพื้นที่ข่าวอื่น
- ความไม่ปลอดภัยของแหล่งข่าว NGO ที่เป็นแหล่งข่าวในพื้นที่ถูกตำรวจสอบสวน
- ไม่มีปัญหาในการทำงานกับไทยรัฐ
- ส่วนข่าวแรงงานต่างด้าวที่เป็นข่าวสั้นๆเป็นของโต๊ะข่าวอาชญากรรม

กระแสดตอบกลับจากผู้อ่าน

ไม่มี แต่มีตำรวจโทรศัพท์มาขอเคลียร์

โครงการนี้มีส่วนช่วยเหลือนักข่าวในการทำงานหรือไม่

โครงการนี้มีส่วนช่วยนักข่าวในเรื่องเป้าหมายของการทำงาน ทำให้นักข่าวมีเป้าหมายในการทำข่าวที่ชัดเจน ถ้าไม่มีโครงการอาจจะไม่ได้ทำข่าวสืบสวนเลย งานนี้ถือเป็นงานข่าวสืบสวนชิ้นแรกของสัจภูมิ

ถ้าจะทำโครงการซ้ำในรูปแบบเดิม นักข่าวเห็นด้วยหรือไม่

เห็นด้วยกับการทำโครงการซ้ำ

ข้อเสนอแนะ

เห็นด้วยกับจัดพิมพ์ผลงานเข้าเป็นหนังสือ แต่ต้องเรียบเรียงงานเขียนใหม่ หนังสือเล่มนี้ควรจะขายและแจกมหาวิทยาลัย และจะเป็นประโยชน์มากสำหรับนักศึกษาในสาขาหนังสือพิมพ์

4. มุกิตา เชื้อซัง เว็บไซต์ประชาไท ประเด็นข่าวสืบสวน “สำรวจโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้า”

สัมภาษณ์วันที่ 21 พ.ค. 2552

มุกิตายังไม่ได้เริ่มลงมือเขียนข่าวสืบสวนเรื่องโครงการพัฒนาชุมชนรอบโรงไฟฟ้าเลย แต่ได้เริ่มลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเมื่อเดือนมกราคม 2552 ที่ แก่งคอย หนองแขง เดือนกุมภาพันธ์ 2552 ลงพื้นที่แม่เมาะ มีข้อมูลสัมภาษณ์ในฝั่งของชาวบ้านและนักวิชาการแต่ว่ายังไม่ได้นำข้อมูลมาเขียนข่าว

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

- ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของมุกิตาเกิดจากข้อจำกัดภายในองค์กรที่เธอสังกัดอยู่ เช่น
- ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลของรัฐได้ ซึ่งเป็นข้อจำกัดของประชาไทที่ทำงานในลักษณะ NGO ซึ่งเป็นสื่อผู้ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้กับภาคประชาชนจึงไม่มี Connection ในฝั่งรัฐ
 - ขาดข้อมูลทั้งภาครัฐ เอกชน และงานเอกสาร Paper trail
 - ประชาไททำข่าวตามสถานการณ์และนักข่าวของประชาไทก็มีอยู่เพียง 4 คน ทำให้มุกิตาไม่สามารถแบ่งเวลามาทำงานข่าวสืบสวนได้
 - ประชาไทไม่ได้มีการเทรนด์นักข่าวเรื่องการทำข่าว มีธรรมชาติการทำงานที่แตกต่างกับนสพ. ฉบับอื่นๆ
 - ทำข่าวแบบเกาะติดสถานการณ์บ้านเมือง ประเด็นของข่าวจึงเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์
 - สำหรับมุกิตา “กองทุนโรงไฟฟ้า” ไม่ใช่ประเด็นที่ตัวเองสนใจเสียทีเดียวจึงไม่ได้ focus ไปที่เรื่องนี้เรื่องเดียว ประเด็นของการทำข่าวก็เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ตอนนี้ก็ทำข่าว “คดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ” อยู่
 - ไม่พบปัญหาและอุปสรรคในการลงพื้นที่ ชาวบ้านและผู้คัดค้านโรงไฟฟ้าให้ความร่วมมือดี

โครงการนี้มีส่วนช่วยเหลือนักข่าวในการทำงานหรือไม่

การเข้าร่วมโครงการนี้ทำให้มุกิตารู้สึกจริงจังและมีเป้าหมายกับการทำข่าวในประเด็นนี้มากขึ้น ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้เริ่มลงมือเขียนข่าว แต่ก็มีข้อมูลสะสมไว้มากพอสมควรที่จะทำข่าวสืบสวนต่อ

สิ่งที่จะทำต่อไป

ถึงแม้ว่างานข่าวสืบสวนชิ้นนี้จะยังไม่เริ่มต้น กอปรกับระยะเวลาการทำงานระหว่างนักข่าวกับโครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่มุกิตายังยืนยันว่าต้องการทำงานข่าวสืบสวนเรื่อง “กองทุนโรงไฟฟ้า” อยู่ เพราะต้องการนำเสนอชีวิตที่มีอยู่ในเนื้อข่าวชิ้นนี้ให้สังคมได้รับรู้ อีกทั้งยังพบเจอนำความไม่ชอบมาพากลหลายประการของกองทุนนี้ เช่น กองทุนนี้ไม่มีกฎหมายมารองรับมีแต่เพียงมติกรมเห็นชอบ กองทุนนี้เริ่มดำเนินการในสมัยของนายปิยะสวสดี อมระนันท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานในรัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ปี 2549 แต่พบว่า นายปิยะสวสดี ถื๋อหุ่น บ.เอ็กโกผ่านทางภรรยาและยังมีความผิดปกติเกี่ยวกับการพยากรณ์การใช้น้ำมัน (PDP) เป็นต้น

5. ผดุงศักดิ์ เหล่ากิจไพศาล นสพ. กรุงเทพธุรกิจ ประเด็นข่าวสืบสวน “ช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”

สัมภาษณ์วันที่ 21 พ.ค. 2552

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

พบอุปสรรคในการทำงาน เนื่องจากนโยบายองค์กรเปลี่ยน การจัดสรรพื้นที่ในนสพ.ถูกปรับเปลี่ยน หน้าทำการงานเปลี่ยนและมีปัญหาภายในองค์กร

- ตำแหน่งและหน้าที่ในการทำงานของผดุงศักดิ์เปลี่ยนไป เขาจึงไม่สามารถทำข่าว “ช่องทางคอร์ปชั่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ต่อได้ จากการถูกโยกย้ายไปทำข่าวธุรกิจกับข่าววิทย์
- พื้นที่ข่าวในนสพ.ถูกปรับเปลี่ยน ข่าวอปท.ถูกย้ายไปหน้าธุรกิจ สุดท้ายก็ถูกแย่งพื้นที่โดยข่าวรายวัน
- แม้ว่าทางโครงการจะมีการคุยกับผู้บริหารแล้ว แต่ก็ไม่ได้คุยอย่างต่อเนื่อง (ไม่แน่ใจว่าผู้บริหารจะลืมหรือเปล่า) ผู้บริหารก็ยังป้อนงานข่าวอื่นมาให้ทำ (อย่างหนัก) จึงไม่มีเวลาทำข่าวอปท.

ปัญหาของประเด็นข่าวอปท.

เนื้อข่าวอปท. มุ่งจับประเด็น “การทุจริต” เป็นหลัก ทำให้ข่าวมีเรื่องราวที่หลากหลายมาก เช่น นมโรงเรียน ลำไยอบแห้ง รั้งนกอีแอ่น การให้เช่าที่ดินภูเก็ต จำนำข้าวโพด เป็นต้น แต่ไม่ได้ focus ไปที่ประเด็นใดประเด็นหนึ่งและไม่ได้ติดตามประเด็นที่นำเสนอไปแล้วอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพูดคุยเกี่ยวกับการรวมเล่ม Pocket book ผดุงศักดิ์สนใจที่นำเรื่องทุจริตนมโรงเรียนมารวมเล่มมากที่สุด เพราะมีข้อมูลอยู่แล้วและเป็นประเด็นอ่อนไหวที่สังคมให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากการทุจริตที่เกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนผู้บริสุทธิ์

โครงการนี้มีส่วนช่วยเหลือนักข่าวในการทำงานหรือไม่

กระตุ้นให้นักข่าวคิดกับประเด็นมากขึ้น ถึงจะเป็นเรื่องที่ต้องทำตามหน้าที่อยู่แล้วแต่พอมีโครงการ ก็รู้สึกว่ามีสัญญาผูกมัดกันระหว่างนักข่าวกับโครงการ ทำให้รู้สึกว่าต้องทำตามที่ได้ตกลงกัน แต่ก็ไม่ได้ทำให้รู้สึกเครียดหรืออึดอัดแต่อย่างใด

6. สิรินาฏ ศิริสุนทร (เอ๋อม) นสพ. กรุงเทพธุรกิจ ประเด็นข่าวสืบสวน “ทุจริตเชิงนโยบายเปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ”

สัมภาษณ์วันที่ 27 พ.ค. 2552

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

พบปัญหาจากการหาข้อมูลเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นประเด็นร้อนมีผู้เสียผลประโยชน์จากการเปิดโปงเป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลของข้าราชการระดับสูงไปจนถึงรัฐมนตรีได้ ทั้งๆที่มีเงื่อนไขแต่ก็ไม่มีหลักฐานชัดเจนที่จะสามารถสวไปถึงตัวรัฐมนตรีได้ แม้ว่าจะมีเอกสารยืนยันว่ามีการให้เข้าที่อุทยานจริง

ปัญหาและอุปสรรคในการติดตามแหล่งข่าวมีส่วนทำให้ข่าวค่อยๆเงียบหายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งก็มาจากหลายสาเหตุ เช่น

- เรื่องเงียบไปเพราะกรมอุทยานฯเปิดทำประชาสัมพันธ์และมีเสียงคัดค้านจากสาธารณะ
- มีการเคลื่อนไหวและมีความพยายามที่จะทำให้เรื่องนี้เงียบ อย่างการที่นายสมศักดิ์ เทพสุทิน สามีของนางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รวบรวมกระทรวงทรัพย์ฯ นัดกองบก.กรุงเทพธุรกิจรับประทานอาหารเพื่อเคลียร์ข่าวการให้เข้าที่อุทยาน ว่าภรรยาของตนทำไปเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติจริงๆ
- กรณีอะดังรีสอร์ท เอกชนและข้าราชการไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลในเบื้องต้น มีเพียงกรมธนารักษ์ ส่งข่าวชี้แจงเรื่องที่ราชพัสดุบนเกาะมาเพียงครั้งเดียว แต่ต่อมาเจ้าหน้าที่อุทยานฯก็ให้ข้อมูลมากขึ้นเพื่อหวังที่จะทำให้ได้ที่ดินบนเกาะคืนจากกรมธนารักษ์

โครงการนี้มีส่วนช่วยเหลือนักข่าวในการทำงานหรือไม่

โครงการมีส่วนเหลือนักข่าวในการลงพื้นที่หาข้อมูลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสนับสนุนเรื่องเงิน ทำให้การเดินทางไปสตูล (ไกลและใช้ค่าใช้จ่ายสูง) ทำได้บ่อยขึ้น พูดคุยกับบก.ในเรื่องการลงพื้นที่ได้ง่ายขึ้น

Feedback จากการลงพื้นที่

การจัดการในอุทยานแห่งชาติมีผลประโยชน์จำนวนมหาศาลเกี่ยวข้อง ทำให้เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติงานติดขัดกับการหาผลประโยชน์ของพวกเขาผู้ใหญ่ แต่ก็ไม่สามารถให้ข่าวได้มากนักเพราะเกรงกลัวอิทธิพล ถึงจะมีการให้ข่าวหรือเบาะแสการทุจริตบ้าง แต่เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็จะสงวนชื่อและแหล่งที่มาของข้อมูลต่อนักข่าว

ผลกระทบทางสังคมหลังจากนำเสนอข่าว

เชื่อว่าเกิดผลกระทบกับผู้อ่าน เห็นได้จากเกิดชุมชนออนไลน์ผ่าน Blog ของ Ok nation และเว็บไซต์พันทิพ ห้อง Blue planet ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของนักท่องเที่ยวชนชั้นกลางผู้รักธรรมชาติและมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เพื่อร่วม พรบ.อุทยานแห่งชาติ

เกิดการเคลื่อนไหวในกลุ่มนักดำน้ำและนักท่องเที่ยว โดยการรวมตัวกันถือป้ายประท้วงกรมอุทยานฯตอนทำประชาสัมพันธ์ ในขณะที่ยังไม่มีมีการเคลื่อนไหวของ NGO ในเรื่องนี้

มีข้อมูลที่ไม่สามารถนำเสนอได้หรือไม่

มีข้อมูล “แหลมๆ” ที่ไม่สามารถนำเสนอได้เพราะไม่มีหลักฐานชัดเจน มีแต่เพียงคำบอกเล่าของแหล่งข่าวที่ไม่ประสงค์ออกนาม เช่น การพานายทุนไปดูพื้นที่ที่เกาะอะดังของนายสมศักดิ์ เทพสุทิน การ

ยืนยันเรื่องการจ่ายเงินให้แก่พนักงานเมือง เป็นต้น แต่ก็สามารถนำเสนอเป็นประเด็นผ่าน Blog ได้นิดหน่อย

ถ้าจะทำโครงการซ้ำในรูปแบบเดิม นักข่าวเห็นด้วยหรือไม่

เห็นด้วยในเรื่องการให้อิสระกับนักข่าวและการมีคณะกรรมการมาให้ Guide line กับนักข่าวทำให้เกิดความชัดเจนในการทำงานมากขึ้น

เห็นว่าควรมีการนัดพบกันระหว่างนักข่าวที่เข้าร่วมโครงการบ้าง โดยเริ่มจากการนัดอย่างเป็นทางการ (ประชุมหรือสัมมนา) มากกว่าการนัดรับประทานอาหารอย่างไม่เป็นทางการอย่างที่โครงการฯ เคยนัด เพราะที่ผ่านมายังไม่รู้จักรักกับนักข่าวอื่นๆ เป็นการส่วนตัวทำให้ไม่ยอมมาร่วม ในความเห็นของสิริญา ควรเริ่มจากการนัดอย่างเป็นทางการก่อน พอสนิทกันแล้วถึงค่อยนัดกันแบบสบายๆ

สิ่งที่จะทำต่อไป

โครงการให้เข้าพื้นที่อุทยานฯ น่าจะจบไปแล้ว เนื่องจากทำประชาสัมพันธ์ไม่ผ่าน แต่ก็ยังมีการซื้อเส้นการให้เข้าที่อยู่ เพียงแต่ไม่มีหลักฐานเป็นเอกสารที่ชัดเจน

อย่างไรก็ตามสิริญาจะติดตาม “โครงการอุทยานสีเขียว” ของกรมอุทยานฯ ต่อ เพราะต้องการพิสูจน์ว่าทำได้จริงหรือไม่ กรมอุทยานฯ ต้องการทำให้อนุรักษ์ธรรมชาติหรือหวังเม็ดเงินจากการท่องเที่ยวกันแน่

ติดตามกรณีที่ดินบนเกาะหลีเป๊ะที่กำลังมีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินของชาวอุรักลาไวย์ มีการขายที่ดินปากเปล่าให้กับนายทุน ในขณะที่กรมอุทยานฯ ประกาศให้เกาะเป็นอุทยานแห่งชาติ

7. มন্ত্রী จุ้ยม่วงศรี นสพ. มติชนรายวัน ประเด็นข่าวสืบสวน “ฝ่ายแม่ว”

สัมภาษณ์วันที่ 27 พ.ค. 2552 (สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์)

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

พบปัญหาในการลงพื้นที่หาข้อมูล เนื่องจากฝ่ายแม่วมักจะอยู่ในป่าลึกทำให้การเดินทางเข้าไปสำรวจเป็นไปอย่างยากลำบาก การเดินทางทุกครั้งจะต้องใช้เจ้าหน้าที่ป่าไม้นำทาง ซึ่งมนตรีมองว่าเจ้าหน้าที่เหล่านั้น เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการนำเสนอข่าว เจ้าหน้าที่อาจจะพานักข่าวไปดูเฉพาะฝ่ายที่มีสภาพดีก็ได้ ดังนั้นเขาจึงพยายามหาแหล่งข่าวที่เป็นชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยต่อการสร้างฝ่ายแม่ว และขอให้ชาวบ้านเหล่านั้นเป็นผู้ช่วยนำทางเข้าไปสำรวจฝ่ายในป่าแทน

มนตรีกล่าวว่า เขาและทีมงานพยายามหาข้อมูลจากทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายคัดค้านและสนับสนุน ส่วนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเสนอข่าว ทางทีมงานก็เปิดโอกาสให้การชี้แจงผ่านพื้นที่นสพ. เพื่อนำเสนอข้อมูลให้รอบด้าน

ส่วนกองบรรณาธิการไม่มีปัญหากับการทำงานของเขา ทางมติชนค่อนข้างให้อิสระนักข่าวในการทำงาน

ตามความคิดของนักข่าวคิดว่าข่าวฝ่ายแมวจบหรือยัง

สาเหตุข่าวฝ่ายแมวหายไปจากพื้นที่นสพ.เป็นเพราะเรื่องไปหยุดอยู่ที่การตรวจสอบของสตง. ทำให้ดูเหมือนเรื่องจบ แต่จริงๆ แล้วเรื่องยังไม่จบเพียงแต่ติดอยู่ที่การตรวจสอบอันล่าช้าของสตง. นักข่าวไม่สามารถนำข้อมูลของสตง.มานำเสนอได้ ต้องรอคุณหญิงจรรุวรรณแถลงข่าวเท่านั้น

ผลกระทบทางสังคมหลังจากนำเสนอข่าว

มีผู้ที่เสียผลประโยชน์จากการเสนอข่าวต่อว่าเข้าบ้างแต่ทางทีมงานก็ยังยึดหลักการนำเสนอความจริง และให้โอกาสผู้เสียหายได้ชี้แจงผ่านพื้นที่ข่าว

โครงการนี้มีส่วนช่วยเหลือนักข่าวในการทำงานหรือไม่

มนตรีมองว่าโครงการนี้มีส่วนช่วยเหลือนักข่าวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะขั้นตอนการนำเสนอโครงการต่อหน้าคณะกรรมการ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการทำให้ประเด็นข่าวของเขาชัดเจนขึ้น ซึ่งเขาก็ได้นำคำแนะนำต่างๆ มาเป็น Guide Line ในการทำงาน

เขากล่าวว่า ปกติเวลานักข่าวจะทำงานข่าวสืบสวนก็จะคิดประเด็นที่ตนเองสนใจหรือสงสัยขึ้นมา จากนั้นจึงหาข้อมูลและเกาะตามความเข้าใจของตนเอง การมีผู้ทรงคุณวุฒิมาให้คำแนะนำในแง่วิชาการทำให้การทำงานชัดเจนและแหลมคมมากขึ้น

ถ้าจะทำโครงการซ้ำในรูปแบบเดิม นักข่าวเห็นด้วยหรือไม่

เห็นด้วย โครงการนี้เป็นโครงการที่ดีเป็นการสนับสนุนให้นักข่าวทำงานข่าวสืบสวน ซึ่งเป็นงานที่ยากมากสำหรับนักข่าวมือใหม่

โครงการฯ ควรจะมีระยะเวลาดำเนินการมากกว่านี้ เพราะคิดว่ายังมีนักข่าวอีกหลายคนที่ต้องการทำข่าวสืบสวนแต่ไม่มีคนสนับสนุน

ข้อเสนอแนะ

ต้องการให้โครงการฯ จัดอบรมเทคนิคการทำข่าวสืบสวนเพิ่มเติม หรืออบรมการพัฒนาศักยภาพนักข่าวในเชิงวิชาการ เพราะไม่ทราบว่าจะไปหาเรียนรู้เทคนิคการทำข่าวสืบสวนจากที่ไหน โดยมากจะสอบถามเทคนิคในการทำข่าวจากนักข่าวรุ่นพี่แต่ก็เป็นการพูดคุยตามวงเหล้าเท่านั้น ทางสมาคมนักข่าวฯ เองก็ไม่ได้มีการจัดฝึกอบรมเรื่องนี้อย่างจริงจัง จะมีก็แต่เพียงการฝึกอบรมนักข่าวมือใหม่ ซึ่งเขามองว่ายังไม่ใช่ว่าการสอนเทคนิคการทำข่าวเจาะที่เข้มข้นพอ

8. วรวิทย์ ศรีอนันต์รักษา นสพ. เดลินิวส์ ประเด็นข่าวสืบสวน “ทุจริตรถปียาร์ที”

สัมภาษณ์วันที่ 12 มิ.ย. 2552

ความคืบหน้าของข่าวทุจริตปีอาร์ที

- ข่าวทุจริตปีอาร์ทีพิสูจน์ความผิดได้แล้ว แต่คนผิดยังไม่ได้รับการลงโทษ โครงการไปหยุดอยู่ที่การสืบสวนของกรมสืบสวนคดีพิเศษ หรือ DSI
- ทุกวันนี้จะเสนอข่าวปีอาร์ทีในคอลัมภ์ทวงถาม เนื่องจากประเด็นได้รับการพิสูจน์ความผิดไปแล้วจึงเล่นไม่ได้มาก เดี่ยวจะขายไม่ได้
- ระหว่างนี้รอ DSI ทำคดีและรอการเมืองเปลี่ยนตัว

เหตุใดเดลินิวส์ถึงยอมให้วรวิทย์ทำข่าวสืบสวน

- คุณประชา เหตุระกูล เจ้าของเดลินิวส์ เห็นความสำคัญกับการทำงานข่าวสืบสวน
- ข่าวเจาะของวรวิทย์ทุกเรื่องนำเสนอต่อคุณประชาโดยตรง เพราะถ้าถูกฟ้องในกรณีการนำเสนอข่าว เจ้าของนสพ.จะเป็นจำเลย ซึ่งเขาควรมีส่วนได้รับรู้สิ่งต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับเขา
- นักข่าวมีหน้าที่นำข่าวดีมาเสนอหนังสือพิมพ์ ถ้าข่าวของเราเดินสพ.ก็จะลงข่าวให้เอง

ความคิดเห็นต่อโครงการฯ

ไม่มีความรู้สึกลบแต่ก็ไม่ต้องการยุ่งด้วย

ถ้าจะทำโครงการฯซ้ำในรูปแบบเดิม นักข่าวเห็นด้วยหรือไม่

ไม่เห็นด้วย ไม่เวิร์ค

เห็นด้วยกับการรวมเล่มข่าวสืบสวนของโครงการฯหรือไม่

เห็นด้วยแต่ขอใช้ชื่อ “กองบรรณาธิการ เดลินิวส์” ไม่ขอใช้ชื่อตัวเอง

ข้อเสนอแนะ

ทำ “ปฏิทินข่าว” คล้ายๆกับปฏิทินจับใจของตำราจ คือ เป็นปฏิทินที่ระบุว่าคดีทุจริตต่างๆนั้นเริ่มเมื่อใด มีความคืบหน้าอย่างไร คนดูปฏิทินจะได้ไม่ลืมคดีดังกล่าวและจะช่วยเป็นหูเป็นตาให้ ทำให้สังคมเป็นผู้ตรวจสอบและเตือนความทรงจำไปในตัว

ลักษณะเฉพาะตัวของนักข่าว

วรวิทย์ เป็นนักข่าวที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูงและเข้าถึงยาก เขาเล่าถึงชีวิตความเป็นนักข่าวของเขาที่เดลินิวส์ในช่วงแรกว่า เขาเป็นกบฏของในนสพ. ต่อต้านการพฤติกรรมที่ไม่ดีต่างๆนานาของผู้ใหญ่ในกองบก. แต่แทนจะโดนไล่ออกในข้อหาบกฏ เขากลับได้รับเลือกเป็นบรรณาธิการข่าวการเมืองตั้งแต่อายุ 31 ปี การกบฏในครั้งนั้นของเขาจึงกลายเป็นการปฏิวัติรัฐประหารไป

เขากล่าวว่าสไตล์การทำงานของเขาเป็นแบบนักข่าวพูลลิสเซอร์ กล่าวคือ เจาะลึกด้านข้อมูลรักษาความลับของแหล่งข่าว และมีความระแวดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา ทักษะในการทำงานของเขา มาจากการฝึกฝนด้วยตนเอง โดยมีบทเรียนจาก อ.กำแหง ภริตานนท์ / อ.สุภา ศิริमानนท์ และ อ.มาลี บุญยศิริพันธ์ ที่คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นแรงบันดาลใจ

การจะให้ได้มาซึ่งข่าวเจาะทำให้เขาต้องรักษาความสัมพันธ์กับสายข่าวอยู่เสมอ โดยเขาต้องมีความซื่อตรง จริงใจ และคอยช่วยเหลือสายข่าวอยู่เสมอ

นอกจากนี้เขายังเป็นนักข่าวที่เชี่ยวชาญในการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ Wap 61 อีกด้วย ซึ่งหาภาพถ่ายทางอากาศได้จากกรมแผนที่ทหาร และกองจัดการที่ดินป่าสงวน กรมป่าไม้

9. จันทรจิรา พงษ์ราย (หนึ่ง) นสพ. กรุงเทพธุรกิจ ประเด็นข่าวสืบสวน “ทุจริตเชิงนโยบาย เปิดเอกชนเช่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติ”

วันที่ 23 มิ.ย. 2552 (อีเมลตอบ)

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

- เนื่องจากตอนที่เปิดประเด็นข่าวเรื่องนี้ ยังเป็นการสั่งการในเชิงนโยบายจากนักการเมือง ลงมาที่ข้าราชการประจำในกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ทำให้การสืบเสาะหาข้อมูลและหลักฐานจึงค่อนข้างยากกว่าจะสามารถหาความเชื่อมโยงของนโยบาย กลุ่มทุน และข้าราชการประจำ และมีการวางแผนเพื่อเจาะข้อมูลได้ ซึ่งส่วนหนึ่งถือว่าโชคดีที่มีแหล่งข่าวภายในกรมอุทยานฯ เองที่คอยแนะนำช่องทางว่าใครจะเป็นแหล่งข่าวได้ เนื่องจากเรื่องการเปิดอุทยานให้เอกชนเช่า นั้น เป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม จึงได้นำเอกสารบางเรื่องมาเผยแพร่ ผนวกกับการแกะรอยอย่างตามติด กระทั่งสามารถหาผู้รับผิดชอบในการสานต่อแนวนโยบายจากนักการเมืองได้มาตามลำดับ

- ยอมรับว่าประเด็นนี้ในระยะแรกไม่ได้มีเอ็นจีโอ ออกมาเคลื่อนไหว เหมือนกับกรณีอื่นๆ อย่างเข้มข้น เช่น มาบตาพุด หรือบางสะพาน ที่มีกลุ่มอนุรักษ์ เป็นแหล่งข่าวหรือคอยช่วยในเรื่องของการเคลื่อนไหวและทำให้ข่าวเกิดความรุนแรงมากจน กระทั่งมีกลุ่มภาคประชาชน และกลุ่มนักท่งเวปต์จากพันธมิตรพิทักษ์ดอทคอม ซึ่งมีทั้งนักวิชาการ ชาวบ้านและนักอนุรักษ์อิสระ ที่เห็นการนำเสนอข่าวของกรุงเทพธุรกิจอย่างต่อเนื่อง ได้ออกมาเคลื่อนไหวผ่านทางเวปไซต์ จนมีคนเข้ามาแสดงความคิดเห็นในทางไม่เห็นด้วย จนสามารถทำให้ข่าวชิ้นนี้ได้รับความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดกระแสในกลุ่มนักธุรกิจ นักวิชาการ ที่มีส่วนช่วยผลักดันและสนับสนุนข้อมูลข้อเท็จจริงสำหรับการทำข่าว

โครงการไล่ข่าวสืบสวนนี้มีส่วนช่วยเหลือนักข่าวในการทำงานหรือไม่

- มีส่วนช่วยเนื่องจากในระยะที่ผ่านมา สำนักพิมพ์ไม่ได้สนับสนุนเรื่องงบประมาณในการลงพื้นที่ ซึ่งไล่ข่าวกรุงเทพฯ ได้นำเงินงบประมาณจากโครงการนี้ไปเจาะข่าวในพื้นที่ จ.สตูล และในอุทยานอีกหลายแห่ง ทำให้เนื้อหาของข่าวเกิดความสมบูรณ์ขึ้น

ความคาดหวังที่นักข่าวมีต่อโครงการฯ

- แคว้นหวังว่าการนำเสนอข่าวอย่างต่อเนื่องจะสามารถทำให้โครงการนี้ชะงักไปได้ และกรณีที่กรุงเทพธุรกิจนำเสนอข่าวชิ้นนี้มาตลอดระยะเวลา 3-4 เดือนได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย แม้จะเป็นการพับโครงการไปชั่วคราว แต่อย่างน้อยความร่วมมือของกลุ่มประชาสังคม

และสื่อที่ออกมาคัดค้านกรณีนี้ ก็ยังมีการเกาะกลุ่มเพื่อติดต่อกันจับตาสถานการณ์ภายในกรม
อุทยานฯ

ถ้าจะทำโครงการฯซ้ำในรูปแบบเดิม นักข่าวเห็นด้วยหรือไม่

- เห็นด้วยถ้าจะมีการทำโครงการซ้ำ เพราะทำให้นักข่าวที่ขาดโอกาสในการลงพื้นที่เพราะจาก
ปัจจัยต่างๆ สามารถลงไปทำข่าวเชิงลึกได้มาก ซึ่งขณะนี้ทางใต้กรุงเทพฯก็มีแผนเจาะข่าวอยู่
2-3 เรื่องเหมือนกันค่ะ

**จะขัดข้องหรือไม่ ถ้าโครงการฯจะนำผลงานของนักข่าวไปตีพิมพ์รวมเล่มเป็น pocket book
เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะและเป็น case study สำหรับงานข่าวสืบสวน**

- ไม่ขัดข้องค่ะ

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

- วิธีการที่โครงการทำก็ดีอยู่แล้ว โดยเฉพาะการให้อิสระในการบริหารจัดการงบประมาณในการ
ลงพื้นที่ หรือการนำเสนอข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่าบางครั้งถ้าเนื้อหา
ไม่แจ้ง หรือไม่มีความคืบหน้าในการรายงานข่าวก็อาจจะไม่ถูกตีพิมพ์

สรุปการเสวนาระดมความคิด“ปฏิรูปประเทศไทยด้วยสื่อ” และสานต่อ

“องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในประเทศไทย” ณ ห้องประชุม 5-2

ตึกอธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ถนนประชาชื่น กรุงเทพฯ

วันเสาร์ที่ 17 มกราคม 2552 เวลา 13.00 – 16.30 น

สืบเนื่องจากที่แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน หรือ สสย. ได้เคยจัดให้มีการประชุมหารือ นำร่อง เพื่อเตรียมการจัดตั้งองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคด้านสื่อในประเทศไทย ไปเมื่อเดือนมิถุนายน 2551 ที่ผ่านมานี้ “สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์” ใน โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะมีบทบาทถ่วงดุล และ คุ้มครองสิทธิของผู้รับข่าวสารผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ รวมทั้งเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และความเข้มแข็งร่วมกันของภาคีเครือข่าย ได้มีความเห็นว่า ในสถานการณ์อันซับซ้อนและผันแปร ซึ่งสื่อสารมวลชนทั้งระบบจำเป็นต้องทำหน้าที่อย่างเท่าทัน ถูกถ้วน และเที่ยงธรรม แต่ยังขาดการกระตุ้น หนุนเสริมและตรวจ สอบจากพลังทางสังคมเท่าที่ควร

ดังนั้น ทางโครงการฯ ร่วมกับ สสย. จึงดำริให้จัดการประชุมอีกครั้งหนึ่งเพื่อระดมความคิด และสานต่อแนวคิดการก่อประกอบองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคด้านสื่อในประเทศไทย โดยมุ่งหมายให้ที่ประชุมเสวนาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อประเด็น “การปฏิรูปประเทศไทยด้วยสื่อ” ซึ่งอาจเป็นรูปธรรมหนึ่งของบทบาทการขับเคลื่อนเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ โดยหวังว่าการเสวนาระดมความคิดในครั้งนี้ จะขยายผลไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในกิจกรรมคุ้มครองผู้บริโภคสื่อต่อไป

วัตถุประสงค์ของการเสวนา

1. ผลักดันให้เกิดองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในประเทศไทยที่ครอบคลุมสื่อทุกแขนง ด้วยความร่วมมือจากเครือข่ายต่างๆ ที่มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกันในแนวราบ เป็นเครือข่ายของผู้บริโภคสื่อเพื่อตรวจสอบ/เฝ้าระวังสื่อจากทั่วประเทศ
2. เพื่อหารูปแบบ /แนวทาง (Model) ขององค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการให้การศึกษาก่อให้เกิดข้อมูลข่าวสารเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ การคุ้มครองเด็กและเยาวชนและ ผู้บริโภคสื่อ

ประมวลเนื้อหาจากการเสวนา

การเสวนาเริ่มโดย สุชาดา จักรพิสุทธิ์ โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์ สกว. และ “สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์” บอกเล่าถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ จากนั้นเข็มพร วิรุณราพันธ์ ผู้อำนวยการแผนงานสื่อเพื่อสุขภาวะเยาวชน สสย. ให้ข้อมูลสรุปผลการประชุมที่ผ่านมา รวมถึงชี้แจงบทบาทของสสย. ในการส่งเสริมสื่อสร้างสรรค์ ซึ่งที่ผ่านมาได้ร่วมกับ “เครือข่ายพ่อแม่เฝ้าระวังและสร้าง สรรค์สื่อ” หรือ Family Media Watch และนักวิชาการ จัดกิจกรรมด้าน

สื่อมวลชนศึกษาแก่เด็กและเยาวชน การจัด Rating รายการโทรทัศน์ ซึ่งสร้างความตื่นตัวแก่สังคมอย่างมาก การให้รางวัลสื่อดี Kids Award เป็นต้น

ดร. อูซา บิ๊กกินส์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ผู้ศึกษาวิจัยการจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในต่างประเทศ กล่าวถึงตัวอย่างประเทศอังกฤษ อเมริกา ออสเตรเลียว่า เริ่มต้นจากการมีกฎหมายรองรับ ที่ครอบคลุมการควบคุมสื่อใหม่ การรวบรวมสื่อ และการจัดตั้งองค์กรคุ้มครอง ที่เป็นความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรมสื่อ ภาควิชาชีพ และภาคสังคมหรือผู้บริโภค ที่สำคัญคือการที่องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในต่างประเทศ มีการทำงานร่วมกับกลุ่มวิชาชีพสื่อแขนงต่างๆด้วย อย่างไรก็ตาม Co-Regulation นี้ ทำได้ในส่วนของการ regulate Content เท่านั้น ดร.อูซา เสนอให้วงเสวนาคิดค้น Code of Conduct สื่อแต่ละประเภท รวมถึงสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต ซึ่งยังมีช่องว่างทางกฎหมาย เช่น การสร้างเกณฑ์การให้ rating สื่อแต่ละประเภท รวมถึงการคำนึงถึงบทบาทด้านการพัฒนาเครือข่ายเพื่อเสริมความเข้มแข็งภายในองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อเองด้วย

ดร. พิงรอง รามสูต รัตนันท์ จากคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็น Speaker ของสภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เล่าถึงงานวิจัยวิทยุชุมชน ที่ยังมีปัญหาด้านการค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการกำกับและบริหารจัดการตนเอง เนื่องด้วยความแตกแยกแทรกแซงของวิทยุการเมืองและวิทยุที่แอบแฝง ธุรกิจ แต่ในส่วนของสื่อกระแสหลักโดยทั่วไป ดร.พิงรอง เห็นว่า การตรวจสอบถ่วงดุลโดยภาคสังคมหรือ Co-Regulation ไม่จำเป็นต้องรอกฎหมาย ภาคสังคมสามารถกำหนดแนวทางปฏิบัติ หรือ code of Practice ได้เลย เช่น การรับเรื่องร้องเรียนจากผู้บริโภคสื่อ การสร้างกิจกรรมกดดันสื่อ เช่น การยื่นจดหมายแสดงการติเตียนหรือชื่นชม นอกจากนี้ กลไกการกำกับดูแลสื่อ นอกเหนือไปจากกฎหมาย การจัด Rating แล้ว ก็อาจมี hot line อย่างที่ยุโรปมีสายด่วน Inhope คอยตรวจจับสื่อร้ายโดยประชาชนเป็นผู้แจ้งเข้ามา และกลไกที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ Media Literacy หรือ Media Education คือการให้ความรู้เท่าทันสื่อแก่ผู้บริโภคทุกช่วงวัย เช่น การผลักดันเป็นหลักสูตรเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต หรือ สปช. ในโรงเรียน ก็จะเป็นการสร้างผู้บริโภคสื่อที่เข้มแข็ง

อ.อิทธิพล ปรีติประสงค์ มหาวิทยาลัยมหิดล หยิบยกกรณี Child Online Protection Act หรือกฎหมายคุ้มครองเด็กจากสื่ออินเทอร์เน็ต และตัวอย่างประเทศเกาหลี ที่มีการจัด Rating สื่อ โดยความร่วมมือจากผู้ประกอบการและผู้บริโภค ดังนั้น เราต้องคำนึงถึง“พื้นที่ตรงกลาง” ที่จะทำให้ทุกฝ่าย โดยเฉพาะผู้ผลิตและผู้บริโภคได้มาพบกันร่วมมือกัน จากนั้น จะก่อเกิดองค์ > เกิดอำนาจหน้าที่ > ไปสู่กลไกการทำงาน อ.อิทธิพล ยังเสนอให้วงเสวนาสร้างชุดข้อมูลความรู้ในการประเมินสื่อ และสร้างเกณฑ์การจัด Rating สื่อแต่ละประเภท โดยรวมเอาเกณฑ์มาตรฐานของวิชาชีพเองเข้ามาด้วย ในส่วนการสร้างเสริมความเข้มแข็งแก่ผู้บริโภค ก็ต้องคิดค้นกิจกรรมและเครื่องมือเพื่อการฝึกฝนต่างๆ ทั้งนี้

อาจใช้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิผู้บริโภคสื่อในเด็กและเยาวชน เช่น สิทธิการรับสื่อตามช่วงวัย สิทธิในการกำหนดคุณภาพสื่อ หรือสิทธิในการได้รับการคุ้มครองเยี่ยงยา กรณีได้รับผลกระทบ เป็นต้น ซึ่งอาจสรุปเป็นภารกิจขององค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อว่า “จัดสื่อร้ายขยายสื่อดี” ด้วยปฏิบัติการหลากหลายในการขยายสื่อดีแก่สังคม

พรรณิภา โสติพิพันธุ์ รองผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ไทยพีบีเอส. แสดงความคิดเห็นห่วงใยเยาวชนว่า ส่วนใหญ่อยู่ใน“พื้นที่”ของรัฐ เช่น โรงเรียน และการบริโภคสื่อ/ข่าวสารจากโครงสร้างส่วนบน ปัจจุบันมีเว็บไซต์ Me หรือ Media Evaluation ของกระทรวงวัฒนธรรม ที่ภาคสังคมน่าจะช่วงชิงไปใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ ในส่วนองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อที่จะเกิดขึ้น นอกจากการสร้างเครือข่ายให้ครอบคลุมผู้บริโภคสื่อทุกแขนงแล้ว ต้องคำนึงถึงการจัดโครงสร้างของ“ผู้บริโภค”ให้ชัดเจน มากกว่าการไปแฝงอยู่ในงานวิชาการเท่านั้น เพื่อให้มีการพัฒนาศักยภาพผู้บริโภคสื่ออย่างจริงจัง เห็นด้วยที่จะให้ความสำคัญในมิติของสื่อมวลชนศึกษาและการรู้เท่าทันสื่อ

ทางด้าน รัชชานนท์ สุขสนอง ตัวแทนจาก”สภาผู้ชมและผู้ฟังโทรทัศน์ไทยพีบีเอส.”ให้ความเห็นว่าสภาผู้ชมฯ เกิดขึ้นจาก พรบ.จัดตั้งโทรทัศน์สาธารณะ ซึ่งกฎหมายก็จะเป็นเพียงกฎหมาย หากไม่มีภาคประชาชนเข้ามาหยิบใช้และรวมกลุ่มกันให้เป็นจริง ตนหวังว่าการขยายเครือข่ายให้กว้างขึ้น ครอบคลุมทุกสื่อ จะทำให้ผู้บริโภคสื่อมีพลังต่อรองได้มากขึ้น

ส่วน ชาญไชย วิกรวงษ์วนิช ตัวแทนจาก”เครือข่ายครอบครัวเฝ้าระวังและสร้างสรรค์สื่อ” หรือ Family Media Watch สนับสนุนแนวคิดการสร้างเกณฑ์การประเมินสื่อโดยจำแนกแต่ละประเภท และอยากให้เครือข่ายมีความรู้ความเข้าใจสื่อต่างๆ ให้เพียงพอ รวมถึงต้องหา”ตัวคน”ในภาครัฐและภาควิชาชีพที่จะให้ความร่วมมือหรือเป็นพันธมิตร นอกจากนี้ หากมีการจัดทำเอกสารคู่มือการเฝ้าระวังสื่อ ก็อยากให้นำเสนอให้เข้าใจง่ายไม่เป็นวิชาการเกินไป รวมถึงอยากให้วงเสวนาติดตามเรื่องกฎหมายการจัดตั้งในสื่อโทรทัศน์ ซึ่งขณะนี้ไม่มีเจ้าภาพจากภาคประชาชน ติดตามผลักดันให้ต่อเนื่อง

ผศ. สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรรมการฝ่ายวิชาการ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย บอกเล่าถึงสถานการณ์สื่อหนังสือพิมพ์ ที่มีกลุ่ม ชมรม รวมตัวกันทำกิจกรรมในเชิง self regulation กับตัวนักข่าวเองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการมีโครงสร้างด้านคณะกรรมการกำกับจริยธรรม ดังนั้น เชื่อว่าภาควิชาชีพยินดีให้ความร่วมมือกับ”พื้นที่ตรงกลาง”ในการคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ

วงเสวนามีการบอกเล่าแลกเปลี่ยนกิจกรรมด้านการคุ้มครองผู้บริโภคสื่อและการเสริมสร้างสื่อดีๆ จาก ตัวแทนองค์กรต่างๆ เช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ที่ผลักดันวิทยุชุมชนและสื่อทางเลือก อยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด เป็นต้น ในที่สุดวงเสวนาไปสู่ข้อสรุปว่า การก่อเกิดองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ อาจต้องใช้เวลาและจำเป็นต้องจัดให้มีการประชุมอีกหลายครั้ง โดยขยายเครือข่ายผู้เข้าร่วม

ให้กว้างขวางขึ้นอีก เช่น เครือข่ายพลเมืองเน็ต ดังนั้น ในเบื้องต้น ทาง สสย.โดย เข็มพร วิรุณราพันธุ์ และโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนฯ โดยสุชาติ จักรพิสุทธิ์ จะร่วมมือกันในลักษณะของ”คณะกรรมการประสาน งาน” เพื่อสานต่อเครือข่ายและจัดการประชุมร่วมในครั้งต่อไป โดยจะทำการบ้านร่วมกับนักวิชาการในการวางโครงสร้างและวัตถุประสงค์ขององค์กรคุ้มครองผู้บริโภค สื่อ โดยเฉพาะการส่งเสริมพลังของผู้บริโภคสื่อให้ชัดเจนขึ้นสำหรับการประชุมคราวต่อไป

สรุปสถานการณ์ของการคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในปัจจุบัน

สื่อโทรทัศน์ มี “สภาผู้ชมของไทยพีบีเอส” ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นสื่อที่มีช่องทางในการสื่อสารที่กว้างขวางและเป็นสื่อที่มีผู้บริโภคมากที่สุด

สื่อหนังสือพิมพ์ โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในสื่อหนังสือพิมพ์ สกว. พยายามผลักดันให้เกิดเครือข่ายของผู้บริโภคสื่อหนังสือพิมพ์หรือ “สภาผู้อ่านหนังสือพิมพ์” งานวิจัยนี้เป็นกลไกกลางช่วยเหลือนักข่าวให้ทำงานข่าวเชิงลึกหรือข่าวสืบสวนให้มากขึ้น ในเชิงปริมาณและคุณภาพ เนื่อง จากข่าวสืบสวนมีความสำคัญในการหยุดยั้งทุจริตคอร์รัปชันได้ แต่ข่าวประเภทนี้มีความยาก และปัจจุบันสื่อหนังสือพิมพ์ตกอยู่ใต้อิทธิพลของธุรกิจ มีการแทรกแซงครอบงำ เช่น การไล่ซื้อหุ้นจากกลุ่มทุนยักษ์ การแทรกแซงสื่อโดยการถอนสปอนเซอร์ การฟ้องร้องนักข่าวเป็นร้อยๆ ล้าน นสพ.ต้องใช้เวลาเคลื่อนไหวจากภาคประชาชนเพื่อต่อสู้กับอิทธิพลดังกล่าว

สื่อวิทยุชุมชน ปัจจุบันถูกรัฐแทรกแซงโดยการออก พรบ.จำกัดเคลื่อนความถี่ วิทยุชุมชนไม่ควรถูกคุ้มครองหรือครอบงำโดยรัฐแต่ควรได้รับการส่งเสริมและร่วมมือจากรัฐมากกว่า เพื่อเป็นช่องทางในการร้องเรียนของประชาชนและชุมชน ปัจจุบันมีวิทยุชุมชนดำเนินการอยู่ราว 200 สถานี และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) กำลังดำเนินการต่อสู้เพื่อให้มีวิทยุชุมชนคงอยู่

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) เป็นหน่วยงานของรัฐหน่วยเดียวที่กำกับดูแลเรื่องนี้ แต่ไม่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคสื่อรองรับ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการทางกฎหมายกับผู้ผลิตสื่อที่สร้างผลกระทบต่อผู้บริโภค

มูลนิธิคุ้มครองผู้บริโภค ของคุณสารีอ่องสมหวัง มีหน้าที่รับเรื่องร้องเรียน ให้ความรู้และอำนวยความสะดวกในขั้นตอนของกฎหมายและการฟ้องร้อง

องค์กรวิชาชีพสื่อ มีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองอิสระในการทำงานของวิชาชีพนั้นๆ แต่ไม่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองผู้บริโภค มีการตั้งคำถามว่าจริยธรรมวิชาชีพ (Code of Conduct) ของสื่อเหล่านั้นสอดคล้องกับสิทธิของผู้บริโภคสื่อหรือไม่ ?

สรุปแนวคิดรูปแบบองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในประเทศไทย

- องค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อจำเป็นที่จะต้องมีความหมายรองรับ ฉะนั้นจึงต้องผลักดันให้เกิดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคสื่อ โดยกฎหมายต้องครอบคลุมถึงผลกระทบของผู้บริโภคสื่อ และ

มีบทลงโทษสำหรับสื่อที่สร้างผลกระทบกับผู้บริโภคสื่อ ซึ่งก็จะต้องไปต่อสู้กับกฎหมายเก่าที่
กระจัดกระจายและไม่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองผู้บริโภค

- องค์กรต้องเป็นอิสระแยกออกจากอำนาจรัฐ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐ
และองค์กรวิชาชีพสื่อ ควรจะดึงนักวิชาชีพและเจ้าของสื่อมาร่วมเป็นผู้ก่อตั้งองค์กรคุ้มครอง
ผู้บริโภคสื่อ
- ควรตั้งชื่อให้อยู่ในโทนคุ้มครอง/ส่งเสริมและไม่เป็นขั้วตรงข้ามกับสื่อ
- แยกคณะทำงานตามสื่อต่างๆ ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละเครือข่ายได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ
โทรทัศน์ หนังสือการ์ตูนและอินเทอร์เน็ต
- ตั้งคณะกรรมการชุดใหญ่ประชุม 3 เดือนครั้งและอนุกรรมการเพื่อรับเรื่องร้องเรียน

แนวคิดบทบาทและกลไกการทำงานขององค์กรคุ้มครองผู้บริโภคสื่อในประเทศไทย

- สร้างผู้บริโภคสื่อที่เข้มแข็ง โดยการให้ความรู้กับประชาชน ควรเริ่มจากเด็กในโรงเรียนอย่าง
กรณีของญี่ปุ่นที่มีการให้ความรู้ในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อผ่านวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
(สพข.) หรือจัดทำคู่มือพ่อแม่เพื่อให้ความรู้เรื่องสิทธิในการรับสื่อของเด็ก
- สร้างพื้นที่ในการพูดคุยกันระหว่างสื่อ ประชาชน (พ่อแม่ ผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน) และ
ภาครัฐ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานร่วมกัน เช่น การกำหนดเรตติ้งร่วมกัน การทำ Pre – rate/Post
– rate เป็นต้น (เคยทำสำเร็จมาแล้วกับสื่อโทรทัศน์ที่มีเคลื่อนไหวให้มีการกำหนดเรตติ้งกับ
รายการโทรทัศน์ แม้ในระยะแรกจะเคยถูกมือบดราต่อต้าน)
- รับเรื่องร้องเรียนและเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสื่อ
- ผลักดันในเชิงนโยบาย เช่น ผ่านช่องทางกระทรวงวัฒนธรรม และสคบ. เพื่อให้เกิดการดูแล/
คุ้มครอง ส่งเสริม/ผลักดัน
- ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในสื่อ เช่น การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมให้เกิดสื่อในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อ
ส่งเสริมให้ผู้ผลิต ผลิตสื่อที่มีประโยชน์และสร้างสรรค์ หรือส่งเสริมรายการโทรทัศน์ดีๆ ที่มีอยู่
แล้ว เป็นต้น
- สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในระดับประเทศและภูมิภาค

แนวทางการทำงานต่อจากนี้

- รวบรวมชุดข้อมูล โดยมีอ.อิทธิพล ปรีดิประสงค์เป็นผู้ทำอยู่แล้ว และข้อมูลจากงานวิจัยของอ.
อุษา ปิกกินส์ “ข้อเสนอรูปแบบการจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคด้านสื่อในประเทศไทย”
- ระดมเครือข่ายให้กว้างขวาง และร่วมมือเป็น”คณะกรรมการประสานงาน” โดยสสย. และ
โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการฯ รับเป็นผู้ประสานงานในเบื้องต้น

สรุปการประชุมคณะกรรมการข่าวสืบสวนฯ
วันที่ 19 มิ.ย. 2552 เวลา 13.00 – 15.00 น.
ณ ห้องประชุม สกว. ชั้น 22 อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์
(ครั้งสุดท้าย)

กรรมการที่เข้าร่วมประชุม

- ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ / นักวิชาการอิสระ
- ดร. พีระ จิระโสภณ / นักวิชาการอิสระ
- คุณรุ่งมณี เมฆโสภณ / สื่อมวลชนอาวุโส

กรรมการที่ติดภารกิจอื่น

- ดร. เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ / ตอบรับ แต่มาไม่ทัน
- ดร. สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ / ติดประชุมอื่น
- คุณประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ / ไปต่างประเทศ
- คุณชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี / ติดต่อไม่ได้ (เข้าใจว่าไปต่างประเทศ)
-

เนื้อหาการประชุม

การประชุมเริ่มด้วยการชี้แจงความคืบหน้า ในโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมงานข่าวสืบสวนในหนังสือพิมพ์ ระยะที่ 2 โดยโครงการฯ ร่วมกับมีเดียมอนิเตอร์ เป็นผู้ติดตามข่าวสืบสวนของนักข่าวในโครงการฯ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2551 – เมษายน 2552 รวมเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 7 เดือน จากนั้น ทางโครงการฯ ได้ปรับปรุงแผนงานโดยการกลับไปสัมภาษณ์ถึงปัญหาและบทเรียนการทำงานเป็นรายบุคคล รวมถึงแผนงานเพิ่มเติมที่จะมีการจัดพิมพ์รวมเล่มข่าวสืบสวนทั้ง 8 ประเด็น เพื่อขยายผลในทางเผยแพร่ ซึ่งทางมีเดียมอนิเตอร์จะเป็นผู้สรุปเนื้อหาสาระของแต่ละข่าว เพื่อส่งกลับให้นักข่าวได้ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งก่อนรวมเล่มเป็นพ็อกเก็ตบุ๊ก ในประเด็นนี้คณะกรรมการทั้ง 3 ท่านได้แสดงความคิดเห็นต่อการรวมเล่มข่าวสืบสวน โดยเฉพาะเรื่องการให้มีเดียมอนิเตอร์สรุปงานให้นักข่าว เนื่องจากการให้ผู้อื่นสรุปงานที่ตนเองทำ อาจจะทำให้ประเด็นสำคัญๆ บางอย่างหายไป อีกทั้งยังทำให้นักข่าวทำงานน้อย เรียกได้ว่า “สบายเกินไป”

คุณรุ่งมณี เมฆโสภณ ให้ความเห็นว่า นักข่าวความจะเขียน Story ของตัวเอง บุคคลากรของมีเดียมอนิเตอร์ อาจจะยังไม่มีทักษะการเขียนหรือทักษะการเป็นบรรณาธิการมากพอ เนื่องจากขาดประสบการณ์ในการทำหนังสือ ซึ่งจะทำงานเขียนออกมาไม่สมบูรณ์

ทางโครงการฯ จึงชี้แจงเหตุผลที่ต้องให้มีเดียมอนิเตอร์ช่วยสรุปข่าวว่า โครงการฯ ไม่ได้แจ้งเรื่องการรวมเล่มต่อนักข่าวมาตั้งแต่ต้นโครงการฯ เนื่องจากส่วนนี้เป็นการทำงานเพิ่มเติม ด้วยเห็นว่าข้อมูลที่ข่าวสืบสวนแต่ละประเด็นมีอยู่นั้น เป็นข้อมูลที่น่าสนใจควรแก่การขยายผล และไม่ต้องการไปเพิ่มงานให้กับนักข่าวที่มีภาระกิจประจำวันมากมายอยู่แล้ว อีกทั้งนักข่าวทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการก็เห็นด้วยกับการให้มีเดียมอนิเตอร์ช่วยสรุปขึ้นหนึ่งก่อน แล้วตัวนักข่าวจะเป็นผู้ปรับปรุงให้สมบูรณ์ หรือแม้แต่เขียนเพิ่มเติม

ดร. พีระ จิระโสภณ ให้ความเห็นว่า การสรุปข่าวแล้วส่งกลับไปให้นักข่าวอ่านจะทำให้เขาได้ทราบถึงผลงานวิจัย ซึ่งในแง่ของการวิจัยก็สามารถทำได้ แต่การนำข่าวทั้ง 8 เรื่องมารวมเล่มเป็นหนังสือ Pocket book นั้นจะต้องทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมและมีประเด็นที่เชื่อมโยงกัน (theme) โดยเฉพาะเรื่ององค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นและแรงงานต่างด้าว อ.พีระยังไม่เห็นประเด็นที่จะสามารถเชื่อมโยงกันได้

คุณรุ่งมณีเสริมว่า จะต้องมีการบรรณาธิการหนังสือที่มีประสบการณ์มาเป็นผู้วางกลไกโครงสร้างเนื้อหา และให้ภาพรวม อาจจะไม่จำเป็นต้องนำเรื่องทุกเรื่องมารวมเล่ม ยกตัวอย่างข่าวของประเทศไทยที่ยัง “อ่อน” อยู่มาก อาจไม่ต้องนำมารวมเล่ม

ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ แนะนำว่าให้ประชุมกองบรรณาธิการหนังสือเพื่อวาง Outline และตั้ง theme ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เรื่องราวทั้งหมดในหนังสือเชื่อมโยงกัน บรรณาธิการจะต้องมี theme ที่ชัดเจน การวาง outline และ theme จะทำให้นักข่าวเจ้าของเรื่องได้ถ่วงถ่วงความคิดเพิ่มเติมกับงานของตัวเอง อ.พีระ ให้ข้อสังเกตว่า ข่าวทั้งหมด 8 เรื่อง มีประเด็นเรื่องของการทุจริต อาจจะเป็นการทุจริตเชิงนโยบายหรือการทุจริตในท้องถิ่น ถ้าเรามี theme และจุดร่วมของข่าวที่ชัด ผู้อ่านจะได้ทราบว่าเขาจะได้เห็นอะไรจากหนังสือของเรา ในขณะที่ อ.อุบลรัตน์ เสนอแนะว่า ควรจะนำเสนอเรื่องความบกพร่องของนโยบายรัฐเป็นหลัก เพราะไม่ว่าข่าวไหนๆ ก็จะมีแต่การทุจริต ซึ่งพูดกันซ้ำๆ มาหลายสิบปีแล้วแต่ก็ยังไม่ได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับการว่าต้องการจับประเด็นใดขึ้นมา คุณรุ่งมณี มองว่าทางโครงการฯ ควรจะทำให้ข่าวเจาะมีภาพรวมที่ใหญ่ขึ้นจะได้ไม่จบที่ตัวมันเอง โดยการชี้ให้เห็นว่าสังคมหรือท้องถิ่นยังขาดการมีส่วนร่วม จึงเป็นที่มาของปัญหาการทุจริตต่างๆ

คณะกรรมการทั้ง 3 ท่านเห็นว่า การรวมเล่ม Pocket book ควรจะสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ปัญหาของการใช้ทรัพยากร นักการเมือง ข้อบกพร่องของระบบและนโยบาย เป็นต้น วิเคราะห์ให้ผู้อ่านเห็นว่า ปรากฏการณ์ของการทุจริตนั้นเกิดจากอะไร มีที่มาที่ไปอย่างไรและหาความหมายของปรากฏการณ์ทุจริตดังกล่าวในมิติที่ชัดและกว้างขึ้น ผู้อ่านจะได้คำตอบ และจะเป็นการวิเคราะห์คุณภาพของข่าวเจาะเหล่านั้นไปในตัว

ในช่วงท้ายของการประชุม ทางโครงการฯ จึงได้ชี้แจงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานข่าวสืบสวน โดยการสัมภาษณ์นักข่าวตัวต่อตัว พบว่า ปัจจัยหนึ่งที่จะส่งเสริมการทำข่าวสืบสวนนั้นขึ้นอยู่กับ

กับธรรมชาติของหัวหน้าสือพิมพ์ด้วย เช่น มติชนมีวัฒนธรรมในการทำข่าวประเภทนี้อยู่แล้ว ในขณะที่กรุงเทพมหานครไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากนัก เป็นต้น ทั้งนี้โครงการยังตั้งข้อสังเกตว่า ทั้งไทยรัฐและเดลินิวส์ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์หัวสีที่มียอดจำหน่ายสูงสุดของประเทศ กลับมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมโครงการเพื่อให้นักข่าวของตนเองทำงานข่าวสืบสวน โดยปฏิเสธที่จะรับเงินจำนวน 40,000 บาท ซึ่ง อ.อุบลรัตน์ แนะนำว่าประเด็นเหล่านี้ต้องระบุดลงไปในงานวิจัย โครงการสามารถวิเคราะห์ปัญหาของการทำข่าวเจาะได้ แต่อย่าไประบุชื่อหนังสือพิมพ์ ในขณะที่คุณรุ่งมณีมองว่า ปัญหาการทำข่าวเจาะอยู่ที่ตัวนักข่าวเองมากกว่า ข่าวเจาะเป็นข่าวที่มี “ศิลปะ” ในการทำ นักข่าวสามารถเลือกได้ว่าจะทำเรื่องใด “หนัก” หรือ “เบา” ขึ้นอยู่กับตัวนักข่าวเองว่ามีความตั้งใจที่จะทำหรือไม่

กล่าวโดยสรุป การประชุมคณะกรรมการในครั้งนี้ คณะกรรมการไม่ได้วิเคราะห์ถึงเนื้อหาและคุณภาพของข่าวสืบสวนทั้ง 8 เรื่อง เนื่องจากมีข้อจำกัดในการอ่านข่าวที่มีจำนวนมาก แต่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะการบริหารจัดการโครงการ โดยเฉพาะเรื่องการรวมเล่มข่าวทั้ง 8 เรื่องเป็นหนังสือ Pocket book ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. คณะกรรมการไม่เห็นด้วยกับการให้มีเดียมอนิเตอร์สรุปข่าวให้นักข่าว แต่ทั้งนี้ทางโครงการก็ได้ชี้แจงเหตุผลไปแล้ว ว่ามีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและไม่ต้องการเบียดบังหรือเพิ่มภาระให้กับนักข่าว เนื่องจากไม่ได้แจ้งนักข่าวล่วงหน้าว่าจะมีการรวมเล่ม
2. การรวมเล่มหนังสือควรจะมีบรรณาธิการเป็นผู้วาง Outline และ theme
3. ควรเรียกนักข่าวมาประชุมชี้แจงขอบข่ายเนื้อหาหนังสือก่อน
4. ข่าวทั้งหมดที่จะรวมเล่มควรมีประเด็นร่วมกัน
5. หนังสือควรจะนำเสนอภาพรวมของปรากฏการณ์ วิเคราะห์กลไกการทุจริต ข้อบกพร่องของระบบสังคมและนโยบายรัฐ อันนำไปสู่การทุจริตของนักการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถมองการทุจริตที่เกิดขึ้นให้ลึกและกว้างขึ้นกว่าเดิม